

VÉKÁS JÁNOS

Magyarok a Vajdaságban

1944–1954

Kronológia

■ ■

Vékás János ■ Magyarok a Vajdaságban

Szerkesztő Tóth Ágnes

A kiadvány megjelenését
a Bethlen Gábor Alap,
az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet
és a Tartományi Művelődési és Tájékoztatási Titkárság támogatta

■ ■

VÉKÁS JÁNOS

Magyarok a Vajdaságban

1944–1954 ■

Kronológia

Vajdasági Magyar
Művelődési Intézet
Zenta, 2011

■ ■

© *Vékás János, 2011*

© *MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2011*

© *Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2011*

ELŐSZÓ

A vajdasági magyar szellemi élet egyik nagy adóssága, hogy még mindig nem kezdődött el e közösség integrális történetének monografikus földolgozása. Az irodalom vonatkozásában készültek irodalomtörténetek, lexikonok, bibliográfiák, szerzői monográfiák. Talán még az is állítható, hogy születtek jelentős munkák a szűken értelmezett kultúra más, irodalmon kívüli területein is. Ezzel szemben szinte alig látott napvilágot összefoglaló demográfiai elemzés, holott a demográfiai mutatókban csapódott le a legszemmel láthatóbban e közösség kedvezőtlen léthelyzete. Az egykori Jugoszláviában, és azon belül a Vajdaságban is készültek alapos elemzések a gazdasági fejlődés regionális vonatkozásairól, amelyek érintették a kérdés nemzeti aspektusát is. Ezek azonban rendre elsiklottak azon mozzanat felett, hogy a gazdasági egyenjogúság a nemzeti közösség érdekei megvalósításának pótolhatatlan feltétele ugyan, de magában nem elegendő akkor, ha éppen a közösségi érdekek nem hogy érvényesítésének, de még kifejezésének és képviselésének sincsenek meg a mechanizmusai. Ez a kérdés pedig már a politika szférájába vág, azt pedig rögtön leszögezhetjük, hogy az elmúlt több mint fél évszázad alatt egyetlen átfogó, monografikus munkának a központi témáját sem képezte a vajdasági magyarság politikai története.

Mindez csak alátámasztja e közösség torz társadalmi szerkezetére vonatkozó állításokat. Ez annyit jelent, hogy az integráció tényezői – együttesen, kölcsönösen egymásra hatva – nem fejlődtek harmonikusan, ami a közösségi kohézió megszilárdulásához vezethetett volna.

De vajon miben, miért és miként torz e szerkezet? Az integráció mely tényezői miként hatottak e torzulásra? Az egyes tényezők hátrányát miként, milyen mértékben lehet másikkal kompenzálni? Hogyan lehetett volna eljutni az e kérdésekre adható válaszokhoz? Egyáltalán, mi ébreszthette volna, mi ébreszthetné fel az e kérdésekre adandó válaszok iránti igényt?

Nyilván az egész történelmi helyzet tette zárójelbe ezeket a kérdéseket. A szocializmus fél évszázada alatt nem tűntek időszerűnek, s most, utólag visszatekintve arra a korra, azt kell konstatálnunk, hogy valóban nem is voltak azok. A kisebbségi közösség általában is rendkívül szűk önálló érdekérvényesítési mozgástere a kettős – „nemzeti és osztályszempontú” – leszorítottságban még reménytelenebbé tett minden önmegvalósítási törekvést, az elszórt, kis határfokú próbálkozások mindegyike személyes tragédiákba is torkolló kudarcba fulladt.

Megváltoztak-e mostanra a körülmények? Látszatra igen, de még mindig nem látunk világosan. Nem tudjuk megítélni, hogy a mozdulatlanság milyen mértékben fakad pusztán a régi beidegződésekből, a rossz tapasztalatokból, vagy pedig még mindig csak a felszín fecseg, mert a régi érdekek érvényesülése folytán nem jut szóhoz a mély. Ha a helyzet megváltozik, az új körülmények által felmerült igények minden bizonnyal megteremtik majd azokat az anyagi – és még inkább szellemi – forrásokat is, amelyek révén az új válaszok is megszületnek. De akkor is lesz majd egy olyan tényező, amely jelentős mértékben befolyásolja a válaszok hatásfokát: a szembenézés a múlttal.

Habár a társadalmi légkör az alapvető meghatározója annak, hogy mikor születnek meg a vajdasági magyarság integrális történetét összefoglaló munkák, ezek elkészültének van még egy – mondhatnánk úgy, technikai, de mégis nélkülözhetetlen – alapfeltétele. A monografikus, összegező, szintetikus, a következtetések, diagnózisok és prognózisok megalkotásához szükséges művek nem születhetnek meg a megfelelő előmunkálatok nélkül. Nem írhatók meg a megfelelő

bibliográfiák, kronológiák, lexikonok és statisztikák elkészülte előtt. Ilyen megfontolásból láttam hozzá a vajdasági magyarság társadalomtörténeti kronológiájának kötetekbe szerkesztéséhez.

Egy számomra különös munka első kötetével készültem el. Sokféle dologgal foglalkoztam életem különböző időszakaiban, és mindig kellettnek olyan ellenőrző pontok, cölöpök, amelyekre ingoványos talajon lépkedve – és gyakran volt ez így – döntéseim ellenőrzése során támaszkodhattam. Az egyik az életinterjúk sorozata, amelyek esetében a tőlem idősebbeket és tapasztaltabbakat faggatva igyekeztem eligazodni. A másik a kronológia, amelyben olyan tények rögzítésére törekedtem, amelyeket a világ dolgairól való véleményalkotásom során megkerülhetetlennek tartottam. Úgy néztem rá, mint a Mengyelejev-féle periódusos rendszerre. Ha felmerült egy új elem, és nem illett össze a korábbiakkal, ez figyelmeztetés volt, hogy talán az egész szemléletmódot újra kell gondolni, korrigálni kell. Saját belső használatra épült tehát mindkettő évtizedek alatt. Az életinterjú-sorozat első kötete 2010 júniusában jelent meg, de a kronológiát kezdtem összeállítani előbb. A mostani kézirat az 1944 és 1954 közötti időszak azon eseményeinek tárgyyszerű leírását tartalmazza, amelyek meghatározták, vagy legalábbis befolyásolták a vajdasági magyarság helyzetét, sorsának alakulását, fejlődését vagy visszafejlődését közösségként.

E kérdések közül engem különösen három foglalkoztat.

Az első kérdés a vajdasági magyarság mint közösség, mint „entitás” jellegének meghatározására vonatkozik. E kérdés megválaszolásának módjától függ, hogy az események tartalmát tekintve mely kör az, amely a közösség helyzetével összefügg. Itt azon kérdés előtt állunk, hogy a vajdasági magyarságot nemzeti közösségnek tekintjük-e, miközben arra is választ kell adni, hogy *mi is tulajdonképpen a nemzet*. Felfogásomtól távol áll az a nézet, hogy a nemzet egy társadalom keretében csupán sajátos kulturális jellemzőre redukálható. Úgy vélem, hogy a nemzet a társadalmi integráció folyamatának tudati tükröződése, s ilyenként magában hordozza a társadalmi integráció mind a négy tényezőcsoportjának, tehát a demográfiai, gazdasági, politikai és kulturális tényezőknek a bonyolult interakciójából eredő ráhatást. Ezért a kronológiában nem csak kulturális események szerepelnek. Ugyanakkor azt is kerültem, hogy teljesen eluralkodjon a politikatörténeti látószög. Társadalomtörténeti megközelítésre törekedtem tudatában mindazoknak a nehézségeknek, amelyek azzal járnak, hogy nehéz például a gazdasági helyzetet meghatározó eseményeket az időskálán pontosan elhelyezni, ami még inkább érvényes a demográfiai folyamatokra. Az egész elmúlt század arról tanúskodott, hogy ezeket még a legkíméletlenebb voluntarista intézkedések se tudták teljes egészében a politikai akarat alá gyűrti. E területeken elsősorban jellemző példákkal igyekeztem érzékeltetni a tendenciákat.

A második kérdés *a vajdasági magyarság mint nemzeti közösség „határainak” definiálására* vonatkozik. Mit értünk vajdasági magyarságon? Mennyire lehet szerves egységnek tekinteni? Hiszen egy esetleges történelmi döntés következménye, hogy a Torontál megyei Bánát, a Horvátországhoz évszázadokon át tartozó Szerémség Bácskával együtt képezte a Vajdaságot, miközben a Drávaszög, vagyis Dél-Baranya – egy egészen rövid időszakot kivéve – Horvátország része lett. A régió, a regionalizmus erős identitásformáló tényező, de e folyamatot csak úgy tudjuk megérteni, ha együtt nézzük a régió normatív és funkcionális jellegét. A couleur locale olyan vonzónak tűnő képlete vajdasági felhasználásának az a leggyengébb pontja, hogy azok, akik zászlójukra tűzték, alkalmazását funkcionális szempontokkal indokolták, miközben érvényességét normatív keretekbe szorították. Tehát e kérdés kapcsán fel kell ismerni, hogy a közösség „határai” lazák, s a kronológiában azt inkább tágabb, mint szűkebb értelemben kezeltem.

Hadd szemléltessem egy példával, mire gondolok! A 90-es évek elején „megrendelést” kaptam Budapestről a vajdasági magyar írók jegyzékének összeállítására. A listára felvettem Sziveri Jánost is, akit akkor már egy budapesti kórházban gyógykezelték. Értetlenkedve nézett rám a megrendelő: hiszen Sziveri már Magyarországon él! Évtizedek óta írta e témába vágó tanulmányait, és még mindig nem tisztázta, mitől és meddig „vajdasági” egy magyar író. Természetesen ugyanígy sorolhatnék példákat szerb–magyar viszonylatban is.

Végül a harmadik kérdés a ráhatások forrása, a *vajdasági magyarság sorsát befolyásoló körülmények* köre. Tematikai vonatkozásban pontosítani kell, mit is értünk a kisebbség helyzetét érintő körülményeken. Ezeket alapvetően a tényezők három csoportja határozza meg. Az *első csoportba* az adott közösségnek a társadalmi-történelmi helyzete során kialakult, immanens, belső jellemzői tartoznak, az a sajátos kulturális mintakövetés, amely révén az azonos társadalmi környezetben, sőt azonos kisebbségi léthelyzetben élő kisebbségi közösségek is egymástól különböző pályákat tudnak bejárni. A *második csoportba* azokat a tényezőket soroljuk, amelyek az adott közösség társadalmi környezetéből hatnak felé. Ezek egyrészt eredhetnek az állami akarat megnyilvánulásaiból – amelyek mögött lehetnek mind bel-, mind külpolitikai megfontolások –, másrészt pedig magának a társadalomnak, s azon belül a többségi nemzet tagjainak érdekeiből és értékelfogásából is. A *harmadik csoport* tényezőit maga a kisebbségi lét indukálja: a területi megoszlás különböző módozatai, az intézményi ellátottság ebből eredő objektív nehézségei, a vegyes házasság kényszere, az anyanyelvi funkciók beszűkülése. Ezért a kronológiába mindenekelőtt felvettem a vajdasági magyarság belső életének eseményeit – az ezekről tanúskodó tételek képezik az anyag gerincét. Emellett beiktattam azokat a legfontosabb eseményeket is, amelyek Jugoszlávia, s azon belül a Vajdaság általános társadalmi-gazdasági helyzetét befolyásolták, amelyek meghatározták a magyar–jugoszláv államközi viszonyt, illetve a magyar államnak a határon túli magyarság helyzetével kapcsolatos magatartását. Harmadrészt kitértem bizonyos mértékben a más jugoszláviai nemzeti közösségek életében lezajló legjellemzőbb mozzanatokra is, hogy alkalmat adjak az összehasonlításra, annak megítélésére, hogy mi az, ami magának a kisebbségi léthelyzetnek folyománya, s mi az, ami kívülről vagy belülről befolyásolt. Ezeknek a sokszor rendkívül eltérő tematikájú és súlyú eseményeknek a tételeit soroltam egységes időrendbe.

Mitől olyan tehát a vajdasági magyarság, amilyen? A kronológia mint műfaj elsősorban eszköz ennek a kérdésnek a megválaszolásához, ugyanakkor valamilyen előzetes megfontolással rendelkezniünk kell már az anyaggyűjtés körének meghatározásakor. Annyi már az eddigi kutatásokból is leszögezhető, hogy a vajdasági magyarság kevés alkalommal és kis mértékben volt abban a helyzetben, hogy mint közösség befolyásolja saját sorsának alakulását. Ez annyit jelent a mi jelenlegi szempontunkból, hogy az egyes helyzetek nem érthetők meg a jugoszláviai és úgyszintén – bár a most tárgyalt időszak vonatkozásában kisebb mértékben – a magyarországi folyamatok nélkül. Igyekeztem tehát ezeket az eseményeket is beilleszteni a kronológiába, bár nem hiszem, hogy a mérték és az arány vonatkozásában igazságot lehetne tenni. Azt tartottam szem előtt, hogy inkább bővitem az események körét, és majd a téma monografikus feldolgozása során kell pontosabb választ adni a kérdésre.

A kronológia – *jellegét* tekintve – objektív és szubjektív is egyben. Objektívnek kell lennie abban, amit közöl. Törekednie kell az események időrendjének minél pontosabb meghatározására és azok tényszerű leírására. E követelménynek azzal igyekeztem megfelelni, hogy a lehető legnagyobb gondossággal ellenőriztem a kronológiai tételekben szereplő tények helytállóságát.

Ott, ahol a forrás a legkisebb mértékben is megbízhatatlannak tűnt, magát az adott forrásban való közlés tényét vettem a kronológiai tétel alapjául. Az azonos eseményre vonatkozó, egymásnak ellentmondó közléseket külön szövegegységekként dolgoztam fel, és mindegyiknél utaltam a forrásra. Részben a levéltári anyag feldolgozásánál is alkalmaztam ezt a módszert, nem kis mértékben annak szemléltetésére, hogy az idő múlásával hogyan változott – és nem csak propagandacélból – az események értelmezése.

Szubjektív viszont a kronológia abban, ami belőle kimarad. Egyrészt egy időszak vagy egy pillanat lenyomatát igyekeztem megörökíteni, s ez csak a jellemző mozzanatok kiragadásával lehetséges. Úgy gondolom, hogy a teljesség áttekinthetetlenlensége többet ártana, mint használna. Másrészt igen gyakran és meglehetősen terjedelmesen idéztem azokról a dokumentumokról és szerzői közlésekből, amelyek egy adott időszakra jellemző nézeteket, szemléletmódot tükröznek, lévén, hogy még a vonatkozó dokumentum- és szöveggyűjtemények sem készültek el, amelyekre hivatkozni lehetne mint a források könnyen elérhető helyére.

A kronológiai tételek nagy többségének *forrása* – egészben vagy részben – a tárgyidőszakban Vajdaságban megjelent egyetlen magyar nyelvű napilap, a *Magyar Szó*, illetve elődje, a *Szabad Vajdaság*. A fontosabb csomópontok esetében feldolgoztam az egyéb időszaki kiadványok – az első kötet által feldolgozott időszak esetében elsősorban a *Híd* – vonatkozó közléseit is. Újdonságot jelent az Újvidéki Rádió magyar nyelvű műsora eddig még nem publikált írott anyagának feldolgozása.

Amennyire megbízható támpontot jelentettek e sajtó- és rádióközlések az események időpontjának meghatározásában, ugyanannyira sok kockázatot jelentett a tárgyalt események egyoldalú, szigorúan ideológiavezérelt értelmezése. Ez utóbbi vonatkozásában ezért fokozottan igyekeztem felhasználni két nem sajtó jellegű forrást: egyrészt a korszak szereplőivel készített életinterjúkat, másrészt az adott időszakban keletkezett hivatali és magánlevelezést. Előbb-utóbb e források integrális szövegének közlésére is sor kerül.

A levéltári források tekintetében a belgrádi magyar nagykövetség iratanyagát használtam. Ezúton is köszönetet mondok Tóth Ágnesnek, aki a kronológiához rendelkezésemre bocsátotta a saját kutatásaihoz a magyar–jugoszláv viszony témájában feltárt több irat-folyóméternyi anyagot. Az egykori Jugoszláviában keletkezett levéltári anyag feldolgozása azonban teljes egészében hiányzik. Amikor jó harmadfél évtizeddel ezelőtt a kronológia összeállításához hozzákezdtem, az adott időszakra vonatkozó levéltári anyag reménytelenül hozzáférhetetlen volt. A kutatás még ma is sok nehézségbe ütközik, és el kell fogadnom, hogy a munkának ez a része már a tölem jóval fiatalabbakra vár. Magam is nagy érdeklődéssel várom, hogy milyen markáns vonásokkal fogja majd kiegészíteni a jelenleg rendelkezésre álló tényanyag által csak pasztellszínekkel felvázolt kontúrokat.

A másodlagos források közül A. Sajti Enikő közléseit mindenképpen ki kell emelnem. Nemcsak a közölt adatok jelentettek számomra nagy értéket – bár így is több mint száz tétel keretében vettem át tőle hosszabb-rövidebb idézeteket –, hanem azért is köszönettel tartozom neki, hogy világos okfejtésével segített eligazodnom az anyagban.

Ez tehát a tartalom. Formai tekintetben igyekeztem egy kronológiai tétel terjedelmét korlátozni. Gyakran sajnálkoztam e kényszerű korlát miatt, mert sok feltárt dokumentum szemléletes megvilágításmódja veszett így kárba, legalábbis egyelőre, mert remélem, hogy hamarosan elkészülnek majd a munka következő szakaszát jelentő dokumentumkötetek is.

A tételekben szereplő adatok forrásait *jegyzetekben* adtam meg. Ezekkel igyekeztem gazdaságosan bánni. Nem tüntettem fel a forrást, ha az a napilapnak az eseményt követő napon megjelent számából, illetve az Újvidéki Rádió aznapi adásából származik. A másodlagos forrás adatait rövidítve közlöm, ha az abból származó idézetek száma meghaladja az ötöt. A rövidítések jegyzéke a kronológiai tételek után következik. A kéziratként megjelölt források a kronológia szerzőjénél találhatók. Remélem, hogy a digitalizálás és az internet hamarosan megbízható megoldást nyújt e dokumentumok biztonságos elhelyezésére és hozzáférhetővé tételére is. A tételek közötti > jellel jelzett kereszthivatkozásokat csak akkor alkalmaztam, ha az adott tétel megértése szempontjából nélkülözhetetlennek ítélttem, vagy ha a legfontosabb időpontnál összefoglaltam az adott témára vonatkozó ismereteket. Ehelyett inkább a kötet végén található *Mutató* albejegyzései által csoportosítottam az egyes nevek, intézmények, fogalmakra vonatkozó tételeket.

Ha valamely kiadvány, hát a kronológia végképp nem képzelhető el részletes mutatók nélkül. A forrást feltüntető lábjegyzetek, a tételek közötti kereszthivatkozások, a név- és tárgymutató szabványos alkalmazása a kötet terjedelmének a felét tenné ki. Ezért úgy döntöttem, hogy egy-egy kötetet csak a legszükségesebb apparátussal látom el. A részletes forrás- és irodalomjegyzék, az időrend tekintetében egyesített, ugyanakkor névmutatóra és tárgymutatóra bontott, rövid lexikon-szócikkkel bővített mutató a kronológiasorozat zárókötetét képezi majd.

A Magyar Tudományos Akadémia Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete 2010. november 11-én vitát szervezett a kronológia első kötetének kéziratáról. Köszönettel tartozom A. Sajti Enikőnek, Bárdi Nándornak, Bíró Lászlónak, Mák Ferencnek, Matuska Mártonnak, Mészáros Zoltánnak, Pastyik Lászlónak, Tóth Ágnesnek és Vukman Péternek az ott elhangzott javaslatokért, észrevételekért.

Újvidék–Budapest, 2011. január 5.

1944

1944. szeptember 6.

A Vörös Hadsereg Kladovónál átlépte a román–szerb határt. A Jugoszláv Népfelszabadító Katonaság (JNFK; 1941. december 21-től a Tito irányította fegyveres erők hivatalos elnevezése Jugoszláv Népfelszabadító Katonaság és Partizánegységek, 1945–1951-ig Jugoszláv Hadsereg, 1951–1992-ig Jugoszláv Néphadsereg) egységei megkezdtek Bánát elfoglalását.¹

1. A. Sajti 2004, 314.

1944. szeptember 9.

A JNFK Vajdasági Főparancsnoksága *Utasítás az ellenség által elhagyott helységekből való eljárásról* című dokumentumában előírta, hogy „a katonai igazgatás bevezetése után lehetetlenné kell tenni a néparulók menekülését, ezért be kell vezetni a polgári személyek mozgásának ellenőrzését”.¹

1. HRP, 3432.

1944. szeptember 12.

A londoni emigrációban lévő II. Péter jugoszláv király proklamációban nyilatkozta ki, hogy Jugoszláviában minden hatalmat a Tito vezette népfelszabadító mozgalomra ruház át, amellyel > **1944. november 1-jén** a Šubašić vezette királyi kormány egyezményt kötött „a legális hatalom hordozójának kontinuitásáról”.¹

1. Inoslav Bešker szerk.: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije. Studije i dokumenti*. Zagreb, 1979, Centar društvenih djelatnosti SSOH, 248.; MOVP, 248.

1944. szeptember 17.

A JKP Központi Bizottsága levelet intézett a szerbiai pártvezetőséghez bírálva 1944. szeptember 1-jén kiadott körlevelüket, többek között az abban megütött nagyszerb hangvétel miatt. Hangsúlyozta: „helytelen azt mondani, hogy a szerb nemzetnek valamilyen vezető szerepe van a többi jugoszláv nép jövőjének meghatározása szempontjából, mert ez azt jelenti, hogy Szerbia

népe felszabadít más népeket, macedónokat, Crna Gora-iakat stb.” Kifejtette álláspontját, hogy „a szerb nép csak a Jugoszlávia többi népével közös harcban szabadulhat fel, és ebben a közös harcban nem juthat el saját szabadságáig, ha nem semmisíti meg a különféle nagyszerb hegemonista klikkeket”.¹

1. HRP, 3483.

1944. szeptember 21.

Moszkvában egyezményt kötöttek a Vörös Hadsereg és a JNFK hadműveleteinek koordinálásáról.¹

1. *Horthy-Magyarország részvétele Jugoszlávia megtámadásában és megszállásában 1941–1945*. Budapest–Belgrád, 1986, 517.

1944. szeptember 23.

Lakatos Géza magyar miniszterelnök „a román nemzetiséggel szemben tanúsítandó magatartás tárgyában” kiadott felhívásában óv minden olyan meggondolatlan cselekedettől, amelynek a magyarságra nézve káros visszahatásai lehetnek.¹

1. MKM, 298.

1944. szeptember 25.

A JNFK Főparancsnoksága Tito rendeletével a vajdasági Főparancsnokság parancsnokává Kosta Nadot, helyettesévé pedig Aćim Grulovićot, az addigi parancsnokot nevezte ki.¹

1. HRP, 3523.

1944. szeptember vége

Hennyey Gusztáv, a Lakatos-kormány külügyminisztere Milan L. Popović bácskai szerb vezetőnél felvetette, hogy a területen élő szerb lakosságból az elítélt bácskai szerb szervezkedők vezetésével állítsák fel az ún. „bácskai szerb véderőt”, amely Draža Mihailović híveinek segítségével megakadályozta volna a Tito vezette partizánok vajdasági előrenyomulását. Ugyanakkor Újvidéken megkezdtek a magyar hatóságok evakuálását.¹

1. A. Sajti Enikő: *Nemzettudat, jugoszlávizmus, magyarság*. Szeged, 1991, 121.; *Magyarország és a második világháború. Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez*. Budapest, 1961, Kossuth Könyvkiadó, 497.

1944. október 2.

A Vörös Hadsereg és a JNFK Bánáti Operatív Övezetének egységei bevonultak Versecre és Nagybecskerekre.²¹

A JKP Vajdasági Tartományi Bizottsága a JKP minden bánáti és bácskai körzeti szervezetének utasítást adott, amely többek között kimondja: „A leghatározottabban meg kell kezdeni az ötödik hadoszlop, mindenekelőtt a megszállók ismert szolgálóinak megsemmisítését. A párt-szervezeteknek a legsokoldalúbban segítséget kell nyújtaniuk az OZNA² szerveinek a bűnösök, különösen azon svábok és magyarok felkutatásában, akik irtották és bántalmazták népünket, fosztogatták és pusztították vagyonát stb. Minden banditát meg kell büntetni bűncselekményeiért”.³

1. HRP, 3569, 3570. – 2. Odeljenje zaštite naroda (OZN vagy OZNA): a NKOJ Népvédelmi Megbízottságának (Povereništvo za narodnu odbranu) keretében 1944 májusában alakult Népvédelmi Osztály. 1946 márciusától az állambiztonsági szolgálat két részre vált, az UDB átkerült a Belügy-minisztériumba, a KOS a Honvédelmi Minisztériumban maradt. – 3. Matuska [é. n.], 7.; Zvonimir Golubović, Živan Kumanov: *Novi Sad u ratu i revoluciji II*. Novi Sad, 1981, 422–423.

1944. október 3.

Bolla Lajos belgrádi magyar konzul jelentéséből: „Nemrég egy kiküldöttünk (katonai személy) megkísérelte, hogy eljusson Mihailović főhadiszállására. Ez éppen abban az időben történt, amikor Tito bandái sikeres rajtaütést mértek Mihailovićnak a Ravna Gora hegységben lévő főhadiszállására. Kiküldöttünk elmondta nekem, hogy a támadás következtében, amellet, hogy nem érte el a kívánt célt, éjjel 35 kilométer utat kellett megtennie a hegyek között, úttalan

erdőségekben, részben gyalog. Ráadásul Gornji Milanovac mellett egy faluban igen veszedelmes helyzetbe került, amennyiben Mihailović emberei vele szemben fenyegetőleg kezdtek fellépni, így csak az ő, valamint a Mihailović-tiszt erélyes fellépése folytán tudta útját tovább folytatni. Elmondta továbbá, hogy útközben 7 kommunista fogolynak az ő szeme láttára vágták el a torkát.” A konzul javasolta, hogy a továbbiakban ne szorgalmazza a Mihailović-tyal való közvetlen kapcsolatfelvételt.¹

1. MOL K-63. Küm, pol. 1944-16-119. Idézi A. Sajti 2004, 319.

1944. október 4.

A szegedi V. honvéd kerületi parancsnokság elrendelte Bács-Bodrog vármegye Ferenc-csatornától délre eső részének hadműveleti kiürítését.¹

1. A. Sajti 2004, 315.; EM, 170.

1944. október 6.

Pancsován megalakult az 1200 fős Magyar Munkás Zászlóalj azzal a feladattal, hogy hadianyag szállításával segítse a jugoszláv és szovjet egységeket.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 3.

1944. október 8.

A német hatóságok elrendelték a bácskai németek kitelepítését Németországba. Október 13-áig 60-70 000 németet evakuáltak a Palánkai, a Kúlai és az Apatini járásból.

Az Újvidék melletti Hadikligetről (Veternik) elindultak Magyarország felé az oda telepített bukovinai székelyek.¹ > 1945. május; > 1945. december 7.

Magyarkanizsán a partizánok bevonulása után az odaérkező bánátiakból megalakult a Népszerűség (Narodna straža) nevű katonai jellegű szervezet, amely > 1944. december 1-jei felszámolásáig a helyőrség szerepét is betöltötte.²

A Zentán állomásozó magyar katonai alakulatok a kora reggeli órákban elhagyták a várost, a helyi kórházból evakuálták a szállítható sebesülteket is. A szovjet csapatok a kora délelőtti órákban harc nélkül vonultak be Zentára. Az aznapi *Zentai Újság Menni? Maradni?* című vezércikke a város magyar nemzetiségű lakosságát maradásra, a szülőföldhöz való ragaszkodásra buzdította. A leköszölt haditudósítások rendre a szovjet támadások visszaveréséről szóltak.³ A szovjetek bevonulásával azonban még nem dönt el, ki veszi át a város irányítását. A zentai Városházán gyülekezett a hatalom reménybeli várományosainak két frakciója. Az egyik oldalon a jugoszláv emigráns kormány elkötelezettjei, a másik oldalon az 1944 márciusában illegálisan megalakult Népfelszabadító Bizottság tagjai és hívei – mindkét oldalon szerb nemzetiségűek. Miután a népfelszabadító mozgalom szimpatizánsai kiszorították a királypártiakat a Városházáról,⁴ az illegalitásban megalakult hattagú bizottságot (Isidor Nešić elnök, Jakov Sekulić titkár, Szabó Ferenc pénztárnok, Dušan Miladinov, Dušan Milićev, Aleksandar Stojkov) öt taggal (Radivoj Dragin, Lazar Rakić, Molnár Csikós János, Uroš Popović és Olajos Mihály) bővítették ki, elnökévé Isidor Nešićet, titkárává Dušan Milićevet választották.⁵ Szerb és magyar nyelven kiáltványt intéztek a város lakosságához, melyben a nyugalom és a közrend megőrzésére szólítottak fel, megalakították a Népőrséget és felszólították a lakosságot a lőfegyverek beszolgáltatására.⁶

A partizánok bevonultak Moholra. A helyi Népfelszabadító Bizottság azonban csak > 1944. október 14-én alakult meg, eközben tömegesen végeztek ki ártatlan magyarokat minden vizsgálat nélkül.⁷

Péterrévén a bevonuló sajkási partizánosztag egy egysége képezte a helyőrséget. Az ideiglenes Népfelszabadító Bizottság megalakulásáig (>

1944. október 10.) „a felmerülő legsürgősebb feladatokat a hadsereg végezte”.⁸ A partizánok e napokban 400-500 magyart hurcoltak el és kínoztak meg, közülük mintegy 70-et meggyilkoltak.⁹

Miután a Vörös Hadsereg egységei bevonultak Óbecsére, a helyi szerbek előre elkészített listák alapján megkezdtek a megtorlásra kiszemelt magyarok összegyűjtését.¹⁰ Zoran Budišin, a még illegalitásban megalakult óbecsei Népfelszabadító Bizottság elnöke elrendelte, hogy „minden 16 és 60 év közötti magyar köteles a kukoricát törni és takarítani a határban, az ellenőrzés (örzés) megkönnyítése miatt pedig a karjukon fehér karszalagot kellett viselniük”.¹¹

1. Matuska [é. n.], 95–97. – 2. Matuska [é. n.], 114. – 3. TLZ F. 385. Idézi Molnár, 66. – 4. Szloboda János: *Zentán történt '44-ben*. Zenta, 1997, 16–17.; Vékás 2010, 244. – 5. Katona Pál: *Istorijat razvoja narodne vlasti u Senti 1944–1963*. Senta, 1979, 10–12. – 6. TLZ F. 121. 1. kötet, 1–2. Idézi Molnár, 67. – 7. Farkas Nándor visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 133. – 8. Radivoj Grujić: *Péterréve krónikája*. Becse, [é. n.], 407. Idézi Matuska [é. n.], 172. – 9. Nagy István nyilatkozata, 1952. október 25. Kézirat. – 10. Matuska [é. n.], 180. – 11. Zoran Budišin nyilatkozata T. Brankovnak. *Dnevnik*, 1991. február 27. Idézi Matuska [é. n.], 190–191.

1944. október 9.

Churchill és Sztálin Moszkvában egyebek között megállapodott a Balkán érdekövezetekre való felosztásáról („százalékos megállapodás”).¹
> 1944. október 11.

A zentai Népfelszabadító Bizottság úgy határozott, hogy a kétes személyeket el kell távolítani a Népőrségből, és megszigorította a belépési feltételeket. A városi közkórház igazgatását dr. Dejan Prekajskira, a gimnáziumét pedig Milo Vujovićra, a háború előtti utolsó igazgatóra bízta.² Az ülést követően a Városháza nagytermében nagygyűlést tartottak: az összegyűlt két-háromszáz polgár a rövid beszédek után az utcára vonult,

ledöntötték Horthy István kormányzóhelyettes szobrát és az országzászlót.³

Az Óbecsén garázdálkodó Milka Bočković partizánlány és barátja elhurcolta Petrányi Ferenc apátplébánost, aki 1944. október 12-én belehalt a napokon át tartó kínzásokba.⁴

1. HRP, 3606. – 2. TLZ F. 121. I. kötet 3. Idézi Molnár, 67. – 3. Szloboda János: *Zentán történt '44-ben*. Zenta, 1997, 18. – 4. HH, 7.; Matuska [é. n.], 179–181.

1944. október 10.

Az Egységes Népfelszabadító Front (Jugoszlávia tömegszervezete; 1945. augusztus 5-től 1953. február 22-ig Népfrent, utána a Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége) I. tartományi értekezletén felolvasott politikai beszámoló hosszan foglalkozott a magyarság helyzetével. „Vannak Vajdaságban nagy magyarlakta települések, ahol egy-két egyén kivételével senki sem szennyezte be becsületét mások vérével” – olvasható a beszámolóban. Az értekezlet napirendre tűzte Vajdaság önkormányzatának kérdését. „Végleges döntés még nincs – olvasható a beszámolóban –, de bizonyos, hogy Vajdaság önrendelkezési jogokat kap, és ezeket az új alkotmány elismeri.”¹

A Vörös Hadsereg egységei és a partizánok bevonultak Szabadkára. Az ezt követő napokban több száz ártatlan embert, köztük sok magyart gyilkoltak meg.²

A Horgosra bevonuló partizánok kifosztották a templomot, az apácázárdát és a katolikus párokiát.³

A zentai Népfelszabadító Bizottság ülésén felmerült egy szélesebb körű fegyveres testület – a népi milícia – megalakításának gondolata, és az a javaslat, hogy szükség van azoknak a tartalékos tiszteknek és tiszthelyetteseknek, valamint rendőröknek a mozgósítására, akik a régi Jugoszlá-

viában teljesítettek szolgálatot.⁴ Eközben a szerb polgárok egy csoportja – élükön a volt jugoszláv rendőrkapitánnyal – behatolt a Városházára és a Népfelszabadító Bizottság feloszlátását követelte azzal vádaskodva, hogy nem bünteti a háborús bűnösöket, hanem a Népörség keretében fegyvert ad olyanoknak, akik 1941 áprilisában nemzetőrök voltak. Csak a Népörség tagjainak fegyveres fenyegetésére vonultak vissza. Aznap két nyelven jelent meg a helyi lap *Senčanske novine – Sentaí Újság* címmel. Fejlécében ez állt: „Složan rad sa braćom mađarima – Békés munka szerb testvéreinkkel.” Az egyetlen számot megért, egy lapos, inkább röpiratra, mint újságra emlékeztető kiadványban ez volt olvasható: „Stanovnici Sente! – Senta lakosai! Testvérek! A legyőzhetetlen Vörös Hadsereg felszabadított benneteket. A város ügyeit intéző ideiglenes Bizottság szerb és magyar sentai lakosokból megalakult. A Bizottság legfontosabb feladata a lakosság teljes biztonságának fenntartása.” Ezt követően egy-egy lapon a szintén kétnyelvű *Sloboda–Szabadság* következett két szám erejéig, majd a csak szerbhorvát nyelvű *Sloboda* egyetlen száma után megszűnt a helyi lapkiadás.⁵

Péterrévén megalakult az ideiglenes Népfelszabadító Bizottság, amelynek egyetlen magyar tagja sem volt. Rögtön megválasztották a háborús bűnöket vizsgáló bizottság tagjait is.⁶

1. Petkovics Kálmán: A felszabadulás. Dokumentumriport Solti Pál néphős életútjáról. *7 Nap*, 1972. április 7. 2–3. – 2. Cseres 1991, 230. – 3. Cseres 1991. – 4. TLZ F. 121. I. kötet, 5. Idézi Molnár, 67. – 5. Szloboda János: *A zentai sajtó története*. Zenta, 1995, 21–22. – 6. Matuska [é. n.], 173.

1944. október 11.

Moszkvában Anthony Eden angol és Vjacseszlav Molotov szovjet külügyminiszter megbeszélése után (Averall Harriman amerikai nagykövet jelenlétében) a Churchill–Sztálin megbeszéléshez (> 1944. október 9.) képest a Szovjetunió növelte befolyását Magyarországon 50-ról 80,

Bulgáriában 75-ről 80%-ra, a jugoszláviai befolyási arányokat (50-50%) fenntartották.¹

Miután a Vörös Hadsereg 1944. október 8-án elfoglalta Martonost, a helybeli szerbek egy csoportja feldúlta és kifosztotta a plébániát, majd Werner Mihály plébánost 23 másik magyar falubelivel együtt elhurcolta. Több mint egy hónapi állandó kínzás után 1944. november 21-én gyilkolták meg őket.²

1. TLZ F. 121. I. kötet, 5. Idézi Molnár, 67. – 2. MKM, 303.

1944. október 12.

A *Slobodna Vojvodina* közölte, hogy megalakult a háborús bűnöket kivizsgáló vajdasági bizottság.¹

A temesvári fogolytáborból kiszabadult ukránok Szabadkán gyilkolták a magyarokat.²

1. A. Sajti Enikő: *Délvidék. A magyar kormányok délszláv politikája 1941–1944*. Kossuth Könyvkiadó, 1987, 289.; EM, 171. A megszállók és segítők bűncselekményeit kivizsgáló bizottság (Komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača) a Népfelszabadító Bizottság 1944. március 11-től 13-ig tartó ülésének határozataként alakult meg, és szervezetileg a Népfelszabadító Bizottság oktatásügyi és propagandatárcájához tartozott. Ügyrendi szabályzata 1944. május 6-án lépett életbe. Mezei 2010, 127. – 2. Sulyok Dezső: *A magyar tragédia I.* A szerző kiadása, 1954, 156–157.; Balogh, 344.

1944. október 14.

Zentára bevonult a VIII. vajdasági brigád és felvonulást rendezett a város központjában. A Népfelszabadító Bizottság aznap ülésén kezdeményezte, hogy írják össze azokat az önkénteseket, akik „a leigázott haza további felszabadításában” vesznek majd részt.¹ (> 1944. október 18.) Ugyanakkor határozott arról is, hogy Milo Vujović oktatási megbízott javaslatára a gimnázium mind a nyolc osztályában megindítja a tanítást és elrendeli, hogy „hívdassanak fel az összes tanulók, tekintet nélkül

nemzetiségükre”. A német nyelv helyett az orosz vezeték be, a hittan, a történelem és a latin nyelv oktatását pedig „a további utasításokig” beszüntették.

Moholon hat nappal a partizánok bevonulása után megalakult a Népfelszabadító Bizottság. Az alakuló ülés jegyzőkönyve szerint Slavko Kekić kijelentette, hogy őt illetné meg a népfelszabadító mozgalom megalakításának joga Moholon, de mivel feladatát már teljesítette, az ő szerepe véget ért.² E napokban ugyanis tömegesen végezték ki a helybeli magyarokat.

1. TLZ F. 121. I. kötet, 8. Idézi Molnár, 68. – 2. Farkas Nándor visszaemlékezése. Közli Matuska, 133–134.

1944. október 15.

A budapesti rádióban elhangzott Horthy Miklós közleménye, hogy Magyarország fegyverszünetet köt a Szovjetunióval. A német csapatok elfoglalták Budapest stratégiai pontjait, majd másnap Szálasi Ferenc vette át a hatalmat.¹

1. MKM, 303.

1944. október 16.

Az aznap a németek lakta Versecre érkező Tito a következő táviratot küldte Peko Dapčevićnek: „Sürgősen küldd el Fehértemplomon át Versecre az egyik legjobb erős brigádot, esetleg a krajišnikit. Szükségem van rá, hogy megtisztítsam Versecet a sváb lakosságtól. Ha lehetségesnek tartod, odamehetnék közelebb, hogy találkozzunk, és beszélgessünk különböző kérdésekről. Ha te nem tudsz, akkor Crni [Ivan Milutinović] jöjjön hozzám közvetlenül ide. A szanatórium parkjában keresse Korneyev tábornokot. Tartsátok ezt titokban!”¹

Tito 1944. október 25-ig tartózkodott Versecen, és valószínűleg ezekben a napokban fogadta a szablyai és csúrogi szerbek küldöttségét, akik szabad kezet kértek Titótól az 1942-es razzianak a magyarokkal szembeni megtorlására.²

1. Dedijer III., 145.; Ljuba Vukmanović: Depeše o slobodi. *Dnevnik*, 1986, XVI.; A. Sajti 2004, 319. – 2. Dr. Juhász Géza visszaemlékezése. Idézi Matuska [é. n.], 130., 162., 247.

1944. október 17.

Tito aláírta a JNFK Főparancsnokságának rendeletét, amely 22-ei hatállyal katonai közigazgatást vezetett be a Bácskában, a Bánátban és a Drávaszögben. Parancsnokává Ivan Rukavina vezérőrnagyot nevezte ki.¹ (> 1945. január 27.; > 1945. február 15.) Ebben Titót nem elsősorban a magyar közigazgatás restaurációjának megakadályozása vezérelte, mert „még az esetleges etnikai elvű határkorrekciót sem vetették fel Budapesten”.² Ellenben fontos szempont volt annak megakadályozása, nehogy e területek a Tito–Šubašić egyezmény örve alatt a londoni kormány, illetve a királyság híveinek a gyűjtőhelyévé váljanak.³ > 1948. február 9.

1. SzV, 1944. október 28.; KMSZ, 21.; HRP, 3651.; NF, 62.; R. Končar: Društveno-ekonomske promene od oslobođenja do kraja rata. *Godišnjak društva istoričara Vojvodine za 1979*. Novi Sad, 1980, 165–180. – 2. A. Sajti 2004, 320–321.; Tito indoklását lásd Josip Broz Tito: *Sabrana djela. Tom XXIV*. Beograd, 1984, 96–97. – 3. Ranko Končar: Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju 1944/1945. *Zbornik radova sa naučnog skupa Narodna vlast u Vojvodini 1941–1945*. Novi Sad, 1986, 7–38.

1944. október 18.

A katonai közigazgatás bánati parancsnoksága 2. számú rendeletében közölte: a németek lakhelyüket csak külön engedéllyel és csak munkavégzés céljából hagyhatják el; ha házukat elhagyták, nem térhetnek vissza, hanem gyűjtőtáborba kerülnek; tilos németül beszélni bármilyen nyilvános helyen; a németek nem viselhetnek jugoszláv vagy szovjet nemzeti jelvényeket, tilos dolgozniuk bármilyen nyilvános üzemben vagy intézményben, üzleteik, gyáraik, ipari és kereskedelmi vállalataik a Népfelszabadító Bizottság, illetve a katonai hatóság ellenőrzése alá kerülnek; az épületeken és bennük lévő német feliratokat 12 órán belül el kell tüntetni. Aki

ezt elmulasztja, a legszigorúbban büntetik, ha az illető német, akár kivégzéssel is. A rendelkezések azokra a magyarok, románok és más nemzetiiségek által lakott településekre is vonatkoztak, amelyek „lakosai a népfelszabadító mozgalom ellenségei voltak, vagy most is azok”.¹

A zentai Népfelszabadító Bizottság megállapította, hogy az általa 1944. október 14-én meghirdetett toborzásra jelentkezett önkéntesek 42 fős első csoportja „a legnagyobb lelkesedéssel csatlakozott hős felszabadító hadseregünkhöz”.² Ugyanakkor a magyar hatóságok által kinevezett hivatalnokokat állásukból felfüggesztette, és úgy döntött, hogy a nyilvános feliratokat kizárólag „állami nyelven” lehet kiírni. A lakosságot kötelezte kék-fehér-piros jugoszláv zászlók készítésére: a fehér mezőben ötágú vörös csillaggal.

Torontálvásárhelyen partizán fegyveresek meggyilkolták Gachal János református püspököt. Beidézték a községházára, és valószínűleg még ugyanaznap éjjel agyonverték és elásták. Halálának körülményeiről azóta sem került elő semmilyen adat, tanúk szerint a helyi temető árkában ásták el. A falubeli Bakator János így emlékezett az eseményekre: „Egy éjjel elvitték. Másnap vagy harmadnap az irodájából a könyveit egy szekérre dobálták, és a téglagyár gödreiben elégették. Itthon azt tudtuk róla, hogy az OZNA emberei Kovačicára [Antalfalva] vitték. Közülünk soha senki többet nem látta. A ruháját láttuk később egy kovačicai szerb emberen. A faluból abban az időben többeket is elvittek, köztük Hóss Gyula kereskedőt, Tóth Sámuel jegyzőt, Molnár Ferenc üvegkereskedőt, Joó Bálintot, ez utóbbi ellen már bírósági eljárás folyt. A hozzánk érkező hírek szerint a tiszteletes urat agyonkínózták.”³

1. Petranović, Zečević, 750. – 2. TLZ F. 121. I. kötet, 12. Idézi Molnár, 68. – 3. Matuska 2008, 7., 10., 86., 106.

1944. október 19.

Petrőcön hatezer példányban megjelent a *Hlas ľudu* című szlovák nyelvű politikai-informatív lap első száma.¹

1. Stoković, 234., 283.

1944. október 20.

A JKP vajdasági Tartományi Bizottsága körlevélben szólította fel az összes körzeti pártbizottságot, hogy lássanak hozzá az Egységes Népfelszabadító Front szervezeteinek megalakításához, amelyek célja, „hogyan megvalósítsa népünk politikai egységét, és hogy az Egységes Népfelszabadító Frontban egyesült nép sokoldalúan segítse mindazoknak a feladatoknak a teljesítését, amelyek ma az idegen hódítók meg hazai árulók teljes megsemmisítését célzó harccal és az új állam kiépítésével kapcsolatban felmerülnek”. A körlevél arra utasított, hogy be kell vonni mindazokat a különböző politikai meggyőződésű embereket, akik „már részt vettek vagy részt kívánnak venni a megszállók és hazai támogatóik elleni harcban”. Arra is rámutatott, hogy a szervezetbe „nem egyes pártok és politikai csoportok képviselői lépnek be, akik itt egyik vagy másik pártot képviselik, hanem egyének”.¹ A körlevél nyomán erőteljes kampány indult a helyi, városi, járási, és a hat körzeti bizottság megalakítására, és > **1944. december 10–12-én** megalakult a szervezet tartományi vezetősége is. Ennek ellenére az utolsó járási bizottságot (a zentait) csak 1945 márciusában sikerült létrehozni.

A tömegszervezet > **1945. augusztus 5-én** Népfrontra változtatta a nevét. Helyi és járási bizottságait titkos szavazással > **1947. március 2-án és 9-én** választották meg. A következő választásokra már > **1948. február 8-ától 22-éig** sor került. A Vajdaságban akkor a megválasztott városi és járási végrehajtó bizottságok összesen 846 tagja közül 594 szerb, 84 horvát, 35 szlovák, 11 ruszin, 28 román, 187 magyar (19,1%), 4 szlovén, 20 Crna Gora-i, 2 macedón, 2 cseh és 10 egyéb nemzetiségű volt. Az 1950.

január–februári választások után a 36 járási és városi bizottságnak 3854 tagja volt. 216 helyi és kerületi bizottság működött 3272 taggal, az 1657 alapszervezetnek pedig 13481 bizottsági tagja volt. A járási és városi bizottságokban a magyar tagok száma 375-re nőtt, ugyanakkor azonban arányuk 13,16%-ra csökkent.

A Népfront legfelsőbb vajdasági szerve a Szerbiai Népfront Tartományi Bizottsága volt, ebbe > **1948. március 7-én** 123 tagot (63 szerb, 12 horvát, 29 magyar, 7 szlovák, 5 román, 3 ruszin, 2 Crna Gora-i, 1 cseh és 1 macedón), annak Végrehajtó Bizottságába pedig 37 tagot választottak. Elnöke Isa Jovanović, alelnöke dr. Ivan Melvinger, Sóti Pál és Živan Balan lett.

A Népfrontnak a Vajdaságban 1948. november végén 744 035 tagja volt. 1950 júliusában a magyar választópolgárok 59,3%-a volt a Népfront tagja, a románok 52,5%-a, a ruszinok 47,9%-a és a szlovákok 41,3%-a. 1950 végén a választópolgárok közül a montenegróiak 100%-a, a szerbek 79%-a, a horvátok 64%-a, a magyarok 60,5%-a, a szlovákok 57%-a, a románok 49%-a és a ruszinok 37,3%-a volt a Népfront tagja.

A zentai Népfelszabadító Bizottság ülésén a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság részéről jelen volt dr. Slavko Kuzmanović és Stevan Doronjski, valamint Pavle Gerenčević őrnagy, a katonai közigazgatás képviselője.² Doronjski közölte: „A németeket el fogjuk innen kergetni. Mi a németekkel nem élhetünk ugyanazon országban mindazon bűntettek után, amiket elkövettek. [...] A magyarok ügye még nincs eldöntve. Valószínű, hogy ugyanaz lesz az álláspont, mint a németekkel kapcsolatban. Ennek alapján tehát a magyarok nem tagjai a Népfelszabadító Bizottságnak.”³ Ezt követően a küldött felhívta a tagok figyelmét a bizottság addigi munkája során elkövetett számos hiányosságra: a bizottság határozataiban megszabott feladatokkal konkrét személyeket kell megbízni, a feladatok végrehajtását követően pedig a megbízott be-

számolót tart a bizottságnak; a továbbiakban nincs engedélyezve a magyar nyelv nyilvános használata; a nagygyűléseken nem lehet spontán beszédeket mondani, az elhangzó beszédeket előre meg kell írni, és – cenzúrázás céljából – beterjesztteni a Népfelszabadító Bizottság propaganda-ügyosztályának; a kollaboránsok vagyona konfiskálható; a rendőrség – aminek működése nem szabványos a Népfelszabadító Bizottságok mellett – a további parancsig a polgárok mozgására vonatkozó engedélyeket állítja ki, és az idegenek tartózkodását felügyeli a bizottság teljes ellenőrzése alatt; a tanítást a gimnáziumban nem lehet tanfolyamként megszervezni, viszont az elemi iskolának minél előbb meg kell kezdeniük működésüket; magántanfolyamot csak orosz nyelvből lehet indítani, de ehhez szükséges a szovjet katonai parancsnokság jóváhagyása.

A bizottság döntött a következő ügyosztályok és bizottságok megalakulásáról: a háborús bűnöket és bűnösöket kivizsgáló bizottság (Isidor Nešić, Dušan Milićev, dr. Radojka Mrkšić, Mata Joksimović, Aleksandar Stojkov); a háborús károkat megállapító bizottság (Isidor Pejcin, Isidor Kećan, Radivoj Dragin); a propaganda-ügyosztály (Dušan Milićev, Milan Milić, Olajos Mihály, Nebojša Martinović, Vladimir Petkov); a gazdasági ügyosztály (Isidor Pejcin, Petar Piskunov, Mata Joksimović, Verner Imre, Uroš Popov, Sava Jajagin), valamint az egészségvédelmi ügyosztály és a közoktatási-művelődési ügyosztály (dr. Radojka Mrkšić, Milica Lalić, Dušan Miladinov, Nebojša Martinović).

Még ugyanaznap összehívták a bizottság újabb ülését, amelyen a tagok mellett részt vett Andrija Fabri, a város katonai parancsnoka, valamint a parancsnokság politikai biztosa. A parancsnok követelésére a bizottság a következő döntéseket hozta: az 1941-et követően betelepített magyar nemzetiségű polgárokat a katonai hatóság rendelkezésére bocsátják, és a „bűnösöket” a legrövidebb időn belül kiszolgáltatják; az 1941-ben kitelepített és most visszatérő

telepések számára lakást és háztartási felszerelést biztosítanak; az üzérkedés megakadályozása érdekében az üzleteket zárva tartják; a pénzcserét Szabadkán fogják lebonyolítani; a népi milícia is végezhet letartóztatásokat, és a raktárak őrzését is feladatul kapta. Az éjjel szolgálatot teljesítő katonai őrzérekhez egy-egy milicistát is beosztanak kíséretül, hogy a terep ismeretével segítsék azok munkáját.⁴

1. NF, 50., 55. – 2. TLZ F. 121. I. kötet, 16. Idézi Molnár, 71. – 3. Mészáros Sándor: *Holtta nyílvánítva*. Budapest, 1995, 73. – 4. TLZ F. 121. I. kötet, 14. Idézi Molnár, 72.

1944. október 21.

A Zomborba bevonuló¹ partizánegységek tagjai megkezdték a magyarok tömeges elhurcolását.

1. HRP, 3669.

1944. október 22.

Ivan Rukavina vezérőrnagy, az aznap hatályba lépett katonai közigazgatás (> 1944. október 17.) parancsnoka felszólította az antifasiszta erőket, hogy támogassák azokat az intézkedéseket, amelyek „a nemzeti jövő és e területek délszláv jellegének megőrzése, [...] valamint a szabad, demokratikus föderatív Jugoszlávia megteremtése érdekében szükségesek”.¹

Mozsoron a partizánok bevonulása után össze-szedték a felnőtt magyar férfiakat. Tizenegy napi kínzás után > 1944. november 2-án közülük 69-et meggyilkoltak, majd az összes magyart a járeki gyűjtőtáborba hurcolták.²

A Bezdánba bevonuló partizánok a község-háza elfoglalása után fegyverkutatás ürügyén felforgatták és kifosztották a házakat.³ > 1944. november 3.

1. MV AZ PK KPJ za Vojvodinu br. 18815.; A. Sajti 2004, 320.; A. Sajti Enikő: *Délvidék. A magyar kormányok délszláv politikája 1941–1944*. Kossuth Könyvkiadó, 1987, 245. – 2. Petrik Antal és Petrik

Verona visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 221–229. – 3. Matuska [é. n.], 26.

1944. október 23.

A JNFK első egységei bevonultak Újvidékre. A katonai parancsnokság még aznap követelte a helyi Népfelszabadító Bizottságtól, hogy „írja össze mindazokat a németeket és magyarokat, akik közvetlenül együttműködtek a megszállókkal és Újvidéken maradtak”. A bizottság a helyőrség parancsnokságával egyetértésben kijelölte azokat a tagjait, akiket e feladattal bízta meg: Milan Petrović alelnök, Nikola Jakovljević titkár és Mandica Vasović tag. Több mint 40 000 feljelentőlapot nyomtattak ki – Újvidéknek akkor 60-70 000 lakosa lehetett –, s az adatok minél gyorsabb összegyűjtése céljából a várost 19 kerületre osztották. Ugyanannyi csoport alakult, s ezek a munkát néhány nap alatt elvégezték.¹

A zentai Népfelszabadító Bizottság ülésén Pavle Gerenčević őrnagy bejelentette a katonai közigazgatás hivatalos bevezetését. Magyarázatában Tito döntésére hivatkozott, melyet a területen élő nemzeti kisebbségek tétlen, olykor elutasító magatartása indokolt. Megerősítette, hogy tilos a magyar nyelv nyilvános használata. Slavko Kuzmanović kitért arra, hogy a magyar hatóságoknak 1941-ben sokkal kevesebb okuk volt a katonai közigazgatás bevezetésére, és mégis megtették, noha 1941-ben „sokkal kevesebb gonosztevőt örököltek, mint a mai jugoszláv hatóságok”. Ezt követően újjászervezték a bizottságot – ezúttal már a magyar tagok kizárásával.²

Zomborban a partizánok a rendőrségre hurcolták, majd meggyilkolták az önkéntesen kúricatörősen dolgozó gimnáziumi osztály öt tanulóját és három tanárnőjét.³

1. Zvonimir Golubović, Živan Kumanov: *Novi Sad u ratu i revoluciji II*. Novi Sad, 1981, 518–519. – 2. TLZ F. 121. I. kötet, 22. Idézi Molnár, 73. – 3. Dr. Zagyva Sándor emlékezése. Közli Matuska [é. n.], 46–47.

1944. október 25.

Megalakult a JNFK Bánáti és a Bácska–baranyai Katonai Körzetének parancsnoksága.¹

Zsablyán a bevonuló partizánok Fekete Péter földművest a községháza előtti fára felakasztották, és a hullát két napig ott hagyták. Az volt ellene a vád, hogy együttműködött a csendőrséggel. Ezt követően naponta 20-50 személyt tartóztattak le és végezték ki.²

1. HRP, 3682. – 2. Máté István nyilatkozata, 1952. június 19. Idézi Cseres, 119.

1944. október 26.

Az újvidéki Helyi Népfelszabadító Bizottság rendelettel¹ szólított fel minden egykori városi hivatalnokot, hogy jelentkezzen munkára. A későbbi vezetők közül sokan ezt „a helyi Népfelszabadító Bizottság egyik első hibájának” tekintették, mert „a munkára jelentkező hivatalnokok többsége nem működött együtt a Népfelszabadító Bizottsággal, bürokratikus beállítottságú volt, és ahelyett, hogy segített volna a hatóságnak az állapotok rendezésében, inkább hátráltatta a munkát”.²

Újvidéken megkezdték a magyar férfiak összegyűjtését. A dunai Hadi-szigetre, a Horgász-szigetre, a vágóhidhoz, a dohánygyár udvarára és a futballpályára hurcoltak és meggyilkoltak éjszakánként mintegy 300 embert, becslés szerint összesen 3 000 személyt.³

Ekkor hurcolták el a folyamőrség kaszárnyájába a ferences rendház lakóit, Köröstyös Kriszostom, Kovács Kristóf és Kamarás Mihály atyát is. A házfőnököt, Kriszostom atyát, aki betegsége miatt sokkal idősebbnek látszott, mint amennyi éves volt, korára való tekintettel ott akarták hagyni. De a túlélő Mihály atya tanúsága szerint a gárdián úgy vélekedett, hogy ha már a testvéreket viszik, akkor vigyék őt is. Ő fejezte be leghamarabb az életét. Minden valószínűség szerint még Újvidéken halálra kínozták, a

többieket tovább terelték Indiija felé.⁴ > 1944. december 2.

Bajmokon a partizánok elhurcoltak és hosszú kínzás után meggyilkoltak 78 magyart és 2 németet. Czimbell Károlyt, a falu bíróját elevenen megnyúzták.⁵

Tiszaakálmánfalván összefogdostak és Zsablyára vittek 26 ártatlan magyart, ahol meggyilkolták őket.⁶

1. MSRV AO 18812, naredba MNOO Novi Sad od 25. oktobra 1944. – 2. Zvonimir Golubović, Živan Kumanov: *Novi Sad u ratu i revoluciji II*. Novi Sad, 1981, 517–518. – 3. Homonnay, 7.; HH, 14.; Matuska [é. n.], 290., 302. – 4. Cseres 1991, 81. – 5. Cseres 1991. – 6. Cseres 1991, 215.

1944. október 27.

Újvidékről egy kisebb partizánegység érkezett Temerinbe. Aznap kidoboltatták, hogy ne menjen senki három napig az utcára. Megkezdődtek a tömeges kihallgatások és kivégzések. A hónap végéig több mint 250 embert gyilkoltak meg.¹

1. Ádám István, Csorba Béla, Matuska Márton, Ternovác István: *A temerini razzia*. Temerin, 2001, A VMDP Történelmi Bizottsága.; Mészáros György, *Magyar Szó*, 1990. május 6.; Matuska [é. n.], 13–16., 267.

1944. október 28.

A *Slobodna Vojvodina*-ban Nikola Petrović *Történelmi határozat* című cikkében kifejtette: „A német és magyar hódító hordákat ugyan szétvertük, illetve nyugat felé vetettük, de az általuk széthintett mérges gyomot még nem irtottuk ki gyökeresen. [...] Az idegen elemek tíz- és százai, akiket azokra a területekre telepítettek, ahol elődeink irtották ki az erdőket, csapolták le a mocsarakat megteremtve a civilizált élethez szükséges feltételeket – még mindig lövöldöznek a sötétből harcosainkra s az orosz katonákra, és mindent megtesznek, hogy megakadályozzák a helyzet normalizálódását arra készülve, hogy ebben a számunkra nehéz helyzetben a kellő

pillanatban ismét hátunkba döfjék a kést. [...] A nép érzi, hogy szükség van erre a határozott lépésre, s hogy szükség van olyan energikus lépésekre, amelyek biztosítják Bánát, Bácska és Baranya jugoszláv jellegét.”¹

1. *Slobodna Vojvodina*, 1944. október 28. Idézi A. Sajti 2004, 320–321.; Cseres 1991, 102.

1944. október 29.

Tiszaakálmánfalváról a kovilji határba vittek és meggyilkoltak öt magyart.¹

A zentai Népfelszabadító Bizottság ülésén Isidor Nešić elnök közölte, hogy rendelet érkezett a lakosság összeírásáról, aminek elvégzéséhez mozgósítani kívánják a népfelszabadító mozgalmat támogató értelmiségieket.² > 1944. november 19.

1944. október 30.

A Bácska–baranyai Katonai Körzet hadbírósa-ga plakátokon közölte a lakossággal, hogy október 29-én halálra ítélt és golyó által kivégezett 250 magyar nemzetiségű háborús bűnöst, akik a három évig tartó megszállás idején részt vettek a délszláv népek ellen elkövetett öldöklésekben és terrorban Bácska és Baranya területén.³

Csúrogon a partizánok a községháza előtt agyonlőtték 130 magyart. A helyi hatóság kidoboltatta a kivégzést hírért, és kényszerítette a hozzátartozókat annak végignézésére, akiknek utána el kellett szállítaniuk meggyilkolt rokonaikat a sintérgödörbe. A kivégzések hetente megismétlődtek.⁴

A zentai Népfelszabadító Bizottság ülésén Nikola Ninković újonnan kinevezett városparancsnok közölte, hogy engedélyezik azon üzletek megnyitását, amelyek nem a katonaság ellátását hivatottak szolgálni, de az árakat szigorúan ellenőrizni fogják.⁵

1. Farkas László visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 241. – 2. TLZ F. 121. I. kötet, 26. Idézi Molnár, 73. – 3. Vajdasági Történelmi Múzeum,

levéltári szám 318. Idézi Mészáros 1994. – 4. Zaják Andrásné nyilatkozata. 1952. augusztus 11. – 5. TLZ F. 121. I. kötet, 28. Idézi Molnár, 73.

1944. október 31.

Nikola Radaković magyarkanizsai szerb vezető irányításával egy csapat partizán érkezett Adorjánra, ahol összedobolták a falu lakosságát, a férfiakat kiválogatták, napokig kínozták, majd > 1944. november 3-án a Tiszára terelték és a folyóba lövöldözték őket. A vérengzés a következő napokban is folytatódott, és összesen 56 áldozata volt.¹ A bíróság később megállapította az áldozatok ártatlanságát, és Radakovićot egyévi, helyettesét, Bačo Kneževićet pedig hathavi kényszymunkára ítélte.² Más forrás szerint az adorjáni vérengzés szervezője Mihajlo Oluški volt, akit ezért a szabadkai katonai bíróság halálra ítélt, míg két segítője, Radaković és Knežević két-két év börtönbüntetést kapott.³

A zentai Népfelszabadító Bizottság úgy határozott, hogy az üzleteket meg kell nyitni, az árakat pedig a felszabadulás előtti szinten befagyasztyják. A bizottság korábbi döntésével összhangban – melynek értelmében megtiltották a magyar nyelv nyilvános használatát – határozatot hoztak, hogy csak szerbhórvát nyelvű plakátokat, falragaszokat lehet kiragasztani. Visszavonták az összes engedélyt, amely lehetővé tette a Bánságba való átkelést – ezt a jogot csupán a kettős birtoikosok tarthatták meg. Októberi tevékenysége kapcsán kiemelte, hogy a szovjet csapatok bevonulását követően az illegális Népfelszabadító Bizottság sikeresen átvette a hatalmat a város felett. Ugyanakkor megállapította: „szem előtt tartva azt a súlyos körülményt, hogy Zentán a nemzetiségek viszonya kedvezőtlen volt és maradt is ránk nézve, valamint figyelembe véve a különböző politikai áramlatokat”, a Népfelszabadító Bizottság kezdetben kénytelen volt „békülékenyebb” hangnemben fellépni. A helyzet jelentősen javult, amikor a Jugoszláv Népfelszabadító Katonaszág bevonult a városba, illetve amikor

megérkeztek a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság pártfunkcionáriusai. A megfelelő fegyveres támogatással a háttérben, és a küldöttektől kapott ideológiai-politikai utasítások alapján a bizottság már radikálisabb intézkedéseket fogantatosíthatott.⁴

1. Firányi Lajos plébános bejegyzése a halotti anyakönyvbe. Idézi Matuska [é. n.], 20., 119–123. –
2. HH, 5. – 3. Matuska [é. n.], 114. – 4. TLZ F. 109. 3. doboz, ikt. sz. 124/1944. Idézi Molnár, 74.

1944. november 1.

Miután a londoni emigrációban lévő II. Péter király Jugoszlávia nemzetközi jogfolytonosságának biztosítása érdekében 1944. szeptember 12-én proklamációban nyilatkoztatta ki, hogy minden hatalmat a Tito vezette népfelszabadító mozgalomra ruház át, Belgrádban aláírták a (második) Tito–Šubašić egyezményt¹. Ebben leszögezték: „a viszonyok minden lehetséges kieleződésének elkerülése érdekében II. Péter király nem tér vissza az országba mindaddig, amíg erről a nép nem hozza meg saját határozatát, a királyi hatalmat pedig távollétében a Királyi Helytartótanács gyakorolja.”²

Szirácon az október 15-től a magtárba terelt 73 helybeli magyar lakos közül 71-et meggyilkoltak.³

1. Sporazum Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i Kraljevske jugoslovenske vlade od 1. novembra 1944. SL DFJ, 1945. március 9. –
2. Inoslav Bešker szerk.: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije*. Studije i dokumenti. Zagreb, 1979, Centar društvenih djelatnosti SSOH, 248. – 3. Cseres 1991, 152–154.; Matuska [é. n.], 53–55.

1944. november 2.

Mozsoron kínzások közepette meggyilkoltak¹ 69 magyart, akiket > 1944. október 22-e óta kínoztak. Később (> 1945. április 18.) a falu egész magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba internálták, a templomot földig lerombolták, a temetőt pedig felszántották.²

1. Petrik Verona: *Legenda a bácskai magyarokról*. Közli Matuska [é. n.], 227. – 2. HH, 13.

1944. november 3.

Vasa Čubrilović történész, a Ferenc Ferdinánd elleni merényletet elkövető Ifjú Bosznia (Mlada Bosna) nevű egykori szerb nacionalista diákcsoport tagja, eljuttatta a partizán hatóságokhoz a kisebbségi kérdés megoldására vonatkozó javaslatát, amelyben a legkeményebb represszió alkalmazását látta célszerűnek: „Nálunk is, akárcsak szerte Európában, bebizonyosodott, hogy semmilyen engedékenység sem téríthet el némely kisebbségeket attól, hogy az államhatárokon át kötődjenek az anyaországukhoz. [...] El kell őket távolítani az országunkból, mert erre rászolgáltak. [...] Számunkra az a fő kérdés, hogyan lehet szétzúzni a kisebbségi tömböket a jelentős geopolitikai helyeken. [...] A mi szövetségeseink is arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kisebbségi kérdést ebben a háborúban átköltöztetéssel kell megoldani. [...] Ha Bácskából 200 000 magyart eltávolítanánk, megoldanánk a magyar kisebbségi kérdést, [...] a katonaságnak még a háborús tevékenység idején tervszerűen és könnyörtelenül meg kell tisztítani a nemzeti kisebbségektől azokat a vidékeket, melyeket a mi népességünkkel szándékozunk betelepíteni. [...] Gyűjtőtáborokat kell létesíteni, vagyonukat elkobozni, családjukat szintén táborba küldeni, s az első adandó alkalommal átküldeni őket nemzeti államukba. A magyarok és a németek vonatkozásában ehhez nagy segítséget nyújthat a testvéri szovjet katonaság. A kisebbségek tisztogatásánál külön figyelmet kell fordítani az értelmiségre és a gazdagabb társadalmi rétegekre. [...] A legjobb az lenne, ha a Népfelszabadító Hadsereg és Partizánegységek Főparancsnoksága mellett külön ügyosztály létesülne azzal a feladattal, hogy még a háború folyamán gondot viseljen a kisebbségektől való megtisztításról. [...] Tömegeinknek a kisebbségekkel szembeni gyű-

löletét és leszámolási hajlamát konstruktívan kell kihasználni. [...] Minden hadműveleti területről olyan jelentések érkeznek, hogy néptömegeink könnyörtelenül leszámolnak mindazokkal a nemzeti kisebbségekkel, amelyek ebben a háborúban ellenünk voltak. [...] Meglehet, soha többé nem nyílik ilyen lehetőségünk, hogy etnikailag tiszta államot teremtsünk magunknak. Államunk minden nagyobb jelenlegi problémája, legyen az nemzeti-politikai, szociális vagy gazdasági, többé-kevésbé várhat egy későbbi megoldásra. A kisebbségi kérdést azonban, ha nem oldjuk meg most, soha többé nem fogjuk megoldani.”¹

> 1945. augusztus vége

A bevonuló partizánok Bezdánból az isterbáci erdő szélére tereltek 500 embert, közülük 122-t kivégeztek. Miután a faluba bevonult egy bolgár egység, 1944. november 28-án a hozzátartozóknak megengedték a tömegsír felnyitását és a halottak eltemetését.²

Adorjánon a Magyararkanizsáról > 1944. október 31-én odaérkezett szerbek a Tiszára terelték és a folyóba lövöldözték a helybeli ártatlan magyarok egy csoportját.³

1. *Híd*, 1996. 12. 1043–1060.; Čubrilović már 1937-ben hasonló módszereket javasolt a Szerb Kulturális Klubban. Erről lásd Čubrilovićev referat. *Danas*, 1988. január 26. 30.; Željko Krušelj: *Turske i zapadne metode*. *Danas*, 1988. február 2. 24–25. – 2. Rétfalvi. *Nemzetőr*, 1984. október 15.; HH, 7.; Matuska, 25–33. – 3. Matuska [é. n.], 152.; Olajos Mihály visszaemlékezése szerint 52 embert gyilkoltak meg. Lásd Vékás 2010, 249.

1944. november 6.

Szabadkán letartóztatták és még aznap kivégezték Tiller Ferenc (írói neve Tímár Ferenc) költőt, újságírót, a *Délvidéki Magyarság* című lap főszerkesztőjét.¹

1. Loboda Tibor levele Matuska Mártonnak. Közli Matuska [é. n.], 42.

1944. november 7.

Az októberi forradalom évfordulóján szervezett ünnepségen Božidar Maslarić tábornok beszédében kollektív bűnösséggel vádolta a Jugoszláviában élő magyarságot.¹

1. Herceg János visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 39.

1944. november 9.

Belgrádban megkezdődött Szerbia Nagy Antifasiszta Népfelszabadító Szkupstinájának ülése. Közvetett formában már ezen az ülésen megmutatkoztak a Szerbia föderáción belüli helyzetével kapcsolatos nézetellentétek, amikor a felszólalók bírálták azokat a nézeteket, amelyek szerint „a népfelszabadító mozgalom a szerb földet szétszakításán dolgozik, hogy legyengítse a szerb népet a horvátok és mások javára”. Vajdaság helyzetével kapcsolatban Aleksandar Ranković kijelentette: „Mint tudjátok, Vajdaságban foganzt meg az új szerb kultúra. De Vajdaságban a lakosság kevert (szerbek, horvátok, magyarok, más kisebbségek és ez idáig németek). Vajdaság bizonyos különleges történelmi és egyéb sajátosságokkal rendelkezik. Ugyanakkor azonban azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a Vajdaságban élők többsége szerb, és hogy őket vérük és hagyományaik Szerbiához kötik. Vajdaságkérdését maga a vajdasági nép dönti majd el, méghozzá oly módon, hogy egyszerre megszilárdítja kapcsolatát Szerbiával és biztosítja magának azokat a különleges, sajátos jogokat, amelyek Vajdaság különleges, sajátos helyzetéből erednek. Mint ismeretes, Vajdaságban jelenleg katonai közigazgatás van, és ez idáig főleg ezen okból nem került sor Vajdaság konkrét és végleges nyilatkozatára ebben a kérdésben.”¹

Zentára érkezett három fegyveres, egyenruhás partizán az OZNA tartományi vezetőjétől kapott paranccsal, hogy végezze ki a letartóztatott magyarokat. A fogva tartott személyek közül

egyét nyilvánítottak ártatlannak, a többi 65-nek² a kezét összedrótózták, a Tisza partjára kísérték és a lövészárkokba lötték őket.³

1. AV, 316.; *Zasedanje Velike antifašističke narodnooslobodilačke skupštine Srbije 9–12. novembra 1944.* Beograd, [1944], Prezidijum Narodne skupštine Narodne Republike Srbije, 71. – 2. Farkas Nándor visszaemlékezése szerint az áldozatok száma 90 volt. Közli Matuska [é. n.], 135. – 3. R. Gy.: Zenta, 1944. november 9. *Magyar Szó*, 1991. június 21.; Farkas Nándor szerint az áldozatok száma 90 volt. Közli Matuska [é. n.], 135.; Visszaemlékezésében Olajos Mihály is kilencvenegynéhány emberről beszélt. Vékás 2010, 247–248.

1944. november 11.

Az újvidéki és a palánkai partizánosztag szlovák tagjaiból megalakult az I. szlovák népfelszabadító rohambrigád, amely november 26-tól a 14. Vajdasági (szlovák) Népfelszabadító Rohambrigád nevet viselte.

Moholon a partizánok legyilkolták az akkor már hetek óta fogva tartott helybeli magyarok egy csoportját, miután előző nap a falu mind a hat borbélyát mozgósítva megborotváztatták őket. A borbélyok szerint az áldozatok száma 600 és 650 között lehetett.¹

1. Matuska [é. n.], 157–158.

1944. november 12.

Újvidék főterén visszaállították Svetozar Miletić szobrát.¹

Mozsoron a Jánoshalmára menekült és onnan visszahozott Köves István plébánost rostélyon elevenen megölték.²

1. HRP, 3745. – 2. Cseres 1991.

1944. november 15.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága Bácska valamennyi Népfelszabadító Bizottságának megküldött 12/44. számú utasítása:¹ „Bácska némely falvaiban a mi Népfelszabadító Bizott-

ságaink letartóztatásokat végeznek az ellenséges elemek között, akiket saját maguk hallgatnak ki, és gyakran szabálytalanul járnak el velük. Hogy a szabálytalanságoknak elejét vegyünk a letartóztatáskor és kihallgatáskor, és hogy a népelleneségek ellen folyó vizsgálat minél sikeresebb legyen, a falvak Népfelszabadító Bizottságai a letartóztatottakat adják át a Népvédelmi Osztály szerveinek, amelyek a járási helységeken működnek. A Népfelszabadító Bizottságok letartóztatásokat a helyőrség parancsnokságával végezhetnek azokon a helyeken, ahol nincs OZNA. Amint ezek a szervek megalakultak, ők fogják magukra vállalni az ellenséges elemek letartóztatását, a Népfelszabadító Bizottságok pedig segédkezni fognak a gyanús alakok leleplezésében, adatokat fognak róluk szolgáltatni stb.”²

Pancsován a partizánok meggyilkolták Thomka Károlyt, Hertelendyfalva református lelkészét.³

Sajkáslakon a helybeli szerbek kivégeztek húsz magyart.⁴

1. AV F. 169. Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine, 12. Idézi Mezei 2010, 120. – 2. Közli Matuska [é. n.], 363. – 3. Kalapis: *Életrajzi kalauz III.* Újvidék, 2003, Forum, 233–234.; Matuska 2008, 11. – 4. Tomislav Prekajac nyilatkozata. Közli Matuska [é. n.], 238–240.

1944. november 16.

A Bánati Katonai Körzet parancsnoka utasítást adott a helyi katonai állomások létrehozására, amelyek „a szerb, illetve szláv lakta helységeken a hatalmat a Népfelszabadító Bizottságokkal együtt gyakorolják. A német, magyar és román falvakban nem létezhetnek Népfelszabadító Bizottságok, a hatalmat kizárólag a katonai állomások gyakorolják. Azokon a vegyes lakosságú településeken, ahol a szerbek, illetve szlávok kisebbségben vannak, szintén nem lehetnek Népfelszabadító Bizottságok, ha megalakultak, fel kell őket oszlatni”.¹

1. KMSZ, 21–22.

1944. november 17.

Az újvidéki katonai bíróság – elnöke Pavle Gerenčević őrnagy, tagjai Lazar Brankov és Bosa Klarić, jegyzőkönyvvezető Milka Potkonjak – mintegy 150 halálos ítéletet hozott a legvagyonosabb és legtekintélyesebb újvidéki polgárok, magyarok, szerbek, németek, férfiak és nők felett egyaránt. Az ítéletet nyomban végrehajtotta a vajdasági főparancsnokság kísérő zászlóaljának egyik szakasza. A kivégzés helye az újvidéki vám-övezet helyén elterülő erdő volt.¹

A zentai Népfelszabadító Bizottság úgy határozott, hogy bizottságot nevez ki az > 1944. november 9-ei kivégzések kivizsgálására. A bizottságról és vizsgálatáról nem maradt fenn későbbi nyom.²

1. Pavle Šosberger visszaemlékezése. *Dnevnik*, 1990. december 2. Uő. *Magyar Szó*, 1990. december. 12. – 2. Idézi Mészáros 1994.; Tomán László: *Az olvasóhoz*. Idézi Matuska [é. n.], 8.

1944. november 18.

Vajdaságban a katonai közigazgatás minden szintjén megalakított gazdasági osztályok átvették az egykori bányászati közigazgatás kereskedelmi, ipari és kisipari osztályának feladatkörét azon utasítások alapján, amelyeket Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága (NKOJ)¹ 1944. május 6-án juttatott el a tartományi vezetőségekhez.²

Elrendelték a németek internálását és vagyonuk elkobzását. A rendelet a „csángó magyarokra”, azaz a telepésekre is vonatkozott. A Vajdaságban 40 internálótáborban állítottak fel, ahol mintegy 140 000 németet zsúfoltak össze. Ugyanaznap elrendelték a 16 és 50 év közötti magyar férfiak munkaszolgálatra történő behívását.³

Tatomir Vukanović szerbiai oktatási megbízott javaslatot terjesztett elő, hogy minden katonai egységnek írásos parancsban tiltsák meg a tör-

ténelmi emlékművek, könyvek, képek és egyéb szellemi értékek megsemmisítését, mivel egyre több helyről jelentették, hogy a katonák nagy károkat tesznek a múzeumokban, levéltárakban, az elfoglalt intézmények és magánházak könyvtáraiban, részben a fűtőanyaghiány miatt, részben pedig a polgári osztály felsőbbrendűségének jelképeként értelmezve azokat.⁴ Irányításában Belgrádban október 24-től folyt az értékek begyűjtése, de helyenként a katonai hatóságok ellenállása ütköztek. Hasonló volt a helyzet a Vajdaság több városában is.⁵

1. Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije. A Tito vezette mozgalom által az AVNOJ ideiglenes kormányának tekintett szerv (1943–1945).
- 2. DERV, 9–10. – 3. A. Sajti 2004, 322–323.
- 4. Nataša Milićević: Građanski orman za knjige – kulturno nasleđe i oblikovanje novog identiteta srpskog društva 1944–1950. *Tokovi istorije*, 2006. március. 125. – 5. Ljubodrag Dimić: *Agitprop kultura: agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952*. Beograd, 1988, 65.

1944. november 19.

Elkészült Bácska, Bánát és Baranya katonai közigazgatásának statisztikai kimutatása, amely szerint az összeírás napján Újvidéknek 69 000 lakosa volt. 1941-ben a városban 16 000 magyar élt (8 250 férfi és 7 750 nő) 1944-ben viszont 2 000-rel voltak kevesebben, 6 500 férfi és 7 500 nő.¹ > **1944. október 29.**

Péterrévén a napokon keresztül kínozott dr. Takács Ferenc plébánost az egész falu jelenlétében a templom falához kísérték és agyonlőtték. Ezt követően a magyarokat csoportosan, általában háromnapos kínzás után végezték ki, becslések szerint mintegy 600 személyt.²

1. Újvidéki Levéltár, a városi katonai parancsnokság anyaga, szám nélkül. Idézi Mészáros, 1994. –
2. Cseres 1991, 175.; Matuska [é. n.], 170–172.

1944. november 20.

Horgoson a szerb vezetők több helybeli magyar lakossal együtt kivégezték a 84 éves Virágh Ist-

ván plébánost, mert 1941-ben tábori misét celebrált a Horgoson állomásozó magyar katonáknak.¹

1. Cseres 1991, 185.; Matuska [é. n.], 98–101.

1944. november 21.

Az AVNOJ¹ Elnöksége határozatot hozott az ellenséges vagyon állami tulajdonba vételéről, a nem az országban tartózkodó személyek vagyona feletti állami igazgatásról, valamint a megszállók által erőszakkal elidegenített vagyonok zár alá vételéről.² A határozat szerint állami kézbe került a német állam és a német állampolgárok minden vagyona, a német nemzetiségű személyek minden vagyona, kivéve azokat, akik részt vettek a népfelszabadító mozgalomban, a háborús bűnösök és azok segítőinek minden vagyona, függetlenül állampolgárságuktól, valamint minden olyan vagyon, amelynek tulajdonosát polgári vagy katonai bíróságok vagyonelkobzásra ítélték. A vagyon fogalmába minden ingó és ingatlan vagyon, tehát a föld is beletartozott.³ Az elkobzott vagyonok kezelését az e célból létrehozott Népvagyon Állami Igazgatása (Državna uprava narodnih dobara) nevű szervezetre bízta. A fenti rendelet értelmében 97 490 német gazdaságot koboztak el 637 939 hektár földterülettel.⁴ A katonai közigazgatás ennek alapján kobozta el egyetemlegesen a csúrogi és szabályai kitelepített magyarok vagyonát. A Elnökség > **1945. június 9-én** meghozott tolmácsolásával⁵ pontosította, hogy a német nemzetiségűek vagyonelkobzása esetében a rendelkezés a jugoszláv állampolgárságú német nemzetiségűekre vonatkozik a határozatot a Jugoszláv Képviselőház az > **1946. július 31-én** elfogadott törvénnyel⁶ erősítette meg, illetve módosította.

E határozattal kezdődött meg a gazdasági jellegű magántulajdon teljes felszámolása. A tulajdonviszonyok önkényes és erőszakos átrendezését célzó fontosabb jogszabályok sorában a következő a vagyonelkobzásról és az elkobzás végrehajtásáról (> **1945. június 9.**), majd a föld-

reformról és kolonizációról (> 1945. augusztus 23.) szóló törvény volt. Amikor > 1946. december 5-én a Jugoszláv Képviselőház elfogadta a gazdasági magánvállalatok államosításáról szóló törvényt, a gazdasági létesítmények jelentős része – a hatalom szándékának megfelelően – már állami tulajdonban volt, a maradékot a törvény > 1948. április 28-i módosításával államosították. Végül 1958. december 26-án törvényt hoztak a bérházak és építési földterület államosításáról is.

Tito az amnesztiatörvény megindokolása során a következőket mondta: „Hogyan került sor arra, hogy Jugoszlávia e polgárai, népeink történelmének legnehezebb napjaiban, hazájuk évszázados ellenségeinek oldalán találták magukat, és a népfelszabadító mozgalom ellen tevékenykedtek? Ennek okai a múltban, a mostani háború előtti időben rejlenek. Először az okok a nagyszerb hegemonisták részéről történt nemzeti elnyomásban keresendők. Másodszor az okok a gyűlölködésben keresendők, melyet a volt hatalomtartók szítottak Jugoszlávia népei között. Harmadszor az okok abban a nemzeti sovinizmusban keresendők, amelyet egyes népek körében idegen ügynökök élesztgettek, mint például az usztasák Horvátországban, és mások. [...] Ennek az amnesztiának meg kell mutatnia, hogy nincsenek bosszúálló szándékaink, s hogy készek vagyunk békejobbot nyújtani mindenkinek, akinek kezét nem szennyezi a nép ártatlanul kiontott vére. Egy ilyen amnesztia meghirdetése népeink erejének és egységének újabb bizonyítéka. Én a Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság nevében kérem a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács Elnökségét, fogadja el ezt a javaslatunkat.”⁷

1. Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije: Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa. A Tito vezette mozgalom részéről általános népképviselői testületnek tekintett szerv (1942–1945). – 2. Odluka o prelasku u državnu svojinu neprijateljske imovine, o državnoj upravi

nad imovinom odsutnih lica i o sekvstru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prinudno otuđile. SL DFJ, 1945/2.; HRP, 11., 36.; DERV, 21.; A. Sajti 2004, 374. – 3. Slobodan Nešović: Privredna politika i ekonomske mere u toku oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije. *Privredni pregled*, Beograd, 1964, 154., 156., Idézi A. Sajti 2004, 374. – 4. Nikola L. Gaćeša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945–1948*. Novi Sad, 1984, Matica srpska, 78. – 5. SL DFJ, 1945/39. – 6. Zakon o potvrdi i izmenama Odluke o prelazu u državnu svojinu neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom neprisućnih lica i o sekvstru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno otuđile od 21. novembra 1944. godine. SL FNRJ, 1946/63. – 7. *Borba*, 1944. november 22.; *Josip Broz Tito összegyűjtött művei*. XXV. kötet. Újvidék, 1988, Forum, 19–22. Idézi Matuska [é. n.], 168–169.

1944. november 21–22.

Magyarkanizsán a helyi szerb vezetők kitereltek a Tisza partjára és meggyilkoltak 21 ártatlan magyart.¹

1. Gajda János visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 117–118.; Cseres 1991, 166.

1944. november 22.

A Jugoszláv Népfelszabadító Katonaság Bácska-baranyai Katonai Körzetének katonai bírósága (Pavle Gerenčević, Lazar Brankov és Slobodan Subotić) halálra ítélte dr. Miloš Petrovićot, Újvidék egykori polgármesterét, aki annak idején Újvidék főterén felállíttatta Svetozar Miletić szobrát. Egy tömegsírban hantolták el több más tekintélyes és vagyonos polgárral együtt.¹

1. Jovanka Simić: Proganja misterija iz Rajine šume. *Večernje novosti*, 2009. június 21.

1944. november 23.

A Jugoszláv Népfelszabadító Katonaság vajdasági főparancsnoksága leiratban közölte a Katonai Közigazgatás mozgósítási részlegével, hogy „engedélyezve van egy Petőfi zászlóalj, amelybe a magyar nemzetiségű önkéntesek lépnek be. A zászlóalj parancsnoksága számára engedélyezett

a magyar nemzetiségű önkéntesek zavartalan összegyűjtése Vajdaság egész területén. A zászlóalj székhelye a további rendeletig Topolyán van. A további rendeletig a zászlóalj ezen Főparancsnokság közvetlen parancsnoklása alatt áll és a Jugoszláv Népfelszabadító Katonaszág és Partizánegységek szerves részének kell tekinteni. A fentieket tájékoztatásul közöljük. A zászlóalj tagjainak a Katonai Közigazgatás mozgósítási részlege általi nyilvántartásba vétele céljából mellékelten küldjük az eddig a zászlóaljba beléptettek névsorát. A listán szereplők mindegyike topolyai. A jövőben eljuttatjuk az újonnan érkezettek listáját”.¹ > **1944. december 1.**; > **1944. december 31.**

Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottságának pénzügyi megbízottja utasítást adott az 1944. év második felére vonatkozó adó kirovására és begyűjtésére: „megszüntetik a megszállás alatt bevezetett adókat” és a királyi Jugoszláviában fennállt Népvédelmi Alap (Fond narodne odbrane) járulékát. Helyettük visszaállítják a közvetlen adókat (földadó, házadó, keresetadó, járadékadó) és a forgalmi adókat. A szerbiai adóköteles földművesek 27,4%-át a Vajdaságban írták össze, rájuk esett az adó alapját képező jövedelem 49%-a, viszont a Szerbiában a földművesekre jutó adó 60%-át rótták ki rájuk.²

1. NMJ, mellékl. XVI. – 2. DERV, 133., 143.

1944. november 25.

Tito nyilatkozata az államberendezésről: „Az új Jugoszlávia hat föderális egységből áll majd, ezek: Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Macedónia, Bosznia és Hercegovina, Crna Gora. Egyes vidékek, mint Vajdaság, valószínűleg autonómiát kapnak a föderális egységek egyikében.”¹

1. *Slobodna Vojvodina*, 1944. november 25.; AV, 318.

1944. november 26.

Nagybecskerekén megalakult az Egységes Népfelszabadító Front 62 tagú Észak-bánáti Közeti Bizottsága és annak 16 tagú Végrehajtó Bizottsága.¹

1. NF, 58.

1944. november 30.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság és a Katonai Közigazgatás „a vajdasági szövetkezeti mozgalom felújítása és átszervezése érdekében” kinevezte a Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetségének ideiglenes igazgatóbizottságát, amelynek feladatává tette, hogy az egész vajdasági szövetkezeti mozgalmat tömörítse ebbe a szervezetbe. Felhatalmazta továbbá arra, hogy kinevezheti az egyes szövetkezetek ideiglenes igazgatóbizottsági tagjait.¹

1. Fond ZASAVOJ, 186. doboz. Idézi Katarina Krajčinović: *Zadružni savez Vojvodine. Arhivski pregled*, 1969. 1.; DERV, 175–176.

1944. november

Jugoszláv fegyveres csoportok megszálltak több Baja környéki települést. Csávolyn, Garán, Hercegszántón karhatalmat hoztak létre a helyi délszláv lakosságból, és kikiáltották e helységek Jugoszláviához való csatlakozását. A helyzet 1945 márciusában rendeződött. Hasonló volt a helyzet Deszken és Szőregen, valamint Vas megye szlovénok lakta községeiben.¹

1. Balogh, 34.

1944. december 1.

Tito a következő táviratot küldte a vajdasági főparancsnokságnak: „Jóváhagyom a magyar egységek megalakítását. Törekedjete arra, hogy politikailag felemelkedjenek.”¹

Ivan Rukavina vezérőrnagy, Bánát, Bácska és Baranya katonai igazgatásának parancsnoka az alárendelt egységekhez intézett 69. sz. ren-

deletében² figyelmeztetett, hogy a magyarok és a németek elleni eljárásban sok helyütt „szabálytalanságok” csúsztak, amelyek „szégyent hoztak a katonai hatóságokra, ártottak népeink és országunk érdekeinek. [...] Az AVNOJ II. ülésén hozott határozatok értelmében a kisebbeket Jugoszlávia egyenrangú polgárainak kell tekinteni, akikre ugyanolyan jogok és kötelesek hárulnak, mint az ország többi lakóira”.³ Bár kötelezte a Katonai Körzeteket, hogy a rendeletet a legsürgősebben juttassák el minden helyőrséghez és katonai állomáshoz, és hogy „pontosan alkalmazzák”, az OZNA közvetítésével csak az év végén – Magyarkanizsára például karácsonykor – jutott el a helyőrségekhez.⁴

Magyarkanizsán a község katonai parancsnokának csak fegyveres fenyegetéssel sikerült lefegyvereznie és feloszlátnia az > **1944. október 8-án** megalakult Népőrséget, és a városban lábadozó sebesült katonákból toborzott önkénteseket az új helyőrségi szolgálat megszervezésére.⁵

A zentai Népfelszabadító Bizottság ülésén jelenlevő Anka Kmezić szabadkai körzeti küldött utasítást adott a kapcsolattartásra azokkal a magyarokkal, „akik már régtől fogva a mi mozgalmunk eszméit követik”.⁶

1. Dedijer III., 171. – 2. Arhiv Vojvodine F. 170 Vojna uprava za Bačku, Banat i Baranju [Bánát, Bácska és Baranya Katonai Közigazgatása], 69/1944. Idézi Mezei 2010, 122. – 3. Dedijer III., 183.; KMSZ, 22. – 4. Matuska [é. n.], 18–19. – 5. Matuska [é. n.], 114–115. – 6. Olajos Mihály visszaemlékezése. Olajos ugyanitt állítja, hogy a Népfelszabadító Bizottság üléseinek a Zentai Történelmi Levéltárban található jegyzőkönyvei közül nem mind eredeti, hanem „utólag írták kihagyva dolgokat, megmásítva ezt-azt”. Vékás 2010, 254.

1944. december 2.

Egy hónapos megpróbáltatások után szabadon engedték azoknak az újvidéki magyar és német foglyoknak az Indijára hurcolt csoportját, akik

között volt Buda József újvidéki református lelkész is. Fogva tartása idején hívei egyedül tartották az istentiszteleteket a telepi templomban, felolvastak, énekeltek. Szabadulása után is zavarták az istentiszteleteit.¹

1. „Berobbant a templomba valamilyen szedett-vedett népség és az úrasztala körül táncolt, felmentek a szószekekre is. Mi azért tovább jártunk a templomba.” Nagy Margit: Mindig velem, Uram, mindig velem! Beszélgetés az újvidéki Cséki Sándorné, született Szekeres Lídiával. *Református Élet*, 1994. 10–12., 6–7.

1944. december 4.

Az adai helyi Népfelszabadító Bizottság arról értesítette a zentai városparancsnokságot és a szabadkai kerületi parancsnokságot, hogy a magyarok néhány szerb jelenlétében gyűlést tartottak anélkül, hogy erről a szerbeket értesítették volna. Ez mélyen felháborította a szerbeket, akik nevében a jelentést küldték, s követelték, hogy a Népfelszabadító Front e gyűlésén hozott határozatot tekintsék semmisnek. A szóban forgó határozat azt a követelést tartalmazta, hogy a Népfelszabadító Bizottságban magyarok is kapjanak helyet.¹

1. Farkas Nándor visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 135.

1944. december 6.

Bácska–baranyai Katonai Körzetének tanügyi osztálya utasította a Szabadkai Katonai Körzet tanügyi osztályát, hogy a diákok beiratkozásaikor a tanítási nyelv tekintetében vegyék figyelembe a szülők kívánságát.¹

1. Arhiv Vojvodine, F. 171. Vojna oblast za Bačku i Baranju [Bácska–baranyai Katonai Körzet], VI-43/1944. Idézi Mezei 2010, 124.

1944. december 10.

„Nem felelhet minden magyar Horthy és Szálasi gáztetteiért. Nem lehetnek felelősek, és nem is felelősek. Fasiszta gazemberek és gyilkosok a

szerbek és horvátok, a szlovének és a macedónok között is vannak” – írta a *Borba*.¹

1. Idézi Balogh, 35., 345.

1944. december 10–12.

Újvidéken megtartották az Egységes Népfelszabadító Front I. Vajdasági Tartományi Értekezletét, amelyen magyar nemzetiségű küldöttek is részt vehettek.¹ Jovan Veselinov Žarko beszámolójában ezt mondta: „Szerbiában többé nem folytatnak olyan politikát, amilyent a háborúig folytattak. Korábban a vajdaságiak joggal panaszkodtak Belgrád Vajdaságához való viszonyulására, mert fejőstehénnek tekintette. Ma a dolgok egészen másként állnak. Szerbiát ma nem a hegemonisták és reakciók irányítják, hanem a szerb nép legjobb képviselői, hazafiak és demokraták, akik a felszabadító háború idejében nemcsak a sváb hódítók ellen harcoltak, hanem a hazai árulók ellen is, azok ellen, akik többségükben uralmon voltak a régi Jugoszláviában. [...] Az ilyen Szerbia számunkra közeli. Vajdaságnak az egyik vagy másik föderális egységhez való viszonya úgy lesz szabályozva, ahogy az Vajdaság népének és egész államközösségünk érdekeinek legjobban megfelel.² [...] Egy nagy feladatunkat sem fogjuk tudni elvégezni, ha nem oldjuk meg helyesen és a népfelszabadító mozgalom szellemében az egyes népek közötti viszony kérdését Vajdaságban.”³ Az értekezleten megválasztották a szervezet tartományi bizottságát, valamint annak végrehajtó bizottságát, amelybe bevásztották Sóti Pált is.

1. Farkas Nándor visszaemlékezése. Közli Matuska [é. n.], 130. – 2. AV, 320.; HRP, 3837.; NF, 59. – 3. NF, 248.

1944. december 11–13.

Kúlán több mint 500 magyart végeztek ki, főleg értelmiségieket és jómódú polgárokat.¹

1. Cseres 1991, 231.

1944. december 19.

A szabadkai helyőrség parancsnoksága Újvidékre szóló menetlevéllel látta el az > 1944. december 24-étől megjelenő *Szabad Vajdaság*, a későbbi *Magyar Szó* szerkesztőit: Gál Lászlót, Keck Zsigmondot, Lévy Endrét és Majtényi Mihályt.¹

Bácska–baranyai Katonai Körzete tanügyi osztályának vezetője, válaszolva a Zombori Területi Katonai Parancsnokság tanügyi osztályának, közölte: engedélyezni kell Apatinban a cigányoknak, hogy az oktatási nyelvet szabadon válasszák meg; a magyar tanítóképzőkben végzett tanítók pótképzés nélkül dolgozhatnak; a magyaroknak és a bunyevácoknak engedélyezik a tanítói továbbképzéseken való részvételt.²

1. KMSZ – 2. Arhiv Vojvodine, F. 171. Vojna oblast za Bačku i Baranju [Bácska–baranyai Katonai Körzet], VI-78/1944. Idézi Mezei 2010, 124.

1944. december 20.

Bácska jugoszláv fennhatóság alá kerülése után a kalocsai érsek dekrétumával ismét Lajčo Budanović püspök vette át a Bácsai Apostoli Kormányzóság ügyeinek intézését mint vikárius generális. 1927-ben szentelték püspökké, miután a Szentszék 1923-ban létrehozta a Kormányzóságot. Ez 1941-ben visszakerült a kalocsai érsekség hatáskörébe, Budanovićot pedig internálták. Visszahelyezésétől 1958-ban bekövetkezett haláláig maradt tisztségében.¹

A Szlavóniában 1943 augusztusában megalakult Petőfi Sándor zászlóaljat a JNFK horvátországi parancsnoksága Magyarországra indította, hogy egyesüljön a Sellyén tartózkodó három újonnan alakult vajdasági magyar zászlóaljjal. > 1944. december 31.

1. Tóth Tamás: A Bácsai Apostoli Kormányzóság 1941-es visszacsatolása Kalocsához Ijjas József feljegyzései alapján. *Deliberationes*, 2008. 1. 123–138.; Žigmanov T.: Biskup Budanović u zavičajnoj i nacionalnoj historiografiji. *Croatica Christiana Periodica*, 56. 193–208.

1944. december 22.

Versecen megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Dél-bánati Körzeti Bizottsága.¹

1. NF, 58.

1944. december 24.

Újvidéken négy oldalon, tízezer példányban megjelent a *Szabad Vajdaság* című magyar nyelvű napilap első száma.¹ Keck Zsigmond református lelkész, a leendő főszerkesztőt és első munkatársait (Gál László, Lévy Endre, Majtényi-Markovics Mihály) > **1944. december 19-én** rendelték le Szabadkáról, és a lapot eredetileg a *Slobodna Vojvodina* című szerb napilap fordításának szánták. 1945. szeptember 27-től *Magyar Szó* címmel jelenik meg. Példányszáma jól tükrözi az adott időszak politikai szükségleteinek változását (1945: 22 000; 1946: 22 000; 1947: 29 000; 1948: 35 000; 1949: 37 000; 1950: 18 000; 1951: 18 000; 1952: 19 000; 1953: 18 000; 1954: 25 000). Azóta is az egyetlen magyar nyelven kiadott napilap a Vajdaságban.

1. KMSZ, 7.; HRP, 3865. A lapindítás politikai körülményeiről lásd Sóti Pál visszaemlékezését. Vékás 2010, 370–371.

1944. december 27.

Újvidéken megkezdődött a Vajdasági Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetségének I. kongresszusa, amelyen az ifjúság legfontosabb feladataként a JNFK megsegítését, a mezőgazdasági kampányban és általában az újjáépítésben való részvételt jelölték meg. Külön kihangsúlyozták, hogy e feladatok végrehajtása során „ápolni és erősíteni kell a testvériséget és egységet”.¹

1. HRP, 3868.

1944. december 28.

Magyarország kormánya semmisnek nyilvánította a Németországgal kötött szerződéseket és hadat üzent Németországnak.¹

1. Mo. tört. II., 474.

1944. december 29.

Bácska és Baranya Katonai Bírósága – Pavle Gerenčević, Lazar Brankov és Bosa Klarić – 12 személy felett mondott ki halálos ítéletet. Ezek a következők voltak: Andréa (1941-től Árva) Dezső, az Újvidéken megjelenő *Reggeli Újság* című napilap főszerkesztője, M. S. Somogyi János, Istók Miklós, Horvát Árpád, Tesényi Gyula, Komrák Árpád, Bauer János, Puhán Sándor, Fricz Frigyes, Lukács István, Balogh Gyula és Fábián János. Mindannyiukat golyó általi halálra ítélték, és az ítéletet azonnal végrehajtották.¹

1. Kalapis Zoltán: *Életrajzi kalauz I.* Forum, Újvidék, 2002, 41–42.; Mészáros 1994.

1944. december 31.

A magyarországi Kiscsány faluban megalakult a Petőfi Sándor nevű 15. vajdasági brigád.¹ A magyar önkéntesek toborzását és a brigád megalakítását topolyai magyar kommunisták egy csoportja kezdeményezte² és Tito > **1944. december 1-jén** engedélyezte. Zomborban gyűjtő- és kiképzőközpontot³ hoztak létre számukra, majd átirányították őket Magyarország területére, ahol egyesültek a Szlavóniában 1943 augusztusában megalakított Petőfi zászlóaljjal és néhány más egységből odarendelt magyar harcossal. A négy zászlóalj mellett felderítő, rádiós, aknavető századból, egy fogatos osztagból és gazdasági hivatalból állt, megalakulásakor mintegy 1200 tagja volt, köztük néhány tucatszám budapesti, pécsi és szegedi is.⁴ Parancsnoka Kis Ferenc, helyettese Varga István, politikai biztosa Jontovics Rudolf, helyettese Baki Ferenc volt. Legsúlyosabb csatáját a bolmányi hídfőnél vívta > **1945. március 6-tól**, ezt követően Tito > **1945. március 22-i** utasítása alapján három megmaradt zászlóalját más vajdasági brigádokba osztották. A Petőfi brigád a magyar kommunista elit egyik legerősebb legitimációs szimbóluma volt. Több általános iskola viselte a Petőfi brigád nevet, ezek évente találkozókat tartottak, amelyen vetélkedőt szerveztek a Petőfi brigád

történetéről, és megmutogatták a diákoknak a még élő brigádtagokat, akik a vajdasági magyarságról „lemosták a gyalázatot”.

1. Baki Ferenc, Vébel Lajos: *A Petőfi brigád*. Újvidék, 1968, Forum.; HRP, 325. – 2. Lásd Brindza Károly visszaemlékezését Vékás 2010, 32–36. – 3. A kiképzőközpontból 1944 végén és 1945 elején mintegy hétezer, márciusban pedig újabb hétezer magyar önkéntest küldtek a frontra az egységek emberveszteségeinek pótlására. NMJ, 48.; Az akkori állapotokról lásd Sóti Pál visszaemlékezését Vékás 2010, 362–364. – 4. Szalai István visszaemlékezése, 1984. Kézirat.

1944 vége

Rákosi Mátyás Újvidéken azzal a céllal kereste fel Jovan Veselinov Žarkót, a JKP Vajdasági Tartományi Bizottságának titkárát, hogy eszközöljön ki számára egy találkozót Titóval, és segítséget kérjen a csehszlovákiai magyarok kitelepítésének ügyében. Veselinov szerint Rákosi azt mondta, a csehszlovák kommunisták „megbocsáthatatlan hibát követnek el, és kést döfnek a magyar forradalom hátába”.¹ Rákosi a Titóval való titkos találkozón hangoztatta, mekkora kára lenne a Magyar Kommunista Pártnak, ha a magyarokat kitelepítenék Jugoszláviából.²

1. Jovan Veselinov Žarko: *Az autonóm Vajdaság születése*. Újvidék, 1984, Forum. 147–148. Idézi A. Sajti 2004, 331. – 2. Dedijer III., 171.

1945

1945. január 5.

Pancsován a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) nagytermében megalakult a XIV. területi Magyar Népfrent, amely 1946 tavaszáig működött.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 4.

1945. január 8.

Megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Zombori Körzeti Bizottsága.¹

Nagybecskereken bemutatták a háború utáni első magyar nyelvű színielőadást Marocsik György cukorgyári munkás rendezésében.²

1. NF, 59. – 2. EM, 212.

1945. január 10.

Pajzs Pál, a pancsovai XIV. területi Magyar Népfrent titkára a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Titkárságához: „Hivatkozva a napilapokban közzétett hirdetésükre kérjük, legyenek szívesek címünkre 10 darab *Magyar Színpadot* elküldeni. A füzetek árát a mai napon postacsekkszámlyukra befizettük.”¹ > **1946. március 14.**

1. Földessy összeáll. 1972, 5.

1945. január 16.

Stanoje Simić jugoszláv követ a szövetséges nagyhatalmak képviselői előtt a magyar fegyverszüneti megállapodással kapcsolatos véleményét kifejtve követelte a magyar Ideiglenes Nemzeti Kormánytól, hogy egyszer s mindenkorra mondjon le a háború idején elfoglalt területekről, és adja ki a háborús bűnösöket.¹

A debreceni Ideiglenes Kormány megtárgyalta a bácskai magyarok elleni atrocitásokról szóló jelentést.²

1. Balogh 1988, 15. – 2. MOL XIX-A-1-j-XXIII-112-1945 21. d. A nemzeti kormány miniszterelnökségének iratai 1944/1945–1949. Idézi A. Sajti 2004, 329.

1945. január 18.

A *Szabad Vajdaság* cikkéből: „Több száz magyar topolyai férfi és nő önként belépett a Petőfi brigádba, hogy fegyverrel a kézben harcoljon a fasizmus ellen. Ezek a magyar alakulatok valahol a Dunántúlon harcolnak. Felelőtlen elemek azt híresztelik, hogy a brigád nagy része megsemmisült. A topolyai Egységes Népfrent szervezete azért küldte ki Sinkovics Dezsőt, hogy a Petőfi brigád topolyai tagjait keresse fel, s az itthon maradtak megnyugtatósára hozzon tőlük leveleket. Sinkovics egy közös levelet hozott tőlük valamennyiük aláírásával. A levélből: ...Azok a gyáva és rémhírterjesztő puhányok, [...] akik szökésükkel és brigádunk jó hírnévének bemocskolásával is a fasisztákat támogatják, [...] reszkessenek. A leszámolásnál mi is ott leszünk, és jaj lesz az árulóknak. Lemossuk ezt a szennyet is a magyar névről árulóink vérével.”¹

1. Idézi Cseres 1991, 239.

1945. január 20.

Magyarország Moszkvában fegyverszüneti szerződést kötött a szövetséges hatalmakkal, amelyben – elismerve vereségének tényét – vállalta, hogy megszünteti a szövetséges hatalmak elleni háborút, és hadat üzen Németországnak; internálja a német állampolgárokat; kötelezi magát, hogy Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia általa megszállt területéről kivonja az összes magyar csapatot és hivatalnokot Magyarország 1937. december 31-én fennállott határai mögé, továbbá hatályon kívül helyez minden olyan törvényhozást és bekebelezést, amelyet Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia területének Magyarországhoz csatolására szövegeztek; megtéríti a Szovjetunió, Csehszlovákiának és Jugoszláviának azokat a károkat, amelyeket hadműveleteivel és az országok területének megszállásával okozott, amiből kétszázmillió amerikai dollár a Szovjetuniót, százmillió pedig együttesen Csehszlovákiát és Jugoszláviát illeti meg; közre fog működni a háborús bűncselek-

ményekkel vádolt személyek letartóztatásában, az érdekelt kormányoknak való kiszolgáltatásban és az ítélkezésben.¹

1. Mo. tört. II., 474.; MKM, 307.; A. Sajti 2004, 333., 343.

1945. január 23.

Bánát, Bácska és Baranya Katonai Parancsnokságának rendeletére Csúrog teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták,¹ miután a Megszállók és Csatlósaik Háborús Bűnösségét Kivizsgáló Bizottság „megállapította, hogy Csúrog község valamennyi felnőtt magyar lakossága közvetlenül vagy közvetve részt vett az 1942. januári véres razzián. A bizottság a lakoságnak ezt a részét háborús bűnösnek nyilvánította a munkaszervezési szabályzat 19. szakasza alapján”. > 1946. április 15.

A *Szabad Vajdaság* vezércikkéből: „A népítélet folyik a honi gyilkosokon. Vajdaság népe: szerb és magyar együtt halált kiált a gyilkosokra. Halál mindenkire, aki megtagadja szülőföldjét, aki elárulja népét, aki gyilkolja testvéreit. Nem nézzük, hol született, nem kérdezzük, mifajta volt: Halál a faszizmusra! – De élet és testvériség, szabadság és békeesség Vajdaság minden jó szándékú szülőltjének, szülőföldjét és földje népét szeretőnek: szerbnek, horvátnak, zsidónak, magyarnak! Vajdaság múltjának üszkösödő sebeit pedig gyógyítsa az ígéretes jövő.”²

1. SzV, 1945. január 27. Idézi Matuska [é. n.], 200.; A. Sajti 2004, 323.; A tisztaistvánfalvi (Járek) gyűjtőtáborról lásd Mészáros Sándor: A járeki haláltábor. In Csorba Béla szerk.: *S nem törődtek vele, a holnap mit öröl... Források a Délvidék történetéhez* 3. Budapest, 1999, Hatodik Síp Alapítvány. – 2. Idézi Matuska [é. n.], 198–199.

1945. január 25.

Zsablyáról a tömeges kivégzések után még életben maradt magyarokat ártterelték a járeki gyűjtőtáborba.¹ Hasonló sorsra jutott Csúrog (> 1945. január 23.) magyarsága is.²

1. Cseres 1991, 210. – 2. SzV, 1945. január 27.; EM, 180.; Matuska [é. n.], 169.

1945. január 26.

A *Slobodna Vojvodina* a csúrogi magyarok kitelepítése kapcsán megjelentetett közleményben hangsúlyozta, hogy a kitelepítettek ugyan magyarok, de nem mint magyarok ellen hozták ezt az intézkedést, hanem olyanokat kívánnak büntetni, akik „gaztetteket követtek el”.¹

1. A. Sajti 2004, 323.

1945. január 27.

Tito elrendelte a katonai közigazgatás > 1945. február 15-ei hatállyal való megszüntetését, amikor a polgári hatalmat a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság vette át.¹ > 1944. október 17; > 1944. október 22.

A *Szabad Vajdaság* megjelentette Bánát, Bácska, Baranya Katonai Parancsnokságának közleményét Csúrog magyarságának > 1944. január 23-ai kitelepítéséről.²

1. HRP2, 331.; NF, 62.; KMSZ, 28.; A. Sajti 2004, 335. – 2. SzV, 1945. január 27. Idézi Matuska [é. n.], 200.

1945. január 29.

II. Péter londoni emigrációban lévő jugoszláv király az 1944. november 1-jén megkötött Tito–Šubašić egyezmény alapján a királyi hatalmat az Alkotmányozó Nemzetgyűlés határozataig a királyi helytartótanácsra ruházta át.¹

Topolyán magyar tannyelvű gimnázium nyílt.²

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11. – 2. HRP2, 3958.

1945. január 30.

Az Egységes Népfelszabadító Front Tartományi Bizottságának Végrehajtó Bizottsága a helyi bizottságaihoz intézett utasításában jelölte ki a bizottságok feladatait hangoztatva, „a tiszta

magyar és román helységeken a Front bizottságait becsületes, antifasiszta beállítottságú magyarokból és románokból kell megalakítani, a vegyes lakosságú helységeken pedig minden nemzetiség legjobbjainak kell a Front vezetőségibe bekerülniük”.¹

1. NF, 69.

1945. január

Megjelent a magyar nyelvű politikai füzetek 1. száma *A népek harca a leigázott Jugoszláviában* címmel.¹ Tito szövegét Herceg János fordította magyarra.

Pancsován megalakult a Magyar Operatív Zászlóalj, amelynek 800 tagját a kiképzés után besorozták a III. hadsereg egységeibe.²

1. KMSZ, 41. – 2. Földessy összeáll. 1972, 4.

1945. február 1.

A Minisztertanács 7. ülésén tájékoztatót fogadott el a jugoszláv partizánok dél-magyarországi atrocitásairól, a Jugoszláviába internált csángók helyzetéről, a menekültekről, épületek lefoglalásáról, menekültügyi kormánybiztos kinevezéséről.¹

A Kiskéri [Bačko Dobro Polje] Katonai Állomáshely a Katonai Körzet 804/945-ös számú leiratára válaszolva közölte, hogy a helységben – a háborús bűnösök felkutatásának céljából bevezetett tilalommal összhangban – nem volt vezetéknév-változtatás.²

A *Slobodna Vojvodina* leszögezte: a katonai közigazgatás „alapvetően megoldotta a németkérdést a Vajdaságban, a magyar antifasiszták pedig elfogadták, hogy helyük a Tito elvtárs vezette népfelszabadító mozgalomban van”.³

1. MJNJ44-47. – 2. Arhiv Vojvodine, F. 171. Vojna oblast za Bačku i Baranju [Bácska–baranyai Katonai Körzet], 1-1048/1945. Idézi Mezei 2010, 123. – 3. A. Sajti 2004, 335.

1945. február 3.

Az AVNOJ Elnöksége határozatot¹ fogadott el „a megszállás alatt a megszálló által hozott összes jogszabály felfüggesztéséről és érvénytelenségéről, valamint a megszállás időpontjában hatályban lévő minden jogszabály felfüggesztéséről”. A címmel ellentétben a határozat a királyi Jugoszlávia jogszabályainak esetében csak azokat függesztette fel, amelyek „ellentétben állnak a népfelszabadító harc vívmányaival, az AVNOJ, az antifasiszta tanácsok és a NKOJ deklarációival és határozataival”. Az önkényes magyarázatokra lehetőséget adó határozatot a Jugoszláv Képviselőház > 1946. október 23-án elfogadott törvénye² pontosította.

Tito táviratban értesítette Jovan Veselinov Žarko tartományi párttitkárt, hogy Vajdaságban hamarosan megszűnik a katonai közigazgatás és a Főparancsnokságnak alárendelt Katonai Körzet alakul, amelynek alapvető feladata a hatalom és a belső biztonság megszilárdítása, a harcoló egységek ellátása, a mozgósítás és mindaz, ami egy „önállóbb szereppel rendelkező Katonai Körzet” illetékességébe tartozik. Javaslatot kért a parancsnok és a politikai biztos személyére.³ > 1945. január 27.; > 1945. február 15.

A Minisztertanács 8. ülésén a külügyminiszter tájékoztatót adott „a német nevű magyarok és az északi megyék egyes lakosainak elhurcolásáról, valamint a jugoszláv partizánok atrocitásairól”.⁴

1. Odluka o ukidanju i nevažnosti svih pravnih propisa donetih od strane okupatora i njegovih pomagača za vreme okupacije i o ukidanju pravnih propisa koji su bili na snazi u času neprijateljske okupacije. SL DFJ, 1945/4.; A. Sajti 2004, 375. – 2. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije. SL FNRJ, 1946/86., 1947/105. – 3. Petranović, Zečević, 751.; Dedijer III., 171. – 4. MJNJ44-47.

1945. február 8.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság határozatot hozott a körzeti Népfelszabadító Bizottságok megalakításáról – Sremska Mitrovica, Nagybecskerek, Pancsova, Újvidék, Szabadka, Zombor –, amelyek felügyelik és irányítják a járási és helyi Népfelszabadító Bizottságok munkáját.¹

1. Jelena Popov vál., jegyzet: Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine 1943–1945. *Grada za istoriju Vojvodine* 12. Novi Sad – Sremski Karlovci, 1977.

1945. február 11.

A krimi (jaltai) értekezlet résztvevői „megállapodtak abban, hogy javasolják Tito marsallnak és dr. Ivan Šubašićnak a köztük megkötött megállapodás azonnali végrehajtását, és megállapodásuk alapján egy új kormány létrehozását”.¹

Tito a Fjodor Ivanovics Tolbuhin marsallhoz, a 3. ukrán front parancsnokához intézett levelében megemlítette, hogy mivel 50 000 délszláv él a bajai háromszögben és Pécs környékén, a békekonferencián fel kívánják vetni e terület Jugoszláviához csatolását.²

1. Inoslav Bešker szerk.: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije. Studije i dokumenti*. Zagreb, 1979, Centar društvenih djelatnosti SSOH, 249. – 2. Branko Petranović: *Balkanska federacija 1943–1948*. Beograd, 1991, 116. Idézi A. Sajti 2004, 346.

1945. február 15.

Tito > **1945. január 27-i** rendelete alapján Bácskában, Bánátban és Baranyában megszűnt a katonai közigazgatás, és a hatalmat átvették a Népfelszabadító Bizottságok.¹

Megkezdődött a mozsori (Mošorin) magyarság összegyűjtése és gyűjtőtáborba hurcolása.² > **1945. április 18.**

1. A. Sajti 2004, 335. – 2. EM, 180.

1945. február 18.

Battonyán megalakult a magyarországi szlovákokat és délszlávokat tömörítő Magyarországi Szlávok Antifasiszta Frontja.¹

1. MKM, 307.

1945. február 19.

Megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Szabadkai Körzeti Bizottsága.¹

1. NF, 59.

1945. február 22.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság Elnöksége határozatot hozott *Vajdaság Hivatalos Lapjának* megjelentetéséről.¹

1. HRP2, 4011.

1945. február 24.

Újvidéken megnyílt a Népegyetem.¹

1. HRP2, 4015.

1945. február 25.

Keresztúron megnyílt a ruszin nyelvű gimnázium.¹

1. HRP2, 4017.

1945. február 26.

Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága és a királyi kormány Belgrádban megtartott együttes ülésén dr. Srđan Budisavljevićet, dr. Ante Mandićot és Dušan Sernecet javasolták királyi helytartóknak. A javaslatot II. Péter király > **1945. március 2-án** elfogadta, és a helytartók még aznap letették az esküt.¹

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11.

1945. március 2.

II. Péter király > **1945. január 29-én** hozott döntése és Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága, valamint a királyi kormány > **1945. február 26-i** együttes ülésének javaslata alapján a király dr. Srđan Budisavljevićet, dr. Ante

Mandícot és Dušan Sernecet nevezte ki királyi helytartóknak, akik még aznap letették az esküt.¹ A helytartótanács 1945. március 6-án Titót bízta meg kormányalakítással.

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11.

1945. március 6.

Megkezdődött a bolmányi (Bolman) ütközet. A német vezérkar, attól tartva, hogy a gyorsan előrenyomuló Vörös Hadsereg támadást indít Bécs ellen, elrendelte a Jugoszlávia területén tartózkodó E hadseregcsoportnak a Balaton térségébe való átirányítását, amelynek egységei Bolmánynál hídfőt létesítettek, és ott akartak átkelni a Dráván. A 16. vajdasági hadosztály parancsnoksága a keretébe tartozó Petőfi brigádot jelölte ki Bolmány visszafoglalására, amelynek elégtelenül kiképzett, rosszul felszerelt harcosai közül a kéthetes harcban mintegy kétszázan estek el, köztük Kis Ferenc, a brigád parancsnoka is. Ez az idő azonban elegendő volt ahhoz, hogy a Vörös Hadsereg egységei odaérkezzenek, és Szlavónia irányába való visszavonulásra kényszerítsék a németeket.¹ Ezt követően Tito 1945. március 22-én utasítást adott a Petőfi brigád felszámolására. Megmaradt három zászlóalját más vajdasági brigádokba osztották. > **1944. december 31.**

Vlada Zečević, Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottságának belügyi megbízottja végzéssel tiltotta meg, hogy a telepések „Macedóniából, Kosovóról, Metohijából, Szerémségből és Vajdaságból” visszatérjenek korábbi lakhelyükre.²

1. NMJ, 47–48.; bővebben Baki Ferenc, Vébel Lajos: *A Petőfi-brigád*. Újvidék, 1968, Forum.; Sreta Savić Kolja: A bolmáni hídfő. *Magyar Szó*, 1975. március. 21–28.; Baki Ferenc: A parancsnok halála. Kis Ferenc. *Magyar Szó*, 1975. március 23. 10. – 2. Privremena zabrana vraćanja kolonista u njihova ranija mesta življenja. SL DFJ, 1945/13.

1945. március 7.

Az 1944. június 16-án Vis szigetén megkötött Tito–Šubašić egyezmény alapján Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága (22) és az emigráns királyi kormány (7) tagjaiból megalakult az ország – ettől kezdve hivatalosan Demokratikus Föderatív Jugoszlávia (DFJ) – koalíciós kormánya, amelynek elnöke Tito, külügyminisztere pedig Ivan Šubašić lett.¹

Újvidéken megjelent az *Iffúság Szava* (1951-től *Iffúság*, 1967-től *Képes Iffúság*) első száma. Eleinte havonta, majd kéthetente jelent meg, 1945. október 5-étől a vajdasági magyar ifjúság hetilapja. Első főszerkesztője Gvozden András volt, akit e poszton Gellér Lajos, majd 1951-től Tomka Gábor, 1953-tól pedig Borsos István követett.² Pionírjaink című rovatából vált önálló gyermeklappá az > **1947. január 1-jén** megjelent *Pionírújság*. Átlagos példányszáma 1945: 3 000, 1946: 4 500, 1947: 4 000, 1948: 4 500, 1949: 4 000, 1950: 4 500, 1951: 4 000, 1952: 4 700, 1953: 4 000, 1954: 4 000.

1. Lexikon NOR, 2212. – 2. JMK, 7.; JUMIL, 105., 106., 121.; Stoković 1975.

1945. március 9.

A Minisztertanács 8. ülésén a Minisztertanács jegyzője jelentést terjesztett elő a bácskai partizánok kegyetlenkedéseiről.¹

1. MJNJ44-47.

1945. március 10.

Vladimir Velebit jugoszláv külügyminiszter-helyettes Prágában azt nyilatkozta: „A 300 000 jugoszláviai magyarnak feleannyi magyarországi jugoszlávval történő kicseréléséről még nem döntöttünk, mert várjuk a csehszlovák–magyar lakosságcsere eredményét”.¹

1. MOL XIX-J-1-c-II-15-1945-47-765/Bé. 1467.

1945. március 11.

A háborús bűnökkel vádolt Deák Leó maga jelentkezett Budapesten az orosz katonai hatóságoknál.¹

1. A. Sajti 2004, 339.

1945. március 14.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége határozatot hozott, hogy a zentai gimnáziumban a felső osztályokban megnyílhatnak a párhuzamos magyar tagozatok.¹

1. Arhiv Vojvodine, F. 169. Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine [Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság], 388. Idézi Mezei 2010, 120.

1945. március 17.

Lazar Brankov kapitány, a SZEB jugoszláv missziójának titkára jelezte a magyar kormánynak, hogy az 1941 után Jugoszláviába telepített magyarok utolsó transzportját a „napokban” teszik át a határon.¹ > 1946. április 4.

1. A. Sajti 2004, 346.

1945. március 20.

Megérkezett Budapestre a SZEB jugoszláv katonai missziója Obrad Cicmil ezredes vezetésével.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. március 22.

Tito utasítást adott a Petőfi brigád felszámolására. Három zászlóalját más vajdasági brigádokba osztották be.¹ > 1944. december 31.

1. EM, 171.

1945. március 29.

Szandzsák Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa (AVNOS) határozatot hozott saját felszólításáról és arról, hogy Szandzsák területét részben Szerbiához, részben Montenegróhoz csatolják. Az 1943. november 20-án a felszabadult területen létrejött helyi, községi és járási Népfelszabadító Bizottságok 252 képviselőjének

részvételével megalakult testület magát Szandzsák legfelső politikai képviselőjének és hatalmi szervének kiáltotta ki. Ezen az ülésen választották meg az AVNOJ III. ülésének szandzsáki képviselőit. Önfelosztató rendkívüli közgyűlésén csak szentesítette Szerbia képviselőházának 1944. novemberi döntését, hogy Szandzsáknak nincs szüksége autonómiára, a járások közül pedig Priboj, Nova Varoš, Novi Pazar, Sjenica és Tutin Szerbiához, Pljevlja és Bijelo Polje pedig Montenegróhoz kerül.¹

1. Leksikon NOR, 24.; Petranović, Zečević, 751–752.

1945. március

Az OZNA emberei megjelentek Budapesten és a SZEB szovjet missziójának segítségével megkezdtek az általuk összeállított lista alapján a háborús bűnökkel vádolt személyek elfogását. Kramer Gyulát, a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség egykori elnökét, Popović L. Milan országgyűlési képviselőt, Zombori Gyula újvidéki rendőrfőkapitányt Budapesten, Korányi Elemért Esztergomban fogták el.¹

A járási bizottságok közül utolsóként megalakult az Egységes Népfelszabadító Front zentai járási bizottsága.²

1. A. Sajti 2004, 339. – 2. NF, 57.

1945. április 1.

A Vajdasági Képviselőház Végrehajtó Főbizottságának gazdasági osztálya jelentésben¹ foglalta össze, hogy a háború befejezése óta az ipari kapacitások 92%-át sikerült munkába állítani 16 992 foglalkoztatottal, ami a foglalkoztatottak háború előtti számának háromnegyede volt. Úgy ítélte meg, hogy a kapacitások kihasználtsága 46,43%-os. A 922 ipari vállalat közül 569 üzemelt, ezek közül 326 volt állami tulajdonban. Az elkobzások révén addigra a tulajdonviszonyok már gyökeresen megváltoztak: 92 000 német család, 1 193 nagybirtokos, 5 695

egyéb földműves és 4 975 egyéb nem földműves család, 679 egyházközség és kolostor, 83 bank, valamint 563 háborúban eltűnt személy vagyontárát konfiskálták, helyezték zár alá vagy vonták el háborús nyereség címén. A 922 ipari vállalat közül 516 volt állami tulajdonban, méghozzá az összes jelentősebb ipari létesítmény.

Megnyíló iskolák című vezércikkében Keck Zsigmond, a *Szabad Vajdaság* főszerkesztője írta: „Becsületesebb, jóhiszeműbb iskolapolitikát el sem lehet képzelni. A mai iskolapolitika alapján demokratikus, egyedül az anyagi feltételeket nézi: megfelelő számú tanuló, megfelelő számú tanerő és megfelelő iskolahelyiség. Ahol ez megvan, ott megnyílik az iskola, akármilyen nyelvről is van szó. [...] Ez a becsületes iskolapolitika azonban csak akkor lesz számunkra igazán hasznos, ha a magyar népnek megnyitja szemét és ezek a megnyíló iskolák a magyarság politikai iskoláivá is válnak. Olyan iskolává, amelyben megtanulja a demokráciát, megtanulja megbecsülni, szeretni és védeni azt a széles demokráciát, amely ennek az országnak alapja.”

1. Arhiv Vojvodine, GIO NS APV, privredno odeljenje. Idézi DERV, 12, 22–23.

1945. április 5–6.

Újvidéken a Szerbiai Kommunista Párt (SZKP) vajdasági szervezetének VII. értekezletén a nemzeti kérdést mint a tartomány egyik legfontosabb politikai kérdését vetették fel. Az értekezleten Vajdaság minden körzetéből és a katonaságból mintegy 150 küldött vett részt. Jelen volt Blagoje Nešković szerbiai párttitkár és Kosta Nađ tábornok is. A konferenciát Jovan Veselinov Žarko, a Tartományi Pártbizottság titkára nyitotta meg: „Szerémségben a mi munkánkban is voltak hiányosságok. Kevéssé kerültünk közel a horvát tömegekhez. Mi itt a gyengébb ellenállás útján haladtunk. A szerbek könnyen körénk csoportosultak. Okosan tettük, hogy a szerb falvakat tettük mozgalmunk bázisává,

de többet kellett volna dolgoznunk a horvátokkal. Ami a szlovákokat illeti, ők 1941-ben mellettünk voltak, később sokáig közömbösek maradtak, majd 1943-ban és 1944-ben újra közeledtek a mozgalomhoz. Bánatban a kép sokkal világosabb. Ott a szerbség fele mellettünk volt, és a magyarok magatartása is más volt, mint Bácskában. Elvtársaink Bácskában nem tudtak szorosabb kapcsolatot létesíteni a sajátjainkkal [sa našim elementom], azaz a szerbekkel és a bunyevácokkal.”¹

Veselinov leszögezte, hogy a szlovákokkal és a románokkal szemben szektásan léptek fel, viszont „A magyarokkal a helyzet sokkal összetettebb. Tudjátok, hogy sok magyar részt vett a Horthy-féle vérengzésben. A magyarok irányában azonban különleges az álláspontunk. Magyarország mint állam számunkra sosem lehet olyan veszélyes, mint Hitler Németországa, mert Németország az az ország, amely újra népünk ellen fordulhat, ha nem győzzük le. Ezenkívül mi, kommunisták internacionalisták vagyunk. A magyarok iránt a következő álláspontot alkalmazzuk: kifejleszteni azt az érzést, hogy ebben az országban éljenek, és értekezzenek. De itt nehézségbe ütközünk. Mi gyakran beszélünk a tájékozatlan parasztoknak a magyarokkal való testvériségről, egységről, de ekkor bírálatot kapunk. Beszédeinkben sok a merev sablon, s ezzel megnehezítjük a magyarok és szerbek közötti viszony normalizálását, mert különféle helyeken és különféle feltételek között ugyanazt mondjuk. Előfordult, hogy a magyarság irántunk való viszonyulását azzal próbálták magyarázni, hogy korábban a nagyszerb klikk elnyomta őket. Ez téves. Itt nem lehet arra hivatkozni, hogy mi volt korábban. Azok a magyarok, akik ezeket a bűncselekményeket elkövették, a megszálló szolgái voltak, és mi így ítélkezünk felettük”.

Veselinov kitért a jugoszláv népek közötti nemzeti problémáról alkotott uralkodó nézetre is: „A szerb dolgozók, a parasztok és a munká-

sok mozgalmunk mellett vannak. [...] Ugyanez elmondható a szerémségi horvátokról is. A bunyevácok irányában szintén meg kell határozni álláspontunkat mint párt, nem mint szerbek. A bunyevácoknál van némi helyi sovinizmus. Ez Szabadkán és környékén összpontosul. Egyes vezető beosztású bunyevác elvtársainknak az a meggyőződésük, hogy a szerbek ugyanazt a politikát folytatják, mint azelőtt. És most ebből vita kerekedett: azelőtt Szabadkán a szerbeknek volt hatalmuk, most minden hatalom a bunyevácokat illeti meg. Ez téves. Szabadkán egyáltalán nincs cirill írás. Ez helytelen.”

Veselinov végül arra hívta fel a figyelmet, hogy az új rezsim ellenségei a nemzeti kérdést a saját céljaikra használják fel: „Addig, amíg mi Vajdaságban nem oldjuk meg jól a nemzeti kisebbség kérdését, nem leszünk képesek más kérdéseket sem megoldani. Mert kivel veszekednek ők: a szerbekkel és a horvátokkal. Azt akarjuk, hogy ezeknek a nemzeti kisebbségeknek legyen saját iskolájuk, saját lapjuk, legyenek saját kulturális rendezvényeik. Eddig ezt fékeztek. [...] Szintén feladatunk a nemzeti kisebbségek iránti viszonyulásunkban felbukkanó hibák kiküszöbölése. Mielőbb teljesen meg kell szüntetni a magyarok és a románok iránti szektázást. Hangsúlyozom, e nélkül sem a szerbeket, sem a horvátokat nem fogjuk magunk mellett tudni. Feladatunk, hogy felszámoljunk minden csetnik, Maček-féle és usztasa ellenséges elemet, mert ők is kihasználják a hibáinkat. Nálunk, Vajdaságban leggyakrabban a nemzetiségi kérdésben elkövetett hibáinkat használják ki.”²

Veselinov érintette a Vajdaság alkotmányos státusának kérdését is: „Mielőbb meg kell oldani az autonóm Vajdaság kérdését is, tehát hogy melyik föderális egységhez tartozik majd. Vajdaságunknak a föderális Szerbia keretében kell lennie, mert a szerbek Vajdaságban relatív többséget képeznek. [...] Mi ezt a tartományi értekezletet azért siettettük, mert a hónap kö-

zépén tartják a Párt szerbiai kongresszusát. A mi vajdasági pártszervezetünk is össze lesz kapcsolva Szerbia Pártjával. 40-50 elvtársat választunk majd, akiket elküldünk erre a Kongresszusra.”³

A JKP VII. vajdasági tartományi értekezletének rezolúciójából: „Az értekezlet egyöntetűen az autonóm Vajdaságnak a föderális Szerbiához való csatlakozása mellett foglal állást. Ez pedig azt jelenti, hogy mostantól kezdve pártszervezetünk is a Szerbiai KP keretébe tartozik. Vajdaság kérdésének ilyen megoldása legjobban megfelel Vajdaság népének és egész új titói Jugoszláviánknak.” A határozat a párttagság nemzeti összetételével kapcsolatban kimondta: „E téren nem lehetett többet tenni, mert mind a felszabadulásig, mind a felszabadulás után a szerbek mutattak legnagyobb aktivitást politikai téren, és az államunk kiépítésével kapcsolatos erőfeszítések terén is.” Ugyanakkor leszögezte, hogy meg kell kezdeni a „komoly politikai munkát” a nemzeti kisebbségekkel, ennek érdekében sürgősen létre kell hozni a tömegszervezeteket (Népfront, ifjúsági és nőszervezet).⁴

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa Pokrajinske konferencije PK KPS za Vojvodinu, 5–6. april 1945. [A vajdasági tartományi pártbizottság 1945. április 5–6-i tartományi értekezletének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 112. – 2. Arhiv Vojvodine fond 334. Zapisnik sa Pokrajinske konferencije PK KPS za Vojvodinu, 5–6. april 1945. [A vajdasági tartományi pártbizottság 1945. április 5–6-i tartományi értekezletének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 113. – 3. AV, 325. – 4. NF, 65.; Petranović, Zečević, 753.

1945. április 6.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága döntést hozott Vajdaságnak Szerbiához való csatlakozásáról.¹ „Vajdaságnak a szerb föderális egység keretében kell lennie. Vajdaságnak a föderális Szerbia keretében autonóm tartományként teljes autonómiával kell rendelkeznie. A szerbek, horvátok és egyéb szláv népek viszonyának harmonikusnak és testvérinek kell lennie a teljes egyenjogúság

alapján, míg a nemzeti kisebbségek az autonóm Vajdaságban minden jogot élvezni fognak.”² A Főbizottság a Szerbiai Népfelszabadító Antifasiszta Tanács első rendkívüli ülészakára 21 tagú küldöttséget választott, amelynek két magyar tagja volt: Sóti Pál és Keck Zsigmond.³

1. AV, 322.; HRP2, 4113. – 2. NF, 240. – 3. NF, 240.

1945. április 7.

Szerbia Szkupstinájában Jovan Veselinov Žarko ismertette Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának április 6-i határozatát Vajdaságnak Szerbiához való csatlakozásáról, többek között kijelentve: „Tekintettel arra, hogy Vajdaságban a szerbek relatív többségben élnek, a Népfelszabadító Főbizottság kifejtette azon óhaját, hogy Vajdaság a föderális Szerbia tagja legyen. Vajdaság összes népei ilyen döntés mellett vannak. A kérdést eddig azért nem rendezték, mert Bácskában és Baranyában február 15-ig katonai közigazgatás volt, a Szerémséghez pedig közel volt az arcvonal.

A Vajdaságban nemzetiségek is élnek. Ügyük az AVNOJ szellemében nyer elintézését. A németeket kizártuk nemzetiségeink sorából, nincsenek polgári jogaik a Vajdaságban. Számukra nincsen hely a jugoszláv hazánkban. Büntetjük és meg fogjuk büntetni a magyarság soraiból azokat, akik a Horthy-hóhérokkal együtt ölték a szerb népet és a Vajdaság más szláv lakosságát. A becsületes magyarok tartományunkban élvezik mindazokat a jogokat, amelyek nekik mint nemzetiségnek járnak

Népünk, és nemcsak a szerb nép, hanem a többi is, megértette, hogy ezt a kérdést így kell megoldani. Tito Jugoszláviájában nem ismétlődik meg az, ami valamikor volt.”¹

1. SzV, 1945. április 8.; Keck Zsigmond, Sóti Pál: A magyarság állásfoglalása. SzV, 1995. április 10.; AV, 328.

1945. április 8.

A Szerbiai Népfelszabadító Antifasiszta Szkupstina rezolúciójából: „A Szkupstina melegen üdvözlí a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság egyöntetű határozatát, hogy Vajdaságnak mint autonóm tartománynak a föderális Szerbia alkotórészének kell lennie, és hogy összehívják a Vajdaság Tartományi Népszkupstináját, amely erről formális mérvadó döntést hoz, megválasztja Vajdaság képviselőit a Szerbiai Népszkupstinába és kiegészíti képviselőinek számát az AVNOJ-ban. Teljes mértékben meggyőződött arról, hogy e döntés megfelel Vajdaság minden nemzetisége akaratának. Elismeri annak szükségességét, hogy Vajdaság a demokratikus Szerbia keretében egy autonóm tartomány státusával rendelkezzen. Teljes mértékben a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság álláspontján van a szerbek, horvátok, szlovákok és ruszinok egyenjogúságát, akárcsak a nemzeti kisebbségek jogai elismerését illetően. A magyar lakosság mint őshonos lakosság élvezni fogja az összes polgári jogokat. Csak a bűnözők és Horthy megszálló rezsimjének szolgálói lesznek megbüntetve. Ugyanígy jóváhagyja a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottságnak a német lakossággal kapcsolatos álláspontját, amely teljes egészében a német fasizmus szolgálatában állt, és amelynek országunkban nincs többé helye, de polgári jogaitat élvezni fogják azok a németek, akik a partizánegységekben és a Jugoszláv hadseregben harcoltak, vagy más módon támogatták a népfelszabadító harcot. Kifejezi reményét, hogy harmadik ülészakában padsoraiban üdvözölheti Vajdaság megválasztott népképviselőit.”¹

1. Petranović, Zečević, 753–754.

1945. április 9.

Jovan Veselinov a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság küldöttségének nyilatkozata kapcsán a *Slobodna Vojvodina*-ban a következőket írta: „A magyarok iránti álláspontunk is világos.

A népfelszabadító mozgalom elítéli a reakciós, elsősorban nagyszerb elemeknek az álláspontját, akik minden magyart felelőssé akarnak tenni a Horthy bűnözői által népünk ellen elkövetett bűntettekért. A szerb népünk és más szláv népek ellen elkövetett bűntettek részesei bűnhődnek és bűnhődni fognak. [...] A becsületes magyarok, ez pedig elsősorban a munkásság és a dolgozó parasztság, kezdik belátni és Jugoszláv Hadseregünkben tettekkel is bizonyítani, hogy Vajdaság többi nemzetével jó viszonyra töreksenek, hogy országunk felszabadításában, kulturális és gazdasági felemelésében saját anyagi helyzetük javítását látják. Sok magyar elesett a fronton egységeinkben, és szinte mindannyian, akik a fronton vannak, becsülettel harcolnak, vállalva országunk többi fiaival. Mindezek a becsületes magyarok az új Jugoszláviában élvezni fogják mindazokat a jogokat, amelyek őket mint nemzeti kisebbséget megilletik. Megnyíltak a magyar iskolák és gimnáziumok, a *Slobodna Vojvodina* magyar nyelven is megjelenik stb. A románok iránti viszonyunk ugyancsak korrekt. Semmiféleképpen sincsenek akadályozva, hogy mint románok fennmaradjanak. Mindez arról tanúskodik, hogy végrehajtjuk, és hogy teljes mértékben végre fogjuk hajtani az AVNOJ II. ülészakának a nemzeti kérdéssel és a nemzeti kisebbségek kérdésével kapcsolatos határozatait. A népfelszabadító mozgalom ilyen nemzeti politikája összeköti Vajdaság nemzeteit, bizalmat teremt közöttük. Minden Vajdaságban élő nemzet tudja, hogy külön nemzeti jogai teljes mértékben szavatolva vannak Vajdaság Autonóm Tartományban a demokratikus Szerbia keretében. Nincs ok félelemre, hogy visszatér az, ami volt egykor.”¹

1. AV, 332.

1945. április 10.

Jugoszláviából megkezdtek az országból legálisan is kitoloncolhatók átdobását a magyar

határon.¹ > 1945. április 12.; 1945. május 7.; > 1945. június 4.

1. MOL XIX-A-1-j-XXIII-914-1945. 21. d.; A. Sajti 2004, 344.

1945. április 11.

Jugoszlávia és a Szovjetunió Moszkvában szerződést¹ kötött a barátságról, a kölcsönös segítségnyújtásról és a háború utáni együttműködésről, melynek értelmében a szerződő felek vállalták, hogy folytatják a Németország elleni harcot, és ebben katonai és egyéb támogatást nyújtanak a másik félnek. A háború után segítséget nyújtanak egymásnak, ha az a támadó politikáját felújító Németországgal vagy valamely ahhoz csatlakozó állammal katonai akcióba keveredne; részt vesznek minden olyan nemzetközi akcióban, amely a népek békéjét és biztonságát célozza; nem kötnek olyan szövetséget és nem lépnek olyan koalícióba, amely a másik szerződő fél ellen irányul.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága határozatot hozott a Poljopromet vállalat megalakításáról, amelynek feladata a mezőgazdasági termékek központosított felvásárlása és forgalmazása volt.²

1. Ugovor o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i posleratnoj saradnji između Jugoslavije i SSSR. SL DFJ, 1945/12.; Petranović, Zečević, 790–791.; 20. századi egyetemes történet II. Budapest, 1997, 392. – 2. DERV, 19–20.

1945. április 12.

Szeged polgármester-helyettese jelentette a miniszternek, hogy a városban kiütéstífusz-járvány van, a megbetegedettek száma megközelíti a háromezret, és már százezer menekült zsúfolódott össze a városba. Kérte, tegyenek lépéseket a jugoszláv kormánynál, hogy a kiutasítottakat Baja felé irányítsák. Ennek ellenére néhány nap múlva újabb 1 901 kiutasított érkezett Szegedre.¹

1. MOL XIX-A-1-j-XXIII-914-1945. 21. d.; XIX-A-1-n-„Z”-3513-1946. 7. d. Idézi A. Sajti 2004, 344.

1945. április 13.

Szabadkán megtartották az első magyar népegyetemi előadást.¹

1. SzV, 1945. április 15. 6.

1945. április 15.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága a „kötelező bejelentés” keretében begyűjtötte az ipari és kisipari vállalatok állapotáról szóló jelentéseket. A következő két hónapban összehívták az egyes iparágak képviselőit, és minden vállalat számára kijelölték a termelési feladatokat.¹

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról a zombori nagygyűlésről, amelyen Herceg János így bátorította a magyarokat: „Most először kapja meg a magyarság kisebbségi jogait a maguk teljességében. A magyarság egyhangúlag üdvözlí a Főbizottság nyilatkozatát, mert nincsen miért félnie az új, szabad szellemű és demokratikus Szerbiától, Jugoszlávia demokratikus és föderatív közösségében.” E gyűlésen – mint a jelentés közli – „a tömeghosszú ideig vidám hangulatban együtt maradt, és ünnepelték népeink testvériségét és egységét, Tito és Sztálin marsallokat”, amellyel „társadalmasították” a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság azon döntését, hogy Vajdaság Szerbiához csatlakozik.

1. DERV, 13.

1945. április 18.

Mozsor teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták, ahonnan > **1946. április 15-én** szabadultak azok, akik túléltek az embertelen körülményeket.¹ > **1945. február 15.**

1. Petrik Verona: *Legenda a bácskai magyarokról*. Közli Matuska [é. n.], 228.

1945. április 19.

Sreten Vukosavljević telepítésügyi miniszter javasolta Jugoszlávia Gazdasági Tanácsának, hogy vitassa meg a vajdasági magyarok egy részének kitelepítésére vonatkozó javaslatát. Eszerint

80 000 magyart telepítenének ki Vajdaságból, illetve a Topolyai, Zentai és Óbecsei járásból. Vukosavljević még azt is sugallta, hogy Magyarországnak át kellene engedni Bácska és Bánát északi részét, tehát a két Kanizsát, Horgost, Zentát, keletre egészen Mokrinig annak fejében, hogy Magyarország fogadjon be még 200 000 magyart, mert, mint írta, „ezzel megszabadítanánk Vajdaságot jelentős számú magyartól, ugyanakkor viszont nem károsítanánk meg jelentősebben gazdasági szerkezetét”.¹

1. Nikola Gaćeša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945–1948*.

1945. április 23.

Az AVNOJ Elnöksége törvényt¹ hozott a nem engedélyezett kereskedelem, a nem engedélyezett spekuláció és a gazdasági szabotázs felszámolásáról, amelyet Jugoszlávia Képviselőháza > **1946. június 12-én** megerősített és módosított.

1. Zakon o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže. SL DFJ, 1945/48.

1945. április 25.

Erdei Ferenc a Minisztertanács ülésén közölte, hogy csángókat és mintegy tízezer magyart tettek át a határon Jugoszláviából. Megfogalmazása szerint a jugoszlávok a magyarokat „népi elkeseredéssel kezelik”, s ő úgy látja jónak, hogy „ez ellen nekünk is népi önvédelemmel kell szembeállni”. Nagy Imre földművelésügyi miniszter ezt azzal hárította el, hogy a „népi önvédelem csak újabb retorziókhöz vezethet, nekünk pedig csak az a mód áll rendelkezésünkre, hogy az igazi demokratikus úton haladva ezzel szerezzünk idővel elégtételt magunknak”. Gyöngyösi külügyminiszter kiállt Erdei mellett mondván, ha „a szavak fogalmazása” nem is volt helyes, „valamit tenni kell”.¹

1. MOL XIX-A-83/a. Min. tan. jkv. 1945. ápr. 25. 24. sz. jkv.; MOL XIX-A-1-1-n-507/biz. 1945. 1. d. Idézi A. Sajti 2004, 343.

1945. április 27.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége meghozta a rendes bíróságok működéséről szóló utasítást. Ez rendelkezett a Vajdasági Legfelsőbb Bíróság felállításáról is, amelyet a Szerbiai Képviselőház 1991. július 11-ei 5. rendkívüli ülésén a bíróságokról hozott törvény 1992. január elsejétől szüntetett meg.¹

1. Mezei 2010, 129.

1945. április 28.

Erdei Ferenc belügyminiszter Bóné Gyulát nevezte ki a délvidéki menekültek kérdésével megbízott miniszteri biztossá.¹

1. MOL XIX-A-1-j-XXIII-914-1945. 21. d.; Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között*. Kecskemét, 1993.; A. Sajti 2004, 344.

1945. április 29.

Újvidéken a Vajdasági Földműves-szövetkezetek Szövetségének rendkívüli közgyűlésén a szervezet felvette a Vajdasági Szövetkezeti Szövetség¹ nevet és a továbbiakban minden vajdasági szövetkezet ernyőszervezeteként működött a hatóság által kitűzött célok megvalósítása érdekében.² > **1946. február 19.**

1. Zadrugni savez Vojvodine – ZASAVOJ. –
2. DERV VIII., 19., 176.

1945. április 30.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság Elnökségének határozata alapján felállították Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni Bűncselekmények és Kihágások Elítélését Végző Bíróságot (Becsületbíróság). Székhelye Újvidéken volt, Mitrovicán és Nagybecskerekén kihe-lyezett bírósági tanács működött. A bíróság a Megszállók és Kollaboránsok Vajdasági Bűncselekményeit Kivizsgáló Bizottság, az ügyészség, a hadbíróság, a rendes bíróságok, magánszemélyek feljelentése alapján, illetve saját kezdeményezé- sére kezdhett eljárást. Létrehozásának célja a lakosság széles körű átvilágítása volt. A Vajdaság

népeinek becsülete elleni bűncselekmények köré- be tartozott a megszállókkal és hazai árulókkal történt bármiféle, tehát nemcsak gazdasági vagy politikai, hanem kulturális, művészeti vagy jogi együttműködés is. Az ítéletek többségében a következő büntetési tételek szerepeltek: a magyar nemzeti becsület elvesztése, a közéletből való kizárás, a közfunkciók ellátásának tilalma, de vagyonosabb elítéltek esetében „mellékbüntetésként” általában jelentősebb mértékű vagyon- elkobzást, illetve kényszermunkát is kiróttak. Működését a Főbizottság Elnöksége 1945. szeptember 13-ai határozata alapján szüntették be, és illetékességét átruházták a járásbíróságokra.¹ > **1945. május 4.**

1. Mezei 2010, 125.

1945. április

Tito Belgrádban fogadta a kosovói albánok küldöttségét és kijelentette: „Kosovo népeinek olyan testvériséget és egységet kell megvalósíta- niuk, hogy a siptár népnek mindegy lesz, hogy Albánia vagy Jugoszlávia határai között él-e.”¹

Újvidéken megalakult a Társaság a Kulturális Együttműködésért a Szovjetunióval (Društvo za kulturnu suradnju sa SSSR-om). Tagozatai vol- tak minden nagyobb városban, amelyek egészen a Kominform határozatáig működtek.²

A Belgrádi Rádió elkezdte sugározni magyar nyelvű műsorát.³

1. Miloš Mišović: *Ko je tražio republiku. Kosovo 1945–1985*. Beograd 1987, Narodna knjiga, 41. –
2. Aleksandar Kasaš: *Kulturno-prosvetne prilike u Vojvodini posle Drugog svetskog rata. Istraživanje*, 2007/18. 289–298. – 3. KMSZ, 95.

1945. május 3.

A román kultúrmunkások alibunari nagygyű- lésén Vasko Popa elnökletével határozatot hoz- tak egy román nyelvű hírlap megindításáról.¹ > **1945. május 27.**

1. *Híd*, 1960. 11. 922.

1945. május 4.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége dr. Slavko Kuzmanović újvidéki ügyvédet jelölte ki vajdasági ügyésznek, akit a Jugoszláv Ügyészség 1945. május 12-én nevezett ki.¹ Ugyanakkor az Elnökség ideiglenes vezetőséget állított a vajdasági ügyvédi kamara élére, amelynek egy magyar tagja is volt, Récsei László apatini ügyvéd. Megválasztotta a vajdasági népek nemzeti becsülete ellen elkövetett bűntettek és kihágások ügyében ítélező bíróságot is, amelynek magyar tagjai Briska Ferenc csantavéri munkás, Herceg János zombori újságíró és Tardi János nagybecskereki munkás volt.² > 1945. április 30.

Újvidéken megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Újvidéki Körzeti Bizottsága.³

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy „a vajdasági Népfelszabadító Főbizottság a Népfelszabadító Bizottságok szervezetéről és működéséről intézkedő rendelet értelmében rendelkezést adott ki a vajdasági népbíróság megszervezésére. A népbíróságok szervei a Vajdaságban a járási népbíróságok, kerületi népbíróságok, valamint a legfelsőbb népbíróság. A népbíróságok minden polgári perben ítéleznek, azonkívül minden büntetőperben, kivéve azokat az ügyeket, amelyek a katonai bíróságok hatáskörébe tartoznak. A népbíróságok minden néphatóságtól függetlenül, szabadon hozzák meg ítéleteiket. Megszervezésük a népfelszabadító bizottságokon kívül történik. A népbíróságok összes ítéleteiket és legfelsőbb döntéseiket »a nép nevében« hozzák meg. [...] Népbíró vagy esküdt nemre való tekintet nélkül minden nagykorú jugoszláv állampolgár lehet, aki a választói névjegyzékbe fel van véve, akinek tisztességes múltja van és a népfelszabadító mozgalomhoz hűséges. [...] A népbírák függetlenek, ítéleteikért – amelyeket a törvény alapján hoznak – nem

felelősek. Az állandó népbírák nem lehetnek a népfelszabadító bizottságok tagjai”.

A *Szabad Vajdaság* részletesen beszámolt a Vajdaság-szerte megszervezett május elseji ünnepségekről: „Szenta város dolgozó népe ugyancsak fényes ünnepség keretében tartotta meg a májusi ünnepet. [...] Keck⁴ Zsigmond, a *Szabad Vajdaság* szerkesztője magyar nyelvű beszédében ugyancsak az ünnepség jelentőségéről emlékezett meg: a dolgozó népek első szabad ünnepének kapcsán a magyarságnak az országépítő munkába való bekapcsolódásáról szólt. [...] A Népkertet lobogókkal, transzparenszekkel díszítették és az ünnepség főhelyén kifüggesztették Lenin, Sztálin és Tito marsall hatalmas képét. A képeket Ács József fiatal festőművész készítette. A műsor után a Népkertben táncmulatság következett, s az ünneplő közönség fölváltva kólót és csárdást táncolt.”

Ugyanott *A májusi munkaverseny minden téren új élmunkásokat adott* című cikk, miután ismertette az akkor is nagyban folyó munkaversenyek eredményeit, megjegyezte: „A megújítást és újjáépítést szolgáló áldozatkészség ilyen szép példái mellett akadtak azonban olyanok is, akik káros és népellenes működésükkel meg akarják akadályozni az ország felépítését, [...] ilyen nálunk Bruckner Aladár, akinek nem az üzletében, hanem a magánlakásában, hálósobájában, éléskamrájában nagymennyiségű dugáru volt felhalmozva, amelyek elsőrendű fontossággal bírtak a hadsereg és a nép szükségleteinek fedezésére.” Majd a tudósító a továbbiakban pontosan felsorolja, hogy milyen portékáról is van szó: vasszeg, patkószeg, kerékpárgumi, sőt – mint írja – „35 kilogramm különböző helyeken elrejtett kockacukor, 8 kilogramm rizs, satöbbi”.

1. Mezei 2010, 130. – 2. SzV, 1945. május 6. – 3. NF, 59. – 4. Keck Zsigmond (1907–1980) a háború után Kek Zsigmondként írta a nevét, majd

a Goli otokról való szabadulása után nyelvművelő írásait Kossa János néven közölte.

1945. május 6.

Nagybecskereken megalakult a Vajdasági Magyar Közművelődési Közösség, az első magyar művelődési egyesület a háború után a Vajdaságban. Elnöke Marocsik György cukorgyári munkás, alelnöke dr. Várady Imre ügyvéd, titkára B. Szabó György író, festő.¹

A *Szabad Vajdaság* ismertette Milovan Đilasnak a *Borba* május elseji számában megjelent cikkét Montenegró nemzetiségi kérdéséről: „Đilas három állítás ellen polemizál, és pedig: 1. Crna Gora passzív, s mint különálló egység nem életképes; 2. A Crna Gora-iak szerbek, és így nincs értelme és nem is engedhető meg a szerbség szétszakítása; 3. Crna Gorának (egyelőre) meg kell adni a föderatív jogállást, de csak taktikai és politikai okokból. A súlypont kétségtelenül a második állításon van: szerbek-e a Crna Gora-iak, vagy külön nemzetet képeznek? A crnogoracok szerbek, ugyanazon közös szerb törzsből származnak. Sajátos, Crna Gora-i nemzeti jellegük van. E különbség a két nép történelmének különbségében rejlik. Crna Gora föderális jogállása ma csak Szerbia megrögzött hegemonistáinak nem természetes és érthető. Ezek, tagadva Crna Gora külön nemzeti egyéniségét, gazdasági érvekkel, Crna Gora ún. passzivitásának érvével is megkísérlik bizonyítani e föderális egység életképtelenségét. Đilas a hegemonistáknak azt az érvét, hogy Crna Gora mint külön egység nem tud megélni, saját fegyverükkel, egy hegemonista korabeli statisztikai adattal dönti meg: Crna Gora ugyanis a hegemonisták alatt több adót fizetett, mint amennyit az államkasszából ráköltöttek. Akadnak persze olyanok is, akik, hogy távolabbi és leplezetlen céljaikat elérjék, ideiglenesen még a föderációba is belemennek. Ezek számára Crna Gora föderális jogállása

szükséges, melyet a »kommunisták tévedései« és »makacssága« miatt kell eltérni, akik új nemzeteket »agyalnak ki« és »a szerb egységet széjjel akarják szakítani«. Đilas válasza több mint érv – vád. Mi kommunisták – írja – nem politikai okokból vagyunk Crna Gora föderációja mellett és a szerb népet se akarjuk megosztani. Mi azért akarjuk a föderációt, mert meg vagyunk róla győződve, hogy Crna Gora népe is ezt akarja, ő pedig azért akarja, mert érzi, hogy ő valami más, hogy valamiben különbözik a többi szerbektől, hogy ő másként szerb – hogy crnogorac. A tradicionális szerbséget pedig azok osztják meg, akik azt a megszállókkal való együttműködéssel akarták beszennyezni, akik a (szerbiai) szerbekről és crnogoracokról mint egy népről beszélnek, ugyanakkor a központi államapparátusban ellenünk beszélnek, mondván, hogy a crnogoracok rosszabbak az usztasáknál és szidalmazták a Belgrádban elhelyezett ellátatlan crnogorai gyerekeket. A szerbséget azok a gyáva és kiaszott aggastyánok osztják meg, akik Nikita után itt maradtak, és akik a crnogoracokat vörös horvátoknak nevezvén mindent elkövettek, hogy a két legközelebbi édestestvér között áthidalhatatlan szakadékot ássanak.”

A *Szabad Vajdaság* közölte, hogy „száz traktorvezető érkezett Makedóniából a Vajdaságba”, akik „a petrovgradi, pančevói és kovini földeken kaptak beosztást”.

1. EM, 195., 212.

1945. május 6–13.

Kolozsváron megtartották a romániai Magyar Népi Szövetség első kongresszusát. 11-én elnökévé Kurkó Gyárfást választották, aki a zárónapon megtartott nagygyűlésen kijelentette: „Mi nem akarunk fél Erdélyt!”¹

1. Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944–1953.* 29–30.

1945. május 7.

Rakovszky Endre pénzügyőr a magyar miniszterelnökhöz intézett levelében így írta le a muraközi kitoloncolások körülményeit: „Magam is szomorú tapasztalatokat szereztem, mint a Muraközben rekedt menekült – ugyanis nem akartam Németországba menni, és a Muraközben leszálltam a vonatról, s meghúzódtam pár napig, míg az oroszok odaérnek. Felsőkirályfalván (Gornji Kraljevec) az oroszok leigazoltak és lefegyvereztek, azután Csáktornyára kísértettek, ott tíz napig a partizánok fogságában voltam és kényszermunkát végeztem. [...] Kb. 1200-unkat gyalog kísértettek a magyar határig Letenyére, onnan pedig Nagykanizsára.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-jugoszláv-29/h-30-406-1945. 38. d. Idézi A. Sajti 2004, 345.

1945. május 8–12.

Belgrádban megtartották a Szerbiai KP alakuló kongresszusát. Bírálták egyes vajdasági vezetők azon álláspontját, hogy a Népfelszabadító Bizottságokba és az antifasiszta szervezetekbe csak azok választhatók, akik részt vettek a népfelszabadító háborúban. Ezzel kapcsolatban Edvard Kardelj kijelentette: „Be kell vonni a hatalomba a legszélesebb néptömegeket. [...] Nem az a feladatunk, hogy bosszút álljunk, hanem hogy biztosítsuk jövődöbéli győzelmünket.”¹ Tito rámutatott: „Vegyük például a Vajdaságot. Mi építjük az egységet és testvériséget, de a szerb soviniszták Vajdaságban nem ismerik el a horvátot horvátnak, hanem bunyevácnak nevezik.”

A kongresszusi rezolúció hangsúlyozta, hogy Vajdaságban és Kosovo-Metohijában a párt-szervezeteknek többet kell tenniük „az összes nemzeti kisebbség tömegeinek az Egységes Népfelszabadító Front keretében való mozgósításáért, politikai-kulturális szervezeteknek az egyes nemzeti kisebbségek keretében való létrehozásával”, amelyek az adott tartományban működő Egységes Népfelszabadító Front alkotórészeiként működnek.

1. Osnivački kongres KP Srbije. Beograd, 1972, 89.; Petranović, Zečević, 754.

1945. május 9.

A *Szabad Vajdaság* *A subotica-i hadbírószék ítéletei* címmel közölte, hogy dr. Bogner Józsefet halálra, Létmányi Józsefet ötesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak tízesztendei elvesztésére, Hitri Tivadart ötesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak ötesztendei elvesztésére, Ivkovics Viktort háromesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak ötesztendei elvesztésére, Nagyfényi Csóvics Albertet kétesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak ötesztendei elvesztésére, Bruzlai Gyulát háromesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak tízesztendei elvesztésére, Vujković Petart háromesztendei kényszermunkára és polgári jogainak tízesztendei elvesztésére ítélte.

1945. május 10.

Kanizsán megalakult az Egységes Népfelszabadító Front helyi szervezete.¹

A *Szabad Vajdaság* a nagybecskereki munkásegyetem magyar nyelvű előadásait ismertette közölte: „A múlt szerdán B. Szabó György tartott felolvasást *A társadalomfejlődés története* címen. A mostani szerda anyaga pedig Marocsik György *A földmunkásmozgalom a múltban és most* volt. Közreműködött a munkás szavalókórus, amely magyar nyelven adta elő Zogovics Ének Tito életéről, Szőnyi Hermina pedig József Attila *Egyszerű ez* című versét. Ezúttal B. Szabó György olvasott fel egy részletet Illyés Gyula *A puszták népe* című könyvéből.”² Ugyanebben a számban a lap arról is beszámolt, hogy: „A petrovgradi magyar állami gimnázium első osztálya a tanárhiány, valamint a helyiséghiány miatt nem nyitotta meg az első osztályát. A tanárhiány még ma sem mondható megoldottnak, azonban a helyiséghiány azzal, hogy a

Messinger-féle intézet újra a gimnázium tulajdona lett, megoldottnak tekinthető.”³

1. NF, 66. – 2. A petrovgradi munkásegyetem magyar nyelvű előadásai. SzV, 1945. május 10.
- 3. Megnyílik a petrovgradi magyar állami gimnázium első osztálya. SzV, 1945. május 10.

1945. május 12.

A *Szabad Vajdaság* beszámolt a vajdasági járási népbíróságok megválasztásáról. A bírák listájából kiderül, hogy köztük két magyar nemzetiségű van: Zentán Szóts László oklevéles jogász és topolyán Hegedűs Ferenc ügyvédjelölt. Ezenkívül az újvidéki járási népbíróság esküdtjei közül magyar nemzetiségű: Sterbik János és Rind Károly munkás, valamint Kovács Pál tanító.¹

1. A vajdasági népbíróságok megszervezése. SzV, 1945. május 12. 3.

1945. május 14.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Belügyi Osztálya rendeletben közölte minden körzeti Népfelszabadító Bizottsággal: „Előfordul, hogy sok horvátot bunyevácként és sokácként tüntetnek fel az igazolványok, különböző nyilvántartások és listák nemzetiséget jelölő rovataiban, gyakran az illetők kimondott követelése, vagy az adott hivatalnok akarata szerint. Miután bunyevác és sokác nemzetiség nem létezik, elrendeljük, hogy minden bunyevácot és sokácot kizárólag horvátként kell kezelni, nyilatkozatuktól függetlenül. [...] Az eddig kiadott igazolványokat és okmányokat, amelyekben a bunyevác és sokác megjelölés szerepel, meg kell semmisíteni, és helyettük újakat kell kiadni.”¹

1. Szabadkai Történelmi Levéltár, F: 70.3 1945: 4071-8270.

1945. május 15.

A *Szabad Vajdaság* ismertette Edvard Kardelj miniszterelnök-helyettes nyilatkozatát Trieszt, Isztria és a szlovén tengerpart helyzetéről: „Ter-

mészetes, nekünk nincs kifogásunk az ellen, hogy az olasz gyarmatok lakossága nemzeti önállóságot kapjon. Ugyanakkor azonban nem tudjuk megérteni, hogy a horvátok és szlovének az úgynevezett Julijska Krajínában mennyiben rosszabbak az afrikai törzseknél? Mivel érdemelték meg büntetésüket új nemzeti elnyomással, amikor ebben a háborúban súlyos áldozatokat hoztak szövetségeseinkért? Valóban csodálatos lenne, ha az emberiség azt a népet, amely fegyveres harcot viselt a szövetségeseik és saját ügyéért, most odadobná koncul az olasz imperializmusnak. Ha ez valamilyen szerencsétlenség folytán mégis megtörténne, ez a legsúlyosabb vádirat lenne a népek közti viszonyban.”

1945. május 16.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság Elnöksége határozatot hozott a népfelszabadító bizottsági választások lebonyolításáról.¹ > 1945. június 2; > 1945. június 12; > 1945. július 8.

1. HRP3, 2.

1945. május 17.

Tito Eszéken mondott beszédében kijelentette: „Világosan meg kell mondjam, hogy nem leszünk kegyetlenek és nem fogunk bosszút állni. A mi feladatunk, hogy legyőzzük a nehézségeinket és újjáépítsük falvainkat.”¹

1. MOL XIX-A-1-u-„Z”-2811-1946. 6. d. Idézi A. Sajti 2004, 341.

1945. május 20.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság elnöksége megválasztotta a vajdasági legfelsőbb népbíróság bírát és a vajdasági választási főbizottság tagjait. Ez utóbbi testületnek magyar tagja is volt, Sterbik József újvidéki munkás.¹

A *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint „A subotici állami gimnázium magyar tagozatának ötödik osztálya pünkösdi első napján vidám délutánt rendezett a Kaszinó nagytermében.

A műsoros vidám délutánt a szláv himnusszal nyitotta meg az ötödikesek zenekara, majd Siflis Imre beköszöntőt mondott. Utána Balogh Edit a proletárlány versét szavalta el Ady után szabadon.”²

1. A tartományi főbizottság fontos határozatai. SzV, 1945. május 24. 2. – 2. A suboticei magyar gimnazisták előadása. SzV, 1945. május 24. 3.

1945. május 20–21.

A Magyar Kommunista Párt megtartotta első országos értekezletét, amelyen Rákosi Mátyás beszámolójában többek között a következőket mondta: „Nagy örömmel hallottuk a fiatal román demokrácia miniszterelnökének, Grozának a magyar–román barátságról szóló nyilatkozatait és innen, erről a helyről jelenthetem ki, hogy a Magyar Kommunista Párt, a magyar dolgozók és a magyar nép nevében örömmel ragadják meg ezt a felénk nyújtott kezét és rajta leszünk, hogy a magyar nép hasonló szavakkal, és ami még fontosabb, hasonló tettekkel válaszoljon. Ugyanilyen jelenségeket látunk a megújhódott, hősi Jugoszláviában. Tito marsall Jugoszláviája hasonló érzelmeket táplál a magyar nemzettel szemben, és semmi kétség, hogy a magyar nemzet ezt a barátságos szellemet hasonlóval viszonozza.”¹

1. SzV, 1945. május 27.

1945. május 21.

Tito első alkalommal mondott beszédet Zágrábban, kifejtve az ország föderális berendezésével kapcsolatos elképzeléseit: „A tagállamok határai a szövetséges Jugoszláviában nem különválasztó, hanem összekötő határok. Mit jelentenek a mi új Jugoszláviánkban a tagállamok? Nem kis államok összefogása ez, a föderációnak itt inkább adminisztratív jellege, szabad öngazgatási jellege van.”¹

„Pünkösöd másnapján Titel magyar ifjúsága műsoros előadást rendezett az ifjúsági otthon

nagytermében. [...] A műsor a *Hej, slovenivel* kezdődött, melyet a magyar ifjúság és a titeli munkásszázalój együttes énekara énekelt el. A himnusz után Boško Milankov *A mai általános helyzet és partizánhadsegünk harcai a háborúban* című előadása volt a műsor második száma. Az előadó rámutatott arra a páratlan egységre és egyetértésre, amely fennáll a titeli szlávság és magyarság között. Úgy látszik – mondta az előadó –, mindkét nép megértette az új idők szavát, és legőszintébb kötelességének tartja az egység és kölcsönös megértés megszilárdítását” – tudósított a *Szabad Vajdaság*.²

1. SzV, 1945. május 24.; Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 54–58. – 2. SzV, 1945. május 24. 3.

1945. május 23.

Zentán megnyitották a magyar tanítói tanfolyamot. A megnyitón a vajdasági főbizottság tanügyi osztályát, a tanfolyam szervezőjét Cellik István, a középiskolák előadója képviselte, aki beszédében ezt mondta: „A szabadság elvéből folyik, de a gyakorlati eredmények is azt követelik, hogy minden nép a saját nyelvén tanulhasson. Belátták ezt úgy az állam, mint maga a nép is, azért van, hogy a különféle vidékekről tömegesen jelennek meg a küldöttségek a főbizottság tanügyi osztályánál iskolák felállítására végett. Jelennek meg nap nap után magyar küldöttségek is. A főbizottság igyekszik is eleget tenni a követelményeknek. Ennek azonban két jelentős akadálya van. Egyik a helyiséghiány. [...] A másik jelentős akadály a magyarság szempontjából az, hogy nincs tanerő. A régi Jugoszláviában nem gondoskodtak a magyar tanerők utánpótlásáról. Az a tanfolyam, amit a harmincas években Beogradban rendeztek, nem járt kielégítő eredménnyel. Azóta a régi tanítók kiöregedtek, elhaltak. Úgyhogy utánpótlásról kell gondoskodni. Ezt a célt szolgálja ez a tanfolyam. Aki a tanfolyamon részt vesz, és azt sikeresen elvégzi, akár két-három tanítói

állást is nyerhetne, akkora hiány van magyar tanítókbán.” A *Szabad Vajdaság* május 25-i tudósítása szerint „a tanfolyamra 56 hallgatót vettek föl. A fölvételt azoknak biztosítják jövőre is, akiknek 3 évi tanítói tanfolyamuk vagy legalább hét gimnáziumi osztályuk, esetleg ennél magasabb képzettségük van. A tanfolyam tanári kara: Popović Zlatibor igazgató, a pedagógiai tárgyak tanára, aki már a beogradi magyar tanítóképzőben is működött, Menyajlov Péter, az orosz nyelv tanára, dr. Csincák Endre, a magyar nyelv tanára, Sauerborn Ilona, a szerb nyelv és lélektan tanára és Viczey Lajos tanfolyamhallgató, aki mint tapasztalt zeneértő elvállalta a zene tanítását.”¹

1. Megnyitották a sentai magyar tanítói tanfolyamot. SzV, 1945. május 25. 3.

1945. május 24.

Az AVNOJ elnöksége elfogadta a nemzeti, faji és vallási gyűlöletkeltés tilalmáról szóló törvényt,¹ amely így hangzott: „1. A polgári jogok mindenfajta korlátozása és mindenfajta kedvezmény és kiváltság biztosítása nemzeti, faji vagy vallási hovatartozás alapján bűncselekmény, amely a népek és polgárok jogegyenlősége, testvérisége és egysége alapelveinek, a demokratikus föderatív Jugoszlávia szabadságharca vívmányának megdöntésére irányul. 2. Ugyanígy büntetendő minden támadás a nemzeti egyenjogúság ellen, ha agitáció és propaganda formájában jelentkezik és arra irányul, hogy nemzeti vagy vallási ellentétet szítson. Büntetendő ilyen tartalmú írásmű megírása, nyomtatása és terjesztése. 3. Az 1. és 2. pontba ütköző cselekmények büntetése három hónaptól öt évig terjedő börtön, emellett öt évig terjedő polgári jogvesztés is kimondható. 4. Ugyancsak az 1. és 2. pontba ütköző bűncselekmények, ha tömegesebb zavarkeltést vagy súlyosabb bűncselekményeket vonnak maguk után, vagy más súlyosbító körülmények forognak fenn végrehajtásuk során, vagy ha céljuk a

népfelszabadító mozgalom vívmányainak megdöntése, 2–15 év fegyházbüntetéssel sújthatók, részleges vagy teljes vagyonek kobzással, polgári jogvesztéssel. Ha a bűncselekmény emberölésre való felhívás, büntetése halál. Súlyosbító körülmény, ha az elkövető visszaeső vagy hivatalos személy. 5. Vallási gyűlölet szítása ugyanúgy büntetendő, mint a nemzeti és faji gyűlöleté. A vallási gyűlölet szításának bűncselekményét kimeríti az egyik vallásfelekezet tagjának támadása a másik vallásfelekezet tagja ellen vallási alapon. A vallás tudományos bírálata és általában egy vallásfelekezet tagjainak vagy egyházi személynek a bírálata szabálytalan működés esetén nem tekinthető vallási gyűlölet szításának. Súlyosbító körülmény, ha vallási gyűlöletet egyházi személy szít.”²

Az AVNOJ Elnöksége több vagyoni jogi törvényt is hozott, amelyeknek alapvetően a magántulajdon meggyengítése és a pártállami vagyon gyarapítása volt a célja. E törvényeket – akárcsak a többi – Jugoszlávia Képviselőháza az alkotmány meghozatala után megerősítette és módosította, így a törvényt a népvagyon védelméről és igazgatásáról (> 1946. október 25.), a törvényt³ az ellenséges megszállás alatt szerzett háborús nyereség elvételéről (> 1946. június 24.), vagy annak a vagyonnak a kezeléséről, amelyet a tulajdonosoknak a megszállás alatt el kellett hagyniuk, vagy amelyet a megszállók és támogatóik elvettek tőlük (> 1946. augusztus 9.). Ugyanekkor hozott törvényt⁴ azon könyvek és egyéb tudományos és kulturális értékek kezelésének feltételeiről, amelyek az AVNOJ 1944. november 21-i határozata értelmében állami tulajdonná váltak. A törvény végrehajtása érdekében az 1945. július 25-én meghozott szabályzat⁵ alapján a javak kezelése a pénzügyminisztériumból átkerült a művelődési minisztérium hatáskörébe, majd 1945. július 31-én utasítást⁶ hoztak a nevezett kulturális és tudományos értékeket begyűjtő központok megalakításáról. Ennek az akció-

nak a keretében gyűjtötték be és különítették el – többek között a Vajdaságban – a hatalom eszmeiségével ellentétes kiadványokat is. Ezt a munkát a zombori gyűjtőközpontban Herceg János végezte.⁷

Dálnoki Miklós Béla, az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke az Alvary Douglas Frederick Gascoigne brit misszióvezetővel folytatott megbeszélésen azt hangsúlyozta, hogy Csehszlovákiával ellentétben Jugoszláviából csak azokat a magyarokat távolítják el, akik 1941 után költöztek oda.⁸

1. Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora. SL DFJ, 1945/36. – 2. SzV, 1945. május 29. 2.; SzV, 1945. június 17. 3.; HRP3, 10.; NMJ, 65. – 3. Zakon o oduzimanju ratne dobiti stečene za vreme neprijateljske okupacije. SL DFJ, 1945/36. – 4. Zakon o pribiranju, čuvanju i raspodeli knjiga i drugih kulturno-naučnih predmeta koji su postali svojina države prema Odluci AVNOJ-a od 21. decembra 1944. SL DFJ, 1945/36. – 5. Pravilnik o prenosu nadležnosti iz Ministarstva finansija – Državne uprave narodnih dobara u nadležnost Ministarstva prosvete Demokratske Federativne Jugoslavije od 25. jula 1945. Idézi Nataša Miličević: Građanski orman za knjige – kulturno nasleđe i oblikovanje novog identiteta srpskog društva 1944–1950. *Tokovi istorije*, 2006. 3. 122–140. – 6. Upustvo za osnivanje i poslovanje sabirnih centara. SL DFJ, 1945/54. – 7. Vékás 2010, 104. – 8. Balogh 1988, 35.; A. Sajti 2004, 343.

1945. május 25.

Bezdánban Tito születésnapján népgyűlést tartottak a községháza udvarán. A *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint „A szorgalmasan dolgozó nép egy időre megszakitotta a munkát, hogy részt vehessen ezen az egyszerű, de lelkes ünnepségen, és tüntessen az ország hőse, Tito marsall mellett. A népgyűlést Nagy István, a bezdáni szakszervezeti mozgalom vezetője nyitotta meg. [...] Lévy Endre, a *Szabad Vajdaság* munkatársa [...] méltatta a népfőlszabadító harc történelmi jelentőségét: a demokratikus föderatív Jugoszlávia politikájának lényegét, a népek egységét

és testvériségét. Ennek a politikának az alapján épül föl az ország, és ennek a politikának az alapján erősödik meg a Vajdaság. Itt, ahol évszázadok óta farkasszemet néztek egymással a nemzetiségek, elkövetkezett a történelemnek az a korszaka, amikor kezét foghatnak egymással és egységesen, békésen együttműködhetnek.”¹ Ugyanaznap Doroszlón „a község népe ünnepi összejövetelt tartott. A munkanap ellenére a dolgozók több mint százan vettek részt a népgyűlésen. A tartományi agitprop² kiküldetésében dr. Hock Rezső³ vett részt a népgyűlésen, és Kovács N. helyi bizottsági elnök megnyitóbeszéde után előadást tartott a nap jelentőségéről.”⁴

A *Szabad Vajdaság* így számolt be a romániai Magyar Népi Szövetség > 1945. május 6–13-án Kolozsváron megtartott kongresszusáról: „Az erdélyi Magyar Népi Szövetség kongresszusa beigazolta, hogy Észak-Erdély demokratikus magyarsága kívánja a közeledést és a szoros együttműködést a románsággal, el van szánva arra, hogy harcol az ország demokratizálódásáért a demokratikus központi kormány politikai vonalain alapján. A román miniszterelnök, Groza több miniszter társaságában megérkezett Kolozsvárra, hogy részt vegyen a kongresszus záróülésén. A záróülést Cöder, Kolozsvár rendőrpáncsnok-helyettese nyitotta meg, majd átadta a szót Kurkó Gyárfásnak, az 500 000 tagot számláló Magyar Népi Szövetség elnökének: »Demokratikus Erdélyt akarunk, és nem akarunk Erdély más népeitől elszigetelten élni. Célunk, hogy megteremtjük a román–magyar testvériséget és szövetséget. [...] A mi szervezetünk a magyarság demokratikus egységén épült. Belpolitikánk lényege a magyarság és románság szoros és baráti együttműködése és Petru Groza kormányának támogatása.« A magyar szónok után Groza miniszterelnök lépett a szónoki emelvényre a magyarság meleg tapsai közepette. »Magyar testvéreim – kezdte beszédét a miniszterelnök –, boldog vagyok, hogy eljöhettek Erdély főváros-

ába, amelynek múltja történelmi bizonyítéka annak a szükségszerűségnek, hogy a románoknak és magyaroknak együtt kell élniük. [...] Néhány évvel ezelőtt történt csak, hogy Erdélyt ördögi politikai machinációk műveként feláldozták. A gyűlölet és ellenségeskedés következtében, amely amiatt tört ki közöttünk, hogy melyikünkhez kell, hogy tartozzék, Erdély legkérelmezhetőbb és legrettenetesebb ellenségünk, a hitlerizmus kezébe esett. Ez az ellenség fűtötte közöttünk az ellenségeskedést Erdélyt két részre szakítva. [...] Erdélyt visszacsatolták Romániához, de nem azért, hogy ismét elkezdődjék a gyűlölet és a széthúzás közöttünk, hogy megismételjük a múlt hibáit, hogy megbosszuljuk magunkat Horthy bérenceinek gonosztetteiért. A román kormány erdélyi politikája nem fog a sovinizmus útján haladni, hanem a humanizmus, a politikai érettség és az együtt élő két nép politikai együttműködése útján.«

A *Szabad Vajdaság* közölte: „A napokban a suboticei kerületi egységes Népfelszabadító Front plénuma Damjanov Jakša elnökletével ülést tartott. Az ülésen a nemzeti és nemzetiségi kultúrintézmények kérdésével foglalkoztak. [...] A nemzetiségek felszólítást kaptak, hogy kulturális tekintetben külön szervezkedjenek. A horvátok, magyarok és szerbek szervezőbizottságokat létesítettek. A horvátok eddig nevezetesebb dolgot nem hoztak létre, a magyarok egy vajdasági jellegű kultúrintézmény megalakítását készítették elő. Ennek az intézménynek a központja Suboticán lenne. Szerb kultúrház megnyitása is folyamatban van. [...] Az agitáció és propaganda kérdéséről a kerületi agitprop vezetője, Gottesman Tibor beszélt. [...] Közölte, hogy a horvát nyelvű *Slobodna Vojvodina* hamarosan átköltözik Suboticára és ott fogják nyomtatni. [...] Az ülésen szóvá tették a *Szabad Vajdaság* megjelenési helyének kérdését is.”

1. SzV, 1945. május 28. 3. – 2. 1945 és 1952 között a párt különböző szervezeti szintjeinek vezetősége

keretében létrehozott agitációs és propagandaosztályokat nevezték rövidítve agitpropnak. Hasonló feladatokat ellátó bizottságok működtek az Egységes Népfelszabadító Front keretében is. – 3. Hock Rudolf (1905–1995) nevét a háború után Hock Rezső vagy Hok Rezső alakban is írta vagy írták. – 4. SzV, 1945. május 29. 3.

1945. május 26.

A *Szabad Vajdaság* részletes beszámolója szerint „A suboticei kerületi Népfelszabadító Bizottság plénuma a napokban ülést tartott. Olajos Mihály alelnök, aki az ülést vezette, üdvözölte Jaramazović Lajcót, a vajdasági főbizottság jelenlévő alelnökét és Despotović Kostát, a főbizottság tagját. [...] Dragin N. sentai delegátus szóvá tette, hogy Horgoson és Molon [Mohol] jogtalan letartóztatások és üldözések történtek. A horgosi Népfelszabadító Bizottság titkára két héten át üldözött és letartóztatott ártatlan embereket. [...] Despotović Kosta, a főbizottság tagja nagyobb beszédben válaszolt a bírálókatokra. [...] A moli és horgosi letartóztatások esetében ezeket mondotta:

– Nem szabad túrni, hogy országunkban a törvényt megsértésék. Akik törvényellenesen cselekszenek, azokat le kell tartóztatni. Mi vagyunk hivatva arra, hogy a törvénynek érvényt szerezzünk. Horgoson és Molon is azonnal le kellett volna fogni azt, aki megsértette a törvényt azzal, hogy ártatlanokat meghurcolt.

Mivel Gross László, a kereskedelmi és ipari ügyi osztály vezetője új szolgálati beosztást kapott, az ő utódját is megválasztották. Az osztályt megosztották. Az ipari és gyáripari osztály vezetője Hedrih József lett, a kereskedelmi osztályé Krnaiski-Jović Dušan. A belügyi osztály élére Farkas Nándort választották meg Sentáról. Despotović a választások megítélése után ezeket mondotta:

– Farkas megválasztásával kapcsolatban megjegyzést hallottam, amely kifogásolta, hogy a belügyi osztály élére magyar embert választottunk. Meg kell mutatnunk, hogy ebben az országban teljes egyenjogúság uralkodik. Azt

hiszem, hogy a szerb és horvát lakosság semmi morális kifogást nem emelhet az ellen, hogy ebben a kerületben, ahol annyi magyar él, magyar ember végzi a végrehajtó bizottság belügyeinek intézését.”

1945. május 27.

Tito ljubljanei beszédéből: „Jugoszlávia szabad. Felszabadítottuk Triesztet, Isztriát. Karintiát is, de a nemzetközi helyzet olyan volt, hogy ideiglenesen vissza kellett vonulnunk. Karintia a mienk, és harcolni fogunk érte. [...] Nektek, a szlovén nép képviselőinek megígérhetjük, hogy meg tudjuk majd őrizni mindazt, amit együtt szereztünk a szlovén néppel, és megígérjük, hogy azok a testvéreink, akik még nincsenek velünk, együtt lesznek velünk.”¹

Zomborban megalakult a Magyar Közművelődési Község. Az eseményről a *Szabad Vajdaság* így számolt be: „A magyarság élve a jogokkal, amelyeket Tito új Jugoszláviájának demokráciája biztosít a nemzeti kisebbségeknek, a petrovgradi, subotikai és pančevói kultúrközösségek megnyitása után Somborban is megalakította közművelődési szervezetét. Az alakuló gyűlést folyó hó 27-én a sombori magyarság nagyszámú részvétele mellett a volt polgári kaszinó helyiségében tartották meg, mely épületet a kultúrotthon céljaira a helyi Népfelszabadító Bizottság a város magyar polgárainak rendelkezésére bocsátotta. [...] Az alakuló gyűlésen megjelentek Doroški Jovo és Zlatarić Jerko, a kerületi Népfelszabadító Bizottság elnöke, illetőleg alelnöke, akik úgy is, mint a néphatóságok képviselői, valamint az általuk képviselt szerbség és horvátság nevében őszinte örömüknek adtak kifejezést, hogy a magyarság is megteremtette kulturális szervét, melyen keresztül nemcsak saját kultúráját ápolhatja, hanem a Vajdaság népei, e »keleti Svájc« testvériségének és ezen keresztül egész Jugoszlávia demokratikus kiépítésének és megerősödésének is jelentős tényezője lehet.

[...] Az alakuló gyűlés közönsége lelkes tapssal köszönte meg Herceg János bátor, lelkesítő és hívó szavait, majd megválasztották az akcióbizottságot, melynek feladatává az egyesületi alapszabályok megszerkesztését és a tiszti kart választó közgyűlés egybehívását tették. Az akcióbizottság tagjai: Herceg János író, Kucsera Ferenc fémmunkás, Vereckei Imre szabó, dr. Würtz Mihály ügyvéd, Sörös Mihály asztalos, Szentgyörgyi István jogász, Bogyó Mihály kovács, Galacz Mihály lakatos, Lovász József földmunkás, Major István tanár lettek. Az alakuló gyűlés magyar nyelvű táviratot küldött Tito marsallnak és a tartományi egységfront vezetőségének megköszönve, hogy a magyarság mint nemzeti kisebbség, jogainak birtokában megkezdhetette azok gyakorlását is.”²

A *Szabad Vajdaság* tájékoztatása szerint „A subotikai városi Népfelszabadító Bizottság kultúrosztályának vezetője, Szics Kata részletes jelentést terjesztett be a városi népbizottságnak. A jelentésből kitűnik, hogy [...] a Subotikai járásban egy tanítóképezde van, valamint egy fiú-, egy leány- és egy magyar gimnázium. Tizenegy elemi iskola van Suboticán 47 osztállyal, a járásban pedig összesen 62 iskola. Ötvenhét iskolának a tanítási nyelve szerbhorvát, a többi tizenhaté magyar. [...] A subotikai Népegyetem megkezdte működését és eddig öt szerbhorvát nyelvű, két magyar nyelvű előadást tartottak. [...] A könyvtárak és olvasótermek a Subotikai járásban minden dicséretet megérdemelnek. A városi könyvtár több mint 100 000 könyvvel rendelkezik, és így az ország egyik leggazdagabb könyvtárát képezi. [...] A színházi együttes Lendvai Lajčo vezetésével eddig hét színelőadást tartott. A KNOJ³ harmadik brigádjának kultúregyüttese sok tekintetben hozzájárult a kulturális munka színvonalának emeléséhez.”⁴

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy „Néhány nappal ezelőtt tartotta első kerületi kon-

ferenciáját Dél-Bánát magyarsága. Negyven ki-
küldött jelent meg Pancsevón, ahol az Egységes
Népfelszabadító Front keretén belül alakult
a Magyar Kulturális Közösség, amelynek célja,
hogy Tito Jugoszláviájának magyarságát saját
anyanyelvén nevelje, és kulturális felemelkedését
elősegítse. A helyi Népfelszabadító Front ma-
gyar csoportjának elnöke, Hegyi Ernő nyitotta
meg a konferenciát. Pajzs Pál a magyarság hely-
zetéről tartott beszámolójában többek között a
következőket mondotta: »Mi, Bánát magyarjai,
először élhetünk igazán demokrata országban.
Tito Jugoszláviájában nincsen papírdemokrácia,
hanem igazi népi és nemzeti szabadság. Ezt a
szabadságot és egyenlőséget, íme, most felhasz-
náljuk, hogy népünket saját anyanyelvünkön,
politikailag és kulturálisan felemeljük. Eddig
nem tudtuk, mi a demokrácia, most azonban
a tényeken keresztül ismerjük meg, és egyben
hasznosítjuk.« A Magyar Kulturális Közösség
tiszttikarába a következőket választották meg:
Hegyi Ernő elnök, Ispánovics József alelnök,
Pajzs Pál titkár, Migrényi Ferenc pénztáros, míg
a vezetőség tagjai: Német Péter Debeljača, Tokai
Mariska Vršac, Apró Szilárd Kovin.⁵

Versecen 2 000 példányban megjelent a *Liber-
tatea* című román nyelvű politikai-informatív
hetilap első száma.⁶ > 1945. május 3.; > 1945.
június 6.

1. SzV, 1945. június 5. 1. – 2. SzV, 1945. május
29. 3. – 3. Korpus narodne odbrane Jugoslavije
– Jugoszláv Népvédelmi Hadtest. – 4. SzV, 1945.
május 27. 4. – 5. SzV, 1945. május 27. 5. – 6. *Híd*,
1960. 11. 922; Stoković 1975, 234., 272. szerint
(tévesen) 1945. március 27-én.

1945. május 29.

A Szabad Vajdaság szerkesztősége értekezletre
hívta össze tudósítóit az egész Vajdaság terü-
letéről. A konferencián részt kellett vennie
„minden kerület és minden járás egységfront
bizottsága keretében működő agitprop levele-
zőjének, tudósítójának”.

1945. május

Magyarországon a Délvidékről menekült – oda
1941-ben Bukovinából áttelepített – székelye-
ket betelepítették a Tolna és Baranya megyében
internálótáborba helyezett németek elkobzott
házaiba és földjeire. 3821 család jutott így 34
593 katasztrális hold birtokába.¹

Jugoszláviában állami bizottságot hoztak létre
a Vajdaságban a partizánok bevonulását köve-
tően elkövetett „igazságtalanságok” kivizsgálá-
sára, a bizottság munkájára vonatkozó források
azonban nem kerültek elő.²

1. MKM, 308. – 2. A. Sajti 2004, 326.

1945. június 2.

Tito Zágrábban a horvátországi papság kép-
viselőit fogadva a következőket mondta: „A
magam részéről azt kell mondanom, hogy egy-
házunknak nemzetinek kell lenni és jobban
hozzá kell simulni nemzetünkhöz. Lehet, hogy
Önök előtt különösen hangzik, hogy ennyire
szilárdan kihangsúlyozom a nemzeti vonalat,
azonban túl sok vért láttam, túl nagy szenvedését
népünknek és azt kívánom, hogy a lelkeszség
Horvátországban legyen közelebb a néphez,
mint eddig volt. Bár nem formálok jogot arra,
hogy Rómát, az Önök legfelsőbb római szer-
vezetét elítéljem – nem, ezt semmiképpen nem
akarom –, mégis meg kell mondanom, hogy
ezt az ügyet kritikusan szemlélem. Mert ez az
intézmény mindig jobban hajlott Itália felé, mint
népünk felé. Szeretném, hogy a katolikus egyház
Horvátországban most, hogy minden előfeltétel
megvan, minél nagyobb önállóságot nyerjen.
Ezt szeretném, ezek az alapkérdések. Ez az alap,
amelyből kiindulva a másodrendű kérdések
elintézése már könnyű dolog lesz.”¹

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága hatá-
rozatot hozott a helyi, járási és körzeti népfel-
szabadító bizottsági választások megtartásáról
és az új Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság

megválasztásáról. Választási felhívást fogadott el, amelyet a lapok > **1945. június 5-én** jelentettek meg. > **1945. június 12.**

1. SzV, 1945. június 7. 1.

1945. június 3.

Apatinban megalakult a népi egységfront helyi szervezete. Amint arról a *Szabad Vajdaság* beszámolt, „a járási egységfront elnöke nyitotta meg a népgyűlést és bejelentette, hogy miután Apatin lakosságának túlnyomó többsége magyar, a választandó vezetőség többségének is magyarnak kell lennie. Utána Herceg János, a kerületi Népfrent nevében tartott magyar nyelvű beszédet sajnálkozásának adván kifejezést, hogy a község magyar értelmisége csak kis számban jelent meg a népgyűlésen. Hangsúlyozta, hogy a magyarságnak ma mindenütt ott kell lennie, ahol a népi egységet támogathatja, s ahol a maga érdekeit képviselheti. Az a magyar, aki ma érdektelenségből, gyávaságból vagy bizalmatlanságból visszavonul, bünt követ el a magyarság, népi egység és önmaga ellen is. Ma, amikor felülről biztosították jogainkat, mindenütt ott kell lennünk, ahol ezek a jogok megvalósulhatnak. [...] Ezután sor került a vezetőség megválasztására. Elnökké közfelkiáltással Hauk János tanárt, alelnökké Rápthy Jánost, titkárokká Radin Lazát és Bisoff Jánost, pénztárossá Milovanović Milenkót választották meg. A választmány tagjai lettek: László József, Pacsu Károly, Mijatović Biserka, Miljević Đurđinka, Lajtár Ilona, Janovics János, Kovács Sándor, Virković Ivan és Klobučar Ante”.¹

Ugyanaznap Zomborban megalakult a helyi Magyar Kultúrközösség ifjúsági szakosztálya, a *Szabad Vajdaság* cikke szerint „azzal a céllal, hogy a kulturális munka mielőbbi eredményes megindításához széles néptömegeket mozgósítsanak meg és ezzel a munkájukkal elősegítsék Vajdaság népei között az egység és testvériség tökéletes kifejlődését. Az értekezleten több mint kétszáz ifjúsági tag vett részt. Az értekezletet

Herceg János író, a Magyar Kultúrközösség elnöke nyitotta meg, köszöntötte az egybegyűlt ifjakat, majd az ifjúsági kezdeményező bizottság nevében Piller István tartott beszédet. [...] A magyar munkásifjúság részéről Nagy István volt a konferencia főlshólalója, a nőszervezet nevében pedig Reppel Piri beszélt. A beszédek elhangzása után az értekezleten elhatározták, hogy az ifjúsági szakosztály mint egység lép be az Egyesült Antifasiszta Ifjúsági Szövetségbe, ahol egyúttesen intézik az ifjúság legégetőbb kérdéseit és problémáit. A magyar ifjúság az USAOV-ba való bekapcsolódással még jobban megerősíti a vajdasági ifjúságban élő egységet és testvériséget”.² > **1945. június 9.**

1. SzV, 1945. június 7. 2. – 2. SzV, 1945. június 5. 2.

1945. június 4.

Tito Zágrábban találkozott Alojzije Stepinac érsekkel, és megkísérelte rábírní, hogy hozza létre Jugoszláviában a Vatikántól független katolikus egyházat.¹ Azt is megígérte neki, hogy a katolikus egyház és az állam viszonyát közös megegyezés alapján rendezik, beleértve az agrárreformnak az egyházi birtokokat érintő rendelkezéseit is. Ezt az ígérteét azonban nem tartotta be azt követően sem, hogy Stepinac először júliusban Vladimir Bakarić horvát kormányfőhöz,² majd augusztusban Titóhoz fordult. Ellenben a sajtóban erőteljes kampány indult a parasztságnak az egyházi földbirtokok elleni mozgósítása érdekében. Stepinac levelére Tito már csak szeptember elsején, az agrárreformról szóló törvény > **1945. augusztus 23-i** meghozatala után válaszolt kijelentve, hogy az agrárreformnak az egyházi birtokokra is ki kellett terjednie, mert ez volt a széles paraszti tömegek követelése.³

1. Dedijer III., 36., 95. – 2. N. Kisić-Kolanović: Pisma zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca predsjedniku narodne vlade Hrvatske Vladimiru Bakariću godine 1945. *Croatia Christiana Periodica*, 29. évf. XVI., 1992. 140–142. – 3. Predstavka nadbiskupa Stepinca maršalu Ti-

tu, Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske i Vjerskoj komisiji, 72/BK, od 17. kolovoza 1945., Hrvatski državni arhiv, Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, Kut. 326. Idézi Akmadža, Vlašić, 517.

1945. június 5.

A vajdasági lapok megjelentették Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága > **1945. június 2-án** meghozott választási felhívását, amely többek között hangoztatja, „Vajdaságban a választásoknak a vajdasági népek testvériségének, egységének és egyenjogúságának erőteljes manifesztációjává kell válniuk”.

Illyés Gyula naplójegyzete a délvidéki vérengzésekről:¹ „A Pp. se lesz más, mint a többi párt – de tán épp ez a helyes? A tervezett kemény hang helyett igen leverten kezdek az előadásba a magyarság helyzetéről: negyvenezer embert a Délvidéken megöltek, Pozsonyban tizennégyezret internáltak, a Kárpátalján alig van már magyar stb. – alig van visszhangjuk, nem lehet semmit csinálni. Végre Erdei elfogadja: ahány magyart a tótok áttesznek a határon, annyi tótot mi is. De végrehajtja-e? Kovács felolvassa Benes pozsonyi beszédét: kiűzik a magyarokat.”

1. Illyés Gyula: *Naplójegyzetek 1929–1945*. Budapest, 1986, Szépirodalmi, 366.

1945. június 6.

A Vajdasági Egységes Népfelszabadító Front ülésén a választási előkészületekről tárgyaltak. A *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint „A sombori kerületi egységfront delegátusa elmondotta, hogy [...] az utóbbi napokban megalakult Somborban a horvát kultúregyesület és ugyancsak alakulóban van a magyar kultúrközösség is. [...] A Dél-bánati kerület delegátusa szólalt fel ezután, aki kiemelte az eredményes politikai téren végzett munkát a nemzeti kisebbségek anyanyelvén. Megállapította, hogy egyes községekben a magyarok száz százalékban csatlakoztak az egységfronthoz. Dél-Bánátban a román

nemzeti kisebbség is megalapította kulturális közművelődési egyesületét, és a közeljövőben román lap is megjelenik”.¹

1. SzV, 1945. június 7. 3.

1945. június 8.

Az AVNOJ Elnöksége az > **1944. november 21-én** meghozott határozatához fűzött magyarázatában¹ pontosította, hogy a német nemzetiségű személyek vagyona elkobzásának rendelkezése a jugoszláv állampolgárságú német nemzetiségűekre vonatkozik.

1. SL DFJ, 1945/39.

1945. június 9.

Az AVNOJ Elnöksége törvényben is részletezte a német állam és a német nemzetiségű személyek vagyonának konfiskálására vonatkozó > **1944. november 21-i** határozatát.¹ A törvény kimondta, hogy „minden helyiségben, ahol német birodalmi polgároknak vagy – az AVNOJ 1944. november 21-i rendelete szerint – német nemzetiségű személyeknek vagyonuk volt, a járási bizottságok kötelesek háromtagú különbizottság útján a vagyonelkobzást végrehajtani”.

Ugyanaznap hozta meg az elkobzásról és az elkobzás végrehajtásáról szóló törvényt,² amelyet Jugoszlávia Képviselőháza az 1946. július 27-én elfogadott törvénnyel megerősített, kiegészített és módosított. Jellemző, hogy az elkobzások során nemcsak az elítéltek vagyoni helyzetének meggyengítésével igyekeztek önállóságukat korlátozni és az új hatalom által újra elosztható javakat gyarapítani, hanem gyakran a könyveket, folyóiratokat és egyéb szellemi termékeket is elkobozták megfosztva a családokat a felhalmozott szellemi vagyontól és identitásuk megőrzésének lehetőségétől.³

Újvidéken megalakult az Egység magyar sportegyesület. Elnökévé Sesztán Józsefet, alelnökeivé Szocek Imrét és Bese Irént választották meg.⁴

Megalakult a Zombori Magyar Közművelődési Közösség. Elnökévé Herceg Jánost választották meg.⁵ > 1945. június 3.

Magyarországon *Sloboda* címmel megindult a Magyarországi Szlovák Antifasiszta Frontja szlovák szekciójának lapja, amely 6. számától szerbhorvát és szlovén nyelven is közölt cikkeket.⁶

1. SL DFJ 40/45-345.; SzV, 1945. június 14. 3.; HRP3, 36.; A. Sajti 2004, 375. – 2. Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije. SL DFJ, 1945/40. – 3. Nataša Milićević: Građanski orman za knjige – kulturno nasleđe i oblikovanje novog identiteta srpskog društva 1944–1950. *Tokovi istorije*, 2006. 3. 136–137. – 4. SzV, 1945. június 5. 4.; SzV, 1945. június 11. 3. – 5. SzV, 1945. június 17. 8. – 6. MKM, 309.

1945. június 10.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság, az Antifasiszta Női Front Vajdasági Tartományi Bizottsága és a Vajdasági Antifasiszta Ifjúság Főbizottsága választás előtti közös kiáltványából: „Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága hamarosan kiírja a választásokat. Népeinknek meg kell választaniuk helyi, járási és körzeti népbizottságaikat és Autonóm Tartományunk legmagasabb testületét, a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottságot. És nem csak azt. Tartományi Szkupstinánknak határozatot kell hozni, milyen lesz Vajdaságnak mint autonóm tartománynak a helyzete a demokratikus, föderatív Jugoszláviában. E tény még nagyobb jelentőséget ad az előttünk álló választásoknak. [...] Vajdaság népei – szerbek, horvátok, magyarok, szlovákok, ruszinok, románok! A népfelszabadító harc vívmányai országunk minden népét megilletik, mindazokat, akik nem vétettek a nép érdekei ellen a szörnyű megszállás idejében, mindazokat, akik politikailag, gazdaságilag, kulturálisan és erkölcsileg nem működtek együtt a megszállóval. Harcunk egyik legnagyobb vívmánya népeink testvérisége és egysége, amely a megszálló és a hazai árulók elleni küzdelemben kovácsolódott.

[...] Vajdasági népi bizottságainkat csak akkor tudjuk megerősíteni, ha Vajdaság népeinek egyenlőségével és testvériségével indulunk a választási küzdelemben, ha bizottságainkat az egyenjogúság elve alapján állva jelöljük, ha bennük egyenrangúan lesznek képviselve mindazok a népek, amelyek városainkban és falvainkban élnek. [...] Legyen a mi autonóm Vajdaságunkban kicsiben ugyanaz az egység és testvériség, mint ahogy megteremtették minden népünk között egész hazánkban; Tito új, demokrata, föderatív Jugoszláviájában.”¹

Zágrábban megkezdődött a Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetségének² kongresszusa, amelyet az aznapi *Szabad Vajdaság* így jelentett be: „Az USAOJ országos vezetősége meghívta erre a kongresszusra a MADISZ-t és erre a meghívásra a magyar ifjúság örömmel válaszolt. Ugyanebben az időben Budapesten lesz a MADISZ országos napja, amelyre a mi USAOJ-unk is küldött delegációt. [...] Így gyűjtja és élesztgeti a testvériség tüzét a két ifjúság korszakok és átkos rezsimek nagy szakadékát egyszerűen átlépve.”

A magyarországi küldöttség érkezésével a *Borba* június 13-i száma terjedelmes cikkben foglalkozott interjút közölve Szikra Sándorral, a küldöttség vezetőjével.³

A szabadkai Magyar Kultúrkör szervezőbizottsága úgy döntött, hogy június 24-én megszervezi a Kultúrkör alakuló közgyűlését.⁴

1. SzV, 1945. június 10. 1.; AV, 333. – 2. Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije – USAOJ. – 3. SzV, 1945. június 14. 3. – 4. SzV, 1945. június 12. 4.

1945. június 12.

A Vajdasági Választási Főbizottság megtartotta első ülését, amelyen a következő döntést hozták: a helyi (községi) és városi Népbizottságokat > 1945. július 8-án, a járási Népbizottságokat

július 15-én, míg a kerületi Népbizottságokat július 22-én választják meg. A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság megválasztását július 29-ére (> 1945. július 30–31.) irányozták elő.¹

A *Szabad Vajdaság* így számolt be Vajdaság Népbíróóságának Bogdán Margit tanárnő elleni ítélete meghozataláról: „A vádlott nem érdemli meg – mondta a népügyész –, hogy a becsületes dolgozó nép tagjai közé számítsuk. Meg kell fosztani népi becsületétől. De melyik népi becsületől – kérdezte az ügyész emelt hangon –, a magyarság ellen vétkezett legtöbbet, tehát magyar népi becsületétől kell megfosztani! [...] A vádlott szavai után a Népbíróóság visszavonult, majd rövid idő múlva Vajdaság népei nevében kihírdették az ítéletet, amely szerint Bogdán Margitot négyévi könnyű kényszermunkára és magyar népi becsületének életfogytig tartó elvesztésére ítélték.”

1. SzV, 1945. június 15. 2.

1945. június 13.

A Minisztertanács 34. ülésén a belügyminiszter tájékoztatót adott a magyarországi szlovákok mozgalmáról és a szomszédos államokban élő magyarok áttelepítésére irányuló törekvésekről.¹

1. MJNJ44-47.

1945. június 14.

A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége küldöttségének tagjai útban Belgrád felé Újvidéken „az Adamovics-telepen a VII. reon [kerület] magyar asszonyait látogatták meg”. A *Szabad Vajdaság* másnapi száma az eseményről beszámolva ezt írja: „Kelet-Európa ifjú demokratikus államai nem diplomáciai kapcsolatokkal kezdik a jószomszédságot és együttműködést; nem hivatalos politikai látogatásokkal, hanem demokratikus népi tömegszervezetek útján maguk a népek jönnek közvetlen kapcsolatba egymással.”

1945. június 15.

Megjelent a *Ruszke Szlovo* című ruszin nyelvű hetilap első száma. 1967-ig Keresztúron adták ki, azóta Újvidéken jelenik meg.¹

1. Stoković 1975, 234., 278.; Paul Robert Magocsi, Ivan Ivanovich Pop: *Enciclopedia of Rusyn history and culture*. University of Toronto Press, 2002, 426.

1945. június 16.

A *Szabad Vajdaság* közölte, hogy „A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság újabb rendelkezéssel megváltoztatta, illetve kiegészítette a választásokról intézkedő döntését. [...] A 37. szakasz első mondatához (Megválasztottnak tekintendő az a jelölt, aki a legtöbb szavazatot kapta.) hozzá kell írni a következőket: Vegyes lakosságú községekben, ahol a 25. szakasz 3. bekezdése értelmében ellenjelölt van, a szavazás eredményének megállapításánál úgy kell eljárni, hogy a bizottságba az egyes nemzetiségek olyan arányban kerüljenek be, mint ahogy az eredeti listát összeállították (25. szakasz 1. bekezdése). Ez annyit jelent, hogy megválasztottnak jelentik ki az egyik nemzetiségnek az alaplistán előterjesztett jelöltjei közül azokat, akik a legtöbb szavazatot kapták, a szóban forgó nemzetiség másik jelöltjeivel szemben”.¹

A *Szabad Vajdaság* tájékoztatót arról, hogy „A hivatalos lap közli az AVNOJ 1944. november 21-ei döntésének tolmácsolását, kapcsolatban az ellenséges vagyonok elkobzásával. [...] 2. Nem veszik el a polgárjogot és a vagyont azoktól a német nemzetiségű, német származású vagy német nyelvű jugoszláv állampolgároktól, [...], akik vegyes házasságban élnek szerbvel, horvátal, szlovénnal, vagy valamely elismert népkisebbség tagjával (magyar, román stb.).”²

1. Lásd még Burányi Nándor: Sóti Pállal mai szemmel – régi dolgokról (2.) Magyarok az első szabad parlamentben. *Magyar Szó*, 1989. december 27. 11.
– 2. Ki tekinthető németnek? Az AVNOJ hivatalos

tolmácsolása a vagyonek Kobzással kapcsolatban. SzV, 1945. június 16. 2.

1945. június 17.

Belgrádban megkezdődött a Jugoszláv Antifasiszta Nőfront első kongresszusa, amelynek megnyitásakor Tito ezt mondta: „Mindenki ellenségünk tehát, aki a testvériség és egység vívmányát akarja megsemmisíteni. Nem akarjuk előlről kezdeni, amit 1941-ben elkezdtünk, mert már elértük, hogy a nép túlnyomó többsége – nem akarok százalékban beszélni, mert ez a százalékarány megmutatkozik népgyűléseinken, tüntetéseinken, a mindennapi életben – szövetségi Jugoszláviát akar, amelyben minden nép egyenlő jogokat élvez. Itt nem lehet a horvátokat előnyben részesíteni a szerbek kárára, nem lehet előnyben részesíteni a szerbeket a horvátok vagy más népek kárára, egyáltalán nem lehet egyik népet sem előnyben részesíteni a másik kárára. Nem engedhetjük meg, hogy most bárki is felvesse a bosszú kérdését azért, ami 1941-ben történt. Mi bosszút álltunk, és ez elegendő, ehhez senki másnak nincs joga. Nem akarjuk többé a vérengzést egymás között.”¹ A kongresszuson részt vett a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének küldöttsége is. A magyar delegáció vezetője, Tildy Zoltánné kifejtette: „Ez a nagygyűlés kezdete és útjelzője lesz annak a győzedelmes munkának, amellyel megőrizzük kivívott szabadságunkat, és megteremtjük népeink barátságát.”²

Vajdaság-szerzte választási nagygyűléseket szerveztek az > **1945. július 8-ra** kiírt helyi és városi népbizottsági választások előkészületeinek keretében. A *Szabad Vajdaság* másnapi tudósítása szerint az újvidéki gyűlésen „A magyarok nevében Sóti Pál-Andrija munkás, a vajdasági Főbizottság tagja beszélt. Magyar nyelven fordult a jelenlevő magyarokhoz és hangsúlyozta, hogy az új demokrata és föderatív Jugoszláviában biztosítva van a magyarok kulturális és politikai fejlődése a népfelszabadító harc ke-

retein belül. A magyarok a maguk antifasiszta szervezetein keresztül vesznek részt Vajdaság és ezzel Jugoszlávia újjáépítésében. A magyar Petőfi brigád vérével mutatta meg, hogy a magyar nép őszintén kívánja Vajdaság minden népének egységét, testvériségét és együttműködését. Sóti Pál beszéde alatt a Vörös Hadsereg egyik egysége vonult fel a sugárúton, és ez alkalommal a jelenlevők spontán tüntetést rögtönöztek a Vörös Hadsereg mellett, és lelkesen éljenezték Sztálin marsallt”.

A szabadkai gyűlésen Hock Rudolf, a tartományi pártbizottság agitációs és propagandaosztályának (agitprop) tagja a *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint így beszélt: „Az új választási törvény nem tesz különbséget Vajdaság népei között, a törvény a magyarok egyenjogúságát százszázalékosan elismeri. A megválasztott népi bizottságokban a magyarságnak biztosítva van a számarányának megfelelő képviselet. Ez, néptársaim, a népi demokráciának és a népek egyenjogúsága elvének, melyet a népfelszabadító harc tűzött a zászlajára, legteljesebb érvényesítése és diadala. [...] Nekünk kell a szavazati jog, mi szavazni akarunk, mi százszázalékosan részt akarunk venni a választásokon, mert meg akarjuk és meg kell mutatnunk, hogy az új Jugoszláviában biztosított szabadságot és egyenlőséget a magunkénak tekintjük. A jogegyenlőség tehát elsősorban ezért kötelez bennünket a választásokon való totális részvételre.”

Ugyanakkor Zentán Kovács Kálmán kijelentette: „E választásokon a magyarság egy tömegként fog hitet tenni a testvériség és egységet megvalósító népfelszabadító mozgalom mellett, de ha valahol visszaélés fordul elő, el is fogja ítélni azokat, akik a régi rendszer maradványaként át akarták magukat menteni a néphatóságokba, és ott dolgozni a nép érdekei ellen.”

A *Szabad Vajdaság* június 19-i száma szerint „A vasárnapi választási népgyűlések során Somborban is nagyszabású népgyűlést tartottak a város főterén. [...] Keck Zsigmond, a *Szabad*

Vajdaság szerkesztője magyar nyelven mondott választási beszédet. Beszédében hangoztatta, hogy a magyarság teljes egyenjogúságot élvez, és ezúttal első ízben történik meg az, hogy mint egyenjogú polgár vehet részt a választásokon. A magyarságnak teljes számban részt kell venni a választásokon, mert ettől függ jövője is. Végül felhívta a magyarságot, hogy törekedjék a Vajdaság népeivel való szoros együttműködésre. [...] A pančevói választási népgyűlésen [...] dr. Kunszabó György, a tartományi Főbizottság tisztviselője magyar nyelven mondott beszédet a választásokról. [...]

Vasárnap délelőtt kilenc órakor kerületi népgyűlést tartottak Kúlán. [...] A magyarok nevében Kosztan Sándor beszélt magyarul. Elmondta, milyen keserű csalódás érte a magyar népet pár évvel ezelőtt, amikor a bevonuló fasiszta hadsereg az ígért szabadság helyett a zsarnokságot és viszálykodást hozta be. De ahogy a nap nyugaton letér, úgy tért le ez a rezsím is, mert a zsarnokságot a népek nem tűrhetik soká. A bevonuló felszabadító hadsereg és partizán egységek azután testvéri jobbot nyújtottak a magyar népnek is.”³

Újvidéken két körzetben tartotta alakuló ülését az Egységes Népfelszabadító Front magyar szervezete.⁴

Máté Rezső *Harc a szovinizmus ellen a magyarságért* címmel írta a *Szabad Vajdaságban*: „Mi, vajdaságiak, munkások, parasztok és dolgozó értelmiségiek, akik együtt verejtekezünk a kövér fekete földeken, gyárakban, irodákban, akik évszázadok óta jóban-rosszban egymás mellett élünk, úgyszólván egy fedél alatt, mi vajdaságiak már-már odáig jutottunk, hogy egyesek közülünk – magyarok és szerbek egyaránt – csak a gyűlölség és megvetés hangján tudunk egymás nemzeti hovatartozásáról beszélni. Egy megváltó népfelszabadító háborúnak kellett jönnie, egy világot kellett előbb összetörni, s a romokból

és a közösen ontott vér habarcsával egy másikat kiépíteni, hogy a zsákutcából kijussunk.”

Gál László *Csak egy szabadság van: mindenki szabadsága* című cikkéből: „Jogom van beszélni. Jogom van azért, mert zsidó vagyok, mert benne voltam minden közös szenvedésben. [...] Vajdaság megmenekült zsidósága nagy részének magyar az anyanyelve. Megpróbálom a szót, amelyet értek, a gondolatot, mely fészket kell, hogy verjen agyatokban: nincsen külön zsidó probléma, csak népi probléma van; nincsen külön szenvedés, mert Európa minden népe szenvedett és nincsen külön zsidó vér, csak embervér, amely patakokban folyt Európa földjein. Nincsen külön szabadság, csak egy: mindenki szabadsága.”⁵

1. SzV, 1945. június 18. 1.; Tito 61., 355.; HRP3, 12. – 2. SzV, 1945. június 19. 2. – 3. SzV, 1945. június 19. 3–4.; SzV, 1945. június 19. 3. – 5. SzV, 1945. június 17. 5.

1945. június 21.

A Szabad Vajdaság Vajdaság autonómiája az erős és boldog Jugoszlávia egységének záloga címmel közölte Aćim Grulović cikkét, amelyben kifejtette: „Jugoszlávia egyéb országrészeitől eltérően Vajdaságban külön eset áll fenn. Vajdaságban a szláv népek: szerbek, horvátok, szlovákok és ruszinok mellett még magyarok, románok, németek és mások élnek. Nemzetiségi összetételéből látható, hogy Vajdaság Jugoszlávia kicsinyben, és egészen természetes, hogy Vajdaság kérdéseinek rendezését az autonómiában lelta meg. Vajdaság népeinek történelmi törekvése és régi álma az autonómia. Miután Vajdaság lakosainak többsége szerb, természetes, hogy a szerb néppel együtt a többi népek is örömmel üdvözölték azt a kijelentést, mely szerint az autonóm Vajdaság a föderális Szerbia összetételébe kerül. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy Vajdaság szerbiai lesz, mert Szerbia ma nem nagyszerb, nem Pavle herceg, Cvetković és mások Szerbiája.”

1945. június 22.

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy az óbecsei gimnázium diákjaiból külön szerb és külön magyar ún. „helyi bizottság” alakult. A magyar bizottság június 15-én megtartott első ülésén „Pollák György az iskoláról, Nacsa Gábor a felállítandó diákinternátusról, Szabó József a bizottság feladatairól beszélt, Bús Imre a sportról, Bori Imre pedig a könyvtárról tartott rövid ismertetést”.

1945. június 24.

Az Óbecsén tartott választási népgyűlésen Nikola Petrović kereskedelmi és közellátási miniszter, az AVNOJ elnökségének tagja mondott beszédet. Részletesen foglalkozott a szerb és a magyar nép viszonyával: „Mindkét nép reakciós vezetői a múltban századokon át uszították népeiket egymás ellen, és bizonyos mértékben sikerült is szakadékot teremteniük közöttük. Kinek volt ebből haszna? Csak a reakciósnak, de sem a szerb, sem a magyar nép nem látott hasznot ebből. A nagyszerb reakciók a múlt súlyos örökségével számolva azt hangoztatják, hogy a magyar megszállók gáztetteiért az egész magyar népet kell megbüntetni. Mi ilyen módszereket nem alkalmazhatunk, és nem is alkalmazunk.”¹

Az 1871-ben alakult szabadkai Népkör megtartotta újraalakuló közgyűlését. Elnök Berkes Péter, elnökhelyettes dr. Strelitzky Dénes, főtitkár Kongó Tivadar lett.²

1. SzV, 1945. június 26. 3. – 2. SzV, 1945. június 28.; Gál László, SzV, 1945. szeptember 25.

1945. június 24–27.

A Vajdasági Választási Főbizottság hitelesítette a népfelszabadító bizottsági választások anyagát. A helyi és városi Népfelszabadító Bizottságok megválasztása (> 1945. július 8.) során kijelölt küldöttek választották meg aztán a járási Népfelszabadító Bizottságokat, majd ugyanilyen

módon került sor egy héttel később a 6 körzeti Népfelszabadító Bizottság tagjainak megválasztására. (Pancsova 93, Petrovgrad 83, Szabadka 86, Újvidék 87, Mitrovica 97, Zombor 75 tagú bizottságot választott.) A választásokon a bejegyzett választópolgárok összesen 81,64%-a vett részt. A vajdasági tartományi pártbizottság a VIII. tartományi értekezletre készített jelentésében úgy értékelte, hogy az ilyen részvételi arány „a nemzeti kisebbségek egy részének bizalmatlanságát fejezi ki, mivel azok még mindig saját reakciós burzsoáziájuk erőteljes befolyása alatt állnak”.¹ > 1945. július 30–31.

1. NF, 219.

1945. június 26.

A JKP KB Politikai Irodájának ülésén jóváhagyták Milovan Đilas jelentését a Horvátország és Vajdaság közötti határ kijelöléséről.¹ A határmegállapítás alapvető elve a települések nemzeti összetétele volt, s ennek az elvnek a minél következetesebb érvényesítése érdekében a későbbiekben még történtek kiigazítások. > 1947. március 19.

1. NF, 242.

1945. június 29.

A Szovjetunió és Csehszlovákia megállapodást kötött, melynek 1. cikkelye kimondta: „Kárpát-Ukrajna, amelyet a Saint Germain-en-Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötött szerződés alapján autonóm területként a Csehszlovák Köztársasághoz csatoltak, a lakosság részéről kinyilvánított óhajnak megfelelően és a két Magas Szerződő Fél közötti baráti megegyezés alapján egyesült ősi hazájával, Ukrajnával, és ennél fogva az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság részévé vált. A Szlovákia és Kárpát-Ukrajna között 1938. szeptember 29. napján fennálló határok az eszközölt módosításokkal, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság közötti határokká lesznek.”¹

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy „az egységes népfelszabadító front Novi Sad-i² városi szervezetének végrehajtó bizottsága a jelölő lista összeállítására összehívott záróülésén döntést hozott a városi Népbizottság jelöltjeiről”. A jelöltek felsorolásakor külön feltüntette azok nemzetiségét, amiből megállapítható, hogy az 57 jelölt közül 36 szerb, 14 magyar, 3 horvát, 2 szlovák és 1-1 ruszin és zsidó nemzetiségű. Az arányok a néhány nap múlva történt személyi változások nyomán se módosultak lényegesen.³

1. Idézi Zacsek Gyula: Kik voltak a szövegezők? *Magyar Fórum*, 1993. május 13. – 2. Magyarul Újvidék. – 3. SzV, 1945. június 29. 3.; SzV, 1945. június. 30.

1945. július 2.

A magyar kormány a szovjet kormányhoz eljuttatott emlékeztetőben „megfontolandónak” tartotta a „megfelelő területi kompenzációkkal” végrehajtott lakosságcserét Jugoszláviával, de csak a szórványmagyarok vonatkozásában.¹

1. MOL XIX-J-1-a-IV-36-15/res.Bé-1945. 37. d. Idézi A. Sajti 2004, 353.

1945. július 4.

Az agrárreform előkészületeinek keretében Jugoszláviában miniszteri rendelet tiltotta meg a termőföld, az erdő, valamint a mezőgazdasági épületek, objektumok vételét, eladását és átruházását attól függetlenül, hogy magánszemély, intézmény vagy magánvállalat tulajdonában van-e. A rendelkezés megsértéséért a spekulációról és gazdasági szabotázsról szóló törvény értelmében börtönbüntetést és a vonatkozó vagyontárgy elkobzását helyezte kilátásba.¹

1. SL DFJ, 1945/ 48.; Branko Petranović: Političke i pravne prilike za vreme Privremene vlade DFJ. IDN, Odeljenje za istorijske nauke. Serija 1. Monografije 4. Beograd, 1964, 49–52., 83–84.; Nikola L. Gačša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945–1948*. Novi Sad, 1984, Matica srpska, 100–118. Idézi A. Sajti 2004, 375.

1945. július 5.

Az AVNOJ Elnöksége – három nappal a népbizottsági választások előtt – rendeletet hozott az általános amnesztiáról és kegyelemről.¹

1. HRP3, 64.

1945. július 7.

Tito Bela Crkva-i beszédéből: „Jól tudjátok, hogy megtaláltuk az egyetlen helyes utat: a jugoszláv föderáció megteremtését, amelyben minden nép elégedetten fog élni, és a maga gazdája lesz. [...] Senki sem károsodik meg, mert mi Jugoszláviában nem elválasztó határokat teremtünk, nem új államokat alakítunk, hanem ezt a felosztást csupán azért hajtjuk végre, hogy rendeződjék a nemzeti kérdés, amit a régi Jugoszláviában nem oldottak meg, s hogy az itt élő népek korlátlanul fejlődjenek, és mind kulturális, mind politikai téren kiegyenlítődjenek.”¹

1. Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 59.

1945. július 8.

Jugoszláviában megtartották a háború utáni első népbizottsági (helyhatósági) választásokat. Vajdaságban a 884 638 bejegyzett választópolgár közül 735 049 szavazott, vagyis 83%.¹ Újvidéken a Népbizottságba 36 szerb, 3 horvát, 2 szlovák, 1 zsidó, 13 magyar került be.² > 1945. július 30–31.

1. HRP3, 67. – 2. SzV, 1945. július 12.

1945. július 8–10.

A Kosovo-metohijai Területi Népképviselőház Prizrenben határozatot fogadott el Kosovo-Metohija Szerbiához csatolásáról.¹ A Szerbiai Népképviselőházba választott 50 képviselő közül 36, az AVNOJ-ba beválasztott 15 közül pedig 8 volt albán nemzetiségű.

1. Miloš Mišović: *Ko je tražio republiku? Kosovo 1945–1985*. Beograd, 1987, Narodna knjiga, 31.

1945. július 12.

A DFJ Iparügyi Minisztériuma rendeletben helyezte kilátásba a termelési normák bevezetését minden vállalat minden dolgozója számára. A kezdő normák nem lehettek alacsonyabbak az 1939-ben érvényben lévőknél. Az intézkedést azette szükségessé, hogy a munkaerőhiány miatt a termelési kapacitások nem voltak kihasználva. A kereslet a Vajdaságban volt a legnagyobb: 25 000 ipari munkás hiányzott, de Szlovénia is 10 000, Horvátország 5 000, Szerbia 3 000 dolgozót igényelt.¹

1. DERV, 14.

1945. július 15.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Művelődési Osztálya határozatot hozott arról, hogy Versecen egy hónapos tanfolyamot szervez a román tannyelvű iskolák azon tanítói számára, akik a II. világháború alatt Romániában végeztek el a tanítóképzőt.

1945. július 18–19.

A Minisztertanács 40/14. határozatával Rex Józsefet kinevezte a külügyminisztériumhoz miniszteri segédtitkárrá.¹ > **1945. augusztus 11.;** > **1946. július 17.**

1. MJNJ44-47.

1945. július 22.

Újvidéken megtartották a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség alakuló közgyűlését,¹ amelyről táviratot küldtek Titónak: „Jugoszlávia szabad népei között teljes öntudattal és felelősséggel ápoljuk nyelvünket és kultúránkat a közös, baráti célok érdekében. Azzal a hittel kezdjük meg munkánkat, hogy tevékenységünkkel demokratikus államunk megszilárdítását szolgáljuk.”²

1. *Slobodna Vojvodina*, 1945. július 23. 1.; Aleksandar Kasaš: Kulturno-prosvetne prilike u Vojvodini posle Drugog svetskog rata. *Istraživanja*, 2007/18. 289–298., 291. – 2. *Slobodna Vojvodina*, 1945. július 23. Idézi A. Sajti 2004, 383–384.

1945. július 24.

Öt szomszéd állam képviselőinek jelenlétében ünnepelték Budapesten a spanyol szabadságharc hőseit. Az ünnepségen Veljko Vlahović nyilatkozott a jugoszláviai magyarok helyzetéről.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. július 27.

Megkezdődtek a magyar–jugoszláv jóvátételi tárgyalások.¹

Megszűnt az éjszakai kijárási tilalom Vajdaság egész területén.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. –
2. KMSZ, 34.

1945. július 30–31.

A vajdasági népképviselők első közgyűlése megszavazta Vajdaság autonóm tartományként való csatlakozását Szerbiához.¹ Lőrinc István kijelentette: „E történelmi pillanat 1941 júliusának folytatása. Mert akkor kezdődött a harc a szabadságért, a testvériségért, az egyenlőségért, Jugoszlávia minden rétegének társadalmi jólétéért.”

Keck Zsigmond beszédéből: „Vajdaság összes népei és mi magyarok is, korlátlan bizalmat táplálunk az új demokratikus föderatív Jugoszlávia iránt. [...] Mi erre az egyesülésre nem gazdasági vagy földrajzi szempontból nézünk, hanem a magyar demokráciának a szerb demokráciával való harci egyesülését látjuk benne. Petőfi és Kossuth népe találkozik itt Marković és Miletić népével. A magyarok, közösségben Vajdaság testvéri népeivel, a szerb föderális egységen keresztül építik és szilárdítják Tito új Jugoszláviáját. Tudjuk, hogy Vajdaság eddig a történelem játékszere volt, de a mai nap azt mutatja, hogy ha egyesülünk, nem lesz többé játékszer, hanem saját maga fogja alkotni történelmét. Ezért ma először kiáltunk tiszta szívből Vajdaság, Magyarország és egész Európa népei előtt: Éljen Vajdaság minden népének testvérisége és egysége!

Éljen az új demokratikus föderatív Jugoszlávia és megteremtője, Tito marsall! Éljenek Petőfi harcosai Tito hadseregében!”²

A közgyűlés 576 küldötte megválasztotta a 150 tagú³ Vajdasági Népfelszabadító Főbizottságot,⁴ valamint az addigi 9 vajdasági képviselő, a háború előtt két képviselő és a polgári pártok két képviselője mellé még 17 küldöttet választottak az AVNOJ III. ülésszakára minden vajdasági nemzet és nemzetiség köréből.⁵ Köztük volt Solti Pál, Varga István, Keck Zsigmond, Szabó György és Oláh Sándor is.⁶ > **1945. július 8.**

A Vajdaságot Szerbia Képviselőházában 110-en képviselték, közülük 26-an voltak magyarok, zömmel munkások, parasztok. A középosztályt 1 tanító, 2 tisztviselő és 1 jogász képviselte. A vajdasági tartományi kormány (Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság) belügyi ügyosztály vezetője Hock Rudolf, míg a szociálpolitikai ügyosztály vezetője Dudás Lajos lett.⁷

1. AV, 337–346.; HRP3, 15.; Petranović, Zečević, 755–756. – 2. AV, 342–343. – 3. Közülük 36 volt magyar. Lásd Burányi Nándor: Solti Pállal mai szemmel – régi dolgokról. 2. Magyarok az első szabad parlamentben. *Magyar Szó*, 1989. december 27. 11. – 4. NF, 219. – 5. HRP, 84. – 6. NF, 151. – 7. MOL XIX-A-1-n-„Z”-131-1946. 3. d.; MOL XIX-A-1-n-708-/Z-1945. 1. d. Idézi A. Sajti 2004, 365.

1945. július 31.

Galambos Ferenc óbecsai származású ügyvédet Rex Tibor Budapesten, a belügyminisztérium épületében, az akkor éppen ott tartózkodó jugoszláv katonai misszió szóbeli kérésére mint háborús bűnöst saját hatáskörében letartóztatta, és minden hivatalos kikérés és irat nélkül átadta a jugoszláv misszionának. Galambost ezután Jugoszláviába hurcolták, és 1946 júliusában háborús bűnösneként az újvidéki törvényszék első fokon 10 év kényszermunkára, másodfokon pedig 5 év szabadságvesztésre és kényszermunkára ítélte. A jugoszláv bíróság ellene felhozott vádja szerint a háborús bűntettet azzal követte el, hogy 1941. április 11-én Óbecsén azt mondta, hogy „nem

érdemes mozgósítani, mert már itt van a magyar katonaság, nyugodtan hazamehetnek”.¹

1. MOL XIX – J-k-Jugoszlávia 30/b-106 961/1947, 111 067/1947. 49. doboz. Idézi A. Sajti 2009.

1945. augusztus 3.

Miután az elkobzásról szóló, 1945. június 9-én meghozott törvény alkalmazásában sok szabálytalanság és következetlenség történt, az AVNOJ pontosította¹ a német nemzetiségű személyek vagyonának elkobzására vonatkozó jogszabályhelyeket.

Az AVNOJ Elnöksége törvényt hozott a Macedóniában és Kosovo-Metohija Autonóm Területen a kolonistáknak és agrárérdekelteknek juttatott földek kiosztásának felülvizsgálatáról úgy rendelkezve, hogy az 1941. április 6. előtt oda telepített személyek meghatározott körülmények esetében elvesztik a földhöz való jogukat. A törvényt Jugoszlávia Képviselőháza az > **1946. november 5-i** törvénnyel erősítette meg, módosította és egészítette ki.

1. Autentično tumačenje pojedinih članova, stavova i tačaka Zakona o konfiskaciji i o sprovođenju konfiskacije. SL Dfj, 1945/56.

1945. augusztus 5.

Belgrádban megkezdődött a Jugoszláv Népfront első kongresszusa, amelynek háromnapos munkája során elfogadták a JKP által irányított tömegszervezet programelveit és statútumát. Célja a népesség minél nagyobb részét politikailag becsatornázni hivatott szervezetek – szakszervezet, Népfront, ifjúsági és nőszervezet, sőt a régi polgári pártok egy része – koordinálása volt, miközben maga a JKP nem tartozott kollektív tagjai közé. Programelveinek 2. pontja szerint „Népeink testvérisége és egysége olyan szentség, amely ellen senki sem vétethet, olyan vívmány, amelyet minden hazafinak, különösen a Népfront tagjának őriznie és védenie kell. Kiterjed minden egyenjogú népünkre fajtól és hittől függetlenül, és tekintet

nélkül arra, hogy teljes egészükben vagy mint kisebbségek élnek a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia határain belül. A Népfront harcolni fog minden olyan kísérlet ellen, amely a sovinizmus, hegemonista vagy szeparatista törekvés, a nemzeti, vallási vagy faji gyűlölet felélesztésére irányul”.¹ A népfrontpolitika a pártban már az 1930-as években kialakult, de Szlovénián kívül csak a háború után öltött szervezeti formát Egységes Népfelszabadító Front néven. 1953. február 22–25-én megtartott IV. kongresszusán a > **Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége** nevet vette fel, amelyet egészen a többpártrendszer bevezetéséig viselt, amikor a JSZK-ban Szerbia Kommunista Szövetségével egyesülve vagyona beolvadt az újonnan alakított Szerbiai Szocialista Pártba. Szerveződése a Vajdaságban azután indult meg, hogy a tartományi pártbizottság > **1944. október 20-án** leiratot intézett a körzeti pártbizottságokhoz az Egységes Népfelszabadító Front bizottságainak megalakítására.

1. *Borba*, 1945. augusztus 8.; Petranović, Zečević, 771–775.; *Harc a hatalomért 1943–1948. II.* Budapest, 1979, 31.; Balogh 1988, 35.

1945. augusztus 7.

Belgrádban megkezdődött az AVNOJ III. ülésszaka. > **1945. augusztus 10.**

1945. augusztus 8.

A londoni emigrációban lévő II. Péter király a londoni rádióban bejelentette, hogy visszahívja a királyi helytartótanács tagjait arra hivatkozva, hogy Tito a Népfront kongresszusán kijelentette: a királyság államformája összeegyeztethetetlen a népfelszabadító háború során kialakult hatalmi formával. A DFJ kormánya 1945. augusztus 10-én alkotmányellenesnek nyilvánította a király nyilatkozatát arra hivatkozva, hogy a királyi helytartók kinevezésük után a királyi hatalom egyetlen képviselői.¹

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11.; Petranović, Zečević, 762.

1945. augusztus 10.

Az AVNOJ III. ülésszaka kikiáltotta magát¹ a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia (DFJ) Ideiglenes Népszkupstinájának azzal a feladattal, hogy megszervezi az alkotmányozó nemzeti gyűlési választásokat és előkészíti az ország alkotmányának elfogadását. E célból augusztus 26-ig tartó ülésezése során a következő törvényeket fogadta el: törvény a népképviselők megválasztásáról; törvény az alkotmányozó közgyűlésről; törvény a választói névjegyzékekről; törvény a földreformról és kolonizációról; állampolgársági törvény; sajtótörvény.

A választói névjegyzékről szóló, még aznap elfogadott törvény² választójoggal ruházta fel a 18 évnél idősebb személyeket, köztük a nőket is. Ugyanakkor megvonta a szavazati jogot a „nép-ellenségektől”, köztük a német nemzetiségű jugoszláv állampolgárok hatalmas többségétől. (> **1944. november 11.**) Munkájának első napján fogadta el a vajdasági népképviselők első közgyűlésének > **1945. július 30–31-i** határozatát Vajdaság Szerbiához való csatlakozásáról.³

A jugoszláv kormány Oktatásügyi Minisztériumának ideiglenes közoktatási tanácsa utasítást adott ki a nemzeti kisebbségek iskoláinak megnyitásáról és működéséről.⁴ Ez úgy rendelkezett, hogy egy településen az adott kisebbség számára akkor nyitnak kisebbségi iskolát, ha legalább 20 rendes kisebbségi tanuló van, és a településen még nem működik általános iskola. Utóbbi esetben abban kell nyitni kisebbségi tagozatot, ha van legalább 30 kisebbségi tanuló. A kisebbségi iskolákba való beíratás a szülők kívánsága szerint történik. Elvben a kisebbségi diákok az adott kisebbség iskoláiban tanulnak, az ettől való eltérés eseteiről a köztársasági tanügyi hatóságok döntenek. Ezen iskolák megnyitása és fenntartása azon köztársaság hatáskörébe tartozik, amely területén az iskola működik. A kisebbségi iskolákban és tagozatokon az oktatás az adott kisebbség anyanyelvén folyik, a tanárok

az adott kisebbséghez tartozó jugoszláv állampolgárok. Az iskola belső ügyvitele az adott kisebbség nyelvén folyik, a hivatalos levelezés, az úrlapok és a hivatalos dokumentumok pedig kétnyelvűek.

1. Rezolucija o proglašenju Antifašističkog Veća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije za Privremenu narodnu skupštinu Demokratske Federativne Jugoslavije. SL DFJ, 1945/59. – 2. Zakon o biračkim spiskovima. SL DFJ, 1945/59. – 3. AV, 347.; HRP3, 16., 95. – 4. NMJ, 112.; AA, 48.; Tóth Lajos: A magyar tannyelvű oktatás a Vajdaságban. In *Anyanyelvű oktatásunk*. Szabadka, 1997, / MTT Könyvtár, 1./, 36./

1945. augusztus 11.

A Magyar–Jugoszláv Társaság előkészítő bizottsága elutazott Belgrádba. A Magyar Távirati Iroda (MTI) jelentése szerint „A magyar–jugoszláv barátság elmélyülése során újabb jelentős lépés történt. Szombaton reggel a jugoszláv–magyar kulturális kapcsolatok erőteljes megeremtésére Belgrádba utazott Zilahy Lajos és Némethy Károly mint a székesfőváros képviselője, akiket a külügyminisztérium részéről Rex József segédtitkár kísért el”. Zilahy Lajos, a küldöttség vezetője akkor a Magyar–Szovjet Baráti Társaság elnöke volt, a jugoszláv követség részéről pedig többek között Lazar Brankov is csatlakozott hozzájuk.¹

1. A. Sajti 2009.

1945. augusztus 15.

A DFJ Ideiglenes Népszkupstinája törvényt hozott a nép- és államellenes bűncselekményekről, amelyet Jugoszlávia Képviselőháza > 1946. július 23-i törvényével megerősített, módosított és kiegészített.

1945. augusztus 16.

Ries István igazságügyi miniszter jelentésében támogatta az ötletet, hogy „a honvédbíróság által 1943-ban lefolytatott bűnper anyagát a világ közvéleményével is megismertessük, és kimutassuk azt, hogy az Újvidéken és környékén elkövetett

vérengzések megtorlása, az ország jó hírnevének a világ közvéleménye előtti helyreállítása már az elmúlt kormánynak is célja volt, és csak az egyre növekvő német politikai befolyásnak, valamint az 1944. március 19-e után bekövetkezett kényszerhelyzetnek tudható be az, hogy a bűnösök méltó büntetésüket el nem vehették”. A per újratárgyalását azonban lehetetlennek tartotta, mert olyan benyomást kelthetne, „mintha Magyarország a bűnözőket a bűncselekmény elkövetésének helye szerint illetékes jugoszláv népbíróság hatásköre alól ki akarná vonni”.¹

1. MOL XIX-A-1-j-XIII/b-5011-1945. 31. d. Idézi A. Sajti 2004, 338.

1945. augusztus 18.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége kérte a Vajdasági Ügyészséget, hogy a jugoszláviai ügyész közvetítésével hasson a Postaügyi Minisztériumra, vegye vissza azokat a magyar nemzetiségű alkalmazottakat, akiket a katonai közigazgatás alatt bocsátottak el, mivel az ország számára nagyon fontos feladat a nemzetek közötti egyenjogúság betartása.¹

1. Arhiv Vojvodine, F. 169 Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine [Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság], 1558. Idézi Mezei 2010, 121.

1945. augusztus 19.

Az újonnan megválasztott Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság megtartotta első plenáris ülését. Nevét Vajdasági Fő Népbizottságra¹ változtatta, megválasztotta 32 tagú elnökségét és Vajdaság 110 képviselőjét a Szerb Népszkupstinában.² A Főbizottság Elnökségének ülésén felmerült a vajdasági autonómia jellegének kérdése. Miközben Acím Grulović javasolta, hogy az elnökség által megválasztott megbízottak vegyék fel a kapcsolatot a munkakörükben illetékes szerbiai minisztériumokkal, Jovan Veselinov azon a véleményen volt, hogy Szerbia kormányával a kapcsolatot a Főbizottság Elnöksége útján kell tartani.³

1. Glavni narodni odbor Vojvodine (GNOV); a köznyelvben és a sajtóban Vajdasági Főbizottság.
– 2. HRP3, 17. – 3. AV, 348–349.

1945. augusztus 20.

Milan Grol, a polgári ellenzék képviselője lemondott a jugoszláv koalíciós kormányban betöltött alelnöki posztjáról és felszólította az ellenzéki erőket, hogy ne vegyenek részt a választásokon.¹

A Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni Bűncselekmények és Kihágások Elítélését Végző Bíróság ítéletet hozott „Jakobcsity Conen Vilim magyar nemzetiségű szabadkai lakos” ellen a megszállókkal való gazdasági együttműködés miatt. Magyar népi becsületének 3 évre történő elvesztésére, egy év kényszermunkára és vagyona tetemes részének elkobzására ítélték.² Conen Vilmos családja azok közé tartozott, amelyek a XIX. század végén elindították Szabadkát a modernizáció útján. A század végén kezdett működni a Hartman és Conen cég, amely Európa számos országába szállított, és amely a November 29. vállalat, Jugoszlávia egyik legnagyobb húsfeldolgozó és forgalmazó vállalatának alapját képezte (> 1947. augusztus 1.). 1904-ben alakult a Clotild műtrágyagyár, 1917-ben kezdték meg a Ruff testvérek a cukorkagyártást. Lényegében tehát a századforduló két évtizedében alapozták meg Szabadka minden jelentősebb XX. századi nagyvállalatát.

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11. – 2. Arhiv Vojvodine, F. 177. Sud za suđenje zločina i prestupa protiv nacionalne časti naroda Vojvodine [Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni Bűncselekmények és Kihágások Elítélését Végző Bíróság]. Sn 1945/102. Idézi Mezei 2010, 126.; Ifj. Conen Vilmos: Hétszer bebörtönöztek és kétszer halálra ítélték. Conen Vilmos emlékirataiból. *Palics és Környéke*, 1998. október 2. 28–32.

1945. augusztus 21.

A Telepítési Minisztérium a földreformról és kolonizációról szóló törvény meghozatalának

(> 1945. augusztus 23.) előkészítését szolgáló dokumentumában így vázolta a telepítés tervét: „1. Az egyes falvakba irányított telepes csoport annyi földet kap, amennyi a faluhoz tartozik. A földet közöttük a minisztérium később fogja szétosztani. [...] 3. Minden tartomány [köztársaság] megkapja a saját telepítési területét. E területen belül kisebb területeket az adott nemzetiségű vagy vallású, illetve adott vidékről származó telepesek számára. Crna Gora a Péter király-csatornától északra fekvő területet kapja. [...] A horvát telepesek ott kapnak földet, ahol már vannak horvátok. A muzulmánok számára külön falvakat jelölünk ki, ahol nem lesznek keverékek [neće biti mešovina], a macedónok számára ugyancsak külön falvakat jelölünk ki.”¹

1. DERV, 43.

1945. augusztus 23.

Jugoszlávia Ideiglenes Népképviselőháza elfogadta az agrárreformról és kolonizációról szóló törvényt,¹ amellyel a tulajdonviszonyok megváltoztatása által is igyekezett megerősíteni hatalmi monopóliumát. Ennek értelmében államosították a 45 hektárnál nagyobb mezőgazdasági birtokokat és erdőket, valamint azokat a 25-35 hektáros mezőgazdasági birtokokat, amelyeket tulajdonosuk bérbe adott vagy bér munkásokkal műveltetett. 10. szakasza úgy rendelkezett, hogy az általános mércék mellett a kolonizációs földalap részét képezi a német nemzetiségű személyektől, a „népellenségtől” és más személyektől bírósági ítélettel konfiskált megművelhető föld is. A 18. szakasz pedig 500 000 katasztrális holdban jelölte ki annak a külön földalapnak a területét, amelyre Bácskában, Bánátban, Baranyában és Szerémségben a német nemzetiségű személyektől konfiskált földre a Jugoszláv Hadsereg harcosait és a törvény 16. szakaszában meghatározott egyéb személyeket telepítenek, akik e célból jelentkeznek, és kötelezik magukat arra, hogy e földeken megtelepednek és azt családjukkal együtt megművelik. Az

intézkedés tovább szélesítette a hatalmi önkény lehetőségeit, gyengítette a nemzeti kisebbségek gazdasági erejét és jelentősen megváltoztatta a terület etnikai összetételét. Megkezdődött Vajdaság második szervezett kolonizációja, amely során összesen kb. 50 000 szerb család, vagyis mintegy 250 000 telepese érkezett Vajdaságba.² Igaz, hogy a földreform során jelentős számú magyar agrárproletár is földhöz jutott, de a következő évek mezőgazdasági politikája, a szövetkezetesítés, a beszolgáltatás, majd az agrárróló folytán számukra sem hozta meg a gazdasági megerősödést.

Jugoszlávia Ideiglenes Népképviselőháza elfogadta az állampolgárságról szóló törvényt,³ amely értelmében elvesztették állampolgárságukat azok, akik tartósan külföldön éltek, és nem kérték nyilvántartásba vételüket a diplomáciai képviselőteken. A törvény lehetővé tette az állampolgárság megvonását attól, aki külföldön „árt Jugoszlávia érdekeinek, vagy megtagadja állampolgári kötelességének teljesítését”. Ugyanakkor meghozták a jugoszláv állampolgárság megvonásáról szóló törvényt⁴ is, amellyel a volt jugoszláv katonaság azon tisztjeit és altisztjeit, valamint a megszállónak szolgáló katonai alakulatok azon tagjait fosztották meg állampolgárságuktól, akik külföldön tartózkodtak és a jugoszláv külképviseleteknél két hónapon belül nem jelentkeztek repatriálásra.

1. Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji. SL DFJ, 1945/64., SL FNRJ, 1946/24., 1947/107., 1948/105., 1956/21, 1957/55.; SL SFRJ 1965/10. – 2. MSz, 1995. szeptember 29.; KMSZ, 30.; AÁ, 168.; HRP3, 17.; MKM, 310.; 20. századi egyetemest történet II. Budapest, 1997, Korona Kiadó, 386. – 3. Zakon o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije. SL DFJ, 1945/64., 1948/105. – 4. Zakon o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše Jugoslovenske vojske, koji neće da se vrate u otadžbinu, pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo, kao i licima odbeglim posle oslobođenja. SL DFJ, 1945/64., 1946/86.

1945. augusztus 24.

Jugoszlávia Képviselőháza elfogadta a sajtótörvényt,¹ amelynek 27 szakaszából 11 tartalmazott büntető rendelkezéseket. 6. szakasza megvonta a lapkiadás jogát mindenkitől, aki nem állt az új rendszer politikai ellenőrzése alatt, a 24. szakasz pedig felelős személyként „a büntető rendelkezések értelmében” a szerzőt, a szerkesztőt, a kiadót, a nyomdászt és a terjesztőt jelölte meg az olyan rendkívül szélesen értelmezhető rendelkezésekért, mint az ország képviselői testületei megsértésének vagy rágalmozásának tilalma. A törvény 1946. évi megerősítése során csak annyi változás történt, hogy a büntetendő cselekmények közé sorolták az alkotmányos rend megdöntésére való felhívást is.

1. Zakon o štampi. SL DFJ, 1945/65.; Zakon o potvrđi i izmenama zakona o štampi. SL FNRJ, 1946/56.

1945. augusztus 26.

Jugoszlávia Képviselőháza meghozta a népbíróságok felállításáról szóló törvényt,¹ amely meghatározta a bíróságok illetékességét és szervezeti felépítését. 6. szakasza kimondta, hogy „az eljárás azon föderatív egység, illetve tartomány népének nyelvén folytatandó, ahol a bíróság működik; az e nyelvet nem ismerő személyeknek lehetővé kell tenni, hogy tolmács útján ismerkedjenek meg a bizonyító anyaggal, és figyelemmel kísérjék a bíróság munkáját. A bíróság előtt minden személy az anyanyelvén beszélhet”.²

Jugoszlávia kormánya memorandummal³ fordult a szövetséges hatalmak londoni külügyminiszteri értekezletéhez, amelyben kérte, ismerjék el a „már 13 évszázada hatalmas többségben szlovének és horvátok által lakott”, Julia tartomány [Venezia Giulia] „teljes etnikai területre” vonatkozó jogát.

1. Zakonom o uređenju narodnih sudova. SL DFJ, 1945/67. – 2. AÁ, 142. – 3. Petranović, Zečević, 800–803.

1945. augusztus 31.

A Jugoszláv Ideiglenes Népszkupstina Elnöksége > **1945. november 11-re** írta ki az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat.¹

1. HRP3, 106.

1945. augusztus

Megalakult a földreformra vonatkozó rendeletek előkészítésével és végrehajtásával a jugoszláv kormány által megbízott 14 tagú Agrártanács, amelynek tagjai között volt Moša Pijade, Vasa Čubrilović és Sreten Vukosavljević is. 1946 februárjáig működött.¹ > **1944. november 3.;** > **1945. november 17.**

A Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága kampányt indított „a testvériségért és egységért, a sovinizmus ellen”, amely különösen a Vajdaságban jutott kifejezésre, mert megítélése szerint „a magyar klérus igyekezett elválasztani a magyar ifjúságot az ifjúsági mozgalmától”, akárcsak „a többi nemzeti kisebbség reakciója”.²

1. A. Sajti 2004, 376. – 2. Petranović, Zečević, 884.

1945. szeptember 1.

A Szerb Népszkupstina Elnöksége meghozta a Vajdaság AT megalakulásáról és berendezéséről szóló törvényt, amely kijelölte a tartomány határait.¹ Ezek alapján tisztázódott, hogy Baranya nem tartozik Vajdasághoz.² A törvény Vajdaság területét a következő 6 körzetre és 31 járásra osztotta: Újvidék (Titel, Zsablya, Palánka, Kúla, Óbecse és Újvidék); Pancsova (Pancsova, Antalfalva, Alibunar, Kovin, Versec és Fehértemplom); Petrovgrad (Petrovgrad, Törökbecse, Kikinda, Jaša Tomić, Törökkanizsa és Szerbcsernye); Zombor (Zombor, Apatin és Hódság); Mitrovica (Zimony, Pazova, Karlóca, Ruma, Ürög, Mitrovica, Šid); Szabadka (Szabadka, Topolya, Zenta). A törvény 4. szakasza előírta, hogy „Vajdaság Autonóm Tartomány

területén minden nemzetiség és az egész lakosság nemzetiségére, fajára, vallási hovatartozására és nemére való tekintet nélkül – a német nemzetiségű személyeket kivéve, akiket az AVNOJ 1944. november 21-i döntése alapján megfosztottak állampolgári jogaiktól – azonos jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik, tehát teljes egyenjogúságot élvez mint Szerbia, illetve a DFJ állampolgára”, az 5. szakasz pedig arról rendelkezik, hogy „valamennyi nemzetiség nyelve egyenjogú minden hatósági szerv előtt és minden nemzetiségnek joga van az anyanyelvi iskoláztatásra”.³ > **1945. szeptember 9.**

Vajdaság AT Képviselőházának Elnöksége megalakította a földreform és kolonizáció ügyeiben illetékes osztályát, majd 1945. szeptember 13-i határozatában⁴ kimondta, hogy ennek hatáskörébe tartozik minden olyan intézkedés, amelyet a földreformról és kolonizációról szóló szövetségi törvény nem utal a szövetségi vagy a szerbiai telepítési minisztérium illetékességébe. > **1945. december 18.**

1. Zakon o ustanovljenju i ustrojstvu Autonomne pokrajine Vojvodine, SG Srbije, 1945/28.; SL Vojvodine, 1945/13.; HRP3, 108. – 2. NF, 43, 153. – 3. AA, 143–144., 330.; NF, 243. – 4. DERV, 31.

1945. szeptember 9.

Szerbia Hivatalos Lapjában megjelent a Szerb Népszkupstina Elnöksége által > **1945. szeptember 1-jén** meghozott törvény a Vajdaság AT megalakulásáról és berendezéséről.

1945. szeptember 12.

Kupres környékéről megérkezett Újvidékre a telepesek 900 főből álló első csoportja.

1945. szeptember 15.

A *Szabad Vajdaság* szerkesztősége a Futaki u. 50. szám alól, az Uránia szűknek bizonyult épületéből (itt készült 1929-től egészen 1944. október 3-ig a *Reggeli Újság* című napilap) új épületbe

költözött. A Narodnih heroja (Néphősök), ma Kralj Aleksandar (Sándor király) utca 14. szám alatti Menráth-féle palotában, Újvidék egyik legszebb bérházában, néhány száz méterre a város főterétől továbbra is egy fedél alatt volt a *Slobodna Vojvodina*-val, valamint a többi, egyre szaporodó lappal, de a már valamivel kedvezőbb munkafeltételek is segítették önállósulását, ami címváltozásában is megmutatkozott: > **1945. szeptember 27-től** *Magyar Szó* címmel jelent meg. A szerb és a magyar lapkiadást a Bratstvo-Jedinstvo vállalat egyesítette, ennek még része volt egy frissen alakult lap- és könyvnyomda is. Ez Budućnost néven kezdett működni. 1948 elején a *Magyar Szó* szerkesztősége ismét költözött, ezúttal is Testvériség-egység Vállalatba tömörítették a többi lappal együtt, 1951. július 1-jén lett önálló vállalat, de sajtó székházába csak a Forum kiadóház megépülése után (1957. május 27.) költöztetett be.¹

1. KMSZ, 53.

1945. szeptember 17.

Obrad Cicmil ezredes, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság jugoszláv missziójának vezetője Lazar Brankov kapitány, tolmács kíséretében felkereste Gyöngyösi János külügyminisztert, hogy az Olaszországgal szembeni jugoszláv területi követelésekkel kapcsolatos magyar álláspont-ról érdeklődjön. A londoni külügyminiszteri tanácskozás alkalmából kérték, hogy a magyar kormány támogassa Jugoszlávia Trieszt, Görz, Isztria, Zára iránti igényét. Cicmil biztosította az egyenes válasz elől kitérő külügyminisztert, hogy hajlandók lesznek a kikötők használata és a tranzitforgalom kapcsán Magyarországnak a legnagyobb kedvezményt megadni, és „a jugoszláv kormány a maga részéről Magyarországot a béketárgyalásoknál és a béke előkészítésében, de azonkívül is minden olyan kérdésben hajlandó támogatni, amely Jugoszlávia érdekeivel nem ellenkezik”. Gyöngyösi kérte, hogy a magyar hadifoglyok szabadon bocsátása mellett bocsássák

szabadon „azokat a civil magyar internáltakat is, akik nem háborús bűnösök”. Cicmil erre ígéretet tett, de nem közölte, hogy az ügy felülvizsgálata már hónapokkal korábban megkezdődött.¹

Az Agrártanács rendeletet hozott a népfelszabadító háború harcosai Vajdaságban való letelepítéséről.² > **1945. augusztus**

A Minisztertanács 54. ülésén meghallgatta a külügyminiszter tájékoztatását Jugoszlávia Triesztre vonatkozó igényéről és elvi állásfoglalást fogadott el az igény támogatását illetően.³

1. MOL XIX-J-1-j-Jug-29/h-5.pol.-1945. 38. d. A Külügyminisztérium bizalmas iratai. Jugoszlávia TÜK 1945.1964. I. Idézi A. Sajti 2004, 334.; Matuska [é. n.], 361. – 2. HRP3, 116. – 3. MJNJ44-47.

1945. szeptember 17–22.

Zágrábban megtartották a jugoszláviai katolikus püspökök értekezletét, amelyen dr. Alojzije Stepinac zágrábi érsek elnökletével megvitatták a katolikus egyház helyzetét Jugoszláviában. A püspökök a tanácskozásról levelet küldtek Tito kormányfőhöz, körlevelet intéztek a katolikus lelkészekhez, valamint 1945. szeptember 20-án pásztorlevélben¹ fordultak a katolikus hívőkhöz. Ez utóbbiban különösen élesen bírálták a kommunista rendszernek a katolikus egyházzal szembeni magatartását, a papok meggyilkolását és bebörtönzését, a katolikus sajtó betiltását, az egyházi iskolák bezárását, az egyházi vagyon elkobzását. A pásztorlevélnek erőteljes visszhangja volt a hívők körében és külföldön egyaránt. Ezt követően a katolikus egyház elleni terror fokozódott, és 1946. október 18-án Stepinac érseket is 16 évi kényszermunkára ítélték.

1. Miroslav Akmadža: Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. rujna 1945. godine i crkveno-državni odnosi. Tkalčić. *Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke Nadbiskupije*, 2002. 6. 139–190. A pásztorlevél szövegét lásd Petranović, Zečević, 776.

1945. szeptember 23.

Sreten Vukosavljević telepítésügyi biztos eljuttatta elaborátumát Edvard Kardeljhez és Milovan Đilashoz, amelyben javasolta a magyarok kitelepítését akár területi kompenzáció árán is.¹

> 1945. április 19.; > 1945. augusztus

A Magyar Kommunista Párt *Magyarország újjáépítésének hároméves terve* címmel közzétette választási programját, amely felvetette „a svábok kitelepítésének azonnali megkezdését, és a sváb földekre magyar földművesek telepítését”, ugyanakkor kiállt a „Szlovákiában élő ősi magyar lakosság” megvédéséért.²

1. Aleksandar Kasaš: *Ekonomske mere Vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju 1944/1945. Zbornik za istoriju Matice srpske.* 27. Novi Sad, 1983, 194.; Branko Petranović: *Balkanska federacija 1943–1948.* Beograd, 1991, 116–117. Idézi A. Sajti 2004, 352–353. – 2. MKM, 310.

1945. szeptember 26.

A jugoszláv kormány hazaengedte a magyar hadifoglyokat.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. szeptember 27.

A *Szabad Vajdaság Magyar Szóra* változtatta nevét.¹ > 1944. december 24.

1. KMSZ, 44.

1945. szeptember 30.

A színügyi bizottság zsürije – Garay Béla, Laták István, Richter János, Lévy Andre, Kizur Eta, dr. Steinfeld Sándor, Nádor Kató, Hangya András, Lévy Anna, dr. Kunszabó György – a következő jelentkezőket ajánlotta felvételre a szabadkai Népszínházba: Pataki László, Sántha Sándor, Balázs Janka, Bischof Margit, Kiss Mária, Németh Rudolf, Bóka János, Kunyi Mihály, Szuboticski Dusan, Hirschler Ferenc, Kiss István, Sefcsics Mici. Rendező Nyárai Rezső, segédrendező Pataki László, tiszteletbeli főrendező Garay Béla. > 1945. október 29.

1945. szeptember

Jugoszlávia Gazdasági Tanácsa meghatározta a mezőgazdasági termények beszolgáltatásának kvótáit, amelyeket a továbbiakban évenként néha többször is módosítottak.¹ > 1952. június 7.

1. SL DFJ, 1945/30., 1945/53., 1945/58., 1945/81.; KMSZ, 32.

1945. október 1.

Budapesten megalakult a Magyar–Jugoszláv Társaság. Elnöke Moór Gyula jogászprofesszor volt. Titkára Rex József lett. 1948-ig működött.¹

1. MKM, 310.; A. Sajti 2009.

1945. október 2.

Tito a lengyel újságírók egy csoportját fogadva így foglalta össze a szláv összefogással kapcsolatos álláspontját: „Külföldön némelyek sokat beszélnek arról, hogy most elérkezett a szlávok korszaka. Ezt ők bizonyos negatív értelemben hiszik és mondják: imperialista szándékra gondolva. Mély meggyőződése, s bizonyára önök is valamennyien egyetértenek velem abban, hogy ez képtelenség, mert a szlávok nem töreksenek más népek leigázására. A szlávok ehhez túlságosan nagyra becsülik a szabadságot, mert történelmük során sokáig kellett küzdeniük a szabadságért és önállóságért. Megbecsülik a szabadságot, a magukét és más népeket egyaránt, és egyáltalán nincs szándékukban más népek elnyomása. A szláv korszak tehát csak pozitív vonatkozásban magyarázható, vagyis úgy, hogy a szlávok szellemileg egyesülve erős bástyát képeznek a műveltség és az emberiség ellen irányuló középkori jellegű hadjáratokkal szemben. A szláv összetartás nemcsak a szlávok fokozott biztonságát szavatolja, hanem egyúttal biztosítékot nyújt az olyan újabb kalandor kísérletekkel szemben, mint amilyen Hitler és Mussolini kalandvállalkozása volt. A szlávok küldetése az, hogy a béke letéteményese, Európa biztonságának letéteményese legyen, s nem holmi imperializmusé. Mire

alapítják külföldön ezek az emberek az ilyen következtetéseket? Arra alapítják, hogy a szlávok követelik most azt, ami minden emberi jog szerint megilleti őket, vagyis követelik az egyesülést elcsatolt területeikkel. Egykor, amikor a szlávok gyengék voltak, és az erősebbek – a germánok, a velenceiek és mások – folyton támadták őket, elvesztették népeik és területeik egy részét, most pedig, amikor a magukét követelik, és egyesülni akarnak testvéreikkel, némelyek azt állítják, hogy ez imperializmus. A józan ész és a logika nyilván nem érthet egyet ezzel. Úgy hiszem, hogy a szláv országok együttműködése egyszerű, hatalmas dolog, és mindenki, aki erre törekszik, és ennek érdekében fáradozik, nagy történelmi küldetést teljesít. Ezért hiszem, hogy mindahányan, akik vezető helyen állunk az egyes szláv országokban, kötelesek vagyunk fenntartás nélkül, szívvel-lélekkel szolgálni ezt az ügyet. Kötelességünk ez a jövő nemzedék, a történelem színe előtt.” Tito kitért Jugoszlávia Trieszttel kapcsolatos területi követelésére is: „Határozottan ragaszkodunk ahhoz az álláspontunkhoz, hogy Triesztnak Jugoszláviához kell tartoznia. Ha a térképre nézünk, és ha ismerjük Trieszt környékének és az egész vidéknek néprajzi összetételét, láthatjuk, hogy Trieszt sziget a szlovénlakta terület közepén. Hogy Trieszt lakosságának többsége olasz, az igaz. A szlovén lakosság 40 000 főt tesz ki. Jugoszlávia gazdasági érdekei azonban parancsolóan megkövetelik, hogy harcoljunk Triesztért. Az olaszok arra az állításra alapozták jogukat Triesztre, hogy Ausztria annak idején azért törekedett Trieszt szlávosítására, hogy kiküszöbölje az olasz befolyást. Személyes tapasztalatom van róla, hogy ez nem igaz. Triesztben Ausztria–Magyarország a szláv lakosság olaszosítására törekedett. Trieszt olasz lakossága akkoriban növekedett fokozatosan a szlávok rovására. Ha Trieszt Olaszországhoz tartoznék, örökös viszály magva lenne. Szerintem a leghelyesebb megoldás tehát az, hogy Trieszt legyen a miénk.”¹

1. *Borba*, 1945. október 3.; Tito 2., 42–43., 47–48.

1945. október 11.

Tito Szkopjében a macedón népfelkelés évfordulóján mondott beszédében kijelentette: „A dolgozó népnek ma olyan széles társadalmi lehetőségeket teremtettünk hazánkban, amilyenekkel nem rendelkezett még soha. [...] A parasztnak nem kell attól tartaniuk, hogy megjelenik a végrehajtó, és adóhátralék címén dobra veri a házukat. Az államnak gondoskodnia kell a parasztságról mint a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia egyik legfontosabb pilléréről. A paraszt nem fog vonakodni, hogy odaadja mindazt, ami az állam fejlődéséhez szükséges. Ha belátja, s ha meggyőződik róla, hogy ez az állam mindent elkövet az ő megsegítése érdekében, akkor a paraszt is szívesen odaadja mindazt, amire az államnak szüksége van. Manapság sokan azt mondják, hogy mi azért nem merünk adót szedni, mert a parasztnak fellázadnának. Nem, ettől nem félünk. Azért nem szedjük be az adót, mert tudjuk, hogy a parasztnak képtelenek megfizetni. Hogyan fizessenek adót, amikor még magukat sem tudják élelmezni? De az, aki fizethet, különösen pedig az, aki a háború folyamán nem fizetett sem pénzzel, sem vérrel, annak fizetnie kell.”¹

1. *Borba*, 1945. október 13.; Tito 2., 57–58.

1945. október 13.

Tito Csehszlovákia belgrádi követével folytatott beszélgetése során kijelentette, hogy segíteni fogják a magyar népi demokráciát helyzetének megszilárdításában, s amennyiben Magyarország nem jelentkezik területi igényekkel, Jugoszlávia nem veti fel a határkérdést, és nem folyamodik a magyar lakosság egyoldalú kitelepítéséhez sem.¹

1. Balogh 1988, 362.

1945. október 14.

Csúrogon Aleja néven megalakult az első – hivatalosan is bejegyzett – vajdasági mezőgazdasági termelőszövetkezet. Keretében harmincöt helyi család 119 tagja konyhakertészettel foglalkozott.¹

1. Kole Orcev: Prve seljačke radne zadruge u Žablju i žabaljskom srezu. *Zadružni arhiv*, 2/1954. Idézi DERV, 194.

1945. október 15.

Mindszenty József hercegprímás pásztorlevélben ítélte el a szlovákiai magyarság kitelepítését.¹ >

1946. július 17.

1. A. Sajti 2004, 330.

1945. október 16.

A külügyminisztériumban béke-előkészítés céljából készített feljegyzés 40 000-re tette a Délvidéken meggyilkolt magyarok számát. Megjegyezte: „nincs nyoma annak, hogy a tömeges kivégzéseket bárhol is szóvá tették volna: akár a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban, akár Moszkvában, netán a párizsi béketárgyalásokon, Belgrádról nem is szólvá.”¹

1. MOL XIX-J-1-a-IV-104-jugoszláv-40 171/Bé-1945. 54.d. Idézi A. Sajti 2004, 330.

1945. október 20.

Újvidéken megkezdődött a háborús bűnökkel vádolt magyar politikusok, rendőrségi és polgári tisztviselők – Deák Leó volt főispán, Milan L. Popović, Kramer Gyula, Báthory Géza, Zombori Gyula, Tallián József, Könyöki József, Knézi Péter – első nagy pere. Mindegyiküket halálra ítélték Knézi kivételével, akit azzal vádoltak, hogy szerb vállalatok élére kinevezett kormánybiztos volt.¹

1. A. Sajti 2004, 339–340.

1945. október 25.

A *Borbában* megjelent Titónak a katolikus püspökök pásztorlevelét elítélő cikke.¹ > **1945. szeptember 17–22.**

Lazar Brankov a miniszterelnökség kisebbségi osztályán folytatott megbeszélésen nehezményezte, hogy a magyar kormány a háborús bűnösök kiadatása kérdésében „nagyon bürokratikus álláspontra helyezkedik”.²

1. HRP3, 124. – 2. MOL XIX-A-1-j-XXIII/b.-5011-1945. 31. d. Idézi A. Sajti 2004, 338.

1945. október 28.

Mirko Bogović *Matija Gubec* című tragédiájának bemutatásával Szabadkán megnyílt a Horvát Népszínház.¹

1. HRP3, 127.

1945. október 29.

Szabadkán megtartotta első bemutatóját – Balázs Béla *Boszorkánytánc* című művét – a Vajdasági Magyar Népszínház. Első igazgatója Laták István volt.¹

1. EM, 195., 202.

1945. október 30.

A Minisztertanács 64. ülésén úgy döntött, hogy az újvidéki népbírói tárgyalásokon részt vevő magyar újságírók költségeinek megtérítését illető javaslatot leveszi a napirendről.¹

1. MJNJ44-47.

1945. november 1.

Megjelent a *Híd* című havi folyóirat háború utáni első száma.¹ Az 1934 májusában Szabadkán alapított, és 1936 májusától a JKP irányítása alatt álló folyóirat háború utáni első felelős szerkesztője dr. Steinfeld Sándor volt, őt Olajos Mihály (1948/10–11. – 1950/1–2.), Ernyes György (1950/3. – 1951/3.), majd Majtényi Mihály (1951/4 – 1955/9–10.) követte. Átlagban ezer példányban nyomtatták 1945–1954 között.

1. Steinfeld Sándor: Újévi gondolatok. *Híd*, 1946. 1. 5–7.; JMK, 7.; JUMIL; Stoković 1975.

1945. november 2.

A magyarországi belügyi és honvédelmi minisztériumi képviselők a tárcaközi értekezleten azt állították, hogy a Jugoszláviából Magyarországra áttett svábok száma néhány százezerre rúg. Az értekezletről készített külügyminisztériumi feljegyzés szerzője megjegyezte, hogy ez a szám

„nem fedheti a valóságot”. Az értekezleten felmerült a villányi sváb internálótábor kérdése is, ahol „jugoszláv illetőségű svábokat őriznek magyar területen a jugoszláv fegyveres erő tagjai”.¹

1. MOL XIX-J-1-a-IV-107-40 889/Bé-1945. 55d.
Idézi A. Sajti 2004, 342.

1945. november 4.

Magyarországon országgyűlési választásokat tartottak. A Független Kisgazdapárt 2,7 millió szavazattal abszolút többséget szerzett a szavazatok 57,03%-ával, és 245 mandátumhoz jutott a 409 tagú parlamentben (60%). A Magyar Kommunista Párt által kapott szavazatok száma alig haladta meg a 800 000-et (17%), de részt vett a kormányalakításban a Szociáldemokrata Párttal (17,41%) és a Nemzeti Parasztpárttal (6,85%) együtt. Csak a Polgári Demokrata Párt (1,62%) maradt ellenzékben, míg a Magyar Radikális Párt (0,12%) nem jutott mandátumhoz.¹ > 1947. augusztus 31.

Jovan Popović jugoszláviai író Budapestre érkezett és beszélgetéseket folytatott befolyásos magyarországi politikusokkal, többek között a kisebbségi kérdésről is. Tapasztalatait *Magyarországi utam* című beszámolójában írta le, amely a *Híd*-ben is megjelent: „a külügyminisztérium titkáránál, aki a miniszter helyett fogadott bennünket, mert utóbbi meghívott bennünket, de el kellett utaznia [...] a legnagyobb elismerés hangján nyilatkoztak, s finoman panaszkodtak, hogy a magyar kisebbség nem talált mindenhol ilyen megértésre, s ismét hangoztatták, hogy nem is kívánhatnak több jogot, mint amennyi a magyar kisebbségnek van Jugoszláviában.”²

1. Pók Attila: *A nemzetközi élet krónikája 1945–1985*. Budapest, 1986, Kozmosz Könyvek, 16.; A. Sajti 2004, 366. – 2. Popović Jovan: *Magyarországi utam. Híd*, 1946. 3. 178.

1945. november 7.

Vlada Zečević jugoszláv belügyminiszter aláírta a Szocialista Párt munkájának felújítását engedélyező végzést.¹

Részlet a Magyar Külügyminisztérium *Jugoszláv–magyar határmegállapítás* című dokumentumából: „Az 1942. január 21–23-i újvidéki események közismertek. Az itt, továbbá a bevonulás és egyéb tisztogatási műveletek alkalmával áldozatul esett délszlávok számát propagandájuk erősen eltúlozta. Tárgyilagos becslés szerint a három és fél éves magyar uralom alatt összesen 15-16 000 áldozattal lehet számolni, szemben a különböző délszláv politikai irányzatok 3 usque 5-szörös számadataival. Ebből is háborús bűnként csak az újvidéki mészárlás tekinthető, amely a bűnösök bíróság elé állításával el fogja nyerni büntetését. A bírósági eljárást azonban már megelőzte az önbíráskodásnak egy fajtája, amikor a Bácskába bevonuló partizánok több helyen (elsősorban Zenta, majd Újvidék, Palics stb.) véres bosszúállást szerveztek. A magyar áldozatok számát itt kb. 40 000-re lehet becsülni. Nemcsak területi, de semmilyen más igényt nem lehet egy többszörösen megtorolt bűncselekménnyel megindokolni.”²

1. NF, 155. – 2. Közli Matuska [é. n.], 362.

1945. november 11.

Jugoszláviában alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartottak. Erre a már a nőkre is kiterjesztett általános, közvetlen és titkos választójog alapján került sor, a „nép ellenségeit” azonban megfosztották választójoguktól, így a teljes német kisebbséget és a korabeli jugoszláv adatok szerint még legalább 200 000 választásra jogosult polgárt. Egyes adatok szerint azonban csak Szerbiában a választásra jogosultak mintegy 5%-a volt megfosztva választójogától.¹ Hivatalos adatok szerint a bejegyzett 8 383 455 választópolgár 88,66%-a ment el szavazni. Miután a Tito–Šubašić egyezmény alapján újra fellépő

polgári pártokat kiszorították a politikai életből, s azok a választásokon nem vettek részt, a kommunisták által irányított Népfront listája akkori hivatalos adatok szerint a Szövetségi Szkupstina esetében a szavazatok 90,48 %-át, a Népek Szkupstinája esetében pedig 88,7%-át kapta,² Vajdaságban a részvételi arány 92,22 % volt, s a Népfront listájára 85,38 % szavazott.³ Ezzel szemben ma úgy tudjuk, hogy Szlovéniában a szavazók 16,8%-a, a Vajdaságban 14,6%-a, Szerbiában 11,4%-a, Horvátországban pedig 8,5%-a szavazott a Népfront ellen. Szerbiában volt a legmagasabb a választásokat bojkottálók aránya, 20,8%.⁴ A magyar kormányhoz eljutó hírek szerint a Szabadkai körzetben, ahol abszolút többségben voltak a magyarok, a szavazatok 25-40%-át dobtrák a vak urnába, de keringtek hírek 80%-os arányról is.⁵ Bácsföldváron a 4 106 szavazatra jogosult közül 3 551-en adták le voksukat, a Népfront-listára 1 402-en, 1 349-en pedig a vak urnába⁶ dobtrák be szavazatukat. a szavazók nemzetiségi összetétele a következő volt: 1 939 magyar, 1 602 szerb és 10 egyéb nemzetiségű.⁷ A választások során 5 magyar nemzetiségű képviselő került a parlamentbe: Keck Zsigmond szabadkai református lelkész, Sóti Pál régi kommunista, Varga István, a jugoszláv hadsereg századosa, Szabó György nagybecskereki tanár és Oláh Sándor verseci vasúti tisztviselő.⁸

1. John R. Lampe: *Yugoslavia as History*. New York, 1996, Columbia University Press, 225. Idézi A. Sajti 2004, 364. – 2. Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 79.; NF, 222.; 20. századi egyetemes történet II. Budapest, 1997, Korona Kiadó, 385–386. – 3. HRP3, 131. – 4. John R. Lampe: *Yugoslavia as History*. New York, 1996, Columbia University Press, 226. Idézi A. Sajti 2004, 364. – 5. MOL XIX-A-1-n-„Z”-887-1945. 2. d; XIX-J-1-a-IV-104-41157/Bé.-1945. 54. d. Idézi A. Sajti 2004, 364. – 6. Mivel a Népfrontnak nem volt ellenjelöltje, a szavazóhelyeken elhelyeztek egy lista nélküli szavazóurnát is, amelybe az dobhatta be szavazógolyóját, aki nem akart a Népfront jelöltjére szavazni. – 7. Aleksandar Kasaš: *Mađari u Vojvodini 1941–1946*. Novi

Sad, 1996, 196. Idézi A. Sajti 2004, 364–365. – 8. MOL XIX-A-1-n-691/biz.-1945. 1. d. Idézi A. Sajti 2004, 365.

1945. november 16.

Tito sajtóértekezletet tartott külföldi és jugoszláv újságírók részvételével, s nyilatkozott az > 1945. november 11-i választásokról: „Ez volt a legdemokratikusabb választás Jugoszlávia fennállása óta. Ilyen rendben, nyugodtan és méltóságteljesen még sohasem folyt le választás Jugoszláviában. Aki akart, szavazott, aki nem akart, nem szavazott. Mindenki szabadon szavazhatott a Népfront listájára vagy ellene. Hogy ez így van, bizonyítja az a tény is, hogy a lista nélküli urnába ott esett a legtöbb szavazat, ahol a Népfrontnak és az új Jugoszláviának legnagyobb az ellenzéke, mint például Vajdaság, Szerbia és Horvátország egyes helységeiben.” A magyarországi választások eredményeire vonatkozó újságírói kérdésre kifejtette: „Nem szívesen beszélek más országok fejlődéséről. De nem volnék őszinte, ha azt állítanám, hogy nem érdekel a szomszéd országok választási eredménye. Én mindenesetre azt szeretném, ha a szomszéd országok demokratikus irányban fejlődnének, mert a szomszéd országok demokratizálása mindenekelőtt elhárít sok mindent, ami súrlódást és meg nem értést okozhat, egyszersmind lehetővé teszi a szorosabb együttműködést Jugoszlávia és az illető országok között. Hogy milyen lesz a magyar kormány politikája, nem tudom. Sajnálom azonban, ha Magyarország nem demokratikus irányban haladna, mert kapcsolataink nem lehetnének olyan szívélyesek, mint abban az esetben, ha ott is demokratikus kormány létezne, s megértéssel tekintene a jugoszláviai történésekre. Ezt az álláspontomat meg kell indokolnom. Tudvalevő, hogy a nem demokratikus országokban mindig működnek erős elemek, amelyek az irredentizmust fejlesztik, s ezzel egyszersmind létrehozzák a támadás és az összeütközés elemeit is. A háború után, az átért borzalmak után – függetlenül attól, hogy a győztesek oldalán vagyunk, hogy győzte-

sek vagyunk – mi már kezdetben békejobbot nyújtottunk a volt ellenséges országoknak, mert tudjuk, hogy semmiféle megtorlás, semmiféle reváns sem teremthet a jövőben tartós jó viszonyt. Ezért is választottuk ezt az utat. Ezért kívánunk demokratikus kormányokat.”¹

1. *Borba*, 1945. november 17.; Tito 2., 112., 117.; MOL XIX-J-1-j-IV-36-185/Bé-1946. 37. d. Idézi A. Sajti 2004, 334.

1945. november 21.

Tito fogadta a csehszlovák újságírók Jugoszláviában tartózkodó csoportját. A kérdésre, „hogyan tekint Jugoszlávia a csehszlovák–magyar lakosságcserére?”, így válaszolt: „Jugoszláviában mi már a háború alatt határozott állást foglaltunk a nemzeti kisebbségek ügyében. A németekkel mint főbűnösökkel szemben, miután példátlan kegyetlenségeket követtek el Jugoszláviában, a legszigorúbban jártunk el, a magyar kisebbséggel pedig enyhén és nagylelkűen bántunk. Ez nem a gyengeség jele volt, hanem épp azért foglaltunk el ilyen álláspontot, mert győztünk. Kijelenthetem, hogy a magyarokkal szemben tett intézkedéseinket illetően kezdetben nem láttam mindent olyan világosan, mint ma. Csehszlovákiában a magyarok más szerepet játszottak, mint hazánkban. A magyarok ott hódításra s a szláv lakosság elnemzetietlenítésére és beolvasztására törekedtek. A történelem során ott sokkal élesebb formában ütköztek ki a fennálló ellentétek Magyarország és Csehszlovákia között, mint nálunk, úgyhogy véleményem szerint a csehszlovák kormány helyesen teszi, hogy lakosságcserét követel. Az antifasisztákkal azonban kivételt kell tenni. A múlt tapasztalatai nyomán ki kell jelentenem, hogy a jövőben többé nem engedhető meg, hogy egy államban a nemzeti kisebbség úgy viselkedjen, mintha nem az illető ország, hanem egy másik ország alattvalójának tekintené magát. A múltban ez végzetes volt mind Jugoszlávia, mind Csehszlovákia esetében, tehát a jövőben nem engedhető

meg többé. Az új Jugoszlávia sohasem fogja megengedni, hogy olyan kisebbségek éljenek határai között, amelyek nem Jugoszláviát tekintik hazájuknak, hanem egy másik országot.”¹

1. *Borba*, 1945. november 22.; Tito 2., 128.

1945. november 24.

Szerbia Népképviselőházának Elnöksége törvényt hozott a szövetségi agrártörvény alkalmazásáról.¹ > 1945. augusztus 23.

1. Miloš Mišović: *Ko je tražio republiku. Kosovo 1945–1985*. Beograd, 1987, Narodna knjiga, 46.

1945. november 29.

Belgrádban a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia Alkotmányozó Nemzetgyűlésének első ülésén elfogadták a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság kikiáltásáról szóló deklarációt,¹ amely kimondta: „Jugoszlávia háború előtti fennállásának huszonkét éve alatt népei nem tudták megvalósítani évszázados törekvésüket: a nemzeti egyenjogúságot és a szociális igazságot. Ahelyett, hogy az egyenjogúság alapjain megvalósult volna testvéri egységük, egy hegemonisztikus klikk népellenes uralma mind mélyebb szakadékot és vizsályt teremtett közöttük. [...] Jugoszlávia népei mind a két világháború közötti időben, mind a négyéves felszabadító harc alatt meggyőződtek arról, hogy a monarchia volt az új Jugoszlávia, az egyenjogú népek testvéri és demokratikus közössége megteremtésének legnagyobb akadálya. [...] Ennek alapján és Jugoszlávia minden népe szabadon kifejezett akaratával összhangban, az alkotmányozó nemzetgyűlés a Szövetségi Tanács és a Népek Tanácsának együttes ülésén a nép nevében és mindkét tanács törvényes határozatainak alapján eldöntötte: a Demokratikus Föderatív Jugoszláviát népköztársasággá kiáltja ki Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság néven. A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság köztársasági államformájú szövetségi népi állam, az egyenjogú népek közössége, amelyek szabadon fejezték ki akarataikat, hogy egyesülve maradjanak Jugoszlá-

viában. E határozat Jugoszlávia összes népének nevében végleg megszünteti a királyságot Jugoszláviában, II. Petar Karađorđevićot és az egész Karađorđević dinasztiát pedig megfosztja mindazoktól a jogoktól, amelyek őt és a Karađorđević dinasztiát megillették.”

1. Petranović, Zečević, 782–783.; HRP3, 134.; *20. századi egyetemes történet II.* Budapest, 1997, Korona Kiadó, 386.

1945. december 1.

A jugoszláv alkotmányozó nemzetgyűlés ülésén Mihajlo Đurović megjegyezte, hogy a köztársaságok közötti határokat nem rögzítették. Moša Pijade megrovóan azt válaszolta, hogy a határok természetes úton alakultak ki, így minden vitás kérdést könnyű lesz megoldani.¹

1. Bujošević. *Intervju*, 1990. július 6.

1945. december 2.

Dessewffy Gyula a budapesti *Kis Újságban* *A béke előkészítése* című cikkében az etnikai határok kijelölésének lehetőségét mint „jogos reménységet” tüntette fel, a határoktól távolabb „egy tömegben” élő magyarok számára autonómia biztosítását javasolta, a szórványok esetében pedig a népcserét vélte járható útnak az erőszakos kitelepítések mellőzésével.¹

1. Balogh 1988, 135.

1945. december 3.

Pletikoszich Péter atyát, az újvidéki ferences rendház főnökét kilenc hónapra börtönbe zárták Požarevacon. Az év márciusában érkezett, és Kamarás Mihály atya helyét foglalta el, akit kiutasítottak az országból.¹

1. Szabó Palócz Attila: Színmű és valóság. *Magyar Hírlap*, 2008. szeptember 27.

1945. december 5.

Sikerrel végződtek a magyar–jugoszláv vasúti ügyi tárgyalások.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. december 7.

Bodor György telepítési kormánybiztos a Völgysegi Telepesek Központi Szövetkezete nevében a miniszterelnökhöz fordult, hogy a székelyek bácskai menekülése során elfogott hadikilgieti székely férfi ügyében járjon el a jugoszláv szövetséges misszionál. Rámutatott, hogy „az iratok tanúsága szerint még 1946 szeptemberében sem engedték át őket Magyarországra, közülük időközben hatan meghaltak a bori rézbányában lévő internálótáborban”.¹

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-1011-1945; XIX-A-j-XXIII-10817-1946. 2. d. Idézi A. Sajti 2004, 335. Cseres Tibor *Vérbozzú Bácskában* című könyvében (Budapest, 1991, Magvető, 235–236.) Albert Gábor hadikilgieti székely visszaemlékezése nyomán azt írta, hogy a 42 székely férfit Szabadkán kivégezték.

1945. december 11.

A vajdasági tartományi pártbizottság az > 1945. november 11-ei választásokkal kapcsolatos tevékenységet összegezõ jelentésében közölte, hogy a választási gyűléseken a polgárok átfésülték a választói névjegyzékeket, és törölték róluk azoknak a nevét, akik a háború alatt „együttműködtek a megszállóval”. Szabadkán ilyen módon 3 060 személytől vonták meg választójogát.¹

1. NF, 221.

1945. december 12.

Részlet Rex József külügyminisztériumi segédtitkár Belgrádból küldött jelentéséből: „Kellemtlen meglepetést okozott a magyar kisebbség magatartása a jugoszlávai választásokkal kapcsolatban. Velebit külügyi államtitkár, Kovács információs államtitkár, Burzevski telepítési ügyi államtitkár, Pečar a *Politika* című félhivatalos napilap külügyi rovatvezetője, továbbá Prodanovicsné, a rádió magyar osztályának vezetője, akikkel a választás utáni időben személyesen beszéltem, mind megdöbbenésüknek adtak kifejezést afölött, hogy a magyarlakta vidékeken a szavazatok 80%-a esett az ún. »vak

skatulyára», vagyis a Népfront ellen. Nehezményezik ezt a politikai magatartást azért is, mert sok szerb többségű községben a szerbek magyar jelöltekre is szavaztak. A magyar kisebbség e politikai magatartását azzal vélik magyarázhatni, hogy a pásztorlevélnek, a bácskai katolikus papság tevékenységének tudható be a Népfront elleni szavazatok magas arányszáma. Jugoszláv részről tehát egy Magyarországról irányított akciót látnak a magyar kisebbséggel kapcsolatban.”¹

1. MOL MOL XIX-J-1-j-5c-21-1945.

1945. december 18.

A Vajdasági Képviselőház Elnökségének határozatával¹ minden körzeti Népbizottság keretében megalakultak az agrárreform kérdéseivel foglalkozó részlegek. > 1945. szeptember 1.

1. SL Vojvodine, 1945/26.; DERV, 31.

1945. december 24.

A *Magyar Szó*ban a zentai tanítótanfolyam 57 hallgatójának aláírásával közölt cikkben a diákok az ellen tiltakoztak, hogy a magyar kormány megtagadja „magyarországi szláv testvéreink jogos demokratikus nemzetiségi kívánságait”.¹

1. A. Sajti 2004, 367.

1945. december 25.

Révai József a *Szabad Nép* karácsonyi számában *Nemzetrontó sovinizmus* című cikkében arra hívta fel a figyelmet, hogy az utóbbi hetekben érezhetően megromlott Magyarország és a szomszédos államok viszonya, mert a magyar közélet fórumain mind jobban teret hódít az etnikai határok követelése. A néprajzi elv érvényesítésének igényét helytelennek és károsnak ítélte, mert olyan veszélyt látott benne, hogy azt esetleg „csehszlovák mintára” alkalmazhatják Jugoszláviában és Romániában is.¹

1. Balogh 1988, 136.

1945. december 28.

Az agrárreform és kolonizáció szerbiai minisztere a körzeti Népbizottságok javaslatai alapján kinevezte a földreform végrehajtása során felmerült jogi kérdésekben illetékes agrárbíróságok tagjait.¹

A Miniszterelnökség kisebbségi osztályán készült, *A jugoszláv–magyar viszony fejlődése és eseményei 1944 őse óta* című tanulmány szerint „1944 őszén a jugoszláv hadsereg csapatai felszabadították a Bácskát, és onnan a magyarok nagy része a kivonuló magyar csapatokkal együtt eltávozott. Bácskába azok tértek vissza, akik esztendőket töltöttek a hegyekben és erdőségekben. Ezek más mérték szerint ítélték meg a magyarokat és belátták, hogy az 1941-es események a régi magyar hadsereg túlkapasai voltak. Így igen kevés embert vontak csak felelősségre. Az új Jugoszlávia népuralomra rendezkedett be és a központi hatalomban a magyarság számaránya szerint képviseletet kapott. Megnyíltak a magyar iskolák is, és a magyarok olyan kedvező helyzetbe kerültek, amire gondolni sem mertek”.²

Rubletzky Géza *Készüljünk a békére* címmel a *Kis Újság*ban elsősorban a hiányos propagandában látta a magyar békekilátások kedvezőtleniségének okát.³

1. *Slobodna Vojvodina*, 1945. december 29. 3. I. 1946.; DERV, 31. – 2. MOL XIX-A-1-n-„Z”-79-1945. 3. d. Idézi A. Sajti 2004, 334. – 3. Balogh 1988, 135.

1945. december 29.

Vajdaság Legfelsőbb Bírósága keretében külön tanács alakult,¹ amely spekulációra, szabotázsra, kártevésre, illetve hivatali visszaélésre hivatkozva (> 1945. április 23.) ítélkezett az agrárreformmal szembeni ellenállás eseteiben. Ezzel befejeződött az agrárreform végrehajtását szolgáló adminisztratív szervezet kialakításának időszaka.

1. SL FNRJ, 1945/102.; DERV, 31–32.

1945. december 30.

Dessewffy Gyula a *Kis Újság*ban, a Kisgazdapárt lapjában a határokon túl élő magyarság jogai biztosításának fontosságát hangsúlyozva Jugoszláviát pozitív példaként említette.¹

1. Balogh 1988, 135.

1945. december

Közzétették Jugoszlávia új alkotmányának tervezetét, amelynek 13. szakasza kimondta: „A nemzeti kisebbségek a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban saját kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk minden jogát és védelmét élvezik.”

1945.

Újvidéken 3 500 példányban megjelent a *Pionieri* című szlovák nyelvű gyermeklap első száma.¹

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 3 (28 000); *Híd* (1 000), *Ifjúság Szava* (3 000), *Magyar Szó* (22 000).

1. Stoković 1975, 234., 283–284.

1946

1946. január 1.

Jugoszláviában megkezdődött az 1945 augusztusában elfogadott adótörvény¹ alkalmazása. Addig a lakosság adóztatása a Jugoszláv Királyság jogszabályai alapján történt. Az > 1946. december 27-én meghozott új törvény váltotta fel.

Darvas József a *Szabad Szóban* úgy érvelt, hogy a sovinizmus feléledésének vádjával „kovácsolnak fegyvert jogos kívánságaink ellen is”. Ugyanott Veres Péter, a Nemzeti Parasztpárt elnöke kijelentette: „Hallgassák meg a legkisebb népet is, és nézzék meg, mi a helyzet a vitás területeken a népességben, kultúrában, közlekedés és gazdaság terén, és úgy húzzák meg az országhatárokat, ahogy az Atlanti Chartában és a lenini nemzeti elvekben lefektették.”²

1. Zakon o neposrednim porezima. SL FNRJ, 1945/90.; DERV, 144. – 2. Balogh 1988, 136.

1946. január 3.

Az Apostoli Szentstszék megszüntette az 1941. július 5-én megalapított Bácskai Görögkeleti Apostoli Adminisztratúrát és helyette > 1946. február 21-én felállította a Bácskai Vikariátust, majd ez utóbbi helyett a Vajdasági Vikariátust, melynek joghatóságát a Szerémségre is kiterjesztette.¹

1. *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, 1995.

1946. január 6.

Kovács Imre a *Szabad Szóban* *A békeszerződés előkészítéséről* című írásában az etnikai határok igényét állította előtérbe kijelentve: „Nem sovinizmus arról beszélni, hogy a magyarság szeretné a maga nemzeti államát kialakítani, mégpedig úgy, hogy a magyar etnikum területét fedje az új nemzeti állam.”¹

1. Balogh 1988, 136.

1946. január 12.

A Minisztertanács 79/64-es határozatával a Külügyminisztériumhoz Dudás Bélát miniszteri

titkárrá és Rex Tibort miniszteri segédtitkárrá nevezte ki.¹ > 1945. július 18–19.

1. MJNJ44-47.

1946. január 13.

Tito fogadta a Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetsége (USAOJ) központi bizottságának harminctagú küldöttségét. A hosszabb beszélgetés során, miután az egyik vendég megjegyezte, hogy „sok szó esett a nemzeti kisebbség ifjúságáról is, arról tárgyaltunk, hogy az alapszervezeteket az illető nemzeti kisebbség nyelvén nevezzük el”, Tito így reagált: „Nekem úgy tűnik, hogy tévesen értelmezték a nemzeti kisebbségek kérdését. Nyilvánvaló, hogy a nemzeti kisebbségek ifjúsági szervezeteinek bizonyos jelleget kell adnunk. Az elv az, hogy a nemzeti kisebbségeknek kulturális önállósága legyen, de a nemzeti kisebbségek közoktatása nem fejlődhet Jugoszlávia közoktatási keretein kívül. Például a magyar és a román nemzetiség kérdése. Anyanyelvük legyen eszköz kulturális színvonaluk emelésére, de az új Jugoszlávia demokratikus elveinek szellemében kell nevelkedniük. Nem élhetnek itt úgy, mintha idegen test volnának, hanem úgy kell élniük, mint jugoszláviai kisebbség. Erre ügyelnünk kell. Anyanyelvükön kell tanulniuk mai valóságunkat, saját történelmükből pedig azt, ami pozitív és haladó, nem pedig azt, ami sovinizmusra uszít. Nem engedhetjük meg, hogy kifejlődjön nálunk egy más nemzetiség nemzeti sovinizmusa.”¹

Révai József a *Szabad Népben* *A magyarkodók ellen* című vezércikkében: „Koncentráljuk erőinket a magyar kisebbség védelmére, boldogulásának előmozdítására a szomszéd államokban. És ami a legfontosabb. ezt és még inkább azt, ami ennél is több, csak úgy érhetjük el, ha a reakció elleni harcban komoly eredményeket értünk el idehaza.”²

1. *Borba*, 1946. január 14.; Tito 2, 153–154. – 2. Balogh 1988, 137.

1946. január 15.

Rubletzky Géza a *Kis Újságban* *Megint a béke-előkészítésről* címmel súlyosan elmarasztalta a kormányzati tényezőket a béke-előkészítéssel kapcsolatos mulasztásaikért.¹

1. Balogh 1988, 135.

1946. január 19.

A Külai járási tantestület értekezletén „a járás magyar tanítósa felháborodással állapította meg, hogy Magyarországon a szláv nemzetiséget üldözik”.¹

1. MSz, 1946. január 27. 1.

1946. január 20.

Átadták a forgalomnak a Péterváradot Újvidékkel összekötő Tito marsall hidat, amelyet mindössze 160 nap alatt német hadifoglyok építettek. Ez volt az első állandó vashíd, amely a II. világháború után Európában elkészült. Az utolsó vasúti szerelvény 1962-ben haladt át rajta, de közúti forgalomra egészen addig szolgált, amíg 1999. április 1-jén a NATO Szerbia elleni légitámadása során le nem bombázza.

Zágrábban újjáalakult a Magyar Kultúrkör, az ország egyik legrégebbi, hivatalosan 1932-ben alakult, de már az 1920-as évek második felétől formálódó magyar kulturális egyesülete, amelynek számos vajdasági származású, Zágrábban tanuló egyetemi hallgató is tagja volt. 1953-ban vette fel az Ady Endre Magyar Kultúrkör nevet, és ma is működik.¹

1. Tóth Tibor összeáll.: *Ismét számot adunk. A zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkör története 1932–2007*. Zágráb, 2008, Zágráb Város Magyar Kisebbségi Tanácsa, 68.; Háború előtti politikai beállítottságának megítéléséről lásd Nagy Sándor és Steinitz Tibor visszaemlékezését Vékás 2010, 179–180., 380.

1946. január 24.

A Jugoszláv Képviselőház ülésén Nikola Petrović „a vajdasági Népfront képviselői nevében” ezt

mondta: „Politikánk a nemzeti kisebbségekkel szemben homlokegyenest ellenkezője a régi Jugoszlávia kisebbségi politikájának. Megadva nekik minden polgári jogot, védelmezve kulturális fejlődésüket és jogukat nyelvük szabad használatára, kíméletlen harcot folytatunk minden irredenta, ötödik oszlopos és általában reakciós elem ellen, amely ezeket a népeket idegen politika és idegen érdekek eszközéül akarja felhasználni. A kisebbségeken múlik, hogy helyesen értelmezzék és lemérjék valóban demokratikus és nagylelkű politikánkat és megértsek, hogy soha a múltban nem éltek olyan szabadságban, mint amilyent most élveznek. A múlt terhes örökségei lassanként kivesznek és nem kétséges, hogy nemsokára végérvényesen megsemmisítik a kisebbségek soraiban a fasisztust és az ötödik oszlop elemeit.”¹

1. MSz, 1946. január 26. 2.

1946. január 25.

A szabadkai tanítóképző magyar tagozata tanulóinak konferenciáján – a *Magyar Szó* másnapi számának tudósítása szerint – Kiss Ferenc József IV. osztályos tanuló felolvasta referátumát, amelyben „szóvá teszi a csúrogi, zsabylai és Novi Sad-i vérengzéseket és kihangsúlyozza, hogy a demokratikus magyarság felháborodással és undorral elítélte ezeket az embertelen rémtetteket. [...] Mint a magyar nép jövőbeli tanítói – mondotta – legerélyesebben elítéljük a magyar sovíniszta szűgyenteljes ténykedéseit. De nemcsak elítéljük, hanem követeljük, hagyják abba túlkapásaikat, és legyenek tekintettel reánk, jugoszláviai magyarokra. Ne bontsák meg a két ország között oly szépen megindult barátságot! Leszögezzük, hogy mi, Jugoszláviában élő magyarok, teljes szabadságot élvezünk”. A konferencia résztvevőivel tiltakozást fogadtattak el, amelyben többek között ez áll: „Amíg mi ilyen helyzetben élünk, addig szláv testvéreinket Magyarországon üldözik, és ugyanúgy szenvednek, mint a fasiszta uralom idején. Hivatalos magyar

bizottság megállapította, hogy különböző fasiszta nagymagyar és revizionista elemek, akik még mindig felelős helyet töltenek be, megrövidítik a szláv népek legelemibb nemzeti és kulturális jogait. Véleményünk szerint hazafias kötelessége minden magyarnak a határon túl, hogy harcot indítson a fasiszmus ezen maradványai ellen”.¹

1. MSz, 1946. január 26. 1.

1946. január 26.

Elhagyta a nyomdát az első macedón ábécés-könyv.¹

1. HRP3, 26.

1946. január 27.

A Magyar Szó Megértő együttműködés szellemében, szervezett munkával támogassuk a telepese-
ket című cikkében ez áll: „A Pančevói járásban makedónok, Dél-Bánátban, Bela Crkva környékén és az Odžaci járásban a szerbiaiak, a sombori kerületben horvátok, a petrovgradi kerületben és a Bácskapalánkai járásban boszniaiak és hercegovinaiak, a Vršaci járásban szlovénok, a Kúlai és Bácskatopolyai járásban pedig Crna Gora-iak telepednek le. A vajdasági harcosok családjait Szerémségben és Novi Sad környékén helyezik el. Mire a telepítés befejeződik, Vajdaság nemzetisége jelentősen megszínesedik. [...] Igen, a telepítés befejezése után Vajdaság népessége egész Jugoszlávia kicsinyített képét fogja visszatükrözni, de ugyanakkor vissza kell tükröznie az egységet és azt a közös építő munkát is, amely az egész ország területén folyik.”

1946. január 31.

Jugoszlávia alkotmányozó közgyűlése két háznak együttes ülésén megszavazták a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság első alkotmányát, amely kimondta, hogy a föderatív berendezésű állam „az egyenjogú nemzetek közössége”, a nemzeti kisebbségek pedig „élvezik kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk jogát és védelmét” (13. szakasz). A tartományokat

illetően a 2. szakasz leszögezte, hogy „A Szerb Népköztársaság keretében van Vajdaság Autonóm Tartomány és Kosovo-Metohija Autonóm Terület”, de a jogaik és hatáskörük szabályozását a köztársasági alkotmány hatáskörébe utalta (103. szakasz). Kimondta, hogy az autonóm tartomány státútumát az autonóm tartomány legfelsőbb államhatalmi szerve hozza meg a JSZNK és a köztársaság alkotmányával összhangban, és azt a köztársaság Népszkupstinája hagyja jóvá (104. szakasz), valamint, hogy az autonóm tartomány legfelsőbb államhatalmi szerve a Népszkupstina, amelyet a tartomány polgárai három évre választanak, és amely a köztársaság alkotmányának rendelkezései szerint ülésezik (105. szakasz).¹ A bírósági eljárás nyelvét szabályozó 120. szakasz úgy rendelkezett, hogy „A bírósági eljárás az adott köztársaság, autonóm tartomány és autonóm terület nyelvén folyik”.

1. SL FNRJ, 1946/10.; Petranović, Zečević, 783–785.; AÁ, 89., 142.; AV, 358.; HRP3, 26.; *Híd*, 1980. 5. 623.; 20. századi egyetemes történet II. Budapest, 1997, Korona Kiadó, 386.

1946. január

Keresztury Dezső magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter vezetésével magyar–jugoszláv vegyes bizottság Baranya és Bács megye délszláv községeiben megállapította, hogy „a jelzett nemzetiségi sérelmek fennállnak és az ezek orvoslására irányuló kívánságok jogosultak”.¹

Ismeretlen bácskai magyarok *Pro memoria* címet viselő dokumentumot juttattak el a magyar béke-előkészítő ügyosztály számára: „a bennünket körülvevő szláv államok nem tudnak beilleszkedni az új demokratikus világrendbe, nem tudják tiszteletben tartani a kisebbségek szabadság- és emberi jogait, ami pedig a népek békés együttélésének alapfeltételét képezi.”²

Vajdaságban megkezdődtek az előkészületek a földreform és kolonizáció végrehajtására.

Helységenként lakossági gyűléseket tartottak az agrárérdekeltek és a „kulákok” listájának összeállítása céljából. A földosztás 1946 februárjában kezdődött meg. Hivatalos adatok szerint a 668 366 hektár elkobzott földből 89 862 vajdasági „agrárérdekelte” család részesült (közülük 49 599 szerb, 18 378 magyar, 10 579 horvát, 4 470 szlovák, 4 203 román és 2 402 ruszin), emellett 1946 folyamán 43 500 telepes család érkezett a Vajdaságba.³

Lazar Brankov kapitány, a budapesti jugoszláv politikai misszió titkára tiltakozott, hogy a német–délszláv vegyes házasságban élő szlávokat is kitelepítik Magyarországról, ami a Jugoszlávia és Magyarország közötti jó viszony megromlását idézheti elő.⁴

A *Híd* 1. számának tartalma: Gál László: *Úrnál nagyobb úr*; Goteszman Tibor: *Régi hibák – új föladatok*; Pajzs Pál: *Nagy Alföldnek pogány népe*; Steinfeld Sándor: *Újévi gondolatok*; Pajzs Pál: *Otthon*; Talpai János: *Új világot építünk*; Galamb János [Glaug János]: *Proletárok dala*; Olajos Mihály: *A földkérdés*; József Attila: *Búza*; Braun István: *A demokrácia két rendszere*; Nádor Kató: *1941 telén*; Lőrinc Péter:⁵ *A fekete ember*; Nádor Tamás: *A szovjet ipar története*; Vlagyimir Majakovszkij: *A szovjet útlevélről*; Sulhóf József: *Bulgária*; dr. Hock Rezső:⁶ *Az atomtól – az atomdiplomáciáig*; Keck Zsigmond: *Vajdasági aggodalmak*; Szalai József: *Az alkotmánytervezet jelentősége*; Steinfeld Sándor: *Világ szemle*; Szvetlov Iván: *Engels Frigyes, a marxizmus elméletének megalapítója*; Kovács Géza: *Munkás testnevelés*; Kun Szabó György: *Az analfabetizmus kérdéséhez*; Popovics Károly: *A mi traktorállomásunk*; Laták István: *A Magyar Népszínház két bemutatója: Sári bíró, Fatornyok*; dr. Gyetvai Károly: *Arhiv za pravne i društvene nauke*; *Lapszemle*.

Goteszman [Gottesmann] Tibor *Régi hibák – új föladatok* című cikkének mottója Milovan

Dilas 1945 decemberében megjelent írásából idéz: „Hazánk összes népei az új Jugoszláviát, Tito politikáját, a Népfront programját vallják magukénak. [...] Az egyedüli kivételt a magyar kisebbség képezi. [...] Ennek alapvető oka, hogy e kisebbségre megtartották befolyásukat a leplezett fasiszta elemek, melyek olyan irányban hatnak a tömegekre, hogy Jugoszláviát nem saját, hanem idegen földként tekintsek.”

Ugyanebben a számban Keck Zsigmond *Vajdasági aggodalmak* című cikkében ezt írja: „Vajdasági szemmel nézni a földreformot, vajdasági érdekekkel mérni a telepítést, vajdasági szempontból tekinteni az ország ellátását, nemcsak félreismerését jelenti a népfölszabadító harc céljainak és örökségeinek, hanem egyenes veszélyeztetését. [...] A legelső dolog, amivel mindenkinek tisztában kell lennie, az, hogy a földreform nem vajdasági, hanem jugoszláv földreform. [...] Ahogy az oszthatatlan Jugoszláviáért emeltek fegyvert népei, úgy a földreform is egész Jugoszlávia földtelenjeinek honfoglalása. [...] Akadna nem egy horvát nagygazda is, hogy a magyar kulákról ne is beszéljünk, aki szívesen önrendelkezne Magyarországra, mert ott »nagyobb a maximum«”.⁷

1. MKM, 312. – 2. Papp 1999. – 3. HRP3, 26. – 4. MOL M. 1/II. PI Arch. 508/1–73.; Balogh 1988, 97., 355. – 5. Löbl Árpád (1898–1983) a közeletben Lőrinc Péter néven is szerepelt. A kronológia törzsszövegében a születéskor anyakönyvezett nevet használjuk, az idézetekben pedig megtartjuk az eredeti írásmódot. A névmutatóban a születéskori név szerepel, amelyre a többi névváltozatnál lásd megjegyzéssel utalunk. – 6. Hock Rudolf (1905–1995) nevét a háború után Hock Rezső vagy Hok Rezső alakban is írta vagy írták. – 7. *Híd*, 1946. 1. 43–44.

1946. február 1.

Az új jugoszláv kormány megalakulása kapcsán mondott képviselőházi expozéjában Tito mint a minisztertanács elnöke kijelentette: „Országunk most a legjobban bizonyította jóindulatát, amikor kinyilvánította, hogy a szomszédos Magyar-

országgal jó viszonyban kíván élni. Elsőnek nyújtott békejobbot, és a jövő békéje és a jószomszédi viszony érdekében nagylelkűen napirendre tért a múlt felett. Hisszük, hogy a magyar kormány nincs egy nézetten azokkal a magyar revizionista és reakciós elemekkel, akik a fő felelősök a megszállás idején Bácskában, a Muraközben és a Murántúlon elkövetett bűncselekményekért, s akik ma, egyes nemzetközi reakciós körök által felbátorítva, megint csak imperialista követelésekkel hozakodnak elő a szomszéd államokkal, különösen Jugoszláviával szemben. Nyilvánvaló, hogy ezek csak Magyarországnak ártanak, mert aláássák a szomszéd népek bizalmát. Tehát nem tőlünk, hanem elsősorban magától Magyarországtól függ, hogyan fejlődik viszonyunk a jövőben.”¹

1. *Borba*, 1946. február 2.; Tito 2, 174.

1946. február 6.

Az Áttelepítési Mentесítő Bizottság felkérte a Szláv Antifasiszta Liga vezetőségét, hogy a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítése céljából készült, és „az egyes községekben kifüggesztett »áttelepítendőik névjegyzékét« nézze át és a szláv nevű, illetőleg származású lakosokra vonatkozólag – akiknek mentesítését szükségesnek tartja – írásbeli véleményét haladéktalanul közölje a Mentесítő Bizottsággal”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-16d-434-pol-1948.

1946. február 7.

A Népfront több vajdasági magyarlakta helységben összejövetelt szervezett, amelyen a résztvevőkkel lojalitási nyilatkozatokat fogadtattak el. Az összejövetelekről szóló tudósítást a *Magyar Szó* másnapi száma a következő címmel közölte: *Vajdaság magyarsága kíméletlenül leszámol a soraiban bujkáló fasisztákkal*.¹

1. MSz, 1946. február 8. 2.

1946. február 8.

A magyar országgyűlésben Sulyok Dezső kisgazdapárti képviselő kifejtette: „Ha a háborúban bűnösök voltunk, akkor fizessünk jóvátételt, [...] azonban magyarokat, akik hozzánk tartoznak vérségi alapon, nyelvük, történelmük, hagyományaik, gazdasági viszonyaik alapján, elszakítani tőlünk, mert a mi kormányaink bűnösök és vétkesek voltak, ezt semmiképpen sem tartom történelmileg igazságosnak és indokolhatónak.”

1946. február 9.

A *Szabad Nép Felelőtlen beszéd* című vezércikkében Sulyok Dezső előző napi parlamenti beszédét bírálva azt írta, hogy az ilyen megnyilatkozás „szomszédaink növekvő bizalmatlanságát, a békekötés kilátásainak romlását és 3 millió kisebbségi sorsban élő magyar új szenvedéseit idézi fel”.

1946. február 10.

A Népfront Bezdánban népgyűlést tartott, amelyről „tiltakozó jegyzéket intéztek Vajdaság Népparlamenti Elnökségéhez is azzal a kérelemmel, hogy a szövetségi külügyminisztérium útján juttassa el a magyar kormányhoz. A tiltakozó határozatban megállapították, hogy a színmagyar Bezdán nagyközség lakossága felháborodással szerzett tudomást a magyarországi szlávok elnyomásáról”.¹

1. MSz, 1946. február 11. 2.

1946. február 15.

A *Magyar Szó* bejelentette, hogy a lap ezentúl az addigi 4 helyett minden nap 6 oldalon, hetente kétszer pedig 8 oldalon jelenik meg.

1946. február 16.

Az óbecsei helyi népbizottság a Katolikus Olvasókör munkájának felújítására vonatkozó kérelem elutasítását azzal indokolta, hogy a városban már működik magyar művelődési egyesület, amely „teljesen elegendő a magyarság

kulturális felemelésének munkájához”, és hogy az Olvasókör tisztségviselői „fasiszta beállítottságúak voltak, helyeselték a megszálló politikáját, ellenzik a NFH eszméit és vívmányait, és ma is a revizionista politika hívei”.¹

1. Aleksandar Kasaš: *Mađari u Vojvodini 1941–1946*. Novi Sad, 1996, 189.; Aleksandar Kasaš: *Kulturno-prosvetne prilike u Vojvodini posle Drugog svetskog rata. Istraživanja*, 2007/18. 289–298., 291.

1946. február 17.

Megnyílt az újvidéki Magyar Kultúrotthon.¹

1. MSz, 1946. február 17. 8.

1946. február 18.

Tóth József temerini tisztelendő megáldotta az ókéri úton ismét felállított keresztet, amelyet az 1944-ben átvonuló katonaság döntött le, és amelyet 1947-ben a kamendini birtokra kijáró munkások ismét ledöntöttek. A vasúti sínből hegesztett keresztet 1975. szeptember 14-én állították fel harmadszor.¹

1. Vondra, 39–40.

1946. február 19.

Jugoszlávia kormánya meghozta a termelő parasztszövetkezetek megalakításáról és ügyviteléről szóló általános utasításokat.¹ A Vajdaságban már korábban megindult a szövetkezeti mozgalom átszervezése, amikor 1944. november 30-án a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság és a Katonai Közigazgatás „a vajdasági szövetkezeti mozgalom felújítása és átszervezése érdekében” kinevezte a Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetségének ideiglenes igazgatóbizottságát, amelynek feladatává tette, hogy az egész vajdasági szövetkezeti mozgalmat tömörítse a nevezett szervezetbe, és felhatalmazta, hogy az kinevezheti az egyes szövetkezetek ideiglenes igazgatóbizottsági tagjait.² Ennek nyomán Újvidéken > 1945. április 29-én megtartották a Vajdasági Földműves-szövetkezetek Szövetségének rendkívüli közgyűlését. Ezen a szervezet felvette a Vajdasági

Szövetkezeti Szövetség nevet.³ Ekkor már megalakult néhány szövetkezet a tartományban, az első 1945. február 21-én Sztapáron, amelynek tagjai szinte semmilyen vagyonnal nem rendelkeztek, és csak 1946. november. 15-én jegyezték be, miután az állandó belviszályok miatt többször kérdésessé vált a fennmaradása. A földműves-szövetkezetek létrehozására irányuló politikai kampány a Vajdaságban 1946 nyarán indult, és az év végéig 20 013 gazdaságot léptettek be 248 szövetkezetbe. A szövetkezetek száma 1951-ig 730-ra nőtt, majd fokozatosan csökkent. Ugyanakkor a kampány csúcsideszakában, 1951-ben Jugoszláviában a mezőgazdasági háztartások mindössze 17,7%-át léptették be a szövetkezetekbe, miközben a Vajdaságban ez az arány elérte a 90%-ot. Valójában az államilag irányított szövetkezetesítés csak az akkumulációnak a mezőgazdaságból való kivonására volt jó a nehézipar erőltetett fejlesztése érdekében, a bővített újratermelésre már nem volt alkalmas, és a Tájékoztatóirodák válság után, a cél megszűnésével a szövetkezetek addigi formája is idejétmúlttá vált, s jelentős részük felszámolása előtt a Szövetségi Végrehajtó Tanács > 1953. március 30-i rendelete nyitotta meg az utat.

A *Magyar Szó* beszámolt róla, hogy megkezdte próbaüzemelését a Szabadkai Rádió.⁴

1. Opšta uputstva za osnivanje i poslovanje SRZ od 19. 02. 1946. godine.; DERV, 194. – 2. Fond ZASAVOJ, 186. doboz. Idézi Katarina Krajčević: *Zadružni savez Vojvodine. Arhivski pregled*, 1969. 1.; DERV, 175–176. – 3. DERV VIII., 19., 176. – 4. MSz, 1946. február 19. 5.

1946. február 21.

A Szentszék az 1946. január 3-án megszüntetett Bácskai Apostoli Adminisztrátúra helyett felállította a Bácskai Vikariátust, majd ez utóbbi helyett a Vajdasági Vikariátust, melynek joghatóságát a Szerémségre is kiterjesztette.¹

Vajdaság Képviselőháza 3. rendes ülésén, miután előző nap Elnöksége felvette a Vajdaság AT

Végrehajtó Főbizottsága nevet,² megválasztotta a Főbizottság tagjait.

Elnök Aleksandar Šević; alelnökök: Petar Masnić és Sóti Pál; titkár: Ljuba Momčilović és Đura Jovanović; belügyi osztály Petar Relić; egészségügyi osztály dr. Ivan Baboselac; kereskedelem- és közellátásügyi osztály Acím Grulović; pénzügyi osztály Luka Mrkšić; igazságügyi osztály Pavle Rajh; szociálpolitikai osztály dr. Milan Petrović; gyáripari osztály Oláh Sándor; építészeti osztály Szőlősi Mihály; agrár- és telepítésügyi osztály Jefta Jeremić; közoktatásügyi osztály Radivoj Davidović; földművelésügyi megbízott Paško Romac; a Végrehajtó Bizottság ügyosztály nélküli tagja: Dévics Eszter, Andrija Kardelis és Antun Kovačević.³

1. *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, 1995. –
2. HRP3, 193. – 3. MSz, 1946. február 22. 2.

1946. február 27.

Budapesten aláírták a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezményt,¹ amelyet Magyarországon az 1946. május 14-én elfogadott 1946:XX. cikk iktatott törvénybe.

1. Balogh 1988, 116.; A. Sajti 2004, 357.

1946. február

A *Híd* 2. számának tartalma: Vajdasági Magyar Kultúrszövetség: *Nyilatkozat*; Milovan Đilas: *Jugoszlávia fejlődésének kilátásai*; Lörík István: *A földosztás jelentősége*; Csépe Imre: *Három vers*; Steinfeld Sándor: *A reakció jó tanácsai*; Olajos Mihály: *A földkérdés*; Szergej Koldunov: *Az első téglá*; Lörinc Péter: *Ifjúság és tankönyv*; Gyólai István: *Hit*; dr. Hock Rezső: *Demokrácia vagy revízió*; Pajzs Pál: *Énekelünk*; dr. Gamsz Endre: *A német fasizmus történelmi gyökerei*; Maria Naumova: *A gyakorlat szerepe az elmélet fejlődésében*; Varga Jenő: *A termelés szabályozása*; Papp István: *Levél Montevideóból*; Naprijed: *A halhatatlan Lenin*; Trideset dana: *Megalakult a világ szakszervezeti szövetsége*; dr. Hercog Livia: *Képek egy kiállításról*; Kovács Géza: *A*

testnevelés mint erőforrás; Damjanov Sári: *A nők párizsi világtalálkozója*; dr. Licht Antal: *Makedóniai levél*; Székely Sándor: *A hulladékgyűjtés*; Szenes György: *A dolgozók három kongresszusa*; Trideset dana: *Harc Indonéziában*; Borba: *A magyar imperialista klikk*.

A folyóirat első helyen közölte a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség tanácsának Nyilatkozatát, amely „a Szövetség és az egész jugoszláviai demokratikus magyarság nevében megállapítja a következőket: A vajdasági magyar dolgozó nép: munkásság, parasztság és dolgozó értelmiség mindazon népjogok birtokában, amelyeket a demokratikus Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság nyújt és biztosít számára, Jugoszláviát hazájának tartja és hazájaként szereti, [...] nem tűri, hogy sorsába, amelyet saját kezébe vett, illetéktelenül beleavatkozzanak, hogy sorsával újra tudta és akarata ellenére azok akarának játszani, akik eddigi nyomorúságának okozói voltak: a levitézlett reakciós úri Magyarország képviselői”.

Ugyanebben a számban dr. Hock Rezső (Hock Rudolf) *Demokrácia vagy revízió* című tanulmányában ezt írta: „A magyar demokrácia elgáncsolásának érdekében a reakció a régi előíráshoz nyúl. Azt az érdektelenséget, mely egyrészt a háború által okozott pusztítások, másrészt éppen annak következményeként jelentkeznek, hogy a demokrácia nem volt elég erős ahhoz, hogy átvegye a hatalmat és a nép kezébe adja azt, a reakció ismételt revíziós célok szolgálatába állítja, [...] céljaira Vajdaság magyar tömegeit szeretné felhasználni. A reakció a sovinizmus és irredentizmus felkorbácsolásával éket akar verni Vajdaság szláv és magyar dolgozói közé. [...] Magyarország szláv lakosainak elnyomása nemcsak a régi demokrata- és népellenes hódító politika folytatása, hanem egyúttal egy jól átgondolt és alattomos kihívás Jugoszlávia felé. Azt remélték, hogy Jugoszlávia a magyarországi szlávok elnyomására megtorlasként a jugoszláviai magyarok mint nemzeti kisebbség egyenjogúságának megvonásával felel, s a jogfosztott magyarság

ismét a revizionizmus karjába menekül. Ez a számítás hamisnak bizonyult.”

Zentán szimfonikus zenekar alakult.¹ > **1946. szeptember 1-jén** Újvidék és Szabadka után harmadikként a tartományban megnyílt a zeneiskola is.

1. Eberst 1974b, 159.

1946. március 3.

Tito elrendelte, hogy a gyűjtőtáborokból engedjék szabadon azokat az ellenséges katonai egységekben szolgált nemzetiségi személyeket, akik ellen nem indult bűnvádi eljárás.¹

1. HRP3, 200.

1946. március 4.

Hivatalosan bejegyezték az első vajdasági mezőgazdasági termelőszövetkezetet, amely > **1945. október 14-én** alakult Csúrogon Aleja néven.¹ Valójában az első szövetkezet 1945. február 21-én alakult Sztapáron nagy többségükben föld nélküli, sőt teljesen vagyontalan családokból, de azt csak 1946. november 15-én jegyezték be, miután a belviszályok miatt többször kérdésessé vált a fennmaradása.

1. DERV, 194.

1946. március 6.

A Miniszterelnökség nemzetiségi osztályán a béke-előkészítés kapcsán megtartott pártközi értekezleten megállapodtak abban, hogy mivel a jugoszláviai magyarok helyzete „örvendetesen” alakul, már az előkészületek során levehető az egyeztetések napirendjéről a jugoszláviai magyarság kérdése, annál is inkább, mivel „a potsdami konferencia által kilátásba helyezett belgrádi magyar misszió a két országot közel fogja hozni egymáshoz, hogy nemzetiségpolitikai szempontból is a legszívélyesebb relációk fognak bennünket egymáshoz fűzni”.¹

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-2252-1945. 3. d. Idézi A. Sajti 2004, 333.; Balogh 1988, 141.

1946. március 14.

Miután a pancsovai XIV. területi Magyar Népfőnt > **1945. január 10-én** a Vajdasági Magyar Kultúrszövetségtől megrendelte *Magyar Színpad* című kiadványát, a Híd kiadvállalattól címére megérkezett egy színmű, *Az asszony Szvinyarka* és a következő szavakat: *Krvava bajka, Dobio sam njivu, Halott proletárok dala*.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 5.

1946. március 16.

A SZEB jugoszláv missziójának kérése alapján a SZEB hivatalosan kérte a magyar kormánytól az amerikaiak által kiszolgáltattott, és Budapesten fogva tartott Fekete-halmy-Czeydner Ferenc, Grassy József és Zöldy Márton kiadását, miután Jugoszláviában háborús bűnösöknek nyilvánították őket.¹

1. A. Sajti 2004, 339.

1946. március 18.

A *Magyar Szó* beszámolt Tito lengyelországi látogatásáról. „Tito marsall varsói látogatása az ünnepségek végtelen sorozata, amelyek keretében a lengyel nép és képviselői kifejezésre juttatják a testvériség és barátság legmelegebb érzését, amelyet a jugoszláv nép és nagy vezére, Tito marsall iránt éreznek” – így kezdődött a tudósítás, amely beszámolt arról, hogy Bolesław Bierut, a lengyel nemzetgyűlés elnökségének elnöke átadta Titónak a legmagasabb lengyel katonai kitüntetést, a Virtuti Militari első osztályú érdemrendjét. Tito válaszában hangsúlyozta: „A harcok és szenvedések egybekapcsolják népeinket, amelyek a jövőben saját kezükben tartják sorsukat.” A *Magyar Szó* közlése szerint „a lengyel lapok rámutatnak arra, hogy Tito marsall nemcsak Jugoszlávia nagy hőse, hanem az egész világ demokratikus nemzeteinek példaképe, és a lengyel nép sohasem felejt el azokat a biztató szavakat, amelyek Tito marsall ajkairól hangzottak el, amikor azt mondta: a szlávok határai az Oderán és a Neissén vannak.”

A *Magyar Szó* a magyarországi politikai belviszonyokat ecsetelve a kisgazdapárton belüli tisztogatással kapcsolatban megállapította: „A magyar demokráciának abban a harcában, amelyet a kisgazdapárt jobbszárnyának reakciós és fasiszta szellemű politikája ellen folytat, győzedelmeskedett a józanság politikája. A párt húsz képviselőt kizárt tagjai sorából, és ezzel egyidejűleg kilépésre szólította fel mindazokat, akik a jobbszárnyat alkották. A megoldás nem tökéletes, mert a képviselők továbbra is részt vehetnek a parlament munkájában. Ez már csak azért sem érthető, mert hiszen a képviselőket nem személyükben választották meg, hanem a kisgazdapárt programjára szavaztak választóik, a képviselők kizárása a pártból azt jelenti, hogy programjuk nem azonos a pártéval, tehát a választókat kellene ismét megkérdezni, vajon valóban akarattuk képviselik ezek a képviselők.”

A *Magyar Szó* közölte, hogy „Triesztben az elmúlt este merényletet követtek el Cunder Stane őrnagy, a jugoszláv katonai misszió tagja ellen. Az őrnagy Brešnik Martin dr. társaságában haladt végig a Via San Niccolón, amikor a merénylő hét lövést adott le két méter távolságról. Cunder Stane őrnagyot súlyos sebesüléssel szállították be a kórházba. Állapota nagyon komoly. [...] A szlovén népet ilyen módon akarják megfélemlíteni és megakadályozni abban, hogy akaratát kifejezésre juttassa. A nép azonban ragaszkodik jogához, és semmiképpen sem nyugszik meg abban, hogy teljesen kiszolgáltatott helyzetben maradjon. Minthogy megtiltották a házak zászlókkal való feldíszítését, a házak előtt álló fákra tűzik ki a jugoszláv zászlókat”.

A *Magyar Szó* közölte, hogy „a Vajdasági Magyar Népszínház együttese végre ellátogatott Novi Sadra, az autonóm Vajdaság székvárosába is”. Leonid Rahmanov *Viharos alkonyat* című színművét adta elő, amelynek – mint a kritikus mondja – „minden jelenetében, sőt minden

szavában a becsületes értelmiség megalkuvás nélküli, öntudatos és megtántoríthatatlan állásfoglalása izzik”.

1946. március 19.

A *Magyar Szó* közölte Sava Kosanović tájékoztatásiügyi miniszter nyilatkozatát Julia tartomány néprajzi viszonyairól: „Istra néprajzi határai tizenhárom évszázad óta változatlanok, csak politikai okokból nem vették eddig figyelembe.”

1946. március 20.

Nagy Ferenc miniszterelnök fogadást adott a Szövetséges Ellenőrző Bizottság mellett működő Jugoszláv Misszió Magyarországon tartózkodásának egyéves évfordulója alkalmából. Nyilatkozatok hangzottak el a magyar–jugoszláv viszonyról.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1946. március 22.

Tito Prágában a sajtó képviselőit fogadva többek között kijelentette: „Vajdaság felszabadítása után Jugoszlávia késznek mutatkozott elfelejteni mindazt, ami közte és Magyarország között történt, de természetesen kénytelen volt igazságos jóvátételt követelni. Sajnálatos módon később kiderült, hogy Magyarországon még most is vannak olyan reakciós elemek, amelyek irredenta igényeket támasztanak Jugoszláviával és Csehszlovákiával szemben. Remélhető, hogy a magyar nép megszabadul ezektől az elemektől, hiszen ők az előidézői Magyarország mostani helyzetének is.”¹

Ugyanaznap a *Magyar Szó* Tito csehszlovákiai látogatása kapcsán azt írta: „Az új Jugoszlávia és az új Csehszlovákia népeit egymáshoz fűzik a haladás eszméi, a szláv testvériség és a megbonthatatlan szövetség a Szovjetunióval.”

1. *Borba*, 1946. március 25.; Tito 2, 184.

1946. március 23.

A *Magyar Szó* beszámolója szerint „tizenötezer ember tüntetett Suboticán és követelte Trieszt és Julijska Krajina felszabadítását”.

1946. március 24.

A *Magyar Szó* bejelentette: „Rövidesen megindul a vajdasági magyar hetilap.” A 7. *Nap* első száma > 1946. április 5-én jelent meg.

1946. március 25.

A *Magyar Szó* a következő címmel számolt be Tito prágai látogatásának befejezéséről: „A szláv népek fektetik le a világbéke alapjait.”

1946. március 26.

„Vajdaság felszabadítása után Jugoszlávia kész elfelejteni azt, ami közte és Magyarország között történt” – írta a *Magyar Szó*.

1946. március 28.

A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága határozatot hozott a román és jugoszláv kommunista vezetőkkel való kapcsolatfelvételtől.¹ Részlet a jegyzőkönyvből: „Jugoszlávia felé megmondani, hogy nincsenek területi igényeink. El kell távolítani az irredenta elemeket, és felújítani pártvonalon a kapcsolatot Titóval és a Jugoszláv Kommunista Párttal. Felül kell vizsgálni a kultúrkérdéseket.”²

1. Balogh 1988, 143. – 2. PIL 274. f. 3/31. 6. e; Kiss József, Ripp Zoltán, Vida István szerk.: *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956–1959. Dokumentumok*. 2. Budapest, 1997, MTA Jelenkorkutató Bizottság, 116.

1946. március 29.

A SZEB mellett működő Jugoszláv Misszió kezdeményezésére magyar–jugoszláv bizottság utazott Dél-Magyarországra a délszláv panaszok kivizsgálására.¹

A *Magyar Szó* írta: „A magyar demokrácia tehetlensége folytán a magyarországi szlávok még mindig nem kapta meg nemzetiségi jogait.”

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1946. március 30.

A *Magyar Szó* ismertette a belső telepítés végrehajtásának eljárásáról szóló rendeletet.

1946. március 31.

Cím a *Magyar Szó*-ból: „Mennyit ér Kereszturi miniszter ígérete a magyarországi szláv iskolák ügyében?” > 1946. január

1946. március

A *Híd* 3. számának tartalma: Boner Ferenc: *A májusi munkaverseny*; Gál László: *Két vers*; Lőrök István: *Parasztkérdés*; Markovics János: *Ének egy dachau-i éjszakáról*; Lőrinc Péter: *Tallózás*; Palotai Boris: *Nikoláj és a kanári*; Sulhóf József: *Albánia*; Jovan Popović: *Találkozás a Prenjnél*; Nádor Tamás: *A szovjet ipar története*; Örmény népköltő: *A szőnyeg*; Puskin: *Exegi monumentum*, *Költőre* (Ford. Dudás Kálmán); Laptev Iván: *A kolhozrendszer ereje*; Steinfeld Sándor: *A forradalmi elmélet*; Varga Jenő: *Az amerikai angol kölcsön*; Jovan Popović: *Magyarországi út*; Steinfeld Sándor: *Világzemle*; Subotica-i mérnökök Népfrentje: *Az első subotica-i öt éves terv*; Solti Ferenc: *Az ifjúság alkotó kezdeményezése*; Gál László: *A diplomácia története*; Kovács Géza: *Munkás testnevelés*; Borba: *Az igazság győzelme*.

Jovan Popović *Magyarországi utam* című írásában többek között ez áll: „Jugoszláviába való visszatérésem után rövidesen megpillantottam a Kisgazdapárt *Igazság* nevű lapjában egy cikket valami Kelemen Lajos tollából, aki túl gyorsan felfedte a kisgazdák kártyáit a Jugoszláviával való barátságot illetően. A »történelem igazságtalanságairól« van itt szó. Vajon a »gentleman« Kelemen azon a véleményen van, hogy Jugoszlávia igazságtalanságokat követett el Magyarország

ellen, s hogy a jövő barátság miatt jóvá kell tennie? Badarság. Az a véleménye, hogy elérkezett a pillanat azon követelés előterjesztésére, »hogy a Magyarország ellen elkövetett történelmi hibákat jóvátegyék«, hogy Magyarország határait a szomszédos államokkal felülvizsgálják. A hibákat kijavító Kelemen egész magán kívül emeli hangját, hogy »ha jegyzékek és kérvények nem segítenének, ököllel kell ráütni arra a zöld asztalra, ahol most ezekről a kérdésekről döntenek. [...]

Ezen gondolat jegyében irányítsuk a külföldre küldött diplomatáinkat. « Úgy látszik, hogy ez az igazság utáni egyszerű sóhaj némi irányítás volt, s »a diplomatákat a külvilágba« nem is kell küldeni, mert már külföldön tartózkodnak. Például Bácskában reverendát viselnek, s a magyar kisebbség politikai jogait »diplomáciai célokra« használják fel.

Ugyanebben a számban Steinfeld Sándor így ír: „A magyar reakció még mindig nem adta föl a harcot. A magyar hivatalos körök fő gondja és gondoskodása még mindig nem a romokban heverő ország fölépítésére, a gazdasági élet fölelevenítésére, az arcátlan feketebörzések megrendszabályozására irányul, hanem az olyan sok áldatlan következménnyel járó revizionista maszlaghíntésre Magyarország határain belül és túl.”

1946. április 4.

A Magyar Szó beszámolt arról, hogy a budapesti *Népszava*, a magyar szociáldemokrata párt lapja vezető helyen közli Tito marsallnak azt a nyilatkozatát, amelyet prágai látogatása során adott a lap munkatársának. A *Népszava* munkatársának kérdésére, hogyan ítéli meg a jelenlegi jugoszláv–magyar viszonyt, Tito kijelentette: „A Vajdaság felszabadulása óta megkíséreltük, hogy elfelejtsük mindazt, ami a múltban megzavarhatta a jugoszláv–magyar jószomszédi viszonyt. Természetesen ettől függetlenül fenntartottuk igényünket arra a jóvátételi összegre, amelyet a fegyverszüneti szerződés biztosít számunkra.

Kezet nyújtottunk Magyarországnak, de sajnálatlaltal kellett tapasztalnunk, hogy még mindig vannak olyan körök, amelyek semmit sem tanultak a múltból, és amelyek irredenta követeléseket támasztanak mind Jugoszláviával, mind pedig Csehszlovákiával szemben.” Tito nyilatkozatához hozzáfűzte: „Öszintén kívánjuk, hogy a magyar nép határozottan térjen le arról az útról, amely jelenlegi katasztrófájához vezetett.”

1946. április 5.

Újvidéken a Népfront kiadványaként megjelent a *7 Nap* című hetilap első száma. Első főszerkesztője Hock Rudolf¹ volt, akit 1948-ban Steinitz Tibor, majd a lap Szabadkára kerülése (> 1953. március 1.) után Nagy Ferenc követett. Peldányszáma 1946 és 1954 között folyamatosan növekedett (1946: 8 000, 1947: 8 000, 1948: 9 000, 1949: 9 500, 1950: 9 500, 1951: 10 000, 1952: 12 000, 1953: 14 000, 1954: 16 000).

1. KMSZ, 53.; JMK, 7.; Stoković 1975.; JUMIL.

1946. április 10.

A Magyar Szó Magyarországnak örök barátságban kell élnie Jugoszláviával címmel beszámolt arról, hogy „a Magyar Partizánok Bajtársi Szövetsége és a Jugoszláv–Magyar Társaság együttes előadást rendezett Budapesten, amelyen beszámoltak a spanyol szabadságharcosok beogradi kongresszusáról. Marosán György a Jugoszláv–Magyar Társaság vezetősége nevében üdvözölte a hallgatóságot, közöttük a jugoszláv misszió tagjait és kifejtette: amíg a Horthy-reakció csak beszélt örök barátságról és közben hátba támadta a jugoszláv testvérnépet, addig a partizánok közös harcban vérrel pecsételték meg azt a barátságot, amely a jugoszláv és magyar nép örök barátságának alapja lesz”.

1946. április 15.

Felszámolták a haláltáboroként elhíresült járeki lágert, ahol az év tavaszán 3 632 magyart őriztek. Az 1944. december 2-án létrehozott tábor

halotti anyakönyve 6 429 áldozat személyi adatai tartalmazza.¹ Miután az egykori német faluból kiengedték az ott embertelen körülmények között fogva tartottakat, megérkeztek az első szláv telepések.² > 1945. január 23.; > 1945. április 18.

1. Csorba Béla: Most már biztos: közel hat és fél ezren veszték oda Járekon. MSz, 2010. február 27–28. 23.; Csorba Béla: Közel ezer gyermek halt meg Járekon. MSz, 2010. március 13–14. 23. – 2. Mészáros Sándor: A járeki haláltábor. In Csorba Béla szerk.: *S nem törődtek velem, a holnap mit örül...* Források a Délvidék történetéhez 3. Budapest, 1999, Hatodik Síp Alapítvány, 204. Idézi A. Sajti 2004, 324.; Petrik Verona: Legenda a bácskai magyarokról. Közli Matuska [é. n.], 229.

1946. április 23.

Az SZKP Vajdasági Tartományi Bizottságának ülésén megállapították, hogy a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség kongresszusa előtti küldöttválasztások a Vajdaságban nem a lefektetett politika szellemében történtek, mert „a magyar és a román ifjúság részvétele gyenge volt (különösen Szabadkán). Főként a magyarok, akiknek mint a mozgalom aktivistáinak a tömegek között kellene dolgozniuk, nem érzik magukat aktivistának, hanem a »saját« népük képviselőinek a mozgalomban. Kiderült, hogy van sovinizmus is: az esetek többségében a szerbek nem szavaztak a magyar küldöttekre, a magyarok nem szavaztak a szerb küldöttekre”.¹

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 23. aprila 1946. [a Tartományi Pártbizottság 1946. április 23-ai ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 114.

1946. április 24.

A magyar Nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága „helyessé tudomásul vette” Gyöngyösi János külügyminiszter béke-előkészítő tervezetét.¹

1. Balogh 1988, 169.

1946. április 25.

Rákosi Mátyás Békéscsabán tartott beszédében a magyar–jugoszláv kapcsolatokat elemezve kijelentette: „Csehszlovák források azt állítják, hogy Jugoszlávia helyesli a magyarok üldözését Szlovákiában, a jugoszláv gyakorlat ennek homlokegyenest ellentmond. Tudjuk, hogy a jugoszláviai magyarok kiadhatják lapjaikat, képviselőik ott ülhetnek az országgyűlésben, szervezkedhetnek, iskoláik vannak... Valóban vannak, kik mindent megtesznek, hogy sovinizmusukkal, fondorlataikkal megbontsák a magyar–jugoszláv jó viszonyt. Rajta leszünk, hogy a jugoszláv–magyar határon ezek a rendezavaró elemek eltűnjenek, mert szükséges, hogy az a jó viszony jöjjön létre, ami mindkét ország részére oly sürgős és fontos.”¹

1. MOL XIX-J-1-j 15/b. 931/pol/194.18.d.; Farkas P. 2004.

1946. április 26.

A JSZNK-kormány rendeletet hozott a gabonafelvásárlásról¹ „a hozamok helyes felhasználása érdekében”. A mezőgazdasági háztartások az egész gazdasági évre fejenként 250 kilogramm gabonát tarthattak meg saját szükségletükre, hektáronként 180–200 kilogrammot vetőmag-nak, a fennmaradt termés 10–40%-át szabad áron eladhatták, a többit pedig kötött áron kötelesek voltak beszolgáltatni. A rendelet lehetőséget nyújtott arra, hogy a három hektárnál kevesebb termőfölddel rendelkező háztartások mentesüljenek a beszolgáltatási kötelezettség alól.

1. Uredba o otkupu žitarica u ekonomskoj 1946–1947. godini. SL FNRJ, 1946/35.; Petranović, Zečević, 869–870.

1946. április 27.

Sebestyén Pál, Magyarország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere Bukarestben találkozott Petru Groza miniszterelnökkel és Gheorghe Tatarescu külügyminiszterrel, de mindketten kitértek az érdemi tárgyalások elől.¹

1. Balogh 1988, 173.

1946. április

Pásint Ödön, a miniszterelnökség kisebbségi osztályának vezetője felvetette a horvátországi szóránymagyarság és a magyarországi délszlávok lakosságcsere útján történő kicserélését Gyöngyösi Jánosnak, de a külügyminiszter nem reagált, és a téma nem is került szóba a béketerálgyalásokon.¹

A *Híd* 4. számának tartalma: Sztálin: *Válasz Churchillnek*; Vladimir Nazor: *Tito parancsa* (Ford. Dudás Kálmán); Szalai József: *Az akkordmunka egykor és ma*; Aleksa Šantić: *Hazám* (Ford. Dudás Kálmán); Lőrík István: *Szövetkezeti kérdés*; Radovan Zogović: *A lima melléki fiú*; Talpai János: *Új világot építünk*; Markovics János: *Karácsony Dachauban*; Pálfi Ferencné: *Munkásság és értelmiség*; Hangya András: *Bácskai mező 1946 tavaszán* (Linómetset); Desanka Maksimović: *Véres rege* (Ford. Dudás Kálmán); Olajos Mihály: *Munkaverseny*; Jurij Oles: *Kistükör*; Alekszej Novikov: *Vihar Lisszabonban*; Koszta Szerjozsin: *Az arab kelet kérdései*; L. Volinszki: *A szíriai és libanoni helyzet*; A. Djakov: *A háború utáni India*; Steinfeld Sándor: *Világ szemle*; Georgi Dimitrov: *A történelmi fejlődés kilátásai*; Lőrinc Péter: *Veselin Masleša; A mi versenyünk*.

1. MOL XIX-J-1-c-II.-15-1945-47. 28. d. Idézi A. Sajtó 2004, 354.

1946. május 2.

Nagy Ferenc miniszterelnök a magyar Nemzetgyűlésben kijelentette: „A magyar békecélok elsősorban a határainkon kívül élő magyarok jogos állampolgársági érdekeinek megvédésére irányulnak, de érthető, hogy magukban foglalják az egész magyarság életfeltétele és jövődő fejlődése szempontjából nélkülözhetetlen területi igényeket is.”¹

1. Balogh 1988, 176.

1946. május 3.

Az SZKP Vajdasági Tartományi Bizottságának ülésén több konkrét esetet vitattak meg horvát tanítók és tanárok áthelyezése és „egyes idegen nevű horvátok gyűjtőtáborba hurcolása” kapcsán, amit „soviniszta természetű hiba”-ként jellemeztek.¹

Lévay Endre, a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség titkára válaszolt a pancsovai Magyar Kultúrkör szervezőbizottságának megkeresésére: „Jelen sorainkkal egyidejűleg megküldtük a kért alapszabály-tervezeteket. Egyben tájékoztatjuk a szervezőbizottságot, hogy az alakuló közgyűlésről fölvett jegyzőkönyvet két példányban, valamint az alapszabály-tervezetet két példányban pár soros kérvény kíséretében terjesszék be a Kerületi Népbizottság Belügyi Osztályához jóváhagyás végett. Amint az megérkezett, a Szövetség az egyesületet fölveszi tagjai sorába, s a rendelkezésére álló eszközökhöz mértén kultúrmunkáját támogatásban részesíti.”²

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 3. maja 1946. [A Tartományi Pártbizottság 1946. május 3-i ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 114. – 2. Földessy összeáll. 1972, 5.

1946. május 10.

A Minisztertanács 107. ülésén határozatot hozott a magyar–jugoszláv jóvátételi egyezmény elfogadásáról.¹

1. MJNJ44-47.

1946. május 11.

Miután Jugoszlávia és Csehszlovákia meg egyezett a kártérítés 70 : 30 arányban történő elosztásáról, Magyarország és Jugoszlávia aláírta a jóvátételi egyezményt¹ (> 1948. április 17.) a Magyarország részéről Jugoszláviának a hadműveletek és a jugoszláv területek megszállása által okozott károk megtérítése címén 70 millió dollár értékben szállítandó áruk tárgyában.²

Zágrábban megkezdődött Jugoszlávia Népi Ifjúságának III. kongresszusa. Tito megnyitóbeszédében kitért Jugoszlávia Triesztre vonatkozó területi követelésének kérdésére is: „Követeléseinket néprajzi, gazdasági, földrajzi és stratégiai szempontokkal alátámasztva terjesztettük a nagyhatalmak elé. Későbbben kimondták, hogy csak néprajzi szempontokat vesznek figyelembe, és mi ezt is elfogadtuk. Ha az úgynevezett Atlanti Chartát is figyelembe vennénk, kiderülne, hogy a nemzetiségek túlnyomó többsége, olaszok, horvátok és szlovének az új Jugoszláviához kívánnak csatlakozni. De ők ezt nem veszik figyelembe, hanem csak a néprajzi szempontokat. Kérdem én: milyen néprajzi jellege van Anglia számára mondjuk Afrikának, ahol mindenféle nép él, csak épp angol nincs? Kérdem én: milyen néprajzi szempontjai vannak Amerikának a Csendes-óceánon, ahol japánok és malájok élnek? Nekik joguk van uralkodni más népek felett, de nekünk nincs jogunk megmenteni saját testvéreinket.”³

1. In Balogh Sándor, Földesi Margit vál., bevez., jegyzet: *A magyar jóvátétel és ami mögötte van... 1945–1949. Válogatott dokumentumok.* Budapest, 1998, Napvilág Kiadó, 94–99. Idézi A. Sajti 2004, 350.; FarkasP 2004 – 2. MOL XIX-J-1-f. 140. doboz; MJK1956, 57. – 3. *Borba*, 1946. május 13.; Tito 2, 221–222.

1946. május 13.

Párizsban a magyar békeszerződés tárgyalásakor Gyöngyösi János külügyminiszter jegyzéket juttatott el a szövetséges hatalmak budapesti képviselőihez, kifejtve a magyar kormány béke rendezésre vonatkozó elképzeléseit, amely a más államok területén maradó kisebbségek szovjet mintájú autonómiákba történő szervezését látta volna kívánatosnak. Javasolta, hogy Jugoszlávia alakítson ki a kisebbségeinek autonóm területet, amelyet nemzetközi ellenőrzés alatt szervezhethének meg. A jegyzék emellett nagy hangsúllyal tartalmazta a lakóhelyükről elűldözöttek és leszármazottaik hazatérésének biztosítását.¹ > 1945. június 18.

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-2781-1946. 6. d. Idézi A. Sajti 2004, 348.; FarkasP 2004.

1946. május 18.

A Jugoszláv Képviselőház első rendes ülésén elfogadta a Népbizottságokról szóló törvényt.¹ > 1952. április 1.

1. NF, 227.

1946. május 24.

Vajdaság AT Végrehajtó Főbizottsága határozatot hozott 14 új település felépítéséről 4 250 belső telepes család számára.¹ A Vajdaság kolonizációja közepette ugyanis 30 000 belső telepes, tehát Vajdaságban élő család is bejelentette igényét. Az új telepes falvak mindegyikét (egy kivételével) Bácska és Bánát északi részén tervezték felépíteni, ami azonban jelentős nehézségekbe ütközött. A Pancsova környéki telepes falu megépítésétől később el is tekintettek, a többibe pedig 1946 végéig a tervezetthez képest a következő számú családot telepítették le: Csikériapuszta (300 : 136), Pecesor (200 : 42), Mileševo-Drea (250 : 64), Két szélmalom² (200 : 28), Kevisor (260 : 42), Gunaras (225 : 301), Bogaras (215 : 26), Orom (300 : 60), Békova (400 : 215), Nagyfény (400 : 385), Keretko (150 : 78), Basahíd (600 : 483), Ittebé (450 : 354) Pancsova mellett (300 : -). Összesen tehát a tervezett 4 250 családból 2 214 letelepítésére került sor. Különösen nehezen haladt a telepesek számára tervezett ugyancsak 4 250 ház megépítése, ezekből 1946 végére csak 120 készült el: 50 Csikériapusztán (> 1947. szeptember 28), 50 Gunarason és 20 Kevisoron. Ezt követően a jugoszláv kormány telepítési bizottsága 1947. január 8-án úgy határozott, hogy az ügyben az illetékességet magához vonja, leállítja a belső telepítési akciót, és a 14 új településen még ki nem osztott földekre az ország más részeiből telepít a háborúban részt vett földműveseket. > 1947. június 3. > 1947. szeptember 28.

1. SL Vojvodine, 23. 1946. június 10.; NF, 115.; DERV, 36. – 2. Völgypart, Part, Kettős szélmalom. Tanyaközpont Ada és Topolya között.

1946. május

Vajdaságban kampány indult a földműves-szövetkezetek létrehozására. 1946 végéig 20 013 gazdaságot léptettek be 248 szövetkezetbe. A szövetkezetek száma 1951-ig 730-ra nőtt, majd fokozatosan csökkent.

A *Híd* 5. számának tartalma: Steinfeld Sándor: 1946. május 1.; Gál László: *Vörös Május*; Mak-szim Gorkij: *Május 1.*; Várnai Zseni: *Május*; Malushev Cvetko: *Új szakszervezeti káder*; Gellér Lajos: *Deli Péter rohammunkás*; Kongó Tibor: *Márciusi népmozgalmak*; Lévy Endre: *Korunk színházkultúrája*; Lermontov: *Fohász* (Ford. Dudás Kálmán); Nyekraszov: *Ha dúl a háború* (Ford. Dudás Kálmán); Nagy István: *Ötven csokor virág*; Nagy Ferenc: *Az USAOJ alapszabály-tervezete*; Lénárd László: *Találkozás*; Nemanja Mađarević: *Ural, az aranyhegy*; Szergej Szemjonov: *Rabszolga született*; Teodor Balk: *A spanyol vetés*; D. Orlov: *Németország gazdasági leszerelésének ellenségei*; Csobán Sándor: *Az új ötéves terv*; Thurzó Lajos: *Földmunkák a Vajdaságban*; Sofija Spahić: *Beszámoló*; Viktor Boriszov: *Az amerikai sztrájkmozgalomról*; Csorba János: *A klasszikus testgyakorlás emlékei*. Képek: Hangya András.

1946. június 1.

Pancsován mintegy 170 résztvevővel megtartották a Magyar Kultúrkör alakuló közgyűlést, amelyen 34 tagú vezetőséget választottak.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 5.

1946. június 4.

Lazar Brankov kapitány, a SZEB jugoszláv missziójának titkára felkereste Heltai Györgyöt, a külügyminisztérium osztálytanácsosát, és közölte vele, hogy a jugoszláv területre 1941 után telepített „funkcionáriusok” utolsó hányadát,

989 főt aznap Szőregnél átteszik Magyarországra. Egyúttal jelezte, hogy lehetségesnek látja a magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatok még békekötés előtti felvételét. Heltai megkérdezte, tud-e arról, hogy kormánya határkiigazítási kérelemmel kíván élni a békekonferencián Magyarországgal szemben. Feljegyzése szerint Brankov azt válaszolta, hogy országa „semmilyen igényrel nem lép fel velünk szemben”.¹ > 1945. február 11.

1. MOL XIX-J-1-a-IV-110-1560/Bé-1946. 55. d. Idézi A. Sajti 2004, 346.

1946. június 5.

A jugoszláv hatóságok a röszkei határállomásra áttoloncoltak 1 049 személyt, tehát nem Szőregre, ahogy azt előző nap közölték, és 60 fővel többet, mint amennyit bejelentettek. Ebből vita támadt, a jugoszláv kíséret géppisztolyt rántott, mire a magyar határőrség lefegyverezte és a tárgyalások idejére egy szobába terelte őket. Végül a jugoszláv őrséget fegyvereikkel együtt elengedték, de az előre be nem jelentett 60 személyt a jugoszláv katonaság nem fogadta vissza.¹

1. MOL XIX-A-1-j-VIII-7100/1946. 51. d. Idézi A. Sajti 2004, 347.

1946. június 8.

A magyar kormány azzal a kéréssel fordult a SZEB jugoszláv missziójához, hogy azok a bácskai magyarok, akik az „egyoldalú propaganda, megfélemlítés és ijedtség következtében” elhagyták szülőföldjüket, és „a jugoszláv állam érdekei ellen nem vétettek, elhagyott otthonukba ismét visszatérhessenek”. A jegyzékre nem érkezett válasz.¹

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-3518-1946. 7. d. Idézi A. Sajti 2004, 349.

1946. június 9.

Újvidéken megtartották a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Tanácsának 4. ülését, amelyen jelen volt Brindza Károly, Csikós István, Gál

László, Herceg János, dr. Hock Rudolf, Hangya András, Janovics János, Keck Irén, Gvozden András, Keck Zsigmond, Kongó Tivadar, Laták István, Lévy Endre, Lukó András, Löbl Árpád, Marócsik György, dr. Kunszabó György, Pajzs Pál, Solti Pál, dr. Steinfeld Sándor, B. Szabó György, Solti Ferenc és Szőnyi István. Az ülésen megjelent Radivoj Davidović, a tartományi agitprop vezetője is.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 6–7.

1946. június 13.

A szabadkai Vajdasági Magyar Népszínház először mutatta be vajdasági magyar szerző művét, Gál László *Rozi néni írni tanul és Jönnek a telepések* című egyfelvonásosait. A darabok egyetlenség előadást értek meg.¹

1. Barácus Zoltán: Gál László. *Hét Nap*, 2004. november 24.

1946. június 10.

Belgrádban megkezdődött az 1946. március 12-én elfogott Draža Mihailović csetnikvezér elleni per, amelyben szóba került a magyar kisebbség ügye is. A *Magyar Szó* június 18-i számában a következőképp idézte a jegyzőkönyv vonatkozó részét. „Ügyész: Mikori keltezésű ez a jegyzete? Vádlott: 1941–42-ből származhat. Ügyész: Ez azt jelenti, hogy maga már akkor ilyen álláspontot foglalt el a muzulmánokkal szemben? Vádlott: Általában a kisebbségekkel szemben szükségesnek tartottam az erélyes fellépést. Az ötödik hadoszlop becsempészése után országunkba és a német megszállás nyomán az volt a meggyőződése, hogy a kisebbségekkel, különösen északról – a németeket, magyarokat és románokat – ki kell dobni az országból. Ügyész: Kinek a terve volt ez? Vádlott: Többekkel beszéltünk erről. Ügyész: Ez volt a beogradi szerb klubnak az álláspontja is? Vádlott: Azt hiszem, ez.”

A szabadkai kerületi Népbizottság plenáris ülésén dr. Gyetvai Károlyt választották meg a kerületi népbíróság elnökévé.¹

1. MSz, 1946. június 18.

1946. június 17.

A népbíróságok felépítéséről szóló törvény megerősítéséről, módosításáról és kiegészítéséről szóló törvény 7. szakasza kimondta: „a bíróságok előtti eljárás azon népköztársaságok, autonóm egységek és autonóm körzetek nyelvén folytatandó, ahol a bíróság működik. Azok a polgárok, akik nem ismerik az eljárás nyelvét, a saját nyelvüket használhatják. Ezeknek a polgároknak biztosítani kell a jogot, hogy megismerkedjenek az egész anyaggal és fordító (tolmács) útján figyelemmel kísérjék a bíróság munkáját.”¹ > 1954. július 1.

1. Zakon o potvrđi izmenama i dopunama Zakona o narodnim sudovima. SL FNRJ, 1951/46.; AÁ, 142–143.; *Enciklopedija Jugoslavije VIII*. Zagreb, 1971, Leksikografski zavod FNRJ, 210.

1946. június 18.

A magyar kormány memorandumban fejtette ki gazdasági békejavaslatait, többek között kezdeményezve, hogy Jugoszlávia alakítson ki kisebbségeinek autonóm területet, amelyet nemzetközi ellenőrzés alatt szervezhetnének meg.¹ > 1946. május 13.

1. In Balogh Sándor, Földesi Margit vál., bevez., jegyzet: *A magyar jóvátétel, és ami mögötte van... 1945–1949. Válogatott dokumentumok*. Budapest, 1998, Napvilág Kiadó, 104–116. Idézi A. Sajti 2004, 349.

1946. június 20.

Hatályba lépett a nem engedélyezett kereskedelem, a nem engedélyezett spekuláció és a gazdasági szabotázs felszámolásáról szóló, > 1945. április 23-án hozott törvény megerősítéséről és módosításáról szóló törvény,¹ amely a szabott árakon felüli értékesítést, a készletek elrejtését, illetve a „méltánytalanul magas” árrés alkalmazását egy évig terjedő kényszermunkával, a

nemesfémekkel és külföldi fizetőeszközzel való kereskedést pedig három évi börtönnel és vagyonelkobzással büntette. Gazdasági szabotázs esetében halálbüntetés is kimondható volt.

1. Zakon o potvrđi i izmenama Zakona o suzbijanju nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže od 23. aprila 1945. godine. SL FNRJ, 1946/56.

1946. június 24.

Jugoszlávia Képviselőháza törvényben¹ erősítette meg és módosította az AVNOJ Elnöksége által > 1945. május 24-én meghozott törvényt az ellenséges megszállás alatt szerzett háborús nyereség elvételéről. Háborús nyereségnek a törvény szerint az az 1941. április 6. és 1945. május 9. közötti, 25 000 dinárt meghaladó vagyongyarapodás számított, amelyet tulajdonosa a „kivételes háborús viszonyok és a népnymor” kihasználásával szerzett „gazdasági vagy más spekuláns tevékenység” útján.

1. Zakon o potvrđi i izmenama i dopunama Zakona o oduzimanju ratne dobiti stečene za vreme neprijateljske okupacije od 24. maja 1945. godine. SL FNRJ, 1946/52.

1946. június 25.

Az SZKP Vajdasági Tartományi Bizottságának ülésén a szerémségi nemzetiségi viszonyokat tárgyalták meg Petar Stambolić szerbiai párttitkár jelenlétében. Isa Jovanović felhívta a figyelmet, hogy a helytelen politika miatt a horvátok körében erősödik a katolikus egyház befolyása Petar Masnić ismert lelkészen keresztül, aki a horvátok védelmezőjeként lép fel. A vitában megemlítették, hogy hasonló a helyzet Zomborban is, miközben Szabadkán „a helyzet javul”. Dobrivoje Vidić arra figyelmeztetett, hogy „szerémségi elvtársaink úgy gondolják, hogy a horvátokkal kapcsolatos kérdést az OZNA útján lehet megoldani”. Jovan Veselinov Žarko a vizsály forrását így határozta meg: „A szerbek harcoltak, a horvátok nem. Az ellenszenv még onnan ered.”¹

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 25. juna 1946. [A Tartományi Pártbizottság 1946. június 25-i ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 114.

1946. június

Pásint Ödönnek, a miniszterelnökség kisebbségi és nemzetiségi osztálya vezetőjének a Nagy Ferenc miniszterelnök számára készített feljegyzése szerint az osztály 14 előadója közül 7 fő, köztük Borsay-Bauer György délszláv előadó is B listára került, azaz mint megbízhatatlant elbocsátották vagy áthelyezték. Ezzel kapcsolatban megjegyezte: „A szomszéd államokban élő magyarság helyzetének az elmúlt időkhöz képest lényeges rosszabbra fordulása egyfelől, másfelől a nemzetiségi jogvédelem ez idő szerinti teljes hiánya, de esetleges várható beiktatása a békeszerződésekbe is igen súlyos és sürgős feladatokat jelentenek, amelyeknek elmulasztása vagy elégtelen ellátása több mint hárommillió magyar ember életére, egzisztenciájára a legsúlyosabb és esetleg jóvátehetetlen kihatással lehet.”¹

A *Híd* 6. számának tartalma: Gál László: *Nem vagy egymagadban*; Miha Marinko: *Munka a tömeggel*; Vladimir Nazor: *Prenj* (Ford. Papp József); Szikora István: *Leszármoltam a cseledsorssal*; Markovics János: *Levél anyámhoz*; Kolozsi Tibor: *Fegyver*; Kovács András: *A vajdasági magyar ifjúság problémái*; Lörinc Péter: *Tallózás*; Desanka Maksimović: *Emlékezés a felkelésre* (Ford. Dudás Kálmán); dr. Gamsz András: *Kiábrándultak*; Berkes Péter: *Szövetkezetek a múltban és jelenben*; Szenes György: *Dialektika*; Sulhóf József: *Olaszország*; Szántó Árpád: *Bevin és a nyugati demokrácia*; Steinfeld Sándor: *Világszemle*; Herbatin Kálmán: *A földosztás margójára*; Sólyom István: *Julijoka Krajina*; Maszlov Ivan: *A nő egyenjogúsága a Szovjetunióban*; Daily Worker: *AFŽ, a három varázsbetű*; Pravda: *A Szovjetunió és Irán*; Kanadai Magyar Munkás: *A vajudó Chile*; Kovács Géza: *Levél Debrecenből*.

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-2748-1946. 5. d. Idézi A. Sajti 2004, 332.

1946. július 4.

Vajdaságban a Tanügyi Dolgozók Szövetségének első tartományi értekezletén megválasztották a Szövetség állandó munkatestületét – titkár-ságát.

1946. július 5.

A Jugoszláv Képviselőház elfogadta az állampolgárságról szóló törvényt. > 1945. augusztus 23.

1946. július 15.

Tito táviratban közölte álláspontját Edvard Kardelj, a párizsi békekonferencián résztvevő jugoszláv küldöttség vezetőjével, hogy Jugoszláviának nincs területi igénye Magyarországgal szemben, de meg kell oldani a részleges lakosság-cserét és azoknak a kitoloncolását, akik együttműködtek a megszállókkal. Ennek kapcsán Vjacseszlav Molotov szovjet külügyminiszter azt tanácsolta a jugoszlávoknak, hogy tartózkodjanak a kollaboránsok kitoloncolásától, hacsak az a jugoszláv érdekek szempontjából nem lényegbevágó.¹

1. Michael Portmann: *Die kommunistische Revolution in der Vojvodina 1944–1952. Politik, Gesellschaft, Wirtschaft, Kultur.* Wien, 2008, 273–274. Idézi Janjetović, 51.

1946. július 17.

Mindszenty József hercegprímás levelet írt a béketárgyalásokon résztvevő Gyöngyösi János külügyminiszterhez, amelyben felhívta figyelmét a délvidéki magyarság ellen elkövetett atrocitásokra, és mellékelte a „délvidéki háromtagú küldöttség és egy újvidéki táborból megszökött magyar” által készített jelentést, amelyben többek között ez áll: „Más részről sajnálattal kell megállapítani, hogy Magyarországon akadnak

olyan tényezők, amelyek akár a sajtó hasábjain, akár a rádió hullámain keresztül azt a hamis tényt igyekeznek bedobni a magyar közvéleménybe, és – ami a legnagyobb oktalanság – ezzel a külföld előtt is hamis tényeket tárnak fel, ugyanis, hogy a jugoszláviai magyarság helyzete kielégítő, a jugoszláviai magyarok szabad életet élnek, van iskolájuk, sajtójuk, színházuk stb.”¹ Elküldte a külügyminiszterhez egy délvidéki küldöttség által személyesen hozzá eljuttatott *Magyar sors a Délvidéken* illetve *A Jugoszláviában élő magyarság helyzete igaz megvilágításban* című anonim jelentéseket is: „Dr. Reök Andor volt szabadkai főispánt átcsalták, és pár hét múlva az újvidéki báni palota erkélyéről ledobták. Dr. Bogner József lapszerkesztőt hosszas kínzás után kivégezték. A torontáloroszi plébánost Tito Gestapója a pincében agyonverte. Virág István 84 éves horgosi apátplébános a kivégzés helyén szörnyethalt. Varga Lajos moholi plébánost kocsis után vonszolták kilométereken, míg ki nem szenvedett. Ezután holttestét megcsonkították. Köves István mozsori lelkészt magyar területről hurcolták le Újvidékre.” Leírták, hogy a hírhedt újvidéki rab-szolgapiacon „a táborba hajnali 5 órakor menetbe állnak külön-külön a férfiak és nők. 1/2 6-kor kilépnek a munkaadók elé. Válogatnak köztük, és elviszik őket. Jönnek, akik csak lányokat, nőket keresnek. Ezek rendesen egyik vagy másik katonaságból valók”. E megrázó információkat tartalmazó iratokat Rex József, a Szovjetunió nyomására a magyar külügyminisztériumban elhelyezett jugoszláv kommunista a következő megjegyzéssel küldte át a miniszterelnökségre: „Mindent összevetve a magyarság helyzete Jugoszláviában nem fényes, de számításba kell venni, hogy rosszabb is lehetett volna.”²

1. MOL XIX-J-1-a-IV-109-1981/Bé.-1946. 55. d. Idézi A. Sajti 2004, 329.; Matuska [é. n.], 365. –

2. MOL KÜM XIX-J-1-a-IV-109-1981/Bé-1946, 55. doboz. Idézi A. Sajti 2010, 12–13.

1946. július 20.

Az újjvidéki Zmaj Kiadó és Nyomdavállalatnál Bodrits István szerkesztésében megjelent *A Föld Népe* című lap első száma. ¹ A Vajdasági Főbizottság mezőgazdasági osztálya kétheti szaklapjának magyar nyelvű kiadása volt. 1950-ben megszűnt, > 1953. január 18-tól a *Magyar Szó* heti melléklete.

A hatóság váratlanul engedélyezte Temerin fogadott ünnepének, az Illés-napnak nyilvános, templomon kívüli megtartását. Dél előtt Temerin népe a Kálváriára vonult, majd a tábori mise után a tűzoltóudvarban népiünnepélyt tartottak. A délutáni nagygyűlésen megalakították a Magyar Kultúrkört, amely később Ady Endre nevét vette fel. Az est folyamán a TSK sportegyesület műkedvelői adtak elő több színművet.²

1. JMK, 7.; KMSZ, 53.; MÉL. – 2. Ádám 2010, 75.

1946. július 23.

Hatályba lépett a Jugoszláv Képviselőház törvénye, amely megerősítette, módosította és kiegészítette a nép- és államellenes bűncselekményekről > 1945. augusztus 15-én hozott törvényt.¹ Az államberendezés megdöntésére irányuló cselekményeket legkevesebb háromévi, kényszermunkával egybekötött szabadságvesztéssel, vagyonelkobzással, a politikai jogok elvesztésével, külföldre menekülés esetén emellett az állampolgárság elvesztésével, súlyosbító körülmények fennállásakor halállal rendelte büntetni. Az államrend elleni propaganda büntetési tételeinek alsó határa egyéves, kényszermunkával egybekötött szabadságvesztés volt.

A JKP vajdasági tartományi bizottságának ülésén a Népfrent szerveződésében való megkezdésről tárgyaltak. Leszögezték, hogy Aleksandar Močot le kell váltani a tartományi bizottság éléről, valamint akciót kezdeni az egyház – különösen a nazarénusok – és a nagygazdák politikai tevékenysége ellen.²

1. Zakon o potvrđi i izmenama i dopunama Zakona o krivičnim delima protiv naroda i države od 15. avgusta 1945. godine. SL FNRJ, 1946/59. – 2. NF, 70.

1946. július 27.

Jugoszlávia Képviselőháza megerősítette, kiegészítette és módosította az elkobzásról és az elkobzás végrehajtásáról szóló > 1945. június 9-i törvényt.¹

1. Zakon o potvrđi i izmenama i dopunama Zakona o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije od 9. juna 1945. godine. SL FNRJ, 1946/61.

1946. július 29.

Párizsban megkezdődött a második világháború 21 győztes államának békekonferenciája, amely > 1946. október 15-ig tartott. Az értekezleten a jugoszláv küldöttség a németek kitelepítése mellett követelte a vajdasági magyarok egy részének kitelepítését is. Edvard Kardelj, a küldöttség tagja erről később így nyilatkozott: „Ezt mindenekelőtt azért tettük, hogy szavatoljuk a németek kitelepítésének legalizálását. Valójában a lehető legkisebb számú magyar, mindössze 40 000 kitelepítését kértük, de ennek keretében sem települt ki senki.”¹ A békeszerződés aláírására > 1947. augusztus 10-én került sor ugyancsak Párizsban.

1. NF, 249.

1946. július 31.

Jugoszlávia Képviselőháza törvényben¹ erősítette meg az AVNOJ > 1944. november 21-én hozott határozatát, amely az ellenséges vagyon állami tulajdonba vételéről, a nem az országban tartózkodó személyek vagyona feletti állami igazgatásról, valamint a megszállók által erőszakkal elidegenített vagyonok zár alá vételéről rendelkezett.

1. Zakon o potvrđi i izmenama Odluke o prelazu u državnu svojinu neprijateljske imovine, o državnoj upravi nad imovinom nepriusutnih lica i o sekvstru nad imovinom koju su okupatorske vlasti prisilno

otudile od 21. novembra 1944. godine. SL FNRJ, 1946/63.

1946. július

A *Híd* 7. számának tartalma: Makszim Gorkij (1868–1936); Illés Béla: *Találkozás Makszim Gorkijjal*; Kalinin: *A munkás–paraszt szövetségről*; Horváth Béla: *Rabság után*; Steinfeld Sándor: *Munkásklubok*; Galamb János: *Üzenet a külvárosba*; Székely Sándor: *A kisiparosság útja*; Papp József: *Anyámnak*; A. Iszbah: *A híd*; Majtényi Mihály: *A régi és új Jugoszlávia szövetségei*; Prenerek Zsófia: *Parasztvér*; Majakovszkij: *Vörös temető* (Ford. Dudás Kálmán); Ivan Lemin: *A második világháború eredete és jellege*; Rubinstein Mihály: *Atompolitika és tudomány*; Eugène Tarle: *Az elszigetelési politika csődjé*; Sulhóf József: *Világszemle*; Lévy Endre: *A szovjet filmről*; Sofija Spahić: *A jótékony célú egyesületek a múltban, és az AFŽ ma*.

1946. augusztus 2.

Megszűnt a *Grimasz*, a 7 Nap Gál László által szerkesztett melléklete. Gál azonos című lapja 1935-től 1941-ig jelent meg Szabadkán, majd a *Magyar Szó* első száma (> 1945. szeptember 27-én) egyoldalnyi terjedelemben alkalmilag felújította. Amikor a 7 Nap mellékleteként 1945. április 5-én újraindította, a 19. szám után betiltották azzal a kifogással, hogy a háború előtti *Grimasz* sértő hangon írt Sztálinról. Ezért humorrova lett belőle, és Gál László neve is lekerült a lapról. 1963. február 13-án a *Magyar Szó* heti mellékleteként ismét újraindult. Gál László haláláig szerkesztette és írta.¹

1. Kaposy Miklós: *Humorlexikon*. Budapest, 2001.; JUMIL; EM, 269.

1946. augusztus 9.

Jugoszlávia Képviselőháza megerősítette és módosította¹ az AVNOJ Elnökségének > 1945. május 24-i törvényét annak a vagyonnak a kezeléséről, amelyet a tulajdonosoknak a meg-

szállás alatt el kellett hagyniuk, vagy amelyet a megszállók és támogatóik elvettek tőlük. A törvény úgy rendelkezett, hogy hatályba lépésével a jogok visszaszállnak a korábbi tulajdonosokra vagy élvezőkre, illetve az államra, ha a jogok visszaállítása káros lenne „a népgazdaságnak, az ország újjáépítésének vagy az ország katonai biztonságának érdekeire nézve”.

Vondra Gyula újvidéki káplán átvette a temerini plébániát Tóth József tiszteletendőről.²

1. Zakon o potvrđi i izmenama Zakona o postupanju sa imovinom koju su sopstvenici morali napustiti u toku okupacije i imovinom koja im je oduzeta od strane okupatora i njegovih pomagača od 24. maja 1945. godine. SL FNRJ, 1946/64. –
2. 1948. november 26-án koholt vádak alapján háromévi börtönrre ítélték, és 1951. szeptember 1-jei szabadulása után ő volt az egyedüli a börtönt megírt papok közül, akit a püspök visszahelyezett régi állomáshelyére. 1966. szeptember 28-án bekövetkezett haláláig a település lelkésze volt. Lásd Vondra, 16.

1946. augusztus 10.

Petrócön a Szlovák Partizánok I. Kongresszusán ismertették, hogy a Jugoszláv Népfelszabadító Katonaság keretében 2 591 szlovák nemzeti-ségű önkéntes harcolt, 700 elesett, 250 pedig rokkanttá vált.

1946. augusztus 16.

Párizsban, a béketárgyalások közepette, Jugoszlávia hivatalosan is megtette Magyarországnak a lakosságcserére vonatkozó ajánlatát. Edvard Kardelj külügyminiszter, a jugoszláv delegáció vezetője a Gyöngyösi János külügyminiszterrel, a magyar delegáció vezetőjével folytatott beszélgetés során közölte, hogy Jugoszlávia nem kíván területi igényeket támasztani Magyarországgal szemben, de két kérdésben, a Baja alatti vízművekre, illetve „egy szerény keretek közt maradó, kb. 40 000 főre tehető önkéntes lakosságcserére” vonatkozóan megállapodást szeretnének kötni. Gyöngyösi azt válaszolta, hogy szakértői véle-

mények kikérése után Budapest hajlandó lesz a vízügyi kérdésről tárgyalni, a lakosságcsere kérdésről azonban ki kell kérnie kormány álláspontját, de valószínűleg nem fognak ez elől sem elzárkózni.¹ > **1946. augusztus 17.**

1. MOL XIX-J-1-c-II-15-1945-47-309/konf.1463. 28. d. Idézi A. Sajti 2004, 354. Lásd még: Kertész István: *Magyar békeillúziók 1945–1947*. Budapest, 1995, Európa–História, 358.

1946. augusztus 17.

A párizsi béketárgyalásokon a magyar békeszerződés-tervezettel foglalkozó területi és politikai bizottság alakuló ülésén elnöknek Jugoszlávia képviselőjét választották meg.¹

Párizsban Jože Vilfan, a jugoszláv békedelegáció főtíkára megkereste Kertész Istvánt, a magyar delegáció főtíkárárt és sürgette az előző nap Kardelj és Gyöngyösi beszélgetése során felvetett kétoldali megállapodások negyvennyolc órán belüli megkötését, mert augusztus 20-áig kellett benyújtani a békeszerződésbe beiktatni kívánt módosítások javaslatait. Közölte: ha sikerül megkötni az egyezményt, akkor eltekintenek a magyarországi délszláv kisebbségek oktatására és védelmére vonatkozó módosítási javaslatok benyújtásától. Kertész kérte, hogy a jugoszlávok készítsenek erről egy egyezménytervezetet.² > **1946. augusztus 18.**

1. Balogh 1988, 232. – 2. Kertész István: *Magyar békeillúziók 1945–1947*. Budapest, 1995, Európa–História, 358. Idézi A. Sajti 2004, 355.

1946. augusztus 18.

Párizsban a jugoszláv delegáció képviselője a magyar békedelegáció egyik beosztott tisztviselőjének átadta a Kardelj által > **1946. augusztus 16-án** kezdeményezett magyar–jugoszláv megegyezés kísérőlevél nélküli, szerb nyelvű szövegtervezetét, amivel kapcsolatban Kertész István, a magyar békedelegáció főtíkára kérte a szóbeli jegyzék átadásakor szokásos formák

betartását, illetve a szöveg francia fordítását.¹ > **1946. augusztus 17.**

1. Kertész István: *Magyar békeillúziók 1945–1947*. Budapest, 1995, Európa–História, 359. Idézi A. Sajti 2004, 355.

1946. augusztus 21.

Párizsban a jugoszláv békedelegáció hivatalosan is átadta a magyar delegációnak az általa kezdeményezett magyar–jugoszláv megegyezés tervezetét. A kísérőlevél szerint a kétoldali megállapodás „a jövőben létesítendő jó viszony szempontjából elsőrendű fontossággal bírna”.¹

1. MOL XIX-J-1-a-2-2054-1946. 89. d.; XIX-J-1-c-II-15-1945-47-313/konf. 118. Idézi A. Sajti 2004, 355.

1946. augusztus 22.

A JKP KB Politikai Irodája megvitatta az átlamosításról szóló törvény javaslatát,¹ amelyet > **1946. december 7-én** fogadott el a Jugoszláv Képviselőház.

1. NF, 116.

1946. augusztus 23.

Párizsban a magyar békedelegáció megtárgyalta és elfogadhatónak minősítette a jugoszláv–magyar egyezményre vonatkozó jugoszláv javaslatot.¹

1. MOL XIX-J-1-a-2-2054-1946. 89. d.; XIX-J-1-c-II-15-1945-47-332/konf.-1946. 1460. Idézi A. Sajti 2004, 355.

1946. augusztus 24.

Párizsban Kertész István, a magyar békedelegáció főtíkára jelezte Edvard Kardeljnek, a jugoszláv delegáció vezetőjének, hogy a javasolt jugoszláv–magyar egyezményre vonatkozóan kormánya pozitívan foglalt állást. Leszögezte, hogy a lakosságcsere vonatkozásában a magyar fél számára „csak az egyenlő szám” lehet elfogadható, és maximum 40 000 fő jöhet számításba. Kérte, hogy a végrehajtásra csak egy év múlva,

a csehszlovák–magyar lakosságcsere után kerüljön sor.¹

Párizsban Gerő Ernő és Edvard Kardelj tárgyalásai során Kardelj megígérte: a jugoszlávok már abban az esetben is visszavonják a békeszerződéshez benyújtott módosításait, ha az egyezmény tárgyában levélváltásra kerül sor a magyar és a jugoszláv delegáció elnöke között.²

Edvard Kardelj a párizsi békekonferencián kifejtette: „A magyar imperialisták sovíniszta és revizionista politikájának a háború előtt olyan erős hatása volt a jugoszláviai magyarok egy részére, hogy azok a magyar hadsereg és a megszálló hatóságok szolgálatába álltak. Sok bűntényben vettek részt, és együttműködtek a megszállókkal. Mindezekből nyilvánvaló, hogy a magyar fasiszták és sovíniszta nyugtalanságot szítottak Európának ebben a részében, gyűlöletet keltve a jugoszláv nemzetek és a magyarok között, és gyilkolásokat okozva. Jugoszlávia azonban tudja, hogy ma vannak Magyarországon olyan demokratikus erők, amelyek el akarják tépni az ehhez a sötét múlthoz fűződő kötelékeket, tudja, ezek az erők küzdenek, hogy a magyar nép eljusson a jószomszédi kapcsolatokhoz a jugoszláv nemzettel. A magyar békeszerződés-javaslatához készített kiegészítéseinek benyújtásakor a jugoszláv delegációt a magyar nemzethez fűződő jószomszédi és baráti viszony alapelvei vezetik, és a segítségnyújtás szándéka a magyar népnek, hogy lehetővé tegye számára szilárd demokratikus rend létrehozását országában, semmiképpen sem engedi magát a magyarok elleni bosszú alapelvétől vezéreltetni. Mindezen okokból minimálisra korlátozta követeléseit, amikor azon hatalmas károk megtérítéséről van szó, amelyeket a magyar megszállók okoztak nekünk, és amelyek egész összege tízszeresen magasabb annál, amit számunkra a békeszerződés-javaslatban megítéltek.”³

1. XIX-J-1-c-II-15-1945-47-309/konf.-1946. 1461-1462. Idézi Föglein Gizella: Magyar–jugoszláv népcsereegyezmény-tervezet (1946). *Századok*, 1996. 6. 1555. Idézi A. Sajti 2004, 356. – 2. MOL XIX-J-1-c-II-15-1945-47-309/konf.-1946, 1464. Idézi A. Sajti 2004, 356. – 3. Cseres 1991, 265–267.

1946. augusztus 28.

A Minisztertanács 133. ülésén megvitatta a jugoszláv–magyar lakosságcsere-egyezmény tervezetét.¹ A kisgazdapárti Nagy Ferenc miniszterelnök a jugoszláv javaslatot „egy nagyon enyhe és nagyon barátságos” ajánlatnak nevezte. Rákosi Mátyás is „igen rendesnek” tekintette, és javasolta annak befoglalását, hogy „a kicserélés után maradó magyarok, mind a Magyarországon maradó jugoszlávok, a legteljesebb demokratikus nemzeti jogokat élvezzék”. Egyedül B. Szabó István kisgazdapárti államminiszter adott hangot annak az aggodalmának, hogy a lakosságcsere miatt ezeket a területeket Magyarország végleg elveszíti. Erre Nagy Ferenc megjegyezte: „Mindaddig nem lesz szerencsés a magyar külpolitika és az ország külpolitikai elhelyezkedése, amíg azt hiszik, hogy a mostani békekonferencia nem végleges.” A minisztertanács azzal fogadta el a javaslatot, hogy „a visszamaradókra a kisebbségi jogok hatályban maradnak”²

1. MJNJ44-47 – 2. MOL XIX-A-83-a-133.jkv. 1946. augusztus 28. 6-10-12.d. Idézi A. Sajti 2004, 356–357.

1946. augusztus 30.

A Minisztertanács 134. ülésén határozatot hozott, hogy Bán Antal ipariügyi miniszter vezetésével delegációt küld a magyar–jugoszláv árucseré-forgalmi tárgyalások lefolytatására.¹

1. MJNJ44-47.

1946. augusztus

A *Híd* 8. számának tartalma: Milovan Đilas: *Jugoszlávia és a békeértekezlet*; Keck Zsigmond: *Vajdasági telepések*; Kovács Pál: *Új szérűn*; Thurzó Lajos: *Eperfa alatt*; Erdős László: *Tavas*

elején; Lőrinc Péter: *Iskolakérdés*; Nagy István: *A mi közházunk*; Marko Perić: *A munkanormák*; Vladimir Nazor: *Szántó* (Ford. Ács¹ Károly); Tartaglia [Gvido Tartalja]: *Spanyolország* (Ford. Ács Károly); Ivan Mihailov: *Politikai nevelőmunka az ifjúságnál*; Braun István: *Lázadás Gósenben*; Fogarasi Béla: *A dunai népek együttműködése*; Sulhóf József: *Világszemle*; Remete Mária: *A magyar sajtó terjesztése*; Steinfeld Sándor: *A Kommunista Kiáltvány*; Gvozden András: *Dedíjer naplója*; Szántó Mihály: *A brit huligántörvény*; Frank Benjámín: *Az imperializmus Közel-Keleten*. Kép: Hangya András.

1. Kovács Károly (1928–2007) verseit és műfordításait Ács Károly néven adta közre.

1946. szeptember 1.

Zentán Darinka Vujić magán-énektanárnő szervezésében megkezdte rendszeres munkáját a Városi Zeneiskola.¹ Működését a polgárok követelésére a járási Népbizottság tanügyi hivatala 1946. október 14-én engedélyezte. Már az első évben 154 tanulója volt. Vajdaságban ekkor még csak Újvidéken és Szabadkán létezett zeneiskola. Rumán, Nagybecskerekben, Apatinban és Óbecsén 1948-ban, Pancsován 1949 szeptemberében, Kikindán pedig csak 1953 őszén kezdődött meg az alsó fokú zeneoktatás. 1951-ben 889 magyar tanuló járt zeneiskolába, kétszer több, mint a tartományi átlag magyarokra eső aránya, a szabadkai, zentai, óbecsei és apatini zeneiskolában magyarul is folyt az oktatás.²

1. *Híd*, 1949. 4. 221.; Eberst 1974b, 159. – 2. NMJ, 166.

1946. szeptember 5.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Kongó Tivadar titkár aláírásával körlevelet küldött a kultúregyesületekhez, amelyben kifejtette: „A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség igen fontos feladatának tartja, hogy foglalkozzék a magyar főiskolások ügyével. Célunk az, hogy a magyar nép érdekeinek szemmel tartásával, minél előbb

egészséges magyar értelmiséget alakítsunk ki. E cél érdekében elhatároztuk, hogy minden erőnkkel előmozdítjuk minél nagyobb számú fiatal magyar értelmiségnek az egyetemre való beiratkozását. Ezáltal lehetővé kívánjuk tenni a munkás- és parasztfiúság továbbképzését is. [...] Felhívjuk az egyesületek figyelmét a *Magyar Szó* szeptember 19. számában megjelent *Erőteljesebb magyar kultúrmunkát* című cikkére, amelyben a Szövetség a rendszeres kultúranyag küldeményének megindítását bejelentette.”

1946. szeptember 6.

Megérkezett Budapestre a jugoszláv–magyar lakosságcsera-egyezménynek a Jugoszlávia által elkészített tervezete.¹

1. MOL XIX-J-1-c-II.15.-1945-47-707/Konf.-1946. 28. d. Közli Föglein Gizella: Magyar–jugoszláv népcseraegyezmény-tervezet (1946). *Századok*, 1996. 6. 1563–1567. Idézi A. Sajti 2004, 359.

1946. szeptember 10.

A párizsi béketárgyalások keretében a magyar területi és politikai bizottság ülésén Ukrajna és Jugoszlávia képviselője támogatta Csehszlovákia követelését, hogy további öt magyar falut csatoljanak Csehszlovákiához „Pozsony fejlődésének biztosítása” érdekében.¹

Budapesten a külügyminisztérium kezdeményezésére tárcaközi értekezletet tartottak a Jugoszláviában kisajátított magyar érdekeltségű vállalatok és pénzintézetek kapcsán, amelyen a miniszterelnökség, a pénzügyminisztérium, az iparügyi minisztérium, a Gyáriparosok Országos Szövetsége (GYOSZ), a Hitelbank, a Becskereki Cukorgyár Rt. valamint a Nasici Fakitermelő Rt. képviselői vettek részt. Abban állapodtak meg, hogy az érdekképviseletek kimutatást készítenek a jugoszláviai magyar vagyont ért károkról, és a nemsokára Belgrádba utazó kereskedelmi delegáció „tájékozódni fog” az ügyben.²

Az SZKP Vajdasági Tartományi Bizottsága megvitatta a Népvédelmi Osztály jelentését arról, hogy Szerémség területén aggasztó méreteket ölt a Független Horvát Állam hátra maradt fegyveres erőiből szerveződő keresztmozgalom [križari] tevékenysége, amely kapcsolatban áll egyes nyugati országok titkosszolgálateival. Noha vezetőjét, Ivica Popićot likvidálták, „a terepen aktívak az ifjúsági kereszt szervezetek, különösen az iskolákban”.³

1. Balogh 1988, 235. – 2. MOL XIX-A-1-n-„Z”-3029-1946. 6. d. Idézi A. Sajti 2004, 372–373. – 3. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 10. septembra 1946. [a Tartományi Pártbizottság 1946. szeptember 10-i ülésének jegyzőkönyve]. Idézi Bjelica 2010, 115.

1946. szeptember 12.

Megtörtént Gyöngyösi János és Edvard Kardelj külügyminiszterek levélváltása, azaz a lakosságcserére vonatkozó elvi megállapodás, és a jugoszláv delegáció visszavonta a magyar békeszerződéshez fűzött módosító indítványait.¹

1. MOL XIX-J-1-a-2-jugoszláv-2054/1946. 89. d; MOL XIX-J-1-c-II-15-1945-47-529/konf. 1456–1459. Föglein Gizella: Magyar–jugoszláv népcsereregyezmény-tervezet (1946). *Századok*, 1996. 6. 1561–1563. A jugoszláv motivációkról lásd Edvard Kardelj: *Sećanja. Borba za priznanje i nezavisnost nove Jugoslavije 1944–1957*. Beograd, 1980, 85; Milovan Đilas: *Revolucionarni rat*. Beograd, 1990, 411–412.; Idézi A. Sajti 2004, 358.

1946. szeptember 13.

Gerő Ernő és Edvard Kardelj megbeszéléseket folytatott a jugoszláv–magyar diplomáciai kapcsolatok alakulásáról.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1946. szeptember 15.

Miután augusztus végén Kardelj és Gyöngyösi külügyminiszter levélváltás formájában rögzítette a két állam között megvalósítandó önkéntes és kölcsönös lakosságcsere, a *Szabad Nép* a következőket írta: „Jugoszlávia elfogadta

a magyar javaslatokat. A kölcsönös lakosságcsere három év alatt legfeljebb 40 000 emberre vonatkozik.”¹

A Vajdaság Népképviselőházának 5. rendes ülésén elfogadott adminisztratív felosztás Vajdaságot az addigi 31 járás és 8 város helyett 24 járásra és két járási rangú városra osztotta. Szerbia Népképviselőházának Prezídiuma viszont 1946. szeptember 27-i ülésén a Vajdaság 9 városra és 23 járásra való adminisztratív-területi felosztást foglalta törvénybe.

1. Balogh 1988, 244.

1946. szeptember 16.

Nagybecskerekén megnyitották az *Élő vajdasági képzőművészek kollektív kiállítását*. A 26 festő között három magyar volt: Boschán György, Hangya András és Nagy Sándor.¹

1. *Híd*, 1986. 9. 1095.

1946. szeptember 20.

A magyar területi és politikai bizottság ülésén Jugoszlávia képviselője támogatta Csehszlovákiának a magyar lakosság kitelepítésére vonatkozó követelését, de azt is leszögezte, hogy kormánya nem tervezi a területén élő magyarok kitelepítését, hanem önkéntes és kölcsönös lakosságcsere törekszik.¹

1. Balogh 1988, 239.

1946. szeptember 21.

Megérkezett Budapestre a jugoszláv külügyminisztérium által megfogalmazott, táviratilag megküldött közös kommuniké a lakosságcsere megállapodásról, amelyet sem a magyar, sem a jugoszláv fél nem tett közzé.¹

1. A. Sajti 2004, 359.

1946. szeptember 22.

A béketárgyalások során Párizsban megbeszélésre került sor Gyöngyösi János magyar és Edvard Kardelj jugoszláv küldöttségvezető között. Meg-

állapodtak egy konvenció kidolgozásában, amely egy kölcsönösen legfeljebb 40-40 000 személyt felölő lakosságcsere részleteit szabályozná.¹

1. Dragomir Ganović: Dokumenti istine. Izbor iz dokumenata o spoljnoj politici SFRJ u prvim godinama posle rata (15). Važnost dnevnoeg reda. *Borba*, 1985. augusztus 21.

1946. szeptember 27.

Gyöngyösi János és Stanoje Simić külügyminiszterek megegyeztek a magyar–jugoszláv diplomáciai kapcsolatok felvételéről.¹

Ezt megelőzően a jugoszláv külügyminiszter jegyzéket adott át magyar kollégájának, amelyben kijelentette, hogy Jugoszlávia hajlandó felvenni a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal.² Magyarország a SZEB elnökhelyettese, Vlagyimir Petrovics Szviridov felé azzal a kéréssel fordult, hogy engedélyezze a jugoszlávokkal való kapcsolatteremtést. Szviridov altábornagy megbízásából közölték, hogy „a magyarországi SZEB-nek nincs kifogása a Magyarország és Jugoszlávia közötti diplomáciai kapcsolatok helyreállítása ellen”.³
> 1947. január 29.; > 1947. február 4.

A magyar–jugoszláv lakosságcsere-egyezmény kapcsán a *Szabad Nép* közölte Gyöngyösi János *A magyar–jugoszláv megegyezés követésre méltó példa* című cikkét.⁴

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956 – 2. MOL XIX-J-1-k.9/a.2591/pol/1946.15.d. – 3. MOL XIX-J-1-k.1/a.2785/pol/1946.1.d.; FarkasP 2004. – 4. A. Sajti 2004, 358.

1946. szeptember 28.

Újvidéken a tartományi pártbizottság tanácskozást szervezett a körzeti párttitkárokkal a tartományban uralkodó nemzetiségi viszonyokról. Az újvidéki beszámoló szerint a katolikus egyház hatása ellenére a sovinszta tendencia lanyhult, viszont „Péterváradon a horvátok közt sokkal nagyobb a sovinizmus, mint a városban a magyarok közt”. A Sajkásgyörgye [Đurđevo] környéki

ruszinok közt is észleltek sovinszta jelenségeket, és úgy ítélték meg, hogy „a helyzet a szlovákok közt a legjobb”. A zombori körzeti pártbizottság figyelmeztetett, hogy a papok egy nemzetiségen belül is megoszlást váltanak ki, és példaként a szelencsei szlovákok esetét hozta fel, ahol abban az időben nagyon kiéleződött a katolikusok és protestánsok közötti viszony. Ugyanakkor azt is megállapították, hogy a helyi szlovákság bizonyos sovinszta jelenségek ellenére is igencsak hűséges az új hatalomhoz.¹

Budapesten megkezdődött a Magyar Kommunista Párt III. kongresszusa.² Beszámolójában Rákosi Mátyás főtitkár kijelentette: „a Duna-medence népei egymásra utaltak, és ezért gondosan el kell távolítanunk minden akadályt, amely gátolná, hogy a demokratikus népek kart karba öltve haladjanak. Ezzel kapcsolatban a legnagyobb elismeréssel kell megemlítenem Jugoszláviát és nagy vezetőjét, Tito marsallt, aki valóban demokratikus és a jövőbe látó politikájával példásan bánik országában a magyar néppel. Jugoszlávia népeinek elég okuk lenne, hogy felelősségre vonjanak bennünket Horthy Bácskában elkövetett gátlásaiért. Azok, akik szabadságukat és nagyságukat annyi hősiesség és véréldozat árán szereztek meg: Jugoszlávia népei és vezére itt is bölcs mértékletességgel járnak elől.”

Az eseményről a *Híd* októberi számában Steinfeld Sándor ezt írta: „Különös jelentőséget kölcsönzött a kongresszusnak a külföldi kommunista pártok képviselőinek részvétele. A kongresszusra elküldték képviselőiket az angol, francia, spanyol, olasz, jugoszláv, román, dán, svéd, finn, lengyel stb. kommunista pártok, akik jelenlétükkel és beszédeikkel bizonyították a világ dolgozóinak testvériségét és egységét. Ránk nézve jelentős a két jugoszláv kiküldött fölszólalása. Popivoda Krsto üdvözlő beszédében a következőket mondotta: »A jugoszláv népközösségben az összes nemzetiségi kisebbségeknek biztosítva vannak a politikai és nem-

zetiségi jogaik. Ezért mi is joggal elvárjuk, hogy kisebbségeink helyzete más országokban is olyan legyen, mint amilyen a kisebbségek helyzete a mi köztársaságunkban. A dunai népek közötti összes vitás kérdéseket egymás közötti tárgyalással, közös jóakarattal meg lehet oldani.« [...] Pucar Đuro kijelentette, hogy »a magyar Kommunista Párt széles körű támogatást talál a jugoszláv Kommunista Párt részéről, Jugoszlávia békeszerető népe támogatja a magyar népet abban a küzdelemben, amelynek célja az igazi demokrácia megszilárdítása.«»

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa savetovanja u PK sa sekretarima OK od 28. septembra 1946. [Jegyzőkönyv a körzeti pártbizottságok titkárainak a Tartományi Pártbizottságban 1946. szeptember 28. megtartott tanácskozásáról.] Idézi Bjelica 2010, 115. – 2. *Híd*, 1946. 685–686.; *Magyarország történeti kronológiája. IV. 1944–1970.* Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó, 1030.

1946. szeptember 29.

A Vajdasági Népfrent megtartotta 2. értekezletét, amelyen külön kihangsúlyozták a nemzeti egyenjogúság terén elért eredményeket. A szervezet elnöke dr. Aleksandar Živa lett, Sóti Pált harmadik alelnöknek választották meg.¹

1. NF, 71.

1946 szeptember

A *Híd* 9. számának tartalma: Thurzó Lajos: *Az új kenyér dicsérete*; Keck Zsigmond: *Népfrentünk időszerű kérdései*; Mayer Ottmár: *Földmunkások között 1939*; Lévy Endre: *Földmunkások között 1946*; Nazor: *Halott őrség* (Ford. Ács Károly); Lövi György: *A nép kenyere*; Nagy Lajos: *A föld*; Hajdú Vilmos: *Marković Svetozar*; Lőrinc Péter: *Iskola és egyház*; Galamb János: *Előre*; Pajzs Pál: *Színjátzásunk új útja*; Lukács Imre: *Ars poetica*; Vladimir Dedijer: *Halál a hegyek között*; Vlagyimir Majakovszkij: *Búcsú* (Ford. Dudás Kálmán); Alekszander Alekszandrov: *A marxizmus leghatalmasabb műve*; Nyikolaj Leonidov: *Aszláv népek együttműködése*; Szergej

Lipatov: *A balkáni helyzet*; Sulhóf József: *Világ-szemle*; Illés Béla: *Alekszandr Fagyjejev*; Nyikolaj Szergejev: *A sajtószabadságról*; Harmos Imre: *A szovjet gazdasági rendszer fejlődése*.

1946. október 1.

Megjelent a *Vajdasági Méhészet* című szaklap első száma.¹

1. JMK, 7.

1946. október 2.

Nagybecskerek nevét az addigi (1935–1941 és 1944–1946) Petrovgradról Zrenjaninra változtatták. Žarko Zrenjanin (1902–1942) a JKP KB tagja és vajdasági szervezetének titkára volt.¹

1. Leksikon NOR, 1242.

1946. október 5.

Kongó Tivadar, a Vajdasági Magyar Kultúr-szövetség főiskolás akcióbizottságának elnöke körlevelet küldött a kultúregyesületekhez: „Az egyetemisták és főiskolások segélyző akciója elérkezett a megvalósulás stádiumába. A szövetség megszervezte az általános vajdasági gyűjtést, és pontosan kidolgozta a beogradi kollégium és a zagrebi menza felállításának tervezetét és költségvetését. Az egyetemi hallgatók beiratkoztak fakultásaikra. Az előadások megkezdődtek, és a segítségre máris szükség van.”¹

1. Földessy összeáll. 1972, 8.

1946. október 8.

Vajdaság Végrehajtó Főbizottságának Művelődési Osztálya jóváhagyta a Vajdasági Működvelő Színházak Szövetségének 1946. szeptember 27-i alakuló közgyűlésén elfogadott szabályzatát, amely a szervezet céljait így határozta meg: „4. ápolja népeink testvériségét és egységét a mi nemzetiségeinkhez tartozó szerzők darabjainak bemutatásával, az amatőr színházaikkal való kapcsolattartással és kölcsönös vendégszereplések szervezésével; 5. az irodalom és kölcsönös vendégszereplések útján ápolja a testvériséget a

szláv népekkel, elsősorban a testvéri Szovjetunióval és minden szabadságszerető néppel. [...] 14. a néphatalom útján azon ténykedik, hogy a Vajdaságban egyetlen színházi művészetet ápoló egyesület se működhesen a Szövetség tudta és az általa jóváhagyott szabályzat nélkül.”¹

1. *Nacrt pravila Saveza amaterskih pozorišta Vojvodine – Amaterskih pozorišta – Amaterskih pozorišnih sekcija*. Novi Sad, 1946, GIOAPV, 4–5.

1946. október 10.

Újvidéken a *Magyar Szó* szerkesztőségének szervezésében megjelent a *Vajdasági Dolgozó Nő* című lap első száma.¹

1. JMK, 7.; KMSZ, 42.

1946. október 15.

Párizsban befejeződött a második világháborút lezáró, > 1946. július 29-én kezdődött békekonferencia. A békeszerződéseket ugyanott írták alá > 1947. augusztus 10-én.

A Vajdasági Népfrent Tartományi Bizottsága meghatározta a VNF képviselőjelöltjeinek listáját a Szerb Népköztársaság Alkotmányozó Nemzetgyűlésének megválasztására.

1946. október 16.

Magyarország Minisztertanácsa 144. ülésén határozatot hozott a Jugoszláviával való diplomáciai kapcsolatok felvételéről.¹

1. MJNJ44-47.

1946. október 18.

A Vajdasági Népfrent VB kiáltvánnyal fordult Vajdaság népeihez a Szerbiai Alkotmányozó Nemzetgyűlésre kiírt választások kapcsán.

1946. október 23.

Jugoszlávia Képviselőháza törvényt¹ hozott az 1941. április 6-a előtt hatályban lévő és a megszállás alatt meghozott jogszabályok érvénytelenítéséről, ami az AVNOJ Elnöksége > 1945.

február 3-án meghozott határozatának törvényi formába iktatását jelentette. Ezzel elhárult a tulajdonviszonyok teljes átrendezését korlátozó minden jogi akadály.

1. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije. SL FNRJ, 1946/86., 1947/105.

1946. október 25.

Jugoszlávia Képviselőháza megerősítette és módosította a népvagyon védelméről és igazgatásáról szóló 1945. május 24-i törvényt, amelynek új elnevezése: *Törvény a népvagyon és az állami igazgatás alatt álló vagyon védelméről*.¹ Ez kimondja, hogy semmis minden olyan, az elkobzás, államosítás vagy zár alá vétel ügyében hozott végzés időpontjától lebonyolított jogi ügylet, amely az állami tulajdonba került vagyontárgyakat elidegenítette vagy megterhelte, ugyanakkor „az illetékes szervek jogosultak a szóban forgó javakat használóiktól bármikor elvenni és népvagyonként kezelni azokat.”

1. Zakon o potvrdi i izmenama Zakona o zaštiti narodnih dobara i njihovom upravljanju od 24. maja 1945. godine. SL FNRJ, 1946/86.

1946. október 30–31.

A népbíróság Újvidéken ítéletet hirdetett a háborús bűnökkel vádolt Szombathelyi Ferenc vezérezredes, volt vezérkari főnök és nyolc társa, Feketehalmy-Czeydner Ferenc, Grassy József, Gaál Lajos, Zöldy Márton, Bajsai Ernő, Nagy Miklós, Bajor Ferenc és Perepatics Pál ügyében. Az 1946. október 22-én kezdődött per vádlója Gyetvai Károly volt. Valamennyi vádlottat halálra ítélték és kivégezték.¹

1. A. Sajti 2004, 340.

1946. október 31.

Tito a zágrábi választási nagygyűlésen feltette a kérdést: „Mennyiben különbözik mai társadalmi rendszerünk a régi Jugoszlávia rendszerétől és még számos más ország rendszerétől? Annyi-

ban, hogy mi megoldottuk a nemzeti kérdést. A régi Jugoszláviában nemzeti elnyomás és egyenlőtlenség volt. A népek nem fejlődhettek, nem ápolhatták nemzeti kultúrájukat, mert a nemzeti jogok nem voltak minden népre nézve egyformák. Új Jugoszláviánkban minden nemzet – szerbek, horvátok, szlovének, macedónok, Crna Gora-iak, nemkülönbön minden nemzeti kisebbség is – teljes jogokat élvez, s megvannak a szükséges feltételei kulturális és gazdasági fejlődésének egyaránt. A régi Jugoszláviában, valamennyien jól tudjátok, nem így volt.”¹

1. *Borba*, 1946. november 2.; Tito 2, 377.

1946. október

Újvidéken megalakult a Pedagógiai Főiskola a következő szakokkal: szerbhorvát nyelv és jugoszláv irodalom, magyar nyelv és irodalom, orosz nyelv és irodalom, történelem, földrajz, biológia, vegytan, matematika, fizika és műszaki nevelés. A beiratkozás november 1-jéig történt. ¹

A *Híd* 10. számának tartalma: Pajzs Pál: *Diadalmas vasút*; Milovan Đilas: *A vasútépítő ifjúság munkája*; Laták István: *Hat vers (Sztálin, Lenin, Tito, A szabad embernél nincsen boldogabb, Kültelki őszi táj, Felszabadultak éneke)*; Malusev Cvetkó: *Szakszervezeti titkárok*; Gál László: *ABC*; Hantos Mária: *Egy írástudatlanhoz*; Lukó András: *Muzslya*; Illés Béla: *Aranyliba*; Branko Ćopić: *Farkas üvölt a városszélen* (Ford. Pap József); Vladimir Nazor: *Vezérünk* (Ford. Pap József); Poór János: *Egy magyar munkás a szlovén hegyek között*; Thurzó Lajos: *A hős nyomában*; Ferenczi Gábor: *Érsek-bűnöző* (Stepinac); Gamsz András: *A sovinizmusról*; Gál László: *A rohammunkás dicsérete*; *Novellapályázatunk eredménye*; Muzsik Lajos: *Mezsgyekarók*; Tajcin Iván: *Válasz az amerikai olvasónak*; Sulhóf József: *A Duna-kérdés*; Alekszandr Alekszandrov: *A leninizmus leghatalmasabb műve*; Kalinin: *Hogyan tanuljuk a marxizmust*; Steinfeld

Sándor: *Világszemle*; Sofija Spahić: *AFŽ és a gyermekvédelem*; Csorba János: *Kultúra a tanyák között*; Lőrinc Péter: *Magyarországi új tankönyvek*; L. A.: *Szkipetárok. Illés Béla könyvéről*; Lőrinc Péter: *Két értékes könyv*; Steinfeld Sándor: *Szivárvány*; Sulhóf József: *A Szivárvány zenéje*; *A jezsuita rend a Vatikán titkos főhadiszállása*; Szűcs Miklós: *Angol-szovjet szövetség mint a világbéke biztosítója*.

A *Híd* ismertette a júniusban meghirdetett novellapályázat eredményét. A bírálóbizottság – Brindza Károly, Gál László, Hock Rudolf, Keck Zsigmond, Sulhóf József – a 34 beérkezett kézirat egyikét sem jutalmazta első díjjal. Három második díjat osztott ki – Muzsik Lajosnak, Pap Józsefnek és Szekeres Jánosnak –, a harmadik díjat pedig az *Egy darab élet* című írás Konkoly jeligéjű kanizsai szerzője kapta. ²

1. *Magyarország történeti kronológiája. IV. 1944–1970.* Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó, 1031.; HRP3, 322.; MKM, 313. – 2. *Híd*, 1946. 10. 653–654.

1946. november 1.

Pancsován 4 500 példányban megjelent a *Bucuria copiilor* [Gyermekeköröm] című román nyelvű gyermeklap első száma.¹

1. Stoković 1975, 234., 271.

1946. november 2.

Belgrádban, a Népfront választási nagygyűlésén Tito külpolitikai kérdéseket érintve megjegyezte: „A szomszédos országokról szólva, Magyarországgal most újítjuk fel a rendes diplomáciai kapcsolatokat. Gazdasági téren már együttműködünk Magyarországgal. Arra törekedünk, hogy – nem nézve a múltat – minden szomszédos országgal, tehát Magyarországgal is helyreállítsuk a legjobb viszonyt, a legszorosabb együttműködést, mert ez mindkét országnak csak hasznára válhat. Romániával jó a viszonyunk, gazdasági és politikai téren is együttműködünk. Románia és

Magyarország jelenlegi helyzete azonban lehetetlenné teszi számunkra és számukra is, hogy a gazdasági téren már elért eredmények politikai téren is megvalósuljanak.”¹

Megjelent a Tartományi Tanügyi Hivatal utasítása a könyvtárak, múzeumok és levéltárak megalakításáról.

1. *Borba*, 1946. november 4.; Tito 2, 392.

1946. november 4.

A *Slobodna Vojvodina* idézett Nikola Petrović iparügyi miniszter beszédéből: „Reméljük, hogy a magyar kisebbség Jugoszláviában meggyőződött arról, hogy megmentésének egyetlen útja a Népfront útja, és hogy soraiból eltávolította azokat a reakciós elemeket, amelyek nemcsak a szerbekre, hanem a magyarokra nézve is károsak.”¹

1. NF, 227.

1946. november 5.

Jugoszlávia Képviselőháza törvényben¹ erősítette meg, módosította és kiegészítette a Macedóniában és Kosovo-Metohija Autonóm Területen a kolonistáknak és agrárérdekelteknek juttatott földek kiosztásának felülvizsgálatáról > 1945. augusztus 3-án hozott törvényt.

1. Zakon o potvrđi, izmenama i dopunama Zakona o reviziji dodeljivanja zemlje kolonistima i agrarnim interesima u Makedoniji i u Kosovsko-Metohijskoj oblasti od 3. avgusta 1945. godine. SL FNRJ, 1946/89.

1946. november 10.

Szerbiában az általános választójog alapján megválasztották a Szerb Népköztársaság Alkotmányozó Nemzetgyűlésének képviselőit. Vajdaság területén a korabeli hivatalos adatok szerint a részvételi arány 92,22 % volt.¹ > 1947. január 15.; > 1947. január 17.

1. NF, 227.

1946. november 17–19.

Belgrádban megtartották a jugoszláv írók I. kongresszusát. Radovan Zogović ott elmondott beszámolóját a *Hid* folytatásokban közölte az 1946. évi 12., valamint 1947. évi 1. és 2. számban. Ugyanott Gál László, a kongresszus egyik résztvevője megjegyezte: „Ha itt, nálunk, nincsen megfelelő magyar könyv és színdarab, elsősorban azért nincsen, mert nincsen Magyarországon sem. [...] Ami a külön vajdasági magyar könyvkiadást illeti, itt is mindenekelőtt az a kérdés merül fel: lehetséges-e olyan példányszámban kiadni és elhelyezni magyar könyvet, hogy azokat megfelelő áron juttassuk dolgozóink kezébe. [...] Úgy tudjuk, hogy Majtényi Mihálynak van egy kötetre való új novellája. Azt hisszük, minél előbb az olvasók elé kell vinni ezt a kötetet, nemcsak azért, mert Majtényi valóban tehetséges író, hanem azért is, mert áldozatok árán is meg kell teremteni a vajdasági magyar könyvkiadást – és később az irodalmat.”¹

1. *Hid*, 1946. 724–728.

1946. november 19.

A Jugoszláv Írószövetség I. kongresszusa után Tito fogadva a küldöttek egy csoportját, többek között megjegyezte: „Mi most az új Jugoszlávia polgárait formáljuk. Ebben a munkában a pusztán adminisztratív intézkedések nem elegendők és nem is elég célravezetőek. Egyes emberekben a türelmetlenség csökevényei lappanganak még, sokan pedig nem látják tisztán, milyen művet építünk. Nagy munkán dolgozunk, de tudnunk is kell, hogy nagy munkán dolgozunk! Igyekeznünk kell úgy dolgozni, hogy az egyes köztársaságok irodalmát minden nemzetiség a magáénak mondhasa, hogy a népek ily módon is közeledjenek egymáshoz, és még jobban megszeressék egymást. Igen fontosnak tartom a kapcsolatok felvételét a többi ország minden haladó szellemű írójával, mert ma a jó és a rossz között folyik a harc, fokozott harc az igazi demokráciáért a világban. Ebben a harcban és

a népeink javát szolgáló munkában sok sikert kívánok önöknek.”¹

1. *Borba*, 1946. november 20.; Tito 2, 401–402.

1946. november 21.

Szerbia Művelődési Minisztériumának Népművelési Osztálya bizottságot alakított az antikváriumok, könyvkereskedések és kiadóvállalatok könyvjegyzékeinek átvizsgálására. A bizottság 1947. január 7-én befejezett munkájával elkészült a tiltott könyvek és szerzők háború utáni harmadik jegyzéke.¹ A listára a fasiszta eszmiségű könyvek mellett felkerültek mindazon művek is – tartalmuktól függetlenül –, amelyek szerzői nem rokonszenveztek az új hatalommal. Az újabbnál újabb listák készítésénél radikálisabb módon oldotta meg a kérdést az 1948. április 28-i „második államosítás”, amely során a még magánkézben maradt antikváriumok, könyvkereskedések és kiadók is az állam tulajdonába és a párt irányítása alá kerültek.

1. Nataša Milićević: Građanski orman za knjige – kulturno nasleđe i oblikovanje novog identiteta srpskog društva 1944–1950. *Tokovi istorije*, 2006. 3. 128.

1946. november 22.

A Minisztertanács 150. ülésén levette napirendről a Jugoszláviában éltelt magyar állampolgárok vagyonelkobzására vonatkozó előterjesztést.¹

1. MJNJ44-47.

1946. november 27.

Jugoszlávia és Albánia egyezményt írt alá a vámunióról és a valutapáritásról.¹

1. Arday Lajos: *Reformok és kudarcok. Jugoszlávia utolsó évtizedei, és ami utána következett*. Budapest, 2002, BIP, 149.

1946. november 29.

Magyarország Minisztertanácsa 151. ülésén Szántó Zoltánt kinevezte belgrádi követté.¹ > 1946. szeptember 27.; > 1947. január 29.

Jugoszlávia nemzeti ünnepe, a köztársaság napja² alkalmából a magyar államférfiak üdvözlő táviratokat küldtek, Rajk László belügyminiszter pedig *Együtt ünnepelünk* címmel cikket írt a *Szabad Népbe* a jugoszláv–magyar barátságról.³

1. MJNJ44-47. – 2. November 29-ét 1946-tól a köztársaság napjaként ünnepelték Jugoszláviában annak emlékére, hogy 1943-ban a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács (AVNOJ) ezen a napon hozott határozataival fektették le az új Jugoszlávia államiségának alapjait. – 3. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1946. december 5.

A JKP KB Politikai Irodája 1946. augusztus 22-i határozata nyomán a Jugoszláv Képviselőház elfogadta a gazdasági magánvállalatok államosításáról szóló törvényt.¹ Ez tulajdonjogi vonatkozásban lényegében már formális aktus volt, mert a népellenességnek minősített személyek vagyona, valamint a külföldiek és az eltűntek vagyona ekkor már zár alatt volt, a működésükből eredő teljes akkumuláció az államot illette meg. A törvény csak azt jelzi, hogy a megerősödött államapparátus már képes volt a nevezett vagyont állami tulajdonként is igazgatni. A törvény > 1948. április 28-i módosításával államosították a helyi jelentőségű vállalatokat és a teljes kiskereskedelmi hálózatot is.

1. Zakon o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća. SL FNRJ, 1946/98., 1948/35.; DERV, 61.

1946. december 7.

A JSZNK Népkepviseelőháza meghozta az ipari magánvállalatok államosításáról szóló törvényt, amelynek alapján Vajdaságban 894 ipari létesítményt államosítottak.¹ A törvényjavaslatot a JKP KB Politikai Irodája 1946. augusztus 22-én vitatta meg.

1. HRP3, 39.

1946. december 8.

Bán Antal iparügyi miniszter vezetésével magyarországi kereskedelmi delegáció érkezett Belgrádba.¹ > **1946. december 30.**

Belgrádban megnyílt a Szláv Kongresszus, amelyen Tito többek között ezt mondta: „Mi azért jöttünk össze, hogy szilárdan elhatározzuk: a szláv népek soha többé senki idegen érdekeit nem szolgálják, csak a saját érdekeiket. Összejöttünk, hogy szilárdan elhatározzuk: soha többé ne ismétlődhessek meg az a borzalmas tragédia, amelyet elsősorban a szlávok szenvedett át ebben a legutóbbi nehéz háborúban a germánok, németek és egyéb fasiszta hordák vad rohamától. A szlávoknak nagy küldetése van, de nem az, hogy pánszláv tömböt teremtsen. A szlávok történelme végtelen sorozata az évszázados nehéz harcoknak, amelyeket fennmaradásukért, jobb életükért folytattak. Sorozata ez a szenvedéseknek, a súlyos tapasztalatoknak. Évszázadokon keresztül éltek a szlávok különböző ellenségeik között, akik a szlávokat egymás ellen uszították, mert csak így érheték el azt, hogy egyes kis szláv országokat rabságba vessenek és kizsákmányolhassanak. [...] Mi lett volna, ha nincs a nagy Szovjet Szövetség, amely a nagy októberi forradalom vívmányaként jött létre? Mi lett volna, ha nincs a dicső Vörös Hadsereg? Mi lett volna, ha nem lett volna a munkásságnak és parasztságnak ez a nagy országa élen a lángeszű Sztálinnal? Ez az ország sziklaszilárdan állott ellen a fasiszta rohamnak és számtalan áldozat patakokban omló vére árán felszabadított bennünket, más országok szláv népeit is. [...] Éljen az örök szláv szolidaritás!”²

1. MSz, 1946. december 10. 2. – 2. *Borba*, 1946. december 9.; MSz, 1947. február 9.; Tito 2, 404–405.; Petranović, Zečević, 823–824.

1946. december 10.

A *Magyar Szó* közölte, megalakult a Vajdasági Műkedvelő Színházak Szövetsége, amely „Vajdaság minden népének műkedvelő színházait

és egyesületi vagy tömegszervezeti műkedvelő szakosztályait egybe akarja tömöríteni, hogy a velük való közvetlen kapcsolat erejével fölemelje a műkedvelő színházak színvonalát és a néphátóságok erős támasza legyen abban a törekvésben, hogy a művészet a legszélesebb néptömegek tulajdonává váljék. Ebben a célkitűzésben meggyeztek a Magyar Kultúrszövetség, a Szerb, a Szlovák és a Ruszin Matica, a Horvát és a Román Kultúrszövetség”.¹ > **1946. október 8.**

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy Székelykevéen „a helyi Népfront vezetősége a beszolgáltatás céljából a napokban megbeszélést tartott azokkal a földművesekkel, akik még ez ideig nem szállították be kukoricájukat és nem rendezték adójukat. [...] Végül Marován István, a helyi Népbizottság gazdasági előadója szólalt fel. Kijelentette: most van alkalma a skorenovaci magyarságnak megmutatnia, hogy valóban a testvériséget akarja, márpedig a testvériséget csak úgy lehet igazán kiépíteni, ha minden földműves beszállítja felesleges kukoricáját”.²

1. MSz, 1946. december 10. 5. – 2. MSz, 1946. december 10. 4.

1946. december 13.

A Minisztertanács 155. ülésén határozatot hozott Gondi Ferenc külügyminiszteri titkár szolgálatba való visszavételéről.¹

1. MJNJ44-47.

1946. december 15.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség megtartotta 1. évi közgyűlését. Elfogadta kultúrprogramját, megjelölte 15 kultúrgócát és megválasztotta tanácsát, amelynek tagjai Brindza Károly, Dobos István, Gál László, Hangya András, dr. Hock Rudolf, Janovics János, Keck Zsigmond, Kizur Eta, dr. Kovács Kálmán, dr. Kunszabó György, Kek Irén, Laták István, Löbl Árpád, Marocsik György, Márton Róza, Nagy József, Nagy Sándor, Pajzs Pál, Pálfi Teréz, Sóti Ferenc,

Sóti Pál, dr. Steinfeld Sándor, dr. Strelitzky Dénes, Szabó György és Szabó Ida voltak. A felügyelőbizottságba dr. Gyetvai Károly, Csikós István és Hedrih József került be.¹

A *Magyar Szó* közölte a *Borba* Magyarországról szóló cikkét, amely reagált a Kisgazdapárt *Oroszája és Vidéke* című lapja november 24-i vezércikkére is, miszerint Jugoszláviából kiüldözik a magyarokat, december 20-án pedig címben közölte: *Oroszája népe leszámolt a Jugoszlávia ellen uszító lapszerkesztővel*.

1. MSz, 1946. december 17.; *Híd*, 1947. 1.

1946. december 21.

Tito fogadta Bán Antalt, a Jugoszláviában tartózkodó magyar kereskedelmi küldöttség vezetőjét.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1946. december 22.

Bán Antal beszélt a belgrádi rádióban a magyar–jugoszláv kapcsolatokról.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1946. december 27.

Jugoszlávia Képviselőháza meghozta az adótörvényt, amely az azt követő 1947. márciusi végrehajtási utasítás alapján ötféle adónemet látott elő. A földművesek megadóztatása nem a kataszteri jövedelem alapján történt, hanem adóalanynak minősült mindenki, aki termőföld tulajdonosa volt. Az adót a háztartásra mint egészre vetették ki. Terv határozta meg, hogy köztársaságonként és tartományonként, majd alsóbb szintek szerint is mennyi adót kellett begyűjteni. A tervet az adóév kezdete előtt hozták meg, amikor még nem lehetett a hozamot felbecsülni. A szövetkezeti tagokat igen enyhén adóztatták. Alapvetően ez járult hozzá ahhoz, hogy a mezőgazdasági földterület magántulajdonban levő része Vajdaságban 41,7%, szűkebb Szerbiában 91%, Jugoszláviában pedig 77% volt.¹

1. DERV, 151.

1946. december 30.

Belgrádban Bán Antal magyar és Stanislaw Kapčok jugoszláv iparügyi miniszter két gazdasági megállapodást kötött. Az egyik a Magyarország és Jugoszlávia közötti, egy évre szóló kereskedelmi és áruforgalmi egyezmény,¹ amelynek keretösszege kb. 15 millió dollár volt. A másik egy öt éves gazdasági együttműködés, melynek lényege, hogy Magyarország gépipari berendezéseket szállít Jugoszláviába, míg az ellenszolgáltatásként főleg érceket. Ezeken a tárgyalásokon csak gazdasági kérdésekről esett szó, kül- és belpolitika nem került napirendre. Vas Zoltán küldött, aki a tárgyalásokon is részt vett, kijelentette: „A Jugoszlávia nyújtotta előlegek részbeni felhasználásával meggyorsítjuk a magyar üzemek gépi berendezéseinek modernizálását és siettetjük annak a versenyképességi foknak elérését, amely nélkül a magyar ipar a világgazdaságban hosszú ideig nem állhat fenn.”²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. Vas Zoltán: A magyar–jugoszláv gazdasági együttműködés. *Déli Csillag*, 1947. október–november. 55.; MOL XIX-J-1-k 25/c. 103.750/1947.42.d; Idézi FarkasP 2004.

1946. december 31.

A zágrábi magyar főiskolások kultúrsoportja Zentán vendégszerepelt Molière *A botcsinálta doktor* című komédiájával.¹

1. MSz, 1947. január 3. 5.

1946. december

A Magyarországon elvégzett felmérés szerint az országban ekkor 267 340 a szomszédos országokból menekült, kiutasított személy élt: Csehszlovákiából 70 150, Romániából 97 520, Kárpátaljáról 14 840, Ausztriából 30 és Jugoszláviából 84 800. A Jugoszláviából kiutasított közalkalmazottak 80,8%-a 1941 előtt is a Délvidéken lakott.¹

A *Híd* 11–12. számának tartalma: Josip Broz Tito: *Az új Jugoszlávia fõlszabadító harcának*

és forradalmi átalakulásának sajátosságai; Laták István: *Novi Sad-i ősz*; Thurzó Lajos: *A beszolgáltatás mint Vajdaság fő feladata*; Keck Zsigmond: *Egy bánati falu öt éves terve*; Gábor Andor: *Fohászkodás erőért*; Radovan Zogović: *Beszámoló a beogradi írőkongresszuson*; Gál László: *Vajdaság és az írőkongresszus*; Leonid Pjervomajszki: *Petőfi Sándor halála* (Ford. Radó György); Laták István: *A Majevisa hegységben*; Gál László: *Apók*; Kovács Lajos: *Egy darab élet*; Galamb János: *Város végén*; Vladimir Nator: *A földalatti Bosznia*; Kálmán Tamás: *Kubikosok a pancsevői réten*; Steinfeld Sándor: *Villamosítás, iparosítás; államosítás*; Sulhóf József: *Világzemle*; Lukács Gyula: *A faliújságok*; V. Gyityakin: *A pánszlávizmus és a jelenlegi szláv politika*.

A *Vajdasági Dolgozó Nő* 2–3. számában Sofija Spahić *Dolgozó nőink megmenthetik a népművészetek értékeit* címmel írta: „A nőszervezet kezdeményezése főleg a sajátos háziiparral foglalkozó vajdasági magyar környék felé fordul: Bácskában Kupuszina [Bácskertes], Bogojovo [Gombos], Doroszló, Bánátban Vojlovica [Hertelendyfalva] és Debelyaca [Torontálvásárhely] vidéke.” További közlések: Gál László: *Anyá* [Vers]; Herbatinné: *Olvasócsoporthoz szerveznek Tópolyán*; Komor Magda: *A betű ismerete minden*

tudás kezdete; Kaffka Margit: *Emberke* [vers]; Dömötör Teréz: *Megtanultam látni* [Novella].

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-2106-1946. 4. d; XIX-A-1-j-XXIII-11484-1946.; XIX-J-1-a-IV-103-1946. 54. d. Idézi A. Sajti 2004, 347–348.

1946.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség *Szabad-ságdalok* címmel megjelentette a munkásmozgalmi dalok gyűjteményét. Habár ezeket annak idején népdalokként igyekeztek feltüntetni, Király Ernő, e dalok háború utáni gyűjtője később kimutatta, hogy legtöbbjük szövegét pártaktivisták írták és fordították, mint például Steinfeld Sándor, illetve „a mitrovicai börtönben Pap Pál is számos olyan dalszöveget költött, fordított, amely megfelel a népi és műdallamokhoz. Ezek voltak az úgynevezett Népfrent-szövegek, amiket közismert dallamokra írtak, hogy minél könnyebben lehessen megjegyezni őket és minél könnyebben terjedjenek”.¹

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszak kiadványok száma és átlagos példányszáma: 4 (35 500); 7 *Nap* (8 000), *Híd* (1 000), *Ifjúság Szava* (4 500), *Magyar Szó* (22 000).

1. Király Ernő: Vajdasági magyar munkásmozgalmi dalok nyomában. *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, I. évf. 1. sz. 1969. szeptember. 170.

1947

1947. január 1.

Újvidéken megjelent a *Pionírújság* (1958-tól *Jópajtás*, 1962-től *Jó Pajtás*) című gyermeklap első száma. Főszerkesztője Cellik Magda volt, akit 1948-tól Girizd László, 1950-től Fodor Pál, 1952-től Argyelán István követett. Kéthetente jelent meg eleinte nyolc, 1950 szeptemberétől tizenhat oldalon, 1947 és 1954 között átlagban 15 000 példányban, és kezdetben olvasókönyvként is szolgált.

1. MSz, 1946. december 20.; MSz, 1947. január 11.; JMK, 7.; KMSZ, 54.; JUMIL, 109., 171.; Stoković 1975.

1947. január 2.

Kivégezték Pummer Sándor topolyai ügyvédet, akit „a megszállókkal való együttműködés” vádjával ítélték halálra, és akinek kegyelmi kérvényét a JSZNK elnöksége elutasította.¹

A szabadkai Munkásotthon kultúrosztálya faliújság-szerkesztői tanfolyamot indított Lukács Gyula vezetésével.

1. MSz, 1947. január 3. 3.

1947. január 3.

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy a napokban Nagyikikindán megnyitották a nagyikikindai Magyar Közművelődési Közösség kultúrotthonát.

Az újvidéki Magyar Kultúrkörben Löbl Árpád, a tartományi főbizottság közoktatásügyi osztályának felügyelője a nemzetiségi kérdésről tartott előadást.

1947. január 4.

A *Magyar Szó* beszámolt a szabadkai Népkör ifjúsági kultúrosztályának pár nappal azelőtt megtartott évi közgyűléséről, melyen a kultúrosztály tanácsának tagjává Kiss Lajost, Gellér Tibort, Szalai Istvánt, Szöllösi Lászlót és Lórenz Leonát választották meg.

1947. január 5.

A Vajdasági Népfront Végrehajtó Bizottságának ülésén elfogadott határozatok egyike leszögezte: „Vajdaságban letelepítettek körülbelül 50 000 családot – harcosokat a felszabadító háborúból. Néhány ezer még csak ezután érkezik. Szervezeteink feladata abból áll, hogy a telepesek részére kijelölt házak javítását önkéntes munkával elvégezzék, segítsenek új települések építésében, támogassák a telepeseket abban, hogy teljesen bekapcsolódjanak Vajdaság gazdasági és társadalmi életébe.”

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Tanácsa Újvidéken, a *Magyar Szó* szerkesztőségében megtartotta 5. rendes ülését. Jelen volt Brindza Károly, Gál László, dr. Hock Rudolf, dr. Gyetvai Károly, Hedrih József, Keck Zsigmond, Kongó Tivadar, Laták István, Löbl Árpád, Kizur Eta, dr. Kovács Kálmán, dr. Kunszabó György, Márton Róza, Nagy József, Nagy Sándor, Pálfi Teréz, dr. Strelitzky Dénes, dr. Steinfeld Sándor, Szabó Ida, Sóti Ferenc.

Új elnökséget választottak, elnöke dr. Kovács Kálmán, főtitkára dr. Hock Rudolf (az addigi elnök), az elnökség tagjai Sóti Pál, dr. Strelitzky Dénes, Keck Zsigmond, dr. Steinfeld Sándor, Kizur Eta. A szervezőtitkár Kongó Tivadar.¹ A Kultúrszövetség a megalakítandó belgrádi Magyar Kultúrkört a szövetség kultúrgócává nyilvánította.²

A zombori Magyar Közművelődési Közösség keretében működő Népegyetem által szervezett előadáson Kucsera Ferenc járási munkaügyi előadó az államosításról beszélt.

Zentán a Népfront értekezletet tartott az értelmiségiekkel, amelynek célja, mint azt az aznapi *Magyar Szó* közleménye megfogalmazta, „hogy az értelmiségi munkások közeledjenek azokhoz a politikai, gazdasági és kulturális problémákhoz, amelyek előtt egész népünk áll. Ezen a

konferencián a zentai értelmiségnek mintegy manifesztálni kell munkakészségét a dolgozók társadalmában. Hitet kell tenniük, hogy minden erejükkel segíteni fogják a dolgozók széles tömegeit az újjáépítő munkában”.

1. MSz, 1947. január 3. 3.; MSz, 1947. január 7. 3. – 2. MOL XIX-J-1-j-16b-szn-1947.

1947. január 7.

A *Magyar Szó* a jugoszláv–magyar kereskedelmi és árucseré-forgalmi egyezmény aláírása (> 1946. december 30.) kapcsán idézett a *Szabad Népnek* a témával foglalkozó vezércikkéből, amely szerint „A Szovjet Szövetségen kívül Jugoszláviának több oka lett volna, mint bármely más államnak, hogy haragot tartson Magyarországgal szemben. Elegendő a bácskai vérontásokra emlékeztetni. Jugoszlávia azonban nem áll bosszút a demokratikus Magyarországon Horthyék és Bárdossyék gonosztetteiért. A magyarok Jugoszláviában élvezik mindazokat a jogokat, amelyeket Jugoszlávia minden népe élvez, akár horvát, szerb, szlovén vagy más nyelven beszél. [...] A párizsi békekonferencián is Jugoszlávia nyújtott kezét Magyarországnak. Lerombolva a gátakat a tegnapi győztes és legyőzött között, Jugoszlávia elsőnek kötött egyezményt Magyarországgal az önkéntes lakosságcsere, teljes egyenjogúsági alapon”.

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy a magyar többségű Felső-Muzslyát közigazgatásilag a szerb többségű Nagybecskerekhez csatolták.

A *Magyar Szó* ledorongoló cikkben fenyegette meg az állítólag Vörösmarton szervezkedő nazarénusokat, akik Pilisi nevű elnökükkel az élen azt hirdetik, hogy „egyetlen hívó se lépjen a Népfrontba”.

1947. január 11.

Szabadkán a Vajdasági Magyar Népszínház bemutatta Herman Heyermans *Remény* című drámáját.¹

A *Magyar Szó* ismertette Bán Antal magyarországi iparügyi miniszternek a *Dolgozók Világlapja* számára a magyar–jugoszláv kereskedelmi szerződés kapcsán adott nyilatkozatát, amelyben a miniszter kijelenti: „a magyarok helyzete Vajdaságban nagyon kedvező, és a magyarok ott ugyanolyan helyzetben vannak, mint a többi nemzetiségek ezen a területen. A közintézményekben nagyon sok magyar van, még vezető helyeken is. A Vajdasági Főbizottság iparügyi megbízottja például magyar, Dobos Istvánnak hívják.”

A *Magyar Szó* Petrovoszelói olvasó aláírással, „*Politikamentes*” *szentbeszéd* címmel bírálta Hegyi Pál péterrévei plébánost, amiért az a cikk szerint karácsonyi szentbeszédében azt mondta: „hiába a sok szervezet, hiába a vad csorda, nem győzhetnek Krisztus és az anyaszentegyház ellen, mert azt senki nem tudja megdönteni és megsemmisíteni.”

1. MSz, 1947. január 9. 5.; MSz, 1947. január 11. 5.; MSz, 1947. január 16. 7.

1947. január 12.

Újvidéken választói népgyűlést tartottak, amelynek elnökévé Pera Bakovićot, alelnökévé Vas Sándort választották. A *Magyar Szó* beszámolója szerint „Budai Lajos magyar nyelven szólalt fel, és a népellenes tevékenységről, a szabotálókrol és azokról emlékezett meg, akik a reakció sugalmazására hallgatva nem végzik munkájukat a közösség érdekeinek megfelelően”.

A zentai Népművelődési Egyesület évi közgyűlése bírálta az egyesület addigi munkáját, mert „olyan egyének kis csoportja járt az egyesületbe, akik igen messze állnak a néptől és azoktól a problémáktól, amelyek egész dolgozó népünk előtt állnak”. Elnökévé az addigi Rác Vince helyett Gyetvai Mihályt választotta meg.¹

Doroslón megalakult a zombori Magyar Köz-
művelődési Község népegyetemi alosztálya.

Az ülésen Börszt Henrik előadást tartott a bolmányi csatáról. Jelen volt Székely József nemzetgyűlési képviselő is.

1. MSz, 1947. január 10. 5.; MSz, 1947. január 17. 5.

1947. január 14.

Londonban megkezdődött a külügyminiszter-helyettesek konferenciája, amelynek a JSZNK kormánya emlékiratot nyújtott be, bejelentve igényét Ausztriával szemben Karintia és Stájerország szlovénok és horvátok által lakott területeire.¹

1. MSz, 1947. január 21. 4.; HRP3, 360.

1947. január 15.

Szerbia Népképviselőházában a köztársaság új alkotmányáról folytatott vita keretében Sóti Pál „a magyar kisebbség nevében” kifejtette: „Az első világháború előtt Vajdaság az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott és nagyjából a Magyar Királyság területe volt. A szláv nemzetiségek semmiféle szabadságot nem élveztek. Akadnak mégis olyanok, különösen a reakció, főként a magyar reakció soraiban, akik megkísérelték és megkísérlik ma is, hogy azt a kort úgy tüntessék fel, amelyben a magyarok szabadságban éltek. Milyen volt azonban a magyarok helyzete akkor? A magyar nép óriási tömegei szolgák voltak a grófok, bárók és hozzájuk hasonlók birtokain. Állíthatjuk-e tehát, hogy a magyar paraszt, akit a gróf tetszése szerint kiszípolozhatott, szabadságban élt? Világos, hogy nem élt szabadságban. [...] Az új Jugoszláviában a magyarság, a nép széles rétegei olyan szabadsághoz jutottak, amilyen szabadok sohasem voltak, mert megszabadultak elnyomóiktól és a többi népekkel együtt szabadon fejlődhetnek gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális téren egyaránt.” > 1947. január 17.

A nagybecskereki Antifasiszta Nőfront magyar tagozatának szervezésében szerb nyelvtanfolyam indult kezdők számára.¹

1. MSz, 1947. január 14. 2.

1947. január 16.

A *Magyar Szó* a Tanjug tudósítása alapján beszámolt a Magyar–Jugoszláv Társaság Budapesten megtartott évi közgyűléséről, amelyen a cikk szerint „részt vett Tildy Zoltán köztársasági elnök, Károlyi Mihály volt köztársasági elnök, Gyöngyösi János külügyminiszter, Rajk László belügyminiszter, Bartha Albert honvédelmi miniszter, Molnár Erik szociálpolitikai miniszter, Szántó Zoltán kinevezett belgrádi magyar követ, Cicmil Obrad, a szövetséges ellenőrzőbizottság jugoszláv delegációjának főnöke. [...] Moór Gyula egyetemi tanár, a társaság elnöke, megnyitóbeszédében hangsúlyozta, hogy a jugoszlávok azok, akik Magyarországgal szemben a legtöbb megértést tanúsították. Ezért a szomszédokkal való együttműködést a Jugoszlávia iránti barátság kimélyítésével kell kezdeni. [...] Ezután megválasztották az új tisztkart. Dízelnöknek Károlyi Mihály volt köztársasági elnököt, elnöknek Tildy Zoltánnét, a köztársasági elnök feleségét választották meg. Alelnökök lettek: Nagy Ferenc miniszterelnök, Rajk László belügyminiszter, Bán Antal iparügyi miniszter, Veres Péter, a Nemzeti Parasztpárt elnöke és dr. Tóth Aladár, az Operaház igazgatója”.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség titkársága értesítette a belgrádi Magyar Kultúrkör szervezőbizottságát, hogy a Szövetség Tanácsának 5. ülésén a Szövetség kultúrgócává (helyi szervezési központjává) nyilvánította.¹

1. MOL XIX-J-1-j-16b-szn-1947.

1947. január 17.

Szerbia Alkotmányozó Nemzetgyűlése elfogadta a köztársaság alkotmányát.¹ Ennek 14. szakasza kimondta: „A Szerb Népköztársaság nemzeti kisebbségei kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk jogát és védelmét élvezik.” A 90. szakasz a következőképpen határozza meg Vajdaság jogkörét: „Vajdaság Autonóm Tartomány államhatalmi szervei útján ellátja azokat a

jogköröket, amelyeket ezen alkotmány ráruház. Hatáskörét megvalósítva Vajdaság Autonóm Tartomány irányítja a tartomány gazdasági és kulturális kiépítését; irányítja a tartományi jelentőségű gazdasági vállalatokat és meghozza a tartomány gazdasági tervét és költségvetését; ügyel a tartomány minden nemzetisége egyenjogúságának teljes megvalósulására; biztosítja a törvények tiszteletét és a polgárok jogainak védelmét; megvalósítja a bíróságok általános igazgatását; igazgatja az általános és középiskolákat a Szerb Népköztársaság általános tanügyi tervének keretében; igazgatja a szociális gondviselés ügyeit és a népegészség-védelmi szolgálatot; irányítja a tartományi jelentőségű közművelődési intézményeket; igazgatja mindazokat az ügyeket, amelyeket a JSZNK vagy a SZNK törvényei és általános előirásai Vajdaság Autonóm Tartomány hatáskörébe utalnak.”

A 91. szakasz Vajdaság Autonóm Tartomány Népszkupstinájának illetékességét szabályozza.

A Minisztertanács 159. ülésén határozatot hozott a jugoszláv követség épületének helyreállításáról és arról, hogy 3 500 dollárnak megfelelő 41 600 Ft póthitelt engedélyez a belgrádi magyar követ-ség részére egy személygépkocsi beszerzésére.²

Az újvidéki Magyar Kultúrkör 1. évi taggyűlésén „az új vezetőség beszámolt első háromhavi munkájáról és a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség első évi közgyűlésének határozatairól”.³

1. MSz, 1947. január 18. 1.; *Enciklopedija Jugoslavije VII.* Zagreb, 1968, Leksikografski zavod FNRJ, 686.; AA, 142.; AV, 358–359.; HRP3, 362. – 2. MJNJ44-47. – 3. MSz, 1947. január 14. 5.

1947. január 18.

Újvidéken népgyűlést tartottak Jugoszlávia alkotmányának előző napi meghozatala alkalmából, amelyen a *Magyar Szó* másnapi tudósítása szerint „Kiss Béla munkás gyárigazgató, képviselő

beszédében a többi között a következőket mondta: évszázadokon keresztül ilyen rendszerről és államberendezésről álmodoztak a szabadságszerető népek és a magyar nép legjobb fiai”. Hasonló gyűlések voltak Nagybecskerekben, Rumán, Zomborban és más vajdasági helységeken is.¹

1. MSz, 1947. január 19. 1.; HRP3, 364.

1947. január 19.

A *Magyar Szó* közölte a Montevideóban megalakult Vajdasági Magyar Csoport levelét a Vajdasági Magyar Kultúrszövetséghez. > 1947. március 8.

1947. január 26.

Az Óbecsei Járási Népbizottság értekezletén jelen volt Aleksandar Šević, a tartományi Főbizottság elnöke is, aki kijelentette, „különösen szép eredményt lát a járási Népbizottság azon munkájában, amelyet a nemzetiségi kérdés megoldásában végzett, mert ebben a járásban a nemzeti kérdés megoldottnak mondható”.¹

1. MSz, 1947. január 30. 5.

1947. január 29.

Szántó Zoltán, a Magyar Köztársaság első belgrádi követe megérkezett Belgrádba. Munkatársai közül Rex József másodtitkár volt az egyetlen, aki beszélt szerbül.¹

1. A. Sajti 2009.

1947. január 30–31.

Belgrádban megtartották Szerbia, Vajdaság és Kosovo tanügyi dolgozóinak tanácskozását.¹

1. HRP3, 372.

1947. január

A *Híd* 1. számának tartalma: Keck Zsigmond: *Kultúrprogramunk*; Milovan Đilas: *A szláv népek harca a békéért és a demokráciáért*; Vlagyimir Majakovszkij: *Lenin*; Lévy Endre: *Irodalmi pályázatunk mérlege*; Radovan Zogović: *Beszámoló a belgrádi írókongresszusról*; Thurzó Lajos:

Ember az őszi utcán; Paško Romac: *Vajdaság mezőgazdasága egykor és most*; Laták István: *Megpróbáltatás*; Lőrinc Péter: *Államosítás és iskoláink*; Lányi Sarolta: *Lermontov élete és költészete*; Leonyid Lermontov: *Három vers*; Varga Jenő: *A világ élelmezési helyzete*; Sulhóf József: *Világsszemle*.

Lévay Endre értékelve az 1946. évi irodalmi pályázat eredményeit közli, hogy összesen 56 pályamű érkezett, ebből 34 novella, 16 egyfelvonásos és 6 háromfelvonásos.

A Vajdasági Dolgozó Nő 1. száma *Politikai tanfolyamok* címmel közölte: „Politikai tanfolyamainkat ezen a héten járasonként szervezzük meg, éspedig úgy, hogy a járások székhelyéből s a közvetlen közelben lévő falvakból az asszonyok egyszer egy héten egy napot a járási székhelyen töltsenek. [...] Magyar, román, szlovák és ruszin anyanyelvű asszonyaink számára a tanfolyamokat anyanyelvükön tartják meg. [...] A tanfolyamok a következő tárgyakat ölelik fel: 1. A JNH története; 2. A nemzetiségi kérdés megoldása; 3. A JSZNK alkotmánya; 4. Népbizottságaink; 5. Szövetségi népköztársaságunk gazdasági szervezete; 6. Népfront; 7. Az Antifasiszta Nőfront; 8. SZSZSZR.”

Ugyanebben a számban Hok Erzsébet *Az AFŽ Novi Sad-i szervezete új utakon* címmel a következőképpen érvelt: „Már eddig is panaszkodtak egynéhány néptársnők közül, hogy megszűnt a Novi Sad-i magyar AFŽ, és mit ér az eddigi munkájuk, ha nem dolgozhatnak tovább. Erre az oktalan panaszra röviden csak ennyit felelhetünk: nem szűnt meg a magyar AFŽ! Ellenkezőleg, most kezd csak igazán élni és fejlődni! [...] Mert nézzük csak, mi történt a Novi Sad-i magyar AFŽ-vel? Egybeolvadt a szerb AFŽ-vel. [...] Eddig külön szerb és külön magyar AFŽ volt, természetesen ugyanazzal a munkaprogrammal és céllal. Ma ez megszűnt, mert együtt dolgozunk szerb néptársnőinkkel közös tervünk megvalósításáért, a testvériség

és egység minél erősebb összefogásáért. [...] A sok dolgozó magyar asszony, akik minden eddigi munkából becsületesen kivették részüket, arra vannak hivatva, hogy elfogadják a szerb AFŽ meghívását, hogy mindig együtt dolgozzanak, minden megbeszélésen ott legyenek, hogy észrevételeiket azonnal megtehessék, és praktikus tanácsaikkal segítsék az AFŽ munkáját.” További közlések: *Vajdaság asszonyai* [Kek Irén]; Jaramaz Erzs: *Debelyacsán harc az írástudatlanság ellen*; Horváth Gyuláné: *Betűnél kezdődik a világosság*; Ady Endre: *Az öreg Kunné* [Vers]; B. M.: *Kikindai olvasócsoportok* [Fejős Klára anyjának bemutatása]; Dembritz Emma: *Becse és Srbobran nyerte el a járási AFŽ vándorzászlóját*; Kovačević Sribislava: *Fokozzuk a lendületet az írástudatlanság elleni harcban*; Szántó Rózsi: *Kereszt helyett a nevemet akarom aláírni*; *Asszonyaink a májusi munkaversenyben*; Tatjana Oks: *Minden gyermek anyja* [Novella, ford. Gál Zsuzsanna]; Damjanov Sári: *Hadi árvák új éve* [Karcolat]; Téglás Margit [Újvidék]: *Vonjuk be az AFŽ munkájába a detelinári magyar asszonyokat*; Herceg Margit: *A zombori AFŽ rendszeresen tartja az olvasóórát* [Ember Irén]; Gál László: *Juli és az AFŽ* [Színpadi játék]; Ada Negri: *Anyaság* [Vers]; Wellner Albert: *Késői üzenet* [Vers]; Lifka Sándorné: *Nők a szőlőművelésben* [Királyhalom]; Kiss S. Teréz: *Szerb nyelvtanfolyamot rendeztek a zrenjanini magyar asszonyok*.

Megjelent a *Lumina* [Fény] című román nyelvű irodalmi, kulturális és társadalmi folyóirat első száma.¹

1. Stoković 1975, 234., 272.

1947. február 1.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ feleségével együtt nem hivatalos látogatást tett Božidar Maslarićnál, az Össz-szláv Bizottság elnökénél, aki – Szántó 1947. február 10-i feljegyzése szerint – kijelentette, hogy „Jugoszlávia részéről

eldöntött kérdés Kosovo-Metohija (Rigómező) területének a barátságos, demokratikus Albániához való csatolása. E kérdés végleges rendezésének időpontja a nemzetközi helyzet alakulásától függ”.¹

1. MOL XIX-j-4-b-4b-4-pol-1947.

1947. február 4.

Szántó Zoltán követ Belgrádban átadta megbízólevelét.¹ > 1946. szeptember 27.

1. A. Sajti 2009.

1947. február 6.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ „Egyes bácskai magyar, szerb és újszerb telepes falvak” helyzetéről beszámolva közölte: „Mezőgazdasági szervezetekbe (zadruga) való tömörülésre a magyar és a régi szerb gazdákat a jugoszláv hatóságok semmiféle formában nem kényszerítik. Levágott állataik húásával, zsírával szabadon rendelkezhetnek, csupán a kötelező adagot, mely minimális (sertésnél 4 kg zsír), kell a hatóságoknak beszolgáltatni. A magyar falvakban a közigazgatási személyzet magyar. Magyar papjaik vannak, s az iskolában magyarul folyik a tanítás, s emiatt semmi háborgatásban nincs részük. Panaszkodnak, hogy a tankönyvhiány nagy.”¹ > 1951. március 23.

1. MOL XIX-J-4-b-4b-12-pol-1947.

1947. február 7.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ bemutatkozó látogatást tett dr. Vladimir Velebit helyettes külügyminiszternél, „a külügyminisztérium tulajdonképpen politikai irányítójánál”. A Gyöngyösi János külügyminiszternek küldött jelentésében kiemelte: „Jugoszlávia azt szeretné, folytatta Velebit, ha a többi kis ország is ilyen magatartást tanúsítana. Megmondhatom Önnek, mondotta, hogy nekünk egyáltalán nem tetszik az a politika, amelyet a csehszlovák kormány a magyar kérdésben folytat. Az a felfogásunk, hogy ez helytelen és káros politika. Ugyanakkor

azonban azt is megmondom Önnek, hogy nem tartjuk szerencsésnek Gyöngyösi úr lépését, hogy a kérdést a nagyhatalmak elé vitte. Ezzel alkalmat ad bizonyos hatalmaknak a kis országok ügyeibe való beavatkozására anélkül, hogy ebből Magyarországnak bármilyen előnye is származna.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-6-pol-1947.; MOL XIX-J-1-j-16b-70-pol-1947.

1947. február 8.

„Közvetlenül a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Tanácsának ülése után a zombori Magyar Közművelődési Közösség munkához fogott. Megértette az írástudatlanság elleni harc fontosságát. A magyar újjgazdák telepén ma már két tanfolyam működik 15-15 hallgatóval. Ezeket a tanfolyamokat a zombori Magyar Közművelődési Közösség kezdeményező szellemében Weigand József tanító és Turkály József új írástudó végezték” – írta a *Magyar Szó*.¹

1. Szabadka Sándor: Zombor mint Északnyugat-Bácska magyar kultúrgócponja. MSz, 1947. február 8. 3.

1947. február 10.

Párizsban az > 1946. július 29-től > 1946. október 15-ig lefolytatott béketárgyalások nyomán a szövetséges hatalmak megkötötték a békeszerződést Bulgáriával, Romániával, Magyarországgal és Finnországgal. A párizsi békeszerződés Magyarország határait az 1945 januári fegyverszüneti szerződéssel összhangban az 1937-es állapotoknak megfelelően állapította meg,¹ és Magyarország visszanyerte állami szuverenitását e határok között. A békeszerződést Jugoszlávia > 1947. augusztus 27-én iktatta törvénybe.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MKM, 313.; Balogh 1988, 248.

1947. február 11.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ bemutatkozó látogatást tett Josef Korbel csehszlovák nagykövetnél. A Gyöngyösi János külügyi-

niszternek 1947. február 18-án keltezett jelentése szerint ez alkalommal Korbelt kifejtette: „Nem akarom most azt vitatni, hogy vajon a jugoszláv vagy a csehszlovák nemzetiségi politika helyes-e. Minden ország a maga viszonyainak megfelelően rendezí problémáit. München előtt Csehszlovákia kisebbségi politikája megfelelt a demokrácia szempontjainak, kisebbségi jogokat adott, azonban ezeket a jogokat mind a szudétánemetek, mind a magyarok a demokratikus köztársaság ellen használták fel. A München előtti politikához tehát sohasem fogunk visszatérni – mondotta igen nyomatékosan Korbelt. Ezért távolítottuk el a szudétánemeteket, és ezért kell kitelepíteni a szlovákiai magyarokat is.”¹

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a Gyöngyösi János külügyminiszternek küldött jelentésében közölte: „a követséget felkereső földművesek, iparosok és munkások a Bácskába telepített macedón és egyéb szerb telepesek helyzetéről az alábbi, egyelőre nem ellenőrzött felvilágosítást adták. Szerbmlitics, Bácsordas, Hódság, Greszlovác [Brestovac], Gádor, Őrszállás, Körtés, Apatin és Bezdán községek túlnyomórészt német ajkú lakosságát kitelepítették, s helyükbe főleg Macedóniából, Boszniából és Hercegovinából származó telepeseket helyeztek. Az új telepesek mezőgazdasági kultúra terén a bácskainál lényegesen alacsonyabb színvonalon állnak. [...] A telepesek kivételezett elbánása miatt mind a magyar, mind a szerb gazdák elégedetlenek. A fent kifejtetteket alkalomadtán személyesen is ellenőrizni óhajtom. Meg kívánom azonban jegyezni, hogy az előadottak gyakran szubjektív ítéleten alapszanak. Pl. nem veszik figyelembe, hogy az elmúlt gazdasági év Jugoszláviában is igen rossz eredménnyel zárult. A régi gazdák féltékenykedve nézik az új telepeseket, és ez utóbbiakat támogató minden hatósági akciót maguk részére sérelmesnek találják.”²

1. MOL XIX-J-4-b-4b-12-pol-1947. – 2. MOL XIX-J-4-b-4b-12-pol-1947.

1947. február 13.

A Minisztertanács 163. ülésén határozatot hozott a magyar–jugoszláv árucseré-forgalmi szerződés ratifikálásáról.¹ > 1946. december 30.

1. MJNJ44-47.

1947. február 15.

„Alkotmányunknak van egy szakasza, melyben kimondták: szigorúan büntetik azokat, akik a népek között gyűlöletet szítanak, és ezzel a testvériség és egység ellen vétnek. Kár, hogy sokan nem vették figyelembe alkotmányunk rendelkezését. Ezt sajnálják bizonyára Kis István és Fehér János magyarcsernyei legények is, akik »tudatlanságuk« miatt másfél-másfél évi elzárást kaptak. [...] Nem szabad megengedni a magyar anyáknak, hogy gyerekeik a véres Horthy uralmát dicsőítő nótákat énekeljék. Az »erigy, Horthy, kérdezd meg a rácot...« és hozzá hasonló nemzetgyűlölő nótákat nem fognak megtűrni a becsületes magyarok, és kérik az ilyen uszítók legszigorúbb megbüntetését” – írta a *Magyar Szóban* Márton Róza.

1946. február 16.

„A magyar kisebbség mindenben élvezi a felszabadító háború vívmányait, s nem szorul háttérbe, mint a régi Jugoszláviában. [...] Alkotmányunk kinyilatkoztatja Vajdaság önkormányzatát, melyet tartományunk a néphatalom megszervezése óta valóságosan élvez. Az önkormányzattal oldódott meg a leghelyesebben az államhatalmi s a közigazgatási rendszer kérdése Vajdaságban. Az önkormányzat nagy jelentőségű a magyar kisebbség szempontjából is. Ugyanis a vajdasági önkormányzat feladatainak egyike az itt élő összes nemzetiségek egyenlőségének teljes megvalósításáról való gondoskodás. A vajdasági önkormányzatnak alkotmányos és törvényes kötelessége, hogy – a többi között – a magyar kisebbség is az élet minden terén egyenjogúságban részesüljön. [...] Ma, a demokrácia rendszerében nem kell félni, hogy a többség elnyomja

a kisebbséget. [...] A régi Jugoszláviában a kisebbségvédelem nem nemzetközi szerződéseken alapult. [...] A letűnt kisebbségvédelmi rendszerrel szemben az új Jugoszlávia nemzetiségeinek nincs szüksége nemzetközi szerződésre. Népi államunkat nem kellett a kisebbségi jogok megadására felszólítani, mert ezeket a jogokat a népuralom nemcsak önmagától megadta, hanem biztosította is azoknak a valóra váltását. [...] 1944 októberében nem a gyűlölet és bosszú politikájának hordozói, hanem az egyenlőség és testvériség derék harcosai hozták a felszabadulást” – írta a *Magyar Szó*-ban dr. Gyetvai Károly *Nem nemzetközi kisebbségvédelem, hanem népi demokratikus alkotmány* címmel.

1947. február 18.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a Tudor Vianu román nagykövethél tett bemutatkozó látogatásról Gyöngyösi János külügyminiszternek küldött jelentésében közölte: „Vianu, aki a bukaresti egyetemen az esztétika tanszékét tölti be, elismeréssel emlékezett meg arról a jóakaratról és barátságról, amellyel Jugoszláviában fogadták. A Tito–Groza múlt évi találkozás során – mint mondotta – megegyeztek abban, hogy a jelenlegi román–jugoszláv határt véglegesnek tekintik, és mind a két állam egyszer s mindenkorra lemond mindenféle területi követelésről a másikkal szemben. Ez a bánati területi vita elintézését jelentette. Ezzel eltűnt a két állam közötti súrlódás utolsó oka. A nagykövet szerint a nagyobb áldozatot a románok hozták, mert a jugoszláv Bánátban sokkal több román lakik, mint a román Bánátban jugoszláv. A jugoszláv Bánát román lakosságának jelenleg nincs oka panaszra. Nemzetiségi jogaitak tisztelték. Gazdaságilag is jó körülmények között élnek. Jómódú birtokos, megelégedett románokról van szó. [...] Sajnos, mondotta Vianu, nem ilyen a helyzete a Timok-völgyi románságnak. Pedig ezeknek a száma kb. 600 000-re rúg. Ezeknek még a románságát sem ismeri el a jugoszláv kormány. Azt állítják, hogy szlávok, akik csak

román szavakat kevernek beszédjükbe. Pedig a nagykövet szerint valójában fordított a helyzet. A Timok-völgyi románok ősi románok, akik csak az adminisztrációra vonatkozó neveket vették át a jugoszlávoktól. Elmaradt és szegény nép ez. Se román nyelvű iskolájuk, se újságjuk nincs. Sok ügyes-bajos dolgukkal a román követséghez fordulnak, ő azonban nem sokat tud értük tenni, mert a jugoszlávok nem ismerik el intervencióra való jogukat. Ez általában is áll, amennyiben jugoszláv állampolgár románról van szó. Hiába jönnek hozzá magas román ortodox egyházi funkcionáriusok, akik egyházi feletteseikhez Romániába akarnak utazni. Ha számukra a jugoszláv kormánytól kiutazási engedélyt próbál szerezni, a jugoszláv külügyminisztérium azzal utasítja vissza, hogy nincs joga jugoszláv állampolgárok érdekében interveniálni. Még az is megtörténik, hogy a segítségért hozzá forduló románoknak a helyi hatóságokkal meggyűlik a bajuk.”¹

A *Magyar Szó* címben emelte ki, hogy a külügyminiszter-helyettesek londoni értekezletén *A szovjet delegáció támogatja a jugoszláv területi igényeket Ausztriával szemben.*

1. MOL XIX-J-4-b-4b-12-pol-1947.

1947. február 19.

A szabadkai Magyar Népkörben dr. Strelitzky Dénes előadást tartott a nemzetiségi kérdésről.¹

1. MSz, 1947. február 17. 4.

1947. február 21–22.

Szerbia Népképviselőháza törvényt hozott Vajdaság Népképviselőházának megválasztásáról és az 1941. április 6. előtti vajdasági agrárreform intézkedéseinek felszámolásáról.¹

1. HRP3, 382.

1947. február 23.

Eszéken megtartották a szlavóniai és baranyai magyarság első értekezletét, amely nyomán határozatot hoztak, hogy a Vajdasági Magyar

Kultúrszövetség tevékenységét ki kell terjeszteni Jugoszlávia egész területére.

Az összejövetelről megjelentetett tudósítás megjegyzi: „a Magyar Kultúrszövetség egyelőre csak a Szerb Népköztársaság területén fejtette ki működését – hiszen ezt sem tudta még teljesen felölelni –, s nem támogathatta mindeddig a szomszéd népköztársaság magyar népét. [...] És bizony a helyi kezdeményezés is elég csekély volt, a népellenes uralmak minden kezdeményezést elnyomó és csak bizalmatlanságot szülő rendszerének nehéz örökségeképpen.”¹

A belgrádi Magyar Kultúrház Gundulićev venac 22. szám alatti épületében előkészítő összejevetelt tartottak, amelyen megválasztották a belgrádi Magyar Kultúrkör szervezőbizottságát.

1. MSz, 1947. február 27. 3.

1947. február 24.

Stanoje Simić jugoszláv külügyminiszter magához kérte Szántó Zoltánt és – a követ aznapi jelentése szerint – kormánya nevében a következő közlést tette: „A csehszlovák kormány értesítette a jugoszláv kormányt, hogy beszüntette a szlovákiai magyar lakosság széttelepítését. A jugoszláv kormány ezek után arra kéri a magyar kormányt, hogy a maga részéről ismét kezdje meg a kitelepülésre jelentkező magyarországi szlovákok kiszállítását az 1946. február havi lakosságcsere-egyezmény végrehajtásaként.”¹

Szántó Zoltán követ bemutatkozó látogatást tett Edvard Kardelj jugoszláv miniszterelnök-helyettesnél. Másnap keltezett jelentése szerint „Kifejeztem örömet, hogy a jugoszláviai magyarok iránt bizalommal viseltetnek, aminek egyik jelét éppen az imént a miniszterelnökség folyosóján tapasztaltam, ahol az egyik őrt álló katona magyar nyelven üdvözölt. Ez szemmel láthatóan jólesett Kardeljnek, aki mindjárt a jugoszláv kormány következetes, elvhű nemzetiségi politikájáról kezdett beszélni, ami –

mint mondotta – máris meghozta gyümölcsét. Nincs széthúzás, hanem összetartás az ország népei között. Aztán a csehszlovákiai magyarok kérdésére terelődött a szó. Kardelj minden tartózkodás nélkül, nyíltan és őszintén beszélt a csehszlovákok nacionalizmusáról. Ekkor a beszélgetés elvesztette hivatalos jellegét, már nem a miniszterelnök-helyettes beszélgetett a külföldi követtel, hanem pártember a pártemberrel. Kardelj igen határozott hangon mondotta, hogy a magyar–csehszlovák viszony javulni fog, hogy a fő kérdés még ebben az évben rendeződni fog. Nem értettem, hogy mire alapítja Kardelj ezt a határozott optimizmust. A kérdést azonban nem firtattam. (A látogatás után tudtam meg, hogy Simić külügyminiszter akar velem beszélni, aki aztán közölte, hogy kormánya kezdeményezően lépett fel a csehszlovákoknál.)”²

1. MOL XIX-J-4-b-4b-17-pol-1947. – 2. MOL XIX-J-4-b-4b-21-pol-1947.

1947. február 25.

Szántó Zoltán látogatást tett Milovan Đilas tárca nélküli miniszternél, a Tudomány- és Művészetügyi Országos Bizottság elnökénél. A követ 27-én küldött jelentése szerint „Magyar–Jugoszláv Társaság alapítását a miniszter nem tartja célszerűnek, bár mint nyomatékosan hangsúlyozta, ennek nincsen politikai akadálya. [...] A kulturális kapcsolatokat – mondotta – Magyar–Jugoszláv Társaság nélkül is kiépíthetjük. Állítsuk össze javaslatainkat, azokat meg fogjuk vitatni, a végrehajtást pedig állami vagy társadalmi intézmények fogják ellátni. Megjegyezte, hogy kizárólag progresszív magyar tudósok, publicisták, írók és művészek szereplése jöhet tekintetbe. Majd a jugoszláv–magyar kisebbség helyzetéről beszéltünk. Đilas elmondta, hogy a jugoszláviai magyarság érzékenyen reagál a magyarországi politikai eseményekre. Az 1945-ös magyarországi választások eredményének hatása alatt a vajdasági magyarok jelentékeny része várakozó álláspontra helyezkedett, és a választásoknál nem

élt szavazati jogával, bojkottálta a választásokat. A magyarországi helyzet bizonyos fokú tisztulásával a vajdasági helyzet is megváltozott. Ma már – mondotta Đilas – nincs speciálisan magyar kérdésünk, a nemzetiségi kérdést lényegében megoldottuk. Osztályproblémáink vannak, pl. a kukoricabeszolgáltatásra ugyanúgy reagál a szerb paraszt, mint a magyar paraszt. Đilas felhívta a figyelmet arra, hogy a jugoszláv sajtóban nem jelennek meg Magyarország-ellenes cikkek vagy tudósítások. Ezzel Đilas arra a tényre célzott, hogy a jugoszláv kormány vagy a kommunista párt ellenőrzése alatt álló sajtó következetesen elhallgatja a magyarellenese csehszlovák megnyilatkozásokat. [...] Đilas elítélően nyilatkozott a csehszlovákok politikájáról. Đilas elismerte, hogy a szlovákiai magyarság helyzete a magyar demokrácia egyik teherképe. Mi azt szeretnénk – mondotta Đilas –, ha ez a kérdés minél előbb megoldódna. Mi támogatjuk a magyar demokráciát, amelynek megerősödését egész Közép-Európa szempontjából fontosnak tartjuk, és az a meggyőződésünk, hogy a magyar demokrácia, bár szívós harc árán, teljes győzelmet fog aratni”.¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-21-pol-1947.

1947. február 25–26.

VajdaságNépi Ifjúságának 1. értekezletén a *Magyar Szó* tudósítása szerint „a szakszervezet szónoka, Kis Béla népképviselő magyar nyelven köszöntötte a konferenciát. A magyar beszédet lelkes tapsokkal fogadták a delegátusok, és percek alatt tüntettek népeink egysége és testvérisége mellett”. A cikk azt is közli, hogy Miroslav Gonja beszámolójában közölte, a szervezet 115 820 tagja közül 12 161 magyar nemzetiségű, és „hangsúlyozta, hogy a legnagyobb hibát a szektasságban és a nemzeti kisebbségek, különösen a magyar ifjúsággal szembeni helytelen állásfoglalásban látja”.¹

1. MSz, 1947. február 27. 1.; HRP3, 387.

1947. február 26.

A Minisztertanács 165. ülésén határozatot hozott a Magyar Külkereskedelmi Igazgatóság római, bukaresti és belgrádi kirendeltségvezetőinek kinevezéséről.¹

1. MJNJ44-47.

1947. február 27.

A szabadkai Minerva nyomdában a *Híd Színpadunk* sorozatának IX. füzeteként 1 500 példányban kinyomtatták Petőfi Sándor *Az apostol* című művének Lévay Endre által színpadra átdolgozott változatát.¹

1. MSz, 1947. március 8. 5.

1947. február

A *Híd* 2. számának tartalma: Radovan Zogović: *Tito életrajza* (Ford. Gál László); Gál László: *A fordításról*; Pap József: *Téli vetésen*; Timofejev: *A szocialista realizmus*; Thurzó Lajos: *Ének az új vasútról*; Steinfeld Sándor: *Hazánk gazdasági helyzete*; Lukács Gyula: *Vörös csikok a folyón*; Radovan Zogović: *Beszámoló a belgrádi írókongresszusról* (3.); Csorba János: *A falusi ifjúság új arca*; Sinkó Ervin: *András átmege a konyhán*; Brindza Károly: *Az elásott kenyér*; Sulhóf József: *Világszemle*; *Hogyan tanítsuk az írástudatlanságot*; *Az atombomba árnyékában*.

1947. március 1.

Szántó Zoltán jelentéséből: „A csehszlovákiai magyarokon elkövetett embertelenségek dokumentumaiból összeállított francia és orosz nyelvű füzeteket a külügyminisztériumtól nagyobb példányszámban megkaptam. A füzeteket a mellékelt jegyzék szerint a Belgrádban székelő külképviseléseknek, továbbá szerkesztőségeknek, politikai és társadalmi szervezeteknek, valamint könyvtáraknak megküldtem. Korbel, csehszlovák nagykövet ezt sérelmesnek találta és panaszt emelt Simić külügyminiszternél – mondván –, hogy ő is kap hazulról propagandaanyagot, nem csak Szántó, tehát neki is van mit szétküldenie.

Simić kedélyes mosollyal közölte ezt velem és azt tanácsolta, hogy a jövőben hasonló nyomtatványokat ne a követség útján, hanem valamilyen egyesület, szervezet vagy társaság közvetítésével küldjek szét, így nem fogom magam támadásnak kitenni. A jugoszláv kormánynak – mondotta – kellemetlen volna, ha a szövetséges Csehszlovákia és a barátságos Magyarország képviselői jugoszláv területen vívnák meg propagandacsatájukat. Már beszéltem Korbellel is, és az úgy el van intézve, mondta a külügyminiszter.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-21-pol-1947.

1947. március 2.

Prágában külügyminiszteri szinten magyar–csehszlovák tárgyalások indultak a lakosságcsere végrehajtásáról. Március 7-én a tárgyalások megszakadtak.

Vajdaságban március 2-án és 9-én megválasztották a Népfrent helyi, városi és járási bizottságait.¹

> 1947. március 12.

A *Magyar Szó* közölte a Magyar Kultúrszövetség Elnökségének felhívását a márciusi ünnepek megszervezésére.

A bajmoki Magyar Művelődési Kör tisztújító közgyűlésén elnöknek Lukács Ferencet, alelnöknek Midelholcz Ferencet, ügyvezető elnöknek Hajnal Ferencet, titkárnak Tóth Istvánt, házagnak Svraka Antalt választották meg.²

1. MSz, 1947. március 2. 1.; HRP3, 405.; NF, 275. – 2. MSz, 1947. március 8. 5.

1947. március 3.

Adán megkezdődött az 1921-ben alapított Potisje szerszámgépgyár fejlesztése.¹

Részlet a *Magyar Szó* tudósításából: „Ezzel kéne kezdeni: mindenki belépett a Népfrentba. Mindenki, de igazán mindenki hitte és tudta: a Népfrent az övé, a szerb, a magyar, a jugoszláv

jövőé. [...] És mindjárt egy hibával kellene folytatni: cirill betűkkel, csak cirill betűkkel írták ki a jelölteket. [...] A János bácsi nem tudta elolvasni. A János bácsi mondta: igen, minden jelölt az enyém is, én tudom, hogy az enyém is, de nem tudom, nem értem. Ahol volt magyar olyan, aki tudott olvasni – ahogy nálunk, az V. reonban is, ott elolvasták a neveket, és a János bácsik szorgalmasan karikázták, akikről tudták, akiket ismertek –, de ahol nem tudták? Erre gondolni kellett volna. [...] Ketten voltunk megint az elsők, ahogy múltkor is, az országos választásokon. Amikor odaérkeztünk, Buda tiszteletes úr már ott volt. Szorgalmasan tolmácsolta az érkező magyaroknak: ki kicsoda. És magyarjaink iromba karikákat mázoltak a jelöltek nevei elé: – Ez igen, ezt ismerem, ez az én jelöltem is. [...] A telepen is. – Ugyan, kérem – mondta egy kedves arcú néni –, ugyan olvassa el nekem, kik ezek a jelöltek. [...] És amikor elmondtuk a neveket, egyre bólintgatta: – Ezt ismerem, ezt is ismerem. [...] A mi jelöltjeink ezek. [...] Nem lett volna könnyebb latin betűkkel is?”

1. HRP3, 388.

1947. március 4.

A JKP KB Irodájának ülésén Tito keményen megbírálta a szerbiai vezetőséget a beszolgáltatás ügyében mondván: „magatok csökkentettétek a mennyiségeket. Lassan fogtatok hozzá a felvásárláshoz. [...] A Szerbiai KB vonala opportunist. Vajdaságban mindig ellenállásba ütközünk. Vajdaságban a kulák meglovagolta a pártot. [...] A ti parasztpolitikátok valójában kulákpolitika.” Tito különösen Blagoje Neškovićot, az SZKP KB politikai titkárát, szerbiai kormányelnököt bírálta.¹ Nešković egy hónappal később a vajdasági tartományi pártbizottság ülésén mindezt szinte megismételte: „A vajdasági pártvezetőség még mindig nem harcol a KP vonalának megvalósításáért. Nekünk a JKP KB vonalát kell végrehajtanunk, Vajdaságban pedig a kulákok vonala, az ellenséges vonal érvényesül. A KP

tagjainak egy nagy százaléka tudatosan harcol a KP vonala ellen, a vezetőségek pedig ezt az irányvételét támogatták, tehát opportunisták magatartást tanúsítottak.”²

A *Magyar Szó* első oldalán címben közölte, *Megkezdődik a csehszlovák–magyar lakosságcsere, és a csehszlovák kormány beszünteti a magyar munkások mozgósítását*, majd megjelentette a március 2-i magyar–csehszlovák tárgyalásokról kiadott hivatalos közlemény szövegét.

1. NF, 126. – 2. NF, 126.; Petranović, Zečević, 873.

1947. március 5.

A Minisztertanács 166. ülésén határozatot hozott ifjú Eisele Bálint jugoszláv háborús bűnös magyarországi ingatlanvagyonának kisajátításáról.¹

1. MJNJ44-47.

1947. március 6.

A vajdasági felvásárlás ellenőrzésével megbízott Osman Karabegović, a JKP KB tagja, a JKP KB-hoz intézett jelentésében megállapította, hogy a felvásárlást sok helyütt tapasztalatlan emberekre bízta, akik „szemmértékre” rótták ki a kötelezettségeket, helyenként nagy terheket róttak a szegényparasztságra, sok volt az indokolatlan házkutatás, letartóztatás. Ugyanakkor másutt (pl. Bácsfeketehegyen) a pártszervezet gyengesége miatt „a kulákok nyílt kampányt szerveztek a beszolgáltatás ellen”.¹

1. NF, 126–127.

1947. március 8.

Montevideóban közös jugoszláv–magyar ünnepséget szerveztek. Papp Istvánnak a *Magyar Szó* 1947. április 19-i számában megjelent beszámolója szerint „ünnepélyünkön több mint négyszázan vettek részt. Ezek között teljes számban ott voltak a jugoszláviai magyarok (vajdaságiak

és muravidékiek) azután igen szép számban a jugoszláv kolónia tagjai, de a magyar szervezetek tagjai is szép számban részt vettek ünnepélyünkön, habár a horthysta magyarok álarcosbállal igyekeztek elcsalni esténkről a magyarokat”. > 1947. január 19.

1947. március 9.

Nagybecskerekén megtartották a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Tanácsának 6. ülését. Jelen voltak: Gál László, dr. Hock Rudolf, dr. Gyetvai Károly, dr. Kovács Kálmán, Kizur Eta, Kongó Tivadar, Laták István, Löbl Árpád, Márton Róza, Nagy Sándor, dr. Steinfeld Sándor, Marócsik György, Csikós István; a nagykikindai kultúrgócból Balog József titkár és Végh Sándor; a pancsovai kultúrgócból Váci Imre titkár és Hegyi Ernő. Vendégek: Balla László, a nagybecskereki MKK titkára, Keszeg József, Sztári Antal, dr. Várady József, Lukó András.¹

Zentán megválasztották a Népfront városi és járási bizottságának tagjait. A Népfront városi bizottságának 87 tagja közül 54 magyar, 30 szerb és 3 egyéb nemzetiségű volt. A végrehajtó bizottság elnöke Olajos Vince, alelnöke Andrija Senić, titkára pedig Farkas Nándor lett. A járási Népfront-szervezet végrehajtó bizottságának elnökévé Molnár Lukácsot, alelnökévé Gliša Matićot, titkárává Nagy Józsefet, pénztárosává Radivoj Dragint választották meg.²

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy Zentán „a tanítói szakcsoport vezetésével az elmúlt héten a város és a járás tanítói kétnapos értekezletet tartottak, amelyen megtárgyalták az elmúlt iskolai félév eredményeit”.³

1. MSz, 1947. március 4. 5.; 1947. március 11. 5.; Földessy összeáll. 1972, 9. – 2. MSz, 1947. március 11. 3. – 3. Mucsi József: Új szellemű népi tanítók kinevelésére hozott határozatokat a Zenta járási tanító értekezlet. MSz, 1947. március 9. 7.

1947. március 10.

Szántó Zoltán követ a jugoszláv–osztrák viszonyt elemző jelentésében kifejtette: „A legjelentősebb területi követelés szlovén Karintiára irányul. Ezt az igényt a jugoszlávok stratégiai, gazdasági és néprajzi érvekkel támasztják alá. Katonai szempontból a jugoszlávok arra hivatkoznak, hogy a magas helyektől védett szlovén karintiai síkság igen alkalmas felvonulási és betörési terület délkelet irányban. Gazdasági tekintetben Jugoszlávia két szempontból tulajdonít jelentőséget szlovén Karintiának: 1. ez a termékeny terület jelentős mértékben hozzájárulhat az ellátatlan, illetve élelmiszer-behozatalra szoruló Szlovénia élelmészéhez; 2. a Dráva felső folyásának megszerzésével a jugoszlávok egységesíteni akarják a Dráva menti terület víz- és energia-gazdálkodását. A maribori országos jelentőségű vízi erőtelep működésének zavartalansága nincs biztosítva, amíg az osztrákok a Dráva felső folyásánál elvonhatják a vizet. Hasonló a helyzet a Dráván tervezett újabb erőtelepek tekintetében is. A stratégiai és gazdasági szempontok mellett a jugoszlávok néprajzi érvekre is hivatkoznak, ti. hogy a jugoszláv határ mentén, osztrák területen zárt településekben 200 000 délszláv él, akiket az osztrákok elnyomnak, üldöznek, erőszakosan germanizálnak, és akiknek kisebbségi jogait az osztrákok mind a mai napig nem ismerték el. [...] Ez idő szerint szlovén Karintia területén hatalmas népmozgalom folyik, a szlovén lakosság az osztrák kormány ellenintézkedései dacára követeli a Jugoszláviához való csatlakozást.”¹

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ részt vett egy „egészen intim” vacsorán az Avala hegyen, amelyen bemutatták neki Karlo Mrazović leendő magyar követet. Másnap küldött jelentése szerint „A vacsorán jelen voltak Simić külügyminiszter, Velebit tábornok, dr. Aleš Bebler, a külügyminiszter második helyettese, dr. Jože Brilej, a külügyminisztérium politikai osztályának főnöke,

Mrazović, designált budapesti jugoszláv követ és jómagam. A vacsora folyamán a jugoszlávok élénken foglalkoztak a magyar–csehszlovák tárgyalások kudarcával. Simić kijelentette, hogy erre nem voltak elkészülve, és nagyon sajnálják, hogy Prágában nem sikerült megegyezést elérni. Simić kifejezést adott nézetének, hogy a tárgyalások ilyen kimenetelében bizonyára szerepet játszott az amerikai kormány jegyzékének a magyar kormányra gyakorolt hatása. Azt is mondotta, hogy talán a magyar kormány nem is törekszik megegyezésre, nem lehetetlen, hogy be akarja várni a békeszerződés hatályba lépését, Magyarország felvételét az Egyesült Nemzetek Szervezetébe, hogy aztán az egész kérdést az UNO elé vigye. Simić külügyminiszter feltevéseivel szemben érvelve jugoszláv asztaltársaim hivatkoztak a prágai tárgyalásokról kapott jelentésükre, amely szerint a tárgyalások végén magyar részről olyan követelések merültek fel, amelyeket a csehszlovák kormány nem teljesíthetett. A jugoszlávok szerint helyesebb lett volna, beleegyezni a lakosságcsere-egyezmény végrehajtásának megindításába, hogy azután nyugodtabb atmoszférában a többi vitás kérdést is rendezni lehessen. Velebit még kijelentette, hogy ő a sajnálatos fejlemények ellenére is bízik a magyar–csehszlovák viszony javulásában. [...] Dr. Bebler külügyminiszter-helyettes beszélgetés közben arra hívta fel figyelmemet, hogy akkor, amikor Európában az újabb német agresszió megakadályozására és elhárítására irányuló egyezmények egész sora jön létre, a magyar közvélemény a németkérdéssel nem foglalkozik.”²

1. MOL XIX-J-4-b-4b-23-pol-1947. – 2. MOL XIX-J-4-b-4b-17-pol-1947.

1947. március 11.

A jugoszláv kormány meghozta a gabona beszolgáltatásáról szóló rendeletet.¹ Végrehajtását a JKP KB Ellenőrző Bizottságának szervei a helyszínen ellenőrizték.

A *Magyar Szó* szerkesztősége a lapban pályázatot hirdetett két újságíró, az *Iffúság Szava* pedig fotoriporter felvételére.

A *Magyar Szó* arról tudósított, hogy „a Zenta melletti Felsőhegyen az elmúlt hónapban a magyarok számára szerb nyelvtanfolyam indult meg. A tanfolyamot mintegy ötvenen hallgatják, nagyobb részt a földmunkás ifjúság. A szerb nyelv oktatásával párhuzamosan időszerű gazdasági és egészségügyi előadásokat is tartanak. A tanfolyamot az ottani tanítók szervezték meg, az előadásokat is ők tartják”.

1. MSz, 1947. március 16.; NF, 126.

1947. március 12.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ levélben számolt be Gyöngyösi János magyar külügyminiszternek a jugoszláv külügyminisztériumban Simić külügyminiszterrel és Velebit külügyminiszter-helyettessel a csehszlovák–magyar tárgyalásokról folytatott beszélgetéséről, amely során „Simić kijelentette, hogy nagyon örülne, ha ennek az elmérgesedett kérdésnek a megoldását a jugoszláv kormány közvetítésével elősegíthetnék. Meg fogják fontolni, hogy milyen formában tehetnének eleget a magyar kormány kérésének, gondolkodni fognak a megoldási lehetőségek felett, meg fogják beszélni a kérdést a kormánnyal és előterjesztésemre választ fognak adni”.¹

Tito fogadta Szántó Zoltánt, Magyarország belgrádi követét, aki a találkozóról Gyöngyösi Jánosnak még aznap írt jelentésében többek között közölte: „Mondtam a Marsallnak, hogy van nekünk egy beteg külpolitikai kérdésünk, amelyről szeretnék vele beszélni. Itt rögtön közbeszólt, hogy nyilván a csehszlovák–magyar viszonyra gondolok. Nyomban megkérdezte, hogy hogyan történt a tárgyalások hirtelen megszakítása, mikor minden kielégítően haladt a tárgyalás folyamán. Miniszter Úr táviratai

alapján tájékoztattam a Marsallt a magyar kormány álláspontjáról. Tito megjegyezte, hogy ez mind nagyon szép, de meglepően egybeesik az amerikai jegyzék átnyújtásának és a tárgyalások váratlan megszakításának az időpontja. Ekkor a Marsallal is közöltem a magyar kormány kérését. Nagy figyelemmel hallgatta előterjesztésemet, gondolatokba merült és kijelentette, hogy a dolgot meg fogják fontolni, amit lehet, meg fognak tenni. Azután Velebithez fordulva mondta, hogy szerintem lehet valami megfelelő formát találni, ami egyrészt kielégíti a magyarokat is, és nem sérti a csehszlovákok presztízsét sem. Megígérte, hogy a külügyminisztértől választ fogok kapni. Felhívtam a Marsall figyelmét Gottwald csehszlovák miniszterelnöknek a szláv népek együttműködését illető helytelen álláspontjára. [...] Tito nagy figyelemmel, helyeslő fejbólintásokkal kísérte megjegyzéseimet, majd rövid gondolkodás után nagyot sóhajtván ezt mondta: »Ez sajnos így van, de a magyar–szovjet és a magyar–jugoszláv viszony alakulása ellentmond a Gottwald beszédeiből levonható esetleges helytelen következtetéseknek.« Itt Velebit megjegyezte, hogy a jugoszlávok a szlávokat sem becsülik többre, mint a magyarokat.”²

A vajdasági tartományi pártbizottság jelentésben foglalta össze az > 1947. március 2-án és 9-én lezajlott Népfrent-választások tapasztalatait rámutatva, hogy azokra rányomta bélyegét a beszolgáltatás által kialakult hangulat. A beszolgáltatásban élén járó kommunistákra nem szavaztak, ugyanakkor pedig egyes helységeken, mint pl. Magyarakanizsán vagy Hertelendyfalván a Népbizottságok százával törölték a választói névjegyzékről azokat, akik nem tettek eleget a rájuk kirótt beszolgáltatási kötelezettségnek.³ Utaltak a Népfrentba való beíratás kampányjellegére is, mivel szinte mindenütt kevesebben mentek el szavazni, mint ahány Népfrent-tag volt.

1. MOL XIX-J-1-j-5c-101-1947.; Ua. másolat: MOL XIX-J-4-b-4b-17-pol-1947. – 2. MOL

XIX-J-1-j-5b-100-1947.; MOL XIX-J-1-j 5/b. 25/pol/1947.12.d.; FarkasP 2004. – 3. NF, 275.

1947. március 13.

A *Magyar Szó*ban megjelent a Vajdasági Műkedvelő Színházak Szövetségének felhívása a legjobb műkedvelő együttes címért megszervezett versenyre, amely május 15-én kezdődött, és szeptemberben zárult.

Indul a tavaszi munka felcímmel igyekezett a *Magyar Szó* munkára serkenteni a parasztokat. *Földmunkásaink vállalásai; Traktorállomásaink munkára készen; A noszai kisparasztk már 80 százalékban elvégezték a szántást; Fokozni kell a napraforgó-szerződés megkötését* – ilyen címeket olvashatunk az első oldalon.

A *Magyar Szó* ismertette az *Igaz Szó*, a Magyar Partizánszövetség hetilapja cikkét arról, hogy „ismét hatalmon vannak és sanyargatják a szlovén lakosságot a náci vezetők Karintiában és Steyerben. [...] Karintia szlovén föld, amiről mindenki meggyőződhet, aki hosszabb időt tölt ott”.

A *Magyar Szó* budapesti munkatársa részletesen beszámolt az Arany Bálint kisgazdapárti szervezőtitkár elleni bírósági tárgyalásról. Katonai szervezkedés volt ellene a vád, de a lényeg egy másik jelentésben Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettes, a Szociáldemokrata Párt főtitkára mondta ki: „Azt akartuk, hogy a Kisgazdapárt egyszer és mindenkorra semmisítse meg a reakció és Mindszenty hercegprímás minden arra vonatkozó reményét, hogy a párton keresztül győzelemre vihetik az ellenforradalom ügyét.”

1947. március 14.

Szántó Zoltán, Magyarország belgrádi követe sajtófogadást rendezett az Újságíróklubban a jugoszláv sajtó képviselői számára: „Nem régi

szellemű követként érkeztem Belgrádba. A múltban a szomszédos államokban a követek feladata az volt, hogy szítsák az ellentéteket. Eszerint építették ki a kapcsolatokat és összeköttetéseket a sajtóval is. Az én küldetéselem mint követé szöges ellentétben áll ezekkel a régi módszerekkel és célkitűzésekkel. Én mint az új demokratikus magyar köztársaság követe jöttem, hogy elősegítsem a jó barátságot mind a szomszédi viszonyban, mind a szilárd együttműködés kiépítésében a demokratikus Magyar Köztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság között.”

1947. március 15.

A *Magyar Szó* egész oldalon emlékezett meg az 1848-as forradalom évfordulójáról részleteket közölve Petőfi Sándor naplójából és válogatást adva verseiből.

Ugyanebben a számban felhívást tett közzé a régi jugoszláviai munkás-paraszt sajtó termékeinek begyűjtésére.

Tudósított arról is, hogy Magyarcsernyén megalakult a Magyar Kultúrközösség. Elnökévé Szántó János asztalost, alelnökévé Gyenge Antal földművest választották meg. Ugyanakkor megválasztották az írástudatlanság elleni küzdelem bizottságát is, amelynek tagjai Nagy István, Molnár Sarolta, Csányi József és Márton István.

1947. március 16.

Belgrádban megkezdődött a Szerbiai Népfront I. kongresszusa, amelyen 784 küldött vett részt Szerbiából, 228 Vajdaságból és 113 Kosovo-Metohijából. A kongresszuson az addigi három külön vezetőség helyett a Szerb Népköztársaság egész területére egységes vezetőséget választottak, amely Végrehajtó Bizottságának elnöke Blagoje Nešković, a szerb kormány elnöke lett. A Végrehajtó Bizottság tagjai közé választották Sóti Pált, a Népfront tartományi bizottságának tagját is.¹

Vondra Gyula temerini plébános kihirdette: „Illetékes helyről felkértek, hogy újból hívjam fel a hívek figyelmét a gabonafeleslegek beszoigáltatására. Az országban uralkodó nagy élelemhiány miatt erre feltétlenül szükség van. Azért mindenki helyesebben teszi, ha önként beadja, mert ellenkező esetben szigorú büntetésben részesül.” A beszoigáltatásra vonatkozó hirdetést április közepéig többször megismételte, és a hatóságok kérésének eleget téve a vasárnapi nagymiséken kihirdette a gyűlésekre, választásokra szóló felhívásokat is.²

A titeli Magyar Kultúrközösség megtartotta alakuló közgyűlését. Elnöknek Ördög Lajost, másodelnöknek Takács Andrást, titkárnak Gutvein Ádámot, pénztárnoknak Horváth Józsefet választották meg.³

1. MSz, 1947. március 20. 1.; NF, 73.; HRP3, 394. – 2. Vondra, 19. – 3. MSz, 1947. március 16. 7.; MSz, 1947. március 18. 5.

1947. március 17.

A Zentai Járási Bíróság 30 napi szabadságvesztésre ítélte a martonosi Miloš Bajicót, mert a magyarok iránti gyűlölet kifejezéseképp kocsmában ittasan szétépte a *Magyar Szót*.¹

1. NMJ, 97.

1947. március 19.

A Szerb KP KB javasolta a Horvát KP KB-nak, hogy a többségében horvátok által lakott Bapska Novak falut csatolják Horvátországhoz, ugyanakkor pedig Jamena szerb falut Vajdasághoz, illetve Szerbiához. A Horvát KP KB a javaslat elfogadásáról 1947. március 21-én hozott határozatot.¹

Szántó Zoltán Gyöngyösi Jánosnak küldött beszámolójában a jugoszláv kormány álláspontját részletezte, miszerint az elvi szempontból elítéli a csehszlovák kormány politikáját a szlovákiai magyar kisebbség kérdésében, mert ez

ellentétben áll a népek egyenjogúságáról vallott álláspontjával. Szerinte a csehszlovák kormány ezzel a jobboldalt akarta volna megnyerni – eredménytelenül. Gyakorlati szempontból is károsnak tartotta ezt a politikát, mert akadályozta a délkelet-európai országok közötti barátság és együttműködés kialakítását. Ennek ellenére a jugoszláv kormány kíméletet tanúsít Csehszlovákiával szemben, melyhez szövetség köti. Tito helytelenítette Gyöngyösi azon lépését, hogy e kérdésben az ENSZ-hez fordult és javasolta, hogy Magyarország is kezdje meg a szlovákok kitelepítését. Simić kijelentette, hogy a magyar kormány szakította meg a csehszlovákokkal a tárgyalásokat. Szántó ezért kérte a magyar kormányt e tévhit eloszlátására.²

1. NF, 242. – 2. MOL XIX-J-1-j 16/b. 106/pol/res/1947.25.d. – 2. MOL XIX-J-1-j 16/b. 106/pol/res/1947.25.d.

1947. március 20.

A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága behatóan foglalkozott az ország nemzetközi helyzetével és a koalíciós pártok parlamenti állásfoglalásaival. Arra a meggyőződésre jutott, hogy haladéktalanul előkészületeket kell tennie a célból, hogy Magyarország – a békeszerződés érvénybe lépése után azonnal – részévé váljék a Szovjetunió, Lengyelország, Jugoszlávia és Csehszlovákia által alkotott azon tömörülésnek, amelynek lényegében már Bulgária és Románia is tagja. Megállapította: „Ha ezt elmulasztjuk, elszigetelődünk a valóban demokratikus országoktól. Megnehezítjük az ország további demokratizálódását és megkönnyítjük, hogy Magyarország az angol–amerikai imperialista körök pozíciójává váljék.”¹

1. Balogh 1988, 259.

1947. március 21.

Karlo Mrazović, a JSZNK első budapesti követe elutazott állomáshelyére. > 1947. március 27.

A belgrádi magyar főiskolások Szabadkán ünnepi akadémiát tartottak *Három március* címmel. A bevezető előadást Varga László, a belgrádi magyar főiskolások vezetője tartotta.¹

1. MSz, 1947. március 21. 7.; MSz, 1947. március 24. 3.

1947. március 23.

Megalakult a Szerbiai Íróegyesület. A *Magyar Szó* tudósítása szerint „Vajdaságot Leskovac Mladen, Čiplič Bogdan, Popović Boško és Gál László képviselték. [...] Az alapszabály 6. fejezetének 2. pontja kifejti, hogy az Egyesület egyik főcélja Szerbia nemzeti kisebbségei irodalmának fejlesztése és támogatása, különösen Vajdaságban”.¹

1. MSz, 1947. március 28. 4.

1947. március 24.

A magyar és a csehszlovák kormány képviselői jugoszláv közvetítéssel megegyeztek a lakosságcsere végrehajtásának megindításában.¹

Budapesten jugoszláv estet rendeztek, amelyet Balogh István államtitkár nyitott meg. Lazar Brankov őrnagy, a jugoszláv küldöttség vezetője beszéde után Csuka Zoltán tartott előadást a modern jugoszláv irodalomról.²

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy „a Kultúr-szövetség titkársága és hivatalai a napokban költöztek át a Minerva-palotából az új székházba. Itt megfelelő elhelyezést nyert a Szövetség titkársága, a könyvkiadó osztály, a *Híd* kiadóhivatala, a főiskolás osztály és a könyvterjesztő osztály a maga raktárával. A hivatali helyiségek mellett e tökéletes és valóban nagyvonalú belső berendezésű épületben méltó helyet kapott a Szövetség tanácsterme, s ugyancsak kitűnő elhelyezést nyert a szövetségi székház könyvtára”.

1. PI Arch. 283/31-83.; Balogh 1988, 130., 359.
– 2. MSz, 1947. március 27. 2.

1947. március 27.

Karlo Mrazović, Jugoszlávia budapesti követe átadta megbízólevelét Tildy Zoltánnak, a Magyar Köztársaság elnökének. > 1947. március 21.

Szabadkáról elindult az első brigád a Šamac–Szarajevó vasútvonal építésére. Az akciót nagyméretű toborzás előzte meg az iskolákban, így a magyar tagozatokban is. A *Magyar Szó* március 9-i tudósítása szerint a szabadkai magyar gimnáziumban 144 diák és négy tanár – Penavinné Borsi Olga, László Ernő, Buljaki Sreten, Mojsije Trilnik –, a tanítóképző 460 tanulója közül 170-en, a tanári kar 14 tagja közül pedig 8-an jelentkeztek.

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy „Nemrégiben tartotta Tordán alakuló közgyűlését a Magyar Közművelődési Egyesület. Az alakuló közgyűlésen a zrenjanini kultúrgóc megbízásából Nagy Sándor múzeumigazgató, a Magyar Kultúr-szövetség tanácsának tagja jelent meg. [...] Elnök Simon Pál lett, alelnök Barna István, titkár Simon István”.

1947. március 29–30.

Újvidéken megtartották a Vajdasági Egységes Szakszervezetek 8. plénümát, amelyen az újonnan megválasztott 34 tagú Tartományi Bizottságba a következő magyar tagokat választották: Nagy György és Sóti Ferenc (Újvidék), Sándor Lajos (Topolya), Szabó Ida (Szabadka), Szép István (Zenta), Lackó Pál (Palánka).

1947. március 31.

Részlet Titónak a Szövetségi Képviselőházban mondott külpolitikai expozéjából: „Kormányunk emlékiratot intézett a Négy Nagy konferenciájához és okmányszerűen megdönthetetlenül igazolta követeléseink jogosságát Karintia Jugoszláviához való csatolására, mivel ezt a területet nagyjából szlovének lakják, és néprajzilag, valamint történelmi szempontból bennünket

illet meg. Ezenkívül karintiai testvéreink maguk is kitartóan követelik, hogy csatlakozhassanak anyaországukhoz – a Szlovén Népköztársasághoz. [...] A nyugati országok, elsősorban Anglia és Amerika képviselői konokul ellenzik jogos követeléseink kielégítését és azt, hogy a tisztára szlovénlakta Karintia területét Jugoszláviához csatolják. [...] Karintia kérdése azonban a mi számunkra nincs elintézve, és nem kerül le a napirendről mindaddig, amíg egy napon nem rendeződik számunkra igazságosan.”¹

1. MSz, 1947. április 1. 1.

1947. március

A *Híd* 3. számának tartalma: Josip Broz Tito: *Az új típusú demokrácia alapjai*; Gál László: *Nők napja ma*; Forró György: *A szövetségi kormány gazdasági intézkedései*; Csépe Imre: *Versek a múltból*; Radics Nándor: *Emlékezés*; Hangya András: *Csillázó munkások* (Rajz); Lőrinc Péter: *Az állam mi vagyunk*; Csépe Imre: *Üldöz az ősünk*; Majtényi Mihály: *Farkast a szőréről*; Alekszandr Kurszkij: *A Szovjetunió gazdasági ereje*; Sándor Pál: *A magyar fasizmus ideológiája és frazeológiája*; Brindza Károly: *A tanonckérdés*; Lőrinc Péter: *A tanító*; Illés Béla: *Kárpáti rapszódia*; Sulhóf József: *Világ szemle*; M. Jeremjeva: *A nők fõlszabadtatása*; Alekszander Geraszimov: *A szovjet művészet*; Szűcs Miklós: *A canterbury dékán a Szovjetről*; Georgije Oszipov: *Az ötéves terv eredményei*; Alekszandr Gyakov: *Miért éheznek India?*; Dmitrij Sosztakovics: *A szovjet zeneszerzők*; Ferenczy György: *Illés Béla: Kárpáti rapszódia*.

1947. április 1.

Jugoszlávia Képviselőháza meghozta a kisajátításról szóló törvényt,¹ amely a kisajátítás alapját képező általános érdeket olyan szélesen, a tulajdonos érdekérvényesítési lehetőségét pedig olyan szűken határozta meg, hogy az államosítás burkolt formájának teremtett lehetőséget.

1. Osnovni zakon o eksproprijaciji. SL FNRJ, 1947/28.

1947. április 5.

Szerbia Népkepviseelőháza elfogadta a Szerbia adminisztratív-területi felosztásáról szóló törvényt, amely megszüntette a körzeteket. A kormány ettől kezdve az addigi 19 körzet helyett 101 járással állt közvetlen kapcsolatban.¹ A törvény hatályba lépésével megváltozott több vajdasági helység neve. Elsősorban a volt német, és a régi Jugoszlávia személyiségeiről elnevezett helységek kaptak új, szerb elnevezést.

1. HRP3, 411.

1947. április 7.

A nagybecskereki Városi Könyvtárban megnyílt a magyar könyvosztály. Mintegy 2 200 szépirodalmi művel rendelkezett.¹

1. MSz, 1947. április 5. 5.

1947. április 8.

A zágrábi magyar főiskolások műsoros estet tartottak az újvidéki Magyar Kultúrkörben.¹

1. MSz, 1947. április 5. 6.

1947. április 8–17.

A Magyar–Jugoszláv Társaság Budapesten megrendezte a Jugoszláv Kultúra Hetét.¹

1. MSz, 1947. április 5. 5.

1947. április 9.

A Vajdasági Tartományi Pártbizottság a beszolgáltatással kapcsolatban az SZKP KB-hoz intézett jelentésében arról is beszámolt, hogy a Topolyai Járási Pártbizottság egyik ülésén úgy határoztak, disznóólba zárják azokat a parasztokat, akik nem tesznek eleget a rájuk kirótt beszolgáltatási kötelezettségnek, Bácsfeketchegyen pedig egy paraszt, miután megverték, feleségével együtt felakasztotta magát. Ezt követően a Tartományi Pártbizottság leváltotta a Topolyai Járási Pártbizottságot (két tag kivételével).¹ Ugyanakkor azt is

megállapította, hogy Vajdaságban 2 531 JKP-tag nem tett eleget beszolgáltatási kötelezettségének. A felszólítás után március végéig közülük csak 510-en szolgáltatták be a rájuk kirótt mennyiséget, 300-at a kötelezettség csökkentésével felmentettek, míg 670 tagot kizártak a pártból.²

1. NF, 128. – 2. NF, 129.

1947. április 12.

Szántó Zoltán követ a jugoszláviai sajtó Magyarországgal kapcsolatos cikkeit összefoglaló jelentésében kiemelte: „Most lényegesen többet foglalkozik a magyarországi kérdésekkel és eseményekkel, mint egy évvel vagy fél évvel ezelőtt. Lehet, hogy ennek oka a legutóbbi magyarországi eseményekben található, amikor is »a magyar demokratikus erők komoly offenzívába kezdtek a demokratikus haladás kerékkötői ellen« (*Magyar Szó*). Az itteni magyar sajtó követi a jugoszláv központi lapok irányvonalát. [...] Jellemző, hogy az összeesküvési per tárgyalására a *Magyar Szó* külön tudósítót küldött, kinek beszámolóját a legrészletesebben közölte. [...] A *Magyar Szó*, 7 *Nap*, *Híd* és *Ifjúság Szava* gyakran cikkeket közölnek a haladó magyarországi sajtóból. [...] A csehszlovák–magyar kérdésben a központi lapok vonalát be is tartják, részletesebben és egyes magyar forrásokból is közöl híreket a magyar sajtó, különösen a *Magyar Szó*. A magyarországi délszlávok kérdésével is bővebben foglalkozik. Gazdaságunk és újjáépítésünk problémái is gyakran szerepelnek az itteni magyar sajtóban. Nagy teret szentelnek a magyar nyelvű lapok a magyar történelmi eseményeknek. A 7 *Nap* március 15-én e nap jegyében jelent meg, a *Magyar Szó* a 19-es forradalomról és annak jellegéről, valamint jelentőségéről írt. A két ország kulturális kapcsolatai részleteiben is foglalkoztatják az itteni magyar lapokat. A jugoszláviai magyar sajtó általában nívósnak mondható.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-34-pol-1947.

1947. április 13.

A *Magyar Szó* tájékoztatott arról, hogy a Vajdasági Magyar Kultúrszövetséghez Magyarországról könyvszállítmány érkezett, amelynek egy részét az igénylések alapján szétoosztják a közkönyvtáraknak, a többit pedig könyvárusi forgalomba bocsátják.

1947. április 15.

Hír a *Magyar Szóban*: „Megérkezett csehszlovák területre a csehszlovák–magyar lakosságcsereakció keretén belül az első szlovák csoport. Összesen 126-an lépték át a szlovák–magyar határt. Mindannyian Pitvaros faluból valók. Magukkal hozták minden ingóságukat. A szlovák hatóságok az áttelepülőket Galánta vidékére irányították, ahol már minden intézkedés megtörtént elhelyezésükre.”

1947. április 20.

Kenneth Sayers, a londoni *News Chronicle* tudósítója a Titóval készített interjú során megjegyezte: „Nálunk egyes körök, miután úgy látszik, hogy Jugoszlávia nem kapja meg Slovenačka Koruškát, úgy gondolják, hogy az lenne a legjobb, ha a szlovéneket Koruškából Jugoszláviába telepítenék.” Tito így válaszolt: „Ezt nem fogadhatjuk el. A Koruškában élő szlovének nem felelősek a háborúért. Ellenkezőleg, ők a szövetségesek oldalán álltak, tehát a legnagyobb igazságtalanság volna, ha ezt megtennék. Ez semmiben sem különböznék attól, amit Hitler tett, amikor ugyanezeket az embereket széttelapította. [...] nemcsak az emberek tartoznak hozzánk, hanem a terület is, mert az évszázadokon át a mienk volt. [...] Számunkra ez fontos kérdés, mert ez a határ nemcsak osztrák, hanem német is. Az osztrákok mindig németek maradtak, s ha egy napon a németek ismét háborút indítanának, ők biztosan részt vennének benne.”¹

1. *Borba*, 1947. április 20.; Tito 3, 39–40.

1947. április 24.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség levele a pancsovai magyar kultúregyesületnek: „A mai telefonutasításunknak megfelelően ismételten, levélben is közöljük a következőket: A Magyar Kultúrszövetség utasítást kapott, hogy a május elseji ünnepségekre Beogradba, Novi Sadra és Szabadkára magyar népviseletű folklórcsoportokat kell kijelölnie. Az elnökség a mai ülésen úgy döntött, hogy a gombosi és kupuszinai¹ csoportját Újvidékre, a doroszlóit Szabadkára és a vojlovicai csoportot Beogradba delegálja az ottani ünnepségekre”.²

1. A település magyar neve Bácskertes. Szerbül Kupusina (és 1904-ig magyarul is Kupuszina). –

2. Földessy összeáll. 1972, 10.

1947. április 28.

Jugoszlávia Képviselőháza elfogadta a népgazdaság fejlődésének első öt éves tervéről szóló törvényt¹ az 1947 és 1951 közötti időszakra, bevezetve a központosított tervgazdálkodást. Az akkori politikai eljárásnak megfelelően ezt követően, > **1947. július 5-én** megszületett a hasonló szerbiai törvény, majd > **1947. szeptember 7-én** a Vajdasági Képviselőház Végrehajtó Főbizottsága is meghozta a maga tervdokumentumát. Mint ahogy a terv egészében a hasonló szovjet dokumentumok másolata volt, úgy szerbiai és a vajdasági tervek is megismételték a szövetségi terv kitételeit. A terv alapvető feladatként „a korszerű műszaki alapokon végrehajtott tervszerű iparosítást és villamosítást” jelölte meg, külön súlyt helyezve a nehéziparra, azt állítva, hogy az „minden más gazdasági ágazat fejlődésének feltétele”. Második helyre a mezőgazdaság fejlesztését sorolta, de abból a módból, ahogy a szövetkezetesítést erőszakolta, világossá vált, hogy az ipari munkásság élelmezésének céljából a lehető legtöbbet igyekezett kihozni belőle a lehető legkisebb beruházással. Ez nagy hátrányt okozott a Vajdaságnak, és erre a parlamenti vitában a tartományi képviselők már akkor rámu-

tattak. Alimpije Popović, Újvidék háború utáni első polgármestere köztársasági képviselőként Szerbia Képviselőházában 1947. április 4-én javasolta, hogy az öt éves terv kiemelt létesítményei közé sorolják be a Duna–Tisza–Duna-csatornát is, de javaslatát nem fogadták el. Emellett a Tito–Sztálin konfliktus kirobbanása után a terv teljesítése még több akadályba ütközött: katonai megfontolásokra hivatkozva 71 jelentős ipari létesítményt telepítettek át Vajdaságból az ország belsejébe, 1948. június 3-án népkölcönt² írtak ki a terv támogatására, majd 1950 decemberében Jugoszlávia Képviselőháza törvényt³ hozott az 1947–1951 évekre szóló öt éves tervidőszak egy éves meghosszabbításáról és realisabb célokat tűzött ki. A beruházási célkitűzések csak az ún. „kulcsojektumok” megépítésére korlátozódtak, és katonai-biztonsági megfontolásokból azokat az ország belsejében, elsősorban Bosznia-Hercegovinában építették meg. Miután az öt éves terv időszakában Jugoszláviában a társadalmi termék 29%-át, Szerbiában 24%-át, a Vajdaságban pedig mindössze 13%-át fordították beruházásra, a tartomány ipari termelése csak 23%-kal nőtt, miközben ez a növekedés az ország más részeiben 43–56%-os volt.⁴ Mindez a jelentős arányban mezőgazdaságból élő magyar népességet különösen súlyosan érintette.

A belgrádi magyar követség rejteltáviratban közölte a magyar külügyminisztériummal: „Itteni fogolytáborokból magyar állampolgársággal, illetőséggel rendelkező német nevű foglyok kiszabadításuk ügyében gyakran fordulnak követséghez.” A távirat továbbiakban javaslatot tett, hogy fenti kategóriába tartozó személyek ügyének kivizsgálására a magyar kormány bizottságot küldjön ki. Miután kiderült, hogy nem hadifoglyokról, hanem polgári személyekről van szó, a magyar kormány elvetette a javaslatot.⁵

A Magyar Szó tájékoztatót: „Vajdaság Főbizottságának közművelődési osztálya a Műkedvelő

Színházak Szövetségével és az egyes vajdasági népek kulturális csúcsszerveivel, Maticákkal és Kultúrszövetségekkel karöltve Vajdaság összes működő színházai és együttesei részére versenyt írt ki.”⁶

1. Zakon o Petogodišnjem planu razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije u godinama 1947–1951. SL FNRJ, 1947/36.; *Borba*, 1947. május 1. 13–19.; Petranović, Zečević; DERV, 61., 67. – 2. Uredba o narodnom zajmu Petogodišnjeg plana razvitka narodne privrede FNRJ. SL FNRJ, 1948/47. – 3. Zakon o produženju izvršenja Zakona o Petogodišnjem planu razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije u godinama 1947–1951. SL FNRJ, 1950/71. – 4. DERV, 91–99. – 5. MOL XIX-J-1-j-7b-180156-1947. – 6. L. I.: Versenyezzenek a magyar műkedvelők is. MSz, 1947. április 28. 5.

1947. április

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a központnak küldött jelentésében többek között ezt írta: „Bemutakozó látogatásaim sorozatát a csatakos belgrádi utcákat róva, gyalogszerrel kellett lebonyolítanom. Gyakran kellett szegyenkeznem, hogy sáros lábbal állítottam be egy-egy követ vagy miniszter dolgozószobájába. Megtörtént, hogy megsajnálta, és autót küldtek haza. Az is megtörtént, hogy rossz időjárás következtében, az utolsó pillanatban le kellett mondanom látogatásokat, mire autót küldtek értem.” Majd a nyomaték kedvéért még hozzáfűzte: „Nem jó dolog, ha egy követ munkakörülményei sajnálkozást váltanak ki kollégái körében. Nem kevésbé kínos a látogatók fogadása szűk, tisztának nem mondható szállodai szobámban, melynek mennyezetén a beszivárgó hólé fantasztikus freskókat képezett ki. [...] Ma délután az Avalán lesz egy fogadás, de még nem tudom, hogy részt tudok-e ezen venni. Most körülfeltelefonálunk a városban megtudni, hogy melyik követ lenne olyan szíves autójára felvenni.”¹

1. MOL XIX – J-4-a-Belgrád-40-1947. 1. doboz. Idézi A. Sajti 2009.

1947. május 1.

Újvidéken felvonulást szerveztek a munka ünnepe alkalmából 50 000 résztvevővel, „amelyen a Vajdaságban élő nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságát manifestálták”.¹

Az újvidéki Kultúrotthonban megnyílt a május 25-ig tartó Könyvvásár.²

1. HRP3, 422. – 2. MSz, 1947. május 10. 4.; MSz, 1947. május 22. 6.

1947. május 2.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a Gyöngyösi János külügyminiszterhez címzett levelében, összefoglalva a Bebler külügyminiszterhelyetessel és Bane Andrejev bányauyi miniszterrel folytatott nem hivatalos beszélgetéseit, megjegyezte: „A jugoszláv kormány részéről tapasztalható barátság és szívélyesség mellett megfigyelhető bizonyos tartózkodás is hazánkkal szemben. [...] Jugoszláv politikusok szerint Magyarország jövő magatartása még bizonytalan, nem világos még számukra, hogy Magyarország ék vagy a kapocs szerepét fogja-e vállalni. [...] Andrejev miniszter szerint a jugoszláv kormány számára nem kétséges, hogy történnek vagy fognak történni kísérletek abban az irányban, hogy Magyarországot eszközül használják fel a szomszédos demokráciák ellen. Ezek a kísérletek erős próbának fogják kitenni a magyar demokrácia teherbíró képességét. Nagy kölcsönöket, sőt területi engedményeket fognak kilátásba helyezni, hogy megnyerjék Magyarországot agresszív terveik végrehajtásához. Ekkor fog kiderülni, hogy Magyarország valóban szakított-e régi politikájával, vagy pedig más változatban ismét vállalja-e a vazallus szerepét szomszédaival szemben. Bár elismertem, hogy vannak Magyarországon bizonyos körök, amelyek szívesen látnák az ország visszakanyarodását egy »nagymagyar« mezbe öltöztetett csatlóspolitikához, azonban felhívtam a jugoszláv politikusok figyelmét arra,

hogy ez nem azonosítható a magyar kormány politikájával.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5b-158-1947.

1947. május 6.

Szántó Zoltán Gyöngyösi Jánosnak küldött beszámolójában kifejtette a jugoszláv kételyeket. Mint írta: „Szemmel látható óvatosságot tanúsítottak a jugoszlávok az országaink közötti barátságos viszony külső demonstrálásában. Ez nem magyarázható azzal, hogy a háborúban ellenséggént álltunk egymással szemben – írta a követ –, hiszen Jugoszlávia és Bulgária is más-más oldalon álltak a háborúban, most mégis reménykeltő kapcsolatokat építenek ki. A jugoszláv külpolitika kettős célt követett: egyrészt hosszú időre biztosítani akarta a békét, másrészt az ország függetlenségének megtartását tűzte ki célul. Veszélyt az angolszász hatalmakban láttak a jugoszlávok, ugyanis azok a balkáni politikába is be akarnak avatkozni. [...] A délszlávok nem kételkednek abban, hogy északi szomszédjuk a békét szeretné, de szerintük a világháború óta új helyzet alakult ki (mint például a németkérdés, illetve az Amerikai Egyesült Államok előretörése). Számukra Magyarország álláspontja ezekben a kérdésekben még bizonytalan, s ezért a jugoszláv kormány bizonyos mértékig tartózkodó volt. Szerintük a magyar demokráciát próbára fogják tenni a nyugati hatalmak, mégpedig területi engedmények kilátásba helyezésével.” A követ azon a véleményen volt, hogy a jugoszláv vezető körökben az iménti vélekedés a domináns.¹

A *Magyar Szó* közölte, hogy „a Szerb Népköztársaság Szkupstinájának Prezídiuma nemrég kihirdette a Szerb Népköztársaság közigazgatási-területi beosztását, amelyben megváltozott több vajdasági község helységneve”, és közölte a megváltozott helységneveket. Elsősorban a volt német és a régi Jugoszlávia személyiségeiről elnevezett helységek kaptak új, szerb elnevezést.

1. MOL XIX-J-1-k 5/b. 158/res/pol/1947.12.d; FarkasP 2004.

1947. május 7.

A szabadkai Népkörben megtartották Csépe Imre, Lukács Gyula és Markovics János szerzői estjét.¹

1. MSz, 1947. május 11. 5.

1947. május 7–8.

A Magyarországi Református Egyház Zsinata VII. ülészakának határozatában megállapította, hogy a háború alatt visszacsatolt területek integrálására vonatkozó határozatok a második világháborút lezáró békeszerződésekkel érvényüket veszítették, és kimondta, hogy a Magyarországi Református Egyház a Magyarország területén lévő református keresztyén egyházközsegeket foglalja magában.¹

1. Szathmáry Béla: *A Magyarországi Református Egyház szervezetének kialakulása és jelenlegi működése, különös tekintettel az egyházi bíraskodásra*. PhD-értekezés. Sárospatak, 2004, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 104.; Csűrös András Jakab: Pap Béla zsinati tevékenysége, különös tekintettel az 1951. október 24-i ülésre. *Confessio*, 2007. 4.

1947. május 8.

A Minisztertanács 175. ülésén hozzájárulását adta a magyar–jugoszláv alumíniumegyezmény megkötéséhez.¹ > 1947. május 11.

1. MJNJ44-47.

1947. május 9.

A *Magyar Szó* közölte: „A Vajdasági Főbizottság kultúrosztálya egy nemrég határozatával dr. Hock Rezsőt helyezte a Vajdasági Magyar Népszínház megüresedett igazgatói székébe. Ezzel az intézkedéssel a Magyar Népszínháznak, ennek a jugoszláviai magyarság szempontjából nagy fontosságú kultúrintézménynek az élére olyan ember került, akinek eddigi tevékenysége és múltja reményt nyújt arra, hogy a Népszínházat gyors iramú fejlődés útjára vezeti.”

1947. május 11.

Belgrádban aláírták a jugoszláv–magyar kereskedelmi egyezményt az alumíniumipar terén való gazdasági együttműködésről.¹ A magyar kormány 32 millió dollár értékben vállalta jugoszláviai alumíniumipari telepek felépítését és berendezését. Jugoszlávia dollárban fizetett, illetve timföldet szállított. 1947 kora őszen Belgrádban már hosszú lejáratú, ötéves kereskedelmi szerződést készítettek elő, aminek keretében Jugoszlávia 130 millió dolláros rendeléseket adott volna Magyarországnak, de ez az 1948-as politikai szakítás miatt már nem valósulhatott meg. >

1947. május 8.

1. MSz, 1947. május 13. 1.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956. Dokumentumok*. Budapest, 1995, MTA Jelenkorkutató Bizottság, 57.; Berend T. Iván: *Újjáépítés és a nagytőke elleni harc Magyarországon 1945–1948*. Budapest, 1962, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 281.; FarkasP 2004.

1947. május 12.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség körlevele a „kultúrgócokhoz”: „A gócotak ismételten figyelemztetjük, hogy a Szövetség által indított kulturális versenyeket körzetük területén minden tagegyesület és kulturális csoport bevonásával rendezzék meg. Ezért a magyar műkedvelők versenyének lebonyolítására, az idecsatolt magyar és szláv nyelvű utasítások áttanulmányozása után, minden előkészületet tegyenek meg, hogy a versenyt a megjelölt határidők szerint lehessen levezetni. A selejtező csoportversenyek előkészítéséről, a gócversenyszek döntőiről, a benevezésekről azonnal adjanak jelentést a központnak. A magyar dalárdák versenyének lebonyolítására, amelyek közeledő első határideje május 25., vonjanak be minden magyar nyelvű dalárdát, amely a góc területén működik, és jelentsék be szervezésüket, a versenyek színhelyeinek kijelölése érdekében ezt azonnal közöljék a központtal.”¹

1. Földessy összeáll. 1972, 11.

1947. május 16.

Felhívás a *Magyar Szóban*: „A vajdasági Magyar Kultúrszövetség titkársága közli a Szövetség keretében működő tagegyesületekkel, hogy folyó év június hó 8-án az egész országban megünneplik Petar Petrović Njegos kiváló szerb költő nagy művének, a *Hegyek koszorúja* megjelenésének századik évfordulóját. Ebbe a nagyszabású kultúrünnepegségbe Vajdaság magyarsága is bekapcsolódik és a testvériség–egység szellemében ünnepli majd a jugoszláv költészet halhatatlan remekművét. A szövetségi titkárság az ünnepegséggel kapcsolatban fölhívja a magyar kultúrköröket, hogy június 8-án minden egyesület rendezze meg az emlékünnepet. Az ünnepi kultúrest anyagát a rendezőség megtalálhatja a *Híd* májusi kettős számában Njegos és a 48-as forradalom címen. A *Híd* júniusi számában, amely május utolsó napjaiban hagyja el a sajtót, közli a folyóirat a *Hegyek koszorúja* méltatását és két részletet a hőskölteményből. A rendezőség ezt az anyagot használja föl a műsor összeállításában, s amennyiben műkedvelő együttes is működik az egyesületben, a hősköltemény hatodik képét jelenet formájában vigyék színpadra. Egyesületeink vezetőségei mindenütt törekedjenek arra, hogy rendezvényeiket tökéletes siker koronázza.”¹ >

1947. június 11.

1. MSz, 1947. május 16. 4.

1947. május 16.

Vajdaság Főbizottságának Elnöksége fogadta az Újvidéken vendégszereplő Vajdasági Magyar Népszínház küldöttségét, melynek vezetője, Hock Rudolf színházigazgató betérjesztette a színház igényét a terepjárás rendszeresítésére.

1947. május 16–18.

Újvidéken a tartományi színházi szemle keretében a Vajdasági Magyar Népszínház bemutatta Móricz Zsigmond *Ludas Matyi*, Molnár Ferenc *Liliom* és Herman Heyermans *Remény* című darabját.¹

1. MSz, 1947. május 10. 4.

1947. május 17.

A *Magyar Szó* a Tanjug nyomán ismertette Sztálinnak a Rákosi Mátyás május 9-én hozzá intézett levelére adott válaszát, miszerint a szovjet kormány úgy határozott, hogy „a magyar békeszerződés törvénybe iktatására és életbe léptetésére való tekintet nélkül már ez év májusában megkezdik a magyar hadifoglyok hazaszállítását a Szovjetunió területéről”.

A *Magyar Szó* közölte Szántó Zoltán belgrádi magyar követnek a budapesti *Szabad Nép* számára adott nyilatkozatát, miszerint „Jugoszláviában mindenütt a legjobb szándékkal és legteljesebb megértéssel találkoztam Magyarország iránt és a legőszintébb vágygal az együttműködésre. Ez nyilvánul meg a jugoszláv kormánynak abban a gesztusában is, hogy minden feltétel nélkül hazaengedi a magyar hadifoglyokat Jugoszláviából. Ennek az őszinte barátságnak köszönhető az is, hogy Jugoszlávia visszafogadja a jugoszláv állampolgárságú magyar hadifoglyokat, akik most a Szovjetunióban tartózkodnak”.

Ugyanott Szántó kijelentette: „A magyarok Jugoszláviában teljesen egyenjogúak a többi népekkel. A magyar falvakon és szállásokon élénk kulturális tevékenység fejlődik. A jugoszláviai magyarok a legnagyobb lendülettel dolgoznak és minden téren nagy kezdeményezést tanúsítanak. A magyaroknak vannak képviselői a szerb és a horvát parlamentben és a Jugoszláv Szövetségi Szkupstinában is”.

1947. május 18.

Megérkezett Budapestre és nyilatkozatot adott Karlo Mrazović jugoszláv követ.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1947. május 19.

A *Magyar Szó* ismertette Karlo Mrazović budapesti jugoszláv követnek a *Szabad Nép* számára

adott interjúját: „...a magyar kisebbség a jugoszláv polgárok összes jogait élvezzi, és cselekvőleg részt vesz a népi Jugoszlávia felépítésében, úgyhogy a magyar nép büszke lehet a jugoszláviai magyarságra.”

1947. május 21.

Radványi ezredes, a Honvédelmi Minisztérium Elnökségének vezetője Gyöngyösi János külügyminiszterhez intézett levelében nem javasolta egy olyan bizottság megalakítását és Jugoszláviába küldését, amely a Jugoszláviában lévő hadifoglyok közül kiválogatná a „német nevű” magyar állampolgárságú hadifoglyokat, azzal érvelve, hogy „nincs olyan rendelkezés, amely – a nyelv vagy a nemzetiséghez tartozás figyelembevételével – a hazaszállításra váró hadifoglyok között megkülönböztetést tenne, sőt a békeszerződés említett 21. cikke értelmében a Miniszter Úr elnöklése alatt működő tárcaközi bizottság által előkészített egyezménytervezet is azt az álláspontot képviseli, hogy a hadifoglyok minden egyéni megkülönböztetés nélkül hazaszállítandók”. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy „a német nevű magyar hadifoglyok soron kívüli hazaszállításával kapcsolatos intézkedések véleményem szerint semmi esetre sem eredményezhetik azt, hogy a magyar nemzetiségű állampolgárok hátrányosabb helyzetbe kerüljenek a német nemzetiségűekkel szemben”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-180187-1947.

1947. május 27–28.

Sztálin és Tito megállapodott abban, hogy Jugoszlávia nem veti fel a bajai háromszög kérdését,¹ vagyis nem követeli e terület Magyarországtól Jugoszláviához való csatolását.

1 A dokumentumot közli Mezei Géza szerk.: *Európa kettészakítása és a kétpólusú nemzetközi rend születése (1945–1949). I.* Budapest, 2001, Új Mandátum Könyvkiadó, 175–178. Idézi A. Sajti 2004, 349.

1947. május 28.

A szabadkai Népkör népegyleti alosztálya megszervezte a fiatal diákirók és költők szerzői estjét. Közreműködött: Pap József, Felcser Antal, Gellér Tibor, Fehér Ferenc, Dévavári Zoltán.

1947. május 29.

Magyarország Minisztertanácsa 179. ülésén hozzájárulását adta a magyar–jugoszláv kulturális egyezmény megkötéséhez.¹ > **1947. augusztus 7.;** > **1947. szeptember 27.;** > **1947. október 15.;** > **1947. november;** > **1947. december 5.**

1. MJNJ44-47.

1947. május 30.

A Magyar Kultúrszövetség pályázatot hirdetett 1948. évi *Népnaptár*ának fedőlapjára a pályamunkák témáját a következőképp jelölve meg: „iparosítás és villamosítás az első öt éves terv kezdetén; az ipari munkásság és a földmunkásság testvéri együttműködése az újjáépítésben.” A fedőlaptervéért Nagy Sándor nagybecskereki tanár, a fejléctervekért pedig Hangya András kapta az első díjat.¹

1. MSz, 1947. június 3. 5.; MSz, 1947. augusztus 25. 4.

1947. május 31.

Miután Nagy Ferenc magyar miniszterelnök előző nap lemondott, Dinnyés Lajos, az új miniszterelnök bemutatta kormányának tagjait a köztársasági elnöknek, s a kormány még ugyanazon órában letette az esküt Tildy Zoltán előtt.¹

Zágrábban megnyílt a háború utáni első nemzetközi vásár, amelyen a jugoszláv vállalatok kivül részt vettek a Szovjetunió, Bulgária, Albánia, Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország, Olaszország, Belgium, Hollandia és Franciaország vállalatai is.²

1. Balogh 1988, 261. – 2. HRP3, 433.

1947. május

A *Híd* 4–5. számának tartalma: Steinfeld Sándor: *1947. május 1.*; Brindza Károly: *Májusi emlék*; Hangya András: *Rajz*; Rato Dugonjić: *A Népi Ifjúságról*; Gál László: *Számadás*; Lukács Gyula: *A civilizáció nevében*; Csépe Imre: *Öregapám emlékére*; Bogdan Čiplic: *Találkozás az éjszakában*; Vlay Lajos: *Két vers*; Lévy Endre: *Elmosta az eső*; Vlay Lajos: *Kilenc fogoly dala*; Lőrinc Péter: *Maskovszki, az órás*; Pap József: *Az új asszonyhoz*; Živojin Boškov: *Njegoš és az 1848-as forradalom*; Varga Jenő: *Az angol–amerikai gazdasági kapcsolatok*; Sulhóf József: *Világ szemle*; Keck Zsigmond: *Ihol elindula tizenkét kőműves*; Orosz–magyar történelmi kapcsolatok; Gál László: *Az új magyar irodalom kérdései*; Hock Rezső: *A magyar–jugoszláv társaság egy éve*; Lázár Péter: *Testnevelésünk*.

1947. június 2.

A Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetsége és a Jugoszláv Munkaügyi Minisztérium megállapodást kötött, hogy több ezer építőmunkás érkezik Magyarországról, „hogy elősegítse az öt éves tervvel kitűzött célok megvalósítását”. A *Magyar Szó* június 5-i cikke ezzel kapcsolatban megjegyezte: „Hazánk munkaügyi minisztériuma nagy megértést tanúsított a magyarországi dolgozók helyzete iránt, amikor elhatározta, hogy munkát nyújt számukra népi államunkban. Ugyanis a magyarországi építőmunkásoknak 60–70 százaléka még ma is munka nélkül áll.”¹

1. MSz, 1947. június 5. 1–2.

1947. június 3.

„A felszabadulás után népköztársaságunk kormányának határozatával ezen a vidéken is megkezdtek a telepes falvak építését. Már 1946-ban három települést összesen száz házzal felépítettek Észak-Bácskában. Ebben az évben 9 új település – 1480 ház – építését irányozták elő ezen a vidéken” – írta a *Magyar Szó*-ban Baki Ferenc, a Vajdasági Felügyelő Bizottság felügyelője az

építőanyag szállításának szervezetlensége miatt panaszkodva.

1947. június 5.

Temerinben megtartották a templom körüli utolsó körmenetet, amelyet a hatóság néhány nappal július 20. – Illés-nap, Temerin fogadott ünnepe – előtt betiltott. Ettől kezdve a körmeneteket csak a templom udvarában tarthatták.¹

1. Vondra, 28.

1947. június 7.

A *Magyar Szó* ismertette májusi tudósítóversenyének eredményeit. A legjobb tudósítónak Láng Pál szabadkai munkáslevelezőjét kiáltották ki megjegyezve: „Versenyünk legnagyobb eredménye az, hogy lapunknak naponta jó részét a magyar dolgozó nép írja, akár közvetlenül közölt írásaik, akár felhasználható adataik által.”

1947. június 8.

Szabadkán megtartották a vajdasági magyar dalárdák versenyének döntőjét, amelyen a zombori Közművelődési Közösség dalárdája lett a győztes.¹ > 1947. június 14.

1. MSz, 1947. június 5. 6.; MSz, 1947. június 10. 5.; MSz, 1947. június 12.

1947. június 11.

Az újvidéki Magyar Kultúrkörben tartott Njegoš-émléken a költőről Gál László mondott ismertetőt, műveiből Demuth Margit adott elő részleteket. > 1947. május 16.

1947. június 12.

A *Magyar Szó* ismertette a Vajdaság 1947. évi költségvetéséből közművelődési célokra szánt tételeket megjegyezve: „az általános művelődési szempontok mellett az egyes többnemzetiségű vidékek különleges költségvetési szempontjai is – a lehetőségek határain belül – figyelembe kerültek és számszerű megoldást nyertek.” A

kimutatás szerint a kultúrosztály kiadásaira 226 536 980 dinárt irányoztak elő, ami a tartomány költségvetésének 22,33%-a. Ennek legnagyobb része, 126 820 970 dinár az elemi iskolák, 900 000 a középiskolák, 720 000 a bölcsészeti fakultás, 19 179 330 dinár pedig a nyolc vajdasági népszínház fenntartására szolgált.

1947. június 13.

Dr. Szécsenfalvi Ferenc, az Államrendőrség Vilyányi járási kapitánya jelentésében arról számolt be, hogy „Keokh. 194/eln. 1947. IV./4.b rendeletét, melyet a Jugoszláviából átszivárgott sváb lakosságra is alkalmazni kell, végrehajtani nem tudom, mert a határon átszökött egyéneket, akiket magyar területen fognak el a határszervek vagy razzia alkalmával mint jugoszláv állampolgárok kerülnek a kapitányságra, a határon – a rendelet utasítása szerint – áttenni nem lehet, mert azokat a jugoszláv határőrség nem veszi át. Olyan területen, ahol őrség nincsen, az áttett személyek újból visszajönnek. Ennek következtében már a járás területén oly nagy számban vannak jugoszláv állampolgár német nemzetiségű személyek, akikkel a rendelet szellemében eljárni nem tudunk éppen a fent említett oknál fogva, hogy a lakosság hangulatát is erősen befolyásolja. Olyan hangok hallatszanak, hogy a rendőrség szemet huny az átszivárgott svábok itt-tartózkodása felett.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-29f-3827-1947.

1947. június 14.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ nyolcnapos bácskai körútra indult, amelynek tapasztalatait > 1947. június 28-án keltezett jelentésében foglalta össze.¹

A vajdasági dalárdák versenyének újvidéki zárórendezvényén a magyar dalárdákat a zombori Közművelődési Közösség dalárdája képviselte. > 1947. június 8.

1. MOL XIX-J-4-b-4b-42-pol-1947.

1947. június 15.

A szabadkai Népkörben megtartották a „szabadkai kultúrgóc” magyar műkedvelő csoportjainak versenyt.¹

1. MSz, 1947. június 15. 5.

1947. június 15–16.

A *Magyar Szó* Szántó Zoltán belgrádi magyar követ bácskai körútjáról tudósítva megjegyezte: „Jugoszlávia fennállása óta először történik meg, hogy Magyarország hivatalos képviselője ellátogat ide, és közvetlen érintkezésbe lép a jugoszláviai magyar tömegekkel. A régi Jugoszlávia nemzetiségi politikája és demokráciellenes, nemzetiségi elnyomó szelleme mellett ez elképzelhetetlen volt, és a régi Jugoszláviában egyetlenegyszer sem történt meg, hogy a beogradi magyar diplomáciai képviselő tagjai felkereshették otthonaikban saját vidékükön, munkahelyeiken a Jugoszláviában élő és dolgozó magyarokat. Nyilvánvaló azonban, hogy a régi fasiszta szellemű Magyarország képviselője nem is keresett ilyenfajta érintkezést a magyar dolgozókkal.”¹

1. MSz, 1947. június 15. 1.; MSz, 1947. június 16. 1.

1947. június 16.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ bácskai körútja során a szabadkai Népkörben tiszteletére adott vacsorán „beszédében az elismerés hangján szólt hazánk nemzetiségi politikájáról, amely példaadó minden tekintetben. Ezzel kapcsolatban megemlítette azt is, hogy Magyarországon egyelőre még nem ilyen derűs a délszláv kisebbségek élete. A közelmúltban történt változások – mondotta Szántó Zoltán – alapot adnak arra, hogy a legnagyobb nyugalommal és a legnagyobb derűlátással nézzek a jövőbe a jugoszláv–magyar barátságot és együttműködést illetően.”¹

1. MSz, 1947. június 19. 3.

1947. június 18.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ bácskai körútja során Topolyán kijelentette: „Büszkeséggel tölt el, hogy a topolyai magyarok olyan szorgalmasan dolgoznak, hogy derekasan kivesszük részüket az új Jugoszlávia – Tito Jugoszláviájának – építésében. Csak tovább, előre a megkezdett úton!”¹

1. MSz, 1947. június 20. 3.

1947. június 20.

A *Magyar Szó* részletesen beszámolt arról, hogy a vajdasági népképviselők újvidéki megbeszélése után a magyar képviselők is „sorra járkák körzeteik helységeit és széles körű konferenciákat tartva részletesen megbeszélnek választóikkal a szabad gabona felajánlásának kérdéseit”. Közli, hogy „dr. Gyetvai Károly Kishegyesen, Brindza Károly pedig Topolyán tartott népes értekezletet, és Csantavérre is ellátogatott. Lőrík István Moravicán,¹ Csík Ferenc pedig Pacséron, Bajsán és Bački Sokolacon² ismertette az új gabonarendeleteret. [...] A topolyai határ különböző részeiből összegyűlt mintegy 250 paraszt előtt Brindza Károly, a Szerb Népköztársaság topolyai képviselője tartott beszédet. Ismertette azokat az előnyöket, amelyeket a gabonaszerződéssel biztosít népi államunk a termelő parasztság részére; másrészt rámutatott arra, hogy a parasztság ebben a pillanatban a gabonaszerződések kötésével támogathatja legjobban öt éves tervünk megvalósítását. Leleplezte a reakciós elemek hazug propagandáját, akik a parasztságot le akarják beszélni a szerződéskötésekről. Pedig a szerződések határozottan a parasztság gazdasági helyzetének további javulását eredményezik”.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ bácskai körútja során Zentán „szólt a vajdasági magyar értelmiségiek azon rétegéről is, amely félrehúzódik vagy kizárólag a kultúrmunkában tevékenykedik. Az értelmiségnek ezen rétege – jelentette

ki Szántó Zoltán – nem ismerte fel útját, és nem teljesíti a nép iránti kötelességét. Homokra építenek azok, akik a viszályokban látják jövőjüket. Jugoszláviában a dolgozó nép vette kezébe a hatalmat, és Magyarország népe is megindult a történelmi úton. A haladás irányával nem lehet szembeállni – fejezte be pohárköszöntőjét Szántó Zoltán”.

1. Bácskossuthfalva, másként Kossuthfalva, Ómoravica. Szerbül Stara Moravica. – 2. Magyarul Cserepes. A székelyek háború alatti odateleptetésének idejében Istensegíts, Bácsandrás, Bácsandrasszállás.

1947. június 23.

Megkötötték az újabb (> 1946. december 30.) magyar–jugoszláv árucseré-forgalmi megállapodást.¹ Ugyanaznap a két ország légiforgalmi egyezményt kötött, melyben megállapodtak a kölcsönös légtérhasználatban.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. MOL XIX-J-1-k 4/a. 214.0333/1947.4.d.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; FarkasP 2004.

1947. június 25.

Kongó Tivadar, a Vajdasági Magyar Kultúr-szövetség titkára értesítette a belgrádi magyar követséget, hogy kérésükre beszerezte a megjelölt könyveket és azokat – a már megküldött ajándék könyvcsomag mellett – megküldte a šamac–sarajevói vasútvonalon dolgozó magyarországi Petőfi Sándor ifjúsági brigádnak.¹

1. MOL XIX-J-4-b-20d-2801-1947.

1947. június 26.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ Belgrádban sajtóértekezletet tartott, amelyen bácskai útján szerzett benyomásairól nyilatkozott. 1947. június 28-án keltezett jelentésében megjegyezte: „Nyilatkozatomat a jugoszláv sajtó és a rádióállomások majdnem teljes egészében közölték. A sajtóértekezleten igen kényszeresen érintett a Tanjug munkatársának felszólalása, amelyből kiderült, hogy a jugoszlávok nem tartják kielégítőnek a

magyar sajtó magatartását a bácskai utazással kapcsolatban.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-42-pol-1947.

1947. június 28.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a Mihályffy Ernőnek, a külügyminisztérium ideiglenes vezetésével megbízott tájékoztatásügyi miniszternek küldött jelentésében beszámolt nyolcnapos bácskai körútról. Úgy értékelte, hogy a jugoszláv kormány „semmit sem akadályozta, hogy teljesen szabadon érintkezhessen a magyar és jugoszláv lakosság minden rétegével. Látogatásom politikai jelentőségét azzal is igyekeztek kidomborítani, hogy kíséretemben állandóan jelen volt a Vajdasági Önkormányzat kormányának 1-2 tagja, továbbá a városi és járási hatóságok vezetői.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-16b-2891-1947; MOL XIX-J-1-j-Jugoszlávia-16/6-2891/pol. 1947. 25. d. Idézi A. Sajti 2004, 382.

1947. június

A *Híd* 6. számának tartalma: Lőrinc Péter: *Hegyek koszorúja*; Njegos: *Hegyek koszorúja*; Edvard Kardelj: *Az ellenőrzésről*; Thurzó Lajos: *Trieszti munkás*; Major László: *Népi kollégiumok és az új magyar értelmiség*; Csépe Imre: *Harc az árral*; Gajdos¹ [Gottesmann] Tibor: *Szegénysor*; Anisimov Iván: *Kapitalizmus és kultúra*; Forró György: *A vezetőségi alap*; Varga Jenő: *A kül- és belpolitika a tőkésrendszer általános válságának korszakában*; Gamsz András: *Az individualizmusról*; Szűcs Miklós: *Az angol pártkongresszusról*; Nyikolaj Melynikov: *Milyen jóvátételt kap Anglia?; Ami nem volt Oroszország térképén*; Szűcs Miklós: *Az angol bányások*.

Újvidéken 2 000 példányban megjelent a *Pionirska zabradka* című ruszin nyelvű gyermeklap első száma.²

1. Gottesmann Tibor (1917–1997) Gajdos Tibor néven tette közzé munkáit. – 2. Stoković 1975, 234., 277.

1947. július 1.

A *Híd* szerkesztősége határozatot hozott 1947. évi irodalmi pályázatának meghirdetéséről.¹ Pályázni elbeszéléssel, verssel, valamint egyfelvonásos és háromfelvonásos színdarabbal lehetett.

A *Híd* novemberi és decemberi számában megjelentetett tájékoztatás alapján a novellapályázatra 36, a verspályázatra 24 pályamunka érkezett. A bírálóbizottság (Gál László, Keck Zsigmond, Löbl Árpád, Majtényi Mihály, dr. Steinfeld Sándor) a novellapályázaton első díjat nem osztott ki, a második díjat Kolozsi Tibornak (*Mérgezett eperpálinka*), a harmadikat pedig Dudás Kálmánnak (*Ősztől tavaszig*) és az *Induló élet* című novella szerzőjének ítélte oda. A verspályázaton első díjjal Markovics Jánost jutalmazta *A munka asszonya* című elbeszélő költeményéért. A második díjat Dudás Kálmán (*Tanú*), a harmadikat Zvertyel [Zákány] Antal² (*A jelenhez*) kapta.

1. MSz., 1947. július 4. 1.; *Híd*, 1947. 11. 841–842.; *Híd*, 1947. 12. 899–900. – 2. Zvertyel Antal (1918–1987) költő és újságíró a háború után a közéletben Zákány Antal néven szerepelt.

1947. július 2.

Debrecenben megtartották a Magyar–Jugoszláv Társaság alakuló közgyűlését. A díszelnökség tagjai: Tildy Zoltán köztársasági elnök, Ortutay Gyula közoktatási miniszter, Mihályffy Ernő tájékoztatási miniszter, Karlo Mrazović budapesti jugoszláv követ és Živko Boarov budapesti jugoszláv sajtóattasé.

1947. július 4.

A *Magyar Szó* közölte, hogy „az elmúlt két hét alatt” három magyar nyelvű füzet jelent meg, köztük a JSZNK Alkotmánya.

1947. július 5.

Szerbia Népképviselőházának első rendes ülésén elfogadták a köztársaság ötéves tervét, amely az

elsődleges feladatok közé sorolja a Duna–Tisza–Duna-csatorna kiépítését.¹ > 1947. április 28.; > 1947. szeptember 7.

Pécsett megnyitották a délszláv iskolák oktatóinak továbbképző tanfolyamát. A megnyitón „Jančić Nikola jugoszláv tanító, a tanfolyam vezetője kiemelte, hogy a tanfolyam a magyarországi szlávok antifasiszta frontjának kezdeményezésére alakult meg, és a magyar kormány őszinte jóindulatot tanúsított a jugoszláv iskolák kérdésében. Rob Antal, az antifasiszta front főtitkára rámutatott az anyanyelvű oktatás fontosságára és arra, hogy a jugoszláv tanítók úttörő munkát végeznek a haladó szellemű oktatás terén Magyarországon”.²

1. MSz., 1947. június 20. 3.; DERV, 67. – 2. MSz., 1947. július 6. 3.

1947. július 6.

Újvidéken a felkelés napja¹ alkalmából rendezett ünnepi akadémián Dušan Bogdanov beszédében kijelentette: „Ma csak a magyar kisebbség különböző reakciós és fasiszta szellemű maradványai szítják a sovinizmust és revansizmust, de már az ő hevíük is lehűl, és nem beszélnek dicsérően Magyarországról, mert látják, hogy Magyarország is teljesen demokratizálódik.”

1. A felkelés napjaként Jugoszlávia minden köztársaságában megünnepelték azt a napot, amelyen 1941-ben megkezdődött a megszállókkal szembeni fegyveres ellenállás. Ez a nap Szerbiában július 7., Crna Gorában július 13., Szlovéniában július 22., Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában július 27., Macedóniában pedig október 11. volt. Az összjugoszláv felkelés napja 1956-tól július 4. volt, és harcosok napjának nevezték.

1947. július 8.

A belgrádi magyar követség felszólította a jugoszláv külügyminisztériumot, hogy a Magyarországon tartózkodó jugoszláv állampolgárságú hadifoglyok átvételére küldjön Magyarországra átvételi bizottságot.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1947. július 10.

Stanoje Simić jugoszláv külügyminiszter átadta az angol és francia nagykövetségnek a jugoszláv kormány választását a július 12-i párizsi értekezletre szóló meghívóra. Eszerint a meghívóban „javasolt program megvalósítása lehetővé teszi egyes hatalmaknak, hogy messzemenően beavatkozzanak egyes országok belső gazdasági életébe”.

1947. július 11.

Temerinben a községi Népbizottság kisajátította a zárda épületét arra hivatkozva, hogy az 1945 szeptemberében megnyílt alimnáziumnak újabb tantermekre van szüksége. Az ülésen Vondra Gyula tisztelendő is részt vett, mint a Népbizottság tagja, aki – mint Budanović püspökhöz intézett levelében írta – határozottan fellépett a nővérek védelmében, de csak annyit ért el, hogy a népbizottsági tagok nem szavaztak, tehát nem hoztak határozatot, a testület titkára azonban úgy értesítette a járást, hogy meghozták a határozatot a zárda kisajátításáról.¹

1. Vondra, 29.

1947. július 12.

Tito Ljubljánában fogadta a Belgrádi Egyetem meghívására Jugoszláviába érkező Károlyi Mihályt, a Magyar Köztársaság egykori elnökét és Magyarország akkortájt kinevezett új párizsi meghatalmazott miniszterét, aki Magyarországnak a párizsi békeértekezletre szóló meghívása visszautasításával kapcsolatban kijelentette: „A Szovjetuniót nem lehet kihagyni egy Európa helyreállítására irányuló tervből.”

A *Magyar Szó* ismertette a *Tovább* című budapesti lap cikkét, amelyben Rubin Péter, az MTI belgrádi tudósítója írja: „Vajdaságban utazva arra a meggyőződésre jutottam, hogy Jugoszláviában nincs nemzetiségi kérdés. A széles szerb és horvát tömegek ezen a vidéken minden erejüket megfeszítve arra törekszenek, hogy a testvériség és egység elveit valóban megvalósítsák. A vá-

rosokban és falvakon, ahol magyarok laknak, a magyar lakosság számaránya szerint képviselve vannak a magyarok is a néphatóságokban.”

1947. július 13.

Újvidéken a Népfront Tartományi Bizottsága a Vajdasági Képviselőház tagjaival együtt tárgyalta meg a beszolgáltatással kapcsolatos feladatokat.¹

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a Magyar–Jugoszláv Társaság budapesti székházában előadást tartott vajdasági körútjáról többek között kijelentve: „A háború után a vajdasági magyarok páni rettegésben éltek és véres bosszútól féltek a Horthy-uralom bűnei miatt. Jugoszlávia azonban bosszú helyett baráti kezet nyújtott nekik. Kezdetben a magyar lakosság ezt tartózkodóan fogadta, sőt egyesek, főként értelmiségiek, kezdtek elszökni Jugoszláviából. Természetesen voltak köztük, akiknek háborús bűneikért okuk volt megszökni. Megszöktek azonban néhányan, akiknek nem volt erre okuk. Nyilvánvaló, hogy ezek félreértették a helyzetet, és nem fogták fel a jugoszláv demokrácia lényegét és nagy jelentőségét. [...] Hallatszanak természetesen kifogások is, de nem lehet magyar sérelemnek tekinteni, ha például egy magyar földbirtokostól elveszik a földjét, annak a földreform-törvénynek az alapján, aminek az alapján elveszik más nemzetiségű nagyobb birtokosok földjét is.”²

1. HRP3, 456. – 2. MSz, 1947. július 15. 2.

1947. július 17.

Jugoszláviából elindult Magyarországra a magyar hadifoglyok utolsó, 423 tagú csoportja, akik közül a *Magyar Szó* cikke szerint sokan „kifejezték azt a kívánságukat, hogy szeretnének visszatérni Jugoszláviába dolgozni, s ez nyilvánvaló bizonyítéka, hogy hazánkban hadifogságuk idején jó elbánásban részesültek”. A *Magyar Szó* július 20-i száma közölte a Titóhoz és Aleksandar Rankovičhoz címzett levelet, amelyet a ma-

gyar–jugoszláv határ átlépése előtt aláírtak a hadifoglyokkal, s amelyben azok „köszönetet mondanak a jó bánásmódot”.

1947. július 20.

A *Magyar Szó* megjelentette a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Elnökségének felhívását a magyar főiskolások számára létesített ösztöndíjalap támogatására.

1947. július 22.

A jugoszláv kormány telepítési bizottsága határozatot hozott a telepítés befejezéséről a Vajdaságban. A kormány 1947. december 22-én jóváhagyta a döntést.¹

1. DERV, 55.

1947. július 23.

Edvard Kardelj jugoszláv miniszterelnök-helyettes fogadta Szántó Zoltán belgrádi magyar követet, aki köszönetet mondott a jugoszláv kormánynak a magyar hadifoglyok hazaengedéséért.

A jugoszláv külügyminisztérium közölte a belgrádi magyar követséggel, hogy a budapesti jugoszláv követségen keresztül kérdőíveket fog a Magyarországon tartózkodó jugoszláv állampolgárságú hadifoglyok számára kitöltés céljából eljuttatni. A kérdőíveket Jugoszláviában ellenőrzik, és utána bizottságot küldenek a hadifoglyok átvételére.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1947. július 24.

Budapesten aláírták az ötéves jugoszláv–magyar kölcsönös áruszállítási egyezményt.¹ > 1949. június 18.

A JSZNK belgrádi követsége szóbeli jegyzékben tájékoztatta Magyarország külügyminisztériumát, hogy belgrádi központjától „előzetes adatokat nyilvántartó kartonokat kapott, melyeket a magyar nemzetiségű, jugoszláv állam-

polgár volt hadifoglyokról kell kitölteni, akik a Szovjetunióból térnek haza, és Jugoszláviába szándékoznak visszamenni. Ezeknek a volt hadifoglyoknak a szóban forgó kartonok kitöltése végett a Követség konzuli osztályán Budapest, Vorosilov út 73. sz. a. kell jelentkezniük. A kartonok kitöltése után a legrövidebb időn belül meg fogják tenni a szükséges intézkedéseket, hogy a fent említett volt hadifoglyok visszatérhessenek Jugoszláviába.”²

Zágrábi és belgrádi látogatása végeztével hazautazott Ortutay Gyula magyar közoktatásügyi miniszter, aki Belgrádban a jugoszláv–magyar kultúregyezmény előkészítéséről tárgyalt.

1. MJK1956, 57; MOL XIX-J-1-f. 141. doboz. –
2. MOL XIX-J-1-j-4a-180187-1947.

1947. július

A Vajdasági Iparkamara *Glasnik* című értesítőjének mellékleteként megjelent a *Vajdasági Iparkamarai Híradó* első száma.¹ > 1947. október 9.

A *Híd* 7. számának tartalma: Andrija Hebrang: *Jugoszlávia első öt éves terve*; Thurzó Lajos: *Új vetés*; Ilja Ehrenburg: *Amerika hangja*; Gál László: *Munkás a tengeren*; Pap József: *A bodza*; Markovics János: *Lázadás*; Sinkó Ervin: *Ez minden*; Gellért Endre: *A magyar békeszerződés gazdasági föltételei*; Zákány Antal: *Négy vers*; Sulhóf József: *Világszemle*; Francov Iván: *A szovjet kultúra*; Zubkov Joszip: *A német katonai elmélet csődje*; Szűcs Miklós: *Az angol munkáspárt kongresszusának tanulságai*; Gál László: *Osztrovszkij két könyve*; Lévy Endre: *Ivo Andrić: Híd a Drinán*.

1. MSz, 1947. július 29. 3.; JMK, 7.

1947. augusztus 1.

Bledben a JSZNK és a Bolgár Népköztársaság kormányküldöttségének háromnapos tárgyalása után az együttműködés számos gyakorlati kér-

désében állapodtak meg. Az ezeket tartalmazó jegyzőkönyv aláírása után a bolgár kormányküldöttség tiszteletére adott díszvacsorán Tito így nyilatkozott: „Azt hiszem, nem leszek szerénytelen, ha kijelentem, hogy büszkék lehetünk arra, hogy épp mi szlávok vagyunk a hordozói a társadalmi viszonyok új felfogásának és a haladásnak.”¹

Szabadkán megkezdődött a November 29. húsgyár építése.² > **1945. augusztus 20.**

1. *Borba*, 1947. augusztus 3.; Tito 3, 75. –
2. HRP3, 463.

1947. augusztus 3.

A vajdasági magyar műkedvelő egyesületek versenyének keretében Nagybecskerekben megtartották a bánáti magyar kultúregyesületek műkedvelő versenyének döntőjét. Az aznapi *Magyar Szó* bejelentése szerint „a bánáti műkedvelő együttesek közül a zrenjanini [Nagybecskerek] műkedvelőkön kívül a verseny döntőjébe kerültek Muzslya, Tóba, Aracs, Versec, Pančevo és Nagykikinda együttesei. A döntőbe jutottak közül Pančevo és Versec műkedvelői lemondták részvételüket, mivel nincs meg a lehetőségük, hogy a verseny döntőjében részt vegyenek. [...] Zrenjanin műkedvelői Csehov *Leánykérés* című darabját; a nagykikindaiak *A bor* második felvonását; Volosinov¹ műkedvelői a *Fegyverszűnetet*, Tóba együttese Gál László *Juli néni és az AFŽ*, Muzslya együttese pedig az *Aranykalász* című darabot mutatja be a versenyen”.²

1. Törökbecse hivatalos elnevezése 1947–1952-ig. Később Novi Bečej. – 2. MSz, 1947. július 3. 6.

1947. augusztus 7.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a Mihályffy Ernő külügyminiszternek a jugoszláviai magyar iskolák helyzetéről küldött jelentésében javasolta: „Helyesnek tartanám, ha a megkötetendő kulturális egyezmény végrehajtása kapcsán a jugoszláviai magyar iskoláknak elsősorban a

magyar tanítóképzés kérdésének megoldásánál nyújtanánk segítséget, vagyis ha a tanárcsere során a szabadkai és újvidéki magyar tanítóképzőhöz küldhetnénk kellő képzettségű, progresszív magyar tanerőket.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-42-pol-1947.

1947. augusztus 10.

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség által meghirdetett műkedvelő verseny második fordulójának keretében Szabadkán megtartották a bácskai kultúrgócok versenyét. Miután az óbecsei és a zombori Magyar Kultúrkör lemondta részvételét, a versenyen a szabadkai Népkör, az újvidéki, a kanizsai és a topolyai Magyar Kultúrkör, valamint a kúlai Istra armatúragyár műkedvelő együttese vett részt. A bírálóbizottság a szabadkai együttest kiáltotta ki legjobbnak.

1947. augusztus 21.

A *Magyar Szó* bejelentette: „A Magyar Kultúrszövetség a közeljövőben megtartja évi közgyűlését, [...] tevékenysége már tulajdonképpen nem egy népköztársaság, hanem az egész Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság területére kiterjed, s így a Magyar Kultúrszövetség tevékenysége már jugoszláviai jelentőségű. Ezért az évi közgyűlés egyik fontos napirendje a Magyar Kultúrszövetség alapszabályainak megváltoztatása. Módosítást kíván a szövetség alapszabályzata azért is, mert a kultúrgócok működésének beiktatását is el kell végezni. Központosítottabb munkára tér át a Kultúrszövetség. Az egyesületek nyitásának munkáját is központilag intézik el, úgy, ahogy az már rendszeres gyakorlatban van régebben a Szerb, Szlovák és Ruszin Maticáknál, a Román Kultúrszövetségnél stb. Központosítottabb lesz a Magyar Kultúrszövetség munkája is, ezáltal a még egészen talpra nem állt egyesületek munkáját erőteljesebben életre segítheti, s ott is megalakulhatnak a magyar kultúregyesületi fiókok, ahol eddig ez valamilyen gyengeség folytán nem sikerülhetett.”

Benedek Jenő, a magyarországi Népjóléti Minisztérium miniszteri tanácsosa a miniszter rendeletéből arról értesítette a külügyminisztert, hogy Szegeden „a Szovjetunióból hazatérő jugoszláv illetőségű magyar nemzetiségű hadifoglyok” létszáma állandóan emelkedik, és rövidesen eléri a száz főt. Ezért egyrészt sürgette a Jugoszlávia számára való átadásukat, másrészt kezdeményezte, hogy „a jövőben Romániába érkező hadifoglyok kiválogatása és felülbírlása céljából egy-egy jugoszláv bizottság közvetlenül a foksáni [Foksány, Focșani], illetve máramaroszi gyűjtőtáborokba szálljon ki. Ezáltal ugyanis egyrészt a jugoszláv állampolgárságú hadifoglyoknak otthonukba való gyorsabb hazatérésével, másrészt az élelmezési és ellátási idejük megrövidítésével tárcám kiadásának csökkentése is biztosítható volna”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1947. augusztus 22.

A Pancsovai Magyar Közművelődési Község Végreható Bizottságának ülésén határozatot hoztak: „A kisajátítás megtörtént olyképpen, hogy bizonyos összeg ellenértékben a református egyház tulajdonában lévő KIE helyiségeit a magyar kultúregyesület átveszi.”¹ > **1948. szeptember 12.**

1. Földessy összeáll. 1972, 12.

1947. augusztus 27.

A Jugoszláv Képviselőház Prezídiuma törvénybe iktatta az > **1947. február 10-én** aláírt békeszerződést Bulgáriával, Magyarországgal és Olaszországgal.

1947. augusztus 31.

A magyarországi országgyűlési választásokon súlyos manipulációk révén a Magyar Kommunista Párt mintegy 300 000-rel több szavazathoz jutott, mint > **1945. november 4-én** (aktivistái hamis igazolásokkal, az ún. „kék cédulákkal” többször is leszavaztak), és „győzött” a leadott szavazatok 22,3%-val, de ez csak 100 mandátu-

mot jelentett a 411 fős parlamentben (24,3%). A Baloldali Blokk keretében szövetségesei közül a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (SZDP) 1945-höz képest visszaesett (17,4-ről 14,9%-ra), a Nemzeti Parasztpárt (NPP) erősödött (6,9-ről 8,3%-ra). Ezzel a Baloldali Blokk 45%-ot kapott, de a „felszálámizott” Független Kisgazdapárt (FKGP, 15,4%) bevonásával, a szavazatok 61%-ával megszerezte a kormányalakításhoz szükséges többséget, a parlamenti helyek 66%-át. Ellenzékben maradt az FKGP négy utódpartja: a Demokrata Néppárt (DNP, 16,4%), a Magyar Függetlenségi Párt (MFP, 13,4%), a Független Magyar Demokrata Párt (FMDP, 5,2%) és a Keresztény Női Tábor (KNT, 1,4%), valamint a két polgári párt, a Magyar Radikális Párt (MRP, 1,7%) és a Polgári Demokrata Párt (PDP, 1%). A Dinnyés Lajos vezetésével > **1947. szeptember 23-án** alakult kormányban már szám szerint is a kommunisták kapták a legtöbb posztot.¹

E választásokon Anton Rob, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtíkára a Magyar Kommunista Párt listáján képviselő lett.² > **1948. június 29.**

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Szabadkán megtartotta harmadik, rendkívüli közgyűlését, amelyen Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetségre változtatta a nevét.³

A közgyűlésről a *Magyar Szó*ban megjelent beszámoló megjegyzi: „Hazánk más nemzetiségi kultúrszervezeteinek mintájára a mi Szövetségünk is átalakul egyetlen szilárd szervezetté fiókszervezetekkel. A Szövetség központosítása azonban más feltételek között jön létre, mint amelyek annak idején az egyesületek autonómiáját tették szükségessé. Tudjuk, hogy mit jelentett a kultúregyesületek autonómiája a régi Jugoszláviában és a megszállás alatt is. Akkor az egyesületi autonómia várat jelentett, védelmet és ellenállást a felülről és kívülről jövő támadások ellen. [...] Ma azonban nem kell védvárba húzódni, hanem igenis kinyitni, szélesre tárni

egyeseleteink kapuit a felülről és kívülről jövő igazi termékeny haladó szellem előtt.¹⁴

1. Balogh 1988, 269. – 2. MKM, 316. – 3. MSz, 1947. augusztus 24. 6. – 4. MSz, 1947. szeptember 2. 2.

1947. augusztus

Szerbia Oktatási Minisztériumának a Vajdaság Autonóm Tartomány Végrehajtó Főbizottsága javaslatára hozott határozatával Újvidéken megnyílt a második vajdasági magyar tanítóképző, miután az újvidéki főgimnázium 5. osztályát tanítóképzővé alakították át. Szeptemberben megnyitották a tanítóképző 2. osztályát is azzal, hogy a gimnázium 5. osztályát végzett növendékek átléphettek a tanítóképző 2. osztályába.¹ A képzőben 180 ösztöndíjasnak biztosítottak helyet. Közülük 25-en lehettek újvidékiek, a többiek ingyenes internátusi elhelyezést és ellátást kaptak.² Vajdaságban e tanévtől magyar nyelven 23 gimnázium és 17 progimnázium, valamint 4 algimnázium működött.

A *Híd* 8. számának tartalma: Boris Kidrič: *Az ötéves terv átalakító hatása szellemi téren*; Thurzó Lajos: *Nyáresti ének*; Malusev Cvetkó: *Munkás-nevelésünk*; Markovics János: *Két vers*; Majtényi Mihály: *Múzeumőr*; Sinkó Ervin: *Drvar*; Fehér Ferenc: *Józsi*; Lőrinc Péter: *Érettségi búcsúztató*; Varga Jenő: *Újjajta demokrácia*; Sulhóf József: *Világ szemle*; Poszvjanszkij: *Munkánélküliség, a tőkés rendszer kísérője*; Nikolaj Zemjatin: *A győzelem sztálini tudománya*; Sofija Spahić: *Asszonyaink és a terv*; Borisz Csernyák: *Mihail Iszakovszkij*; Stangliczy János: *Gorski venac*; Gál László: *Pervomajszki Leonid: Budapesti levél*; Hollós Korvin Lajos: *Hátsó lépcső*.

1. Lőrinc Péter: Megnyílik a második vajdasági magyar tanítóképző Novi Sadon. MSz, 1947. augusztus 7. 5.; HRP3, 468. – 2. -: Száznyolcvan ösztöndíj a Novi Sad-i Magyar Tanítóképzőben. MSz, 1947. augusztus 24. 5.

1947. szeptember 7.

Vajdaság Autonóm Tartomány Népkepviseelőháza elfogadta Vajdaság gazdasági és kulturális fejlődésének ötéves tervét (1947–1951).¹ > 1947. április 28.; > 1947. július 5.

A „szerb kultúrforradalom” századik évfordulója alkalmából Vajdaság minden nagyobb helységében könyvnapot szerveztek. Az előrúszítással egybekötött könyvkiállítást Zomborban Nada Grba és Herceg János, Topolyán dr. Gyetvai Károly és Jelena Bogdanović nyitotta meg.²

Keresztúron megünnepelték a ruszinok Vajdaságban való letelepedésének 200. évfordulóját.³

1. MSz, 1947. szeptember 8. 1–2.; NF, 274.; DERV, 67. HRP3, 475. – 2. MSz, 1947. szeptember 12. 5. – 3. HRP3, 477.

1947. szeptember 14.

A *Magyar Szó* közölte a Magyar Kultúrszövetség ösztöndíjpályázatát „azon segélyre szorult magyar főiskolások részére, akik a tanítóképzőbe vagy bármelyik egyetemünk bölcsészeti szakára iratkoznak be, illetve azon végzik tanulmányaikat”.

A lap felhívásban tette közzé, hogy az újvidéki Pedagógiai Főiskolába mindössze 14 rendes és 34 távhallgató iratkozott, és a bármely nemzetiségű főiskolások támogatására biztosított 81 ösztöndíjból mindössze húszat osztottak ki.

1947. szeptember 17.

A szabadkai Magyar Népegyetem harmadik évadjának megnyitó előadásán Vladoje Milovanov gimnáziumi tanár tartott előadást *A népi nyelv és kultúra győzelme a szerb irodalomban* címmel.¹

1. MSz, 1947. szeptember 16. 5.

1947. szeptember 22–27.

A Szovjetunió kezdeményezésére a bolgár, román, magyar, csehszlovák, lengyel, francia, olasz, jugoszláv és szovjet kommunista és mun-

káspártok képviselői a lengyelországi Sklarska Poremba helységben határozatot hoztak „egyes kommunista pártok tájékoztató irodájának” megalakításáról, melynek székhelyéül Belgrádot jelölték meg.¹ > 1947. október 9.

1. *Borba*, 1947. október 5.; Petranović, Zečević, 899–904.; HRP3, 487.; *20. századi egyetemes történet II.* Budapest, 1997, Korona Kiadó, 392.; Balogh 1988, 269., 378.

1947. szeptember 23.

Magyarországon az újjáalakult Dinnyés-kormányban a Magyar Kommunista Párt 5, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Független Kisgazdapárt 4–4, a Nemzeti Parasztpárt 2 helyet kapott. A külügyi tárca élére Molnár Erik személyében kommunista politikus került. > 1947. augusztus 31.

1947. szeptember 24.

A Harcoszövetség akcióbizottságának értekezletén Szabadkán Brindza Károlyt, Zentán Szabó Idát jelölték ki a harcosok képviselőjének a Harcoszövetség kongresszusán.¹

Az újvidéki Magyar Népegyetem irodalmi estet szervezett Gál László, Laták István, Majtényi Mihály és Galamb [Glaug] János részvételével. Bevezetőt dr. Kovács Kálmán mondott.

1. MSz, 1947. szeptember 25.; MSz, 1947. szeptember 29. 3.

1947. szeptember 25.

Szerbia Népképviselőházának Prezídiuma rendeletet hozott a helyi, kerületi és települési Népbizottságok megválasztásáról.¹ > 1947. október 26.

1. HRP3, 483.

1947. szeptember 26.

Belgrádban megkezdődött a Jugoszláv Népfrent II. kongresszusa,¹ amelyet a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front nevében Kállai Gyula

többek között így üdvözölt: „A jugoszláviai kormány az itt élő magyarságnak teljes egyenjogúságot biztosított. Mi ezt a lépést a barátság legbiztosabb jelének és népeink összefogása zálogának tekintjük. A jugoszláviai magyarságnak nemcsak elszánt harcot kell vívnia a reakció teljes megsemmisítéséért, de minden erejével harcolnia kell a jugoszláv demokráciáért, hazája felvirágozásáért és az ötéves terv megvalósításában méltó és nemes versenyre kell kelnie a többi jugoszláv népekkel. Az itt élő magyarság egy percre se feledkezhet meg arról, hogy az a magyar, aki minden erejével építi az új Jugoszláviát, a magyar demokráciát is támogatja.”²

1. HRP3, 484.; NF, 274. – 2. MSz, 1947. szeptember 27. 2.

1947. szeptember 27.

Karlo Mrazović, Jugoszlávia budapesti követe a Titónak küldött táviratában közölte, hogy Dinnyés Lajos miniszterelnök vezeti a magyar–jugoszláv kulturális egyezmény aláírására (> 1947. október 15.) Belgrádba készülő magyar küldöttséget. Kedvező alkalom nyílna annak eldöntésére is, hogy megkezdik-e a barátsági és együttműködési szerződés megkötéséről a tárgyalásokat.¹ > 1947. október 13.

1. FarkasP 2004.

1947. szeptember 28.

Belgrádban a Jugoszláv Harcoszövetség alakuló kongresszusán Tito bírálta a beszolgáltatás kapcsán elkövetett „hibákat”: „Hatóságaink túlságosan merevek voltak, [...] nem lett volna szabad úgy eljárni, hogy elkeseredést váltsanak ki azoknál, akik szegények, vagy önhibájukon kívül kevesebb termésük volt. Nem veszem védelmembe a szabotáló gazdag parasztokat, akik abban a tévhitben éltek, hogy mi tréfálunk. [...] Meg kell szokniuk, hogy nálunk rendnek kell lenni, és minden állampolgárnak teljesítenie kell körelességét az állam és a nép iránt. De tiltakoznom kell az igazságtalanságok ellen. [...]

Kijelentem, hogy az elkövetett hibákat majd a lehetőségekhez mérten kijavítjuk. Ellenkező esetben megtörténhet, hogy a néphatóság elveszti a nép bizalmát.”¹ A következő években azonban a parasztságra gyakorolt nyomás tovább fokozódott. > 1949. január 28–30.

Az Óbecse melletti Csikériapuszta helyén létesített Radičević telepes faluban a helyi ifjúsági munkaakció résztvevői átadták a telepéseknek az újonnan épített 110 lakóházat, 800 m kőutat és 75 kutat.²

1. *Borba*, 1947. szeptember 30.; Josip Broz Tito: *Beszédek és cikkek*. 3. Novi Sad, 1962, Forum, 141–142.; HRP3, 486. – 2. MSz, 1947. október 2. 4.

1947. szeptember 29.

Szántó Zoltán a jugoszláviai sajtóról készített összefoglaló jelentésében kifejtette: „Már számárányuknak is megfelelően, de jelentőségüknél fogva is a vajdasági magyarságnak van az összes jugoszláv nemzetiségek között a legerősebb sajtója. A vajdasági Népfrent kiadásában jelenik meg Újvidéken a *Magyar Szó* kb. 35 000 példányban naponta. [...] Felelős szerkesztője Keck Zsigmond, a vajdasági magyarság régi antifasiszta harcosa. Főmunkatársai: dr. Steinfeld Sándor, Sulhóf József, Gál László, Lőrik István, Brindza Károly és mások. Az élet különböző területéről cikkírói a vajdasági magyarság politikai, gazdasági és kulturális reprezentántjai: dr. Gyetvai Károly, dr. Kovács Kálmán, Varga István, dr. Hock Rezső, Oláh György és mások. A lap elég jól van szerkesztve. [...] Az összes magyar lapok tudósítókkal rendelkeznek a magyarlakta vidékeken, városokban és falvakban. Ezek a tudósítók leginkább a magyar Népkör vagy a Kultúrkör tagjai közül kerülnek ki mint önkéntes munkatársak. Ily módon a vajdasági magyar lapok pontosan tájékozva vannak az eseményekről. A tudósítók leginkább az ifjúság soraiból kerülnek ki. A vajdasági magyarság nívós, értékes havi társadalmi, politikai és iro-

dalmi folyóirata a *Híd*, amely Szabadkán jelenik meg egy szerkesztőbizottság vezetése alatt, dr. Steinfeld Sándor felelős szerkesztésében, kb. 3 500 példányban. A mai *Híd* a vajdasági magyarság háború előtti haladó folyóiratának az utódja, amely szintén *Híd* név alatt jelent meg, míg 1939-ben be nem tiltották. Munkatársai a vajdasági magyarság politikai, gazdasági és kulturális vezetői közül kerülnek ki.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-4b-54-pol-1947.

1947. szeptember

A Szerbiai Művelődési Minisztérium kezdeményezésére a Minisztérium mellett Kultúrtaács alakult, amelyben „helyet kaptak a minisztérium népművelési osztályainak előadói, tömegszervezeteink főbizottságainak megbízottai, valamint mindazon egyesületi szövetségek és intézmények kiküldöttei, amelyek népműveléssel foglalkoznak”.¹

Versecen megnyílt az állami gimnázium magyar tagozata. Az előző évben a verseci Magyar Közművelődési Közösség által fenntartott magánjellegű magyar gimnázium működött a városban.²

A *Híd* 9. számának tartalma: Lőrinc Péter: *A népi kultúra és Vuk Karadžić; A rigómezei leány, népballada*; Herceg János: *Radičević versei magyar fordításban*; Branko Radičević: *Versek*; Boris Kidrič: *Az öt éves terv első feléve*; Lévy Endre: *Üzenet a palackban*; Hidas Antal: *Mama*; Szergej Ivankov: *Sikertelen kísérletek a II. Internacionálé visszaállítására*; Sinkó Ervin: *Minden másképpen van*; Sulhóf József: *Világ-szemle*; Nikolaj Korovljev: *Értelmiség a szovjet államban*; *Szovjet föllendülés – tőkés válság*; *Fiatal írók zászlóbontása*; Gál László: *Szaltikov Scsedrin: A Galavljov család*; Leitesz Sándor: *Az irodalom gonosztevői*.

1. MSz, 1947. október 9. 5. – 2. MSz, 1947. augusztus 10. 5.

1947. október 2.

A Szerb Matica közgyűlésén Zora Krdžalić, a Vajdasági Képviselőház Főbizottsága kultúrosztályának megbízottja kijelentette: „Az ötéves terv megvalósításának munkájában a Srpska Maticának nemcsak a vajdasági szerbség kulturális és szellemi életének központjává kell lennie, hanem erős kultúrhagyományával elő kell segítenie Vajdaság más nemzetiségeinek kulturális felemelkedését is.” A közgyűlésen elnöknek dr. Milan Petrovićot választották meg.¹

1. MSz, 1947. október 3. 5.

1947. október 3.

A *Magyar Szó* ismertette Lazar Brankov őrnagynak, a budapesti Szövetséges Ellenőrző Bizottság jugoszláv delegációvezetőjének az *Új Hírek* című budapesti hetilapban megjelent nyilatkozatát: „Most, amikor megdőlték a hazugságból állított korlátok, népeink vállvetve haladnak közös útiükön.”

1947. október 5–6.

Bácsalmáson megtartották a magyarországi délszlávok országos értekezletét, amelyen felszólalt Karlo Mrazović budapesti követ is, aki „összehasonlította a magyarországi délszlávok helyzetét a jugoszláviai magyarság viszonyaival és megállapította, hogy a magyarság helyzete Jugoszláviában rendezett”. Utána Rob Antal betérjesztette jelentését a szervezet múlt évi munkájáról, és a határozatot, amelyben „követelik, hogy a Jugoszláviából elmenekült fasisztákat távolítsák el a délszlávok lakta vidékekről, és vessenek véget a magyarosítási erőszaknak”.¹

1. MSz, 1947. október 9. 2.

1947. október 6.

A *Magyar Szó* teljes első oldalán közölte az „Egyes kommunista pártok tájékoztató tanácskozásának” nyilatkozatát és határozatát, hogy a résztvevők belgrádi székhellyel Tájékoztató Irodát alakítanak. > **1947. szeptember 22–27.**

1947. október 7.

Dinnyés Lajos ismertette kormányának programját az Országgyűlésben. Kijelentette: „Most, hogy szuverenitásunkat visszanyertük, szomszédainkkal szorosabbra akarjuk fűzni és megerősíteni baráti, gazdasági és politikai kapcsolatainkat.” A „legnagyobb barátsággal és elismeréssel” emlékezett meg Jugoszláviáról külön is kiemelve annak nemzetiségi politikáját. A „népi demokratikus államokkal” való szorosabb együttműködés szempontjából egyedül Csehszlovákiát illetően látott akadályt, mégpedig a magyar lakosság helyzetének a rendezetlensége miatt. A Dinnyés-kormány külpolitikai célkitűzéseiről elsőként Barankovics István, a Demokrata Néppárt főtitkára mondta el a véleményét. Úgy látta, tragikus következményei lennének annak, ha az ország a szovjetellenes politikai, gazdasági vagy világnézeti összefogás bázisává válna. A szomszéd országokkal való jó viszony kiépítésének szükségességét az ország földrajzi helyzetével indokolta, ugyanakkor megjegyezte: „Sohasem szabad azonban e vonatkozásban megfélekednünk a határokon túl élő magyarokról, akiknek emberi jogai felett – és a nemzetiség joga is ilyen emberi természetjog – örködnünk nem csupán erkölcsi, hanem népi és nemzeti kötelességünk is, amelyről soha le nem mondhatunk önmagunk megalázása nélkül.”¹

1. Balogh 1988, 270.

1947. október 8.

Szántó Zoltán követ tájékoztatta Budapestet, hogy értesülése szerint „Josef Korbel, Csehszlovákia belgrádi nagykövete hazájában töltött szabadságáról visszatérve tegnap, f. évi október 7-én látogatást tett Vladimir Velebit jugoszláv helyettes külügyminiszternél. [...] A magyarországi választások – mondotta Korbel – megmutatták, hogy a magyar reakció részéről komoly veszély fenyegeti Csehszlovákia egységét, s ezért kormánya eddigi elgondolásai értelmében áttelepítéssel kívánja megoldani a magyar kisebbség

kérdését. Velebit ezt az alkalmat felhasználva közölte Korbel nagykövettel, hogy a jugoszláv kormány teljes egészében elhibázottnak tartja a csehszlovák kormány nemzetiségi politikáját, és különösképpen helyteleníti Magyarországgal szembeni magatartását. [...] Korbel megjegyezte, hogy a jugoszlávok helytelenül értékelik a magyarországi helyzetet. Magyarország – mondotta – egy reakciós ország. Magyarország tövis a kelet-európai demokráciák testében”.¹

Donáth Ferenc földművelésügyi államtitkár jelezte a Külügyminisztériumnak, hogy tárcája nem támogatja az 1945 tavaszán Boszniából Bácskába telepített és Ókéren (Pašicevo), valamint Hadikligetén (Veternik) elhelyezett mintegy 140-150 magyar család Magyarországra telepítését, mert „még legalább 100 000 család igényét kell kielégíteni a csehszlovákiai lakosság-csere értelmében”.²

A szabadkai Népkörben szervezett megemlékezésen Herceg János tartott előadást az aradi vértanúkról.

1. MOL XIX-J-4-b-4b-55-pol-1947. – 2. MOL XIX-A-1-j-XVI-11 755-1947.; 7388-1947.; 12346-1947.; 14992-1947.; 8956-1947. 100. d. Idézi A. Sajti 2004, 361–362.

1947. október 9.

A *Magyar Szó* közölte Milovan Đilasnak a *Borbában* megjelent cikkét a kommunista pártok lengyelországi tanácskozásáról és a Tájékoztató Iroda megalakításáról, amelyben többek között ez áll: „A Szovjet Szövetség, az első szocialista állam megszületése óta 30 esztendő telt el, és ezen egész idő alatt Moszkva gyakorlatilag bebizonyította, hogy nem avatkozik más országok belügyeibe, csupán segítséget nyújt a nemzeti függetlenségükért harcoló népeknek. [...] Moszkva külpolitikája támogatja minden nép harcát a nemzeti függetlenségért, a békéért és demokráciáért. Innen van az, hogy az imperialisták más orszá-

gok belügyeibe való beavatkozással rágalmazzák Moszkvát, hogy ezzel leplezzék rabszolgatartó terveiket, és gyengítsék az egyes népek ellenálló erejét. [...] Minden országnak annyi sajátossága van, hogy nevetséges volna, ha a kommunisták, hazájuk hű fiai, figyelmen kívül hagynák ezeket.” > 1947. szeptember 22–27.

A *Magyar Szó* tájékoztatót, hogy „Vajdaság iparosainak magyar nyelvű lapja, a *Vajdasági Iparkamarai Híradó* mostantól teljes magyar nyelvű kiadásban jelenik meg” és közölte a 21. szám címlapját. A lap > 1947 júliusától a Vajdasági Iparkamara *Glasnik* című értesítőjének mellékleteként jelent meg.

1947. október 10.

Budapesten megnyílt a jugoszláv könyvek kiállítása. A megnyitón jelen volt Tildy Zoltán köztársasági elnök és Dinnyés Lajos miniszterelnök is.¹

1. MSz, 1947. október 10. 5.; MSz, 1947. október 12. 2.

1947. október 12.

Belgrádban megalakult a Jugoszláv–Magyar Kultúrtársaság. Elnöke Frane Frol jugoszláv igazságügy-miniszter lett.¹

A *Magyar Szó* szerkesztősége körkérdést szervezett az üzemi szakkönyvtárak állapotáról. Az eredményekről így számolt be: „a szakkönyvtárak elhanyagolása végeredményben a kádernevelés tervének elhanyagolása.”

1. MSz, 1947. október 13. 1.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956a.

1947. október 13.

Belgrádba érkezett Dinnyés Lajos miniszterelnök, Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettes, Molnár Erik külügyminiszter, Veres Péter honvédelmi, Gerő Ernő közlekedésügyi és Dobi István államminiszter társaságában. A delegáció

tagjai voltak még: Sebestyén Pál követ, Heltai György miniszteri tanácsos, Vas-Zoltán Péter titkár, illetve Szántó Zoltán belgrádi követ. Tito személyesen fogadta őket. A magyar delegáció még aznap a dedinjei kastélyban összeült a nem sokkal azelőtt megkapott, a jugoszlávokkal kötendő barátsági szerződés tervezetének tanulmányozására. Dinnyés és a többi küldött a jugoszláv szövegtervezetről megállapította, hogy az megfelel a magyar elgondolásoknak. Este a delegáció a Beli dvorba ment át, ahol találkozott a délszláv küldöttséggel. Személyesen megjelent Tito is. A marsall mellett a tárgyalásokon részt vett még Velebit külügyminiszter-helyettes, Kardelj miniszterelnök-helyettes, Aleksandar Ranković belügyminiszter, Boris Kidrič iparügyi miniszter, Sreten Žujović pénzügyminiszter, Đilas tárcanélküli miniszter, Karlo Mrazović budapesti jugoszláv követ. A magyar küldöttség elfogadta Tito javaslatát is, hogy a szerződést Budapesten írják alá, és Belgrádban történjen meg a ratifikációs okmányok kicserélése.¹ „A két kormány megállapodott abban, hogy a legrovidebb időn belül tárgyalásokat kezdenek barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötésére, amelyet a két ország további békés fejlődéséhez szükséges lépésnek tekintenek.”² A *Magyar Szó* az eseménnyel kapcsolatos kommentárjában kijelentette: „Ez az új Magyarország új, a nép akaratából megalakult kormányát elsőnek Tito Jugoszláviájába küldi el. A világ minden kis országának például szolgáló országba, a testvériség és egység Népfrentjának hazájába. A barátságot sem úgy keresi, mint a múltban, amikor az imperialisták érdekeiről és a csatlósok szolgálatáról volt szó. Nem megszegésre készen köt barátsági szerződést, hanem előbb kultúregyezményt köt. A kultúrkapcsolatokon keresztül a két ország népei alaposabban megismerik egymást, szellemi és eszmei kapcsolataik kibővülnek. [...] A jugoszláviai magyarság [...] készségesen vállalja a feladatot, hogy kapocs legyen hazája népei és a határokon túl élő testvérei: a szabadságának

teljességéért, függetlenségéért, demokratikus haladásért küzdő magyarországi dolgozó nép között.”

1. MOL XIX-J-1-j 4/b. 457/pol/1947.6.d.; FarkasP 2004. – 2. *Szabad Nép*, 1947. október 16.; Balogh 1988, 278–279.

1947. október 14.

A Belgrádban tartózkodó magyarországi kormányküldöttség találkozott „a vajdasági magyarság küldöttségével”, amelynek vezetője, Sóti Pál többek között ezt mondta: „Mi most nem pillanatnyi és ideiglenes, hanem tartós és szilárd barátságot akarunk, és ez meg is lesz, mert most dolgozó népeink politikája érvényesül.” Dinnyés Lajos miniszterelnök válaszában kifejtette: „A fasizmus pusztítása után az új Jugoszlávia újjáépítési harcát vívja és ez a kemény harc a jobb jövő érdekében anyagi és munkaáldozatot is követel az ország dolgozóitól. És ha ezeket az áldozatokat többen súlyosnak is találják, legyen vigasztaló számukra és számunkra is az a tudat, hogy a mai élet nehézségei az általános helyzetből, de semmiképpen sem – hogy ezzel az idejélmúlt terminológiával éljek – »nemzetiségi sorsból« erednek.”

1947. október 15.

Belgrádban megkötötték a magyar–jugoszláv kulturális egyezményt,¹ amelyet Molnár Erik és Marijan Stilinović írt alá. A szerződés 6 szakaszból áll, tartalma a következő: 1. Kijelentik, hogy a tudományos, irodalmi, kulturális kapcsolatok terén a legnagyobb jóindulatot fogják tanúsítani. 2. Tudományos intézkedéseket fognak létrehozni a másik nép jobb megismerésének érdekében. 3. Az egyezmény megvalósítására vegyes bizottságokat állítanak fel magyar, illetve jugoszláv tagozattal. 4. E bizottságok feladatai közé tartozik a javaslatok előterjesztése az illetékes kormányhoz. 5. Tudósok tapasztalatcseréjének megszervezése, tudományos akadémiák, egyetemek között közvetlen kapcsolat kiépítése, fontosabb kong-

resszusokra egymás meghívása, hosszabb idejű tanulmányutak biztosítása, egymás könyvtári, múzeumi, levéltári anyagainak kölcsönös hozzáférhetősége, könyv-, illetve folyóiratcsere, az oktatásügyi dolgozók kölcsönös cseréjének biztosítása, pedagógusok cseréje nyelvtanfolyamokon való részvétel céljából, egymás országa-
inak egyetemére oktatók meghívása, egymás irodalmának, művészetének megismertetése, illetve terjesztése, szépirodalmi művek fordítása, művészeti alkotások cseréje, színházi előadások, zenei hangversenyek szervezése, a két ország sajtószervei közötti együttműködés mélyítése, közös sportrendezvények szervezése.²

A magyarországi vendégek tiszteletére rendezett díszebéden Tito pohárköszöntőjében így fogalmazott: „Az új Jugoszlávia népei örömmel látják, hogy a magyar nép, bár elég nehezen, de biztosan halad előre a népi demokrácia megszilárdítása útján. A mi szempontunkból nyilván nem mindegy, hogy ki él határainkon, hogy milyen ott a belső rendszer, hogy nincs-e ott valamilyen expanziós rendszer, idegen területek meghódítására törekvő rendszer, reakciós rendszer, a nemzetközi reakció befolyása alatt álló rendszer, vagy pedig hogy ott demokratikus rendszer, népi demokratikus rendszer van uralmon, amely arra törekszik, hogy közeledjék más népekhez és velük szorosan együttműködjék. Ez a legfontosabb, ez késztet bennünket itt Jugoszláviában arra, hogy a magunk részéről mindent elkövessünk, és tőlünk telhetően tegyük lehetővé a magyar népnek, hogy megvalósítsa törekvéseit, s úgy rendezkedjék be hazájában, ahogyan az neki legjobban megfelel.”³

A magyar delegáció a tárgyalás záró jegyzőkönyvébe szerette volna bevetetni a következő bekezdést: „Amennyiben még függő kérdések volnának, azt egymással szemben jelen egyezmény szellemében fogják megoldani, ugyanígy intézkednek kölcsönös nemzetiségi politikájuk gyakorlásában, a kettős birtokos problémák

és a határátlépési ügyek megoldásában.” Álláspontjukat nem sikerült elfogadtatni.⁴

1. MKM, 314. – 2. MOL XIX-J-1-k 18/i. sz. n./1947.28.d.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; A magyar tervezet: MOL XIX-J-4-b-18i-1860-1947. (1947. évi XXXI. törvény a Belgrádban 1947. évi október hó 15. napján aláírt magyar–jugoszláv kulturális egyezmény becikkelyezése tárgyában.) – 3. *Borba*, 1947. október 16. 148. – 4. MOL XIX-J-1-n-j-I.-4/b.457/pol.res-1947. 6. d. Idézi A. Sajti 2004, 379–380.

1947. október 20.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ Molnár Erik magyar külügyminiszternek írt levelében közölte, hogy 18-án Vladimir Velebit jugoszláv külügyminiszter-helyettesnél tett látogatása során tájékoztatta „a magyar delegáció által folyó hó 11-én a Budapesten tárgyaló csehszlovák delegációnak átadott memorandum és a csehszlovák delegáció által folyó hó 18-án átadott két memorandum tartalmáról”. A levél szerint „Velebit rámutatott arra, hogy milyen kényes és kínos az ő helyzetük, mert nem akarnak más országok ügyeibe beavatkozni, viszont nekik is megvan a csehszlovákokról alkotott – mint mondotta –, általam is jól ismert véleményük. Bizalmasan közölte, hogy folyó hó 17-én a belgrádi szovjet nagykövetet informálta a belgrádi magyar–jugoszláv tárgyalásokról és a magyar–csehszlovák kérdés rendezetlenségéből folyó nehézségekről. Kormánya nevében felkérte a szovjet kormányt, hogy a maga nagy tekintélyével is segítse elő egy elfogadható kompromisszumos megoldás létrejöttét. Velebit örömeinek adott kifejezést, hogy informálás céljából én is felkerestem a szovjet nagykövetet”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-5e-459-1947.

1947. október 21.

A *Magyar Szó* beszámolt Rákosi Mátyásnak a *Szabad Népb*ben megjelent vezércikkéről, amelyben Rákosi a varsói tájékoztatóirodás értekezlet kapcsán kijelentette: „a jugoszláv–

magyar barátság nagyon letöri a reményeit azoknak, akik itt, Európának ebben a részében a nemzetközi reakcióra támaszkodnak, és a nép ellen cselekszenek.”

1947. október 26.

Vajdaságban a háború utáni második (> 1945. július 8.) helyhatósági választások keretében megkezdődött a szavazás a helyi, kerületi és települési Népbizottságok tagjaira. A helyi népbizottságok 7 700 tagja közül 3 725, a 2 440 járási népbizottsági tag közül pedig 1 890 volt a JKP tagja. Vajdaság Népképviselőházának 235 tagja közül 178 párttag volt. A magyarlakta helységekben – bár a részvételi arány 98-99% volt – a Népfront listájára Adán és Kanizsán 75%, Moholon 80%, Horgoson 88% szavazott.¹

1. MSz, 1947. október 26.; MSz, 1947. november 18–20.; NF, 229.; HRP3, 483.

1947. október

Szabadkán mezőgazdasági szakiskola nyílt magyar és szerb nyelvű tagozattal.¹

A *Híd* 10. számának tartalma: Keck Zsigmond: *Iskolapolitika egykor és most*; Gál László: *Ezt olvassad!*; Kongó Tibor: *Írástudó legyen minden jugoszláviai magyar*; Tanasije Mladenović: *Csata után*; Pap József: *Építő ifjúság műve*; Hangya András: *Vasútépítők* (rajz); Laták István: *Két vers*; Gajdos Tibor: *Tűz a hegyek között* (részlet); Mihail Lermontov: *Vitorla*; *Szovjet írók válasszolnak az angol írók kérdéseire*; Husnija Čengić: *És elmúlt az éj*; Lévy Endre: *Új embert*; Lőrinc Péter: *Nemzet születik Makedónia katlanaiában*; Vanda Vasziljevicska: *Kivel vagytok ti, amerikai mesterei a kultúrának*; Forró György: *Az előállítási költségek és azok csökkentése*; Mihail Apletin: *A szólásszabadságról*; *Magyarországi diáklevel*; Lévy Endre: *Zalka Máté könyve*; Gábor György: *Multatúli*.

1. MSz, 1947. szeptember 19. 5.

1947. november 2.

Szabadkán megalakult a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség írócsoportja.¹

Pélmonostoron megnyílt a *Magyar Szó* baranyai szerkesztősége.

Nagybecskereken a választási gyűlésen Nagy Sándor kijelentette: „Minden szavazásra induló ember legyen tisztában azzal, hogy a Népfront listáján a szabadságra, békére, ötéves tervünk megvalósítására, szebb holnapunkra szavaz. Az üres láda a háborús uszítók, a reakció ládája. Sokan azt gondolják, hogyha nem mennek el szavazni, semlegesek maradnak, pedig aki nem vesz részt, az éppolyan ellensége néppálamunkának, mint az, aki a vak urnába szavaz.”²

1. MSz, 1947. november 3. 2.; MSz, 1947. november 4. 5. – 2. MSz, 1947. november 3. 2.

1947. november 6.

A *Magyar Szó* közölte a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség felhívását az 1948. május 1-jéig tartó írástudási versenyre.

1947. november 8.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a központnak küldött jelentésében felpanaszolta, hogy a „túlterhelés következtében a belgrádi követség mai létszámával csak felületesen tud megfelelni annak a fontos hivatásnak, hogy a kormányt rendszeresen tájékoztassa a Jugoszláviában végbemenő átalakulásokról, a politikai, gazdasági és kulturális élet fontos eseményeiről és változásairól”.¹

1. MOL XIX – J-4-a-108/1947. 1. doboz. Idézi A. Sajti 2009.

1947. november 9.

Vajdaságban megválasztották a városi és járási Népbizottságokat.¹ > 1947. november 11.; > 1947. november 16.

1. HRP3, 483.

1947. november 11.

A Tartományi Pártbizottság ülésén megállapították, hogy „egyes telepés járásokban” a pártvezetők némelyikénél sovinizmus tapasztalható, „ami abban nyilvánul meg, hogy a pártszervezetből eltávolítják a nemzeti kisebbségek tagjait, vagy nem gondoskodnak a pártszervezeteknek a kisebbségek soraiból való tömegesítéséről”. Ezért javasolták, hogy az agitprop osztály ezekben a járásokban szervezzon tanfolyamokat a nemzetiségi kérdéssről.¹

A *Magyar Szóban* Svetozar Udicki, a kikindai Népbizottság elnöke *Miért szavaznak a magyarok* címmel ezt írja: „A választások, tekintet nélkül arra, hogy a magyarok milyen mértékben vesznek részt bennük, szintén nem lesznek, mert nem lehetnek hatással a magyarok meglévő jogaira. Én tudom, hogy így a választások idején ilyen felfogásnak illetén való nyílt hangoztatása sok »aggódó honfi« keblében hangulatapályt vált majd ki, mert hát található magyar, aki még most sem tudja vagy nem akarja elvetni magától a múlt sok káros maradványát, például a sovinizmust, a tévhitet, hogy a magyarok faji sajátosságai miatt hivatottak, hogy másokon uralkodjanak, hogy nekik a Duna-medencében különleges rendeltetésük van stb. De hát nekünk, szerbeknek, a többieknek nemkülönben, nincsenek-e ilyen beképzeltéseink és tévhiteink? És ha a mi eseteinkben minden ilyen eltévelyedés egyéni elbírálásban részesül, miért ne történjen ugyanez a magyarok eseteiben is?”

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 11. novembra 1947. [A Tartományi Pártbizottság 1947. november 11-i ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 115.

1947. november 13.

Újvidéken megjelent a *Dolgozók* című szakszervezeti lap első száma. Főszerkesztője Brindza Károly,¹ majd miután őt Tájékoztató Irodá-s vá-

dakkal a Goli otokra internálták, 1950-től Kizúr András váltotta e poszton. 1948–1954 között átlagosan 10 000 példányban jelent meg.

1. JMK, 7.; JUMIL; Stoković 1975.; Az indulás körülményeiről lásd Brindza Károly visszaemlékezését. Vékás 2010, 39–40.

1947. november 16.

Vajdaságban megválasztották a tartományi Népképviselőházának tagjait. A 235 képviselő között 134 szerb, 21 horvát, 50 magyar, 8 román, 10 szlovák, 8 montenegrói, 2 ruszin és 2 más nemzetiségű volt.¹ > 1947. november 9.

1. MSz, 1947. november 13.; HRP3, 497.

1947. november 17.

A Jugoszláv Magyar Kultúrszövetség pályázatot hirdetett emblémájának megrajzolására.

1947. november 22.

Az SZKP Vajdasági Tartományi Bizottsága megvitatta a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetségben uralkodó állapotokat és megállapította, hogy a 33 000 vajdasági tag közül több mint 25 000 szerb, 3 000 pedig montenegrói volt. A Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség járási szervezeteinek vezetőségében a nemzeti kisebbségek aránya még rosszabb volt: a járási bizottságok 257 tagja közül 220 szerb, 13 magyar, 9 horvát, 9 montenegrói, 1 szlovák és 1 ruszin. A határozat szerint a kedvezőtlen arányok oka „a nemzeti kisebbségi fiatalokkal szembeni magas mérce, amiben azonban az egyes szervezeteknek a nemzeti kisebbségek iránti sovinizta hozzáállása is tükröződik. Olyan esetek is vannak, amikor a titkár szerb, noha a településen a többséget más nemzetiségűek alkotják”¹

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 22. novembra 1947. [A Tartományi Pártbizottság 1947. november 22-i ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 115.

1947. november 23.

A JSZNK miniszterelnöksége mellett működő Kulturális és Művészeti Bizottság vendégeként Jugoszláviában tartózkodó magyarországi írókülettség tagjai közül Gergely Sándor, Várnai Zseni és Heltai Jenő irodalmi estet tartott Újvidéken.

1947. november 25.

A Népfront tartományi bizottsága megjutalmazott tíz vajdasági újságíró. Köztük volt a *Magyar Szó*ból Keck Zsigmond főszerkesztő, dr. Steinfeld Sándor főszerkesztő-helyettes és Nagy Imre munkatárs, valamint Steinitz Tibor, a *7 Nap* szerkesztője.

1947. november 29.

A *Magyar Szó* a köztársaság napja alkalmából közölt kommentárjában írta: „A demokrácia nem pazarol sok szót a kisebbségi jogokra. Mindenki egyenlő, jogokban és köteleességekben egyaránt. Nincs szükség tehát, hogy a nemzetiségi kisebbségek jogait és kötelességeit külön törvényekkel határozzák meg. S míg a régi Jugoszláviában rengeteg törvényt készítettek a nemzeti kisebbségekről, de mind csak jogfosztásra vezetett, az új Jugoszlávia törvényeiben alig néhány helyen fordul elő külön rendelkezés. Ha mégis van, ez csak azt határozza meg, hogy a nemzetiségi kisebbségeknek – a teljes egyenjogúság mellett – joguk van nemzetiségi életükre is. A jajcei határozatot és a felszabadító harcok minden vívmányát az alkotmány öntötte jogi formákba. 13. szakasza így hangzik: »a nemzetiségi kisebbségeknek a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk jogát élvezik.« Többre nincs is szükség. [...] A nemzetiségek maguk intézik sorsukat. Vegyük például Vajdaságot. Az autonóm, önmagát kormányzó Vajdaság maga intézi kulturális ügyeit és közoktatási kérdéseit. Szkupstinájában és Végrehajtó Főbizottságában ott állnak a magyarok, a románok, szlovákok, ruszinok is. [...] Ami az újjászületés első napjai-

ban még fontos volt, az arányszám, az most már kezd egészen jelentéktelenné válni. Lassanként eltűnik annak jelentősége, hogy szerb, magyar, szlovák, ruszin vagy más nemzetiségről van-e szó. Suboticáról a felszabadító harcok résztvevőinek kongresszusára egyetlen embert küldtek ki: magyart. S a topolyai magyar nagyon jól tudja, hogy a Népbizottságban, a Szkupstinában vagy bárhol másutt a szerb választott ugyanolyan jól képviseli a magyar tömegek érdekeit, mint a magyar. Mert a nép érdekeit képviseli. A Népfront hatalmas olvasztókohójában egységbe olvad minden testvér.”

A Magyar Kommunista Párt és több magyar állami vezető is üdvözlő táviratot intézett Tito-hoz a jugoszláv nemzeti ünnep alkalmából,¹ Rajk László pedig beszédet mondott a Magyar–Jugoszláv Társaság ünnepi ülésén.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. –

2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1947. november 30.

Megnyílt az olvasóterem az újvidéki Magyar Kultúrkör Temető (Grobljanska) utca 6. szám alatti otthonában.

1947. november

A *Déli Csillag*, a Magyar–Jugoszláv Társaság lapja október–novemberi számában részletesen beszámolt a magyar–jugoszláv kulturális egyezmény megkötéséről. Dinnyés Lajos miniszterelnök *Belgrádi benyomások* címmel cikket jelentetett meg a lapban, amelyben a következőket hangsúlyozta: „Mint a magyar kormányküldöttség vezetője ismerhettem meg az új Jugoszláviát és Tito marsallt, az új Jugoszlávia hős népének kimagasló vezérét. [...] A két kormány közötti tanácskozások légköre valóban őszintén szívélyes és barátságos volt.” Dinnyés elismerte, hogy szorongó érzésekkel és tartózkodással lépett Jugoszlávia földjére, mert úgy érezte, hogy az elmúlt magyar rendszer embertelen gazdasági, az

újvidéki és a szablyai vérengzések miatt nekünk számot kell majd adni Belgrádban. Tito viszont kifejezte, hogy az elmúlt bűnökért nem a mostani vezetés, hanem a horthysta rendszer a felelős. A magyar kormányküldöttség egy pillanatig sem érezte, hogy nem volna egyenrangú tárgyalófél. Tito marsall kifejtette: „Ami a múltban történt a két nép között, az nem volt jó, azt nem lehet egyszerre megváltoztatni, de le lehet fektetni az új baráti kapcsolat alapjait, és Jugoszlávia népei örömmel látják, hogy Magyarország a demokrácia útján halad.” A miniszterelnök így folytatta: „A magyar demokrácia egyik fontos feladata a belgrádi benyomások kiértékelése, s annak előmozdítása, hogy a magyar népet a Tito marsall által ajánlott őszinte barátság szelleme hassa át. Mi, magyar kormányférfiak igyekezni is fogunk ezt a szellemet a magyar népbe átplántálni.”¹ Dinnyés arról is beszámolt, hogy a bácskai és bánáti magyar küldöttséggel is találkozhatott a belgrádi látogatása során. A küldöttség tagjai hangsúlyozták, hogy teljes jogú tagjai a népi Jugoszláviának, és hogy őket nem kisebbségként, hanem az állam egyenjogú polgáraiként kezelik Jugoszláviában. Beszámolóját azzal zárta, hogy egy nép felemelkedéséhez hozzátartozik, hogy elsősorban a szomszédait ismerje meg, amit ez a kulturális egyezmény nagyban elősegít. Szakasits Árpád *Baráti látogatás az új Jugoszláviában* című cikkében kifejtette, hogy a két nemzet történetének új fejezetét nyitotta meg a kulturális szerződés, ami gazdag lesz eredményekben, közös alkotásokban, melynek nyomán mindkét nép élete felvirágzik. „Tito marsall a népek igazi vezére, abból az új emberfajtából való, amelyben szerencsésen vegyülnek el a hadvezéri képességek az államalkotói képességekkel, s az államférfiúi keménység, céltudatosság népének lángoló szeretetével. Ez a jövő szép lesz, derűs lesz, és szabad. A béke verőfénye aranyozza be.”² Szegedi Emil ugyanebben a számban *Budapest–Belgrád* címmel beszámolt egyrészt a belgrádi küldöttség útjáról, másrészt Belgrád érdemeit ecsetelte.

„Belgrád pár éve a népek békéjét, a szomszédok barátságát és összefogását hirdető szellem kisugárzó központja. Most mi, magyarok jöttünk el, [...] ez az első jelentős lépés külpolitikánk terén. Az első látogatás annak a Jugoszláviának szól, amely már előzőleg is tanújelét adta segítőkészségének, baráti hajlandóságának. Ez a spontán szeretettel épített barátság ölt most testet kulturális egyezmény formájában. S ez csak az első lépés. [...]”³

A Híd 11. számának tartalma: Josip Broz Tito: *A Népfront, egyetlen népi politikai szervezet*; Hajdú Vilmos: *Széljegyzetek*; Steinfeld Sándor: *A jugoszláviai magyar írók és magyar irodalom*; Thurzó Lajos: *Türelmetlenek*; Laták István: *Szép a rend a földeken*; *Novellapályázatunk eredménye*; Markovics János: *Cigány dolgozók éneke*; Miško Kranjec: *Parlagon*; Jovan Jovanović Zmaj: *Három hajdú*; Sinkó Ervin: *Dávid kulcsa*; Jovan Popović: *A német írók első kongresszusa*; Lövi József: *Mr. Smith tudományos bolyongásai*.

1. Dinnyés Lajos: Belgrádi benyomások. *Déli Csillag*, 1947. október–november. 82. – 2. Szakasits Árpád: Baráti látogatás az új Jugoszláviában. *Déli Csillag*, 1947. október–november. 84. – 3. Szegedi Emil: Belgrád–Budapest. *Déli Csillag*, 1947. október–november. 86.

1947. december 2.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ levélben tájékoztatta Gyöngyösi János külügyminisztert, hogy „a jugoszláv fogságban lévő német nevű magyar polgári foglyok – amennyiben ilyenek Jugoszlávia területén még feltalálhatók volnának, helyzetük javítása céljából, postán a követséget megkereshetik. Eddigi gyakorlat szerint mind polgári, mind katonai fogvatartottak sokszor kérték a követség közbenjárását, mely az illetékes itteni hatóságok esetenként tett közlése szerint többször eredménnyel is járt. A jugoszláviai magyar hadifoglyok egyébként f. évi július 27-én szállítottak haza Magyarországra. Ezek jóformán kivétel nélkül német származásúak voltak”.¹

Lackó Mária, a budapesti Magyar Operaház énekművésznője Szabadkán vendégszerepelt, 4-én pedig Újvidéken tartott előadást.

1. MOL XIX-J-1-j-4a-180187-1947.

1947. december 3.

A *Magyar Szó* közölte a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség felhívását az írástudási versenyre.

1947. december 5.

A magyar országgyűlés ratifikálta az > 1947. október 15-én Belgrádban aláírt magyar–jugoszláv kulturális egyezményt. A parlamentben felszólalók sorát Losonczy Géza nyitotta meg: „Nem tekinthető véletlennek, hogy kormányunk az első szerződést Jugoszláviával kötötte meg, hiszen a Szovjetunió mellett Jugoszlávia a vezető demokratikus hatalom a szomszédos országok közül, aki a legbarátibb magatartást tanúsította hazánk iránt a felszabadulás óta.”¹ Idézett a jugoszláv alkotmány nemzeti kisebbségre vonatkozó szakaszából, kijelentette, hogy a nemzetiségi kérdést a lenini–sztálini elvek alapján rendezte már a baráti ország, és „ma a jugoszláviai magyarság szabadon ünnepelheti a magyar nemzet nagy nemzeti ünnepeit, nagy íróink, költőink, művészeink évfordulóit”. Losonczy ezek után idézte Tito Szófiában elhangzott szavait: „A Duna-völgyi népek baráti közeledésével eloszlott az a reakciós hírverés, amely szerint Magyarországot fojtogató szláv gyűrű veszi körül, és ezért a magyar külpolitikának csak az lehet a célja, hogy a nyugati hatalmakra támaszkodva éket verjen ebbe a szláv gyűrűbe.”² Beszédét azzal fejezte be Losonczy, hogy az egyezmény a magyar külpolitika nagy sikere. Horváth Márton (Magyar Kommunista Párt) kifejtette, hogy „ez a szerződés az első lépés a barátsági egyezmény megkötéséhez. Tulajdonképpen ezzel ér véget a háborús korszak. A szerződés másik jelentősége, hogy az imperialista erők a kis Magyarországot többé nem tekinthetik beavatkozási terület-

nek, felvonulási bázisnak. Ha békét akarunk, azt meg is kell védenünk, és nem valamilyen elméleti semlegességgel, hanem azzal, hogy az imperialistákkal szembeállunk. Szükséges, hogy a Németországgal szomszédságban lévő kis országok felvértezzék és megvédjék magukat. Magyarországnak nemcsak saját népével kell békét teremtenie, hanem a szomszédos államokkal is” – fejezte be beszédét a képviselő. A Kisgazdapárt nevében Lupkovits György szólalt fel. Üdvözölte a kulturális egyezmény ratifikálását hangsúlyozva, hogy a magyar nép és a délszláv népek között soha nem volt lényeges ellentét. Fischer József a Szociáldemokrata Párt nevében szintén támogatólag szólalt fel, kifejezte reményét, hogy az elnyomó osztályok nem uszítják többé a két népet egymás ellen. A Parasztpárt nevében Szabó Pál szólalt fel és hangoztatta, hogy a magyar parlament sok évszázados mulasztást pótol e szerződés törvénybe iktatásával. A Demokrata Néppártból Bálint Sándor üdvözölte a javaslatot, amely a két nép között a szorosabb együttműködés egyik alapköve. Anton Rob, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének elnöke, szintén az MKP nevében szólalt fel támogatásáról biztosítva a törvényjavaslatot, majd a jugoszláv nemzetiségpolitika pozitívumait sorolta: „A magyar kisebbségeknek több joga van, mint eddig bármikor, ma mi is elmondhatjuk, hogy a magyarországi jugoszláv nemzetiségi kisebbség több jogot élvez, mint bármikor azelőtt.” Utolsó felszólalóként Molnár Erik külügyminiszter beszélt. Elmondta, hogy a két nép közötti rokonszenv közismert, és a jugoszláv demokrácia olyan fokot ért el, hogy meg tudja különböztetni egy nép erőszakkal uralomra került volt vezetőinek tetteit magától a néptől. Ezek után így folytatta: „Örömmel ragadom meg ezt az alkalmat arra is, hogy bejelentsem: szombaton jugoszláv kormányküldöttség érkezik Budapestre Tito marsall, jugoszláv miniszterelnök vezetésével. Meg vagyok győződve arról, hogy ez a látogatás igen

fontos lépést fog jelenteni a máris fennálló jugoszláv–magyar barátság további megszilárdítása irányában”.³ Az országgyűlés a külügyminiszter beszéde után ünnepélyesen, egybehangzóan elfogadta a magyar–jugoszláv kulturális egyezményről szóló törvényjavaslatot.⁴

1. Ünnepi hangulatban. Egyhangúan megszavazta az országgyűlés a magyar–jugoszláv kultúregyezményt. *Szabad Nép*, 1947. december 6. 2. – 2. Az országgyűlés elfogadta a magyar–jugoszláv kulturális egyezményt. *Magyar Nemzet*, 1947. december 6. 1. – 3. Molnár Erik elvtárs bejelenti az országgyűlésben Tito látogatását. *Szabad Nép*, 1947. december 6. 2. – 4. 1947. évi XXXI. tc.

1947. december 6.

Tito a jugoszláv kormányküldöttség élén Budapestre érkezett, ahol a *Magyar Szó* tudósítása szerint „a dolgozók tömegeitől és az üzemi munkásságtól az ajándékok nagy tömege érkezik, és amikor a hivatalos látogatások során Tito marsall autója végigsuhan az utcákon, a tömeg hosszasan, lelkesen, igazán meleg baráti szeretettel ünnepli a kiváló vendégeket”.

A jugoszláviai küldöttség tiszteletére rendezett díszebéden Dinnyés Lajos magyar miniszterelnök üdvözlő beszédére Tito így válaszolt: „Az új Jugoszlávia közvetlenül a háború után külpolitikai vonatkozásban is új úton indult el, s ennek az a lényege, hogy szívélyes politikai, gazdasági és kulturális együttműködésben élünk minden szomszédunkkal. Jugoszlávia, amikor elindult ezen az úton, túltette magát minden, ami a múltban történt. Láttuk, hogy az új Magyarországon is a nép vette kezébe sorsának intézését és új belső rendszert, új népuralmat teremt. Ez tette lehetővé, hogy Jugoszlávia népei és a magyar nép között nagyon szoros politikai és gazdasági együttműködés alakuljon ki. A gazdasági együttműködés már eddig is igen szép eredménnyel járt. Mi most azért jöttünk, hogy véglegesítsük azt, amiről a magyar kormányküldöttség jugoszláviai látogatása alkalmával tárgyaltunk, vagyis hogy aláírjuk a barátsági és

kölcsönös segélynyújtási egyezményt. Ezzel nem fenyegetjük senkinek a szabadságát, senkinek a függetlenségét. Ellenkezőleg, ezzel azt is bizonyítjuk, hogy nem igaz az a híresztelés és az a mese, hogy szláv tömb alakul. Mert, habár a magyar nép nem szláv nép, ez mégsem akadályozza, hogy a szláv Jugoszlávia és a Magyar Köztársaság között szoros és bensőséges viszony alakuljon ki, és hogy minden téren szorosan együttműködjenek.”¹

1. *Borba*, 1947. december 7.; Tito 3, 182.

1947. december 7.

Tito a Magyar Népköztársaság elnöke által a jugoszláviai küldöttség tiszteletére adott díszebéden kifejtette: „Szerintem nem szabad olyan ábrándokban ringatnunk magunkat, hogy a különböző belső berendezésű államok között lehetséges valami mélyebb barátságot és megértést teremteni. [...] Ilyen vonatkozásban előttünk az a tény nyitja meg a fényes távlatot, hogy Magyarországon is és Jugoszláviában is igazi demokratikus rendszer bontakozik ki, hogy politikai és gazdasági téren egyaránt új elgondolás érvényesül. [...] A háború utáni rövid időszakban megvalósult együttműködés, az új Jugoszlávia és az új Magyarország gazdasági és politikai együttműködése már eddig is kitűnő eredményekkel járt mind Magyarországon, mind pedig Jugoszlávia javára. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a két ország, hogy népeink, amelyeknek semmiféle igényeik nincsenek egymással szemben, a legnagyobb egyetértésben és a lehető legszorosabb együttműködésben élhetnek egymással, függetlenül attól, hogy más nyelven beszélnek, hogy mondjuk nem szlávok. Nemcsak az a fontos, hogy szlávok-e, hanem fontos az igazi demokrácia, de nem a nyugati típusú, hanem az új típusú demokrácia. [...] Tudatában kell lennünk annak, hogy ez ellen a történelmi lépésünk ellen nagy lesz a lárma, és lesznek kifogások. Ne törődjünk vele! Mi Európának ebben a részében élünk, közvetlen szomszédok vagyunk, és mi látjuk legjobban szükségleteinket és nehézségeinket.”¹

Megválasztották Szabadka és Zenta városi, valamint Zenta és Topolya járási Népbizottságának tagjait.²

1. *Borba*, 1947. december 8.; Tito 3, 185–186. –
2. MSz, 1947. december 11. 3.

1947. december 8.

Budapesten Tito jugoszláv és Dinnyés Lajos magyar miniszterelnök aláírta a húsz évre szóló magyar–jugoszláv barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést.¹ Az ezt követő ebéden Dinnyés Lajos kijelentette: „A magyar nép elismerését és háláját kívánom tolmácsolni a teljes emberi és polgári egyenjogúságért, amit Tito Jugoszláviája biztosított a magyarságnak Vajdaságban. A jugoszláv kormány bölcs lenini–sztálini nemzetiségi politikájának eredménye, hogy testvéreinknek teljes egyenjogúságot biztosítottak Vajdaságban. Igyekezni fogunk, és vigyázni arra, hogy az alkotmánnyal biztosított egyenjogúság a jugoszláv és más nemzetiségek számára Magyarországon feltétlenül megvalósuljon.”

Tito válasza: „Amikor befejeztük a háborút, egyáltalán nem volt szándékunkban valamiféle szláv tömb létrehozása; ez a »pánszlávizmus« régi elmélete, ez az elmélet orosz cárok idejében született. A lenini elgondolás azonban egészen más, független attól, hogy szlávokról, magyarokról, franciákról, németekről, angolokról vagy amerikaiakról van szó. [...] Mindig a szemünkre vetették, hogy »szláv tömb« megalakítására törekszünk. Azt mondták, hogy a szlávság korszaka jön, és hogy visszautasítjuk az együttműködést – legalábbis az őszinte együttműködést – a többi néppel. Ezt az állítást, íme, megdönti ez a történelmi cselekedet, amelyet ma itt valóra váltottunk, megteremtve a baráti és kölcsönös együttműködési egyezményt az új Magyar Köztársasággal². [...] Mindenki, aki az igazi népi demokrácia elvét vallja, aki a nemzetiségi kérdés helyes, sztálini megoldásának álláspontján áll, az a mi testvérünk, az a mi barátunk, legyen az

magyar, cseh, lengyel, bárki más, mindegy³. [...] Egyes reakciók talán azt mondják majd ránk, hogy belőlünk hiányzik a nemzeti érzés. Csak hadd beszéljenek! Bennünk igenis mély nemzeti érzés él, mert munkánkkal lehetőséget teremtünk saját nemzetünknek, hogy barátokkal övezve, tekintet nélkül nemzetiségükre, teljes mértékben fejlődhessen.”⁴ > 1948. január 8.

1. MSz, 1947. december 11. 1.; HRP3, 506. – 2. Balogh, 279–280. – 3. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MOL XIX-J-1-j-4/b-532/pol. 1947. 6. d.; Idézi A. Sajti 2004, 362., 381.; A. Sajti 2009, 102. – 4. *Borba*, 1947. december 9.; Tito 3, 188.

1947. december 13–14.

Szabadkán megünnepezték a Népkör fennállásának 75. évfordulóját. Jelen volt Lukács György filozófus és Szántó Zoltán belgrádi magyar követ is, aki a december 8-án aláírt magyar–jugoszláv szerződés kapcsán kijelentette: „Ennek a szerződésnek nagy jelentősége van kisebbségi vonatkozásban is. A demokratikus haladó népek a felszabadulás után – jól tudjuk – a háborúban elkövetett gaztettekért nem tették felelőssé a népet. Az új Jugoszlávia sem vonta felelősségre a magyar népet a megszállás alatt itt elkövetett vérengzésekért, hanem bizalommal fordult a magyar kisebbség felé, és elősegítette annak demokratikus fejlődését. Az a tény, hogy a jugoszláviai magyar kisebbség is részt vett a reakció elleni harcokban, és sokban elősegítette a közeledést Jugoszlávia és Magyarország között, és ennek a szerződésnek a megkötését is, amely a két ország között elmélyíti a barátságot, és eltünteti a bizalmatlanság maradványait is. [...] A jugoszláv–magyar barátsági szerződés aláírása során a szerződést aláírók a jugoszláviai magyarság mai vezetőit teljes mértékben igazolták. Helyesen cselekedtek, amikor a felszabadulás után részt vettek a reakció elleni harcban. Meg kell mondanunk azt is, hogy a jugoszláviai magyarság ezzel a helyes politikájával sokban meg-

könnyítette a két ország között a baráti viszony kiépülését, és ezért a jugoszláviai magyarság vezetőit köszönet illeti meg. A panaszkodóknak, a tartózkodóknak mindezekből azt a tanulságot kell levonniuk, hogy új korszak, új élet indul országainkban, s ennek fejlődését már semmi meg nem állíthatja.”

1947. december 15.

Az Újvidéki Kerületi Népbíróság ítéletet hirdetett az óbcei háborús bűnösök ügyében: Szanka-Horvát Ferencet kötél általi, dr. Siflis Imrét, Tiszavölgyi-Szonomár Lászlót, Pucsa Kálmánt, Kis Vincét és Terék Mártont pedig golyó általi halálra, Csányi Sándort 15 évi, Pap Ferencet pedig 12 évi, szabadságvesztéssel járó kényszermunkára ítélte. Dr. Gyetvai Károly, Vajdaság tartományi közvádlóhelyettese vádbeszédében kiemelte, hogy „Bácskában már a megszállás előtt is működött az ötödik hadoszlop, s ezt éppen azok irányították, akik ma a vádlottak padján ülnek”.

1947. december 16.

Vajdaság Népképviselőházának első rendes ülésén megválasztották a Népképviselőház 25 tagú Végrehajtó Főbizottságát.¹

1. HRP3, 510.

1947. december 17.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ háromnapos bánáti körútra indult.¹ Másnap nagybecskereki látogatása során kijelentette: „Külpolitikai sikereink nagy részét a jugoszláviai és romániai magyarság okos és józan magatartásának köszönhetjük, amely beilleszkedett az új életkörülményekbe, igyekezett hasznos, államalkotó eleme lenni hazájának. Ezzel bebizonyosodott, hogy a múltat végleg lezártuk, és hogy egy új életet kezdünk.”

1. MOL XIX-J-1-j-16b-2891-1947.

1947. december 18.

A zágrábi *Vjesnik* részletesen beszámolt a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség tevékenységéről. A belgrádi magyar követség 1947. december 29-i sajtószemléje a cikkből kiemelte, hogy a szabadkai Népszínház, az 1945–46-os idényben 33 549 néző előtt 100 előadást tartott, 1946–47-ben pedig 170 előadást 57 000 néző előtt. Míg 1938-ban „Jugoszláviában 100 lakosra esett egy középiskolás, 2000 magyarra pedig szintén csak egy, addig ma a Vajdaságban 171 elemi, 22 progimnázium, 5 teljes gimnázium és 17 algimnázium működik, ezenkívül két tanítóképző, egy középfokú mezőgazdasági és egy középfokú technikai szakiskola. Újvidéken, a pedagógiai főiskolán magyar irodalmi tanszék van. A néphatóságok, a Magyar Kultúrszövetség segítségével magyar nyelvű tankönyveket adtak ki. Ezenkívül 30 egyéb magyar nyelvű könyv jelent meg 250 000 példányban. A vajdasági magyaroknak 10 újságjuk van”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-16b-2891-1947.

1947. december 22.

A jugoszláv kormány jóváhagyta a Telepítési Bizottság > 1947. július 22-i döntését Vajdaság betelepítésének befejezéséről.¹

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ Molnár Erik külügyminiszternek küldött jelentésében így összegezte négynapos bánáti útjának benyomásait: „Körutazásom minden állomásán alkalmam volt meggyőződni arról a nagy lelkesedésről és örömről, amellyel a Vajdaság népei, magyarok, szerbek, horvátok, szlovének, szlovákok a szerződés megkötését fogadták. A gyűléseken minden alkalommal hatalmas paraszt- és munkástömegek vettek részt. Eljöttek az értelmiségiek, a katolikus és pravoszláv papok is, és fel is szólaltak összefogásra szólítva fel a különböző nemzetiségeket. [...] A gyűléseken és összejöveteleken a jelenlévők nemcsak örömüknek adtak kifejezést, hanem kifejezésre juttatták azt az óha-

jukat is, hogy amennyiben még nem lehetséges a két ország közötti határ megnyitása (egyések szerint megszüntetése), úgy legalább az utazási formalitásokat enyhítsük, könnyebben adjunk útlevelet és vízumot magánügyek elintézésére és rokonlátogatások céljára.”²

1. DERV, 55. – 2. MOL XIX-j-4-b-4b-59-pol-1947.

1947. december 23.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ Belgrádban sajtóértekezleten számolt be > 1947. június 14–21-ei bácskai és > 1947. december 17–19-ei bánáti körútvjáról hangoztatva: „Megfigyelésem szerint a személyes viszony is igen jó és bensőséges magyarok és nem magyarok között. Magyarok és szerbek is úgy tájékoztattak, hogy a vegyes nemzetiségű házasságkötések száma emelkedőben van. [...] Sajátos jelleget adott utazásomnak az a körülmény, hogy az 10 nappal a magyar–jugoszláv barátsági és kölcsönös segélynyújtási szerződés aláírása után történt. Nem szükséges külön hangsúlyoznom, hogy magam is nagy érdeklődéssel vártam a vajdasági magyarság véleményét erről a szerződésről. Amit ebben a vonatkozásban tapasztaltam, felülmúlta várakozásomat.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-16b-2891-1947.

1947. december

A *Híd* 12. számának tartalma: Milovan Đilas: *Jugoszlávia népeinek harca és a marxizmus–leninizmus*; Kolozsi Tibor: *Mérgezett eperpálinka*; *Verspályázatunk eredménye*; Markovics János: *A munka asszonya*; Malušev Cvetko: *Kultúrforradalmunk*; Majtényi Mihály: *Konferencia*; Bosán Magda:¹ *Egyenlősítődsi*; Zákány Antal: *Két vers*; Steinfeld Sándor: *Világszemle*; Pap József: *Irodalmunk új utakon*; *Népnaptárunk*; Lukács Gyula: *Ilyin M.: Új világ teremtese*.

1. Boschán Magda (1922–2004) a háború után Bosán Magda, majd Simin Magda, illetve Szimin-Bosán Magda néven jegyezte közléseit.

1947.

Az év folyamán megjelent könyvek:

Lőrinc Péter: *Kuruckor; Téglák, barázdák. A jugoszláviai magyar írók antológiája*.

Sinkó Ervin: *Četrnaest dana* (Tizennégy nap. Ford. Enver Čolaković).

Branko Ćopić: *Pionírok* (Ford. Veres Iván)

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 5 (57 000); 7 *Nap* (8 000), *Híd* (1 000), *Pionír-újság* (15 000), *Ifjúság Szava* (4 000), *Magyar Szó* (29 000).

1948

1948. január 4.

A *Magyar Szó* közölte Rákosi Mátyás újrani-
latkozatát, amely szerint „a Jugoszláviával és Ro-
mániával megkötött kulturális egyezmények és
a kölcsönös segítségnyújtásról kötött szerződés-
sek – amilyeneket többi szomszédunkkal is
kívánunk létesíteni – nem a kormány egyszerű
diplomáciai sakkhúzásai, hanem a közös sorsú,
egymásra utalt népek új útjait mutatják.”

1948. január 8.

Jugoszlávia Népképviselőházának Prezídiuma
ratifikálta a Bulgáriával, Magyarországgal (>
1947. december 8.) és Romániával kötött barátsági,
együttműködési és kölcsönös segítség-
nyújtási szerződést. > 1948. január 13.

1948. január 10.

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség kereté-
ben > 1947. november 2-án megalakított író-
csoport előadássorozatának keretében Kanizsán
megtartotta első irodalmi estjét.¹

1. MSz, 1948. január 9. 6.; MSz, 1948. január 15. 7.

1948. január 13.

A Magyar Országgyűlés elfogadta a magyar–ju-
goszláv barátsági, együttműködési és kölcsönös
segítségnyújtási szerződés becikkelyezéséről
szóló törvényjavaslatot, amelyet Rákosi Mátyás
miniszterelnök-helyettes 1948. január 8-án
nyújtott be a parlamentben. A koalíciós pártok
képviselői teljes egységben sorakoztak fel a
törvényjavaslat támogatása mellett. Gyöngyösi
János kisgazdapárti képviselő kiemelte: „Nyug-
godtan vállaljuk ezt a szerződést, mert Európa
mai helyzetében, amikor két arcvonal látszik
kialakulni, mi ott vagyunk a béke arcvonalán,
mi – éppen úgy, mint a jugoszlávok – a népek
egyenjóságát, függetlenségét akarjuk, és
elsősorban biztosítani akarjuk a magunk függet-
lenségét és szabadságát.” Dobi István arra utalt
felszólalásában, hogy Jugoszlávia Magyarország
„északi szomszédjának” is példát szolgáltatott a

jószomszédi viszony megteremtésének a hogyan-
ja tekintetében. Marosán György Tito marsall
érdemeit méltatta, aki összetöri a régi világnak, a
kisantantnak a „gyűrűjét és szellemét”.¹ > 1947.
december 8.; > 1948. január 8.

1. Balogh 1988, 281–282.

1948. január 15.

Újvidéken a Harcoszövetség tartományi bizott-
ságának alakuló közgyűlésén Jovan Veselinov
Žarko, az újonnan megválasztott elnök kijelen-
tette: „Nem szabad elfelednünk, hogy Vajdaság
nemzeti kisebbségei nagy számban vették ki
részüket a népfelszabadító háborúból a baranyai
és szerémségi harcokban. Tudnunk kell azt is,
hogy a megszállás első napjaiban a fasiszták
áldozatainak jó része a nemzeti kisebbségek so-
raiból került ki. A demokrata magyarok százait
akasztották fel és ítélték nehéz börtönbüntetésre
1941-ben Horthy vérbíróságai. A telepítés útján
Vajdaságba a népfelszabadító háború élharcosa-
inak ezrei jöttek. Mindent meg kell tenni, hogy
a szellem, amely vezette ezeket a harcosokat a
háborúban, a hősi, a testvériségért–egységért
való küzdelem szelleme még mélyebb gyökeret
verjen népeink között.”¹

1. MSz, 1948. január 16. 1.

1948. január 20.

Kicserélték a magyar–jugoszláv barátsági és
kölcsönös segélynyújtási egyezmény ratifikációs
okmányait.¹ > 1947. december 8.; > 1948. ja-
nuár 8.; > 1948. január 13.

1. A. Sajti 2009, 103.

1948. január 23.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ a 20-án
Titónál tett látogatásról Molnár Erik külügy-
miniszternek küldött jelentésében arra is kitért,
hogy a beszélgetés során Tito azt mondta neki:
„»Maguknak többet kellene tenniük a hadse-
reg fejlesztése körül.« Fognak is segíteni, most
egy új attasét küld Budapestre, és aztán »majd

beszélni fogunk a problémákról.«.” Szántó megjegyezte: „Az volt a benyomásom, hogy nem öletszerűen vetette fel ezt a kérdést.”¹

Szántó ugyanaznap Rex József követségi másodtitkárt felfüggesztette állásából, kitiltotta a követség épületéből, és kérte Budapestre történő visszahelyezését. Az ennek indokait összefoglaló jelentésben többek között arra hivatkozott, hogy „öccsével, Rex Tiborral úgy folytattak tájékoztató megbeszéléseket a magyar–jugoszláv kulturális kapcsolatokról, hogy ő minderről csak utólag, a *Politika* című belgrádi lapból értesült”.²

1. MOL XIX-J-1-j-5b-78-1948. – 2. MOL XIX-J-4-a-16/biz.-1948. 2. doboz. Idézi A. Sajti 2009, 103.

1948. január 28.

Az újvidéki városi Népbizottság végrehajtó bizottsága megváltoztatta egyes utcák és közterek elnevezését több esetben magyar vonatkozású névre cserélve fel a régit, pl. a Bagremova (Ady Endre), Bačka (Petőfi Sándor), Breskvina (Kocsi János), Graškova (Kis Ernő), Grozdova (Pap Pál), Dudarska (Dózsa György), Emila Čakre (Polgár András), Harmadik (Dér György), Kisfaludy (Arany János), Zombori vasút (József Attila), Ruzmarinska (Géri Károly) utcák esetében.¹

1. MSz, 1948. február 26. 8.; MSz, 1948. február 27. 2.

1948. január

A *Magyar Szó* szerkesztősége a Testvériség-egység Vállalatba tömörített többi lappal együtt a Menráth-palotából (> 1945. szeptember 15.) átköltözött a Főbizottság, a mai Végrehajtó Tanács épülete mögé, a Jovan Đorđević utca 2. alá. A legnagyobb változást egy Mann típusú, két világháború között gyártott rotációs gép beállítása hozta, amely a jugoszláv és a magyar párt megegyezése értelmében került Budapestről Újvidékre. Az ottani Szikra Nyomda egyik géptermeében három használaton kívüli rotációs

gép volt egymás mellett, ezek közül választotta ki az egyiket 1947-ben a jugoszláv fél nevében Franjo Sobčak és Komlós Márton. A leszerelést, majd a felszerelést is a szabadkai Franjo Vasić végezte el.¹

A magyar és történelem szakos tanárok Újvidéken megtartott értekezletén Szeli István és Penavin Olga a magyar-, Mirnics József és Löbl Árpád a történelemtanterveket ismertette.²

Versecen megtartották a Bánáti Román Kultúr-szövetség 3. kongresszusát, amelyen részt vett Teodor Rudenko belgrádi román nagykövet is.³

1. KMSZ, 55. – 2. MSz, 1948. január 18. 5. – 3. MSz, 1948. január 18. 5.

1948. február 1.

Belgrádban a Jugoszláv–Magyar Kultúrtársaság ünnepséget rendezett a Magyar Köztársaság kiáltásának 2. évfordulója alkalmából, amelyen Frane Frol, a Kultúrtársaság elnöke kijelentette: „A magyar nemzetiségi kisebbség hazánkban él az alkotmányban biztosított szabadsággal és látható élénk részt vesz minden téren öt éves tervünk végrehajtásában és minden más társadalmi és politikai munkában. Ezzel bebizonyította szeretetét és hűségét hazája, az új Jugoszlávia iránt, amely nemcsak a teljes gazdasági fejlődést és azt teszi lehetővé, hogy a magyarság szabadon élje nemzeti és kulturális életét, hanem azt is, hogy részt vegyen a néphatóság minden tervében és erőviszonyainak arányában képviselve legyen.”¹

A verseci Magyar Közművelődési Község közgyűlése leváltotta addigi elnökét, dr. Kerpel Gusztávot, „aki visszaélve a magyar nép előlegezett bizalmával, s nem bízva a népuralomban – spekulációkba és valutaüzérkedésbe bocsátkozott, és mikor ezért elérte a népbíróság igazságos, tizennyolc hónapi kényszermunkát kimondó ítélete, barátai útján azt igyekezett elhíttetni népünkkel, hogy a »magyar ügy« áldozata”.²

A *Magyar Szó* beszámolt a zombori Magyar Kultúrkör „napokban megtartott” választmányi üléséről, amelyen „az új vezetőség munkaterve és új munkarendje szerepelt” megjegyezve: „A múlt évben az eredményes munkát főleg az gátolta, hogy az egyesület vezetősége nem tudott a régi formalitásokból kikeveredni és a tényleges munka álláspontjára helyezkedni. Így pl. tengeri kigyóként vonult végig minden gyűlés tárgyszorozatában az a kérdés, hogy jogilag kit illet meg a Kultúrkör épülete; vajon az alapszabályok 33. pontja értelmében az egyesületé-e vagy pedig a bírói végzések értelmében az államé. Jogi vitáknak, fellebbezéseknek se vége, se hossza nem volt. Közben számos fontos problémát még csak fel sem vetettek. Ma a népi államban csak hetedrangú kérdés, hogy az egyesület háza kinek a nevére van telekkönyvezve. Hiszen ebben a házban a zombori magyarok éveken át dolgozhattak és ez fog történni a jövőben is.”

1. MSz, 1948. február 3. 1. – 2. MSz, 1948. február 13. 7.

1948. február 5.

Szabadkán megnyílt Almási Gábor, Tikvicki Iván, Marko Vuković és Sáfrány Imre közös kiállítása.¹

1. MSz, 1948. február 5. 5.

1948. február 8.

Vajdaságban megkezdődött a Népfront járási, városi, kerületi és helyi bizottságainak megválasztása (22-ig). A megválasztott városi és járási végrehajtó bizottságok összesen 846 tagja közül 594 szerb, 84 horvát, 35 szlovák, 11 ruszin, 28 román, 187 magyar (19,1%), 4 szlovén, 20 Crna Gora-i, 2 macedón, két cseh és 10 egyéb nemzetiségű volt. A választási kampány során 270 000 új Népfront-tagot íratott be. Külön súlyt helyeztek a nemzeti kisebbségek beíratására, így ebben az időszakban csak a Nagykikindai járásban 5 000 magyar lépett be a Népfrontba.

Belgrádban a rohammunkások szerbiai találkozóján hat rohammunkást a Munka Érdemrend II. fokozatával tüntettek ki – köztük Tóth Bálintot, a jabukai keményítőgyár üzemvezetőjét –, 35-öt – köztük Fabó András és Ceglédi Mátyás szabadkai vasesztergályosokat – pedig a Munka Érdemrend III. fokozatával.¹

1. MSz, 1948. február 10. 2.

1948. február 9.

A *Magyar Szó* közlése szerint „A napokban a Novi Sad-i kerületi bíróság egy népellenes szervezet tagjai ügyében hozott ítéletet. A leg súlyosabb vád Tóth József katolikus papot, a szervezet értelmi szerzőjét terhelte. A megszállás idején Kupuszinán, Doroszlón és Žedniken,¹ a felszabadulás után Temerinben, Novi Sadon és Topolyán végzett – mint a tárgyaláson kiderült – alattomos, kétszínű, romboló munkát. Tóth atya szervezése és irányítása alatt Bódi László, Csernák László, Papp Ferenc és Kliban István Katolikus Ifjúság elnevezés alatt államfelforgató bűncselekmények végrehajtására szervezkedtek”. Tóth Józsefet a bíróság (> 1948. február 28-án) hétévi kényszermunkára ítélte.²

1. Žednik település magyar neve Nagyfénny. –
2. Dr. Gyervai Károly: A nép- és államellenes Tóth József lelkész félrevezetett ifjak, elcsábított leányok és szülei átkai mellett a Népbíróság igazságos ítélete sújtja. MSz, 1948. február 9. 3.

1948. február 10.

Moszkvában Sztálin, Dimitrov, Kardelj és Đilas tanácskozásán nem sikerült megegyezni a balkáni föderáció kérdésében. Sztálin egy jugoszláv–bolgár föderáció gyors létrehozását javasolta, amit a jugoszláv vezetőség elutasított.¹
> 1948. március 18.

1. 20. századi egyetemes történet. II. Budapest, 1997, Korona Kiadó, 393.

1948. február 18.

Moszkvában Vjacseszlav Molotov szovjet miniszterelnök-helyettes és Dinnyés Lajos magyar

miniszterelnök aláírta a magyar-szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezményt.¹

1. MSz, 1948. február 20. 1.; *Magyarország történeti kronológiája. IV. 1944–1970.* Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó, 1041.

1948. február 21.

Dr. Hock Rudolf, a Jugoszláviai Magyar Kultúr-szövetség főtitkára a másnapi *Magyar Szó*-ban is közzétett levelében értesítette a magyar kultúregyesületeket, hogy megküldte címükre a Kultúr-szövetség új alapszabályát, és felszólította azokat, hogy „az alapszabályok áttanulmányozása után a vezetőség tagjai lépjenek érintkezésbe a helyi néphatóságok belügyi és kulturügyi referenseivel. Közzöljük velük az új alapszabályok értelmében megindított átszervezési munkálatokat azzal, hogy a főkegyesületek regisztrálását a helyi néphatóságnál a Jugoszláviai Magyar Kultúr-szövetség főtitkársága intézi”.¹

1. MSz, 1948. február 22. 6.

1948. február 23.

Ešref Badnjević meghatalmazott miniszter, a jugoszláv külügyminisztérium szóvivője Belgrádban sajtóértekezleten nyilatkozatot adott a jugoszláv hatóságoknak a Volksdeutscherekkel való bánásmódjáról. A *Magyar Szó* cikke szerint kijelentette, hogy a népi németek „a részükre kijelölt településeken belül teljesen szabadon mozoghattak, szabadon levelezhettek, csomag- és pénzküldeményeket kaphattak, lehetővé tették nekik, hogy személyes ügyeikben összeköttetésbe lépjenek a Jugoszláviában székelő külföldi diplomáciai képviselőkkel, és szükség esetén Beogradba is utazhattak, hogy személyes ügyeiket a külföldi képviselőknel elintézzék. A külföldi állampolgárokra vonatkozó szabályrendeleteknek megfelelően a Volksdeutscherek településeiken kívül is mozoghattak. A településeken a jugoszláv néphatóságok kórházakat és ambulanciákat, valamint gyermekotthonokat

létesítettek, és mindenütt biztosították a szükséges orvosi személyzetet. [...] Múlt év decemberétől ezeket a településeket a jugoszláv hatóságok feloszlatták, és minden lakosuk saját kívánsága és foglalkozása szerint az ország más helyeibe költözött, ahol alkalmazást nyertek, és ott mint a helység lakosai élnek, de továbbra is külföldi állampolgárok, illetőleg állampolgárság nélküli személyek”.¹

1. MSz, 1948. február 26. 2.

1948. február 28.

Elítélték a Katolikus Ifjúság nevű szervezet tagjait. Az 1947 őszén Topolyán letartóztatott Tóth József katolikus lelkészt hétévi kényszermunkára ítélték, Klibán István öt, Bódi László három, Papp Ferenc két évet kapott. Velük együtt ítélték el a topolyai Závodszki Margitot is két évre, mert ráfogták, hogy ő is a csoport tagja volt.¹ Az ítéletet jogerőre lépése előtt Gyetvai Károly a *Magyar Szó*-ban már > 1948. február 9-én megelőlegezte írván: „A napokban a Novi Sad-i Kerületi Bíróság egy népellenes szervezet tagjai ügyében hozott ítéletet. A legsúlyosabb vád Tóth József katolikus papot, a szervezet értelmi szerzőjét terhelte. A megszállás idején Kupuszinán, Doroszlón és Žednikén, a felszabadulás után Temerinben, Novi Sadon és Topolyán végzett – mint a tárgyaláson kiderült – alattomos, ketszínű, romboló munkát. Tóth atya szervezése és irányítása alatt Bódi László, Csernák László, Papp Ferenc és Klibán István Katolikus Ifjúság elnevezés alatt államfelforgató bűncselekmények végrehajtására szervezkedtek.”²

1. Papp Ferenc: In memoriam Bódi László. MSz, 2006. január 10.; Németh Zoltán: Egy pap és néhány fiatal. MSz, 2007. március 31. – 2. Dr. Gyetvai Károly: A nép- és államellenes Tóth József lelkészt félrevezetett ifjak, elcsábított leányok és szüleik ártkai mellett a népbíróság igazságos ítélete sújtja. MSz, 1948. február 9. 3.

1948. február

A Szerbiai Népfront Végrehajtó Bizottsága határozatából: „Hogy a nép kulturális élete olyan színvonalra emelkedhessék, amely megfelel hazánk építése lendületének, külön szervezetet kell teremteni, amely csakis ezeknek a feladatoknak szolgálatában állana. Ilyen szervezetnek kell lennie Szerbia Kulturális-közművelődési Egyesületei Szövetségeinek. [...] A nemzeti kisebbségek joga a szabad kulturális fejlődésre és nyelvhasználatukra megvalósult. Szerbia Kulturális-Közművelődési Egyesületeinek Szövetsége magába foglalja a nemzeti kisebbségek kulturális és közművelődési szervezeteit is. A Szövetség kötelessége, hogy ezeknek a szervezeteknek mindenben segítségére legyen. Ez a segítség még közelebb hozza a nemzeti kisebbségeket egymáshoz és a szerb néphez”.¹

E határozat alapján szervezték meg a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségét, amelynek Magyar Osztálya vette át a megszűntetett (> **1948. június 20.**) Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség – > **1947. augusztus 31-ig** Vajdasági Magyar Kultúrszövetség – feladatait. > **1948. március 14.**

1. MSz, 1948. május 29. 1.

1948. március 1.

A JKP KB megvitatta Sztálinnak a Jugoszlávia, Bulgária és Albánia közötti föderáció létrehozatalára vonatkozó kezdeményezését, és elvetette azzal a megindokolással, hogy veszélyeztetné Jugoszlávia egységét, szuverenitását és gazdasági fejlődését.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ az 1947. évi jugoszláviai helyzetet összefoglaló jelentésében többek között így írt: „A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság belső életét az elmúlt 1947. évben a politikai egység fokozása, a fiatal államgépezet további megszilárdulása és a gazdasági élet tervszerű, eredményes fejlődése jellemzi. [...] A Népfront és ezen keresztül egész Jugoszlávia

életének irányítására kétségtelenül a kommunista pártnak van döntő befolyása, aminek magyarázata a jugoszláv kommunista párt elvi alapokon nyugvó céltudatos, népi és nemzeti politikájában, tagjainak magas ideológiai és erkölcsi színvonalában, a párttagok áldozatkészségében, fegyelmezettségében és igen fejlett patriotizmusában, valamint abban az óriási autoritásban található, amelyet a jugoszláv kommunista párt közel három évtizedes harcaiban és főleg a Tito vezette népfelszabadító háborúban vívott ki magának. [...] Jugoszlávia belső egységére mi sem jellemzőbb, mint az a körülmény, hogy az elmúlt év folyamán egyetlen tünete sem mutatkozott nemzetiségi ellentéteknek vagy az egyes köztársaságok közötti nézeteltérésnek, viszálykodásnak. 1947-ben Jugoszláviában több politikai per zajlott le, amelynek mindegyikét az jellemezte, hogy a vádlottak régi politikai csoportok illegálitásban szorult, a nép támogatását nélkülöző, szánnalmas figurái voltak, akik az angol, török, görög és amerikai kémszervezetek ügynökeiként külföldről kaptak utasításokat politikai és romboló tevékenységükhöz, közvetlen kapcsolatot tartottak fenn különböző külföldi követségek és konzulátusok kémosztályaival. A jugoszláv népi egység gyenge láncszemét az egyház és az állam viszonya képezi. Jugoszlávia helyzete azonban ebben a kérdésben kedvezőbb, mint Magyarorszáé. [...] A jugoszláv kormány a maga részéről igyekszik mindenképpen megkönnyíteni a baráti kapcsolatok fejlődését a szomszédos népi demokratikus országokkal. E kérdéskomplexumhoz tartozik a jugoszláviai magyar, román, szlovák, albán stb. nemzeti kisebbségek jogainak teljes elismerése, és az alkotmányban biztosított egyenjogúságuk gyakorlati megvalósítása is. Jugoszlávia és Albánia között teljes egyetértés jött létre a Kosovo és Metohija-i [Rigómező] albán népességet illetően. Albánia bocsátja ma az iskolák könyveket a jugoszláviai albán tanítási nyelvű iskolák rendelkezésére, és a tantervet illetően is szoros együttműködés jött létre a két ország kö-

zött. Nem ilyen öröndetesen fejlődött a viszony Jugoszlávia és a nyugati hatalmak között. Jugoszlávia szemére veti Angliának és Amerikának, hogy három szomszédja, Ausztria, Olaszország és Görögország területét hadi bázissá építi ki Jugoszlávia ellen. [...] Angol–amerikai támogatást élvezve az osztrák kormány üldözi a szlovén karintiai szláv lakosságot, bebörtönzi a népesség haladó vezetőit és tovább folytatja elnémetesítési politikáját. Jugoszlávia változatlanul követeli szlovén Karintia területének Jugoszláviához való csatolását, és az Ausztriában élő délszláv nemzetiség kisebbségi jogainak elismerését. Bár a jugoszláv kormány tisztában van azzal, hogy Ausztriával szemben támasztott területi követelése az angol–amerikai politika következtében nem fognak meghallgatásra találni, területi igényeit a jövőben is fenn fogja tartani.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5c-932-1948.

1948. március 4.

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség a *Magyar Szó* útján értesítette a magyar kultúregyesületeket, iskolákat és könyvtárakat, hogy nagyobb mennyiségű könyvet kapott Magyarországról, és felszólította azokat, közzöljék, milyen összegben kívánnak a könyvekből rendelni.¹

1. MSz, 1948. március 4. 6.

1948. március 7.

A Szerbiai Népfront Vajdasági Bizottságának évi értekezletén elhangzott beszámoló szerint a nagykorú lakosság 78%-át beléptették a Népfrontba külön gondot fordítva a nemzeti kisebbségek soraiból való tagfelvételre. Isa Jovanović, a tartományi Népfront titkára kifejtette: „A nemzeti kisebbségek politikai tevékenysége és sokoldalú kulturális munkája az 1947-es év folyamán bizonyítja, hogy ellenségeinknek nem sikerült lazítani a frontszervezetek egységét és egyöntetűségét, népeink testvériségét és egységét. Ezzel ellentétben a hatalmukat veszített s a dolgozó tömegek kizsákmányolásában megakadályozott

népellenességeket éppen az alapvető népi tömegek leplezték le és szigetelték el, tekintet nélkül a szociális vagy nemzetiségi hovatartozásra.” Az értekezleten megválasztották a Népfront 123 tagú Tartományi Bizottságát – ebből 63 szerb, 12 horvát, 29 magyar, 7 szlovák, 5 román, 3 ruszin, 2 montenegrói, 1 cseh és 1 macedón – és annak 37 tagú Végrehajtó Bizottságát, amelynek a következő magyar nemzetiségű személyek is tagjai lettek: Sóti Pál harmadik alelnök, Dobos István, Szabó Ida, Brindza Károly, Nagy Sándor, Vértes Árpád, Siflis István és Vadóc Lajos. Elnöke Isa Jovanović, alelnöke dr. Ivan Melvinger, Sóti Pál és Živan Balan lett. A VB első ülésén úgy határozott, hogy „a Slobodna Vojvodina sajtóvállalat helyett új kiadó- és sajtóvállalatot alapít Testvériség–egység néven. Az új sajtóvállalat a *Slobodna Vojvodinán*, a *Magyar Szón* és a *7 Napon* kívül átveszi a többi vajdasági kisebbségi frontlap kiadását.”¹

1. MSz, 1948. március 9. 1.

1948. március 9.

Budapesten Dinnyés Lajos magyar miniszterelnök és Karlo Mrazović budapesti jugoszláv követ megnyitotta *A harc és munka Jugoszláviája* című kiállítást.¹

A Tartományi Pártbizottság több konkrét intézkedést tett a nemzeti kisebbségek tagjainak a párttagságba való bevonása érdekében. Így például lehetővé tette a pártsejtek nemzetiségi alapon való kettéosztását ott, ahol a magyarok és a románok nem beszéltek szerbül.²

1. MSz, 1948. március 9. 5. – 2. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 9. marta 1948. [A Tartományi Pártbizottság 1948. március 9-i ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 116.

1948. március 10.

Újvidéken szakértekezletet tartottak a Vajdaság magyar nyelv és történelem szakos tanárai.¹

1. MSz, 1948. március 14. 2.

1948. március 13.

A jugoszláv kormány küldöttsége – Milovan Đilas, Frane Frol, Čedomir Minderović és Sóti Pál – elutazott Budapestre, hogy részt vegyen a Magyar Köztársaság nemzeti ünnepén.¹

A *Magyar Szó* közölte, hogy másnap osztják szét a népszámlálási kérdőíveket. Ezeket az összeíró otthagya a háztartásokban, és 16-án reggel gyűjtötte be. > **1948. március 15.**

1. MSz, 1948. március 14. 5.

1948. március 14.

Belgrádban megalakult a Szerb Népköztársaság Kulturális Egyesületeinek Szövetsége. Elnöke Mihajlo Vuk Dragović, alelnöke Xavid Nimani és Đorđe Teodorović lett. A vezetőségbe beválasztották dr. Kovács Kálmánt, a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség elnökét is.¹ > **1948. február**

A *Magyar Szó* 1000. számának megjelenése alkalmából írt kommentárjában Miloš Hadžić megjegyezte: „A régi lapok romboló, mérgező sovinizmusa helyett a *Magyar Szó*nak lángolón kell harcolnia az igazi testvériségért. Kitartó politikai harcra kell vezetnie a JSZNK magyarjait a sovinizmus ellen, amely különféle terepeken és különféle kérdéseknél új, ügyesen kiagyalt formákban jelentkezik és a haladás (elsősorban a magyar nemzeti kisebbség haladásának) farkas ellenségei most báránybőrben jelentkeznek, mint »az igazi demokrácia ellenségei« stb.”² A második oldalon hitet tett Keck Zsigmond, az akkori főszerkesztő is: „Ha lapunk feladatát egy mondatban oda akarjuk írni jelszóul az ezredik számra, akkor így fogalmazzuk meg: méltó kifejezője lenni Tito korának, fegyvere a Népfrontnak és munkaeszköze a dolgozók társadalmának.” Vébel Lajos: „Naponta népibb Vajdaság magyar dolgozóinak sajtója.” Dr. Steinfeld Sándor: „Tíz lapunk van ma – köztük három szaklap. És ez még nem minden. Még nem

kiáltottunk megálljt az újságírásnak. A régi időkben, ha egyszerre több újságunk volt, jobbra azért volt, hogy ha az egyiket betiltják, készen álljon indulásra a másik. Ma a tíz magyar újság mindegyike határozott és megszabott munkakört lát el, és a mai ünnepen felsorakozik, mint a fiatalabbak a legidősebb testvér születésnapján. Mert édestestvérek mindannyian. Egy szülő – a szocializmusba fejlődő, tökéletes népi demokrácia – gyermekei. A szabadság szülöttei, zászlóvivői és harcosai. Mindannyian a *Magyar Szó* szerkesztőségéből indultak el és az ma is fontos támaszuk.” (*Képzletet túlszárnyaló valóság*) Gál László verssel köszöntötte a lapot, a Vajdaság magyar nyelv és történelem szakos tanárai pedig szakértekeztetükről levelet intéztek a *Magyar Szó*hoz.

1. MSz, 1948. március 16. 5. – 2. MSz, 1948. március 14. 1.

1948. március 15.

A *Magyar Szó* terjedelmesen megemlékezett az 1848-as magyar forradalom és szabadságharc évfordulójáról.

Jugoszláviában népszámlálást tartottak. Az országban ekkor 15 772 098 lakost írtak össze (állandó népesség), közülük 41,5%-ot szerb, 24%-ot horvát, 8%-ot szlovén, és mintegy 5-5%-ot macedón, muzulmán, illetve albán nemzetiségűként. A magyar nemzetiségűként összeírt 496 492 személy akkor az ország össznépességének 3,15%-át tette ki. A magyarok 86,4%-át (428 932 fő) a Vajdaságban írták össze, 10,4%-ot (51 399 fő) Horvátországban, a Szlovéniában összeírt 10 579 magyar pedig a jugoszláviai magyarság 2,1%-át tette ki.

A Vajdaság 1 663 212 lakosa között a szerbek akkor már abszolút többséget képeztek (50,6%), míg a magyarok aránya 25,8%, a horvátoké 8%, a szlovákoké 4,3%, a románoké 3,6%, a ruszinoké 1,3% volt. Ekkor a Vajdaságban még mindig több volt a német (1,91%), mint a monteneg-

rói (1,86%), habár az addig hagyományosan németlakta települések adatainak elemzésével megállapítható, hogy e népszámlálás során a németek jelentős része mondta magát magyar nemzetiségűnek.

Az akkori közigazgatási beosztás szerint Vajdaság területét 23 járásra és 9 városra osztották. Ezek közül a magyarok abszolút többségben voltak egy városban (Zenta 82,7%) és négy járásban (Zentai 82,4%, Topolyai 72,8%, Óbecsei 53,8% és Törökkanizsai 52,5%). E közigazgatási egységekben a vajdasági magyarok 37,8%-a élt. Szabadkán, ahol a magyarok több mint 12%-át írták össze, már akkor sem voltak abszolút többségben: részarányuk 46,1%-ot képezett, nagyjából ugyanannyit, mint a horvátok (40,7%), míg a szerbek aránya a városban alig érte el a 10%-ot.¹

> 1948. március 13.; > 1953. március 31.

1. *Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948. godine. Knjiga IX. Stanovništvo po narodnosti.* Beograd, 1954. Savezni zavod za statistiku.; NMJ, 36., 53.

1948. március 16.

A *Magyar Szó* első oldalán számolt be az 1848-as forradalom évfordulója alkalmából rendezett magyarországi ünnepségekről.

Cservenák Pál, a *Magyar Szó* topolyai tudósítója arról számolt be, hogy: „Topolya lakossága örömmel üdvözölte a község utcáinak elnevezését. Régi, letűnt »nagyságok« neve helyett a népek élharcosainak nevét viselik az utcák. Utcát kapott Topolya büszkesége, a Petőfi brigád is. A Népbizottságtól Moravica felé vezető utcán indult el 1944 őszén a vajdasági magyarság első brigádja, hogy harcoljon a megszállók ellen. A brigád a népfelszabadító harc utolsó fejezetében nemcsak erre az utcára és Topolyára hozott dicsőséget, de Jugoszlávia egész magyarságára. Ez az utca lett a Petőfi brigád utcája.”

A *Magyar Szó* közölte azoknak az új bónoknak a kezeléséről és felhasználásáról szóló rendeletet, amelyekkel a mezőgazdasági termények kötött áron való eladása ellenében iparcikkeket vásárolhatott a földműves. A bónok nyomtatásainak költségeit áthárítandó „a bónok átvétele alkalmából a földműves-termelők, illetve földmunkáló szövetkezetek készpénzben tartoznak minden 1000 dináros bón után két dinárt és minden 100 dináros bón után 1 dinárt fizetni. A tízdináros bónokat minden költségmegtérítés nélkül adják ki”.

1948. március 17.

Szabadkán a Kerületi Népbíróság ítéletet hirdetett a krizsár-usztasa szervezet tagjai ügyében. A főszervező Ivan Kujundžićot, a Teréz-plébánia papját 12 évi, Vojislav Pešut zágrábi orvostanhallgatót 10 évi, Alojzije Poljaković tanítót 8 évi, Franjo Vujković papot 8 évi, Šime Stantić cukrászt 6 évi, Stanko Stanić fehér barátot 7 évi, dr. Ante Sekulić tanárt hathavi, Joso Dulić egyetemi hallgatót háromévi, Dragutin Milonja egyetemi hallgatót egyévi, Ružica Draženović tornatanárt 18 havi, Aleksandar Ivić kereskedőt 3 és fél évi, kényszermunkával egybekötött szabadságvesztésre ítélte, míg Tili József orvostanhallgatót bizonyítékok hiányában felmentette a vád alól.¹

1. MSz, 1948. március 19. 3.

1948. március 18.

Miután a jugoszláv vezetőség visszautasította Sztálin javaslatát a jugoszláv–bolgár föderáció létrehozására (> 1948. február 10.), a Szovjetunió kormánya visszarendelte Jugoszláviából katonai szakértőit azzal a megindokolással, hogy „ellenséges hangulat veszi őket körül”. Másnap ugyanígy rendelkezett polgári szakértőivel kapcsolatban is.¹

A jugoszláv–magyar kereskedelmi szerződés keretében Budapesten aláírták az 1948. évi áru-

csere-forgalmi és fizetési megállapodást, amely jugoszláv részről fa, vasérc és más nyersanyag, magyar részről pedig hengerelt fémáru, tűzálló anyagok, villamosipari cikkek, vegyi anyagok és gépek szállítására szolt.²

1. 20. századi egyetemes történet. II. Budapest, 1997, Korona Kiadó, 393. – 2. MOL XIX-J-1-f, 141. d.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.; MSz, 1948. március 20. – 2. Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956. Dokumentumok. Budapest, 1995, MTA Jelenkorkutató Bizottság, 57.

1948. március 20.

Tito levelet intézett Molotov szovjet külügyminiszterhez károsnak minősítve a szovjet kormány döntését, hogy Jugoszláviából visszavonja katonai és polgári szakértőit.

A Szovjetunió képviselője tiltakozásul elhagyta a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács ülését, mert az amerikai, a francia és a brit kormány képviselői 1948. február 23. és március 6. között Londonban külön értekezletet tartottak.¹

1. Balogh 1988, 294.

1948. március 20–21.

Belgrádban megtartották a Szerbiai Népfront II. kongresszusát, amelyen a hozzászólások során felsorakoztak a nemzeti kisebbségek képviselői is. Nagy József topolyai küldött többek között a következőket mondta: „A magyar kisebbség a Topolyai járásban a korábbi években általában kisebb mértékben vett részt a Népfront munkájában. 1946-ban a Népfrontnak összesen 9 500 tagja volt, 1947-ben pedig 29 000. E számokat azért említettem, hogy szemléltessem, milyen mértékben fokozódik a politikai munka a magyar nemzeti kisebbség körében. A Népfronttagok ilyen nagyarányú növekedése járásunkban nem csak formális. Járásunk népe szemmel látható részt vállalt minden munkából mind a mezőgazdaság, mind a beruházások terén. Volt rá példa, hogy a 6 000 lakosú falu egy nap során 2 500 népfrontos önkéntes munkást adott. Ez

különösen Krivaja és Moravica tiszta magyar falvakra jellemző, amelyek nemcsak munkaecségeket, hanem egész brigádokat állítottak ki az önkéntes munkákra. A gabonárólók kiépítésére a fronttagok fogatos járműveikkel 2 000 000 téglát szállítottak. Feketicsen,¹ ahol együtt élnek a magyarok a telepés Crna Gora-iakkal, verseny alakult ki, hogy ki vállal több önkéntes munkanapot. Így minden magyar és Crna Gora-i fejenként 60 munkanapot vállalt az év folyamán.”² A legjobb Népfront-szervezetnek kijáró vándorzászlót az újvidéki szervezetnek ítélték oda.

1. Feketić magyar neve Bácsfeketehegy. – 2. *Drugi kongres Narodnog fronta Srbije*. Beograd, 1948, Narodni front Srbije, 55–56.

1948. március 21.

Budapesten a Magyar–Jugoszláv Társaság megtartotta II. évi közgyűlését.¹

1. MSz, 1948. március 22. 6.

1948. március 23.

A *Književne novine* közölte Lukács György tanulmányát 1848 hagyományairól az irodalomban és Gál László írását az 1848-as forradalom irodalmáról.¹

1. MSz, 1948. március 25. 5.

1948. március 24.

A Szerbiai Népi Ifjúság II. vajdasági értekezletén közölték, hogy a Vajdaságon kívüli munkaakciókon az I. értekezlet óta 20 465 vajdasági fiatal vett részt, ebből 2 285 magyar, 326 szlovák, 246 román és 209 ruszin.¹

1. HRP3, 562.

1948. március 25.

Megkötötték a magyar–jugoszláv vízügyi egyezményt.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1948. március 26.

Hír a *Magyar Szóban*: „Mrazović Karlo budapesti jugoszláv követ tegnap meglátogatta Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettest. Ez alkalommal Szakasits átadta neki a magyar munkások ajándékát Tito marsallnak. Az ajándék Tito marsall alumíniumszobra. Az államosított gyárak munkásai munkaidőn túl készítették remekbe ezt a szobrot.”

1948. március 27.

Az SZKP(b) KB levelet intézett „Tito elvtárs-hoz és a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságának többi tagjához”, amelyben először fogalmazta meg a jugoszláv vezetés elleni vádjait:¹ a jugoszláv vezetők körében szovjetellenes kijelentések terjednek; a JKP-n belül nincs demokrácia, a KB tagjainak többségét nem választották, hanem kooptálták, a párt az állambiztonsági minisztérium ellenőrzése alatt áll; nem érezhető az osztályharc szelleme, falun erősödnek a kapitalista elemek, a párt feloldódik a Népfrontban; Vladimir Velebit külügyi segédminiszter angol kém, és ha a helyén marad, a szovjet kormány nem értekezhet tovább a jugoszláv kormánnyal a külügyi szolgálaton keresztül. > 1948. április 12–13.

1. Petranović, Zečević, 908–909.; *Híd*, 1980. 7–8. 927.; *20. századi egyetemes történet. II.* Budapest, 1997, 393.

1948. március 28.

A Szerbiai Újságírók Egyesületének 3. közgyűlésén Rehák Lászlót megválasztották az igazgatóbizottság alelnökévé. 1953-ig minden évi közgyűlésen újraválasztották erre a posztra.¹

1. Srebrni jubilej, 936.

1948. április 1.

A *Magyar Szó* közölte a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség titkárságának a tagegyesületekhez intézett felhívását, hogy az április 25-i közgyűlés előtt tartsák meg újjászervező köz-

gyűlést, „hogy a közgyűlésen, mely a jugoszláviai magyarság nagy seregszemléje és kulturális munkavállalása lesz, minden magyar egyesület már újjászervezve, az egy évre megválasztott új vezetőség kiküldötteivel vehessen részt”.

1948. április 4.

A Matica srpska képtárában megnyílt a 38 korszertű vajdasági képzőművész – köztük Almási Gábor, Nagy Sándor és Ruzsicska Pál – 130 alkotását bemutató tárlat.¹

1. MSz, 1948. április 5. 1.

1948. április 8.

A Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottsága megvitatta Sztálinnak az 1948. március 27-én Titóhoz intézett, és utólag állásfoglalás céljából az MKP vezetőségéhez is megküldött levelét.¹ Határozatában a szovjet–jugoszláv viszony megromlásáért a jugoszláv vezetőket tette felelőssé, akik lebecsülik a Szovjetunió vezető szerepét a munkásosztály szabadságharcában, és akiket a sikereik megszédítettek. A PB önkritikára szólította fel a jugoszláv vezetőket, ugyanakkor kijelentette, hogy a levélnek az MKP számára is nagy jelentősége van, és kötelezte tagjait, hogy Magyarországon is csírájában fojtsanak el a Szovjetunió vezető szerepének csökkentésére vagy tagadására irányuló bármilyen kísérletet.

1. Dedijer III., 388.; Petranović, Zečević, 910–911., 936.

1948. április 12–13.

A JKP KB plénuma megvitatta az SZKP(b) > 1948. március 27-én a JKP-hoz intézett levelét, és elfogadta a Tito által beterjesztett, Sztálinnak és Molotovnak címzett választ.¹ Ebben elutasította a vádakát és a két KB közötti tisztázó megbeszéléseket javasolt Belgrádban. Ezzel nem értett egyet Andrija Hebrang és Sreten Žujović, akik „álláspontjának kivizsgálására” a plénium bizottságot alakított. A KB az ülés után a konfliktusról még csak a legfelsőbb köztársas-

sági és tartományi pártvezetőket tájékoztatta, ugyanakkor határozatot hozott, hogy mielőbb össze kell hívni a JKP V. kongresszusát. > 1948. május 20.; > 1948. július 21.

1. Petranović, Zečević, 912–916.

1948. április 14.

A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság Képviselőházának Elnöksége rendeletével beszüntette a megszállók és kollaboránsaik bűncselekményeit kivizsgáló, 1944 márciusában alakított állami bizottság munkáját.¹

1. Mezei 2010, 127.

1948. április 15.

A *Magyar Szó* közölte, hogy Újvidéken kezdeményező bizottság alakult a Kultúregyesületek Vajdasági Szövetségének megalakítására, amely „a napokban ülést tartott és meghallgatta Milišavac Živannak, a Matica srpska titkárának a Szövetség munkájával és célkitűzéseivel kapcsolatos beszámolóját. [...] A bizottság határozatai értelmében minden egyes járási Népfrent-szervezet, helyi kultúregyesület és kultúrintézmény megkapja a Szövetség alapszabályait. A határozat kimondja még, hogy rövid időn belül minden járásban meg kell alakulniuk a kezdeményező bizottságoknak, amelyeknek feladata lesz a Szövetség megalakításának előkészítése a vidéken”.

Steinitz Tibor levele¹ Herceg Jánoshoz: „Beküldött novelláját köszönettel vettük, és amint láthatta, a *7 Nap* le is közölte. Megkésve reflektálok levelére, ennek oka, a szerkesztőségeken belül történt átszervezések. A novellát illetően tudatom, hogy az itteni cipészüzemben felolvastattam, és az elhangzott kritikákat a következőkben tudatom önnel: A novella tetszett, figyelemmel hallgatták meg, és komoly szakkritikának vették alá. Megállapították, hogy közülük egyik sem ismeri a cipészstrófákat, és az valószínűleg a múlt században élt és halt meg. A rohammun-

kás-avatást nem találták eléggé ünnepélyesnek, és kifogásolták, hogy azt valami titokzatosság veszi körül ajánlva, hogy táblázatokon kellene »ott is« feltüntetni az elért eredményeket. Az egyik felszólaló az ünneplést nem a kocsmában sör mellett kívánja megoldani, hanem valami »tisztességesebb helyen«, ha már nem a gyárban tartják. Íme, ezek nagyjából az észrevételek. Azt hiszem, nem érdektelen az ön számára. Mink ilyen kísérletet már egynéhányszor lefolytatunk, és határozottan érdekes eredményekre jutottunk. A módszert Aragontól lestük el, aki irodalmi műveit a munkások között szokta felolvasni. Kérem, s nagyon szívesen vennénk, ha ezentúl is beküldene írásokat, úgy elbeszélést, mint riportot vagy kroit. Remélem, nem emel a *7 Nap* ellen kifogást a sajtóhibák miatt, mert amennyire emlékszem, nem volt benne, úgyszintén nem kontárkodtunk bele a szövegbe sem purifikáló, sem más célzattal.”

1. Kézirat.

1948. április 17.

Magyarország és Jugoszlávia újabb jóvátételi szállításokra vonatkozó jegyzőkönyvet írt alá Budapesten.¹ > 1946. május 11.

1. MSz, 1948. április 18. 2.; A. Sajti 2004, 350.

1948. április 18.

Több vajdasági magyar kultúregyesület közgyűlésen fogadta el a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség új alapszabályát, és új vezetőséget választott. A nagybecskereki MKK közgyűlésén dr. Várady József addigi elnök kijelentette: „Ma, amikor a magyarság a Kultúrszövetségbe tömörül, annak nincs önvédelmi jellege – ahogy a múltban volt –, hanem az a célja, hogy a magyar kultúréletet egységesítse és a népi kultúra szellemében továbbfejlessze.” Miután a MKK kimondta csatlakozását a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetséghez, elnöknek Szőnyi Mihályt, alelnöknek dr. Várady Józsefet, titkárnak Sztári Antalt választották meg.

Pancsován a MKK határozatot hozott megszűnéséről, és jogutódjául az ülés folytatásában megalakítandó Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség Pancsovai Fiókját határozta meg. Részlet a jegyzőkönyvből: „dr. Károsi Sándor elnök [...] megnyitja a közgyűlést, és a következő napirendet terjeszti elő: 1. Elnöki megnyitó 2. Titkári jelentés 3. Pénztári jelentés 4. A Felügyelőbizottság jelentése, és a felmentvény kérése 5. Határozathozatal a Kultúrkör megszűnéséről. [...] Ezután kijelenti, hogy mostani közgyűlésünket zárógyűlésnek kell nyilvánítanunk, és azt javasolja, hozzon a közgyűlés határozatot jelenlegi egyesületünk megszűnéséről. [...] Egyesületünk jogi utódjává a most alakuló Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség Fiókja Pančevo című magyar egyesületet teszi meg. [...] Dr. Károsi Sándor tíz magyar néptárs szavazójogát igazoló írás bemutatása mellett azt az óhajtását közli, hogy új Kultúregyesületet alapítsunk Pančevón. Ezek a néptársak dr. Károsi Sándor, Cseh Károly, Brasnyó János, Mucsi Ferenc, Juhász János, Högyi Ernő, Ispánovics József, Koródi Erzsébet, Ambrus Géza és Ömböli András. Minthogy az egyesület megalakításához húsz jelentkező kell, felkéri a jelenlevő néptársakat, hogy csatlakozzanak ehhez a tíz néptárshoz. [...] Az alapszabályok értelmében a jelenlevő néptársak úgy határoznak, hogy ezekkel a jelentkezésekkel a jelzett Magyar Kultúrszövetséget Pančevón megalakultnak tekintik. [...] A gyűlés az egész névsort meghallgatva a javaslatot minden változtatás nélkül elfogadja.”¹

1. Földessy összeáll. 1972, 15–16.

1948. április 23.

Magyarországi szakszervezeti küldöttség látogatott Újvidékre, amelynek vezetője, Lovas Márton kijelentette: „Magyarország és Jugoszlávia, bár területével szomszédállam, nem éltek jószomszédi viszonyban. Az egész gazdasági és politikai államberendezésnek kellett megváltoz-

ni, hogy ez a viszony megjavuljon. Így vált aztán lehetővé, hogy eljőjünk és elhozzuk a magyar szakszervezetek üdvözlését.”

1948. április 24.

A Jugoszláv Képviselőház ülésén a költségvetési törvény vitájában Milovan Đilas kijelentette: „Tervszerűleg kell nemzeti kultúrkádereket nevelni, hogy minden népünknek a kulturális és tudományos élet minden terén legyenek saját káderei a nagyságához, kultúr színvonalához és szükségleteihez mért számban. Ha nem nevelnénk nemzeti kádereket a kulturális és tudományos élet minden terén, akkor szó sem lehetne arról, hogy népeink kulturális tekintetben egyenjogúak. A kultúrát az emberek alkotják, ők pedig – az emberiségen kívül – népükhöz is tartoznak. Az emberiség haladó törekvéseit nem fejezheti ki másképp, mint nemzeti formákban. Ezért a nemzeti káderek nevelése nemzeti kultúrpolitikánk egyik igen fontos elve. [...] Nem vagyunk és nem lehetünk nacionalisták. A régi nacionalizmus és a mi hazaszeretetünk közötti különbség olyan, mint ég és föld. A nacionalizmus ma a reakciós erők ideológiájának alkotórésze, a hazaszeretet pedig, éppen ellenkezőleg, a haladó erők ideológiájának alkotórésze.”

1948. április 26.

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség a *Magyar Szó* útján értesítette a magyar könyvtárakat, hogy megkezdte a Magyarországról érkezett könyvek szétküldését.

1948. április 27.

A belgrádi magyar követ Molnár Erik külügyminiszternek küldött jelentésében részletesen ismertette Kővágó Lászlónak a *Híd* márciusi számában megjelentetett tanulmányát a jugoszláviai magyar oktatás ügyéről a statisztikai adatok közlése mellett idézve a tanulmánynak azt a megállapítását, amely szerint „Nagy gond az iskolalátogatás kérdése. A magyar iskolákban

ez általában 2%-kal gyengébb, mint a szláv iskolákban. Ennek vannak tárgyilagos okai: munkaerőhiány, ruházkodási nehézségek, de sokszor a szülők helytelen magatartása az ok. Az is előfordul, főleg egyes gimnáziumokban, hogy a tanárok helytelenül nem szorgalmazzák az iskolalátogatást mondván: hadd hulljon a fergese”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-16b-1633-1948.

1948. április 28.

Jugoszlávia Képviselőháza módosította¹ a gazdasági magánvállalatok államosításáról > 1946. december 5-én hozott törvényt állami tulajdonba helyezve a helyi érdekelttségű ipari létesítmények még magántulajdonban maradt 30%-át – mintegy 3 100 vállalatot – is, így többé gyakorlatilag nem volt az állami szektoron kívül ipari létesítmény Jugoszláviában.

1. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o nacionalizaciji privatnih privrednih preduzeća. SL FNRJ, 1948/35.

1948. április 29.

A pancsovai magyar kultúregyesület színjátszói Nagybecskerekén vendégszerepeltek. Branislav Nušić *A gyanús alak* (Sumnjivo lice) című komédiáját adták elő dr. Károsi Sándor fordításában.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 17.

1948. április

A belgrádi magyar követség két alkalmazottja, Homonnay László I. osztályú követségi titkár és Sztankay Zoltán követségi tanácsos szabadságáról nem tért vissza állomáshelyére. Mindketten családostól Nyugatra szöktek.¹

1. MOL XIX-J-4-a-Belgrád TÜK-95/biz. és 94/biz. – 1948. 2. doboz. Idézi A. Sajti 2009, 101.

1948. május 4.

Az SZKP(b) KB újabb levelet¹ intézett a JKP KB-hez – „Tito és Kardelj elvtárshoz, a JKP

Központi Bizottságához” címmel –, amelyben elutasította Tito 1948. április 13-i levelében kifejtetteket, megismételte > 1948. március 27-i vádjait, majd hozzátette: a francia és olasz kommunista pártnak a forradalom előtt nagyobb érdemei vannak, mint a jugoszláv pártnak, de nekik a szovjet hadsereg nem tudott olyan segítséget nyújtani, mint amikor a jugoszláv népfelszabadító mozgalom válsága idején szétverte a német megszállókat, és felszabadította Belgrádot. „Ha Tito és Kardelj elvtárs figyelembe venné ezeket a megdönthetetlen tényeket, kevesebbet lármázna és szerényebben viselkedne.” Közölte, hogy a szovjet–jugoszláv ellentétekről tájékoztatták a Tájékoztató Irodához tartozó kilenc párt központi bizottságát javasolva, hogy a kérdést vitassák meg a Tájékoztató Iroda legközelebbi ülésén.

1. Petranović, Zečević, 917–920.

1948. május 8.

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség felhívást tett közzé a Vajdasági Műkedvelő Színházak Szövetsége által szervezett műkedvelői versenyen való részvételre, amelynek döntőjét július 4-re hirdették meg.

1948. május 9.

A JKP KB úgy döntött, nem fogadja el, hogy a JKP és az SZKP(b) közötti vitában a Tájékoztató Iroda döntsön. Ugyanazon az ülésen kizárták a pártból Sreten Žujovićot és Andrija Hebrangot, akik a KB április 12–13-i ülésén ellentmondtak a Tito által beterjesztett határozati javaslatnak.

Pécsett a Magyar–Jugoszláv Társaság ünnepsége keretében megnyitották a *Jugoszlávia harca és újjáépítése* című kiállítást.

Zentán megalakult a Városi Kultúregyesületek Szövetsége.

1948. május 11.

A Szerb Képviselőház Prezídiumának ülésén a lemondott Dobrivoje Radisavljević helyébe Jovan Veselinovot nevezték ki a szerbiai kormány alelnökének.

1948. május 12.

A JKP KB megküldte a köztársasági és tartományi pártbizottságoknak a Sreten Žujović és Andrija Hebrang pártból való kizárásáról szóló határozatot (> 1948. április 12–13.), azzal az utasítással, hogy azt „fel kell dolgozni” minden járási, helyi, városi és vállalati párvezetőségben, akárcsak a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség vezetőségeiben, és erről rezolúciókat kell hozni. A párttitkárokat tette felelőssé azért, hogy a kizárási határozat szövege és az arról hozott rezolúciók ne kerüljenek párton kívüli személyek kezébe.¹

1. Petranović, Zečević, 921.

1948. május 14.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ jelentésében felhívta Molnár Erik külügyminiszter figyelmét arra, hogy miközben a hangsúlyozott „jugoszláv–csehszlovák barátkozás” eseményeit a csehszlovák politikusok felhasználták a „szláv összefogas jelentőségének hangsúlyozására”, ezzel egy időben „iktatták törvénybe Prágában a magyar–csehszlovák viszony rendezését nehezítő új alkotmányt és új választási törvényt”. Közölte: „Abból a célból, hogy a jugoszláv kormány tudomására hozzam, hogy e jelenségeknek a magyar kormány jelentőséget tulajdonít, folyó hó 12-én felkerestem Simić külügyminisztert, felsoroltam előtte fenti tényeket, rámutattam azok horderejére, valamint arra, hogy a jugoszláv magatartás nem áll összhangban a jugoszláv kormánynak a magyar–csehszlovák kérdésben eddig tanúsított magatartásával. Simić külügyminiszter válaszában kijelentette, hogy tudomása szerint a jugoszláv kormány nem változtatta meg a cseh-

szlovák–magyar kérdésben eddig tanúsított elvi álláspontját. [...] Kijelentette, hogy e kérdésben beszélni fog Kardelj miniszterelnök-helyettessel és Tito marsallal, és javasolni fogja, hogy a prágai jugoszláv nagykövet nem hivatalos formában hozza a csehszlovák kormány tudomására, hogy Jugoszlávia nem helyesli a magyar kisebbség kérdésének ilyen értelmű kezelését.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5f-298-1948.

1948. május 16.

Vajdaság több járási székhelyén megtartották a kulturális-művészeti egyesületek járási szövetségeinek alakuló közgyűlését. Szabadkán az elnök Marko Horvatski, az első alelnök Kun-szabó György, a második alelnök Lazar Vasiljev, a titkár Berislav Deželić, a pénztáros pedig Matkovics József lett. Nagybecskerekben az elnök Sima Cucić, az alelnök pedig Nagy Sándor lett, és a vezetőségbe bekerült Szőnyi István és Babinszki István is. A topolyai járási szövetség vezetőségének tagja lett többek között Dognár Antal, Szauer László, Szauer Jelena, Bacsá Mária, Dimitrijević Mara, Sinkovics Péter, Kőszegi N., Csetvei Gyula, Orosz József, Dormán Erzsébet, Ernyes György.

1948. május 17.

A JKP KB nevében Tito és Kardelj válaszolt az SZKP(b) KB > 1948. május 4-i levelére. Elutasították, hogy a Tájékoztató Iroda keretében vitassák meg a szovjet–jugoszláv konfliktust, rámutatva, hogy annak pártjai már állást foglaltak, Csehszlovákiában és Magyarországon pedig már nemcsak a JKP-t sértegetik, hanem Jugoszláviát is.¹

1. Petranović, Zečević, 921–922.

1948. május 18.

A Belgrádban megtartott jugoszláv tanügyi konferencián Lőrík István szövetségi tanfelügyelő beszámolójában elmondta, Jugoszláviában magyar nyelven az 1939–40-es tanévben két,

az 1947–48-as tanévben pedig 45 általános továbbképző középiskola működött.¹

1. MSz, 1948. május 21. 3.

1948. május 20.

A JKP KB >1948. július 21-re összehívta a JKP V. kongresszusát. Erről levélben értesítette a JKP minden szervezetét, azt is meghatározva, hogy a járási, városi és körzeti pártszervezetek minden 200 tagra egy küldöttet választanak titkos szavazással.¹

1. Petranović, Zečević, 936.

1948. május 22.

Az SZKP(b) KB „A JKP Központi Bizottságához” címzett levelében közölte: Bukarestben megtartják a Tájékoztató Iroda második ülését, amelyen a jugoszláv kérdést tűzik napirendre, de egyetért „a csehszlovák és magyar elvtársak kérésével”, hogy megtartását halasszák június második felére.¹

A *Magyar Szó* hírül adta, hogy a napokban megalakult a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének újvidéki szervezete, elnöke Boško Petrović, alelnöke Budai Lajos lett. A zombori szervezet elnökének Miloje Stojadinovićot, alelnökének Herceg Jánost tették meg.

1. Petranović, Zečević, 922–923.

1948. május 23.

Vajdaság Képviselőháza II. rendes ülésszakán meghozta Vajdaság Autonóm Tartomány Statútumát,¹ amelyet a Szerb Képviselőház > 1948. október 30-i 1096. sz. döntésével erősített meg. A Képviselőház emellett elfogadta a tartomány költségvetését, határozatot hozott néhány helységnév megváltoztatásáról és megválasztotta a Képviselőház Elnökségét, amelynek tagja lett Đurica Jojkić (elnök), Vadóc Lajos (alelnök) és Alojzije Mihaljević (titkár). Az ülésen részt vett dr. Siniša Stanković, a Szerbiai Képviselőház Prezídiumának elnöke is, aki „a statútum lényeg-

éről” szólva kiemelte, hogy az egyezően a Szerb Népköztársaság alkotmányával az egyenjogúság és testvériség elve alapján épült fel”.² Vajdaság Statútumának 2. szakasza az autonómia létjogosultságának alapjaként a nemzetiségi kérdést jelölte meg: „A Vajdaságban élő nemzetiségek testvéri együttműködésének megvalósítása meg a nemzeti kisebbségeknek a JSZNK és a SZNK Alkotmányában meghatározott jogai biztosítása céljából Vajdaság kifejezett szabad akaratával összhangban ezen Statútummal meghatározott külön autonóm jogokat élvez. Vajdaság Autonóm Tartomány autonóm jogait a Szerb NK Alkotmánya szavatolja, összhangban a JSZNK Alkotmányával”. A 3. szakasz szerint „a nemzeti kisebbségek kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk jogát és védelmét élvezik”. A 43. szakasz előírja, hogy „a bíróságok előtti eljárás szerbhorvát nyelven és a bíróság illetékességi területén élő nemzeti kisebbségek nyelvén kell folytatni. Azok a polgárok, akik nem ismerik az eljárás nyelvét, a saját nyelvüket használhatják. Ezeknek a polgároknak biztosítani kell a jogot, hogy fordító (tolmács) útján megismerkedjenek a bizonyító anyaggal és figyelemmel kísérjék a bíróság munkáját.”³

1. NF, 246. – 2. MSz, 1948. május 24. 1.; MSz, 1948. május 25. 3. – 3. AÁ, 144., 330.; Rehák László: *Politikai rendszerünk időszériú kérdései*. Újvidék, 1982, Forum, 106.; AV, 127., 360.; HRP3, 597.

1948. május 25.

Debrecenben megkezdődött a Magyar–Jugoszláv Társaság által Tito születésnapja alkalmából rendezett ünnepi hét.¹

1. MSz, 1948. május 22. 2.

1948. május 30.

Újvidéken megalakult a többnemzetiségű Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége (Savez kulturno-prosvetnih društava i ustanova Vojvodine).¹ Elnöke Mladen Leskovac, alelnöke Soti Pál és Balint Vujkov lett. Keretében magyar,

szlovák, román és ruszin szakosztály működött. Az alakuló közgyűlést a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség nevében dr. Hock Rudolf üdvözölte kifejtve, hogy az új szervezet keretében megszűnnek majd a megoldás azokra a problémákra, amelyekkel a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség nem tudott megbirkózni. > **1948. április 15.**

A *Magyar Szó* közölte, hogy a napokban Zentán megalakult a kultúregyesületek járási szövetsége, amelynek elnöke Vladislav Beljanski, alelnöke Raffai Ferenc, titkára pedig Bödő Bálint lett.

1. NF, 188.

1948. május

A JKP KB kezdte megismertetni a tagságot az SZKP(b) KB és a JKP KB közti levelezés tartalmával.

Miután Szántó Zoltán belgrádi magyar követet a magyar külügyminisztérium gazdasági ügyeivel foglalkozó munkatársai a pénzügyi fegyelem megszegésével vádolták, Molnár Erik külügyminiszter jelentéstételre hazarendelte, és személyesen kért tőle magyarázatot.¹

Apatinban megalakult a zeneiskola.² > **1946. szeptember 1.**

1. MOL XIX – J-1-n-1948-Molnár Erik 39. doboz. Idézi A. Sajti 2009, 101. – 2. Eberst 1974b, 159.

1948. június 1.

A tartományi pártbizottság tagjainak feladatául szabta, hogy járásukban tekintsék át a kommunisták viszonyulását a nemzeti kérdéshez, és a párt minden tagját kötelezte a sovinizmus elleni harcról szervezett tanácskozásokon való részvételle.¹

1. Arhiv Vojvodine fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 1. juna 1948. [A Tartományi Pártbizottság

1948. június 1-i ülésének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 116.

1948. június 2.

A JSZNK kormánya újabb rendeletet hozott a gabonafelvásárlásról.¹ > **1952. június 7.**

1. HRP3, 638.

1948. június 9.

A budapesti jugoszláv követ a magyar belügyminiszternél sérelmezte, hogy a németek kitelepítésével megbízott Népgondozó Osztály délszláv nemzetiségűeket is eljárás alá von. Bár a miniszter „megnyugtató választ adott és ígéretet tett a panaszok kivizsgálására”, a követség 1948. június 14-én ugyanebben a tárgyban szóbeli jegyzéket intézett a magyar külügyminisztériumhoz.¹

1. MOL XIX-J-1-j-16d-434-pol-1948.

1948. június 10.

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség Elnöksége határozatot hozott, hogy > **1948. június 20-ra** Szabadkán összehívja a Kultúrszövetség kétszer elhalasztott közgyűlését.¹

1. MSz, 1948. június 12. 1.; MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. június 14.

A budapesti jugoszláv követség szóbeli jegyzéket intézett a magyar külügyminisztériumhoz sérelmezve, hogy a németek kitelepítésével megbízott Népgondozó Osztály délszláv nemzetiségűeket is eljárás alá von.¹ > **1948. június 9.**

1. MOL XIX-J-1-j-16d-434-pol-1948.

1948. június 18.

A *20 Oktobar* című belgrádi lap közölte Barta Lajos *Kulák* című novelláját.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. június 20.

A JKP KB nyilatkozatot tett közzé, hogy nem küldheti el képviselőit a Tájékoztató Iroda bu-

karesti értekezletére, mert az SZKP(b) és a JKP közötti nézetkülönbségek a JKP-t ért egyoldalú támadások után még inkább elmélyülnek.¹

A Jugoszlávai Magyar Kultúrszövetség III. közgyűlésén határozatot hozott megszűnéséről, és arról, hogy a magyar kultúregyesületek munkája összehangolásának feladatkörét a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége veszi át.² Ugyanaznap azonos módon döntött Versecen a Román Kultúrszövetség és Keresztúron a ruszinokat tömörítő Ruszka Matka közgyűlése is.

A *Magyar Szó* és a *Slobodna Vojvodina* másnapi rövid beszámolójában azt hangsúlyozta, hogy a Kultúrszövetség a jövőben a kultúregyesületek vajdasági szövetségének keretében fog működni, az egyes magyar kultúregyesületek pedig a kultúregyesületek vajdasági szövetsége helyi csoportjainak keretében és annak irányítása mellett végzik munkájukat.³

1. Petranović, Zečević, 924–925. – 2. MSz, 1948. június 21. 3.; Tóth Pál Péter: Nyelv és lélek – vajdasági helyzetkép. Beszélgetés Szeli István akadémikussal. *Magyar Tudomány*, 1991. 4. 466. – 3. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. június 20–22.

Bulgária, Románia, Magyarország, Lengyelország, a Szovjetunió, Franciaország, Csehszlovákia és Olaszország kommunista pártjai egy Bukarest környéki kastélyban megtartották a Tájékoztató Iroda értekezletét, amelyen kizárták a JKP-t a szervezetből, és elfogadták az > 1948. június 28-án közzétett rezolúciót a JKP-ban uralkodó állapotokról. Ebben megismételték a szovjet–jugoszláv levélváltásban már elhangzott vádakát: a JKP letért a marxizmus–leninizmus útjáról; szovjetellenes politikát folytat; feladta az osztályharcot, különösen falun; feloldódik a Népfrontban; féllegálisan működik katonai módszerekkel és nincs belső demokrácia. Mindezt a JKP-n belül „az utóbbi öt-hat hónapban nyíltan túlsúlyban került nacionalista elemeket” tették felelőssé, majd kifejezték meggyőződésüket, hogy

az „egészséges elemek” rákényszerítik a jelenlegi vezetőket hibáik beismerésére és kijavítására, vagy ha azok erre alkalmatlanok, „leváltják őket, és új internacionalista vezetőséget helyeznek a JKP élére”.¹

1. HRP3, 614.; *Međunarodni odnosi i vanjska politika*, Zagreb, 1979, 540–545.; Petranović, Zečević, 921.

1948. június 21.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ Molnár Erik külügyminiszternek küldött jelentésében kifejtette: „A katolikus egyház gyakorlatban ma is elutasító magatartást tanúsít a jugoszláv állammal szemben; ezt a magatartást leginkább passzív rezisztenciának lehetne nevezni. Ma már a katolikus egyház tartózkodik attól, hogy nyíltan szembeforduljon a jugoszláv állammal, de azért óvatos módon ma is igyekszik a népet – elsősorban az ifúságot – távol tartani a Népfront-akcióktól, egyes esetekben pedig hajlik illegális propagandatevékenység kifejtésére is. Az erőviszonyok Jugoszláviában annyira nem kedveznek a katolikus egyháznak, hogy az – mint a megvert reakció oly gyakran – kénytelen törvénytelen eszközökhöz fordulni, ha a harcot folytatni akarja. Ez az oka annak, hogy az utóbbi hónapokban elég sűrűn találkoztunk katolikus papokkal és szervezetekkel a bíróságok előtt, ahová kémtevékenység vagy feketekereskedelem, embercsempészség stb. miatt kerültek.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5c-405-1948.

1948. június 25.

Dr. Fischer Gyula belügyminiszteri osztályfőnök a budapesti jugoszláv követségnek a külügyminisztériumhoz > 1948. június 14-én intézett szóbeli jegyzéke kapcsán a külügyminiszterhez intézett jelentésében közölte, „Egyetlen esetben sem történt meg, hogy a hatóságok a sváb kitelepítést más népi kisebbséghez tartozó személyek kitelepítésére vagy vagyonuktól való megfosztására használták volna fel”, és a rendelet hatálya

alá eső személyekkel közös háztartásban élő hozzátartozókat azért veszik fel az összeírólapra, hogy „a kivételezési bizottság [12.200/1947. Korm. sz. rendelet 5. §], amelynek hatáskörébe a rendelet alapján való elbírálás tartozik, tudomást szerezhessen olyan családtagok létezéséről, akik a rendelet hatálya alá tartozó családtagokat kivételezik az áttelepülési kötelezettség, illetve a vagyoni jogi következmények alól”. Azt is megjegyezte, hogy „Minden egyes esetben kedvező intézkedés történt, ha a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége képviselte az ügyet, és az eljárás alá vont személyeket délszláv népi kisebbséghez tartozónak nyilvánította. Az ilyen ügyek a jövőben is kedvező elintézkést fognak nyerni”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-16d-434-pol-1948.

1948. június 27.

Szabadkán befejeződött a vajdasági magyar műkedvelő együttesek versenye. A zsűri – Laták István, Gottesmann Tibor, Nagy Gábor – a nagyikikindai Magyar Közművelődési Közösség színjátszó csoportját kiáltotta ki győztesnek, amely Heyermans *A remény* című drámáját adta elő, s ezzel képviselte a magyar amatőr színjátszást a július 4-i tartományi versenyen.

1948. június 28.

A Tájékoztató Iroda Bukarestben kizárta a JKP-t a Kominformból, és közzétette a JKP-ban uralkodó állapotokról szóló határozatát. Ennek nyomán megromlott a Magyarország és Jugoszlávia közötti viszony és a magyarországi délszláv nemzeti kisebbség helyzete.¹

1. HRP3, 614.; Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije. In Inoslav Bešker szerk.: *Studije i dokumenti*. Zagreb, 1979, Centar društvenih djelatnosti SSOH, 540–545.

1948. június 29.

A JKP KB ülésén elfogadták a Tájékoztató Iroda előző nap közzétett rezolúciójára válaszoló nyilatkozatot, amelynek alapszövegét Milovan Đilas fogalmazta meg. Ismét visszautasította és a JKP tekintélyének rombolását célzóknak minősítette a szovjet és jugoszláv vezetés levelezése során már többször megfogalmazott vádak (> 1948. március 27.; > 1948. május 4.), majd felszólította „a tagságot a párt egységének megszilárdítására, a Népfrontba tömörült munkástömegeket pedig a szocialista haza építésének még kitartóbb folytatására, mert csak a gyakorlattal bizonyíthatjuk a vádak igazolatlanságát”. A KB döntése alapján másnap a *Borba* című napilap 500 000 példányban közölte mind a Tájékoztató Iroda határozatának, mind a JKP KB válaszynilatkozatának teljes szövegét. A JKP KB nyilatkozatát a Szovjetunió és a kelet-európai országok egyetlen lapja se közölte.¹

Anton Rob, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtárgya, a Magyar Dolgozók Pártjának országgyűlési képviselője levelet intézett az MDP Központi Bizottságához,² amelyben helytelenítette a Tájékoztató Iroda Jugoszlávia elleni állásfoglalását. Másnap Farkas Mihály magához hívatta és követelte tőle, hogy nyilatkozzon a JKP központi vezetősége ellen. Rob ezt megtagadta, és július 2-án átmenekült Jugoszláviába. Az MDP Központi Ellenőrző Bizottsága július 5–6-i ülésén kizárta a pártból.³

A *Borba* jelentette, hogy Szentendrán felavatták Jakov Ignjatović emléktábláját.⁴ A *Književne novine* július 6-i számában Velibor Gligorić számolt be az eseményről.⁵

A *Književne novine* közölte, hogy megjelent az újvidéki *Letopis Matice srpske* május–júniusi száma, amely a Vajdaságban dolgozó különböző

nemzetiségű írók műveinek seregszemléjét adja. A magyar írók közül Majtényi Mihály, Lőrinc Péter, Herceg János, Gál László, Laták István, Sulhóf József és Szabó György műveit hozza. A *Književne novine* megállapítja, hogy a *Letopis* új száma a Jugoszláviában uralkodó testvériség és egység szép kifejezése. A lap arra is rámutat: nem véletlen, hogy a magyar Lőrinc Péter (Löbl Árpád) szerb témájú novellát, a szerb Bogdan Čiplic pedig magyar témájú novellát közöl a *Letopisban*.⁶

1. Petranović, Zečević, 930–935.; *Međunarodni odnosi i vanjska politika*. Zagreb, 1979, 545–550.; KMSZ, 66.; HRP3, 616. – 2. Dedijer III., 421. – 3. MSz, 1948. augusztus 29. 1. – 4. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 5. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 6. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. június 30.

A jugoszláviai lapok közölték a Tájékoztató Iroda határozatát és a JKP KB válaszát.¹ A JKP KB nyilatkozatát a Szovjetunió és a kelet-európai országok egyetlen lapja se közölte. > 1948. június 29.

A Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége – megyei titkárok és más vezető pártfunkcionáriusok bevonásával – kibővített ülést tartott, amelyen Rákosi Mátyás beszámolója alapján tárgyalta meg a Tájékoztató Iroda állásfoglalását a JKP helyzetéről. Az egyhangúlag megszavazott határozat helyeselte a Tájékoztató Iroda bírálatát „megdöbbenéssel” véve tudomásul, „hogy a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága a Tájékoztató Iroda határozata utáni állásfoglalásában folytatja és tetézi eddigi hibáit”.²

1. KMSZ, 66.; HRP3, 616. – 2. Balogh 1988, 300.

1948. július 1.

A *Híd* szerkesztősége meghirdette a folyóirat 3. irodalmi pályázatát, amely az addigiak – elbeszélés, vers, színmű – mellett a riport műfajával bővült. Az eredeti határidőket a *Híd* szerkesztősége november 22-i döntésével december 31-ig meghosszabbította.

1948. július 2.

Rákosi Mátyás, a magyar kormány miniszterelnök-helyettese kijelentette: „A kispolgári nacionalizmus 1941-ben katasztrófába sodorta Jugoszláviát, és újból katasztrófába sodorja, ha Jugoszlávia Kommunista Pártjának vezetői továbbra is az eddigi úton haladnak.”¹

1. MSz, 1948. augusztus 29. 1.

1948. július 3.

A JSZNK kormánya meghozta az ötéves terv népkölcsonéról szóló rendeletét, amely 3,5 milliárd dinár begyűjtését tervezte. Ebből a vajdasági járásokra 1 020 000 000 dinár begyűjtési kötelezettségét rótták ki. Bár a Népfront nagy agitációt fejtett ki (62 000 plakátot is kiragasztottak), a kirótt összeg túlzottnak bizonyult: mindössze 385 360 000 dinárt tudtak begyűjteni. > 1950. június 12.

1948. július 7.

Szántó Zoltán belgrádi magyar követ így foglalta össze a Tájékoztató Iroda határozata utáni jugoszláviai helyzetet: „A jugoszláv kommunista párt a T. I.-hoz tartozó és nem tartozó kommunista pártok egységes állásfoglalásával szemben makacsul és elkeseredetten, a falhoz szorítva védekezik. E védekező pozícióban a jugoszláv nacionalizmus és sovinizmus szításával igyekszik a maga számára tömegbázist biztosítani az országban. A jugoszláv párt a T. I. határozatának csak igen szűk nyilvánosságot engedélyezett. A határozatot csupán a *Borba*, a horvátországi *Naprijed* zágrábi kiadása, no meg a *Magyar Szó*

közölte. [...] Értesülésem szerint a párttagság főleg azt hibáztatja, hogy a Kp. B. visszautasította a T. I. értekezletén való részvételt. Azt mondják: »ha Kp. B. ellen emelt vádak alaptalanok, akkor meg kellett volna jelenni az értekezleten, és ott kellett volna megcáfolni a vádakot, és ezzel elejét venni a nyílt konfliktusnak.« Ezeket a felszólalókat a pártkonferenciákon lehurrogták és »önkritikára« kényszerítették. [...] Az állam és pártapparátus részéről a nyomás igen erős. Nehezen ellenőrizhető hírek szerint számos letartóztatás történt. Beszélnek öngyilkosságokról is. Többek között állítólag öngyilkosságot követett el a Szerb Köztársaság kereskedelmi miniszterének helyettese (államtitkár) Gerendić. [...] A Vajdaságban, de bizonyára másutt is azt terjesztik, hogy a Szovjetunió el akarja vetetni a földet a parasztságtól. Ezzel ellentétben azonban a dolgozó parasztság szemében nagyon leronította Tito tekintélyét az Inform bureau-val és a Szovjetunióval bekövetkezett konfliktus. Ez kifejezésre jut abban, hogy a parasztság nem akar részt venni a folyamatban lévő kölcsönjegyzésben. A kölcsönjegyzés az első napok sikere után csak döcögve halad, helyesebben úgy mondhatnám, hogy helyben topog.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5c-441-1948.

1948. július 8.

A jugoszláviai lapok részletesen ismertették a Tanjug budapesti jelentését Anton Robnak a Magyar Dolgozók Pártjából (MDP) való kizárásáról. A jelentés szerint kizárása előtt Rob Antont Farkas Mihály MDP főtitkárhelyettes rá akarta venni, adjon írásbeli nyilatkozatot arról, hogy helyesli a Tájékoztató Iroda határozatát, és írjon hasonló jellegű cikkeket a *Szabad Népbe*, a *Déli Csillagba* és a *Naše Novine*-be. A lapok közölték a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége végrehajtó bizottságának tiltakozását is Rob Anton kizárása ellen és az ellen, hogy a szövetséget a JKP KB elítélésére kényszerítsék, mert ezzel törvénytelenül meg-

sértik a szövetség jogait. Jelentése végén a Tanjug tudósítója megállapítja, hogy Robon kívül a délszlávok szövetsége végrehajtó bizottságának összes többi tagját is kizárták a MDP-ből.¹

A *Glas* című belgrádi lap beszámolt a jugoszláv hadirokkantak szövetségének negyedik plenáris üléséről, amelyen július 7-én Miloje Milojević vezérőrnagy éles hangon visszautasította a Tájékoztató Iroda határozatát a jugoszláv KP helyzetéről. A cikk szerint ezt követően a magyar hadirokkantak küldöttsége nevében Sziklai orosz nyelven üdvözölte a plenáris ülést, „mindenekelőtt kifejezte csodálatát a nagy és halhatatlan mű – az új Jugoszlávia – iránt, amely a jugoszláv népek partizánharcának eredménye”.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 9.

A Tanjug Budapestről jelentette, hogy a Magyarországi Délszlávok Szövetségének végrehajtó bizottsága tiltakozó levelet intézett Rajk László belügyminiszterhez Karagics és Tomics letartóztatása miatt. 46 magyarországi délszláv tanító pedig Dinnyés miniszterelnöknél tiltakozott levélben Rob Anton képviselői mandátumának visszavonása miatt.¹

A *Politika* jelentette, hogy Újvidéken június 9-től július 4-ig nagy színházi ünnepségeket rendeztek nyolc vajdasági színház közreműködésével. Az ünnepségek folyamán, amelyeken a szabadkai magyar Népszínház is részt vett, 14 prózai darabot és két operát mutattak be.²

A szerbiai lapok közölték azoknak a tudósoknak, művészeknek, munkásoknak, íróknak névsorát, akik pénzjutalmat kaptak jó munkájukért a szerb kormánytól. A *Magyar Szó* rámutatott, hogy a Szerb Népköztársaság előző napi kitüntetettjei között öt magyar van: Mahalik Antal hétszeres rohammunkás, Tóth Bálint újtó, Fabu

András rohammunkás, Tolvai István hétszeres rohammunkás és Gál László költő. A díjak összege 15 000 és 50 000 dinár között volt, Gál 50 000 dinárt kapott.³

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 3. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 10.

A *Szabad Nép* beszámolt arról, hogy a Magyar Dolgozók Pártjának vezetősége elutasította a JKP 1948. július 21-én kezdődő kongresszusán való részvételt a Tájékoztató Iroda állásfoglalására és arra hivatkozva, hogy a jugoszláv vezetők se fogadták el a meghívást az MDP kongresszusára.¹

Miután a *Magyar Szó* szerkesztőségében Keck Zsigmond fő- és felelős szerkesztő Steinfeld Sándorral együtt a Tájékoztató Iroda határozata mellett foglalt állást, a lap élére Rehák Lászlót nevezték ki, akit már az év elején Keck Zsigmond mellé rendelték politikai ellenőrzés céljából.²

1. Balogh 1988, 300. – 2. KMSZ, 58., 67.; *Híd*, 1984. 12.

1948. július 11.

A *Szabad Nép* közölte Révai József *Ködösítők és demagógok* című cikkét, amely a *Borbával* polemizált a Tájékoztató Iroda határozata kapcsán.¹

A jugoszláviai lapok közölték a magyarországi délszlávok vezetőségének nyilatkozatát, amely szerint egy magyarországi rendőr őrnagy letiltotta a *Naše Novine* utolsó számának megjelenését.²

1. Balogh 1988, 300. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 13.

Pécsett a rendőrség felszólította Neumović és Đorđević tanárokat, akik a magyar–jugoszláv

kultúregyezmény alapján előadók voltak a pécsi jugoszláv továbbképzőben, hogy 48 órán belül hagyják el Magyarországot.¹

A *Borba* Dudás Lajos szerbiai parlamenti képviselő Magyarországra menekülésével kapcsolatban *Egy likvidátor opportunista és sovinszta arcképe* címen közölt cikket.²

1. MSz, 1948. augusztus 29. 1. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 14.

A Tanjug tudósítója jelentette Budapestről, hogy a magyar rendőrség letartóztatta a Magyarországi Délszlávok Szövetségének főtítkárát, Milan Ognjenovicsot, a végrehajtó bizottság egyik tagját, Edvard Karagícot, Ljubomir Lastić és Milutin Đorđević ifjúsági vezetőket, továbbá a központi igazgatás két tagját: Milutin Brcant és Mata Babićot. Azt is közölte, hogy a Magyarországi Délszlávok Szövetségének mohácsi csoportja levélben tiltakozott Dinnyés miniszterelnöknél Rob Anton képviselői mandátumának visszavonása, valamint a szövetség egyes vezetőinek alaptalan letartóztatása miatt.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 16.

Jugoszlávia elutasította Magyarországnak a jóvátétel csökkentésére vonatkozó kérését.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1948. július 18.

A *Magyar Szó* kéthasábos cikkben rágalmazónak, opportunistanak, likvidátornak, üzérnek és elvakult sovinsztnak nevezte Dudás Lajost, a Magyarországra szökött egykori szerbiai parlamenti képviselőt.¹

A *Szabad Nép* közölte, hogy a belügyminiszter ideiglenesen felfüggesztette a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének önkormányzatát, azzal a megindokolással, hogy

a vezetőség „egyes tagjai” demokráciaellenes magatartást tanúsítanak.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. Balogh 1988, 300.

1948. július 20.

A jugoszláviai lapok jelentették, hogy a magyar belügyminisztérium felfüggesztette a Magyarországi Délszlávok Szövetségének autonómiáját.¹

A pancsovai Népbizottság művelődési osztálya megbeszélésre hívta össze a Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség Pancsovai Fiókjának 32 tagját.
(> 1948. augusztus 1.)

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 21.

A lapok közölték a Tanjug jelentését Budapestről, hogy betiltották a *Naše Novinét*, és helyette Haraszi Sándor szerkesztésében a *Déli Csillagot* adják ki. Ugyanakkor megkezdődtek az előkészületek a Magyarországi Délszlávok Szövetségének kongresszusára. A jelentés szerint a delegátusok nagyobb része nem is tagja a szövetségnek.¹

A *Borba* hírül adta, hogy Péterréve magyar nemzetiségű kommunistái levélben közölték a JKP Központi Bizottságával, hogy elítélik a magyar KP Központi Bizottságának levelét, és „megtagadják a jogot a magyar KP-tól, hogy bemocskolja a hősiessé jugoszláv pártot”.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 21.

Belgrádban megkezdődött a JKP V. kongresszusa, amely egyhangú támogatásban részesítette Titónak a Tájékoztató Iroda határozatával kapcsolatos politikáját. A kongresszust a Gárda Otthonában tartották és a rádió is közvetítette. Más kommunista pártok küldöttei nem voltak jelen, habár kaptak meghívást. A 2 344

küldött közül 2 238 volt a háború résztvevője. A kongresszus kifejezte Sztálin iránti hűségét, ugyanakkor egyetlen felszólalás sem hangzott el a Tájékoztató Iroda határozata mellett. Újraválasztotta a KB minden addigi tagját (63) a pártból kizárt Andrija Hebrang és Sreten Žujović kivételével. Titóra a jelenlevő 2 323 közül 2 318 küldött szavazott. A kongresszust követő napon az új Központi Bizottság első ülésén főtítkárnak Titót választották, a Politikai Bizottság többi tagja Edvard Kardelj, Milovan Đilas, Aleksandar Ranković, Ivan Gošnjak, Moša Pijade, Boris Kidrič, Blagoje Nešković és Franc Leskošek lett.¹

1. Petranović, Zečević, 933–944. Bővebben: *A Jugoszláv Kommunista Párt V. kongresszusa, beszámolók és jelentések*. Novi Sad, 1950, Testvériség–egység. Tito beszámolóját lásd Josip Broz Tito: *Beszédek és cikkek*. III. kötet. Novi Sad, 1962, Forum, 269–435.

1948. július 26.

A lapok részletesen beszámoltak a JKP kongresszusáról, amelyen Tito, Ranković és Đilas referátumának vitája során Solti Pál a vajdasági magyarok helyzetéről beszélt. A tudósítások kiemelték azt a megállapítást, hogy a magyarok politikailag, gazdaságilag és kulturális téren szabadon fejlődhetnek, és ebből is látszik a JKP helyes politikai vonala.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 29.

A *Magyar Szó* közölte, hogy a *Híd* összesen 55 000 dinár értékben irodalmi pályázatot hirdet.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július 30.

Belgrádban megkezdődött a dunai hajózás kérdéseivel foglalkozó Nemzetközi Duna Értekezlet
> 1948. augusztus 18.

1948. július 31.

Az összes jugoszláviai lap jelentette, hogy Tildy Zoltán lemondott a köztársasági elnökségről.

Közölték Tildy levelét is, amelyben elhatározását azzal indokolta, hogy egy hozzá közelálló személy súlyosan megsértette Magyarország érdekeit. A lapok nem írták meg, ki ez a személy, de közvetlenül e hír után közölték, hogy Csornoky Viktort (Tildy Zoltán vejét) letartóztatták.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. július

A *Híd* 6–7. száma közölte Veres Iván *A magyarországi délszláv kisebbség* című írását, amelyben ez áll: „A magyarországi reakció az árulók bukása és a népi demokratikus erők győzelme után talajt veszített. A reakció hatalmának megingása kedvező hatással volt a kisebbségek helyzetére is. A délszlávok ennek tudatában voltak, és teljes erejükkel támogatták a népi demokratikus erőket. Ma már a délszláv kisebbség vezetőjének nem az a feladata, hogy a kormány ellen harcoljon, hanem arra ügyel, hogy a kormány demokratikus intézkedéseit a helyszínen végrehajtsák. [...] A magyar munkásosztály és haladó magyarság pártja, a Magyar Kommunista Párt élén Rákosi Mátyással eddig is keresztülvitte a magyar nép javát szolgáló terveit. Bizonyos, hogy a magyar munkásosztály egyesült pártja hasonló következetességgel valósítja meg programjának minden pontját, közöttük a kisebbségek jogairól szólót is, és ezzel a nemzetiségi kérdés, akár csak a Szovjetunióban és Jugoszláviában, a lenini–sztálini nemzetiségi politika elveinek alapján Magyarországon is végérvényes megoldást nyer.”

1948. augusztus 1.

A belgrádi lapok közölték, hogy Radonja Golubović bukaresti jugoszláv követet felmentették tisztsége alól,¹ majd 5-én arról is hírt adtak, hogy megfosztották állampolgárságától.²

A Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség Pancsovai Fiókja rendkívüli közgyűlésen úgy döntött, hogy neve ezután: Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület – Pancsova („Petefi Sándor”

kulturno društvo Mađara u Pančevu). > 1948. július 20.

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 2.

A jugoszláv lapok jelentették, hogy a Tanjug budapesti tudósítóját nem engedték be a magyarországi délszlávok kongresszusára.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 6.

A *Politika* közölte Szántó Zoltán követnek, a belgrádi Duna-konferencián részt vevő magyar delegáció képviselőjének beszédét, melyben Szántó kijelentette, hogy a szovjet javaslatnak kizárólag azért tulajdonít jelentőséget, mivel az, minden eddig létező egyezménytől eltérően, tiszteletben tartja a kis dunai államok érdekeit.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 7.

Petrőcön, a jugoszláviai szlovákok kulturális szemléjén Miloš Carević, a Jugoszláv–Csehszlovák Kultúrbizottság elnöke „bejelentette, hogy a közelmúltban táviratot kapott Bratislavából, a Szlovák Maticától, amely tiltakozik a Szlovák Maticának állítólagos betiltása miatt Jugoszláviában. Bejelentette továbbá, hogy maga ez az ünnepség megcáfolja ezt az állítást, a titkár néptárs jelentéseiből pedig kitűnnek a szlovákok kulturális tevékenységének nagy eredményei, sokkal nagyobbak, mint a múlt évben. Egyetlen szlovák gimnáziumot vagy iskolát nem zártak be Jugoszláviában, ellenkezőleg, minden iskolában növekedett a tanulók, tanítók és tanárok száma. Az újságok, könyvek, füzetek, folyóiratok, tankönyvek milliós példányszámai bizonyítják a széles körű szlovák kultúrtevékenységet”.¹ Az ünnepségről a résztvevők nevében táviratot küldtek Titónak kijelentve: „Mi a legjobban tudjuk, mennyire valótlanak a Pártunk állító-

lagos nacionalizmusára vonatkozó állítások. A szlovák nemzeti kisebbség, a nemzeti kérdésnek nálunk végrehajtott sztálini megoldása alapján, megkapott minden politikai, gazdasági és kulturális jogot.”

A *Slobodna Vojvodina* augusztus 9-i részletes beszámolójában kiemelte, hogy a háromnapos petróci szlovák népi ünnepségen részt vett Božidar Maslarić, az Össz-szláv Bizottság elnöke, valamint a szerb kormány két tagja, Geza Tikvicki meg Miloš Carević is.²

1. MSz, 1948. augusztus 10. 1. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 9.

A jugoszláviai napilapok hírül adták, hogy „a mai naptól kezdve hatályukat veszítik az összes jugoszláv útlevelek”.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 10.

Budapesten megtartották a Magyarországi Dél-szlávok Demokratikus Szövetségének kongresszusát, amelyen a Tájékoztató Iroda állásfoglalását támogató határozatot fogadtak el, és leváltották az időközben külföldre távozott Anton Rob főtitkárt, aki nem volt hajlandó csatlakozni a JKP vezetőinek bírálatához.¹ A kongresszusról a *Borba* különtudósítója a *Magyar Szó* augusztus 12-i számában ezt írta: „A kongresszust a titkosrendőrség védelme alatt tartották meg. A belügyminisztérium 30 000 forintot adott Gyuszkának [Gyuszkó János], a Demokratikus Délszláv Szövetség miniszteri biztosának a kongresszus megtartására. Ebből fizették az útiköltségeket és az igen ünnepélyes ebédet a kiküldöttek részére. A kongresszus kiküldötteinek választása alkalmával Gyuszkó miniszteri biztos azon volt, hogy a Demokratikus Délszláv Szövetség egyes helyi szervezetei hozzanak határozatot, amelyben az említett szervezetek megegyeznek a Tájékoztató Iroda határozatával Jugoszlávia Kommunista Pártjá-

nak helyzetével kapcsolatban. Gyuszkának ez a törekvése nem sikerült.”

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.; Balogh 1988, 300.

1948. augusztus 11.

Szerbia kormánya határozatot hozott a szabadkai Sever villamosgépgyár megalakításáról, amelynek alapját az 1923 óta ugyanezen a néven működő részvénytársaság képezte.

1948. augusztus 12.

Vlado Dapčević ezredes két társával megkísérelt átszökni Romániába. Miután ez nem sikerült, szeptember 2-án a jugoszláv–magyar határon próbálkozott, ahol elfogták.¹

1. MSz, 1948. augusztus 19. 2.; MSz, 1948. szeptember 9. 2.

1948. augusztus 13.

Tito az Első Proletárhadosztály pártszervezetének értekezletén – mint annak küldöttje a JKP V. kongresszusán – a kongresszus munkájáról beszámolva kifejtette: „A kuláktól már jókora földet vettünk el, és ma nincs többje 25-30 hektárnál. Rövidesen pedig, ha majd már elég eszközünk lesz, ha már gépekkel és hitellel támogathatjuk a termelőszövetkezeteket és a többi szövetkezet további fejlődését, akkor majd egyre kevésbé fenyeget a kulákok és egyéb üzérek gazdagságának veszélye, mert akkor a szövetkezetek kellő mennyiségű élelmiszert fognak termelni a lakosság ellátására. Ez az út vezet a szocializmus győzelméhez a falun.”¹

A *Rad* című lap beszámolt Jugoszlávia nemzetiségi újságjairól és folyóiratairól. Közlése szerint akkor 27 újság és 10 folyóirat jelent meg a nemzetiségek nyelvén. A cikk részletesen ismertette a Jugoszláviában megjelenő magyar sajtótermékeket is.²

1. *Borba*, 1948. augusztus 14.; Tito 4, 9. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 16.

Horvátország kormánya utasítást hozott az olasz nyelv szabad használatáról.¹

1. NMJ, 113.

1948. augusztus 18.

Belgrádban az > **1948. július 30-án** kezdődött Duna-értekezlet eredményeképp a Szovjetunió, Bulgária, Magyarország, Románia, Ukrajna, Csehszlovákia és Jugoszlávia képviselője aláírta a Duna-egyezményt. (> **1998. március 26.**)

Dr. Cavallier József rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, a Külügyminisztérium Szociálpolitikai Osztályának vezetője a miniszter rendeletére a belgrádi magyar követhoz intézett levelében a következő adatokat kérte a jugoszláviai magyarokról a „külföldi magyarság kartotékjának felállítása” céljából: „Mekkora állomáshelyének országában a magyarok száma? Mennyi esik ebből állandó lakosra és mennyi az átvonulóra? Hol él nagyobb csoportban a magyarság? Foglalkozás szerint miként oszlik meg? Miként oszlanak meg politikailag? Milyen magyar egyesületek működnek az országban, és mi a céljuk és irányuk (megadván taglétszámukat és az egyesület vezetőségének névsorát, valamint az egyesület címét)? Az egyesületeken kívül milyen gazdasági, politikai megmozdulások voltak és vannak? Milyen magyar vagy belföldi lelkészek foglalkoznak a magyarok lelki gondozásával, akik nincsenek a külügyminisztérium szolgálatában? Milyen szociális nővér, tanítónő, tanító vagy tanár foglalkozik a magyarság kulturális szükségletével a. a külügyminisztérium szolgálatában, b. azon kívül? Milyen magyar nyelvű sajtótermékek jelennek meg az országban (mellékelvén egy-egy példányt belőle)? A magyarság problémái dolgában mi a követség megfigyelése és álláspontja?”¹

> **1948. szeptember 30.**

1. MOL XIX-J-4-b-20b-1982-1948.

1948. augusztus 20.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya 1. számú körlevelében részletes utasítást adott a magyar kultúregyesületeknek a népitánc- és népdalfesztivál megszervezésére.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 20.

1948. augusztus 21.

A sajtó közölte, hogy a jugoszláv kormány rendeletet hozott a kenyérfejadag felemeléséről. Az emelés az összes kategóriában napi 5 dkg, kivéve azokat a kategóriákat, amelyek már eddig is napi 1 kg-ot kaptak. A legalacsonyabb új fejadag ezek szerint napi 30 dkg. A jugoszláv kormány egy másik rendelete Jugoszlávia passzív és a háborúban elpusztult vidékein élő földművesek lisztfejadagját szabályozza. Ezek – egyes kivételektől eltekintve – havi 7 kg kukoricát és 1 kg búzát kapnak.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 25.

Magyarország beszüntette a Jugoszláviába irányuló jóvátételi szállításokat.¹ > **1945. július 27.;** > **1946. május 11.;** > **1948. július 16.**

A *Politika* jelentette, hogy a jugoszláv kormány rendeletet adott ki, melynek értelmében az egyes népköztársaságok kormányai a földműves-szövetkezetek hitelezése céljából külön bankokat alapíthatnak.²

Újvidéken megtartották a Vajdasági Földműves-szövetkezetek Szövetségének alakuló közgyűlését.³ A *Magyar Szó* augusztus 27-i beszámolójában Dobrivoje Vidić tartományi párttitkár beszédéből azt emelte ki, hogy Jugoszláviában a munkásság és a parasztság között szoros szövetség van.⁴

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 3. DERV, 172. – 4. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 26.

A lapok első oldalán közölték a jugoszláv kormány Romániához intézett jegyzékét, amelyet Simić külügyminiszter augusztus 25-én adott át Rudenko belgrádi nagykövetnek, és amely többek között azt sérelmezi, hogy rendőrségi nyomást gyakorolnak a romániai jugoszláv kisebbség egészére és egyes tagjaira.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. augusztus 27.

A jugoszláv külügyminisztérium eljuttatta Magyarországhoz belgrádi követségéhez a jugoszláv kormány a magyar kormányhoz intézett jegyzékét amiatt, hogy „a Magyar Köztársaság legfelelősebb állami tényezői, sajtója, rádiója stb. eszeveszett hajszát folytatnak a JSZNK kormánya és a jugoszláv népek ellen, és ez szöges ellentétben áll a JSZNK és a Magyar Köztársaság közötti barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződéssel”. A jegyzék külön kitért a Magyarországon élő jugoszláv nemzeti kisebbség helyzetére.¹ > 1948. szeptember 19.

1. Balogh 1988, 301.

1948. augusztus 28.

Újvidéken megkezdődött a vajdasági elemi iskolák instruktorainak háromnapos szemináriuma, amelyen előadás hangzott el *Az V. kongresszus határozatai és az elemi iskolák feladatai* címmel.

1948. augusztus 29.

A Szerbiai Népfront Vajdasági Szervezetének Tartományi Bizottsága megvitatta a JKP V. kongresszusának határozataiból és a Tájékoztató Iroda jugoszlávellenes kampányából eredő feladatokat, leszögezve: „Mi Vajdaságban külön ígérjük, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt vezetése alatt folytatjuk harcunkat a nálunk élő nemzetiségek testvériségének és egységének megerősítéséért. Ahogyan eddig is harcoltunk a reakció ellen, amely a fő hordozója volt a sovinszta uszítás-

nak és propagandának, úgy folytatunk ezentúl is határozott harcot a kapitalista maradványok reakciós törekvése ellen, tartozzon az bármely nemzetiséghez. De most sajnos egy új feladatunk is van, nevezetesen lehetetlenné tenni, hogy a JSZNK elleni dühödt vádak stb. felhasználja ez a reakció piszkos szándékaira, népeink összevesztésére és a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság szétzúzására. Éppen ebben nyilvánul meg egyik szégyenteljes oldala ennek a kampánynak – hogy az csakis népünk ellenségeinek és általában a szocializmus ellenségeinek használ.”¹

1. MSz, 1948. augusztus 30. 2.; NF, 226.

1948. augusztus 31.

Átszervezték a jugoszláv kormányt. Felmentették tisztségéből Edvard Kardelj, az Ellenőrző Bizottság elnökét, továbbá Petar Stambolić földművelésügyi minisztert, Stanoje Simić külügyminisztert és Bane Andrejev bányai minisztert. Ezt követően kinevezték miniszterelnök-helyettesé és külügyminiszteré Edvard Kardelj, miniszterelnök-helyettesé és belügyminiszteré Aleksandar Rankovićot, miniszterelnök-helyettesé és az Ellenőrző Bizottság elnökévé Blagoje Neškovićot, államminiszteré Stanoje Simićet, bányai miniszteré Svetozar Vukmanovićot, a tudományos és kulturális kérdések miniszteré Rodoljub Čolakovićot, mezőgazdasági miniszteré Mijalko Todorovićot, miniszteré, a vízgazdálkodási bizottság elnökévé Bane Andrejevet és miniszteré, a közegészségügyi bizottság elnökévé dr. Pavle Gregorícot.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.; *Hid*, 1980. 7–8. 929.

1948. szeptember 3.

Megkezdődött a beiratkozás az újonnan megnyílt újvidéki magyar főgimnáziumba. Ez volt sorrendben a negyedik, addig Szabadkán, Nagybacsán és Zentán működött főgimnázium.¹ > 1948. szeptember 10.

A *Rad* című lap közölte, hogy a Jugoszláviában dolgozó német és osztrák munkások klubjai már számos városban működnek, így Belgrádban, Zágrábban, Ljubljanában, Fiumében, Újvidéken, Sremska Mitrovicán, Pancsován, Titelen stb. Arról is beszámolt, hogy megjelenik a német munkások német nyelvű lapja is *Der Schaffende* címen, és több óvoda, valamint Zágrábban egy gyermekszínház is e munkások gyermekeinek rendelkezésére áll.²

1. MSz, 1948. szeptember 2. 4.; MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 4.

A *Borba* közölte Milovan Đilas beszédét, amelyet a második proletár hadosztály kommunista pártszervezete előtt tartott szeptember 1-jén, beszámolva a JKP V. kongresszusának munkájáról. Đilas többek között kifejezte meggyőződését, hogy a szocialista országok egyesülni fognak, ez azonban csak az önkéntesség alapján történhet meg, nem pedig úgy, hogy rágalmakkal biztosítsák az egyesülést. A Szovjetunió vezető szerepét elismerte, de hangsúlyozta, hogy különböző periódusokban különböző népek játszanak olyan szerepet, amely az egész emberiség fejlődésének irányát szabja meg. Ilyen volt Jugoszlávia szerepe a második világháborúban – állította.¹

A *Politika* a TASZSZ alapján jelentette, hogy létrejött a magyar–csehszlovák megegyezés a lakosságcsere ügyében.²

A *Magyar Szó* hírül adta, hogy 100 tanulót vesznek fel az újvidéki magyar tanítóképzőbe.³

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 3. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 5.

A Szerbiai Népfrent Főbizottságának ülésén Blagoje Nešković, miután a jugoszláv kormány

miniszterelnök-helyettese lett, lemondott elnöki posztjáról. Helyébe Petar Stambolić került, akit ugyanaznap a Szerbiai Népképviselőház rendkívüli ülésén megválasztottak a szerbiai kormány elnökének is.

1948. szeptember 6.

A *Magyar Szó* több gyűlésről számolt be, amelyen Vajdaság különböző nemzetiségű népei állást foglaltak a Tájékoztató Iroda határozata ellen, így pl. a kucurai ruszinok, a mramoraki románok és a temerini magyarok. A temerini népgyűlésen Pap István tartott magyar nyelvű beszédet, majd határozatot fogadtak el, amelyben az áll, hogy a nemzeti kisebbség különösképpen Rákosi augusztus 20-i beszéde ellen tiltakozik, mint amely durva sértő hangjával és rágalmaival Jugoszlávia vezetői ellen ellentétben áll a munkásmozgalomban megszokott bírálat hangjával. A továbbiakban a határozat leszögezi, hogy a jugoszláviai magyarok szabad politikai és társadalmi életet élnek, majd ezeket mondja: „Magyarországon élő nemzetiségi kisebbségeink sajnos nem mondhatják el ugyanezt magukról. Világszerte ismert tény, hogyan fosztották meg a magyarországi délszlávok képviselőjét mandátumától, hogyan tiltották be sajtójukat, hogyan léptek közbe, és rendezték meg rendőrségi beavatkozással kongresszusukat. Ezekért a jogfosztásokért külön tiltakozunk.”¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 7.

A lapok megjelentették a jugoszláv belügyminisztérium hivatalosan közleményét, hogy szeptember 2-án 23 órakor a magyar határ közelében elfogták Vlado Dapčević ezredest, aki annak idején Arso Jovanovićtal együtt Romániába akart átszökni. Elfogták Dapčević gépkocsivezetőjét, DMITAR VUKMIROVIĆOT is.¹

A Zentai Járási Bíróság nyolc hónapi szabadságvesztésre ítélte a martonosi Radoslav Listićet,

mert 1948. július 21-én magyar nemzetisége miatt sértegette és bicskával fenyegette Gruik Jánost.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. NMJ, 97.

1948. szeptember 8–10.

A jugoszláv lapok beszámoltak arról, hogy szeptember 6-án a hajnali órákban az ország minden részében megkezdtek és a legtöbb helyen néhány órán belül be is fejezték a „gazdag parasztok” sertéseinek begyűjtését. Közölték, hogy a sertéseket speciális, erre a célra létesített telepeken helyezik el. A *Politika* szerint a rekvirálásban különösen kitűnt a Vajdaság, ahol már első nap teljesítették a tervet. A *Magyar Szó* szerint a „gazdag parasztok” többfelé megpróbálták elrejtetni sertéseiket. Nagybecskereken egyes szegény- és középparasztok kezdték leolní sertéseiket a „gazdag parasztok” befolyására.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 9.

A *Magyar Szó* közölte a *Borba* vezércikkét, amelyben ez is olvasható: „Attól a nyilvánvaló szándéktól vezérelten, hogy az Informbűró által teremtetett helyzetet saját – láthatóan nacionalista – külön céljaikra kihasználják, és valamit kihúzzanak belőle, az albán vezetők rémséges, eszeveszett kirohanásokba kezdtek a JSZNK ellen. [...] A Tájékoztató Iroda határozata más oldalon is kimélyítette az ellentéteket a balkáni országok között. Vajon a nagy láрма a »bolgár eszme« üldözéséről a Macedón Népköztársaságban, bolgár iskolák hiányáról Macedóniában [...] nem arról tanúskodik-e, hogy felütötte fejét a nagybolgár nacionalizmus a macedón néppel, az adott esetben a Macedón Népköztársasággal szemben? Hasonló a helyzet Magyarországon is. A kormányunk által a magyar kormányhoz intézett jegyzékből már ismert magyarországi jugoszlávellenes kirohanások mellett nem mulaszthatjuk el, hogy ne szögezzük le mély elkeseredéssel, hogy – mint az már közvéleményünk

egy része előtt ismeretes – Magyarország egyes vezető köreiben az utóbbi időben suttognak Vajdaság egy része »sorsával« kapcsolatos új »lehetőségekről«, amely részre a magyar revizionisták még Horthy óta, sőt előtte is úgy tekintettek, mint Szent István-i kiváltságukra.”

A lap aznapi száma azt is közölte, hogy az Aдай Magyar Kultúrkör vasárnap adta elő 16. alkalommal Petöfi Sándor *János vitéz* című művét.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 10.

Ünnepélyesen megnyitották az újvidéki magyar főgimnáziumot.¹ A Vajdasági Főbizottság tanügyi osztályának képviselőjében Kővágó László és Löbl Árpád volt jelen. Ez utóbbi elmondta, hogy Vajdaságban 40 magyar algimnázium és 4 főgimnázium működik, Újvidéken pedig az új iskolaévben a főgimnázium és a két algimnázium összesen 754 tanulóval indul. (> 1948. szeptember 3.) Ugyanezekben a napokban az újvidéki Pedagógiai Főiskolán megnyílt a magyar nyelv és irodalom tanszéke.² Az általános és középiskolákban ekkor összesen 29 magyar nyelvű tankönyvet használtak.³

1. MOL XIX-J-4-b-18b-2032-1948. – 2. EM, 200.
– 3. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 12.

A *Magyar Szó* közölte: „A kultúregyesületek tartományi szövetsége gyenge előkészületek miatt úgy határozott, hogy a folklórcsoportok idei versenyének csak két fordulóját tartja meg: a körzeti és a járási fordulót. A zónaközi és a tartományi verseny megtartására közvetlenül az 1949-ben megrendezendő köztársasági fesztivál előtt, tehát a jövő évben kerül sor. A megfelelő előkészületek hiánya arra figyelmezteti a kultúregyesületek járási és városi szövetségeit, hogy a jövőre megtartandó két fordulóra sokkal nagyobb alapossággal kell felkészülniük. [...] A járási és városi szövetségek nem adtak rend-

szerez és pontos jelentéseket a központnak az előkészületekről, emiatt [...] nem nyújthatott kellő támogatást.”

A pancsovai városi Népbizottság Kereskedelmi Igazgatósága értesítette a Magyar Közművelődési Egyesületet, hogy helyiségeit – eredetileg a Keresztyén Ifjúsági Egyesületnek a református egyház tulajdonában lévő, 1947-ben kisajátított székházát – át kell adnia Vela Tekijaški borbélynak, az egyesület pedig Vasa Jovanović cipésműhelyének helyére költözik.¹ > **1947. augusztus 22.**

1. Földessy összeáll. 1972, 20.

1948. szeptember 14.

A *Slobodna Vojvodina* jelentette, hogy az újvidéki Vajdasági Nemzeti Színház szeptember 25-én nyitja meg kapuit Jovan Sterija Popović *Hazafiak* című darabjával, amely az 1848-as forradalomban játszódik. Többek között bemutat „egy magyar darabot” is, valamint több operát.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 15.

A *Borbának* a román és a magyar kormány válaszjegyzéke kapcsán megjelentetett vezércikkében ez állt: „Hogy letagad hassák azt a tényt, miszerint a Délszlávok Demokratikus Szövetségének vezetőségét rendőri nyomásra erőszakkal leváltották, a magyar válasz »ellenbizonyítékként« azt állítja, hogy a magyar belügyminisztérium által minden alapvető demokratikus elvvel ellentétben kinevezett kormánybiztos, akit azért neveztek ki, hogy megakadályozza a Demokratikus Szövetség szabad működését, »mindössze« négy hétig töltötte be ezt az állást! Nyilvánvaló, hogy a szövetségben lefolytatott egyhavi rendőri tisztogatás után a magyar kormányzervek a saját maguk által rákényszerített új vezetőségnek meghadhették a »teljes önkormányzatot«, amelyről a magyar válasz beszél.”

1948. szeptember 17.

A *20 Oktobar* című belgrádi hetilap közölte Méray Tibor *Könnyű fuvar* című novelláját, Nikola Kern, a Jugoszláv–Magyar Kultúrtársaság titkárának fordításában.¹

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy az újvidéki Pedagógiai Főiskolába nagyon kevesen jelentkeztek. Az iskola a tanárihiány enyhítésére 255 új hallgatót akart felvenni, és 100 hallgatót ösztöndíjazhat, de csak 23-an jelentkeztek és ebből csak nyolc a magyar.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.; MOL XIX-J-4-b-18b-2032-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 19.

A magyar Külügyminisztérium válaszigyzéke elutasította az > **1948. augusztus 27-én** hozzá intézett jugoszláv jegyzékeket bírálva a JKP vezetőit, amiért „a népi demokráciák frontjáról átállnak az imperialisták táborába, és ezzel a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot mélységes válságba döntik”.¹

1. Balogh 1988, 301.

1948. szeptember 21.

A *Borba* közölte, hogy a vajdasági magyar írók és újságírók egy csoportja, köztük Gál László és Csépe Imre meglátogatták a belgrád–zágrábi autót út építőit. Benyomásaikról közös könyvet fognak írni.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 24.

A JSZNK belügyminisztériuma közölte: az eltelt három hónap alatt Romániából 243, Albániából 177, Bulgáriából 54 és Magyarországról 33 személy szökött át Jugoszláviába. A közlemény megjegyzi, hogy „nemzetiségük szerint csak elenyésző számban vannak azok a személyek, akik az említett országok jugoszláv nemzeti kisebbségeihez tartoznak”.

1948. szeptember 26.

A *Slobodna Vojvodina* közölte, hogy a teljesen önállósult szabadkai magyar tanítóképzőbe mintegy 50%-kal több tanuló iratkozott be, mint az előző évben.¹

A *Magyar Szó* beszámolt a szabadkai zeneiskola fennállásának 80. évfordulója alkalmából 24-én rendezett ünnepségekről.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. szeptember 30.

Petar Stambolić szerbiai miniszterelnök képviselőházi beszédében kijelentette: „Amint a Ház előtt ismeretes, sajtónkban szó volt arról, hogy egyes felelős államférfiak és politikai képviselők a szomszéd országokban (Bulgáriában, Magyarországon és Albániában) a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság állami szuverenitása és területi integritása ellen irányuló propagandát folytatnak.” > 1948. október 9.; > 1948. november 8.

Dr. Vas-Zoltán Péter, a belgrádi magyar követség titkára, ideiglenes ügyvivő havi kulturális jelentésének *A jugoszláviai magyarok kulturális élete* című fejezetében ezt írta: „Szeptember 10-én nyitották meg ünnepélyesen az újvidéki magyar főgimnáziumot. Ezzel a magyar főgimnáziumok száma négyre emelkedett: Szabadka, Zenta, Becskerek (Zrenjanin) és Újvidék. Az alsólendvai (Muraköz) algimnázium megnyitásával viszont a magyar algimnáziumok száma elérte a negyvenet. A szabadkai tanítóképző magyar tagozata idén önállósult és 50%-kal több diákot vett fel, mint tavaly. Az újvidéki magyar tanítóképző is kibővítette kereteit, kérdés azonban, hogy hányan jelentkeztek. Újvidéken ugyanis a tanárképző főiskola idén 255 elsőéves felvételére készült, azonban szeptember közepéig mindössze 23-an jelentkeztek, és ezek közül is csak nyolc a magyar. A tanárképző ma-

gyar tagozata különben magyar szakkönyvekkel egyáltalában nincs ellátva. A jugoszláviai magyar iskolák részére eddig 29 féle tankönyvet adtak ki. A történelmet a Jefimov stb. féle szovjet tankönyv elég primitív fordításából tanítják, a magyar nyelvet és irodalmat a gimnázium alsó osztályaiban egy minden rendszert nélkülöző, pedagógiaiilag értéktelen olvasókönyvből, amelynek a nyelvezete is idegen a magyar nyelv szellemétől. A szabadkai magyar Népszínház idei első előadását Zomborban rendezte meg, a másodikat és harmadikat Újvidéken (Goldoni: *A hazug*). A színház műsortervén a következő új darabok szerepelnek: *Mélyek a gyökerek*, Dickens: *Tücsök a tűzhelyen*, Gergely Sándor: *Vitézek és hősök*, Krleža: *Glembayak*, Gorkij: *Vassza Zseleznova*, Ben Johnson: *Volpone*, Jakobson: *Élet a citadellában (Professzor úr, válasszon!)*. Az adai műkedvelők szeptemberben 16-odszor adták elő a *János vitézt*.”

A jelentés kitért arra is, hogy „Az újvidéki ún. Vajdasági Színház szeptember 25-én tartotta szezonnyitó előadását. Felújították Jovan Sterija Popović múlt századbeli darabját, a *Honfiakat*, amely a 48-as eseményekkel foglalkozik. A újvidéki színház idei műsortervén egy magyar darab is szerepel (Gergely Sándor: *Vitézek és hősök*), amelynek bemutatásáról a belgrádi Nemzeti Színházban is szó van”.¹

A lapok beszámoltak arról, hogy a Jugoszláv Képviselőház előző napi ülésén Frane Frol igazságügy-miniszter válaszolt Imro Filaković képviselő kérdésére, hogy miért 1945. január 1-jét jelölték meg határidőként az 1947. május 9-i amnesztiarendelethez, mindazok számára, akik eddig az időig beléptek a jugoszláv hadseregbe. Filaković szerint ez a rendelet diszkriminációt tartalmaz, mivel 1945. január 1-jén Szlovénia és Horvátország jelentős részei még nem voltak felszabadulva, és az ottani lakosságnak nem volt módjában belépni a hadseregbe. A cikkek szerint Frol miniszter azt válaszolta, hogy aki 1945.

január 1-je után is a fasisztákat szolgálta, nem megtevesztett ember, hanem a nép ellensége, Filaković kérdését pedig a népfelszabadító harc egyik legfontosabb vívmánya, a testvériség és egység ellen irányulónak minősítette.²

A belgrádi magyar követ a Külügyminisztériumnak a külföldi magyarság kartotékjának felállítása ügyében > **1948. augusztus 18-án** hozzá intézett levélben megfogalmazott kérdésekre válaszolva kifejtette: „A magyar nemzetiségű tömegek Magyarországgal nincsenek politikai és kulturális kapcsolatban. A nemzetiségek politikailag aktivizálódott része a jugoszláv Népfront, illetve a JKP keretein belül követi Jugoszlávia politikáját. Még elég sokan vannak, akik a régi irredenta, reakciós eszmevilágban élnek. A legutóbbi események (Tájékoztató Iroda határozata) nagy zavart okozott az itteni magyarság körében, sokan foglalnak állást – egyelőre inkább passzivitással – a Tito-féle klikk ellen, azonban nemcsak haladó szelleműek, hanem reakciósok is, akik az újonnan keletkezett helyzettől saját céljaik megvalósítását remélik.”³

1. MOL XIX-J-4-b-18b-2032-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 3. MOL XIX-J-4-b-20b-1982-1948.

1948. szeptember

A *Híd* 8–9. száma közölte a JKP vezetőségének nyilatkozatát, valamint a JKP V. kongresszusának határozatát a JKP feladatairól és a Tájékoztató Irodához való viszonyáról.

1948. október 1.

Újvidéken megnyílt az első szerbiai mezőgazdasági kiállítás. A későbbi évtizedekben a nemzetközileg is rangos és a Vajdaság minden részéből nagyban látogatott rendezvény a mezőgazdasági termelés modernizációjának jelentős tényezője volt.

1948. október 2.

A *Borba Még egyszer az igazságtalan és hazug vádakról* címmel egy Sztálin-idézetre hivatkozva kifejtette, hogy Jugoszláviában nem lehet nacionalizmus, mert egyrészt semmiféle eltévelyedés nem történik a szerb, horvát, szlovén, macedón vagy montenegrói nacionalizmus vonalán; másrészt, mert Jugoszláviában nem fejlődik ki a privát kereskedelem és ipar. A *Borba* szerint ugyanis csak ezen a két vonalon fejlődhet ki a nacionalizmus, jugoszláv nacionalizmus pedig egyáltalán nem fejlődhet ki, mert nincs jugoszláv polgárság és nincs jugoszláv nemzet.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. október 6.

Balázs József rendőr alezredes, a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) vezetője a belügyminiszter rendeletéből arról tájékoztatta a külügyminisztert, hogy „egyre nagyobb számban érkeznek Szegedre orosz hadifogságból hazatérő és jugoszláv állampolgároknak minősülő oly személyek, akiknek Szegeden keresztül kellene Jugoszláviaába visszatérniük”, akik „legnagyobb részének összes hozzátartozói Jugoszláviában élnek, Magyarországon viszont kolduló, csavargó életmódot folytatnak, és így az ország közrendjét és közbiztonságát nagymértékben veszélyeztetik. Fentiekre tekintettel kérem Miniszter urat, szíveskedjen a 450 jugoszláv hadifogoly hazatérése ügyében a jugoszláv kormánynál interveniálni”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1948. október 9.

A magyar kormány jegyzékben tiltakozott Petar Stambolić > **1948. szeptember 30-i** nyilatkozata miatt.¹ > **1948. november 8.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1948. október 10.

A szabadkai Népszínház az új színészek felvételére meghirdetett pályázata keretében Nagybecskereken meghallgatta a bánáti jelentkezőket, míg a bácskaiak október 17-én tehettek felvételi vizsgát Szabadkán.¹

1. MSz, 1948. október 4. 4.

1948. október 14.

A *Politika* cikket közölt a romániai délszláv kisebbség vezetőinek üldözéséről megemlítve, hogy Magyarországon is erőszakkal leváltották a délszlávok demokratikus szövetségének vezetőjét, és hogy Anton Rob képviselőt megfosztották mandátumától. A továbbiakban dr. Miloš Todorov képviselő és a romániai szlávok kultúrsvövetsége titkárának letartóztatásával foglalkozott.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. október 16.

A sajtó közölte, hogy Belgrádban befejeződött a tanítóképzőkről szóló konferencia. Puniša Perović, a jugoszláv Iskola- és Tudományügyi Bizottság elnöke záróbeszédében kijelentette, hogy különös figyelmet kell szentelni a kisebbségi iskoláknak. A tanítóképző egyelőre négyéves lesz, és az utolsó évben foglalkozni kell a marxizmus–leninizmus tanával.¹

Megkezdődött Vajdaság ifjúságának háromnapos művelődési-művészeti fesztiválja, amelyen a tartomány húszegynéhány helységének ifjúsági színjátszói, népi táncosai, ének- és zenekarai, szavalói, énekesei és balettcsoportjai vettek részt.

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. október 19.

Óbecsén megalakult a zeneiskola.¹ > 1946. szeptember 1.

1. Eberst 1974b, 159.

1948. október 22.

A szabadkai Népszínház évadnyitóként bemutatta James Gow és Arnaud d'Usseau *Mélyek a gyökerek* című színművét.¹

1. MSz, 1948. október 24. 4.

1948. október 26.

A magyar külügyminisztérium szóbeli jegyzéket intézett Jugoszlávia budapesti követségéhez, amely szerint „Jovanović Vaso követségi tanácsos, Devedžić Dušan követségi titkár és Jojkić Đurica külügyminisztériumi titkár a Magyar Kormány birtokában lévő adatok szerint elsősorban nem beosztásukkal kapcsolatos tevékenységet folytatnak Magyarországon, hanem a Magyar Köztársaság ellen irányuló hírszerző munkát végeznek. Nevezett urak további magyarországi tartózkodása ennek következtében nem kívánatos, és ezért a Magyar Külügyminisztérium felkéri a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság budapesti követségét, hogy gondoskodjék nevezetteknek Magyarország területéről 24 órán belüli eltávozásáról”.¹

Ugyanazonnap Jugoszlávia budapesti követsége szóbeli jegyzéket intézett a Magyar Külügyminisztériumhoz, mert a magyar államrendőrség Devedžić Dušantól, a budapesti jugoszláv követség titkárától elvette diplomata személyazonossági igazolványát, az államvédelmi osztályra szállította, ott kihallgatta, és a jegyzék szerint „Magyarország javára folytatandó kémiszolgálatra” akarta rábírní. A magyar külügyminisztérium október 28-i válaszjegyzékében „alaptalan, hamis és teljesen légből kapott” rágalmaknak nevezte az állításokat.²

1. MOL XIX-J-1-j-4a-767-1948. – 2. MOL XIX-J-1-j-3c-025-1948.

1948. október 27.

Jugoszlávia budapesti követsége a magyar külügyminisztériumhoz intézett szóbeli jegyzékben „elismerve a Magyar Külügyminisztérium f. é.

október 26-i 767/pol.res – 1948 számú szóbeli jegyzékének az átvételét, és legerélyesebben tiltakozva a szóbeli jegyzék tartalma ellen értesíti a Magyar Külügyminisztériumot, hogy Jovanović Vaso követségi tanácsos, Devedžić Dušan követségi titkár és Jojkić Đurica külügyminiszteri titkár ma este 22 órakor gyorsvonattal el fogják hagyni Budapestet”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-767-1948.

1948. október 28.

A Vajdasági Képviselőház 3. rendes ülésén¹ Soti Pál, a Főbizottság Tervbizottságának elnöke a Vajdaság öt éves tervének 1948-ban való megvalósításáról tartott beszámolójában hangoztatta: „Ha figyelembe vesszük, hogy az elemi iskolák 28 új tagozatában 24 a magyarok számára nyílt, vagy azt, hogy a két új teljes gimnázium közül az egyik magyar gyermekek számára nyílt, hogy anyanyelvükön tanulhatják Jugoszlávia népeinek és más szabadságszerető népeknek hősi történelmét, akkor csak elvakultak beszélhetnek Jugoszlávia vezetőinek »nacionalizmusáról«.” A Képviselőház ülésén – miután tudomásul vették, hogy Milutin Rajković és Andrija Kardelis elvesztette állampolgárságát, tehát mandátumát is – behívták helyetteseiket, Andrija Azaševacot és Andrija Ferkót. A Képviselőház a Főbizottságot a következő képviselőkkel bővítette ki: Alojzije Mihaljević, Nikola Ivančević, Szabó Ida, Zsáki József, Juraj Spevák, Brana Panin. Branislav Marićot, Vajdaság Legfelsőbb Bíróságának bíróját felmentették tisztségéből, miután „megengedhetetlenül és ellenségesen végezte kötelezettségét”, akárcsak Kovács Kálmán és Sekulić volt bírakat, akik beadták lemondásukat. A Legfelsőbb Bíróság tagjaivá megválasztották Stanko Krompić újvidéki törvényszéki elnököt és Anton Stari [Sztári Antal] nagybecskereki törvényszéki bírót.

A magyar külügyminisztérium szóbeli jegyzékben szólította fel a budapesti jugoszláv követséget, „gondoskodjon arról, hogy Zokalj Alojz ezredes, katonai attasé, Judić Mihajlo helyettes kereskedelmi attasé, Sinanović Stevan, a Jóvátételi Bizottság vezetője, Torbica Lazar irodatisztviselő, Bevonja Ivo irodatisztviselő és Grecel Karlo műszaki előadó a Magyar Köztársaság területét 24 órán belül elhagyják”, mert „ahelyett, hogy népeik és Magyarország népe közötti jószomszédi és baráti viszony kiépítésén és fejlesztésén fáradoznának, súlyosan visszaélnék a rangjukból és beosztásukból származó lehetőségekkel”. Emellett „kéri a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság budapesti követségét, közölje kormányával, hogy a Magyarországon működő Jugoszláv Jóvátételi Bizottság tagjainak sürgős visszahívásáról gondoskodni szíveskedjék”.²

A Szabad Nép A budapesti jugoszláv követség, katonai és kereskedelmi küldöttség és a Tanjug tagjainak állásfoglalása a Tito-klubb ellen címmel közölte kilenc jugoszláv állampolgárnak, köztük Lazar Brankov követségi tanácsos ügyvivőnek a nyilatkozatát, amelyben csalódottságukat fejezik ki a JKP V. kongresszusa miatt, mert az nem a Tájékoztató Iroda állásfoglalásának szellemében hozott határozatokat.³

A *Magyar Szó* írta: „A magyar titkosrendőrség tegnap arcátlan módon erőszakosan behatolt a Tanjug ügynökség budapesti helyiségeibe, és ott jogtalanul letartóztatta Devedžić Dušan elvtársat, a jugoszláv követség titkárát. Az erélyes tiltakozás ellenére Devedžić elvtársat elvezették a rendőrségre, és ott a magyar titkosrendőrök követelték tőle, hogy legyen a kémjük. Devedžić elvtárs azonban kitépte a rendőrtisztviselő kezéből személyazonossági igazolványát, és tüntetőleg elhagyta a rendőrség helyiségét, habár a rendőrközegek megkísérelték erőszakkal visszatartani. Egy nappal előbb ugyancsak támadás történt. A magyar rendőrség dzsipekkel

körülvette a JSZNK követségi alkalmazottainak Attila utcai épületét, hogy nyomást gyakoroljon reájuk és kényszerítse őket, hogy a hazaárulás útjára lépjenek.”

1. MSz, 1948. október 29. 1.; MSz, 1948. október 30. 2.; MSz, 1948. október 31. 1. – 2. MOL XIX-J-1-j-4a-779-1948. – 3. Balogh 1988, 381.

1948. október 30.

Szerbia Képviselőháza 1096. számú döntésével megerősítette Vajdaság Autonóm Tartomány Statútumát, amelyet Vajdaság Képviselőháza > 1948. május 24-én hozott meg II. rendes ülés-szakán.¹ A statútumok meghozatalát Moša Pijade a következőképp indokolta meg: „Vajdaság Autonóm Tartomány statútumának és Kosovo-Metohija Autonóm Terület statútumának, amelyek e ház előtt vannak jóváhagyás végett, különleges jelentőségük van, [...] mert nemcsak hazánkban, hanem általában olyan autonóm egységek első statútumai, amelyek belépnek egy állami egész alkatába, [...] fontosak magának az állam szocialista jogelméletének szempontjából is, [...] alkotórészét képezik a JSZNK alkotmányos rendszere egészének, és annak a következetes lenini nemzeti politikának a kifejezései, amelynek elvein alapul államunk föderatív berendezése, amelyeken felépült a jugoszláv népek testvériségének, egységének és egyenjogúságának erőteljes épülete, s a mi népköztársaságunkban élő nemzeti kisebbségek szabad kulturális fejlődésének joga és védelme.”

A sajtó beszámolt arról, hogy a Szerbia Képviselőházának előző napi ülésén az elnök felolvasta a prezídium jelentését, mellyel a jugoszláv belügyminisztérium kívánságára Sreten Žujovićot megfosztották szabadságától, és eljárást indítanak ellene, valamint a jugoszláv belügyminisztérium közlését arról, hogy Dudás Lajos, szabadkai népképviselő, mivel elhagyta Jugoszlávia területét és külföldre szökött, elvesztette állampolgárságát.²

1. AÁ, 145., 330. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. október

Újvidéken a tartományi kormány közoktatásügyi osztályának kiadásában megjelent a *Népoktatás* című neveléstudományi szakfolyóirat első száma. Főszerkesztője Kővágó László, majd 1949-ben Jánosi Gábor, 1950-től megszűnéséig (1956) pedig Brunet Elemér volt, ekkor már a Magyar Kultúrtaács (1951–1953), majd a Vajdasági Pedagógiai Társaság (1953–1956) adta ki. Magyar nyelvű pedagógiai folyóirat ezt követően csak 1973-ban indult *Oktatás és Nevelés* címmel.¹

1. NMJ, 165.; JUMIL, 161.

1948. november 6.

A Borba A magyar rendőrség és Brankov áruló szégyenteljes kísérletei címmel közölt cikket.¹

A lapok közzétették, hogy november 5-én a Jugoszláv Képviselőház prezídiumának határozata értelmében Karlo Mrazović budapesti jugoszláv követet moszkvai nagykövetté nevezték ki.²

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november 8.

A Borba és a *Politika* közölte a Tanjug november 7-i jelentését, mely szerint a jugoszláv kormány a napokban kézhez vette Magyarország (> 1948. október 9.) és Bulgária jegyzékeit, melyekben az említett országok kormányai tiltakoznak az a vád ellen, hogy Jugoszláviával szemben területi követeléseik lennének. A közlemény idézte Petar Stambolić szerbiai miniszterelnök > 1948. szeptember 30-án a szkupstinában elmondott beszédének erre vonatkozó részét: „Amint a Ház előtt ismeretes, sajtónkban szó volt arról, hogy egyes felelős államférfiak és politikai képviselők a szomszéd országokban (Bulgáriában, Magyarországon és Albániában) a Jugoszláv

Szövetségi Népköztársaság állami szuverenitása és területi integritása ellen irányuló propagandát folytatnak.” A jugoszláv külügyminisztérium válaszában – többek között – közölte, hogy tudomásul vette a magyar és a bolgár jegyzékek tiltakozását – fejezi be a Tanjug-közlemény.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november 11.

A Borba A magyar kormány ellenséges eljárásait a tények igazolják címmel részletesen foglalkozott Nina Spasojević és Nikola Jančić követségi beosztottak letartóztatásával, a Brankov lakásában történt bántalmazással, Szabó százados és Kovács őrnagy eljárásával. „A magyar külügyminisztérium november 5-i közleménye szemérmetlenül tagadni próbálja a megdönthetetlen tényeket” – áll a cikkben.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november 12.

Karlo Mrazović budapesti jugoszláv követ a magyar külügyminisztériumban bejelentette kormánya álláspontját, hogy a jóvátételi kérdést nemzetközi fórumok elé fogják vinni, mert Magyarország egyoldalúan megszegte nemzetközi kötelezettségét.¹

1. MOL XIX-J-1-j-3c-028-1948.

1948. november 14.

A Magyar Szóban megjelent Gyetvai Károly *Vajdaság önkormányzata és a magyar kisebbség* című cikke.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november 15.

A Magyar Szó közölte, hogy előző nap megkezdte működését a 135 kilowattos budapesti rádióadó.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november 16.

Abból az alkalomból mondott beszédében, hogy megválasztották a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia első dísztagjává, Tito kifejtette: „A nemzeti kérdésről nem azért beszéltek, mintha ez ma nálunk ilyen vagy olyan formában felvetődne. Nem. Nálunk a nemzeti kérdés megoldódott, mégpedig nagyon jól megoldódott minden népünk általános megelégedettségére. Úgy oldódott meg, ahogyan Lenin tanította. [...] A helyes megoldás nélkül [...] lehetetlen volna újjáépíteni az országot, hát még megvalósítani az ötéves tervet, végrehajtani sok más intézkedést, és olyan eredményeket elérni, amilyeneket eddig elértünk.

Egyetlen népi demokratikus ország sem olyan soknemzetiségű, amilyen a mi országunk. Egyedül Csehszlovákiában van két rokon nemzetiség, a többi országban pedig csak kisebbségek vannak. Ezekben tehát nem kellett olyan nagy problémákat megoldani. Náluk kevésbé bonyolult a szocializmusba vezető út. Náluk az osztálymomentum az alapvető, nálunk pedig a nemzeti és az osztálymomentum egyaránt. A nemzeti kérdést mi azért oldhattuk meg ilyen gyökeresen, mert megoldása forradalmi úton, a felszabadító háború folyamán történt, s ebben minden népünk lehetőségeihez mérten hozzájárult a megszállók alóli felszabadulásért tett egyetemes erőfeszítésekhez. Sem a macedónok, sem Jugoszlávia többi elnyomott népe nem dekretummal kapták a nemzeti felszabadulást. [...] A kommunista pártnak ma az a szerepe, hogy éberrel ügyeljen, hogy egyetlen nemzetiségénél se jelentkezzen, és ki ne fejlődjön a nemzeti szovinizmus. A kommunista pártnak arra kell törekednie, és arra is törekszik, hogy a nacionalizmus összes ártalmas tünetei megszűnjenek, s hogy az emberek az internacionalizmus szellemében nevelkedjenek. [...] A régi Jugoszláviában a nagyszerb kapitalista klikk részéről megnyilvánuló nemzeti elnyomás egyet jelentett az elnyomott

népek kizsákmányolásának fokozódásával. Elkerülhetetlenül ez a sorsuk azoknak, akik nemzeti elnyomásban szenvednek. Az új, szocialista Jugoszláviában érvényben levő nemzeti egyenjóság lehetetlenné teszi, hogy az egyik nemzet kizsákmányolja a másikat. Ennek az a magyarázata, hogy ma már nálunk egyetlen nemzetnek sincs hegemoniája a többi felett. [...] Csak a felszabadító háború időszakában helyeztük a népek közti viszonyt más, új, jobb alapokra. Formálisan különváltunk egymástól, hogy a valóságban jobban egyesülhessünk. [...] Minduntalan azt vetik szemünkre, hogy nacionalisták vagyunk, közben pedig egyetlen igazi okot sem hoznak fel a felelőtlen állítás alátámasztására. [...] Arra vonatkozóan, hogy nacionalisták vagyunk-e vagy sem, azt mondhatom: mi csak éppen annyira vagyunk nacionalisták, amennyire ez szükséges, hogy fejleszthessük embereinkben az egészséges szocialista hazaszeretetet, a szocialista hazaszeretet pedig lényegében internacionalizmus.”¹

1. *Borba*, 1948. november 17.; Tito 4, 37–44.

1948. november 19.

A sajtó szerint a Jugoszláv Képviselőház törvényhozó bizottságai előző nap elfogadták a jugoszláv állampolgárságról, a sajtóról, valamint a földreformról és telepítésről szóló törvények kiegészítésének és módosításának javaslatát.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november 22.

A *Híd* szerkesztősége december 31-ig meghosszabbította 1948. július 1-jén meghirdetett irodalmi pályázatának határidejét. Míg a pályázati felhívás júliusi szövegében az állt, hogy a felhívás „nem csupán fiatal, most induló tollforgatóknak szól, hanem a régi íróknak is”, addig a novemberi közlemény leszögezi, hogy a pályázaton „nem vesznek részt a hivatásos írók, az írószövetség tagjai, így a pályázat új tehetségek, most kibontakozó erők megmutatkozása lesz”.

1948. november 25.

A *Magyar Szó* tudósítása szerint „A vajdasági szerbség legrégebb folyóiratának, a *Letopis*nak a szerkesztősége a napokban megbeszélésre hívta össze a lap munkatársait, a vajdasági napilapok és folyóiratok szerkesztőit, valamint Novi Sad kiemelkedő kultúrmunkásait. Megtárgyalták a folyóirat eddigi fogyatékoságait és a jövő feladatait. [...] Megállapították, hogy a *Letopis* csak úgy válhat a vajdasági dolgozók igazi folyóiratává, ha szerkesztősége helyesen felméri irodalmunk eszmei-politikai körülményeit, ha a munkatársak eddigi szűk körét új erőkkel frissítik föl, s ha olvasóinak táborát kiszélesíti. [...] Az értekezlet egyik legfontosabb megállapítása volt, hogy a folyóiratnak sürgősen kapcsolatot kell teremtenie a Vajdaságban élő nemzetiségekkel, s lapjain meg kell szólaltatnia a magyar, szlovák, román és ruszin kisebbségi írókat is”. A cikk megjegyzi: „Hasonló irodalmi vita a *Híd* számára is jelentős segítség és útmutatás lenne. Egy ilyen értekezlet megfelelő kritikával és önkritikával elősegítené a vajdasági magyar irodalmi élet időszerű kérdéseinek tisztázódását, meghatározhatná íróink viszonyát a laphoz és társadalmi valóságunkhoz.”

1948. november 26.

Megtartották az 1948. augusztus 31-én letartóztatott Vondra Gyula temerini plébános bíró-sági tárgyalását. A vádpontok között szerepelt a katolikus ifjúság megszervezése Kishegyesen, a Népbizottság üléseinek szabotálása, a zárda kisajátításának ellenzése, rémhírterjesztés és agitáció a Népfrent ellen. Három évre ítélték, Požarevacon, Lonsko Poljén és Nova Gradiškán raboskodott. Csatornaásáson, erdőirtáson, autót-út-építésen dolgoztatták. Jegyzeteiben azt írta: „A hívek ragaszkodása csomagokban mutatkozott meg, a hivatalos egyházi gondoskodás igen gyenge volt.”¹

1. Vondra, 30–31.

1948. november 27.

Újvidéken összehívták a Magyar Kultúrkör tagértekezletét, mert „most, amikor a kultúregyesületek tartományi szövetségén belül megalakult a magyar alosztály, és ezzel a vajdasági magyarság kultúréletének központja tulajdonképpen Novi Sadra helyeződött át, a város magyar kultúrmozgalmát úgy kell átszervezni, hogy minden tekintetben megfelelhessen központi jellegének”.¹ A kultúregyesületek tartományi szövetsége magyar osztályának megbízásából Olajos Mihály, a *Híd* főszerkesztője mondott bevezetőt. Miután megállapították, hogy a tevékenység fellendítéséhez az újvidéki magyar értelmiség fokozottabb bekapcsolására van szükség, december 3-ra újabb, szélesebb értekezletet hívtak össze.

1. MSz, 1948. november 25. 4.

1948. november 29.

Szabadkán ünnepélyesen megnyitották a városi múzeumot, amely akkor a megnyitóról szóló sajtóbeszámolók szerint 6 000 neolit, bronz- és római kori tárggyal rendelkezett.¹

1. *Slobodna Vojvodina*, 1948. december 3.; MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. november

A hónap végén megjelent a *Híd* 10–11. száma, amelyet felelős szerkesztőként már nem dr. Steinfeld Sándor, hanem Olajos Mihály jegyzett.

Tartalma: Jovan Veselinov: *Pártunk programjáról*; dr. Gyetvai Károly: *Vajdaságönkormányzati alapokmánya*; Brindza Károly: *Jugoszlávia Egyesült Szakszervezeteinek I. kongresszusa*; Thurzó Lajos: *Lika*; Gál László: *Építenek*; Majtényi Mihály: *Őszi szántás*; *Értelmiségiek világkongresszusa*; *Az értelmiségiek világkongresszusának kiáltványa a béke védelmére*; Ilja Ehrenburg: *A kultúr munkások világkongresszusán*; Lőrinc Péter: *Iskoláink problémái és feladatai II. Harc az új emberért*; Olajos Mihály: *Világszemle*; Thurzó Lajos: *Ifjúságunk kulturális-művészeti seregszemléje*; G. L.: *Egy negyedik gimnazistáról*; *Nyugati*

életforma; Gál László: *A Književnost két száma*; Szabó Gizella: *Újra megjelent a Lumina*; Sulhóf József: *Négy operabemutató*; Hajdú Vilmos: *Mélyek a gyökerek*; Szauer László: *Népoktatás*; *A Híd irodalmi pályázata*.

1948. december 3.

A magyar külügyminisztérium szóbeli jegyzékében „a leghatározottabban kérte” a budapesti jugoszláv követséget, hogy „haladéktalanul intézkedni szíveskedjék” a szegedi átmeneti hadifogolyszálláson hónapok óta tartózkodó körülbelül 600 jugoszláv állampolgárságú hadifogoly átvétele érdekében.¹

Az újvidéki Magyar Kultúrkör taggyűlésén Végh Sándor, a kultúregyesületek tartományi szövetségének titkára kijelentette: „Jelenleg az egyesületnek sok nehézséggel kell megküzdenie, de ha mindenki részt vállal a munkából, akkor Novi Sad hamarosan olyan magyar kultúrközponttá lesz, amelynek munkaeredményei egész Vajdaságra kisugároznak.” Döntöttek arról, hogy a Kultúrkörben megindul a népegyetem és a színjátszás.²

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950. – 2. MSz, 1948. december 6. 4.; MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. december 5.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya Újvidéken megszervezte a vajdasági magyar kultúr munkások találkozóját, amelynek határozata leszögezte: „Mi, vajdasági magyar kultúr munkások, a leghatározottabban visszautasítjuk azt a rágalomhadjáratot, melyet elvtelen bírálóink folytatnak népeink, Pártunk és Központi Pártvezetőségeink ellen. [...] Harcot kell folytatnunk az irodalmunk, képző- és színművészetünk terén előforduló ellenséges felfogások és bomlást hordozó irányzatok ellen. [...] Eszmei szempontból idegen és ellenséges áramlatnak tartjuk az úgynevezett »politikamentes«

irányzatot a kultúrmunka terén. Hirdetői ezzel akarják gátolni a szocialista szellem terjedését, hogy ne szabaduljon föl népünk a megdöntött tőkésrend eszmei hagyatékától, és ily módon akarják saját politikai törekvéseik útját egyengetni. [...] Gyakorlati munkájukban egyesületeink legyenek szoros kapcsolatban a Magyar Osztállyal mint központi irányító szervvel, valamint a kultúregyesületek járási (városi) szövetségeivel és tömegszervezeteinkkel; egyesületeinknek szoros kapcsolatot kell fenntartaniuk Vajdaság többi nemzetiségeinek kultúregyesületeivel.”¹ Végh Sándor, a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége Magyar Osztályának titkára beszámolójában elmondta, hogy a Magyar Osztály keretében megalakult a könyvkiadás, a népművelés, a színjátszás, a folklór, a zene, az irodalom, a képzőművészet és a magyarság kulturális múltjának kutatásával foglalkozó alosztály. Azt is közölte, hogy Vajdaságban 65 magyar kultúregyesület van, ezek keretében 56 néptáncsoport, 66 színjátszó csoport, 27 énekkar, 7 zenekar és 75 könyvtár működik, 1947-ben 47 kiadvány jelent meg 272 000 példányban.

A *Magyar Szó* beszámolt a jugoszláv könyvkiadás magyar termékeiről közölve: 1947-ben 31 mű jelent meg több mint 170 000 példányban, 1948-ban 37, jövőre pedig e szám a kétszeresére fog emelkedni. Eddig hét vajdasági magyar író (Markovics János, Laták István, Majtényi Mihály, Lukács Gyula, Gál László, Gottesmann [Gajdos] Tibor, Herceg János) kilenc könyve hagyta el a nyomdát.²

1. *Híd*, 1948. 12. 560–563.; MSz, 1948. december 3. 4.; MSz, 1948. december 7. 1. – 2. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. december 15.

Karlo Mrazović addigi budapesti jugoszláv követ elutazott új szálláshelyére, Moszkvába. A jugoszláv lapok részletesen beszámoltak

róla, amikor 1948. december 24-én Moszkvában átadta megbízólevelét.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948.

1948. december 17.

A jugoszláv külügyminisztérium közölte a belgrádi magyar követséggel, hogy hajlandó egy átvételi bizottságot Magyarországra küldeni a Magyarországon tartózkodó jugoszláv állampolgárságú hadifoglyok Jugoszláviába szállítása ügyében.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1948. december 19.

A *Magyar Szó* tájékoztatása szerint a *Híd* szerkesztősége a napokban vitát szervezett október–novemberi számáról, amelynek kapcsán megállapították, hogy „a vajdasági magyar író még mindig nem tudja az írás kellő hitelével és komoly elmélyültségével fölmérni azokat a nagy társadalmi változásokat, amelyek a magyarság dolgozó tömegeiben is végbementek”.

1948. december 21.

Újvidéken befejeződött a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya által szervezett egyhetes magyar könyvtárostanfolyam 22 résztvevővel.¹

1. MSz, 1948. december 17. 4.; MSz, 1948. december 25. 8.

1948. december 23–25.

A Szerbiai Kommunista Párt VIII. vajdasági értekezletén Dobrivoje Vidić beszámolójában hangzott: „Nemzeti kisebbségeink dolgozó tömegeinek elválasztódási folyamata reakciós rétegeiktől és reakciós irányzatú értelmiségüktől 1945-höz viszonyítva előrehaladt. Amíg 1945-ben a hetedik értekezleten lehetett és kellett beszélni a nemzeti kisebbségi burzsoázia erős befolyásáról, a JSZNK-ban végrehajtott nagy változások három éve után általában elmondhatjuk,

hogy a nemzeti kisebbségek népeinek alaptömege úgy viszonyul a JSZNK iránt, mint saját hazája iránt. Ez különösen érvényes a munkásosztályra és a szegényparasztoakra. Igaz azonban, hogy a tömegek egy kisebb része, különösen falun, még mindig reakciós értelmiségük, a reakciós papok és falusi gazdák befolyása alatt áll, s hogy ezeknek sikerült ezt a részt többé-kevésbé megingatniuk megfélemlítve őket háborúval, a nemzetközi reakcióval vagy a Tájékoztató Iroda határozatával. [...] Ez év folyamán valamennyi tömegszervezetben és a hatósági szervezetekben kijavítottuk a nemzeti összetételt. A nemzeti kisebbségek között megkétszereződött a párttagok száma, egyes járásokban pedig meg is háromszorozódott. [...] Azonban ami a nemzeti kisebbségek kulturális szervezeteit illeti, még mindig van bizonyos számú kulturális egyesület, melyekben érezhető a reakció befolyása, és ahol ezt a kérdést nem sikerült levenni a napirendről. Fontos nagyobb figyelmet szentelni a tanya jellegű falvaknak. Továbbra is kitartóan kell harcolnunk a revizionista propaganda ellen, mert a nemzeti kisebbségek reakciója kísérletezik, és ebben a Tájékoztató Iroda határozatának hamis vádjai alapján folyó rágalomhadjáratot veszi igénybe.”

Petar Stambolić szerbiai párttitkár így összegezte a sovinizmus letörésére foganatosított akciók eredményét: „Ez a kérdés nagyon fontos volt, mert a régi Jugoszláviában az elmúlt húsz évben sok minden történt a Vajdaság népei közötti bizalmatlanság és gyűlölet szítása és a nemzeti kisebbségek elnyomása kapcsán. A háború folyamán a megszállónak sikerült ezt a szakadékot elmélyíteni. Noha Jugoszláviában a nemzeti kérdés a felszabadító háborúban alapjában véve megoldódott, a Vajdasági Kommunista Pártnak fontos feladata volt a sovinizmus elleni harc; a nagyszerb sovinizmus és azon sovinizmus ellen, amelyet a reakciós elemek szítottak a nemzeti kisebbségek között. [...] Elmondhatjuk-e azt, hogy az eddig ezen a téren elért eredménye-

inket megóvtuk az ártó, romboló kísérletekkel szemben? Nem mondhatjuk el. A sovinizmus hordozója a burzsoázia, s amíg a burzsoá felfogás él és hat az emberekben, addig a sovinizmus jelensége állandó fenyegetést jelent. Sajnos van itt egy új momentum, ugyanis egyes szomszédos országok, ahol szintén megdőntötték a burzsoáziát, a népi demokrácia országai a hivatalos nyilatkozatok ellenére objektíve igyekeznek sovinizta hangulatot teremteni a Vajdaságban élő nemzeti kisebbségek között.”¹

Az értekezlet határozata a vajdasági párt-szervezetek közvetlen feladatai közé sorolta: „6. Pártszervezetünk nemzeti összetételének megjavítása érdekében harcoljunk mindenekelőtt a sovinizmus ellen a párt szervezeti építésében.” Az értekezleten 31 tagú tartományi pártbizottságot választottak, közülük magyar nemzetiségű volt Nagy József, Szabó Ida és Sóti Pál, utóbbi a 9 tagú szűkebb pártbizottságnak is tagja lett. A 7 tagú felügyelőbizottságnak egy magyar tagja lett, Farkas Nándor. A pártnak akkor a Vajdaságban 53 178 tagja volt.²

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa Osme pokrajinske konferencije KPS za Vojvodinu 23–25. decembra 1948. [Az SZKP 1948. december 23–25-én megtartott vajdasági értekezletének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 116–117.; *Hid*, 1949. 1. 7.; MOL XIX-J-4-b-15b-1947-1948. – 2. HRP3, 696.

1948. december 29.

A magyar külügyminisztérium a budapesti jugoszláv követséghez intézett szóbeli jegyzékben igazolta azoknak a nyomtatványoknak az átvételét, amelyeket a magyarországi hatóságok kitöltésük céljából a Magyarországon tartózkodó jugoszláv állampolgárságú hadifoglyokhoz továbbítanak, majd visszajuttatnak a követségre.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1948.

Az év folyamán megjelent könyvek:

Laták István: *Viharos idők vetése*; Majtényi Mihály: *Májusfa*; Markovics János: *A munka asszonya*; Markovics János: *Lázadás*; Sinkó Ervin: *Akik nem tudják, mi fán terem a szemérem*; Sinkó Ervin: *A vasút*.

Branko Ćopić: *Partizánmesék (Priče partizanke*. Ford. Rubin Péter); Petar Kočić: *Borz a bíró előtt (Jazavac pred sudom)*.

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 6 (75 000); *Dolgozók* (10 000), *7 Nap* (9 000), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 500), *Ifjúság Szava* (4 500), *Magyar Szó* (35 000).

1949

1949. január 9.

Megkezdődött Jugoszlávia Írószövetségének kétnapos plénuma, amely elítélte a Tájékoztató Iroda Jugoszlávia elleni támadásait, és felhívta Jugoszlávia minden íróját, hogy „népi forradalmunk és szocializmusunk kiépítésének hiteles és mélyen művészi bemutatásával még jobban kapcsolódjanak be népi tömegeink életébe, hogy dolgozóinknak így újabb buzdítást adjanak, hogy elősegítsék és meggyorsítsák szocialista nevelésüket”.¹

Szabadkán irodalmi vitát rendeztek Lukács Gyula *A sárga háztól a csendes Donig* című könyvéről.²

1. *Híd*, 1949. 1. 52. – 2. Lőrinc Péter: Első nyilvános irodalmi vitánk. *Híd*, 1949. 1. 54–59.; MSz, 1949. január 13. 4.

1949. január 14.

Olajos Mihály levele¹ Herceg Jánoshoz: „A *Jégvirágról* írt levelemmel, illetőleg a levelemre írt válaszával kapcsolatban mindenekelőtt arról értesítem, hogy ezt a levelet én fogalmaztam meg ugyan, de a *Híd* szerkesztőbizottsága több tagjával való megbeszélés után. Mielőtt postára adtam volna leveletem – jobban mondva levelünket –, a következők olvasták át: Gál László, Löbl Árpád, Rehák László, Végh Sándor, Kővágó László és Jánosi Gábor. A fölsoroltak mindegyike teljes egészében egyetértett a levéllel. Tehát ha igazam van, akkor nemcsak nekem van igazam, hanem nekünk mindannyiunknak, akiket fölsoroltam. Ha Maga mint a *Jégvirág* írója védekezik, akkor nem csak velem áll szemben, hanem mindannyiunkkal. Ha a levélben foglalt kritika Magát megzavarta, akkor nem az én kritikám, hanem mindannyiunk kritikája idézte ezt elő. Attól félek, hogy ennek a körülménynek a közlésével még nagyobb a Maga megingása. Pedig ezt igazán se én, se más – senki a *Híd* szerkesztőbizottságából – nem kívánja. Mi nem azzal a céllal írtuk meg levelünket, hogy zavart

keltsünk a *Jégvirág* szerzőjében, hanem éppen ellenkezőleg, hogy tisztázzuk a szerző egyes nézeteit, amelyek a novellán keresztül számunkra zavarosaknak tűntek föl. Nekem nagyon tetszik az, hogy Maga védi álláspontját. Védje is, ha tudja, védje meg, persze helyénvaló érvekkel alátámasztva. [...] Küldje vissza a *Jégvirágot*. Megtöbbszörösítjük 5-6 példányban, és újból elolvassuk mindannyian, sőt megküldjük néhány szabadkai munkatársunknak is. Ugyanígy újból elolvassuk levelünket, valamint a Maga levelét is. Aztán pedig összegyövrünk – mondjuk úgy e hó végére – és levitatjuk az egészet, addig vitázunk, amíg végleges, többség által elfogadott álláspontra nem jutunk. [...] A magam részéről helytelenítem – de a munkatársaink is valamennyien helytelenítik – (higgye el, hogy megbeszéltem velük álláspontjukat, és mondták is) távolmaradását a *Híd*-vitáról és a szabadkai vitáról. [...] Távolmaradását megindokoló érvei a mi szemszögünkben nem elfogadhatók. Semmilyen munka se mehet áldozat nélkül. Múzeum iránti kötelezettségei legkevésbé se mentik. De írja meg, ki az a zombori vezető ember, aki úgy gondolja, hogy a múzeum miatt nem jöhet el két napra – majd mi igazoljuk Magát az illetőnél. E kérdés kapcsán egy ígéretet is teszek: lesznek vitáink, amiket Zomborban fogunk megrendezni – tehát mi megyünk oda. [...] Komoly írónak nehéz témát ajánlani, mégis fölvetek egy pár dolgot, amit nagyon szívesen tennénk művészi földolgozásban a *Híd*-ba: pártmunkás, államosítás, magánkereskedelem likvidálása, kulákok megtörése az 1947-es fölvasárlási kampányban, mezőgazdasági szövetkezet (közös földmunkáló bizottságok), népellenes pap, magyar kultúregyesületek. Hosszú lenne mindegyikről megírnom, hogy képzelem el földolgozásukat. Ha választ valamit, írja meg, akkor majd megírom az én ajánlatomat – aminek elfogadása a Maga részéről természetesen nem kötelező.”

1. Kézirat.

1949. január 17.

Szabadkán egy hónapos rendezői tanfolyam indult 34 hallgatóval.¹

1. MSz, 1949. január 6. 4.; MSz, 1949. március 18. 4.

1949. január 17–21.

A Szerbiai Kommunista Párt II. kongresszusán Stevan Doronjski a nemzeti kisebbségek helyzetével foglalkozva elmondta, hogy Vajdaságban a földreform során a nemzeti kisebbségek köréből 29 684 család kapott 102 691 katasztrális hold földet, Nagy József pedig kijelentette: „Amikor a vajdasági magyarok helyzetéről beszélünk, néhány szót kell szólnunk a Magyarországról folytatott rágalomhadjáratról, különösen azért, mert ez a hadjárat arra irányul, hogy a többi között szétzúzza hazánk dolgozó népének testvériségét és egységét, konkrétan pedig a magyar nemzeti kisebbséget illetőleg, hogy a jugoszláviai magyarok dolgozó tömegeit letérítse a szocializmus hazánkban építésének általános útjáról.” A KB titkárává Petar Stambolicot választották meg.¹

1. *Híd*, 1949. 2. 65–68.; MSz, 1949. január 21. 6.; MSz, 1949. január 22. 4.

1949. január 19.

A JSZNK kormányának rendelete kiterjesztette a mezőgazdasági háztartások beszolgáltatási kötelezettségét minden húsfélére. > **1952. április 7.**

1949. január 27.

Rajk László külügyminiszter táviratilag hazarendelte Szántó Zoltán belgrádi követet. Közölte vele azt is, hogy „hosszú lesz itt-tartózkodása”.¹

1. MOL XIX – J-1-Z-Rejteltávirat, 1945. január 27. Idézi A. Sajti 2009.

1949. január 28–30.

A JKP KB II. plénuma a falupolitikájának megvalósulásáról szóló határozatban úgy ítélte

meg, hogy az iparosodás folytán megnövekedett igények közepette „a magántermelők monopóliumhelyzetben vannak az élelmiszertermelés terén, ami kedvez a spekulánsoknak”, ezért „az adminisztratív és gazdaságpolitikai intézkedések mellett alapvető feladat a szocialista szektor erősítése a mezőgazdaságban”. Véget kell vetni az olyan politikai munkának, amely csak „kulákellenes frázispufogtatás” és „valódi harcot kell kezdeni a falusi kapitalista-spekuláns elemek ellen”. A határozat azt is kimondta, hogy a szövetkezeti gazdaság „a falu szocialista átalakításának alkalmas átmeneti formája”, de „gyorsabban és erőteljesebben kell fejleszteni az állami mezőgazdasági szektort”. A parasztságra az addiginál is súlyosabb nyomás következett, jórészt a Tájékoztató Iroda határozatát követő újabb gazdasági nehézségek és a katonai kiadások növekedése miatt. Így került sor 1950. május 6-án a boszniai Cazinban arra a parasztlázadásra, amelynek az élére a volt harcosok álltak maguk köré vonva a szerb, muzulmán és horvát parasztokat egyaránt, s amely 714 letartóztatott résztvevőjének többségét 15 évnél hosszabb börtönbüntetésre, néhányukat halálra ítélték.¹

A parasztság helyzete a Vajdaságban volt a legnehezebb, ahol községenként kiszemeltek 10-20 jobb módú gazdálkodót, és olyan terheket róttak rájuk, amelyeknek nem lehetett eleget tenni. A Vajdaságban 1946 és 1950 között 2 295 személyt ítélték teljes vagy részleges vagyonelkobzásra és többéves börtönbüntetésre, ebből a Nagybecskereki járásban 243-at, a Zentaiban 242-t, a Pancsovaiban 220-at, a Szabadkaiban 199-et, az Óbecseiben 110-et.² Ily módon az ún. agrárbíróságok összesen 21 500 hektár termőföldet koboztak el, amely a szövetkezetek megszűnése után az állami nagygazdaságok tulajdonába került. Viszont a párt pozíciója falun annyira meggyengült, hogy azon fennállásának egész ideje alatt nem tudott változtatni, és ebben sem az 1951. március 2-án meghozott amnesztia, sem a szövetkezetek átszervezéséről szóló 1953.

március 30-i rendelet nem változtatott lényegesen, annál is inkább, mert 1953. május 22-én a nemzetközi viszonylatban addig is rendkívül alacsony földmaximumot megfelezték.

1. Petranović, Zečević, 977–979. – 2. Ternovác István: *Pusztulj, kulák! Parasztanyargatás a Vajdaságban*. Budapest, 1996, Hatodik Síp Alapítvány, 10.

1949. január

A *Híd* januári számának élén részlet szerepelt Vlagyimir Majakovszkij *Lenin* című poémájából *Lenin temetése* címmel, Gál László fordításában. Ezt követően Szabó Ida *Szerbia Kommunista Pártja VIII. tartományi értekezlete* címmel az 1948. december 23–25-én megtartott értekezlet kapcsán kifejtette: „Vajdaságnak – nemzetiségi összetétele miatt – megvan a maga különlegesége. A nemzetiségi gyűlölködést mind a régi Jugoszláviában, mind a megszállás alatt a végsőkig szították. A felszabadulás után a nemzeti kisebbség egy része reakciójának hatása alá került, amely megalapult és sovinszta revíziós törekvéseket táplált. Éppen ezért Pártszervezetünkre hatalmas föladat hárult. Mint ahogy azt Vidić elvtárs a nyolcadik pártértekezleten mondta: »Pártunk egyik fő feladata az volt, hogy a Vajdaságban politikai harc fejlődjön, hogy különböző intézkedésekkel meggyorsuljon a differenciálódás folyamata, megszervezve egyúttal a széles Népfrentot a politikai testvériség és egység alapján, amelynek politikáját folytatta Pártunk a háború előtt és a háború egész folyamán«. [...] Ez az értekezlet is megmutatta, hogy ezt az egységet nem bonthatják meg a Tájékoztató Iroda semmilyen indokolatlan támadásai.” A folyóirat közli az értekezlet határozatainak szövegét is, amelyekben külön pont mondja ki: „Pártszervezetünk nemzeti összetételének megjavítása érdekében harcoljunk mindenekelőtt a sovinizmus ellen a Párt szervezeti építésében.”

További közlések: Gál László: *Ady Endre halálának harmincadik évfordulóján*; Ady

Endre: *Ultimátum*; Hriszto Botev: *Imádság*; Sebestyén Mátyás: *Az én apám...*; Markovics János: *Tél a cigánytanyán*; Jugoszláv írók válasza F. Gladkov, N. Tihonov és más szovjet íróknak [azok november 29-i köszöntésére reagálva; az aláírók között volt Sinkó Ervin is]; Zákány Antal: *Szénlopó Ábel emlékezete*; Gyetvai Károly: *Az új Szerbia államisága és alkotmánya*; Heisler György: *Eredményeink – föladataink*; Olajos Mihály: *Világ szemle. Az új Jugoszlávia az imperialistaellenes béketőmb következő harcosa*; Jugoszlávia Írószövetsége vezetőségi plénumának határozatai; Lörinc Péter: *Első nyilvános irodalmi vitánk* (Lukács Gyula könyvéről); B. K.: *A lengyel nép legnagyobb költője*; V. G. L.: *Tolsztoj utódai Tolsztoj nevének imperialista felhasználása ellen*.

1949. február 1.

A budapesti jugoszláv követség 52. számú jegyzékében közölte a Magyarországon tartózkodó „jugoszláv állampolgárságú, magyar anyanyelvű” hadifoglyok Jugoszláviába szállítása ügyében Magyarországon eljáró jugoszláv delegáció névsorát. Elnök: Martić Mirko. Tagok: Olović Aleksander, Rossi Mario és Kalics József.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1949. február 4.

A magyar Külügyminisztérium elutasító választ adott Jugoszlávia jegyzékére, amelyben az a barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződésre hivatkozva kérte a magyar kormány támogatását a KGST-hez való csatlakozásához. Válaszában többek között arra is hivatkozott, hogy a jugoszláv hatóságok üldözik azokat a magyar nemzetiségű állampolgárokat, akik rokonszenveznek a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal.¹

A Magyarországon tartózkodó „jugoszláv állampolgárságú, magyar anyanyelvű” hadifoglyok Jugoszláviába szállítása ügyében Magyarországon

eljáró jugoszláv delegáció Debrecenben „minden egyes hadifogollyal beszélt, még azokkal is, akik magyarországi rokonaiknál laktak, és erre az alkalomra Debrecenbe utaztak – kérdőívet töltettek ki velük. A kérdőíveket a delegáció egyik tagja elvitte Belgrádba; néhány nap múlva visszatért és 531 hadifoglyot átvett. 146 hadifoglyot nem vett át”.²

1. Balogh 1988, 316.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956 szerint 1949. február 16-án. – 2. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1949. február 5.

A *Híd* szerkesztősége vitát szervezett az irodalom időszerű kérdéseiről.¹ > 1949. március; > 1949. december 17.

1. *Híd*, 1950. 1–2. 85.

1949. február 18.

A Magyarországon tartózkodó „jugoszláv állampolgárságú, magyar anyanyelvű” hadifoglyok Jugoszláviába szállítása ügyében Magyarországon eljáró jugoszláv delegáció Budapesten Benedek Jenővel, az Országos Hadigondozó Hivatal vezetőjével tárgyalt. Radványi János (KüM, Politikai Főosztály II/3.) 1954. január 21-én keltezett feljegyzése szerint „A jugoszlávok a tárgyalások során kijelentették: csak azokat a jugoszláv hadifoglyokat hajlandók átvenni, akik önként kívánnak hazatérni. Nem veszik át a volt volksbundosokat, háborús bűnösöket, akik politikai okokból ellentétben állnak a Jugoszláviában fennálló rendszerrel. A delegáció és a magyar tárgyalófél között igen feszült volt a viszony”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-001317-1950.

1949. február

A *Híd* közölte 1948. évi irodalmi pályázatának eredményeit. A színműpályázatra 8 pályamű érkezett. A háromfelvonásosok kategóriájában a bírálóbizottság az 1. díjat Weigand József *Kéz a kézben*, a 2. díjat Bogdánfi Sándor *Árnyak* című

színművének ítélte oda. Az egyfelvonásosok között csak 2. díjat osztottak ki, Veres Iván *Átok* című művének. A riportpályázatra beérkezett hat pályamű közül az 1. díjat Veres Iván *Az utca nevelte őket*, a 2. díjat Papp István *Vissza, vissza a megújódott hazánkba*, a 3. díjat pedig Kovács László *Magpörgés közben* című riportja kapta. A novellapályázatra beküldött 13 munka közül a zsűri 2. díjra Kuti Gyula *Ébredés*, 3. díjra Pásztor László *Fények a Tiszán* és Vörösbaranyi Zoltán *Cséplőgép körül* című elbeszélését érdemesítette, míg 1. díjat nem osztott ki. A verspályázatra a 13 szerző által beküldött 20 munka közül a zsűri egyet sem díjazott.¹

A szám tartalmából: Farkas Nándor: *Szerbia Kommunista Pártjának II. kongresszusa*; Moma Marković: *A JKP Statútumának gyakorlati végrehajtása a pártszervezetek közvetlen feladata*; K. J.: *France Prešern halálának századik évfordulója*; France Prešern: *Szülfőfalu* (Gál László fordítása); Brindza Károly: *A csatorna*; Gál László: 46; Kurin Lajos: *A népművelésünk adatai*; Bogdánfi Sándor: *Düledeznek az imperializmus állásai Távol-Keleten*; I. Kuzminov: *Az USA háború utáni gazdasági fejlődésének válságos jellegéről*; h. gy.: *A termelés és az építkezés sikerei a Szovjet Szövetségben*; Majtényi Mihály: *Tűz a hegyek között*. Gajdos Tibor regénye; Gál László: *A munka asszonya*. Markovics János elbeszélő költeménye; K. L.: *A magyar daloskönyv kiadása elé*.

1. *Híd*, 1949. 2. 121–126.; 1949. 4. 205.

1949. március 5.

Topolyán először mutatkozott be a közönség előtt az amatőr színház, melyből kifejlődött a szabadkai után a Vajdaság második magyar hivatásos színháza, a Járasi Magyar Népszínház nyolc hivatásos színésszel, Dimitrijević Mara vezetésével. > 1950. november 18-án tartotta meg hivatásos színházként első bemutatóját, Ibsen *Kísértetek* című művét. Elsősorban falujáró színház volt, de gyakran vendégszerepelt

Újvidéken, és 1952 januárjában Belgrádban is fellépett. Tízéves fennállása alatt mintegy 80 bemutatója volt. A műsorban főleg szórakoztató művek kaptak helyet, de bemutatták Molière, Goldoni, Miller, Krleža, Sartre, Shakespeare és Molnár Ferenc, a vajdasági szerzők közül pedig Kvazimodo Braun István és Sulhóf József műveit is. Felszámolása után a színészek – Nagygellért János, Sinkó István, Karna Margit – Szabadkára vagy az Újvidéki Rádióhoz kerültek.¹

1. *Híd*, 1949. 10–11. 599.; MSz, 1949. március 5. 4.; JUMIL; Magyar Színházművészeti Lexikon; Szabó Anikó: A színház vonzásában. Interjú Virág Gáborral. MSz, 2004. december 23.

1949. március 7.

A *Magyar Szó* közölte a Szerbiai Kultúregyesületek Szövetsége által a kultúregyesületek számára elkészített alapszabálymintát, amely előlátja a következő rendelkezést is: „27. szakasz. Az egyesület vagyona az egyesület megszűnése esetén a Szerb Népköztársaság Kultúregyesületei Szövetségének tulajdonába megy át.”

1949. március 11.

Újvidéken megkezdődött Szerbia Népfrontja vajdasági tartományi bizottságának háromnapos II. plenáris ülése. Ez a témája szinte az egész négyoldalas *Magyar Szónak* március 13-án, ebből is több mint 2 oldalon Dobrivoje Vidićnek, a tartományi végrehajtó bizottság tagjának a beszámolóját közli.

1949. március 14.

Jugoszláviában hatályba lépett „a közrend és a béke ellen elkövetett kihágásokról” szóló törvény, amely 5 000 dinárig és 3 hónapig terjedő kényszerszolgálatával sújtotta többek között azokat, akik „megzavarják” a polgárok békéjét, megengedik, hogy lakásukban vagy tulajdonukon be nem jelentett vagy betiltott összejövetelleket tartsanak; megszegik az illetékes hatóság rendeletét az egyes helyekre való belépés és a

meghatározott helyen való tartózkodás tilalmáról; akik kiagyalt és hazug híreket terjesztenek, melyek megzavarják a polgárok békéjét; akik az állami szerveket vagy törvényszabta előírásait leértékelik stb. A megbüntetett személyt bizonyos helységekből ki is tilthatták, s ha róla „fel lehet tétellezni, hogy továbbra is elkövet majd ilyen kihágásokat”, átnevelés céljából „a társadalomra nézve hasznos és 6 hónaptól két évig terjedő munkára utalhatják”.¹

Újvidéken, a Telepen Proletár néven megalakult a város második magyar kultúregyesülete.

1. MOL XIX-J-1-j-5c-28-1949.

1949. március 15–17.

Belgrádban megtartották a Szerbiai Népi Ifjúság III. kongresszusát, amelyen külön gondot fordítottak a nemzeti kisebbségek ifjúságának bevonására. A beszámolóban elhangzott, hogy a II. kongresszus óta 11 824 magyar és 4 295 albán fiatalot vettek fel a szervezetbe.

1949. március 20.

A Szerbiai Írószövetség évi közgyűlésén „Milan Bogdanović hosszan és nagy szeretettel foglalkozott a nemzeti kisebbségekhez tartozó – különösen a magyar – íróegyesületi tagok működésével. Részletesen ismertette a vajdasági magyar irodalmi élet sikereit, s hosszan foglalkozott Laták István, Majtényi Mihály és Gál László munkásságával. A vajdasági írók – köztük a magyar írók – munkásságát Mladen Leskovac, a vajdasági alosztály elnöke is ismertette. [...] Gál László magyar nyelvű felszólalásában megállapította, hogy a vajdasági magyar könyvkiadás az előző évekhez viszonyítva óriási fejlődést ért el, s íróink valamennyien teljes lendülettel, tehetségük és tudásuk teljes bedobásával dolgoznak. Vajdaság magyar írói tudják, hogy ezt a fejlődést nem érhetnék volna el Szerbia népkormányának megértő és áldozatkész támogatása nélkül”. A közgyűlés ismét Milan Bogdanovićot válasz-

totta meg elnöknek. A vezetőségbe bekerült Majtényi Mihály is.

Az újvidéki magyar politikai és kultúrmunkások összejövételén „az egybegyűltek egyhangú határozatot hoztak, melyben mély felháborodással visszautasítják és elítélik a budapesti rádiónak a Tájékoztató Iroda hírhedt határozata nyomán terjesztett koholmányait, rágalmaid és hazugságait”.

1949. március 25.

Mint arról a folyóirat áprilisi száma beszámol, „A *Híd* szerkesztőbizottságának kezdeményezésére értekezletre gyűltek össze Novi Sadon a vajdasági magyarok legkiemelkedőbb közéleti munkásai: a Vajdasági Kultúrszövetség Magyar Osztályának vezetői, a vajdasági magyar írók, a magyar sajtó munkatársai és legszorgalmasabb olvasói, hogy megvitassák a *Híd* legfontosabb és legidőszerűbb kérdéseit. Jelen voltak a *Híd*-vitán Sóti Pál, Nagy József és Farkas Nándor, Szerbia Kommunista Pártja Vajdasági Tartományi Vezetőségének tagjai, a Szerbiai Írók Egyesületének képviselőitében pedig Leskovac Mladen, a szerbiai íróegyesület vezetőségének tagja és Čiplić Bogdan vajdasági szerb író jelentek meg. Részt vett az értekezleten Mihai Avramescu költő, a vajdasági románok irodalmi és népművelődési folyóiratának, a *Luminának* a szerkesztője is. [...] Ez ideig folyóiratunk szerkesztésében a háború előtti *Híd* hagyományos szerkesztési elvei érvényesültek. [...] Átkarolni törekedett az egész világot, [...] másrészt egymaga akarta betölteni a különböző szakágazatú szerb folyóiratok szerepét. [...] A *Híd* – mondotta Sóti Pál felszólalásában – legyen elsősorban irodalmi és népművelődési folyóirat, Vajdaság és a mi népeink kérdéseivel foglalkozzék. Íróink menjenek a munkások és parasztok közé, közvetlen érzékelés alapján írják meg, hogyan él és küzd a mi népünk. [...] Az értekezlet a következő feladatokat tűzte a szerkesztőbizottság

és a munkatársak, illetőleg folyóiratunk elé: 1. teremtsen a *Híd* még szorosabb, közvetlenebb és sokrétűbb kapcsolatokat népünk dolgozó tömegeivel: erősebben domborítsa ki vajdasági jellegét; 2. legyen a *Híd* irodalmi és népművelődési folyóirat, »mindenes« folyóirat helyett; 3. mint népművelődési folyóirat legyen valóban a Vajdasági Kultúrszövetség Magyar Osztályának közlönye, tényleg irányítsa és szervezze tartományunkban a magyar tömegek között folyó kultúrmunkát; 4. a *Híd* szerkesztőbizottsága [...] térjen át a tervszerű munkára”.

1949. március 27.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének évi közgyűlésén Dobrivoje Vidić kijelentette: „Pártunk tartományi vezetősége a múlt év folyamán két ízben készített általános elemzést a vajdasági kultúréletről. Ezeknek az elemzéseknek az alapján tanácskozásokat tartottunk és a kultúregyesületek szövetségének útmutatást, a járási pártvezetőségeknek és szövetségeknek pedig utasításokat adtunk. Most, a JKP KV II. plénuma után, amely új, nagy feladatokat tűzött Pártunk, a néphatóságok, a népi tömegszervezetek és kultúrszövetkezetek elé, csak azt kell megállapítanunk, hogy kultúrszervezeteinknek és egyesületeinknek mit kell tenniük a határozatok végrehajtása tekintetében. Kétségtelen, hogy a falusi munkára vonatkozó határozat érdekel bennünket legjobban, az a határozat, amely feladatunkká teszi a szocialista építőmunka iramának gyorsítását falun. [...] Ez évi március 20-i adatok szerint Vajdaságban a termőföld 37 százaléka már a szocialista szektorhoz tartozik. Ez már egészen megbízható alap az e téren teendő erőfeszítéseink számára. Ma már 75 000 parasztgazdaság tömörült a termelő parasztszövetkezetekbe, s a parasztság abszolút többsége belépett az általános típusú szövetkezetekbe. A II. plénium által a szövetkezeti mozgalommal kapcsolatban elének tűzött feladatok érdekében továbbra is megteesszük a megfelelő intézkedéseket, de meg

kell látnunk azokat a helyeket, amelyekre összpontosítanunk kell a kulturális tevékenységet, észre kell vennünk, mit mulasztottunk 1948-ban, hol voltak a gyenge pontjaink. Először: a vajdasági falvakban közművelődési szervezeteink nem fejtették ki eléggé a kultúrmunkát a termelő parasztszövetkezetekben.” A Közgyűlés új vezetőséget választott, amelynek tagjai: Mladen Leskovac elnök, Sóti Pál első alelnök, Balint Vujkov második alelnök, Bogdan Crevar első titkár, Miloš Šaletić második titkár, Sava Mali, Miloš Hadžić, Olajos Mihály, Juraj Spevák, Zora Krdžalić, Kosta Petrović, Aurel Trifu, Bogdan Čiplic, Gyura Varga, Végh Sándor, Živan Milisavac, Emil Karasek, Olga Arsenijević, Miloš Radojčin, Sima Cucić, Gál László, Milica Iljin, Stevan Jarić, Rehák László, Vojislav Ilić, Milivoj Nikolajević, Brindza Károly, Roman Soretić, Mara Stajić. A felügyelőbizottság tagjai: Živan Boškov, Vladislav Kopunović, Kizur Eta, Pera Stankov, Svetislav Marić.

1949. március 31.

Tito Brionin fogadva Isztria és a szlovén tenger-mellék „népének képviselőit” kijelentette: „Láthatattok, milyen következetesen érvényesítettük a nemzeti egyenjogúság elvét hazánk minden vidékén, ahol nemzeti kisebbségek élnek, mint például Vajdaságban a magyarok és a románok, Kosovo-Metohijában a siptárok, a bolgár határon a bolgárok stb. Vannak iskoláik, gimnáziumaik, saját kultúrájuk. Egész kulturális életüknek megőrizve nemzeti sajátosságait megadtuk a teljes fejlődési lehetőséget, természetesen abból a feltevésből indulva ki, hogy becsületes és hűséges polgárai lesznek szocialista közösségünknek, az új Jugoszláviának. Ugyanezt követeljük itt, Isztriában és a szlovén tenger-melléken is. Nagy hiba lenne, ha valaki itt úgy gondolkodna, hogy amiért egyes olaszok Olaszország mellett szavaztak, mi az olaszokkal szemben másmilyen álláspontra helyezkedtünk, mint a többi nemzeti kisebbséggel szemben.”¹

A Vajdasági Képviselőház Főbizottsága határozatot hozott az Újvidéki Rádió megalakításáról.² > 1949. november 29.

1. *Borba*, 1949. április 3.; Tito 4, 140–141. 2. Đordije Popović: *Radio u Vojvodini*. Novi Sad, 1985, Zajednica radio-difuznih organizacija SAP Vojvodine, 33.

1949. március

A *Híd* márciusi számában M. C. (Malušev Cvetko) *Jegyzetek a Vajdasági Magyar Írók vitaestjén* címmel beszámol arról, hogy a *Híd* kezdeményezésére „Vajdaság magyar írói az elmúlt hó folyamán vitaestet rendeztek azzal a céllal, hogy a vajdasági magyar irodalom alapvető kérdéseit megvitassák és tisztázzák. [...] A felvetett kérdések egyike: van-e, lehet-e vajdasági magyar irodalom? Erre a kérdésre a jelenlevők pozitív választ adtak. Vajdaság különleges helyzetéből különleges társadalmi körülmények alakulnak ki, ezek pedig olyan feladatokat rónak a vajdasági magyarok életét és annak körülményeit ábrázoló íróra, amelyeknek csakis a mi vajdasági magyar íróink tehetnek eleget, illetőleg: a vajdasági magyar irodalom ábrázolhatja hívebben és leghitelesebben itteni magyar népünk és a vele élő testvérnepek fejlődését, egymásraultságát, összefogását. [...] A vajdasági magyarság helyzete nem kívánja meg egyik magyartól sem azt, hogy akár egy percig is megtagadjon a magyar kultúrához való tartozást, viszont nem zárja ki azt sem, hogy a jugoszláv szocialista hazához való ragaszkodásán keresztül az egész haladó és igazi demokratikus emberiséghez tartozónak érezze magát. Ezenkívül tény ma az is, hogy a JSZNK gyorsabb fejlődési tempója és az élet-körülmények különfélesége folytán a vajdasági magyarok ma más fejlettségi fokon állnak, mint a magyarországi, romániai vagy szlovenszkoói magyarok. Itt a jelent és a társadalmi valóságot csak a vajdasági magyar írók ábrázolhatják kellő hitelességgel”.

A szám tartalma: Nagy József: *Jugoszlávia Kommunista Pártja Központi Vezetőségének második plenáris ülésén hozott határozatok új lendületet adnak a mezőgazdaság szocialista átalításának*; Veljko Vlahović: *A munkásmozgalmi erkölcs egyes kérdéseiről*; Mihai Avramescu: *Emlékezés* (Ford. Gál László); Laták István: *Az üdülőhelyen*; Csépe Imre: *Új világ felé*; Ivo Andrić: *Nagyapa naplója*; Jánosi Gábor: *A korusakai szlovének küzdelme a Jugoszláv SZNK-hoz csatlakozásukért*; I. Kuzminov: *Az USA háború utáni gazdasági fejlődésének válságos jellegéről*; Herceg János: *Harcot a magyar nyelv rontása ellen*; Lőrinc Péter: *Gál László verseskönyve alkalmából*; M. C.: *Jegyzetek a Vajdasági Magyar Írók vitaestjén*; H. J. [Herceg János]: *Dula Ilješ: Svet pustara*; Szarvas János: *A Népoktatás harmadik száma*; Lőrinc Péter: *Megnyílt a Vajdasági Múzeum és Képtár Novi Sadon*; F. V.: *A világirodalom a Szovjetunió népeinek anyanyelvén*.

1949. április 2–3.

Újvidéken befejeződött a műkedvelő színházak tartományi szemléje, amelyen 241 szerb, 73 magyar, 32 román, 24 szlovák és 10 ruszin együttes vett részt.

1949. április 4.

Újvidéken megkezdődött a Magyarországról 1948 második felében bedobott, kémkedéssel és propagandával vádolt személyek (Konrád József, Radek György, Angyal Péter, Surányi Antal, Pintér István, Szolga József, Jovan Hrnjak) pere.¹

1. *Borba*, 1949. április 4.; O kontrarevolucionarnoj, 504–505.

1949. április 9.

Belgrádban megkezdődött a Jugoszláv Népfrent III. kongresszusa, amelyen Tito politikai beszámolójában többek között ezt mondta: „A magyar kormány nemhogy betartotta volna a kultúregyezmény szövegét, miszerint a »lehető legnagyobb szívéllyességgel és előzékenységgel«

fog viseltetni a JSZNK polgárai és intézményei iránt, hanem rendkívül durva magatartást tanúsított magyarországi diplomatáink iránt, a magyarországi délszláv kisebbségi tanítókat, Naumovićot és Đorđevićot pedig bántalmazták, és a múlt év július 13-án kiutasították őket Jugoszláviába. A kultúregyezménnyel ellentétben a vegyes bizottság magyar tagozata meg sem kezdte működését, a Magyar–Jugoszláv Társaságot pedig a magyar hatóságok rendeletére átváltoztatták jugoszlávellenes szervezetté azzal a feladattal, hogy ellenséges hadjáratot folytasson Jugoszláviában. [...] Hogy a magyar sajtó és rádió milyen propagandát folytat hazánk ellen, ezt mindenki jól tudja nálunk, hiszen ez az ellenséges jellegű propaganda semmiben sem marad el a mögött a propaganda mögött, amelyet Horthy sajtója folytatott, sőt sok tekintetben még azt is túlszárnyalja, különösen a reánk vonatkozó tények meghamisításában és rágalmazásban. Számunkra alig hihető, hogy a magyar nép egyetért a magyarországi párt- és államvezetők jugoszlávellenes ellenséges politikájával és provokációival. Annál is inkább, mert mi a magunk részéről semmivel sem adtunk okot erre az eljárásra.”¹

Ugyanott Farkas Nándor kijelentette: „A Népfrentben ma 165 287 magyar van. Egyedül 1948-ban a magyar fronttagok száma több mint 80 000-rel emelkedett. Ez bizonyítja, hogy a magyar dolgozó tömegek Jugoszláviában bizalommal viseltetnek Népfrentünk és politikánk iránt, és belépnek a Népfrentbe. Ez a legjobb válasz a budapesti rádió rágalmozóinak.” A Népfrent szövetségi bizottságába beválasztották Sóti Pált is.

1. *Borba*, 1949. április 10.; Tito 4, 159–160.

1949. április 9–10.

A néptáncsoportok versenyének keretében Rumán, Nagybecskerekén és Verbászon megtartott szerémségi, bánáti és bácskai elődöntőkön 11 szerb, 4 magyar, 4 horvát, 2 szlovák, 8 román és 1 bolgár táncsoport vett részt összesen 417 táncossal.

1949. április 10.

Újvidéken megalakult a József Attila kultúregyesület énekszakosztálya.

1949. április 25.

A magyar Honvédelmi Minisztérium Katonai Elhárítási Főcsoportfőnöksége I/2. osztályának összefoglaló jelentése szerint „Az utóbbi hetekben a jugoszláv hatóságok több csoportban nagyszámú Magyarországról kiszökött személyt tettek vissza a határon. A rendelkezésünkre álló adatok szerint április 1-je előtt kb. 40 főt, április 1-jén 22 főt, április 22-én kb. 60 főt. A jelek arra mutatnak, hogy a jugoszlávoknak ezzel az eljárással az a céljuk, hogy a nagy csoportok közé néhány aktív hírszerzőt vegyítsenek el, hogy azok elfogása, kiemelése nehezebb legyen. Ezenkívül több személyt arra használnak fel, hogy jugoszláv propaganda sajtótermékeket küldjenek át velük Magyarországra”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-13-1949.

1949. április 29.

Újvidéken megtartották a néptáncscsoportok versenyének vajdasági döntőjét. A zsűri – Marieta Debeljak, Bogdan Crevar, Milan Konjović és Sava Vukosavljević – a falusi táncscsoportok közül első díjban a horgosiakat és a bácskertesieket részesítette, a második díjat a futakiaknak, a harmadikat a zomboriaknak ítélte oda. A városi táncscsoportok közül az első helyet a szabadkaiak nyerték bunyevác táncaikkal, a második díjat az újvidéki Svetozar Marković és a pancsovai Abrašević táncscsoport kapta, a harmadik díjon pedig a verseci Petru Alba Makra és a nagybecskereki Toza Marković egyesület táncscsoportja osztozott.

A szabadkai Népszínház bemutatta Weigand József *Kéz a kézben* című háromfelvonásos színjátékát, a háború utáni első vajdasági magyar színművet.

1949. április

A *Híd* 4. számában megjelent: Moša Pijade: *Jugoszlávia Kommunista Pártjának harminc esztendeje*; Dobrivoje Vidić: *Kulturmunkánk feladatai Vajdaságban*; Weigand József: *Kéz a kézben*; Gál László: *Tavaszi*; Kövágó László: *Egy vajdasági magyar város a szocialista kultúra útján (Zenta)*; A Szerb Népköztársaság Íróegyesületének évi közgyűlése; Olajos Mihály: *A Híd-vita után*; Gál László: *Almás Gábor útja; Könyvekről*.

A szabadkai Népszínház kiadásában megjelent a *Színpad* című folyóirat első száma.¹

1. MSz, 1949. április 19. 4.

1949. május 5–21.

Szabadkán megtartották a vajdasági állandó színházak 3. szemlét. Vajdaságban ekkor 8 állandó színház működött: a Vajdasági Népszínház Újvidéken, a Horvát Népszínház és a Magyar Népszínház Szabadkán, valamint a pancsovai, nagybecskereki, verseci, zombori és mitrovicai városi színház.

1949. május 6.

A magyar külügyminisztérium szóbeli jegyzékben tiltakozott a JSZNK budapesti követségénél amiatt, hogy – a jegyzék szerint – „április 21-ről április 22-re virradó éjjel a jugoszláv hatóságok több mint száz ellenséges ügynököt tettek át illegálisan a Magyar Köztársaság területére. Elfogatásuk után megállapítást nyert, hogy az átdobottak magyar állampolgárok – volt csendőrök, horthysta tisztek és katonák, tőkés elemek, kereskedők, kulákok és mindenféle szedett-vedett reakciós söpredék –, akik illegálisan hagyták el Magyarországot és szöktek jugoszláv területre, mert szembehelyezkedtek a magyar nép demokratikus törekvéseivel, a Magyar Köztársaság törvényeibe ütköző bűncselekményeket követtek el, és féltek a megérdemelt büntetéstől. Ezeket az országból kiszökött személyeket a ju-

goszláv titkosrendőrség táborokban és börtönökben – így Eszéken, Pélmonostoron, Viroviticán, Đurđevacon és Kaproncán – összegyűjtötte, és kioktatta őket Magyarország politikai, gazdasági, katonai és rendőri intézményeire vonatkozó adatok megszerzésére. Megbízta őket azzal is, hogy az említett adatok megszerzésén kívül politikai romboló tevékenységet is fejtsenek ki, különös tekintettel a küszöbön álló választásokra. Mindezt az áttett ellenséges ügynökök egybehangzó jegyzőkönyvi vallomásai bizonyítják. A Magyar Külügyminisztérium leszögezi, hogy a Magyar Köztársaság ellen irányuló provokatív és ellenséges cselekedetek sorozatában ez az eset példátlan és különösen súlyos, mert azt jelenti, hogy JSZNK kormányának hatósági szervei az imperialisták és új háborús uszítók módszereivel – túl azon, hogy tűrhetetlen helyzetet igyekeznek teremteni a magyar–jugoszláv határon – megkísérlik megbontani a béke nemzetközi frontja egyik bástyájának, a magyar népi demokráciának erejét és egységét”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-29f-13-1949.

1949. május 8.

Szabadkán megnyílt az újjáalakult bábszínház.

1949. május 13.

Marjai József, a belgrádi magyar követség ideiglenes ügyvivője Rajk László külügyminiszternek a Jugoszláv Állambiztonsági Igazgatóság megalakításának 5. évfordulója kapcsán küldött jelentésében beszámolt arról, hogy „Legutolsó jelentésem óta a következő letartóztatásokról kaptam hírt: 1. Meštorović Julka egészségügyi miniszterhelyettes, Bane Andrejev neje; 2. Božović Dušan, a légiflotta alezredese és a helyőrség vezetője; 3. Dapčević Milutin ezredes; 4. Živković Mirko, Vasútügyi Minisztérium; 5. Šuman Zvonimir, Szövetségi Munkügyi Minisztérium; 6. Sakof Franovics, a Temelj vállalat [építési] igazgatója; 7. ing. Stojković Ljubomir, a közép fokú technikai iskola tanára; 8. Perić

Matild, a közép fokú technikai iskola tanára; 9. Szalai József népképviselő, Szabadka”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-5c-28-1949.

1949. május 15.

Petrőcön a vajdasági szlovák közéleti, politikai és kultúrmunkások elítélték a Prágai Rádió Jugoszlávia elleni tájékoztatóirodás kampányát.¹

1. *Híd*, 1949. 8. 443–444.

1949. május 18.

A kultúregyesületek szövetségének szabadkai szervezete keretében mintegy 50 szerb, horvát és magyar író, kezdő tollforgató és irodalomtanár részvételével megalakult a Szabadkai Írók Klubja. A magyar írócsoport elnöke Juhász Géza, titkára Sebestyén Mátyás, a szerkesztőbizottság tagja Gajdos Tibor, Laták István, Lukács Gyula, Weigand József és Balázs Piri Aladár lett. Az összejövetelen határozatot hoztak, hogy irodalmi pályázatot hirdetnek a szerbhorvát és magyar irodalmi csoport azon kezdő tollforgatói számára, akik nem tagjai a jugoszláv írószövetségnek.¹

1. *Híd*, 1949. 12. 666.; MSz, 1949. június 3. 4; Tomán 1984, 5., 630.

1949. május 20.

A magyar kormány ellenrendszabályokat fogantatott Jugoszláviával szemben a magyar–albán légi forgalom korlátozása miatt.¹

Budapesten letartóztatták Rex Józsefet, a belgrádi magyar követség egykori másodtitkárát. Azt követelték tőle, hogy tegyen terhelő vallomást Lazar Brankov, a Rajk-per egyik vádlottja ellen. Az 1950-ben megtartott tárgyaláson ezt meg is tette, amit 1954. évi perújítási tárgyalásán azzal indokolt, hogy „vallomásomat kényszer hatása alatt tettem, ugyanis 8 napig nem hagytak aludni, és aztán 6 napig vertek”.² > 1950. április 20.; > 1950. július 29.

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. ÁBTL 2.1.I/95. Rex József és társai. Perújítási

tárgyalási jegyzőkönyv. 1955. július 29. 199. Idézi A. Sajti 2009, 106.

1949. május 21.

A Szabadkai Írók Klubjának magyar csoportja (Magyar Irodalmi Klub) első összejövetelén előkészítette második negyedévi összejövetelét.¹

1. MSz, 1949. június 3. 4.

1949. május 28.

Jugoszlávia Népképviselőháza elfogadta a Népbizottságokról szóló általános törvényt módosító törvényt, amely, bár a helyi önkormányzatok jogi és gyakorlati helyzetét illetően nem hozott gyökeres változásokat, a Népbizottságokat saját területükön az államhatalom egyetlen és legfelsőbb szerveként jelölte meg.

1949. május 29.

Belgrádban megtartották a Szerbiai Kultúregyesületek Szövetségének 1. évi közgyűlését. Dobrica Ćosić, a szövetség titkára beszámolójában közölte, hogy a szövetség valamivel több mint egyéves fennállása óta maga köré gyűjtött 1 847 kultúregyesületet és 190 kulturális-művészeti egyesületet. Nagy eredményt ért el a kultúregyesületek drámai alosztályai versenyének megrendezésével, főleg a vajdasági műkedvelő együttesek mutattak fel kiemelkedő eredményt, nagyszámban részt vettek a magyar, szlovák, román és ruszin nemzeti kisebbségek műkedvelői is.

1949. május 30.

A magyar Államvédelmi Hatóság „idegen hatalmak javára elkövetett kémkedés miatt” le tartóztatta Rajk Lászlót. A Belügyminisztérium sajtóosztálya a Rajk és még 17 személy letartóztatásáról szóló hírt 1949. június 19-én tette közzé.

1949. május

A *Híd* 5. számában: Brindza Károly: *Kiss Ernő*; Jovan Popović: *Májusi ének*; Vlagyimir Majakovszkij: *Kis májusi dal*; Gál László: *Május elseje a Május 1. szövegkezetben*; Sinkó Ervin: *Mit szól ehhez Kerekes János?*; Szerencsés Ferkó. *Bácskai magyar népmese*; Végh Sándor: *A műkedvelő együttesek évi versenye*; Laták István: *Disputa. Hozzászólás Majtényi Mihály Gajdos Tibor regényéről írt kritikájához*; Herceg János: *Emlékezés egy proletár költőre* (Somogyi Pál); *Szemle (Kulturni život; a Népoktatás 1949. évi 2. száma)*; *A népi táncsoportok versenye*; *Megjelent a Lumina márciusi száma*.

1949. június 1.

Rákosi Mátyás a *Tartós békéért – népi demokráciáért!* című lapban *A jugoszláv trockisták az imperializmus rohamcsapata* címmel rendkívül durva hangon támadta a jugoszláv vezetőköt. A cikket több szovjet lap is átvette.

1949. június 3.

Az Újvidéki Körzeti Bíróságon megkezdődött az Ivanos Sándor vezette csoport elleni nyilvános tárgyalás, amely során a vádlottak elismerték, hogy a magyar hírszerző szolgálat utasítására, Kárpáti József belgrádi magyar nagykövetségi alkalmazott irányításával hírszerző és propagandatevékenységet folytattak Jugoszláviában.¹

1. O kontrarevolucionarnoj, 483.

1949. június 5.

Versecen a vajdasági román közéleti, politikai és kultúrmunkások elítélték a romániai rádióállomások Jugoszlávia elleni kampányát.¹

1. *Híd*, 1949. 8. 445.

1949. június 8.

A *Szabad Nép* beszámolt arról, hogy miután az újvidéki bírósági tárgyaláson az ügyész a belgrádi magyar követség „konzuli igazgatási felügyelőjét”

a Jugoszlávia elleni kémkedésre való felbujtással vádolta meg, válaszul a magyar kormány azonnali hatállyal visszarendelte őt, és egyidejűleg a budapesti jugoszláv követség négy beosztottját – 48 órás hatállyal – kiutasította Magyarországról.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1949. június 11–12.

Újvidéken megtartották Vajdaság legjobb énekarainak versenyt. A döntőn az előversenyek 67 résztvevője közül kiválasztott 18 énekkar vett részt.

1949. június 18.

Magyarország kormánya jegyzéket intézett Jugoszlávia kormányához, amelyben érvénytelennek tekintette az > 1947. július 24-én kötött ötéves gazdasági együttműködési szerződést arra hivatkozva, hogy a jugoszláv kormány nem tett és nem tesz eleget vállalt kötelezettségeinek.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1949. június

A *Híd* és a Testvériség–egység Kiadó kezdeményezésére megalakult a Vajdasági Magyar Nyelvűvelő Tanács, amely első ülésén elfogadta a leggyakrabban használt új szerb kifejezések magyar megfelelőjének jegyzékét.

1949. július 3.

Újvidéken és Vajdaság más helységeiben tiltakozó gyűléseket tartottak annak kapcsán, hogy 1949. április 17-én Párizsban a Szovjetunió, Nagy-Britannia, az USA és Franciaország külügyminiszterei megállapodtak az Ausztria és Jugoszlávia közötti 1938. január 1-jei határok érvényességében, vagyis abban, hogy Karintia Ausztriához tartozzék.

1949. július 9.

Az első internáltak megérkeztek a Goli otok nevű adriai szigetre, ahol főleg a rendszer po-

litikai ellenfeleinek tekintett személyeket tartották rendkívül kegyetlen körülmények között. Elsősorban azokat, akik a Tájékoztató Iroda határozata mellett foglaltak állást. Több mint 90%-ukat „pártbüntetesként” vitték a „kopár szigetre”, tehát bírósági ítélet és a büntetés tartamának kimondása nélkül. 1948 és 1963 között hivatalos adatok szerint 55 000 embert ítéltek el a kominformizmus vádjával, köztük a magyar kisebbség 244 tagját is. Goli otokra mintegy tízezren kerültek, köztük számos magyar értelmiségi és befolyásos vezető is, mint Brindza Károly, Dévavári (Dér) Zoltán, Hock Rudolf, Keck Zsigmond, Lévy Endre, Markovics (Medres) János, Sárkány Szilveszter (Dési Ábel). Az utolsó politikai fogoly 1956-ban hagyta el a szigetet, börtönként pedig csak 1988-ban számolták fel.¹

1. A. Sajti Enikő: *Tito*, 289.; Sajti 2004, 370.; Dragan Marković: *Istina o Golom otoku*. Beograd, 1987, Narodna knjiga.; Berislav Jandrić: Nacionalna i socijalna struktura ibeovaca na Golom otoku 1949–1952. *Časopis za suvremenu povijest*, 1993/25. 2–3., 183–202.

1949. július 25.

A Jugoszláviai Újságírók Szövetségének Igazgatóbizottsága rezolúcióban tiltakozott a magyarországi újságíró-szervezet javaslata ellen, hogy Jugoszláviát zárják ki az újságírók nemzetközi szervezetéből.¹

1. Srebrni jubilej, 948.

1949. július 31.

Vajdaság-szerte megemlékeztek Petőfi Sándor halálának 100. évfordulójáról. Újvidéken Majtényi Mihály, Szabadkán Gellér Tibor, Versecen Girizd László, Pancsován Steinitz Tibor, Topolyán Nagy József, Bácskossuthfalván Brindza Károly, Apatinban Herceg János, Kishegyesen dr. Gyetvai Károly, Adán Rác Vince beszélt a költőről.

1949. július

Megjelent a *Híd* 6–7. kettős száma. Tartalma: Dobrivoje Vidić: *Pártmunka a termelő parasztszövetkezetekben*; Skender Kulenović: *A dervisek nagygyűlése*; Majtényi Mihály: *Az ingovány*; Csépe Imre: *Májusi mezőkön*; Thurzó Lajos: *A traktor*; Herceg János: *Változó világban*; Rácz Vince: *Igaz mese*; Kuti Gyula: *A szabadkai Népkör munkája*; Juraj Spevák: *Kisebbségeink kulturális helyzete a vajdasági szlovák kisebbség kultúrmunkájának tükrében*; Végh Sándor: *Vajdasági néptáncok szemléje*; Gajdos Tibor: *Kéz a kézben. Weigand József színjátékáról*; Bodrits István: *Anyanyelvünkért; Szemle (Nasa štampa; Fiatal szerb írók estje Novi Sadon; Rövid kultúrhírek Magyarországról)*; *Az 1948-as irodalmi Sztálin-díjak; Gorkij kiadatlan kéziratai; G. B. Shaw Liszenkóról; Kultúrhírek a népi demokrácia országaiból.*

1949. augusztus 2.

Tito Szkopjében a Macedón Népköztársaság fennállásának ötödik évfordulója alkalmából rendezett nagygyűlésen kifejtette: „A macedón nép ebben a rövid időszakban bebizonyította, hogy valótlannak voltak a régi Jugoszlávia, Bulgária és Görögország kormánzatainak dajkameséi, miszerint Macedónia csak földrajzi fogalom, macedón nemzet nem létezik, a macedón nép nem képes önmagát kormányozni, hanem idegen gyámságra szorul. [...] A nemzeti kérdésben követett helyes politika lendítette harcba a tömegeket. Vajon a macedónok, a szlovénok, a horvátok, de a szerbek és a többiek is harcba indultak volna-e, ha nem remélték volna, hogy ez a felszabadító háború megszünteti mindazt, ami a régi Jugoszláviában akadályozta népeink testvériségét és egységét? [...] Mi arra törekedtünk a háború után, hogy a bolgár kormány révén legjobb kapcsolatokat teremtsünk a bolgár néppel, [...] a messzi jövőt láttuk magunk előtt, a testvériségben és egységben egyesült boldog balkáni népeket. Elkövetkezett a bledi egyezmény. Itt is arra töre-

kedtünk, hogy valóban szakítsunk a régi gyakorlattal, és marxi–lenini módon véglegesen oldjuk meg a macedónkérdést mint egészet, azaz, hogy a macedón nép ne csak a Vardar menti Macedóniában, hanem a pirini és égei Macedóniában is jogot nyerjen arra, hogy maga döntsön sorsáról. De Bledben is volt alkudozás. Csakhogy akkor a bolgár vezetőknek bele kellett ebbe egyezniük, noha nem egészen, mert elleneztek pirini Macedónia azonnali hozzácsatolását Vardar menti Macedóniához, a nagy anyaországhoz. Ezt későbbre halasztották, amikor majd megvalósul a föderáció Bulgária és Jugoszlávia között. [...] Mindezt elrontotta a Kominform hírhedt határozata. [...] A nemzeti kérdés helyes megoldásának lényege az, hogy minden egyes népnek teljes joga van kormányozni önmagát, [...] hogy minden egyes nép összes testi, szellemi és anyagi erőit mindekelőtt a maga jólétének növelésére használja. A nemzeti kérdésnek ebben a helyes, szocialista jellegű rendezésében mi odáig mentünk, hogy alkotmányunkban kötelezően biztosítottuk, és ezt ma tetteinkben meg is valósítjuk, hogy hazánk haladóbb köztársaságai, Szlovénia, Szerbia és Horvátország anyagiakban támogatják az elmaradottabb köztársaságokat.”¹

1. *Borba*, 1949. augusztus 6.; Tito 4, 229–230.; Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 99.

1949. augusztus 3.

A Macedón Népköztársaság helyőrségi tisztjeihez és tábornokaihoz intézett beszédében Tito kijelentette: „Megbocsátottuk a magyaroknak is a népeinkkel szemben elkövetett súlyos bűnöket, megbocsátottuk a magyar fasiszták által elkövetett bűnöket, habár ezekért az egész országnak, az egész népnek kellett viselnie a felelősséget. Szándékunk azonban nem valósult meg. Meghiúsult az a reményünk, hogy Magyarországgal a legjobb viszonyban élhetünk. A viszony megromlott, a magyarországi vezetők pedig napról napra szórják ránk a legkülönbözőbb rágalmatokat. És

nemcsak rágalmaznak, hanem kendőzetlenül provokálnak és alattomosan gáncsokodnak. Ez már valósággal szörnyűséges méreteket ölt.”¹

1. *Borba*, 1949. augusztus 6.; Tito 4, 243; Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 102–103.

1949. augusztus 10.

Hogyan bännak magyarországi kisebbségünkkel? című cikkében a *Politika* beszámolt arról, hogy Magyarországon letartóztatták és a Tájékoztató Iroda határozatait támogató nyilatkozat aláírására kényszerítették a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége több vezetőjét, köztük Begič Jožát és két lányát, Gáspár Karel, Štajer Martint és másokat. A cikk azt állította, hogy miután Gáspár Karel a nyilatkozat aláírását követően szabadulva nyilvánosan beszélt a vele szembeni bánásmódról, a rendőrség 1949. április 24-én megszervezte meggyilkolását.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-12735- 12738-1949.

1949. augusztus 11.

Az átszökött Karel Trajber, porábi szlovén a magyarországi kominformi inkvizícióról című cikkében a *Politika* azt állította, hogy „a magyarországi szlovén kisebbségnek nincs megengedve az anyanyelvükön írott újságok és könyvek olvasása, és ezt Magyarországon ma is úgy büntetik, mint nyolc vagy harmincnyolc évvel ezelőtt. Az ilyen »kihágás« ma Magyarországon nemcsak ürügy a sovinizmus felélesztésére, hanem ok a gyűjtőtáborok, Pankrac [Pakrac], Bánjica, Auschwitz ismert metódusainak felélesztésére, melyek szerint »indokolt« valakinek a lábát törni vagy ujjait szétzúzni, hogy kivegyenek belőle egy vezetéknév vagy egy elolvasott könyv címét”.¹

1. MOL XIX-J-4-b-15b-12735- 12738-1949.

1949. augusztus 20–21.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület színjátszó csoportja Székelykevény vendégzerepelt. Három egyfelvonásos színmű-

vet adtak elő: *A medve*, *Leánykérés*, *Két ember a bányában*.

1949. augusztus

A Híd 8. számának tartalma: Petőfi Sándor: *Az apostol*; Gál László: *Petőfi Sándor a jugoszláviai sajtóban*; Laták István: *Új élet felé*; Branko Ćopić: *A rettenetes nap*; Csépe Imre: *Májusi dal*; Gál László: *Vladimir Nazor és Oton Župančič halálára*; Vladimir Nazor: *Bozót* (Ford. Ács Károly); Oton Župančič: *A megkövacsolt dala*; Majtényi Mihály: *Puskin*; A. Sz. Puskin: *Csadejevhoz*; Milan Bogdanović: *Az igazság válsága a szocialista kultúrában*; Lőrinc Péter: *A jelenbe ívelő múlt*; *Szemle – a 80 éves belgrádi Népszínház*; *A szlovák közéleti, politikai és kultúr munkások állásfoglalása a Prágai Rádió rágalomhadjárataival szemben*; *A vajdasági énekkarok versenye*; *Puskin műveinek kiadása a Szovjet Szövetségben*; *A román közéleti, politikai és kultúr munkások a romániai rádióállomások rágalomhadjárata ellen*; *A színházak államosítása Magyarországon*; *Az első siptár nyelvű folyóirat*.

1949. szeptember 9.

Az Eszéki Rádió megkezdte rendszeres magyar nyelvű műsorát. Heti két magyar adása volt.¹

1. MSz, 1949. szeptember 6. 4.

1949. szeptember 10.

Pancsován zeneiskola alakult.¹ Az akkor még tanfolyamként megszervezett alsó fokú zeneoktatást Korsós Elemér zeneszerző indította meg néhány érdeklődő kezdeményezésére, és a Vajdasági Végrehajtó Főbizottság oktatási és kulturális megbízottságának javaslatára a szerbiai oktatási minisztérium 1950. január 16-án őt is tette meg első igazgatónak. Miután 1950 júniusában már 177 diákja volt, az év őszén alsó fokú zeneiskolává minősítették, és igazgatónak Petar Josimovićot nevezték ki. > 1946. szeptember 1.

1. Eberst 1974b, 159.

1949. szeptember 16.

Megkezdődött a Rajk László és társai elleni per főtárgyalása, ami miatt a magyar–jugoszláv viszony a mélypontra süllyedt,¹ mert az volt a célja, hogy „büntetőjogilag” igazolja, Jugoszlávia párt- és állami vezetői „az imperialista háborús uszítók rohamcsapatát alkotják”. > **1949. szeptember 24.**

1. Sinkó Ervin: *Akik nem tudják, mi fán terem a szemérem. Avagy Escobar atya látványos feltámadása (Széljegyzetek a budapesti pörnek nevezett csapnivalóan rossz, botrányos színelőadásához).* Zagreb, 1949, Glas rada.

1949. szeptember 24.

A magyar Népbíróság ítéletet hirdetett Rajk László és társai perében. „Népellenes büntetért, kémkedésért, hűtlenségért, az imperialista hatalmak háborús terveinek elősegítéséért és a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésért”¹ Rajk Lászlót, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást halálra, Lazar Brankovot és Justus Pált életfogytiglani, Milan Ognjenovićot 9 évi fegyházra ítélte, Pálffy György és Korondy Béla ügyét katonai bíróság elé utalta. 1949. október 21-én a halálra ítélteken a büntetést végrehajtották.

A jugoszláv kormány a Rajk-per ítélethirdetésének napján jegyzékben tiltakozott a súlyos és megalapozatlan vádak és rágalmak ellen, s a belgrádi magyar követség több tagját kiutasította Jugoszláviából. > **1949. szeptember 26.**

1. *Rajk László és társai a Népbíróság előtt.* Budapest, 1949, Szikra, 255–257.

1949. szeptember 26.

A Rajk-perre vonatkozó > **1949. szeptember 24-ei** jugoszláv jegyzékre adott válaszában a magyar kormány kijelentette: „A Rajk László és társai elleni hazaárulási és hűtlenségi per népbírói tárgyalásán teljes bizonyítást nyert, hogy a Magyar Népköztársaság megbuktatására, vezető államférfiak meggyilkolására, a kapitalista

rendszer és a fasizmus visszaállítására irányuló összeesküvésben mint felbujtók és szervezők részt vettek Jugoszlávia jelenlegi kormányának vezető személyei.” Egyúttal kiutasított tíz budapesti jugoszláv diplomatát.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1949. szeptember 27.

A vajdasági tartományi pártbizottság tanácskozáson ismertette a beszolgáltatással kapcsolatos álláspontjait leszögezve: „a kukorica felvásárlásának tervét teljesíteni kell, ha szükséges, akár adminisztratív eszközök, bíróság és vagyonelektromosítás alkalmazásával is.”

1949. szeptember 28.

A Szovjetunió felmondta a Jugoszláviával > **1945. április 11-én** kötött barátsági, kölcsönös segítségnyújtási és háború utáni együttműködési szerződést arra hivatkozva, hogy a Budapesten > **1949. szeptember 24-én** befejeződött Rajk-perben kiderült, Jugoszlávia „az imperialista körök agresszív politikájának eszközévé vált” a Szovjetunió elleni harcban.¹

1. Petranović, Zečević, 958.

1949. szeptember 30.

A magyar külügyminiszter szóbeli jegyzékben tudatta a jugoszláv követséggel: „A magyar kormány felmentve érzi magát a Jugoszláviával kötött barátsági szerződés kötelezettségei alól.”¹ > **1947. december 8.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1949. szeptember

A *Híd* 9. számának tartalma: Laták István: *Barokó bácsival furcsaságok történnék*; Grigor Vitez: *Hajnal lesz mégis* (Ford. Gál László); Bogdánfi Sándor: *Tagosítás*; Debreczeni József verseiből; Gajdos Tibor: *Elhagyott ház*; Thurzó Lajos: *Este a tengerparton*, *Dubrovnik-i vár*; M. C.: *Szerbia Kultúregyesületei Szövetségének első évi közgyűlése*; Živan Milisavac: *Részlet az igazság*

mozaikjából; Lőrinc Péter: *Forma és tartalom az irodalomban*; Majtényi Mihály: *Goethe*; K. N.: „*A harcosok számítanak rátok*”; Heizler György: *Helyi jellegű termelés a szabad piac részére; Szemle – Mi, a Párt és Tito egyek vagyunk, mondták ki a szlovák néppünnepély résztvevői; Federico García Lorca; Jugoszláv népművészeti kiállítás Norvégiában; Új macedón filmek; Arte e lavoro, az olasz nemzeti kisebbség első irodalmi folyóirata; A Vatikán betiltja saját filmjét; A korszerű irodalmi nyelv kérdései; Elkészült Majakovszkij összes műveinek negyedik kiadása; A bábszínházművészet Csehszlovákiában; Kiutasították Hongkongból Su Kang Ming kínai író; A 60 éves Chaplin és az idei Nobel-békedíj; Súlyos helyzetben vannak az osztrák tudományos és kultúrmunkások.*

1. Brunner József (1905–1978) írói neve Debreczeni József volt.

1949. október 1.

Tito részt vett a jugoszláv hadsereg egységeinek Szerbiában tartott hadgyakorlatán, s annak befejezése után mondott beszédében többek között megjegyezte: „Ki rendezte a budapesti pert? Rajk – nem őtöle, hanem másoktól szerzett értesüléseink szerint – kezdetben valóban ingadozott Jugoszlávia kérdésében, noha mindig rideg volt, amikor csak dolga akadt a mi embereinkkel, nehogy valaki azt mondhassa rá, hogy barátságosan viselkedik a mi embereinkkel. Azért ingadozott, mert nem tetszett neki ez a Jugoszláviával szemben alkalmazott módszer, viszont félt, gyáva volt, hogy ezt meg is mondja. Ingadozása miatt 1948-ban »javításra« küldték Moszkvába. Nem tudom, miként végezték el rajta a »javítást«, de ott volt, és amikor visszatért, belügyminiszter helyett külügyminiszter lett. Helyébe más miniszter került a belügyminisztérium élére, hogy megszervezze a pert Rajk ellen.”¹

1. *Borba*, 1949. október 4.; Tito 4, 314.

1949. október 8.

A JSZNK kormánya tiltakozó jegyzéket adott át a Magyar Népköztársaság kormányának a barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés egyoldalú felmondása miatt. > 1949. szeptember 30.

1949. október 13.

A JSZNK kormánya újabb rendeletet hozott a gabonafélék felvásárlásáról és a vágójószág kötelező beszolgáltatásáról. > 1952. április 7.

1949. október 20.

Az ENSZ Közgyűlése IV. ülészakán Jugoszláviát kétéves időszakra megválasztotta a Biztonsági Tanács tagjává. Visinszkij szovjet küldöttségvezető a szavazás előtt többször is megkísérelte megakadályozni Jugoszlávia megválasztását arra hivatkozva, hogy Jugoszlávia nem képviselheti Kelet-Európát. Amikor eközben a gentleman's agreementre hivatkozott, valójában az országoknak a nagyhatalmi érdekszférák szerinti besorolását kívánta intézményesíteni. A szavazás első fordulójában Jugoszlávia 37 szavazatot kapott az ellenjelölt Csehszlovákia 20 szavazatával szemben, de mivel a megválasztáshoz kétharmados többségre volt szükség, csak a második körben kapott 39 szavazattal lett Ecuador és India mellett a BT nem állandó tagja, ami nyilvánosságot biztosított számára a Szovjetunió Jugoszlávia-ellenes politikájának bírálatához. Jugoszlávia megválasztását Trygve Lie ENSZ-főtitkár is ellenezte arra figyelmeztetve az USA képviselőit, hogy ebben az esetben a Szovjetunió kiléphet a világszervezetből.¹

1. Petranović, Zečević, 959–960.

1949. október 23.

Újvidéken a »vajdasági magyar közéleti munkások, a népfelszabadító háború harcosai és a szocialista építés élharcosainak értekezletén» a magyar kormány Jugoszlávia-ellenes magatar-

tását határozatban ítélték el, amelyben többek között ez állt: „Magyarország vezető emberei ennek a megfontolt ellenséges tevékenységnek első napjaitól kezdve megkísérelték, hogy befolyást gyakoroljanak reánk, vajdasági magyar nemzeti kisebbségre. Megkísérelték, hogy szétfúzzák a magyarok és Jugoszlávia többi népének létrejött testvériségét és egységét. Arra törekedtek, hogy demobilizáló hatást gyakoroljanak ránk, magyarokra a szocializmus hazánkbeli építésében való részvételünk tekintetében. Arra törekedtek, hogy eszközként használjanak fel bennünket jugoszlávellenes és ellenforradalmi mesterkedésükben és szocialista hazánk, a JSZNK ellen akartak fordítani bennünket. Ezek a szégyenletes kísérletek teljes kudarcot vallottak, hála Jugoszlávia dolgozói erkölcsi-politikai egységének, s annak a szétéphetetlen kapcsolatnak, amely fennáll közöttünk, magyarok és a többi testvéri egyenjogú nép között. Ezt az egységet a JKP helyes irányvonala teremtette meg, különösen azóta, hogy Tito elvtárs került Pártunk élére.”¹

1. *Híd*, 1949. 10–11. 529–531.

1949. november 1.

Aleš Bebler jugoszláv küldött tiltakozott az ENSZ-ben a magyar határsértések miatt.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1949. november 16.

A Tájékoztató Iroda Budapesten megtartott III. ülésén elfogadta Jugoszláviával kapcsolatos második határozatát *A jugoszláv párt a gyilkosok és kémek kezében* címmel, amelyről Gheorghe Gheorghiu-Dej tartott beszámolót, és amely szerint „a Tito-klikk teljes mértékben a külföldi imperialista köröknek alárendelt fasiszta ideológiája, fasiszta bel- és áruló külpolitikája szakadékot teremtett a Tito–Ranković-féle kémek fasiszta klikkje és Jugoszlávia szabadságszerető népeinek valódi érdekei között.” A moszkvai *Pravdá*ban 1949. november 29-én közzétett

kommuniké szerint az ülésen a Magyar Dolgozók Pártját Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József és Kádár János képviselte.¹

1. Petranović, Zečević, 962.

1949. november 27.

Vajdaságban a háború utáni harmadik (> 1945. július 8.; > 1947. október 26.) helyhatósági választások során a választókerületek egy részében megválasztották a Népbizottságok tagjait. A többi választókerületben a szavazást > 1949. december 4-én bonyolították le.

A *Slobodna Vojvodina* így írt az Újvidéki Rádió megalakításának indoklásáról: „Az újvidéki rádióállomás megalakításának politikai, gazdasági és kulturális szempontból is hatalmas jelentősége van tartományunk számára, annál is inkább, mert területén nagyszámú nemzeti kisebbség él, amelyek saját nyelvükön ismerhetik meg népeink eredményeit a szocializmus építésében, az ötéves terv megvalósításának és a falu szocialista átalakulásának eredményeit. Megalakítása különösen a JKP KB II. plénuma után vált sürgetővé, amikor megszülettek a falu szocialista átalakításának meggyorsításával, a földműves-szövetkezetek tömegesítésével kapcsolatos határozatok. Ezek megkövetelik a néptömegek széles körű mozgósítását. Emellett a rádióállomás megnyitásával kitöltjük azt az eddigi űrt, amely a lakosság politikai és kulturális életében volt tapasztalható, különösen a nemzeti kisebbségek körében. Műsoraival jelentősen hozzájárul az összes nemzeti kisebbség és a lakosság egyéb részének egyesítéséhez a pártunk helyes politikájáért és szocialista építésünkért folytatott harcban. Hatósugarát tekintve talán elmarad egyes külföldi rádióállomások mögött, de a kedvező földrajzi helyzet folytán műsorai nemcsak a Vajdaság egész területén, de országunk északi és keleti határain túl is hallhatók lesznek, terjeszteni fogja az igazságot a szocialista

Jugoszláviáról. [...] Naponta öt nyelven sugároz műsort, ötször mond híreket és sajtószemlét szerbhorvátul, háromszor magyarul, és egy-egy alkalommal szlovák, román, illetve ruszin nyelven. Emellett a következő állandó műsorokat sugározza: szocialista építés; faluműsor, ifjúsági és pionírműsor, művelődési krónika. Rendszeresen közöl külpolitikai kommentárokat. A faluműsor mellett a legnagyobb figyelmet a művelődési krónikára helyezi. Műsoraiban népszerűsíteni fogja minden nemzeti kisebbség eredményeit, ezáltal ösztönözve őket a szocialista versenyre. Közli a fiatal, tehetséges kisebbségi írók olyan alkotásait, amelyek a szocializmus építésének témáját dolgozzák fel. A műsor zenei részében a rádióállomás külön gondot fordít a nemzeti kisebbségek népzenejére, de mind hazai, mind külföldi klasszikus műveket is sugároz.” > **1949. november 29.**

1949. november 29.

Az Újvidéki Rádió délben az állami himnusz, majd Luka Mrkšićnek, a Vajdasági Végrehajtó Főbizottság elnökének üdvözlő szavai után megkezdte rendes műsorát, ami eleinte napi nyolc, 1951-től 12, 1954 végétől pedig 16 órát tett ki öt – szerb, magyar, román, szlovák, ruszin – nyelven, egyetlen középhullámon. A beszédműsorok mellett magyar nyelven is jelentős saját szórakoztató- és népzenei produkciója volt, már megalakulásának évében három zenekara működött. Első igazgatója Dimitrije Divljak volt, őt 1953-tól Farkas Nándor követte. A magyar műsor nyolc munkatárssal indult, eleinte napi egyórás műsoridővel (> **1950. október 1.**), első szerkesztője Szalai István volt, aki mellett Bogdánfi Sándor instruktorként működött. 1950-ben indultak irodalmi adásai, 1951-ben rendszeresített hangjátékműsorának szerkesztősége pedig országos viszonylatban is jó teljesítményt nyújtott. Az 1954-ben létesült *Rádióiskola* műsora, és havi közlönye a magyar tagozatok fontos segédeszközéül szolgált. Az

Újvidéki Rádió 1965-ben megépült előadótér-mében (M Stúdió) az irodalmi estek és színielőadások sorozata valamelyest pótolta az újvidéki magyar színház hiányát. 1986-tól napi 19 órás, 1989-től – ultrarövid hullámon – 24 óra folyamatos magyar műsort sugároz.¹ > **1949. március 31.; > 1949. november 27.**

Eszéken megalakult a Horvát Népköztársasági Magyar Kultúr- és Köznevelési Szövetség, később Horvátországi Magyarok Szövetsége (HMSZ).

Szabadkán a Városi Múzeumban megnyílt tárlaton Boschán György, Mihajlo Dejanović, Hanga András, Ivanyos Sándor, Stevan Jenovac, Radoslav Kern, Oláh Sándor, Ana Bešlić és Almási Gábor műveit állították ki.

1. Simin Magda: *Így született az Újvidéki Rádió*. Kézirat.; Đorđije Popović: *Radio u Vojvodini*. Novi Sad, 1985, Zajednica radio-difuznih organizacija SAP Vojvodine.; *Hatvan éve szól a rádió. Az Újvidéki Rádió története képekben és vallomásokban*. Újvidék, 2009, Újvidéki Rádió.

1949. november

Az újvidéki Tanítóképző és a Vajdasági Múzeum támogatásával néprajzkutató tanfolyamot szervezett a magyar köznevelés dolgozói számára. > **1951. február 1.**

Megjelent a *Híd* 10–11. kettős száma. Tartalma: Jure Kaštelan: *Dal az én hazámról* (Ford. Gál László); Majtényi Mihály: *Tiltakozunk; Magyar közéleti munkások határozata; Üdvözlő távirat Tito marsallnak*; Sinkó Ervin: *Akik nem tudják, mi fán terem a szemérem*; Debreczeni József: *Júliusi köszöntő, Neve: Péceli András...; Jovan Popović: Harry Schichter hű maradt esküjéhez*; Gajdos Tibor: *Fiatalok*; Herceg János: *Változó világban. II.*; Majtényi Mihály: *Élő víz*; Toma János: *Új kultúra útján...; Néhány szó a vajdasági román kisebbségről*; V. I. Lenin: *Tolsztoj Leó*; Lőrinc Péter: *Tudomány és földművelés*; Herceg János: *Csépe Imre Üzen a föld című könyvéről; Szemle*.

1949. december 4.

Vajdaságban a háború utáni harmadik (> 1945. július 8.; > 1947. október 26.) helyhatósági választások során a választókerületek egy részében megválasztották a Népbizottságok tagjait. 95,02%-os részvételi arány mellett a Népfront listája a leadott szavazatok 94,07%-át kapta. A többi választókerületben a szavazást > 1949. november 27-én bonyolították le 94,79%-os részvételi arány mellett.

1949. december 5.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége Magyar Osztályának Népművelési Szakosztálya összeállította Vajdaság legjobb magyar nyelvű előadóinak aktíváját, hogy a helyi előadókon kívül központilag kiküldött előadók is rendszeresen tartsanak előadásokat a vidéki egyesületekben.¹

1. *Híd*, 1949. 12. 664.

1949. december 16.

A szabadkai Népszínház szervezésében egy hónapos rendezői tanfolyam kezdődött.¹

1. *Híd*, 1949. 12. 664.

1949. december 17.

A Testvériség–egység Kiadó szerződést kötött a Tartományi Kulturális Bizottsággal nemzetiségi – magyar, szlovák, román és ruszin – tankönyvek nyomtatására. A kiadást ekkor még központilag irányították, de a fordítás, lektorálás és eladás a Testvériség–egységre hárult.¹

A *Híd* szerkesztősége irodalmi vitaestet szervezett, amelyen arra keresték a választ, „hogyan érvényesül az irodalom pártosságának elve a vajdasági magyarok irodalmi életében”. Cvetko Malušev megállapította, hogy „íróink alkotásai alapján véve megfelelnek azon követelményeknek, amelyek az irodalom pártosságából adódnak. Éppen ezért a szerkesztőség túllépi feladatkörét, amikor a leadott kéziratok szövegébe »beleja-

vít«”. Gál László mint elengedhetetlen követelményt emelte ki, hogy „a műben jusson kifejezésre megalkotójának egyénisége”. Laták István leszögezte, hogy „a szerző aláírásával közzétett munkáért írója felelős, a szerkesztőbizottság tehát bátran közölje azt”. Rehák László „emlékeztetett arra, hogy beérkeznek gyenge, rossz, sőt káros írások is”. Fehér Ferenc hangsúlyozta, hogy „irodalmunknak a valóságot kell ábrázolnia”. Olajos Mihály „nem volt megelégedve a vitával, mert csak általánosságokról volt szó, egyetlen nevet, egyetlen hibát sem említett senki”.²

1. JMK, 25. – 2. *Híd*, 1949. 12. 665.; *Híd*, 1950. 1–2. 81.; *Híd*, 1984. 5. 632.

1949. december 21.

Steinitz Tibor levele¹ Sinkó Ervinhez: „A budapesti pörről szóló írását, mint tudja, a *Magyar Szó* folytatásokban közli, a *Híd* egy fejezetet hozott, valamint egy részletet közölt a *7 Nap* is. Írói és újságírói körökben nemcsak érdeklődéssel és megelégedéssel olvasták, és mint harcos írást közvetlenül Pijade cikkeivel együttesen emlegetik. Kifogásként a kissé hosszú mondatokat, kemény, de valamennyire nehézkes stílust emlegették. Az olvasó véleménye, néhányat hallottam: tanult belőle, a gyanakvó bizonytalansága világos érvekkel bizonyossá vált, az írás argumentumai meggyőzték, hogy egy rettenetes és egyben gyilkos világcsalás történt. Az írás dokumentációja és érvei tapasztalatom szerint többet tettek, mint bármely más nálunk megjelent írás. Kedves Sinkó elvtárs, befejezésül megismétlem kérésem, küldjön a lap számára, lehetőleg rendszeresen, a tájékoztató hajszával kapcsolatos magyar vonatkozású írásokat.”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 29–30.

1949. december 23.

A JSZNK kormányának gazdasági tanácsa és a Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség központi bizottsága utasítást hozott az állami gazdasági vállalatok munkástanácsainak megalakításáról

és munkájáról.¹ Az utasítás kihangsúlyozta, hogy a munkástanácsok megalakításának célja a munkások közvetlen részvétele a gazdaságirányításban és a terv végrehajtásában, valamint a vállalatok vezetésére alkalmas káderek gyorsabb kiképzése. A munkástanácsok hatáskörébe utalták a vállalat gazdasági tervének, a munkarendnek, a munkaszervezésnek és a normarendszernek a véleményezését, akárcsak a javaslatot tett a munka termelékenységének növelése érdekében. Ugyanakkor azt is leszögezte, hogy a munkástanácsok megválasztásával nem változik sem az igazgató, sem a szakszervezet hatásköre. Az utasításhoz mellékelt kísérőlevél felsorolta azt a 215 legjobban működő vállalatot, amelyekben kezdeményezték a munkástanács megalakítását. Az első munkástanács a solini Prvoborac cementgyárban alakult meg 1949. december 31-én. Amikor Jugoszlávia Képviselőháza 1950. április 27-én meghozta az alaptörvényt az állami gazdasági vállalatoknak és magasabb gazdasági egységeknek a munkaközösségek általi irányításáról,² az országban már 520 munkástanács működött, és számuk októberig 7 136-ra nőtt, amelyeknek összesen 155 166 tagja volt. Ez jelentette az első lépést abban a folyamatban, amely később a kommunális rendszer bevezetésével, az > 1953. január 13-i alkotmánytörvény által a participációnak a felépítmény területére való kiterjesztéséhez, majd 1974–1976-ban az integrális önigazgatás modelljéhez elvezetett. A modell nem mutatkozott sem hatékonynak, sem életképesnek, de decentralizációs hatása a párt hegemoniájának gyengülésével kedvezett a részérdekek érvényesülésének. Így egyrészt szervesen illeszkedett a Jugoszlávia felbomlásához vezető ok-okozati tényezők sorába, másrészt az addiginál valamivel kedvezőbb feltételeket teremtett a vajdasági magyarság társadalmi-gazdasági helyzetének javítására.

1. Petranović, Zečević, 1017–1024. – 2. Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva. SL FNRJ, 1950/43.

1949. december 26–28.

Megkezdődött a Jugoszláv Írószövetség II. kongresszusa, amely meghirdette az antizsdanovista szemléletváltást, „felszámolta a háború utáni szükségszerűséget, és az írók megszabadította azoktól a ballasztoktól, amelyek művészi munkáját gátolhatják.”¹ A nemzeti kisebbségek irodalmáról Mladen Leskovac tartott beszámolót. Löbl Árpád beszámolóját így fejezte be: „Tulajdonképpen nincs is külön vajdasági magyar problémakör, problémáink közösek, a különbség csupán abban áll, hogy mi ezeket a közös problémákat a magunk nyelvén, magyar anyanyelvünkön igyekszünk megoldani.”²

1. *Híd*, 1958. 12. 1003.; Bosnyák 1980, 148. – 2. *Híd*, 1950. 1–2. 74.; MSz, 1950. január 3. 3.; NMJ, 172.

1949. december 29–30.

A JKP KB 3. plénuma rezolúciót hozott az oktatással kapcsolatos feladatokról.¹ Milovan Đilas beszámolójában kifejtette: „Azt emelem ki, ami, úgy tűnik, kétséges: kell-e tanulni az elemi iskolában (vagyis a négyosztályos iskolákban) a saját történelem mellett a jugoszláv nemzetek egész történelmét is, Szlovéniában és Macedóniában pedig a szerb, illetve horvát nyelvet is. Az a véleményünk, hogy az elemi iskolákban a megfelelő osztályokban a saját mellett a jugoszláv nemzetek történelmét is tanulni kellene, természetesen csak általánosságban. A szerb vagy horvát nyelv tanulása kérdésének megoldását magukra a köztársaságokra kell bízni. Mi úgy gondoljuk, hogy lehetőség szerint, legalább legkisebb mértékben, legnépszerűbb formában be kell a szerb, illetve horvát nyelv tanulását vezetni e köztársaságok általános iskoláiba. Helyes lenne ugyanezt tenni a macedón és szlovén nyelvvel Szerbiában, Horvátországban, Crna Gorában, Bosznia-Hercegovinában (Szlovéniában a macedónnal, Macedóniában pedig a szlovénnel).”²

A vitában Krszte Crvenkovszki elmondta, hogy Macedóniában „a tanulók összlétszámának több mint 20 százaléka a nemzeti kisebbségek

tagja, török, siptár, és van egy kisszámú szerb is”. Elpanaszolta, hogy az oroszból fordított tankönyvekben sok a kivetnivaló, és hogy „a siptár tankönyvek Enver Hoxhát dicsőítik. Már egy éve ezek a tankönyvek vannak forgalomban, és mi semmit sem tettünk ez ellen. Megbeszéltük a kosovo-metohijai elvtársakkal, hogy közösen oldjuk meg ezt a problémát”.³ Ugyanezen az ülésen az öt éves terv megvalósításával kapcsolatos feladatok megvitatása során Jovan Veselinov elmondta, hogy a beszolgáltatás során „a parasztság ellenállást tanúsított, különösen Vajdaságban, méghozzá a magyarlakta vidékeken, ahol a tönkrement kereskedők és kulákok Tájékoztató Irodá-s propagandát fejtettek ki. Szükséges volt az ilyen kemény fellépés, mert az idei felvásárlás során e harcnak sokkal kifejezettebb politikai jellege volt, mint addig, egyrészt magának a felvásárlásnak a keménysége miatt, másrészt a falusi kapitalista elemek fölerősödött ellenállása miatt”.⁴

1. HRP3, 87.; NF, 356. – 2. *Sednice Centralnog komiteta KPJ (1948–1952)*. Beograd, 1985, Izdavački centar Komunist, 303–304. – 3. Uo. 330., 333. – 4. Uo. 424.

1949. december

A *Híd* 12. számának tartalma: Lőrinc Péter: *Monopólium-e a tehetség?*; Branko Ćopić: *Az Ifjú gárda írójához*; Oskar Davičo: *Míg az urak urizálnak*; Herceg János: *Hódítók*; Gál

László: *Gorkij: Az anya*; O. M.: *Események kultúrfrontunkról*; Juhász Géza: *Néhány szót a subotikai írók klubjáról*; Bogdanka Čiplić: *Hogyan változott át Milan – hála a Tájékoztató Iroda határozatának* – Grisává; Gajdos Tibor: *A subotikai képzőművészek kiállítása*; Lőrinc Péter: *A tűnő fehér foltok...*; R. Davidović: *A JSZNK gazdasági problémái*. Boris Kidrič könyvéről; V. Teslić: *MagyarTájékoztató Irodá-s vezérek három könyve*; Szemle.

1949.

Az év folyamán megjelent könyvek:

Csépe Imre: *Üzen a föld*; Debreczeni József: *Tündöklő tájon*; Gajdos Tibor: *Tűz a hegyek között*; Gál László: *Ötvenhét vers*; Laták István: *Új élet felé*; Lőrinc Péter: *Nemzet születik Macedónia katlanában*; Lukács Gyula: *A Sárga háztól a Csendes Donig*; Thurzó Lajos: *Napos oldal*.

Ivo Andrić: *Nyuszi* (Zeko. Ford. Herceg János); Ivan Cankar: *Jernej szolgálégy és az ő igazsága* (Hlapec Jernej in njegova pravica); Ivan Cankar: *Szolgák* (Hlapci. Ford. B. Szabó György); Branko Ćopić: *Napsugaras köztársaság* (Sunčana republika. Ford. Gál László).

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 6 (78 500); *Dolgozók* (10 000), 7 *Nap* (9 500), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 000), *Ifjúság Szava* (4 000), *Magyar Szó* (37 000).¹

1. Stoković 1975.

1950

1950. január 10.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya átszervezte munkáját. A *Magyar Szó* beszámolója szerint „az értekezleten Sóti Pál, a Magyar Osztály elnöke elnökölt. A titkárság nevében Olajos Mihály ismertette az osztály múlt évi munkáját és háromhavi munkatervet terjesztett elő. Széles körű vita után, melynek során a hozzászólók, a Magyar Osztály tagjai részletesen megvilágították a beszámoló egyes kérdéseit és kibővítették a munkatervet, átszervezték a szakbizottságokat, új vezetőket állítottak élükre és új tagokkal töltötték fel sorait. Újjászervezték ezenkívül a *Híd* szerkesztőbizottságát is”.¹

1. MSz, 1950. január 12.

1950. január 26.

Magyarországon koholt vádak alapján letartóztatták¹ és 15 évi börtönrre ítélték Csuka Zoltánt, a két világháború közötti jugoszláviai magyar irodalom egyik vezető személyiségét, aki a háború után a Budapesten megjelenő *Látóhatár* fellelős szerkesztője, a Magyar–Jugoszláv Társaság ügyvezető titkára volt. Öt évvel később, 1955. január 26-án szabadult, rehabilitálták. Csuka Zoltán – Dudás Kálmánnal együtt, akit annak idején szintén letartóztattak és több hónapos kínvallatás után szabadult – a magyar–délsláv művelődési kapcsolatok egyik legjelentősebb szorgalmazója volt, mintegy nyolcvan alkotást fordított magyarra, köztük Njegoš, Andrić és Krleža műveit.

1. Bertha Bulcsu: *Írók műhelyében*.

1950. február 3.

Felhívás a *Magyar Szóban*: „A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya felhívja Vajdaság minden magyar kultúregyesületének elnökét, titkárát és még két legaktívabb választmányi tagját, jöjjenek el a vajdasági magyar kultúrmunkások széles körű értekezletére, amelyet Novi Sadon, a József Attila

kultúregyesület nagytermében (Grobļjanska 6. alatt) fognak megtartani vasárnap, február 5-én reggel kilenc órai kezdettel.”

1950. február 5.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya megbeszélést szervezett a kultúregyesületek vezetőivel. Olajos Mihály, a Magyar Osztály titkára elmondta: „Vajdaságban ma 111 magyar kultúregyesület működik 11 város és 20 járás magyarlakta területén. A 34 közigazgatási egység közül, amennyire tartományunk feloszlik, 31-ben van magyar kultúregyesület. A legnagyobb feladat ma az, hogy kifejllesszük az egyesület belső szervezeti formáit. [...] A kultúregyesületek központi feladata, hogy minden erejüket latba vessék a félévi versenyen, amelyet a Szerb Népköztársaság Kultúrszövetsége hirdetett, és amely május elsejéig tart.”¹

1. MSz, 1950. február 7. 4.; *Híd*, 1950. 1–2. 112.

1950. február 15.

Megjelent a *Híd* 1950. évi 1–2. száma. Tartalom: Brindza Károly: *Testvérek*; Gál László: *Kacag a Duna*; Németh István: *Gyilkosok*; Thurzó Lajos: *Téli földeken*; Veljko Petrović: *Kuszi a holdsugarban*; Oskar Davičo: *Mítig*; Majtényi Mihály: *Színek és képek az írókongresszusról*; Lőrinc Péter: *Az emberi élet tükrözése*; Mladen Leskovac: *A kisebbségi irodalmak mai helyzetéről és fejlődéséről a JSZNK-ban*; Lőrinc Péter hozzászólása; *A zágrábi írókongresszus határozata a Tájékoztató Iroda rágalmahadjárataról*; B. Szabó György: *Lenin könyve az irodalomról*; (Szerk.): *Széljegyzetek vitaestünkről*; Majtényi Mihály: „Új élet felé”. *Laták novelláskötetéről*; Herceg János: „Napos oldal”. *Thurzó verseskötetéről*; dr. Gyetvai Károly: *A középkori szerb osztálytársadalom 600 éves törvénykönyve*; Heisler György: *Jugoszláv–magyar gazdasági kapcsolatok*; M. O.: *Életképes népművelési szakosztályt kultúregyesületeinkben*; Cvetko Malušev: *Magyar könyvkiadás az új jugoszláviában*; *Szemle*.

1950. február 17.

Steinitz Tibor írta Herceg Jánosnak küldött levelében:¹ „Megkaptam mindkét írását. [...] Ha megengedi személyes véleményem, igaz, tudom, ez nem nagyon érdekli Magát, az volt az érzésem, hogy barátság ide, barátság oda mégiscsak piederstárlól nézték azoknak a pusztaiaknak életét. [...] Másik írásával kapcsolatban [...] azt hiszem, hogy nagyon általánosítja »generáció« olvasmányainak a megválasztását. És nemcsak a megválasztását, hanem annak csak entellektüel átélését. Ugyanakkor volt itt és mozgott egy olyan magyar »generáció« is, amely tudta, hogy a Weltbühne vagy az Europa-Hefte kit szolgál, hogy kik állnak mögötte, és higgye meg, voltak, akik cselekedtek is. Maga az írás érdeklődésre tarthat számot, csak arra kérném, hogy határolja meg pontosabban az írók és irodalmi termékek helyét – mert hát politikáról van szó, nem csak Irodalomról. [...] És végül szeretném, ha elhinné, amit őszintén írok: igazán tisztelem és nagyon szeretném, ha sűrűbben keresne fel íásaival.”

1. Kézirat.

1950. február 24.

Az Újvidéki Rádió hangpróbát szervezett szerb, magyar, ruszin és román bemondó felvételére.¹

> **1949. november 29.**

1. MSz, 1950. február 17. 4.

1950. február 25–26.

Belgrádban megtartották a Szerbiai Népfront III. kongresszusát, amelyen Petar Stambolić elnöki beszámolójában közölte: „a néphatóságok minden választott szervében képviselőhöz jutottak a nemzeti kisebbségek is. A földreform keretében az agráralapból 10 527 magyar, 4 470 szlovák, 4 203 román és 1 400 ruszin kapott földet. Az iskoláztatás terén az elemi iskolákban a múlt év végén 708 tagozat magyar, 88 román, 106 szlovák és 21 román tannyelvű volt. [...] A Szerb Népköztársaság területén ma 2 magyar, 1 szlovák, 1 román, 1 siptár és 1 bolgár tanító-

képző működik. A nemzeti kisebbségek számára lehetővé vált nemcsak az alsóbb, hanem a középsiskolai oktatás is anyanyelvükön. [...] Vajdaság területén 268 kisebbségi kultúregyesület van. Ezek közül 190 magyar 10 000 taggal, 35 román, 11 ruszin, 32 szlovák. Magában Vajdaságban 158 könyvtár van, 128 580 kisebbségi nyelvű könyvvel.”¹

1. MSz, 1950. február 26. 1.

1950. március 22.

A nagybecskereki választási tömeggyűlésen Moša Pijade kijelentette: „Emlékszem még nehéz helyzetünkre a háború vége felé és mindjárt végleges felszabadulásunk kezdetén. Akkor voltak emberek, akik úgy vélték, hogy durván kell bánni az itteni magyar nemzeti kisebbséggel. Mi azonban, néptársaim, az első pillanattól kezdve szigorúan azon az állásponton voltunk, hogy harcolni kell a nacionalizmus minden jelensége ellen. [...] Mi a nemzeti kisebbségek jogait ugyanolyan komolyan értelmeztük, mint a jugoszláv népek jogait is. Ezért, néptársaim, amikor határainkon túl Moszkva vezényletével rágalmazóan azt beszélük, hogy mi elfojtjuk a nemzeti kisebbségeket, hogy nem adunk nekik jogokat, iskolákat, ez semmi egyéb, mint közönséges sovinizta rágalom, amivel sovinizmust szeretnének szítani nemzeti kisebbségeink körében.”¹

1. MSz, 1950. március 24. 1.

1950. március 26.

Jugoszláviában a háború utáni második (> **1945. november 11.**) parlamenti választások során megválasztották a Népképviselőház 620 képviselőjét. A választópolgárok 92%-a adta le voksát, ezek 93%-a a Népfront jelöltjeire szavazott. Vajdaságban az urnák előtt megjelent 1 008 045 szavazó a választópolgárok 97,8%-át képezte, közülük 13,9% juttatta szavazatát a „vak urnába”, vagyis a lista nélküli szavazóládába. Ez az arány különösen a nemzeti kisebbségek által lakott helységeekben volt magas: Szabadkán a

Szövetségi Tanácsba 14,8%, a Népek Tanácsába 14,6%; Topolyán 13,7%, illetve 13,6%. A Szövetségi Tanács 305 képviselője közül 42-t, a Népek Tanácsába pedig 215-ből 20-at választottak Vajdaságban.¹

1. HRP, 90–91.; NF, 232. szerint Vajdaságban 134 549 szavazat (14,2%) került a lista nélküli urnába.

1950. március

A *Híd* 3. számától a felelős szerkesztő posztján Olajos Mihályt Ernyes György váltotta fel. Tartalom: Sinkó Ervin: *Az istenítélet kürtje, mely csak a baknak a szarva*; Majtényi Mihály: *Forró föld*; Oskar Davičo: *A zárka*; B. Szabó György: *Művészet és kritika*; Prežihov Voranc: *Három fiú*; Bogdánfi Sándor: *Tavaszi élé*; Lőrinc Péter: *Márciusi testvériség*; Laták István: *Nemzet születik. Lőrinc Péter riportkönyve*; *Fiatalok találkozója*; D. M.: *Zombor város kultúrszövetségének munkája*; B. V.: *A járási és városi kultúregyesületi szövetségek egyes szervezeti fogyatékságairól*; Đ. Ranisavljević: *Kultúregyesületeink ünnepi játéka és a művészegyesületek seregszemléje*; *Krónika*.

1950. április 1.

Szabadkán megkezdődött a szakszervezeti kultúregyesületek tíznapos szemléje, amelyen tíz kultúregyesület ének- és zenekari, színjátszó, népművészeti, szólista és szavalócsoportjai vettek részt.

1950. április 2.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya által szervezett színjátszói vetélkedő Zentán megtartott kétnapos záróversenyén a kikindai József Attila kultúregyesület színjátszó csoportját kiáltották ki győztesnek Galsworthy *Ezüstszelence* című drámájának bemutatásáért. A járási, körzeti és kerületi elődöntők – amelyeken a Vajdaságban működő 110 csoport közül 91 vett részt 122 előadással – hangulatáról a

Híd beszámolója tanúskodik: „Megtörtént az, hogy a versenyző csoportok megérkeznek, fél óra idejük sincs a színpaduk berendezésére (három-négy csoport szerepel egy előadás keretében), fellépnek, utána átöltöznek és már fel a tehergépkocsira, gyerünk haza. [...] Például Vršacon, a Kultúrszövetség Magyar Osztálya által kiküldött bírálóbizottság tagjait azzal fogadták, hogy ők bizony nem tudnak semmiről semmit. Még a versenyről sem. Sikerült is nekik a két elsőnek érkezőt a visszautazásra rábeszélni. Ám a harmadik (Oláh Béla) nem hagyta magát befolyásolni, és karöltve a Kultúrszövetséggel, táviratilag hívta be a megjelenni tartozó egyesületeket. Így szinte dróton rángatva elő őket, mégis megtartották a versenyt.”¹

Zomborban kiosztották a jutalmakat a választások tiszteletére indított munkaversenyben legjobbnak bizonyult termelőszövetkezeteknek. Az Újvidéki Rádió beszámolója szerint „a Bratstvo-Jedinstvo termelőszövetkezet nyerte el a tömegesítés első díját, amely a választási idény alatt alakult meg, s már 63 családot tömörített soraiba. Az új szövetkezeti tagok a választásokra együtt mentek, és 8 óráig leszavaztak. Az összeredményeket összegezve a verseny győztese a Proleter termelőszövetkezet 85 ponttal. Jutalmul egy új kocsit és vödört kapott. A második helyet 73 ponttal a Rade Končar termelőszövetkezet foglalta el, a harmadikat pedig a Július 7. termelőszövetkezet nyerte el. Az előbbi egy lószerszámot és egy vödört, az utóbbi pedig egy rádiót és egy vödört kapott jutalmul. A szövetkezetek elégedetten vették át a jutalmat, és megfogadták, hogy a jövőben még odaadóbban küzdenek feladataik megvalósításáért”.

1. ÚR, 1950. április 4.; *Híd*, 1950. 5. 383–393.

1950. április 4.

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban így összegezte az > 1950. április 2-án lezárult vajdasági magyar színjátszó vetélkedő tapasztalatait: „A

műkedvelő színjátszás valóban kiemelkedett a szűk látókörű páváskodásból, kispolgári hiúságból. Komoly, céltudatos munkává vált. Ez azonban egyben műkedvelői mozgalmunk vezetőire, irányítóira is új feladatokat ró. A mozgalomnak nyújtott hatalmas serkentést egységes irányítás alá kell helyezni. A Magyar Népszínháznak mind az utánpótlás nevelése, mind a darabválogatás, mind pedig a segítségnyújtás terén egyaránt az élére kell állnia a mozgalomnak. Ez a feladat készítetett arra az elhatározásra, hogy a Magyar Népszínház a jövőben rendszeres kapcsolatot tart fenn a rendezőkkel, az együttesek vezetőivel időről időre, minden bemutató előtt meghívja őket, s velük együtt a vajdasági magyar írókat és műbírálókat is. [...] Ez a jövő a közeljövő, amit műkedvelői mozgalmunkban már az idén megvalósítunk. Ezzel a Magyar Népszínház hivatásának magaslatára emelkedik. A műkedvelő mozgalom pedig azzá a hatalmas szocialista kultúrát építő, az átnevelést elősegítő megmozdulássá válik, amivé lennie kell. S ez is egyik nagy eredménye a zentai döntőversenynek.”

1950. április 9.

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy „a bácstopolyai Dózsa György szövetkezet földjein vízvezető csatorna ásása közben a szövetkezet tagjai néhány évszázados sírra bukkantak. A megkövesedett csontvázat teljes egészében kiemelték és elszállították a suboticei múzeumba kivizsgálás végett. A csontváz mellett egy agyagkorsót és más tárgyakat is találtak. A lelőhelyen a suboticei múzeum a napokban további ásatásokat kezdeményez”.

1950. április 11.

Az Újvidéki Rádió a szakszervezeti kultúregyesületek Szabadkán > 1950. április 1-jén kezdődött szemléjéről beszámolván megjegyezte: „A kúlai Branko Radičević kultúregyesület 140 versenyzővel lépett fel. Műsorán népi táncok, szavalat, karének, zenekari számok és egyfelvo-

násos színpadi művek szerepeltek. Az előadás arról tanúskodik, hogy az alig egyéves múlttal rendelkező egyesület szépen fejlődik, habár a műsorszámok eszeileg nem voltak kifogástalanok. Ez elsősorban a magyar műsorszámokra vonatkozik. A műsor keretében mindössze két magyar számmal léptek fel, de ezeket sem választották meg helyesen. Az első egy »palotás« volt, mely köztudomásúlag a magyar nemesek és főurak, és nem a pór nép tánca volt. A zenekar által előadott Lehár-keringő sem képviselte a kúlai magyar munkások kultúrmunkáját. Ez természetesen a kúlai szakszervezeti tanács hibája is, mert nem segített a műsor összeválogatásánál.”

1950. április 16.

Újvidéken lezajlott a vajdasági amatőr színházak és színjátszó csoportok vetélkedőjének döntője. A versenyeken 228 szerb, horvát, 90 magyar, 25 szlovák, 27 román és 10 ruszin kultúregyesület vett részt. Nem egész két hónap alatt 486 színelőadást tartottak 128 634 néző előtt. A magyar színjátszó csoportok közül a nagyikindai József Attila kultúregyesület színjátszói vettek részt a döntőben.

1950. április 18.

Az Újvidéki Rádió Kultúrszemléje szerint „A könyvkiadó vállalatnak nehézségei vannak a könyvkiadáshoz szükséges anyagok beszerzésében. Ezenkívül a vállalatnak nem volt elég adminisztratív személyzete, és így a könyvkiadó osztály egyes alkalmazottjaira túlságosan nagy teher nehezedett. Általában a könyvkiadó vállalatoknál az a helyzet, hogy egy-egy alkalmazottra évente átlag 15-20 könyv előállításának gondja hárul, viszont a magyar könyvkiadó osztály egy-egy dolgozójának körülbelül 90 könyv útját kell figyelemmel kísérnie és ellenőriznie. A vállalat már megtett minden intézkedést, hogy új szakembereket találjon, és bővítse az osztály személyzetét. Minden nehézség ellenére a Bratstvo-Jedinstvo könyvkiadó vállalat magyar

osztálya az 1950-es év első negyedévi tervét 83,95 százalékban valósította meg. Az első évnegyedben tervbe vett magyar szépirodalmi könyvek közül a *Ludas Matyi* ötezer példányban jelent meg, a sajtó alatt álló *Arany János összegyűjtött művei* négyezer példányban jelennek meg, *Toldi* szintén négyezer és *Tömörkény válogatott elbeszélései* háromezer példányban jelennek meg a könyvpiacra. Készülőben van Majtényi Mihály vajdasági magyar író *Víz a pusztában* című regénye, Lőrinc Péter vajdasági író *Birtokkisajátítás és aratási sztrájk* című történelmi műve.

A műsor beszámolt a *Híd* márciusi számának megjelenéséről is megjegyezve, hogy a folyóiratot e számtól „új szerkesztő jegyzi, Ernyes György fiatal kultúrmunkásunk, aki nagy kedvvel és hozzáértéssel látott hozzá kedvenc folyóiratunk szerkesztéséhez”.

1950. április 24.

A szabadkai Népszínház bemutatta Branislav Nušić *A megboldogult* című komédiáját.¹

1. MSz, 1950. április 23. 4.

1950. április

Megjelent a *Híd* fiataloknak szentelt 4. száma. Írásaikat B. Szabó György vezette be *Az új nemzedék hangja* címmel.¹ Tartalom: Németh István: *Helytelen világ*; Fehér Ferenc: *Bocsássatok meg, Panaszos dal*; Petkovics Kálmán: *Gát*; Major Nándor: *Emlékezés*; Juhász Géza: *Tolsztoj történetiszemlélete*; Borus Erzsébet: *Mire megjön a tél*; Poros Anna: *Éj*; Sárosi Károly: *Kuruc kori költészet*; Hatala Zoltán: *Kútásó*; Bóna Júlia: *Halászelet a Tiszán*; Madarász András: *A mai helyes nyelvészemlélet*; Gellér Tibor: *Hozzászólások ifjúságunk irodalmi szemléletéhez*; Tomán László: *Debreczeni József verseiről*; Dragi Milenković: *Érték vagy szemét...?*; Bori Imre: *Izvor*; *Újabb tanúbizonyságok*; Agnes Humbert: *Visszatérve Jugoszláviából*; Begovics Imre: *A Novi Sad-i művészi amatőr fényképkiallításról*; Bori Imre: *Krónika*. Hangya András rajzai.

A szám megjelenése valamelyest tükrözte az országban zajló folyamatokat, amelyek keretében a Tájékoztató Iroda határozata nyomán kialakult szovjet–jugoszláv ellentét részeként a Jugoszláv Írószövetség II. kongresszusa állást foglalt a szovjet típusú irodalomszemlélettel szemben. Ugyanakkor a vajdasági magyar sajtóban heves és majd az év végéig elhúzódó vita kezdődött az „öregek” és „fiatalok” között, amelyben a feltörekvő nemzedék bírálói a legdurvább politikai diszkvalifikációktól sem riadtak vissza. A vita a következő évben ismét lángra kapott a folyóirat előző évfolyamának > 1951. április 1-jei elemzése után, majd pedig a folyóirat tizenöt éves jubileuma (> 1951. augusztus) kapcsán. Az ellentétet végül maga a fiatalok mentora, B. Szabó György tompította el. Ezzel párhuzamosan az új nemzedék tagjait kiszorították tőlük még fiatalabbakkal az *Ifjúság Szava* című lap addig általuk irányított irodalmi rovatából > 1950 novemberében új szerkesztőtanácsot alakítva, amelynek tagja Bálint István, Borbély János, Burány Nándor és Vörösbaranyi Zoltán lett.

1. *Híd*, 1984. 5. 626.; Bosnyák 1980, 138–181., 195–198.

1950. május 10.

A 7 *Napban* Bogdánfi Sándor csaknem egy teljes újságoldalon gúnyolta ki a fiatal szerzőknek a *Híd* > 1950. áprilisi számában megjelent írásait.¹

1. Így indultok ti... *Pionír Híd* áprilisi szám. Szerkesztette Bogdánfi Sanyika. 7N, 1950. május 10.; Bosnyák 1980, 196.

1950. május 11.

A *Híd* áprilisi száma kapcsán Rehák László, a *Magyar Szó* felelős szerkesztője három folytatásban bírálta a fellépő fiatal írókat.¹

1. *Az új nemzedék hangja?* MSz, 1950. május 11. 4.; MSz, 1950. május 12. 4.; MSz, 1950. május 13. 4.; Bosnyák 1980, 196.

1950. május 13.

Az *Ifjúság Szavában* Tomka Gábor felelős szerkesztő aláírás nélküli cikkben bírálta az > 1950. áprilisi *Híd* szerzőit *Nem ez az új nemzedék hangja* címmel, megjegyezve: „Az áprilisi *Híd* fiataljai – ezt elvárjuk tőlük – kiheverik betegségüket. Ha majd ifjúsági tömegeinkkel egy úton indulnak el, egyazon eszmétől hevítve, akkor adhatnak csak majd egészen más irodalmat, olyat, amely valóságunkat ábrázolja, és éppen ezért társadalmunk, új nemzedékünk nevelésében is fontos tényező. Ha az új hangot halljuk tőlük, akkor a mi hangunknak valljuk az övékét. [...] Igaz, lapunk hasábjain is olvashattunk nem oda illő verseket és elbeszéléseket. A bírálat megvolt és okultunk belőle. Ennek az az eredménye, hogy a jövőben nem követünk el ilyen hibát.”¹

1. Bosnyák 1980, 163., 196.

1950. május 19.

Gál László *Eltévedt fiatalok* címmel a *Dolgozókban* így bírálta az > 1950. áprilisi *Híd* szerzőit: „az én hitem szerint nagy baj van az olyan ifjúsággal, amely a forradalom éveiben is menekül a forradalomtól. Láttam már húszévest, aki akkor forradalmár volt, később kispolgár, még később ellenforradalmár. De aki már húszéves korában az (irodalmi) ellenforradalomnál kezd, az minden valószínűség szerint megmarad – és nem csupán – az irodalmi ellenforradalomnál. Az összefüggések logikája kérlelhetetlen.”¹

1. Bosnyák 1980, 196.

1950. május 20.

Az *Ifjúság Szava* című lap Fehér Ferenc és Major Nándor által szerkesztett irodalmi rovata közölte Sinkó Ervin egyik felszólalását a fiatal írókhoz, ezzel közvetetten válaszolva az > 1950. áprilisi *Híd* bírálóinak.¹

1. Bosnyák 1980, 196.

1950. május 25.

Tito Belgrádban a magyar nemzetiségű földműveseket tömörítő vörösmarti Petőfi Sándor Termelőszövetkezet küldöttségét fogadva kifejtette: „Szövetkezeteknek a legnagyobb sikert és legjobb előmenetelt kívánom, mind a magatok javára, mind pedig közös államunk, az új Jugoszlávia javára. Ti tudjátok – hiszen már magatok is hangoztattátok az előbb –, hogy mi az új, szocialista Jugoszláviát a teljes nemzeti egyenjogúság elvére alapítottuk. Ma mindenki meggyőződhet arról, hogy ez nem csupán népamító jelszó volt, hanem lényeges életszükséglet. Ha egy állam fenn akar maradni, és ha az illető államban több nemzetiség él, akkor nem szabad megengednie, hogy egyik nemzetiség kiváltságokat élvezzen a többi kárára. Éppen ezért mi a jövőben is mindig a nemzetiségek teljes egyenjogúságának elvét fogjuk képviselni, mert ahol nincs nemzeti egyenjogúság, nem lehet szociális igazság sem. Ti, akik nálunk a magyar kisebbséghez tartoztok, legyetek meggyőződve, hogy hazánkban ennek az elvnek alapján minden jogot megkaptok ugyanúgy, mint a többi nemzet. A magam részéről pedig szívetekre kötöm, hogy a helyi lakossággal a legjobb egyetértésben éljete.”¹

1. *Borba*, 1950. május 27.; Tito 5, 185.

1950. május 27–29.

Bácskerteszen néptánc-szemináriumot tartottak.¹

1. *Híd*, 1950. 6. 459.

1950. május 31.

Kosovo-metohijai látogatása során Priştinában mondott beszédében Tito kijelentette: „Albániában, Bulgáriában, Magyarországon és Romániában ma intézményesen azon fáradoznak, hogy ezeknek az országoknak a népeit gyűlöletkeltésre uszítsák Jugoszlávia népei ellen. De még ez sem elég nekik, azzal is próbálkoznak, hogy országunkon belül szintén kölcsönös gyűlöletet szítsanak egyes nemzetiségeink között. Óvakodjatok az efféle provokátoroktól, a nemzeti gyűlölködés és

sovinizmus szítóitól. Szocialista alkotmányunk előírja, hogy a nemzeti gyűlölködés ellenkezik szocialista törvényeinkkel, tehát hivatalból üldözendő. [...] Emlékeztek rá, milyen testvéri viszonyban éltünk az albán néppel egészen a Kominform hírhedt határozatáig, hogy az albán nép milyen hálával tekintett a testvéri Jugoszláviára [...] Nem hiszem, hogy az albán népet el lehet választani Jugoszlávia népeitől, mert egyik is, másik is belátta: csak testvéri egyetértésben, kölcsönös megbecsülésben fejlődhetnek helyes irányban és gyorsan, viszont minden gyűlölködés, illetve a nemzeti gyűlölködés bármiféle szítása csak rosszul végződhet. Még egyszer figyelmeztetek benneteket: vigyázzatok a provokátorokra, óvakodjatok tőlük és üldözzétek őket, mert csak bajt okozhatnak nekünk. [...] Magyarországgal szintén megteremtettük a rendezett viszony feltételét, noha a magyar fasiszták irtották népünket Vajdaságban. A magyaroknak azt mondtuk, fátymolt borítunk a volt kormányzati vezetők régi bűneire, kezét nyújtunk nekik, hogy a jövőben együtt haladjunk tovább.”¹

1. Borba, 1950. június 3.; Tito 5, 200–203.

1950. május 31.

A magyar kormány bejelentette, hogy lezárja a jugoszláv határt és határzónát létesít.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1950. május

A *Híd* 5. számának tartalma: Brindza Károly: *Május elseje*; Gál László: *Május*; Čedo Kisić: *Az esztétikát is sújtja a marxizmus revíziója* (Ford. Steinitz Tibor); Laták István: *Májusi vigalom*; Lőrinc Péter: *Selyem zsebkendő*; Csépe Imre: *Májusi éj*; Debreczeni József: *Hideg krematórium* (XX–XXII. fejezet); Weigand József: *Vers* (Részlet az *Ördögűzők* című színjátékból); Thurzó Lajos: *Gyermekkoromból*; Herceg János: *Nušić Branislav*; Louis Adamich *Jugoszláviáról*; Lőrinc Péter: *A százéves balzaci mű*; Weigand József: *Ez évi műkedvelőversenyeink tanulságai*; *Krónika*.

1950. június 2.

Sinkó Ervin az *Ifjúság Szavában* a *Híd* áprilisi számát értékelve szembeszállt a bírálók szempontjaival mondván: „az autoritativ, kártevő kritika hangja” hallatja magát.

1950. június 4.

A *Magyar Szóban* Bori Imre válaszolt az > 1950. áprilisi *Hídről* megjelent kritikákra.¹

1. Bosnyák 1980, 196.

1950. június 20.

Rex Józsefet, a belgrádi magyar követség egykori másodtitkárát a Budapesti Törvényszék hűtlenség vádja alapján életfogytiglani fegyházra ítélte.¹ > 1949. május 20.

1. A. Sajti 2009, 107.

1950. június 24.

Az *Ifjúság Szava* irodalmi rovata leköszölte a vajdasági körútja során Újvidékre is ellátogató Sinkó Ervin bevezetőjét, amelyet az újvidéki fiatal írók által szervezett értekezleten mondott el, ahol felkérték, „adjon útmutatást és tanácsot a fiataloknak, hogy a jövőben még eredményesebben munkálkodjanak”.¹

1. Bosnyák 1980, 196.

1950. június 26.

Jugoszlávia Képviselőháza meghozta a munkástanácsokról szóló törvényt. Az év októberéig 7 136 munkástanácsot alakítottak meg 155 166 taggal. Ezek kétharmadának a törvény szerint fizikai munkásnak kellett lenniük.¹

Részlet Titónak a jugoszláv népképviselőház ülésén mondott expozéjából: „A tények azt bizonyítják, hogy mi már a háború folyamán megoldottuk a nemzeti kérdést, s így szüntettük meg a nemzeti elnyomást hazánkban. Ezt úgy értük el, hogy megalakult a Macedón, a Crna Gora-i, a Horvát, a Bosznia-Hercegovina-i, a Szlovén és a Szerb Népköztársaság. Kommunista pártunk műve volt ez, hiszen több mint húsz

éven át harcolt a cél eléréseért. Olyan gyökeresen megoldottuk a nemzeti kérdést, hogy az valóban példaként szolgálhat nemcsak más országoknak, ahol megoldatlan a nemzeti kérdés, hanem a Szovjetunióknak is. Mert népeink valóban önmagukat kormányozzák, s nem kényszerítenek rájuk bizonyos vezetőket kívülről, az úgynevezett vezető nemzet részéről, éspedig egyszerűen azért nem, mert mi tagadjuk bárminemű vezető nemzet létezését. [...] Joggal tarthatunk tehát igényt arra, hogy az összes szocialista országok közül egyedül mi oldottuk meg helyesen, vagyis a marxizmus tudományának szellemében, a nemzeti kérdést. Ezt bizonyítja a nem szocialista jellegű eljárás egyes népekkel szemben a Szovjetunióban és a helytelen bánásmód a nemzeti kisebbségekkel Bulgáriában, Magyarországon, Romániában stb. Tehát aki csak akar, győződjön meg a helyszínen arról – de ne csak nálunk, hanem a fent említett országokban is –, hogy hol találhatók meg a fajüldözés és a nacionalizmus (hogy ne mondjam, a fasizmus) elemei, vajon nálunk-e vagy pedig azoknál, akik bennünket illetnek ilyen nevekkal.”²

1. Arday Lajos: *Reformok és kudarcok. Jugoszlávia utolsó évtizedei, és ami utána következett*. Budapest, 2002, BIP, 213.; *Világtörténelmi enciklopédia*. Kossuth Könyvkiadó, 1982.; Nagy Imre szerk.: *Vajdaság. A Kárpát-medence régiói. VII. Pécs–Budapest, 2007*, Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó, 131–132. – 2. *Borba*, 1950. június 27.; Tito 5, 217–218.

1950. június

A *Híd* 6. számának tartalma: Gál László: *Mese medvéről, sasról, rengetegről*; Sebestyén Mátyás: *Erőpróba*; Ács Károly: *Tollamhoz*; Herceg János: *Jakov Ignjatović*; Lőrinc Péter: *Fiatalok „Híd”-ja*; Debreczeni József: *Jugoszláviai magyar nyelvünk*; Sava Vukosavljević: *Visszatekintés kórusaink szemléjére*; Sulhóf József: *A megboldogult. A Magyar Népszínház Nušić-bemutatója*; Boško Petrović: *Milivoj Nikolajević rajzainak gyűjteményes kiadása*.

A *Híd*ban Löbl Árpád is csatlakozott az > 1950. áprilisi *Híd*ban megjelent fiatal szerzők támadóinak sorához: „Kosztolányi is adott politikát, csak hogy éppen a »pardon« politikáját. Félek, hogy akarva vagy nem akarva – fiatal lírikusaink is adnak minden berzenkedésük ellenére – és éppen ezzel – politikát. Csak éppen nem kíváncsi politikát. Legbensőbb intenzitásukat adják, apolitikus mivoltukat. De beteges, de dekadensen vén és fáradt ez a benső élet.”¹

1. Bosnyák 1980, 21., 196.

1950. július 29.

A vajdasági tartományi pártbizottság bürojának ülésén megállapították, hogy a választópolgárok 73,26%-a tagja a Népfrontnak. A magyar választópolgárok 59,3%-a volt a Népfront tagja, a románok 52,5%-a, a ruszinok 47,9%-a és a szlovákok 41,3%-a, és ezt az arányt elégtelennek minősítették.¹

Magyarországon a Legfelsőbb Bíróság jogerősen 15 évre mérsékelte Rex Józsefnek, a belgrádi magyar követség egykori másodtitkárának a Budapesti Törvényszék által > 1950. június 20-án hűtlenség vádjára alapján kirótt életfogytiglani fegyházbüntetését.²

1. NF, 250. – 2. A. Sajti 2009, 107.

1950. július

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének keretében megalakult a Magyar Kisebbségi Írók Klubja.

A *Híd* 7. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Kulturális örökség és szocialista realizmus*; Vladimir Nator: *Öröm* (Részlet); Oton Župančič: *Tito marsallhoz*; Szirmai Károly: *Patkányok*; Lőrinc Péter: *Pártszerűség és hazafiság*; Fehér Ferenc: *Mesék után*; Petkovics Kálmán: *Kezdet*; Urbán János: *Cseresznyeszedés*; Majtényi Mihály: *A román vers és román próza nálunk*; Sulhóf József: *Magyar népdal, magyar nóta*; Bogdánfi Sándor:

Vajdaság szerepe Jugoszlávia mezőgazdaságában; Mi az, amire Ehrenburg Ilja nem tud felelni?; A Népi Ifjúság szemléje; A vajdasági pionírok hangversenye Novi Sadon; Régi iparos- és céhkiállítás a verseci Múzeumban; Népegyetemek a Vajdaságban; Jugoszláv irodalmi est Bécsben.

1950. augusztus 22.

A Szerbiai Népfront Vajdasági Szervezete Tartományi Bizottságának plénumán megállapították, hogy „a falvakban kifejtett politikai munka terén tapasztalható lemaradás” kifejezésre jutott a népkölcson jegyzésében is. Augusztus közepéig ugyanis Zentán a tervezett összeg 0,4%-át, a Tisza menti járásban pedig 0,31%-át jegyezték be.¹

1. NF, 349.

1950. augusztus

Újvidéken a Jugoszláv Könyvtárosok Szövetségének tanácskozásán Dragiša Polužanski, a Matrica srpska főkönyvtárosa felvetette a nemzeti és kisebbségi központi könyvtárak megalakításának gondolatát.¹

A *Híd* 8–9. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Kulturális örökség és szocialista realizmus. III.*; Laták István: *Hidverésnél, Invokáció*; Majtényi Mihály: *Vörös csillag*; Brindza Károly: *A nagy pör*; Oskar Davičo: *Szerbia* (Ford. Ács Károly); B. Szabó György: *Petőfi elbeszélő költészetének néhány sajátosságáról*; Mácsay István: *Forr a munka*; Németh István: *Kis oktalanok*; Borbély János: *Tragédia*; Lőrinc Péter: *Két part között* (Szenteleky Kornél); Tüz Imre: *Magyar Központi Könyvtár*; dr. Ernst Diamant: *Franjo Kuhač és a magyar népzene*; Végh Sándor: *A kikindai József Attila kultúregyesület színjátszó csoportjának munkája*; Gál László: *Hozzászólás Bogdan Čiplic bírálatához; A mai Jugoszlávia; Bolgár rágalmak egy macedón íróról; Eszperantó mozaik*; T. Doban: *Hajnalba. Mihai Avramescu versei; Néprajzi kutatások Bela Crkva környékén*; T. Doban: *Falum éneke. Jon Balan versei.*

A folyóirat közölte a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének drámapályázatát, amelyre „a színdarabok bármely nyelven írhatók”.

1. *Híd*, 1950. 8–9. 615–617.

1950. szeptember 18.

A Népfront Tartományi Bizottságának Végrehajtó Bizottsága megalakította titkárságát a következő tagokkal: Stevan Doronjski, Sava Mali, Ruža Tadić, Radomir Radujkov, Dobrivoje Vidić, Paško Romac, Rehák László.¹

1. NF, 292.

1950. szeptember 28.

Belgrádban megkezdődött a Szerbiai Kultúregyesületek Szövetségének 2. évi közgyűlése, amelyen Miloš Hadžić, Vajdaság Végrehajtó Főbizottságának tudomány- és kultúrügyi megbízottja „a nemzeti kisebbségek kulturális nevelése terén elért sikerekről beszélve hangsúlyozta, hogy mindezek a sikerek Pártunknak a nemzetiségi kérdésben elfoglalt helyes álláspontjáról tanúskodnak. Szerbia kultúregyesületeinek szövetsége hathatósan támogatta a falvakban élő nemzeti kisebbség kulturális fejlődését. Az előadó adatokat sorolt fel a nemzeti kisebbség kulturális fejlesztése terén végzett munka sikerességéről, majd kijelölte azokat a feladatokat, amelyeket szem előtt kell tartani a nemzeti kisebbségekkel való kultúrmunkában: fejleszteni kell a népművelési tevékenységet, különösen az asszonyok körében, segíteni kell a nemzeti kisebbségeknek, hogy emeljék közoktatási munkájuk eszmei színvonalát, fejleszteni kell a nemzeti kisebbségek kádereit, anyagi támogatásban kell őket részesíteni, támogatni kell kiadói tevékenységüket, el kell őket látni megfelelő anyaggal, eszközökkel stb.”¹

1. MSz, 1950. október 1. 4.

1950. szeptember

1948 júliusától a magyar határszervek által a magyar–jugoszláv határon kiváltott incidensek

miatt a jugoszláv kormány 27 tiltakozó jegyzéket intézett a magyar kormányhoz.

1950. október 1.

Negyed órával bővült az Újvidéki Rádió magyar műsorának addig átlagban egyórás napi műsorideje. Nagyobb terjedelmet kapott a *Pionírműsor*, a *Falu hangja* és az *Építjük a szocializmust* című műsor, emellett ettől kezdve szombat esténként felváltva sugároztak *Vidám műsort*, illetve rádiójátékot.¹

1. *Hid*, 1950. 10. 725.

1950. október 3.

Újvidéken megjelent a *Sportújság* című lap első száma.¹

1. MSz, 1950. október 1. 4.

1950. október 4.

Újvidéken új külalakban, képes lapként jelent meg a *7 Nap* című lap 24 oldalon.¹ > 1946. április 5.

1. MSz, 1950. október 1. 4.; EM, 269.

1950. október 8.

A *Magyar Szó* közölte, hogy „Az UNO¹ politikai különbizottsága befejezte az emberi jogok magyarországi, bulgáriai és romániai megsértésének ügyét, és 39 szavazattal 5 ellenében elfogadták az ausztráliai javaslatot. Ez elítéli Magyarországot, Bulgáriát és Románia kormányát, mert megtagadták az együttműködést az Egyesült Nemzetekkel és a nemzetközi bírósággal. Három állam tartózkodott a szavazástól”. A lap közli Vladimir Popović jugoszláv delegátus beszédét is, amelyben többek között ez áll: „A felvetett kérdésben a jugoszláv delegáció régebben azt az álláspontot képviselte, hogy téves dolog az UNO elé vinni egy olyan kérdést, amely a nemzeti államok kizárólagos hatáskörébe tartozik. A jugoszláv delegáció meg is maradt a mellett az álláspontja mellett, hogy a nemzeti bíróságok büntető törvényeinek alkalmazása tulajdon állampolgá-

raikra kizárólag a nemzeti igazságszolgáltatás ügye és az Egyesült Nemzetek nem illetékesek beavatkozni ebbe a kérdésbe. Ha azonban valamelyik országban az emberi jogok és alapvető szabadságok rendszeres megszegése nemcsak szórványos eset, hanem rendszerre válik, akkor egészen más képet ölt az ügy. Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok rendszeres megszegése a nemzetközi biztonságot veszélyezteti. [...] Különösen érvényes ez, ha egyes népcsoportok nyelvi, faji stb. hátrányos megkülönböztetéséről van szó. [...] Magyarország, Bulgária és Románia ismételten megszegték a békeszerződést Jugoszláviával szemben. Példaként megemlíti az egyes szerződésszegéseket. Magyarország, Bulgária és Románia kormánya valójában szerződésszegést követ el, amikor erőszakosan széttelepíti a jugoszláv nemzeti kisebbséget. A jugoszláv nemzeti kisebbséget erőszakosan elhurcolták még azoknak az országoknak a határain túl is, amelyeknek az állampolgárai. Mindezt csupán azért, mert jugoszláv nemzetiségűek.”

1. Egyesült Nemzetek Szervezete.

1950. október 11.

A *7 Nap*ban Bori Imre burkolt formában polemizált az > 1950. áprilisi *Hid* fiatal szerzőit támadókkal.¹ Közlésére a következő számban Löbl Árpád reagált. > 1950. október 18.

1. Bori Imre: Képzelt beszélgetések. Eckermann beszélgetései Goethével. 7N, 1950. október 11.

1950. október 14.

Újvidéken a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének plénümán elfogadott határozat legfontosabb feladatként a falu kulturális és közművelődési színvonalának emelését határozta meg. Ugyanakkor kiosztották a hat hónapos kultúrverseny díjait: 71 egyesület és alosztály összesen 730 000, valamint 68 kultúrmunkás 319 000 dinár jutalomban részesült.¹

1. MSz, 1950. október 15. 1.

1950. október 16.

Belgrádban kisebbségi könyvkiállítás nyílt. A Prosveta kiadó elárúsító helyiségeiben magyar, szlovák, ruszin, albán, török és olasz írók eredeti alkotásai mellett Majakovszkij, Puskin, Gorkij kisebbségi nyelvekre lefordított műveit is kiállították.¹

1. MSz, 1950. október 19. 4.

1950. október 18.

A 7 *Napban* Löbl Árpád ugyancsak burkolt formában válaszol¹ Bori Imrének az > 1950. áprilisi *Hid*-vitát érintő előző heti cikkére. > 1950. október 11.

1. Lőrinc Péter: Éjjel álmomban... 7N, 1950. október 18.

1950. október 19.

Újvidéken a Magyar Irodalmi Klubban Fehér Ferenc tartott irodalmi estet. A verseket a szerző és Szegedi Mária adta elő, Bori Imre pedig méltatta.¹

1. MSz, 1950. október 22. 2.

1950. október 21.

Vajdaság Népképviselőháza 8. rendes ülésén Stevan Babić, Vajdaság Legfelsőbb Bíróságának elnöke a népbíróságok munkájáról beszámolva elmondta: „Vajdaságban a bíróságok imitt-amott felmerülő fogyatékoságaik ellenére lényegében megoldották feladataikat. Pedig a feladatok nem voltak könnyűnek mondhatók. Vajdaság két olyan állammal határos, amely a Tájékoztató Irodá-s táborba tartozik, Magyarországgal és Romániával. És vezetőik jugoszlávellenes hajszájukban nem válogatták az eszközöket. A dolgozóknak, a dolgozók hatóságának és így a népbíróságnak is fokozott éberséggel kellett és kell ügyelnie a békés, szocialista építésre. Hazánk külső és belső ellenségei katonai és politikai vereségük után gazdasági téren harcolnak a dolgozó nép ellen. Úton-útfélen akadályozzák a néphatóság és a Párt intézkedéseit. Különösen

falun folyik kemény harc. Ezek a népelleneségek a többi között dolgozóink ellátása, a felvásárlás sikeres megvalósítása ellen törnek.” Az elnök a *Magyar Szó* tudósítása szerint „adatokat közölt, amelyekből kitűnik, hogy ezzel szemben Vajdaság területén a nép és az állam elleni bűncselekmények száma évről évre csökken. 1947-hez viszonyítva az év első hat hónapjában a nép és az állam elleni büntettek százaléka mindössze 25,1, a nemzetiségi, faji és vallási gyűlölet szításáért elítéltek százaléka 11,8”.¹

1. MSz, 1950. október 22. 1.; HRP, 96.

1950. október 22.

Újvidéken megnyílt a vajdasági képzőművészek 4. tárlata, amelyen három magyar festő is kiállította műveit: Ács József, Husvéth Lajos és Ruzsicska Pál.¹

1. MSz, 1950. október 23. 4.

1950. október 28.

Az Újvidéki Rádió bemutatta Karinthy Frigyes *Bűvös szék* című művének hangjátékváltozatát és Majtényi Mihály *Csempe szájú literes* című kabaréját a szabadkai Magyar Népszínház színészeinek előadásában.¹

1. MSz, 1950. október 28. 4.

1950. október 29.

Zágrábban, az Antifasiszta Nőfront III. kongresszusán mondott beszédében Tito a sajtó szerepéről szólva megjegyezte: „Semmiképpen sem értünk egyet azzal, hogy mondjuk a Szovjetunió némely vezetőit azonosítják az orosz néppel vagy a szovjet népekkel; de vonatkozik ez bármely más ország vezetőire is. [...] Mi nem akarunk harcolni egy egész nép ellen, akár kicsi, akár nagy. [...] Nem kifogásolom a karikatúrát egyes személyekről vagy egy-egy csoportról, de népek ellen fellépni a legnagyobb hiba.”¹

1. *Borba*, 1950. október 30.; Tito 5, 264.

1950. október 31.

A szabadkai Magyar Népszínház bemutatta Henrik Ibsen *Kísértetek* című művét.¹

1. MSz, 1950. október 30. 4.

1950. október

A *Híd* 10. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Kulturális örökség és szocialista realizmus. V.*; Csépe Imre: *Tavaszi reggel, Delelőn túl, Falum fölött süt a nap*; Majtényi Mihály: *Száz forint*; Major Nándor: *Hej, otthon ilyenkor, Fürjet fogott öregapám*; Miroslav Krleža: *A bistrica–lesnai ütközet* (Ford. Sinkó Irma); Borus Erzsébet: *Józan és megbocsátó arccal*; Újlaki Frigyes: *Rokonoknál*; Jovan Jovanović Zmaj: *A kacsá és a béka* (Ford. Gál László); Saffer Pál: *Keresztúton*; Jean Cassou: *Üzenet a jugoszláv értelmiségnek*; Lőrinc Péter: *Népi kultúra – népies kultúra*; Laták István: *Sterija-darab a magyar színpadon*; Bori Imre: *Sinkó Ervin elbeszélései*; Toldi György: *A vajdasági magyar nyelvről*; Bori Imre: *Upton Sinclair: Jimmie Higgins; Krónika*.

A folyóirat beszámolt arról, hogy Újvidéken megalakult a Fiatal Írók Klubja, amely „összefogja, egyesíti Vajdaság minden nemzetiségének fiatal íróit”. Szeptember elején irodalmi találkozót szervezett Sinkó Ervinnel, és „előreláthatólag az év végén jelenik meg a magyar osztály által összeállított antológia”. Ugyanebben a számban a *Híd* meghirdette irodalmi pályázatot, amelyen a következő műfajokkal lehetett részt venni: elbeszélés, vers, egyfelvonásos, háromfelvonásos, tanulmány, irodalmi riport, humoros karcolat.

1950. november 1.

Szabadka község képviselő-testülete határozatot hozott arról, hogy a Horvát Népszínház keretében megalakul a Szabadkai Opera. Szervezője és első igazgatója Milan Asić karnagy volt. Az opera zenekara 1951. január 8-án adta első hangversenyét, 1951. február 1-jén pedig bemutatták Ivo Tijardović *A kis Florami* című operettjét.

Az előadásokat szerbhorvát és magyar nyelven tartották. Az operaelőadásokkal Újvidéken és Zomborban, az operettekkel Vajdaság minden nagyobb városában vendégszerepeltek, két balletet is bemutattak. Az alapító az 1953–1954-es évad végén döntött az Opera megszüntetéséről. Az utolsó előadást 1954. július 6-án tartották.¹

1. Eberst 1972, 158.; Eberst 1974b, 159.

1950. november 3.

A *Magyar Szó* tájékoztatót, hogy „a szövetségi kormány tudomány és kultúrügyi tanácsa értekezletet tartott Beogradban. Ezen a közoktatásügyi szervek eddigi munkáját vitatták meg és új határozatokat hoztak... A kultúr munka demokratizálása terén nagy szerepe lesz ezentúl a járási és a városi Népbizottságok kultúrügyi tanácsának. Habár ezek a tanácsok már eddig is működtek, néhol alkalmatlannak bizonyultak számos kérdés megoldására. A szövetségi kormány tudományos és kultúrügyi tanácsának határozata alapján ezek a tanácsok most új feladatot kapnak. Munkájuk önállóbb lesz. Helyenként, ahol a kultúrélet fejlettebb, a közoktatási tanácsok mellett kultúrügyi és művészeti tanácsok is alakulnak, amelyek a kultúr intézmények és a tömeges kultúr szervezetek kérdéseivel, valamint a helység városrendészetével is foglalkoznak. A járási és a városi tanácsok ügyeit jóval több ember intézi majd, mint eddig. A kulturális nevelő munka így módon kiterjedélyesedik és javul”.

1950. november 5.

A Torontálvásárhelyen megtartott irodalmi esten fellépett Gál László, Majtényi Mihály, Löbl Árpád (Lőrinc Péter), Herceg János, Csépe Imre, Kovács Károly (Ács Károly), Fehér Ferenc, Glaug János (Galamb János) és Borús Erzsébet, valamint Füstös Katica és Kukucs Olga, az Újvidéki Rádió énekesei.¹

1. MSz, 1950. november 4. 4.; MSz, 1950. november 5. 4.

1950. november 6.

Leo Sulzbergernek, a *New York Times* európai igazgatójának kérdéseire válaszolva Tito kijelentette: „Amikor a görögországi macedón kisebbséget említjük, nem gondolunk déli határaink valamiféle kiigazítására. Csak a macedón kisebbségre gondolunk, s az de facto létezik, és mivel létezik, elvi okokból nem engedhetjük meg, hogy mi vegyük le ezt a kérdést a napirendről, már csak azért sem, mert a kominformbeli országok, nevezetesen Bulgária, nagy hajsztát folytatnak ellenünk e kérdéssel kapcsolatban. [...] A görögországi macedón kisebbségnek meg kell adni kisebbségi jogait, ahogyan mi is megadjuk itt Jugoszláviában a jogokat a nemzeti kisebbségeknek. Továbbá az a véleményünk, hogy a macedón kisebbséget nem szabad üldözni.”¹

1. *Borba*, 1950. november 9.; Tito 5, 271–272.

1950. november 7.

Topolyán az októberi forradalom évfordulója alkalmából tartott ünnepségen Apró Mátyás, a járási pártvezetőség szervezeti titkára mondott beszédet.¹

1. MSz, 1950. november 9. 4.

1950. november 18.

A topolyai Járási Magyar Népszínház együttese bemutatta Henrik Ibsen *Kísértetek* című művét Garay Béla rendezésében. A szereplők: Dimitrijevic Mara, Krémer Rezső, Sinkó István, Mohai Lajos, Krémer Rózsa.

A *Magyar Szó* közölte: „A néphatóság határozatával a topolyai amatőr színház hivatásos magyar népszínházzá alakul át. A subotica melletti ez lesz a második hivatásos magyar népszínház hazánkban.” A topolyai Járási Magyar Népszínház az > 1949. március 5-én először bemutatkozott járási amatőr színházból jött létre. Megalakulásakor 8 hivatásos színésze volt.

1950. november 19.

Zentán Thurzó Lajos-émlékestet tartottak. A költő munkásságáról Gál László és Herceg János emlékezett meg, műveiből Szegedi Mária, Cser Vera és Nagy József adott elő.

1950. november

A *Híd* 11. számának tartalma: Gál László: *Irodalom és miszticizmus*; Herceg János: *Kicsike*; Ács Károly: *Versenyben a nappal, Egymásé és mindenkié*; Sinkó Ervin: *Miroslav Krleža műve*; Sárosi Károly: *Vörös Márta*; Boško Petrović: *Vihar, Autóbuszon*; Bóna Júlia: *Kezdet*; Lőrinc Péter: *Szólamirodalom*; Sulhóf József: *A hangsúly és a nyelv zenéje*; B. Szabó György: *A vajdasági képzőművészek IV. kiállítása*; Penavin Olga: *A szlavóniai szigetmagyarság*; Ágoston Mihály: *Magyar népmesék*; Pataki László: *Színjátékok kézikönyve*; Herceg János: *Kísértetek*; Brindza Károly: *Könyvterjesztő munkánkról*.

Löbl Árpád (Lőrinc Péter) írta: „A legszörnyűbben a vajdasági fiatal írók tanácskozásán rémültem meg. Akkor, amikor a szerbül író Iványi szólalt fel. Tudtam, hogy verskötetének legtöbb darabja az új formalizmus szólam- és jelszómodorosságának áldoz, annál inkább meglepett felszólalása. Azt hangoztatta fiatalok és öregek előtt, hogy nincsen marxista esztétika, általában semminő más esztétika sincsen. Csupán az egyén van. [...] Hiszen ha csupán Iványi darálna a magáét! De – írtam már róla – ennek a relativizmusnak a jegyében folyt le az ULUS¹ tavaszi tárlata is, ennek a relativizmusnak a jegyében állítja össze irodalmi mellékletét egyebek között az *Iffúság Szava* is. Az új formalizmus elől futunk, menekülünk sokan és joggal – és észre se vesszük, hogyan rohanunk bele a régi formalizmusba, a relativizmusba, a nihilizmusba.”

1. Udruženje likovnih umetnika Srbije – Szerbiai Képzőművészek Egyesülete.

1950. december 1.

A Vajdasági Tartományi Pártbizottság Irodájának ülésén elfogadott jelentés szerint a népkölcson jegyzése különösen a nemzeti kisebbségek által lakott azon helységeken adott gyenge eredményt, ahol az > **1950. március 26-i** jugoszláv képviselőházi választási eredmények is gyengék voltak.¹

1. NF, 265–266.

1950. december 28.

A jugoszláv képviselőházban az 1951. évi katonai költségvetés indoklása során Tito kifejtette: „A békeszerződés szerint Magyarország 65 000 főnyi szárazföldi katonaságot és határőrséget tarthat fegyverben, valamint 5 000 főt a légierőben, tehát összesen 70 000 embert. Viszont a magyar hadsereg, határőrség és rendőrség létszámát, amely 1947-ben összesen 43 000, 1948-ban pedig 60 000 volt, 1949-ben 103 000-re növelték. Ebből a hadsereg létszáma körülbelül 50 000, a rendőrségé 38 000, a határőrségé pedig 15 000. 1950-ben Magyarországon katonai szolgálatot teljesít az egész 1928-as és 1929-es korosztály, s ezenkívül meg az 1927-es és az 1930-as korosztály egy része, tehát a parancsnoki állomány nélkül körülbelül 150 000 ember, úgyhogy beleszámítva a parancsnoki állományt is, a teljes létszám 165 000 ember. Következésképpen Magyarország körülbelül 95 000 emberrel, azaz 235 százalékkal túllépte a békeszerződésben engedélyezett létszámot. [...] Nagyon érdekes lenne tudni, ki ellen fegyverkeznek. Ki ellen fegyverkezik például a velünk határos Románia vagy Bulgária és Magyarország, hiszen csak velünk szemben provokálnak különféle határincideneket, erődítéseket építenek, és különféle más katonai előkészületeket tesznek. [...] És továbbá, vajon olyan régen volt-e az, amikor ők, a többi fasiszta megszállóval együtt szülőföldünket gázolták, falvainkat gyújtogatták és a békés lakosságot gyilkolták Szerbiában, Macedóniában, Vajdaságban stb.? Vizsgáljuk csak a hazánk

ellen folytatott propagandájuk tartalmát. Nem hasonlít-e hajszálnyi pontossággal Boris Koburg, Horthy és mások propagandájához? Nem juttatják-e kifejezésre különféle módon már ma is hódító igényüket egyes vidékeinkre? Nem, ezeknek mi semmit sem hihetünk azok után, amit tettek, és amit most megint tesznek ellenünk.”¹

Sinkó Ervin levele² Kovács [Ács] Károlyhoz: „Téved, ha azt hiszi, hogy számomra teljesen ismeretlen. Már egy idő óta felfigyeltem a nevére, hála a *Híd*-ban időnként megjelenő írásainak. És köszönöm, hogy bizalommal fordult hozzám. Nagyon figyelmesen olvastam beküldött fordításait, és csak azt mondhatom, hogy nem mindennapi szenzibilitásról tanúskodnak nüánszok és általában a szavak és a ritmus értéke iránt. Az én véleményem az, hogy feltétlenül folytassa a munkát. Krležának is megmutattam az ő verseinek ezeket a magyar változatait, és ő teljesen úgy reagált rájuk, mint én. Persze egy-egy szó itt és ott is akad, amit másképp szeretnék, de ezt levélben nemigen lehet megvitatni. Jövő hónap második felében pár napra Vajdaságba fogok utazni, s azután Beogradban lesz előadásom, a Kolarčev univerziteton – tehát vagy Novi Sadon vagy Beogradban személyesen beszélhetjük majd meg ezeket az apróbb változtatási indítványaimat, amelyek, ismétlem, nem lényegeselek.”

1. *Borba*, 1950. augusztus 29.; Tito 5, 319–322. –

2. Kovács József sajtó alá rend., jegyzetek: *Sinkó Ervin levelezése. II. 1945–1967*. Budapest, 2006, Argumentum Kiadó, 31–32.

1950. december

A *Híd* 12. számának tartalma: Gál László: *Irodalom és miszticizmus. II.*; Fehér Ferenc: *Valaki a gépbe diktál, Mellemen sir egy margarét, Nálam járt anyám, Önarckép 1950-ből*; Kolozsi Tibor: *Bátorság*; Drago Gervais: *Három testvér* (Ford. Gál László); Sinkó Ervin: *Hazugságok és igazságok*; Saffer Pál: *Mese a kezdetről*; Galamb János: *Vándorúton, Lira, Önkínzás*; Sulhóf József:

Csalódás; Gál László: *Thurzó Lajos emlékezete*; Penavin Olga: *A szlavóniai szigetmagyarság*; Majtényi Mihály: *G. B. Shaw*; Bori Imre: *Makarenko: Új ember kovácsa*; Bori Imre: *Majtényi Mihály újabb elbeszélései*; Herceg János: *Ördögűzők. Weigand József színjátéka a Magyar Népszínházban*; E. Gy.: *Képet, rajzot, térképet a népegyetemi előadásokon*; Éri Pál: *A zrenjanini Petőfi Nép kör munkájáról*; *Krónika*.

1950

Az év folyamán megjelent könyvek:

Debreczeni József: *Hideg krematórium*; Garay Béla: *Színjátékok kézikönyve*; Garay Béla: *A színjátszás művészete*; Herceg János: *Bors és fahéj*; Herceg János: *Változó világban*; Komáromi József Sándor: *Háry János ébresztése*; Lőrinc Péter: *A nagy póri pör. Birtokkisajátítás és aratósztrák Vajdaságban*; Lőrinc Péter: *Hét-köznapi*; Majtényi Mihály: *Forró föld*; Sinkó Ervin: *Tizennégy nap*.

Ivan Cankar: *Elbeszélések* (Pripovetke Ford. Hornyik János); Milorad Ćirić: *A jelenés* (Ford. Hornyik János); Jovan Jovanović Zmaj: *Gyerekek, madarak, állatok* (Deca, ptice, veverice); Jugoszláv elbeszélők (Jugoslovenski pripovedači); Branislav Nušić: *A megboldogult* (Pokojnik. Ford. Herceg János); Branislav Nušić: *A miniszter felesége* (Gospođa ministarka. Ford. Herceg János); Branislav Nušić: *A világ* (Svet. Ford. Garay Béla); Branislav Nušić: *Világháború* (Svetski rat. Ford. Garay Béla); Jovan Sterija Popović: *Felfuvalkodott tők* (Pokondirena tikva); Kosta Trifković: *A tanfelügyelő* (Školski nadzornik); *Vidám színpad* (Vesela pozornica. Ford. Kollin József és Steinitz Tibor).

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 6 (58 000); *Dolgozók* (10 000), 7 *Nap* (9 500), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 000), *Iffúság Szava* (4 500), *Magyar Szó* (18 000).¹

1. Stoković 1975.

1951

1951. január 1.

A szabadkai Vajdasági Magyar Népszínház egyesült a Horvát Népszínházzal Narodno pozorište – Népszínház néven.¹

1. NMJ, 170.

1951. január 6.

A jugoszláv kormány egyezményt kötött az Amerikai Egyesült Államok kormányával, amelynek értelmében az USA élelmiszersegélyt küldött Jugoszláviának. > **1951. június 11.**; > **1951. november 14.**

1951. január 8.

A Szabadkai Opera zenekara megtartotta első hangversenyét.¹ > **1950. november 1.**

1. Eberst 1972, 158.

1951. január 20.

Az Újvidéki Rádió Lenin halálának évfordulójáról megemlékezve részletet közölt *Elkerülhetetlen-e a kötelező államnyelv?* című írásából: „A liberálisok abban különböznek a reakciósoktól, hogy legalább az elemi iskolákra elismerik az anyanyelven való oktatást. Azonban teljesen megegyeznek a reakciósokkal abban, hogy kötelezővé kell tenni az államnyelvet. Mivel indokolják az államnyelv kötelezővé tételét azok a pártok, amelyek ezt az álláspontot védik? Minden bennszülöttet vaskézzel kell tartani, nem szabad megengedni, hogy »szétszaladjanak«, Oroszországnak oszthatatlannak kell lennie, s minden népnek alá kell vetnie magát a nagy orosz elvnek, mivel állítólag a nagyoroszok voltak az országépítők és egyesítők. Ezért az uralkodó osztály nyelve kötelező államnyelv kell, hogy legyen. Puriskovics úrék egyenesen azon lennének, hogy egyáltalában megtiltsák azt a »kutyaugatást«, amellyel Oroszország nem nagyorosz lakossága beszél.” Szalai István szerkesztő megjegyezte: „Az írás nyomán felismerhetik hallgatóink szocialista valóságunkat, amely biztosítja a nemzeti kisebbségek nemzeti kérdésének tökéletes megoldását, tehát a miénket, magyarokét is.”

ségek nemzeti kérdésének tökéletes megoldását, tehát a miénket, magyarokét is.”

1951. január 23.

A szabadkai Népszínház magyar együttese Patáki László rendezésében bemutatta Bródy Sándor *A tanítónő* című háromfelvonásos falusi életképét.

1951. január 31.

A jugoszláv kormány rendeletet hozott a munkástanácsok és igazgatóbizottságok megválasztásáról. > **1949. december 23.**

Az Újvidéki Rádió *Ifjúság hangja* című műsora Hirschler Ferenc tollából Puskás Ferencről közölt írást bírálva a magyarországi sport professzionalizálódását, amelynek keretében „a labdarúgók képzettségüknek megfelelő katonai rangot kaptak. Természetesen a ranglétrán a futballtudás alapján lehetett csak följebb jutni. Ez a lehetőség még nagyobb ambícióval töltötte el a játékosokat, s mind azon voltak, hogy minél előbb elérjék a tiszti rangot. Érthető! A csillagó egyenruha nagyobb tekintélyt jelentett a »sportladyk« előtt, míg a nagyobb fizetés gondtalanabb életet. Puskás öcsi, a csapat legjobb játékosa »főhadnagy lett«. Csak azt sajnálta, hogy a mezre nem varrhatta föl a csillagokat.”

1951. január

A *Híd* 1. számától Ernyes György felelős szerkesztő mellett a *Híd* társszerkesztője Majtényi Mihály. Tartalom: Komját Aladár: *Meghalt Lenin*; Brindza Károly: *Kínpadon*; Gál László: *Béke*; Szirmai Károly: *A nyomorék*; Radu Flora: *Dal az én hazámról* (Ford. Gál László); Florika Štefan: *Én, Szeretnék...* (Ford. Balázs Pál); Vladimir Nazor: *Az ekés király* (Ford. Kovács Kálmán); Paško Romac: *Szökés után*; Borús Erzsébet: *Ki látja a szemeimben?*, *Csukott szemmel...*, *Ti, ketten...*, *A városodnál jártam*; Vébel

Lajos: *Alázatosan jelentem...*; Živan Milisavac: *Ablak az európai kultúra felé. A Szerb Matica és a Letopis alapításának százhuszonötödik évfordulójára*; Gál László: *Ady Endre – Vajdaságban*; Bori Imre: *Mi és a Mladost öt éve*; Penavin Olga: *A szlavóniai szigetmagyarság*; Szlávnity Mária – Bóna Júlia: *Két jelentős kiállítás a Vajdasági Múzeumban. A népvándorlás kora Vajdaságban. Novi Sad a történelem folyamán*; Lőrinc Péter: *A marxizmus–leninizmus könyvei* (A Testvériség–egység kiadó füzetei); Bálint István: *Vera Panova: Fehér vonat*; Sulhóf József: *A gyászoló család. Nušić-bemutató a suboticei és a topolyai Magyar Népszínházban.*

A *Híd* e számában Bori Imre a *Mladost* című lap ismertetése során megjegyezte: „Az egész vajdasági magyar irodalom égető kérdéseinek jó részét könnyűszerrel meg tudnánk oldani, ha a *Híd* mellett a vajdasági magyar fiatalok és kezdő írók irodalmi folyóiratot kapnának. [...] A másik ezzel kapcsolatos dolog a fiatalok műveinek kiadása. Ezzel kapcsolatban még nem történt semmi különös. Ha megnézzük a szerb és a horvát fiatalok írásainak kiadását, látjuk, hogy az szervezett, és hogy nagy gondot fordítanak rá. [...] Szerény ismereteim szerint legalább négy verskötet, három prózai gyűjtemény és két regény várja, hogy az olvasó elé kerüljön.”¹

A Népoktatás, Vajdaság Autonóm Tartomány Közoktatásügyi Osztálya neveléstudományi folyóirata 1951. évi 1. számának tartalma: B. Szabó György: *Vázlat egy módszertani egység feldolgozására középiskolai irodalomtanításunk anyagából* (Arany János); Mirnics József: *A magyar–horvát kiegyezés és kora*; Velimir Penavin: *A fizika tanításának empirikus megalapozása*; P. V.: *Az 1950 októberében tartott körleti szeminariumokról*; M.: *A diákok bélyeggyűjtése*; Általános megjegyzések a VAT kisebbségi iskolák használatára szánt olvasókönyvek összeállításához; Árvay Ilona: *Ilić-Jovanović: Az emberi*

test és egészségtan a gimnáziumok III. osztálya számára; --; *Földrajzi alapismeretek; Kérdések és feleletek.* Felelős szerkesztő Brunet Elemér.

1. Bori Imre: *Mi és a Mladost öt éve. Híd*, 1951. 1. 58–61. Idézi Bosnyák 1980, 140.

1951. február 1.

Aleksandar Ranković belügyminiszter a Jugoszláv Képviselőházban tartott beszámolójában közölte: „1945 és 1951 között 3 777 776 személyt tartóztattunk le és 686 000 személyt likvidáltunk.”¹

A Szabadkai Opera megtartotta első bemutatóját. Ivo Tijardović *A kis Florami* című művét adta elő.² > **1950. november 1.**

Németh István írta az Újvidéki Rádió *Faluhíradó* című műsorában: „A Vajdasági Kultúrszövetség Magyar Osztálya nemrégén falukutató csoportokat szervezett, hogy egyes vajdasági és szlavóniai magyar községekben, mint például Kupuszinán, Doroszlón, Gomboson, Kórógyon és Laslovón rendszeres kutatómunkával feljegyezze az utókor számára a falvak népének szokásait, dalait és táncait. Ilyen falukutató csoport működik most Kupuszinán is. Megkérdezzük egy idősebb asszonyt az utcán, merre találjuk meg őket. Készséggel ad útbaigazítást. [...] Ahogy benyitunk a házba, ott találjuk Kovács Sztrikó Zoltán rajztanárt, a falukutató csoport egyik tagját”. > **1949. november**

1. Az adatot a Bosznia és Hercegovina-i Volt Politika Üldözöttek és a Kommunizmus Áldozatai Egyesületeinek Szövetsége [Savez udruga bivših političkih uznika i žrtava komunizma u Bosni i Hercegovini] idézi a nemzetközi szervezetekhez intézett határozatában [Sarajevska rezolucija]. – 2. Eberst 1972, 158.

1951. február 2.

Az Újvidéki Rádió híreiből: „A jugoszláv–magyar határon a magyar határőrök részéről elkövetett

gaztett alkalmából csütörtökön délután 2 órakor a szabadkai Minerva nyomda munkásai tiltakozó gyűlést tartottak. A gyűlésen hozott határozatban a legmesszemenőbben elítélik Slavoljub Miljković határőrünk ellen elkövetett aljas orgyilkosságot. Munkásaink és alkalmazottaink 70 százaléka magyar, és mi magyarok szerb testvéreinkkel együtt emeljük fel szavunkat a magyar kormány és határ menti szerveinek aljas cselekedetei ellen, írják határozatukban a Minerva munkásai.”

1951. február 4.

A pancsovai kultúregyesületek szövetsége megtartotta évi közgyűlését. Az Újvidéki Rádió másnapi beszámolója szerint „az elhangzott beszámolókból kitűnt, hogy a város kultúregyesületei közül a legtermékenyebb és leghasznosabb munkát a Petőfi Sándor magyar kultúregyesület végezte. A felszólalók különösen hangsúlyozták, hogy a Petőfi Sándor kultúregyesület volt az egyetlen, amelyben állandó jellegű és kihangsúlyozott kultúrmunka folyt”.

1951. február 9.

Bogdánfi Sándor az Újvidéki Rádió *Külpolitikai tájékoztatójában*: „Magyarország kormánya minden eszközt megragad, hogy Jugoszláviát támadó szándékú, béke ellen törő államnak tüntesse fel. Sorozatos jegyzékeiben alaptalanul vádolja Jugoszláviát, hogy repülőgépei megsértik Magyarország légterét, továbbá rendszeres határprovokációkkal fokozza a nyugtalanságot. 1948-tól 1950 decemberéig 174 határincidens történt a jugoszláv–magyar határon. Ez a kormány egyáltalán nem hajlandó részt venni azoknak a vegyes bizottságoknak a munkájában, amelyek kivizsgálják a határincidensek körülményeit. Nyilván ennek is az a célja, hogy a magyar határőrük által kiprovokált incidensekért a jugoszláv kormányt tegye felelőssé és így »bizonyítsa a jugoszláv kormány támadó szándékait«. Mindezek rávilágítanak arra, hogy ez esetben tervszerű előkészületek-

ről van szó, amelyek célja: jó előre megindokolni Jugoszlávia esetleges megtámadását.”

1951. február 10.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya nevében Sóti Pál elnök és Ernyes György titkár levélben értesítette a kultúregyesületeket az > **1951. február 24-i** évi közgyűlés összehívásáról.

1951. február 14.

Nacsa Gábor interjúja Major Nándorral (Újvidéki Rádió, *Ifjúság hangja*): „Mind többet beszélnek korunkban egy ifjúsági folyóiratról. Véleményem szerint erre szükség volna, és ez a kérdés mind érettebbé válik. Megjegyzendő, hogy a szerbeknél és horvátoknál több ilyen folyóirat igen eredményesen neveli a kezdő írókat. Helyesnek tartanám a fiatal tollforgatók műveinek kiadását is, ha másképp nem, hát füzetek formájában, ahogy ezt a szerbek is teszik. Ez évi magyar könyvkiadási tervünk szerintem nem irányozta elő a kezdő, induló tollforgatók írásainak megjelentetését elegendő mértékben. Ez a pillanatnyi helyzet, erről a kérdésről többet kellene beszélni.”

1951. február 24.

Újvidéken a Népszínház kistermében mintegy 300 küldött részvételével megtartotta évi közgyűlését a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének Magyar Osztálya. A beszámolót Sóti Pál, a magyar osztály elnöke tartotta. A felszólalók között volt Zsáki József, a tartományi főbizottság kereskedelmi osztálya megbízottjának helyettese, Olajos Mihály népképviselő, a tartományi agitprop tagja, Herceg János író, Weigand József író, Bodrits István, Sulhóf József és B. Szabó György. Megválasztották az új vezetőséget, amely ettől kezdve Magyar Osztály helyett Magyar Kultúr-tanács néven működött. Vándorzászlót és dicsérő oklevelet adtak át a könyvterjesztési hétben

legjobb eredményeket elért kultúregyesületeknek és kultúrmunkásoknak.¹

1. ÚR, 1951. február 25.; Földessy összeáll. 1972, 40.

1951. február 26.

Az újvidéki József Attila kultúregyesületben a szabadkai Gyermekszínház együttese vendégszerepelt. A *Hamupipó*két adták elő.

Az Újvidéki Rádió *Építjük a szocializmust* című műsorában Németh P. István interjút készített Koperec Imre szabómunkással, az Újvidéki járás szerbiai parlamenti képviselőjelöltjével, aki kifejtette: „Nálunk a marxi-lenini tanok alapján megoldottuk a nemzeti kérdést úgy, ahogy egy országban sincs megoldva a világon. Az új Jugoszláviában minden nemzet egyenjogú. Minden nemzet és mi magyarok is szabadon fejleszthetjük nemzeti kultúránkat, gyermekeink anyanyelvükön tanulhatnak az iskolákban. Továbbá: mi magyarok éppen úgy részt veszünk a szocialista országépítésben, mint hazánk többi népei. Ez a munkalendület pedig onnan van, hogy nálunk a dolgozó, a magyar dolgozó is, érzi, hogy magának dolgozik. Ezért szavaz mindjobban a vajdasági magyar, és azért is, hogy a világon jelenleg csak az új szocialista Jugoszláviában, Tito Jugoszláviájában él szabadon gondolkodó, egyenes gerincű, bátran a jövőbe néző magyar.”

1951. március 8.

Sóti Pál elnök és Ernyes György titkár a Vajdasági Magyar Kultúratanács nevében levélben értesítette a pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesületet, hogy Löbl Árpádot küldi ki az 1848-as forradalomról való megemlékezés előadójának. Betegsége miatt azonban > 1951. március 15-én Gyetvai Károly tartotta meg az előadást.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 40.

1951. március 12.

Az Újvidéki Rádió *Pionírműsor*ában Klicsek Borbála jelenetében a szavazóbizottság elnöke így magyarázza meg Pityi Palkónak a szavazás lényegét: „Itt van ez a két láda. Az egyikben ki van függesztve államvezetőségünk képviselőinek neve. Ez az a láda, aminek szeme van, ez pedig itt mellette a vak láda. Ezen nincs semmi kifüggesztve. Ide szavaznak azok, akik ellenségei az államunknak.”

1951. március 15.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesületben Gyetvai Károly tartott előadást az 1848-as forradalomról.¹ > 1951. március 8.

1. Földessy összeáll. 1972, 40.

1951. március 16.

A magyar kormány tiltakozó jegyzéket intézett Jugoszláviához a határsértések miatt. > 1951. november 23.

1951. március 17.

Tito Belgrádban a Kosovo-Metohija népének képviselőivel folytatott beszélgetésben kifejtette: „Kosmeten járva láttam, hogy megszűnt a múlt, nyoma sincs a gyűlöletnek a szerbek és a szkipetárok, illetve a Crna Gora-iak és a szkipetárok között. Örülök, elvtársak, hogy nálatok is szilárdul a nemzetiségek egysége. A magam részéről is kijelenthetem, hogy ez a legfontosabb, hogy őriznetek kell az egységet, mert egy némely szomszédunk azt szeretné, ha népeink között vérviszály törne ki. Hazánk soknemzetiségű ország. Számos kisebbség, több nemzetiség él itt, és mi tudjuk, e tekintetben igen rossz tapasztalatunk van a múltból, mert nemcsak a külső ellenség, de itt belül a sovíniszták is egymás ellen uszították népeinket, a hazánkban élő különféle nemzetiségeket. A régebbi rezsimek hazánkban egyeduralmi célokat követtek, külföldről pe-

dig sokan imperialista célokat szerettek volna megvalósítani hazánk kárára. Ilyen imperialista célokat követnek ma hazánkkal szemben szomszédaink és a Szovjetunió.”¹

1. *Borba*, 1951. március 18.; Tito 6, 18.

1951. március 18.

Szerbiában egyéni választókerületekben megválasztották a köztársasági parlament 338 képviselőjét. Vajdaságban a választópolgárok 96,7%-a ment el szavazni, közülük a Népfront jelöltjeire 91,2 %-uk voksolt, míg 86 316 szavazat (8,8%) került a „vak” szavazóurnába. Ez utóbbiak aránya egész Szerbiát tekintve Óbecsén volt a legmagasabb (26,2%), azt követte Szabadka (21%), Topolya (18,9%), Zenta (17,4%).

1951. március 23.

A belgrádi magyar követség ideiglenes ügyvivője a külügyminiszter rendeletére felterjesztette feljegyzéseit azokról az értesülésekről, amelyeket a követséghez forduló – név szerint említett – személyektől szerzett. Ezek szerint a Vajdaságban rendkívül rossz az ellátás, a beszolgáltatás terhei a magyarokat fokozottan sújtják, a hadseregben nagy az elégedetlenség, a politikai rendőrség megtorlásai gyakoriak. Az irat fedőlapján feltüntetett utasítás szerint a feljegyzést továbbították az MTI-nek.¹

1. MOL XIX-J-1-j-5c-00322-1951.

1951. március 31.

Belgrád egyik forgalmas útkereszteződésénél dulakodásra került sor Hrabec István belgrádi magyar ügyvivő és sofőrje, valamint néhány más gépkocsi utasai között. A magyar fél ezt a jugoszláv állambiztonsági szolgálat provokációjának minősítette és merényletnek nevezte, a jugoszlávok szerint viszont az ügyvivő gépkocsivezetője szabálytalanul közlekedett, és emiatt került összetűzésbe egy taxisofőrrel.¹ > **1951. június 2.**

1. MOL XIX-J-1-j-30f-007427-1955.; MOL XIX-J-1-j-5b-001280-1952.

1951. március

Jugoszláviában kisebb mértékű gazdaságpolitikai változásokat eszközöltek a jövedelemelosztás terén, és leértékelték a dinárt. Ezek az intézkedések nem hoztak eredményt, a fizetések az év végéig az iparban 30%-kal nőttek, ugyanakkor visszaesett a termelés.¹

1. Arday Lajos: *Reformok és kudarcok. Jugoszlávia utolsó évtizedei, és ami utána következett*. Budapest, 2002, BIP, 217.

1951. április 1.

A *Híd* értekezletet tartott a folyóirat előző évfolyamának elemzésére. Ezen, majd az ezt követően megjelent cikkek kapcsán ismét fellángolt a vita az > **1950. áprilisi *Híd*** ürügyén a „fiatalok” és „öregék” között.¹

1. [Sulhóf József]: Egy év irodalmi termése a *Híd* irodalmi vitájának tükrében. MSz, 1951. április 2.; Fehér Ferenc: Őszinte irodalmat – jobb szerkesztést. *Ifjúság*, 1951. április 7.; Sulhóf József: Vita egy vitariportról. MSz, 1951. április 13.

1951. április 3.

A magyar külügyminisztérium szóbeli jegyzékben tiltakozott „a Magyar Népköztársaság ügyvivője ellen elkövetett merénylet” miatt, és elkövetőivel szemben nyilvános felelősségre vonást, a jugoszláv kormánytól pedig elégtételt követelt.¹

1. MOL XIX-J-1-j-30f-007427-1955.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1951. április 21.

Tomán László a *Magyar Szóban Bűnös irodalompolitika* címmel így válaszolt Sulhóf Józsefnek a *Híd* 1950. áprilisi számát bíráló cikkére: „Arról van szó, hogy egy írónemzedék akarnak likvidálni, arról van szó, hogy nálunk olyanok akarnak irodalmi vezérekké válni, akiknek semmi közük az irodalomhoz. [...] Nálunk lassan megérnek a feltételei annak, hogy valóban szabad magyar irodalmat teremthessünk, azt, amit Magyarország nem lehet megteremteni.”

1951. április 22.

A vajdasági sajtóban a *Híd* > 1950. áprilisi számával kapcsolatban felújult vita keretében Bogdánfi Sándor a *Magyar Szóban* leszögezte: „a törtető csoportokat tehát fel kell számolni, még ha az irodalom megmentésére irányulnak is.”

1951. április 30.

Saffer Pál ilyen kérdéseket tett fel Bori Imrének Herceg János *Bors és fáhéj* című könyvéről írt kritikája kapcsán: „Vajon miért kell a vajdasági magyar irodalomnak »utat keresni« az egyetemes magyar irodalomhoz? [...] Ami pedig a szűk keretet illeti, szűk keret lehetett esetleg a Vajdaság a magyar íróknak a régi Jugoszláviában, amikor nem volt neki szabad kimondani az igazat. De miért volna szűk keret egy íróknak ma a vajdasági magyarok élete, a mi életünk, amely szerves és alkotórésze az »egyetemes« jugoszláv életnek? Ez a jugoszláv élet – a mi életünk, harcunk és munkánk – pedig ma világító fáklya a haladó emberiségnek. [...] Nem értem például, miért emeli ki B. I. olyan jelentősen a magyarsághoz való hűséget és odaadást, hogy az embernek szinte úgy tűnik, hogy nagyon nehéz ma Jugoszláviában igazán magyarnak lenni.”¹

A Testvériség–egység Könyvkiadó jelentése szerint raktárában 160 különféle magyar nyelvű kiadvány 310 426 példánya hever, óriási pénzeszközöket kötve le. Elsősorban a politikai kiadványok kiadói terve volt túlméretezett.²

1. Saffer Pál: Megjegyzések egy kritikára. *Ifjúság*, 1951. április 30. – 2. Arhiv Vojvodine. *IV NS APV, Savet za prosvetu i kulturu. Povereništvo za prosvetu. Dokumenti o radu Saveta (planovi rada, zapisnici, izveštaji o radu, analize i sl.) 1946–1952.* Idézi JMK, 13.

1951. április

A *Híd* felelős szerkesztője a 4. számtól az addigi Ernyes György helyett Majtényi Mihály lett. A szerkesztőbizottság tagjai: Ernyes György, Her-

ceg János, Löbl Árpád, Majtényi Mihály, Olajos Mihály, B. Szabó György.

1951. május 15.

A Jugoszláv Újságíró-szövetség II. kongresszusának küldötteivel folytatott beszélgetés során Tito kijelentette: „A fogyasztékoságok észlelésével egyidejűleg azonban elismerésem is ki kell fejeznem sajtónknak, különösen a szomszéd országok iránti viszony kényes kérdéseiben elfoglalt helyes álláspontjáért és magatartásáért, amikor az illető szomszéd országok propagandája rendszerint nemcsak vezető embereink, hanem népeink és országunk durva sértegetésében merül ki. Elismerésem kell kifejeznem sajtónknak, mert ebben a tekintetben feladata magaslatán áll, mert higgadt, és mert teljesen népeink szellemében ténykedik, népeink pedig irtóznak a nemzeti sovinizmus és a már népek iránti gyűlölet szításától. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az illető országok népei nagy többségükben nincsenek ellenünk, ügyel-nünk kell tehát, hogy az illető országok vezetői-nek cselekedeteit és magatartását a jövőben se azonosítsuk semmiképpen az egész néppel.”¹

1. *Borba*, 1951. május 16.; Tito 6, 26–27.

1951. május 19.

A jugoszláv kormány rendelete értelmében a lelkészek is részesülhettek társadalombiztosításban, ha egyházuk erről szerződést kötött az állammal.¹

1. NMJ, 105.

1951. május 20.

A *Magyar Szóban* B. Szabó György is bekapcsolódott az > 1950. áprilisi *Híd* kapcsán ismét fellángolt nemzedékvitába, nyílt levelet intézve Herceg Jánoshoz, aki arra > 1951. június 21-én válaszolt.¹

1. B. Szabó György: Levél Herceg Jánoshoz a vajdasági magyar irodalom ügyében. Vitacikk helyett. MSz, 1951. május 20.

1951. május 22.

A *Híd* bírálóbizottsága – B. Szabó György, Ernyes György, Herceg János, Löbl Árpád, Majtényi Mihály – döntést hozott az 1950–51. évi pályázat díjainak odaítéléséről. A novella műfajában a 21 beérkezett pályamű egyikét sem részesítette első díjban. A 2. díjat Major Nándor, a két 3. díjat Bogdánfi Sándor és Vörösbaranyi Zoltán kapta. A verspályázatra jelentkezett 56 szerző közül az 1. díjat Fehér Ferencnek, a 2. díjat Major Nándornak, a két 3. díjat Kopeczky Lászlónak és Vörösvári Heinz Vilmosnak ítélte oda. A színművek, az irodalmi riport és a humoros karcolat kategóriájában csak a harmadik díj került kiosztásra, mégpedig háromfelvonásosért Vörösvári Heinz Vilmosnak, egyfelvonásosért dr. Haász Miklósnénak, irodalmi riportért Vébel Lajosnak, humoros karcolatért Bogdánfi Sándornak. A pályázatra három tanulmány érkezett, az 1. díjas szerzője Juhász Géza, a 3. díjasé Bálint István, míg a 2. díjat nem ítélték oda.

1951. május 26.

Tomán László írta az *Ifjúságban*: „Adjanak magyar iskoláink, színházaink, sajtónk, könyveink magyar nevelést is! Ismerek gyerekeink, az ifjúság a mi nagyjainkat? Múltunkat? Történelmünket? Ha nem, hogy lehetnek ők jó magyarok?”

1951. május 30.

Sinkó Ervin levele¹ Károlyi Mihályhoz: „A napokban felkeresett Fejtő Ferenc nővére, és azzal az örömdetes hírrel lepott meg, hogy Ön az emlékiratait írja. Én azonnal érdeklödtem a legilletékesebb helyen, és felhatalmaztak, hogy értesítem Önt, miszerint itt a legnagyobb készséggel biztosítják az Ön könyvének úgy magyar mint szerbhorvát nyelven való megjelenését. Ez alkalommal értesítem arról is, hogy amennyiben Önnek és kedves feleségének nincs a nyári hónapokra már más kész terve, a jugoszláv kormány örömmel látná Önöket itt vendégként Dalmáciában vagy bármely más helyen, amelyet

Önök választanának. Ha erre elhatározná magát, ennek megvolna az az előnye is, hogy szíves engedelmevel én is segítségére lehetnék a könyv végleges megszerkesztésében.”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 37–38.

1951. május

A *Híd* 5–6. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Confiteor; Laták István három verse (Tavasza rónán, A tenger szeret már, Még bimbó maradt)*; Herceg János: *Panasz; A régi délszláv költészetből – Branko Radičević, Stanko Vraz, Petar Preradović, Jovan Ilić* (Ford. Ács Károly); Bogdan Čiplić: *A jó pásztor; Komáromi József Sándor két verse (A búzaszem dicsérete, A tavasz parancsol)*; Brindza Károly: *A jugoszláviai magyarok a népfelszabadító harcokban; Galamb János versei (Esti táj, Ködben...)*; Juhász Géza: *Tolnai Lajos, a magyar irodalom mostohagyereke; Lőrinc Péter: Olvasás közben*; H. J. [Herceg János]: *Tömörkény válogatott elbeszélései*; Kollin József: *Háry János ébresztése. Komáromi József Sándor tanulmánya*; Sulhóf József: *Lányi Ernő; Sulhóf József: Leányvásár. Operettbemutató a subotikai Magyar Népszínházban*; Herceg János: *Konjović Milan kiállításáról; A bírálóbizottság jelentése a Híd 1950–51. évi pályázatáról.*

Szerkesztőbizottsági tagok: Ernyes György, Herceg János, Löbl Árpád, Majtényi Mihály (felelős szerkesztő), Olajos Mihály, B. Szabó György.

1951. június 2.

A budapesti jugoszláv követség vezetője szóbeli jegyzékben mellékletként megküldte a Hrabec István belgrádi magyar ügyvivővel kapcsolatos incidensre vonatkozó jugoszláv vizsgálat eredményét, amely szerint az > **1951. március 31-i** incidenst Radnai György, az ügyvivő gépkocsi-vezetője idézte elő. Ugyanakkor szóbelileg közölte, hogy a jugoszláv kormány Hrabec ügyvivőt persona non grátának tekinti.¹ > **1951. június 5.**

Olajos Mihály levele² Sinkó Ervinhez: „Vállalatunk eddig vagy 18-20 lapnak is kiadója volt. Most, július 1-jétől kezdődőleg válik csak tisztán könyvkiadó vállalatá azáltal, hogy a lapok kiadását külön vállalatokba szervezzük. Könyvkiadásunkhoz elegendő papírunk van, sőt nem is a papírhány, hanem a pénzhány szabja meg könyvkiadói munkánk kereteit. [...] Mindemélyos problémáink mellett is arról értesítem, hogy nagy örömmel vettük a hírt Károlyi Mihály azon kívánságáról, hogy emlékiratait Jugoszláviában jelenjenek meg magyarul. Éppen a napokban idomítottuk könyvkiadási tervünket az új papírákhoz, és ekkor Károlyi könyvére papírt is, pénzt is biztosítottunk, illetőleg előirányoztunk akkora keretet, hogy bármilyen vastag is lesz az emlékiratokat tartalmazó könyv, ki tudjuk majd adni, hacsak másvalami akadály elő nem adja magát. [...] Minden további nélkül melléje állunk annak a gondolatnak is, hogy a mi magyar nyelvű kiadványainkat a nyugati országokban élő magyarok között is terjesszük.”

1. MOL XIX-J-1-j-30f-007427-1955. – 2. Kézirat.

1951. június 3.

Eszéken megrendezték a horvátországi magyarság fesztiválját, amelyen 13 egyesület 350 szereplője vett részt.¹

1. EM, 316.

1951. június 3–4.

A JKP KB 4. plénuma a törvényességről és az igazságszolgáltatási szervek önállóságáról tárgyalva leszögezte, hogy ösztönözni kell a polgárok politikai és társadalmi tevékenységét. Tito a vitában megjegyezte, hogy az önkényeskedés „Isztriában nekünk hatalmas károkat okozott. Az emberek tömegei jelentkeztek optálásra, bár nem is voltak olaszok, hanem megelégtették a terepi embereink eljárásait. Ilyen esetek voltak Vajdaságban is, méghozzá hihetetlen esetek, hogy a hajamat téptem és azt kérdeztem, mi történik az embereinkkel, vajon ők az ellensé-

geink, vagy pedig kibillentek az egyensúlyból a túlfeszített munka miatt”. Aleksandar Ranković belügyminiszter a plénumon kijelentette, hogy az Állambiztonsági Igazgatóság által 1949-ben fogatosított letartóztatások 47%-a indokolatlan volt.¹

1. *Sednice Centralnog komiteta KPJ (1948–1952)*. Beograd, 1985, Izdavački centar Komunist, 569.; Dušan Bilandžić, Stipe Tonković: *Samoupravljanje 1950–1974*. Zagreb, 1974, Globus, 31.; HRP, 102.; Petranović, Zečević, 989.

1951. június 5.

A magyar külügyminisztérium kiutasította a budapesti jugoszláv követség vezetőjét Magyarországról.¹ > 1951. március 31.; > 1951. április 3.; > 1951. június 2.

1. MOL XIX-J-1-j-30f-007427-1955.

1951. június 11.

Aláírták az amerikai–jugoszláv kölcsönös biztonsági szerződést. > 1951. január 6.; > 1951. november 14.

1951. június 21.

A Magyar Szóban Irodalmi helyzetünkről címmel Herceg János válaszolt B. Szabó Györgynek az > 1951. május 20-án hozzá intézett nyílt levelére: „Soha annyi dilettáns nem jutott szóhoz a vajdasági irodalom mozgalmában, mint napjainkban. [...] A vajdasági magyar irodalmi mozgalom nemcsak, hogy nem fejlődik, hanem egyre mélyebbre süllyed a dilettantizmus mocsarában.”

1951. június 29.

A Népfront tartományi végrehajtó bizottságának döntése alapján megalakult a Magyar Szó Lapkiadó Vállalat. Igazgatójává Rehák Lászlót nevezték ki.¹

1. KMSZ, 57.

1951. július 1.

Megalakult a Testvériség–Egység Könyvkiadó Vállalat. Az 1948 óta működő Bratstvo–Jedinst-

vo Lap- és Könyvkiadó Vállalatból jött létre, miután a lapok kiadását a Slobodna Vojvodina – Szabad Vajdaság vette át. Igazgatója Olajos Mihály, a magyar könyvek szerkesztője Bodrits István volt. Megszervezte a Könyvbarátok Köre olvasómozgalmat, és kiadta annak közlönyét *A Könyvbarát* címmel. 1959-ben szűnt meg, miután 1957-től a magyar könyvek kiadása az akkor alakult Forum kiadóház hatáskörébe került.¹

1. JUMIL.

1951. július 7.

A szerbiai felkelés napján a Fruška gora-i Iriški venacnál felavatták a harcosok emlékművét. A műsorban magyar műkedvelők is felléptek.¹

1. HRP, 103.; NMJ, 215.

1951. július 27.

A bosznia-hercegovinai felkelés napja alkalmából Knežica faluban rendezett kőzari ünnepségen mondott beszédében Tito kifejtette: „Nyugaton egynémelyek azt mondják, hogy most, amikor már ennyi mindent tettünk a demokratizálás érdekében, meg kellene engednünk azt is, hogy több politikai párt alakuljon, ne legyen többé egypártrendszer, ugyanis szerintük az diktatúra. Mi meg azt mondjuk, hogy ők nem értik meg országunkat, és nem akarják megérteni, hogy újabb politikai pártok alakítása nálunk egyenlő lenne az ország szétbomlasztásával. Mert hát ki alakítaná meg azokat az új politikai pártokat? Talán a régi reakciók és korteseik? [...] A háború alatt megteremtettük hazánkban népeink egységét, rendeztük a nemzeti kérdést úgy, ahogyan azt soha egyetlen más párt sem rendezhette volna; nem engedhetjük meg tehát, hogy a különféle új pártok révén újból szítsák a nemzeti sovinizmust és a politikai szenvedélyeket, hogy ily módon megbontsák népeink egységét. [...] Nálunk ma nincs uralkodó nemzet, egyik nemzet sem intézheti a másik ügyeit, nálunk ma minden nép egyenlő, és mindegyik a maga ura. Akkor hát minek ide több párt? Van Népfront, ebben

képviselve van hazánk minden népe, hazánk minden dolgozója, képviselve vannak azok, akik szeretik ezt az országot, azt akarják, hogy itt a szocializmus épüljön és felépüljön. [...] A demokrácia nem rendeleteken múlik, hanem a polgárok öntudatán. Minél magasabb fokú az öntudat, és minél kevesebb a szocializmus ellensége, annál inkább terebélyesedik a mi demokráciánk is.”¹

1. *Borba*, 1951. július 29.; Tito 6, 84–85.

1951. július

A Jugoszláv Képviselőház elfogadta az új büntetőtörvénykönyvet, amely a nemzeti alapú megkülönböztetést és a nemzeti gyűlölet szítását bűncselekménynek minősítette és rendkívül szigorúan büntette kimondva: három hónaptól öt évig terjedő börtönbüntetés jár annak, aki nemzeti, faji vagy vallási alapon megfosztja vagy korlátozza a polgárt alkotmányos vagy törvényes jogainak gyakorlásában, vagy ugyanilyen alapon kedvezményben vagy előnyben részesíti. A nemzeti, faji vagy vallási gyűlölködés szításáért kiróható fegyházbüntetés felső határát 15 évben határozta meg.¹

A *Híd* 7. számában Herceg János *Cél és vallomás* című írásában feltette a kérdést: „Mi az, hogy vajdasági irodalom? Van ilyen? Vagy csak azért van, hogy neve legyen?”

1. SL FNRJ, 1951/13.; NMJ, 66.

1951. augusztus 24.

A vajdasági tartományi pártbizottság irodájának ülésén a vajdasági németek kérdését megvitatva megállapították, hogy a táborok feloszlása után azok 80%-a el akarja hagyni az országot. Ugyanakkor az itt maradtak között terrorista és szabotázsakciókat szervező csoportokat lepleztek le Apatinban, Versecen és Nagybecskereken. Közölték azt is, hogy a táborokból kikerülve 273 német állampolgárságú hadifogoly szakértőként a Vajdaságban maradt.¹

1. NF, 268–269.

1951. augusztus 27.

Az USA, Nagy-Britannia és Franciaország gazdasági segélyegyezményt kötött Jugoszláviával. 1950 és 1955 között kb. 600 millió dollár értékű gazdasági segélyt juttattak el. > 1951. november 14.

1951. augusztus

A *Híd* 8. számának tartalma: Lőrinc Péter: *Tizenöt éves a Híd*; Reményi József versei (*Homo Europaeus, Játékszer a fáraók idejéből*); Herceg János: *Árnyas ligetben*; Laták István versei (*Her vadó rózsza, Anyám, Régi városomban lépkedek...*); Majtényi Mihály: *Garabonciás* (regényrészlet); Miroslav Krleža: *A nyomorról*; Antun Branko Šimić: *A szegények*; Dobriša Cesarić: *Város felhők alatt*; Miroslav Krleža: *Az V/b barakk* (Ford. Sinkó Irma); Csépe Imre versei (*Salome, Alföldi siralma*, Szarka János); Burány Nándor versei (*Az Aljon, Életizű csók*); Lőrinc Péter: *Az alkotás lélektanához*; Szirmai Károly: *Állástalanul* (Elbeszélés); Herceg János: *Egy zombori képkiállításról*; Herceg János: *Móricz Zsigmond: Rózsa Sándor a lovát ugratja*; Gál László: *Lőrinc Péter: Hétköznapiak*; Sulhóf József: *Majtényi Mihály: Élő víz*; Sulhóf József: *Gál László: Nevető könyv*; Sulhóf József: *Móra Ferenc: Elbeszélések*. Képek: Milivoj Nikolajević és Csávosi Sándor.

1951. szeptember 1.

A hároméves fogságából szabadult Vondra Gyula temerini plébános püspökénél jelentkezve írta: „Hazajöttem a nagy útról, kötelességemnek tartom, hogy mindjárt jelentkezzem Kegyelemmességednek. Hála a jó Istennek, egészséges vagyok, készen azonnal szolgálatba lépni. [...] Főtisztelendő Tóth József és Sándor János megkértek, fejezzem ki Kegyelemmesség iránti nagy ragaszkodásukat és tiszteletüket. Főtisztelendő Hegyi József már több mint egy éve Trepčán van. Mindannyian nagyon aggódunk érte.”¹

1. Vondra, 31–32.

1951. szeptember 8.

A vajdasági tartományi pártbizottság irodájának ülésén megállapították: „Nem ritka az a mindenképpen negatív jelenség, hogy a KP magyar tagjainak nagyobb száma, akárcsak a nemzeti-ségbeli elvtársak, amikor vezető pozícióba kerül, különválnak és elveszti a kapcsolatot a nemzeti kisebbségek alapvető tömegével, s emiatt nincs is elegendő politikai befolyása.” Kitértek arra is, hogy az Óbecsei és más vegyes lakosságú járásokban szinte általános jelenség, hogy amikor egy magyar a KP jelöltje vagy tagja lesz, környezetet vált, vagyis többet barátkozik a szerbekkel és „kezd elidegenedni korábbi környezetétől”.¹

1. NF, 260.

1951. szeptember 11.

Vondra Gyula plébános háromévi raboskodás után visszatért Temerinbe. Ő volt az egyedüli a börtönt megjárt papok közül, akit a püspök visszahelyezett régi állomáshelyére.¹

1. Vondra, 32.

1951. szeptember 25.

Tito a szerbiai Čačakban mondott beszédében kijelentette: „Ha vannak nálunk emberek, akik nem szeretik az új, szocialista Jugoszláviát, akik gyűlölik ezt az új rendszert minálunk, akkor, elvtársak és elvtársnők, az ilyen emberek számára nincs is demokrácia. [...] Igaz, hogy a forradalom nem tréfa, mi azonban elmondhatjuk, hogy a háború utáni időszakban forradalmunk és forradalmi társadalmi átalakulásunk a legvértelenebb forradalom a történelemben mindmáig ismert forradalmak közül. Forradalmunk még nem ért véget. A forradalom fegyveres része ért véget és ez sajnos akarunk ellenére is a legvéresebb része volt, mert a megszállók és a hazaárulók elleni fegyveres harc folyamatában bontakozott ki. Forradalmunk jelenlegi korszaka a legvértelenebb, de azért nem fogunk bocsánatot kérni,

ha történetesen erősebb eszközökhöz kell olykor folyamodnunk.”¹

1. *Borba*, 1951. szeptember 27.; Tito 6, 176., 178.

1951. szeptember

A *Híd* 9. számának felét ismét a fiatal szerzőknek szentelte.¹ A szerkesztőbizottságba Ernyes György helyébe Kovács [Ács] Károly került.

1. Bosnyák 1980, 140.

1951. október 8.

Zágrábban a Jugoszláv Szakszervezeti Szövetség II. kongresszusán Tito beszédében arra is kitért, hogy „Ezekben a napokban folyik Belgrádban egy per, s ennek során szörnyű dolgok kerülnek napvilágra. A Szovjetunió jugoszláviai kémeivel a helyzet a következő. A határozat előtt 1 020 beszerzett ügynökük volt, [...] a határozat után még 230. [...] A magyarok 153 kémét szerveztek be; a vizsály előtt mindössze tízet, utána pedig 143-at; Bulgária 275 kémét szervezett be, valamennyit a határozat után. [...] Biztonsági szerveink mintegy 7 390 fegyérgárdistát tartanak nyilván, s ezek a hazánkbeli szovjet szerveknek adták át értesítéseiket. [...] Tehát a határozat előtt összesen 8 445 személy kémkedett nálunk. Mi pedig mindössze 165-öt ítélünk el. [...] Nem állítottam, hogy lelepleztünk és összefogdos-tunk minden kémét. [...] Itt vagytok azonban ti, hogy segítsetek nekünk.”¹

1. *Borba*, 1951. október 9.; Tito 6, 216–217.

1951. október

A *Híd* 10–11. számának tartalma: B. Szabó György: *Irodalmunk néhány időszerű kérdéséről (Egy irodalmi találkozó tanulsága)*; Gál László versei (*Monostor, Kereső vers*); Laták István: *A kamrában (Elbeszélés, édesanyám fájó emlékének)*; Reményi József versei (*A világban szétszóródott magyar költőknek, Garnuatum, Egy nő énekelt túl a parton...*); Szirmai Károly: *Grószki különös han-*

gokat hall; Miroslav Krleža: *Munkanélküli éneke* (Ford. Ács Károly); Dobriša Cesarić: *A nyomor hullaháza* (Ford. Ács Károly); Lőrinc Péter: *Kocsis, a kuvik madár*; Iványi Ildikó: *Megemlékezés Liszt Ferencről születése 140. évfordulója alkalmából*; Bencz Mihály: *Gyerekkor* (Regényrészlet); Stevan Sremac: *Pech. Belgrádi életkép a múlt századból* (Ford. Hornyik János); Dénes József: *Örtűzfénynél. Falu és város; Ács Károly versei (A születés pátosza, Szerelem után)*; Saffer Pál: *Vera*; Lukács György: *Balzac: Parasztok*; Penavin Olga: *Szlavóniai magyar népballadák*; dr. G. Czimmer Anna: *Babonák, ráolvasások (Adatok Gombos néprajzához)*; Sulhóf József: *Júlia kisasszony (Strindberg-bemutató a szabadkai Magyar Népszínházban)*; Sulhóf József: *Goldoni irodalomtörténeti jelentősége (A Kávésbolt topolyai bemutatója alkalmából)*; B. Szabó György: *Boško Petrović képkiallítása*; Jovan Sevdic: *Nikolajević Milivoj grafikai műveinek kiállítása*; Majtényi Mihály: *Két örökbecsű könyv. Képek: Boško Petrović és Hangya András*.

Szerkesztőbizottsági tagok: Ács Károly, Herceg János, Majtényi Mihály (felelős szerkesztő), Olajos Mihály, B. Szabó György. Kiadja a Vajdasági Magyar Kultúrtaács.

B. Szabó György a jugoszláviai magyar írók háború utáni első (zombori) találkozójáról írt cikkében folytatta a párbeszédet Herceg Jánossal az > 1950. áprilisi *Híd*-ban jelentkező fiatal nemzedék kapcsán: „irodalmunk... az egyetlen szabad magyar irodalom... Hazánkban megvan a magyar irodalom művészi fejlődésének objektív feltételei, de vajon elképzelhető-e társadalmi valóságunk művészi ábrázolása olyan írók nélkül, akiknek emberi és művészi öntudatában a valóság művészi kifejezéséért való törekvés nem párosul azzal a művészi állhatatossággal és becsületességgel, mely nélkül nincs művészet, nincs irodalom, és mely nélkül a valóság művészi kifejezése közönséges leckefelmondássá

alacsonyul? [...] Irodalmunkban éppen úgy, mint közéletünkben is, törekednünk kell a szocializmus ellenétes megnyilatkozások leleplezésére és éles kritikájára, de vajon irodalmi életünk demokratizálódásának feltételeit megteremthetik-e azok a türelmetlen hangú és gyakran személyeskedő cikkek – a szólásszabadsággal vissza is lehet élni! –, melyekben az alkotóművész pellengérré állítása már-már mindennapi jelenséggé lett? Írói közösségünk egységének megbontása ellentáborok szervezésével, az írók művészi tevékenységének rosszakarató bírálata és az író megnyilatkozási lehetőségeinek szűkítése önkényesen és felelőtlenül – nem olyan tényezők, melyek elősegítik annak a légkörnek a megteremtését, melyben a művészi tevékenység szabadságáról fenntartás nélkül beszélhetnénk.”

> 1951. május 20.; > 1951. június 21.

1951. november 14.

Belgrádban aláírták a JSZNK és az USA közötti katonai segítségnyújtási szerződést. > 1951. január 6.; > 1951. június 11.

1951. november 23.

A magyar kormány tiltakozó jegyzéket intézett a jugoszláv kormányhoz a „sorozatos határincidensek” miatt.

1951. november 26.

Az ENSZ Közgyűlésének VI. ülészakán Jugoszlávia panaszt nyújtott be a politikai különbizottságnak a Szovjetunió, Bulgária, Magyarország, Románia, Albánia, Csehszlovákia és Lengyelország részéről az ország szuverenitását veszélyeztető nyomás és fenyegetések miatt. A Közgyűlés 1951. december 14-én 50 szavazattal öt – Szovjetunió, Fehéroroszország, Ukrajna, Lengyelország és Csehszlovákia – ellenében elfogadta Jugoszlávia kezdeményezését, és „javasolta az érdekelt feleknek”, hogy „vitáikat az ENSZ Alapokmányának szellemében rendezzék”¹

1. *Borba*, 1951. november 27., december 15.; Petranović, Zečević, 969–971.

1951. november 29.

A köztársaság napján a *Borba* közölte Tito sajtónyilatkozatát a forradalom tizedik évfordulója és az AVNOJ második ülésezésének nyolcadik évfordulója alkalmából: „Nálunk a nemzeti kérdés formálisan és lényegében is helyesen megoldódott, szövetségi állam alakult hat köztársasággal, a népek ott szabadon intézkednek életükről és sokoldalú fejlődésükről. Nálunk tehát kialakult a népi közösség, s itt nincs vezető nemzet, amely rákényszerítené akaratát másokra, vagy bármiképpen elnyomnak más népeket. A Szovjetunióban papíron ugyan megoldották a nemzeti kérdést, de ebből lényegében semmit sem valósítottak meg, kivéve a különféle köztársaságok formális megalakítását. A moszkvai bürokratikus vezérek parancsára nemcsak egész köztársaságokat szüntettek meg, hanem egész népeket is kitelepítenek, úgyhogy a megsemmisülés vár rájuk.”¹

1. *Borba*, 1951. november 29.; Tito 6, 289.

1951. december 4.

A szabadkai Népszínház bemutatta Bogdánfi Sándor *Vass Péter* című darabját.

1951. december 9.

Kovács József személyében új vezető érkezett a belgrádi magyar követség élére.¹ > 1951. június 2.

1. MOL XIX-J-1-j-5b-001280-1952.

1951. december 14.

Az ENSZ Közgyűlése határozatban ítélte el a Szovjetunió, Bulgária, Albánia, Románia, Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország Jugoszláviával szembeni ellenséges eljárásait.

1951. december

A *Híd* kiadója a 12. számtól a Testvériség–Egység Kiadóvállalat lett.

Tartalom: Debreczeni József: *József Attila*; B. Szabó György: *József Attila életműve; József Attila verseiből (Elégia, Óda, Áradat)*; Munk Artúr: *Farsangi játék; Reményi József műfordításai*; Komáromi József Sándor: *Mimóza megsemmisül; Csépe Imre versei (Egy szűzhöz, Halott madár)*; Ivanka Vujčić Laszowszki: *Sztipán béres és Paulika kovács (Részlet a Vranjara című regényből)*; Galamb János versei (*Mosolytalanul, Nevecs velem*); Kvizimodo István: *Fehér néger mesél a fiának*; Téli József: *Tüskömugrás. Gombosi népszokások*; Majtényi Mihály: *Gorkij: Gyermekéveim*; Juhász Géza: *Kalászkok. A Subotica Kultúregyesületek Szövetsége kiadása*; László Attila: *Három ifjúsági könyv*; Laták István: *Hetedik munkaévét kezdte meg a subotica Magyar Drámai Együttes*; Majtényi Mihály: *Vass Péter. Bogdánfi Sándor színműve a szabadkai magyar színházban*. Képek: Oláh Sándor, Ács József, Milan Konjović, Pechán Béla, Baranyiné Markov Zlata, Husvéth Lajos.

A *Híd* e számában Juhász Géza a szabadkai költők – Csépe Imre, Kopeckzy László, Sebestyén Mátyás, Stadler Aurél, Urbán János, Zákány Antal – *Kalászkok* című antológiájának megjelenése alkalmából kifejtette: „Bizonyítja ez az esemény azt is, hogy a jugoszláviai magyar irodalom nem üvegházban kitenyészett virág, hanem ez az irodalom él, fejlődik és állandóan új hajtásokkal gazdagodik. Egyik értékes és komoly hajtása ez a kis kötet is. Nálunk nemcsak egyetlen kultúrközpont van, amely folyóiratok köré gyűjti a tevékeny költőket, hanem amint látjuk, a magyar íróknak Suboticán is van klubjuk, amely most már azzal is dicsekedhet, hogy önálló kiadványt bocsát az olvasók rendelkezésére – egyelőre verseskötetet, nemsokára pedig prózáit is. Amikor e kötet jelentőségét és célját akarjuk meghatározni, az összes lehetséges fél-

reértések elkerülése céljából világítsunk rá még egy dologra. Nem olyan versírók jelennek meg e kötetben, akik talán nem juthatnának szóhoz a magyarság irodalmi folyóiratában, vagy akiket nem »fogadna be« a hivatalos jugoszláviai magyar irodalom fóruma. [...] A jugoszláviai magyar irodalom állandó fejlődése idézte elő azt a helyzetet, hogy az egyetlen irodalmi folyóirat és könyvkiadó vállalat már-már szűknek és elégtelennek bizonyul ahhoz, hogy az egyre több író és költő számára lehetővé tegye a közönséggel való szoros kapcsolat fenntartását.”

1951.

A Vajdaságban az 1951–1952-es tanévben az általános iskolákban 45 572, a középiskolákban 1 644 diák tanult magyar nyelven.¹

Az év folyamán megjelent könyvek:

Gál László: *Nevető könyv; Kalászkok* (A szabadkai Irodalmi Klub versantológiája); Komáromi József Sándor: *Választmányi ülés*; Majtényi Mihály: *Élő víz*; Sulhóf József: *Kémháború az atomtitokért*.

Debreczeni József: *Hladni krematorijum* (Hideg krematórium. Ford. Bogdan Čiplic. Belgrád); Majtényi Mihály: *Vrelo tle* (Forró föld. Újvidék); Sinkó Ervin: *Aronova ljubav* (Áron szerelme. Ford. Enver Čolaković. Zágráb)

Slobodan Galogaža: *Kis falu nagy fényben* (Ford. Gál László); Jakov Ignjatović: *Örök vőlegény* (Ford. Lázár István); Branislav Nušić: *A gyászoló család* (Ford. Herceg János); Prežihov Voranc: *Gyöngyvirág; Tarfeju és más szerb népmesék* (Ford. Hornyik János).

A Matica srpska kötetben jelentette meg azoknak a fiatal vajdasági szerzőknek a munkáit, akik elismerésben részesültek a Népi Ifjúság Tartományi Bizottsága által előző évben meghirdetett irodalmi pályázaton. Közük volt két

magyar is: Németh István *Ubice* (Gyilkosok) és Holiga Frigyes *Kod rodbine* (Rokonoknál) című novellájával.²

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 6 (59 000); *Dolgozók* (10 500), *7 Nap* (10 000), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 500), *Ifjúság* (4 000), *Magyar Szó* (18 000).³

1. Petranović, Zečević, 1209. – 2. *Almanah mladih*. Novi Sad, 1951, Matica srpska. – 3. Stoković 1975.

1952

1952. január 1.

A *Magyar Szó* közzétette tárcapályázatának eredményét. Az első díjat Kvazimodo Braun István, a két másodikat Németh P. István és Kalapis Zoltán, a két harmadikat pedig M. Kovács Anna és Komáromi József Sándor kapta. Összesen 184 pályamű érkezett.

Újvidéki Rádió, *Nevető rádió*: „A Szovjetunió legfelsőbb tanácsának legeslegfelsőbb prezídiuma rendeletet hozott a testvérileg alárendelt csatlósállamok újévi kitüntetéséről. Az alábbiakban ismertetjük ezeket az ajándékokat. [...] A magyar kormánynak elismeréssel adóznak a határkihívások és a határ menti kitelepítések minősége és mennyisége tekintetében. A magyar kormánynak kegyesen megengedik, hogy a budapesti Sztálin-szobron kívül Magyarországon minden 10 000 fölötti lakosú városban hasonló szobrot állíthassanak fel. Rákosi Mátyást a »Csárdás úrfi« érdemrend aranycsillagával tünteti ki, mivel bebizonyította, hogy a csárdás tulajdonképpen nem más, mint az orosz kazacsok néptánc.”

1952. január 5.

Az Újvidéki Rádióban Nagy József beszámolt arról, hogy „Az elmúlt napokban tartotta meg évi rendes közgyűlését a zombori Petőfi Sándor kultúregyesület. A közgyűlésen a régi vezetőség beszámolt múlt évi munkájáról, majd sor került az új kultúregyesületi vezetőség megválasztására. Herceg János, az egyesület elnöke beszámolójában részletesen ismertette az egyesület múlt évi munkáját, kiemelte az egyes alosztályok eredményes tevékenységét, s rámutatott a mutatkozó mulasztásokra is. [...] Herceg Jánost hetedszer is megválasztották elnöknek”.

1952. január 5–6.

Újvidéken a második vajdasági magyar irodalmi találkozón a Magyar Kultúrtaács önálló osztályaként megalakult a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság. A néhány nappal később megtartott

vezetőségi ülésen elnöknek Majtényi Mihályt, alelnöknek Gál Lászlót, titkárnak Kovács [Ács] Károlyt, pénztárosnak Sulhóf Józsefet választották meg. A Társaságba 41 tagot vettek fel: Sinkó Ervin, Lőrinc Péter, Szirmai Károly, Majtényi Mihály, Gál László, Laták István, Herceg János, Debreczeni József, dr. Munk Artúr, Rehák László, Olajos Mihály, Bodrits István, Sulhóf József, B. Szabó György, Steinitz Tibor, Saffer Pál, Kovács [Ács] Károly, Fehér Ferenc, Major Nándor, Komáromi József Sándor, Kovács András, Csépe Imre, Garay Béla, Bogdánfi Sándor, Kolozsi Tibor, Galamb János, Ernyes György, Boschán Magda, Németh István, Bencz Mihály, Kvazimodo Braun István, Sebestyén Mátyás, Zákány Antal, Lévey Endre, Létmányi István, Szalai István, Vörösvári Heinz Vilmos, Girizd László, Penavin Olga, Brunet Elemér, Lukács Gyula, és 30 jelöltet (Bálint István, Borbély János, Bóna Júlia, Vörösbaranyi Zoltán, Pap József, Bori Imre, Németh P. István, Kopeckzy László, Urbán János, Petkovics Kálmán, Borús Erzsébet, Tell Péter, Juhász Géza, Weigand József, dr. Hock Rudolf, Kovács Sztrikó Zoltán, Sárosi Károly, Balázs Pál, Szekula András, Hatala Zoltán, Dujmovics János, Burány Nándor, Poros Anna, Tomán László, Ipacs József, Vébel Lajos, Pap Endre).¹

1. *Hid*, 1952. 1. 60–61.

1952. január 6.

Az Újvidéki Rádió híradása szerint „A suboticei magyar Népkör nemrégiben tartotta évi közgyűlését, amelyen az egybegyűlt magyarság örömmel állapította meg, hogy az egyesület a múlt évben nagy fejlődésen ment át, és a felszabadulás óta a legeredményesebb munkát végezte. A Népkörben az alosztályok közül magasan kiemelkedik a színjátszó alosztály munkája. Az elmúlt évben 26 színmű, színdarab stb. került a színpadra, amelyet csaknem 10 000 ember nézett meg. [...] A pionírszínház kilenc előadást tartott, amelyet több mint 33 000-en néztek meg”.

1952. január 7.

Sulhóf József az > 1951. január 5–6-án megtartott újvidéki Magyar Irodalmi Találkozóról az Újvidéki Rádióban elhangzott beszámolójában úgy értékelte, hogy „Az a felszabadult, kötetlen hang, ahogyan a vajdasági magyar irodalmi kérdésekhez hozzászóltak, tanúsítja, hogy az íróknak teremtő szükséglet a találkozó, [...] megvitatták a *Híd* [...] ügyét, a lapok irodalmi rovatának kérdéseit és drámairodalmunk problémáit, nehézségeit. A *Híd* vitáját azok a hadakozások váltották ki, amelyek egyik és másik oldalról egyetlen irodalmi folyóiratunk ellen folytak. A zombori találkozót is már az tette szükségessé, hogy az ifjúság táborából néhányan rohamot intéztek a *Híd* szerkesztési szelleme ellen. Alig ült el azonban az izgalom ennek a nyilvánvalóan jobboldali szélsőségekből fakadó támadások nyomán keletkezett rohamnak, máris újabb kezdődött. Ezúttal a demokratikus fejlődésünk szellemét kifejezésre juttató *Híd* ellen baloldali szélsőségek nevében rohamoztak. A vita folyamán azonban kiderült, hogy ezek mögött a támadások mögött is megannyi személyi kérdés lappangott. Lényegében pedig mindaz, ami ellen kifogást emeltek, csupán hiba volt, de nem egy kiforrott szerkesztési irányvonal feladása. Egészen természetes – állapították meg a vita szónokai –, hogy amikor felszabadulunk a szovjet-orosz irodalom korlátokba szorított módszerei alól, akkor az új irányvonal, demokráciánk őszinte irodalmi irányvonala, csak kisebb-nagyobb hibákon keresztül forr ki véglegesen. Bizonyos azonban, hogy a felszabadultság hatása alatt a *Híd* [...] és ezzel egyben irodalmunk színvonala is emelkedett. A *Híd* az az irodalmi kirakat, amelyen keresztül irodalmunk fejlődése megmutatkozik. [...] Napirenden kívül hosszasan vitatkoztak egy ifjúsági irodalmi folyóirat alapításáról és elyben leszögezték, hogy a folyóirat megindítása célszerű volna. Gyakorlatilag azonban még nagyon sok nehézséget kell leküzdeni, hogy a terv megvalósulhasson. Ugyancsak napirenden

kívül foglalkoztak a magyar filmek kérdésével és elhatározták, hogy tanulmányozzák a kisebb magyar filmek készítésének és a magyarul kelt vidékek számára magyar feliratú jugoszláv filmek készítésének kérdését”.

1952. január 8.

Az Újvidéki Rádió bejelentette: „1951. december 20-án egy magyarországi katonai csoport váratlanul megszállt egy, a Mura folyón lévő szigetet, amely Jugoszlávia területéhez tartozott. [...] A Novi Sad-i Népfrent most január tizedikére, csütörtökre este hat órára nagy békegyűlést hívott össze a Novi Sad-telepi kultúrotthonba, amelyen a Novi Sad-i magyarság kinyilvánítja majd lesújtó véleményét a szovjet csatlósok ezen aljas tettéről. Szükséges, hogy mindenki eljöjjön a nagygyűlésre, mindenki, akinek szívében fekszik szocialista hazánk sértetlen épsége, és aki kész bármi áron is védelmezni építómunkánk békéjét és függetlenségünket, a nagyorosz hódítókkal és szolgalelkű csatlósokkal szemben”.

1952. január 10.

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban kifejtette, Palics „valóban nagy esemény színhelye lesz. Palicson rendezik meg az első jugoszláviai Magyar Ünnepi Játékokat. Nagyszabású kultúrszemle lesz ez. Olyasmi, amiről a régi Jugoszláviában nem is álmodhattunk, [...] magyarságunk máris erején felül nő művészi értékekben. A határokat elzárta a rossz szándék – bocsánat a szójátekért, úgy is mondhatjuk: az orosz szándék –, ami a zárt határokon át az éterben sugárzik felénk odaátról, az nem a magyar művészetet, magyar kultúrát, hanem a mesterségesen magyar talajba kényszerített orosz szovjet kultúrát akarja terjeszteni. A természetes együttműködés helyett mesterségesen szított ellenségeskedést kapunk onnan. Egyebet nem. Segítséget, kulturális támogatást a legkevésbé. De az itt élő magyarság dolgozóinak tömegei olyan gazdasági körülmények között élnek és fejlődnek, hogy egyre nagyobbak kul-

turális igényei. Ez a magyarság tehát kénytelen volt megteremteni a maga önálló művészi és kultúréletét. [...] Íróink, művészeink tartanak találkozót a szemle alkalmából Palicson. [...] A készülődésben pedig nemcsak azok vesznek részt, akiket a Magyar Kultúrtaács, az ünnepi játékok főrendezője megbízott a szervezéssel. Részt vesz benne valamennyi egyesület. Már tudniillik úgy, hogy minden egyesület rendez majd előadásokat, amelynek tiszta jövedelmét a szemlére fordítja. Ebből a pénzből küldi el tagjait az ünnepi játékokra, hogy lássanak, tanuljanak, és hazatérve meséljenek”.

1952. január 12.

Gál László az Újvidéki Rádió *Vidám estjében*: „Rákosi Mátyás ugyanis megirigylte Horthy Miklós címét és elhatározta, hogy ő is gyarapít. [...] És ha már nem gyarapított, amikor Komárommal szemben a csehszlovákoknak adott egy olyan darab földet, amelyen csak magyarok élnek, akkor legalább elvesz, vagy el próbál venni a Murában egy olyan darab földet, amelyen sohasem éltek magyarok. Mert ő gyarapít.”

1952. január 13.

Kovács József, a belgrádi magyar követségre kirendelt ideiglenes ügyvivő így számolt be a magyar külügyminiszternek az ott töltött első hetek tapasztalatairól: „Amennyiben lehetséges, én igyekszem beszélni minden látogatóval, aki hozzánk jön, ez nekem több szempontból fontos, és ezt így is vezettük be a látogatások ideje alatt. Ami a külső felügyeletet illeti, ez természetesen folytatódik, de talán, ha eltekintünk egy pár kirívó esettől, azt kell mondani, hogy most nem olyan nyíltan csinálják, mint pl. megérkezésünk utáni időkben. Volt eset ugyan, amikor pl. Patkó elvtársat, aki a Küm.-ben volt, és onnan a postára ment, egy UDB-s¹ kocsi kísérte egészen hazáig. [...] A múlt hónapban olyan esetünk is volt, amikor elindultunk kocsival megnézni a subotikai országút mentén Belgrád és Novi Sad közötti

szakaszon amerikai vezetéssel folytatódó repülőterek építkezéseit, és nem engedtek kimenni a városból. Zimuny [Zimony] széléig, a városi vámig mentünk, ahol megállítottak és udvariasan tudomásunkra hozták, hogy nem szabad tovább menni. Az Avala irányába engednek, ha nem volnának havazások, akkor megkísérelnénk más irányban kihasználni azt a 30 km-es mozgási lehetőséget, amit állítólag élvezünk.”²

Herceg János az Újvidéki Rádióban szokásos vasárnapi krónikájában egy horvát folklórgyűjtemény megjelenése kapcsán elmondta: „Még pár esztendő, és nyoma sem lesz az ősi viseletnek, tulipános ládának, a rózsás tányérnak és a magyar szücsök sujtásos munkájának. Doroszlón az elmúlt nyáron kezdődött meg a vetkőzés. Rövid idő kérdése, és mindenütt megindul a polgáriasodás berendezésben, viseletben, szokásban egyaránt.”

1. Uprava državne bezbednosti (UDB vagy UDBA) – Állambiztonsági Igazgatóság, 1946 márciusától a Népvédelmi Osztály (OZNA) egyik utódszerve.
- 2. MOL XIX-J-1-j-1a-00133-1952.

1952. január 17.

A Vajdasági Képviselőház Végrehajtó Főbizottságának Oktatási és Művelődési Tanácsa végzést hozott a Tankönyvkészítő Bizottság megalakításáról, és annak tagjaivá a következőket nevezte ki: Brunet Elemér, Ion Marcovicean, Evgenije Dzsunya, Kepe István, Aleksandar Majogan, Varga Gyura, Mihajlo Cinkotski, Sárosi Károly. A végzést Zora Krdžalić, az Oktatási és Művelődési Tanács elnöke írta alá.¹

A szabadkai Magyar Népszínház bemutatta Nicolò Machiavelli *Mandragóra* című vígjátékát.²

1. NMJ, 124–125. – 2. ÚR, 1952. január 20.

1952. január 19.

Zenta város Népbizottságának Végrehajtó Bizottsága végzést hozott a zentai Városi Állami Levéltár megalapításáról, amelynek hatásköre Zenta város, valamint a Zentai és az Óbecsei járás területére terjedt ki.

1952. január 20.

Herceg János az Újvidéki Rádióban kifejtette álláspontját: „Falusi magyar kultúregyesületeink az utóbbi időben sorra előveszik a régi népszínműveket: a *Falu rosszát*, a *Sárga csikót*, a *Juhászlegényt*, a *Vörös hajút* és mindazokat a nép körében játszó darabokat, amelyeket annak idején a tüneményes Blaha Lujza vitt sikerre. [...] Hát csak élvezze a népszínműveket a falu közönsége! Nekünk azonban volna mégis egy kis dolgunk ezzel kapcsolatban. Ki kellene törölnünk a népszínművekből azokat a túlzóan hazug, a társadalmi helyzetet meghamisító elemeket, kihúzni belőlük az együgyűségeket, amelyekben a népszínművek java nem szenved hiányt, szóval korszerűsíteniünk kellene egy kicsit, persze nem úgy, hogy a fürdővízzel kiöntsük a gyereket is. Hanem valahogy olyanképpen, ahogyan Móricz Zsigmond csinálta, hogy meghagyta a savátborsát, csak még a maga fűszereiből tett bele egy csipetnyit, hogy realisabb legyen.”

1952. január 22.

A JKP KB Politikai Irodájának határozata hangsúlyozta, hogy a hitoktatást csak az egyházi létesítményekben (templomokban) lehet engedélyezni, magánlakásokban nem, és ellenőrizni kell a lelkészeknek a hitoktatás során végzett tevékenységét.¹

1. Zvezdan Folić: *Vjeronauka i međukonfesionalni odnosi u Crnoj Gori od 1945–1965*. Montenegrina digitális könyvtár.

1952. január 28.

A Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság Újvidéken Ady-emlékestet rendezett.¹

1. MSz, 1952. 1. 61.

1952. január

A topolyai Járási Magyar Népszínház Belgrádban vendégszerepelt.¹

1. NMJ, 132.

1952. február 1.

Kovács József, a belgrádi magyar követség ideiglenes ügyvivője a külügyminiszternek a jugoszláviai sajtó Magyarország-ellenes cikkeit ismertetve írta: „A jugoszláv vezetők mindent megtesznek abbani törekvésükben, hogy betöltse az USA imperializmusa által nekik szánt szerepet; ugródeszkaül szolgálni egy Szovjetunió- és népi demokráciák ellenes támadásban. [...] Ma nincs olyan központi jugó újság, amelyikben ne találánánk írást a szabadságszerető népek nagy védelmezője, a Szovjetunió ellen. [...] Csak két lapot emelünk ki, a *Borbát* és a *Magyar Szót*: pl. az utóbbi január 1-jei számában »Sztálin a legnagyobb magyar« címmel ír, s rágalmazza a magyar népet, pártunkat és a magyar kormányt. Fáj nekik, hogy a Werbőczyek és a Nagyatádik szobrait lebontottuk, és Sztálin elvtársnak, a népek nagy barátjának szobrot emeltünk hazánk fővárosában. [...] A január 11-i és 15-i számokban a *Magyar Szó* fejcímekkel hozza a nagy tiltakozást, amelyet állítólag egyes magyar szervezetek fogadtak el a Mura-szigeti eseménnyel kapcsolatban. Nem kisebb fasiszták, mint Budai Lajos a Novi Sad-i Népfront alelnöke, majd Rehák László a *Magyar Szó* főszerkesztője mondtak uszító beszédet népi demokráciánk ellen. Tiltakozó gyűlés volt Zomboron is (*Magyar Szó*, január 18.), itt Szabadka Sándor zombori népbizottsági tag vitte a szót, de a főuszító Herceg János volt, ő szerkesztette meg a táviratot is Kardeljnak, amelyben szemérmetlenül »botcsinálta államférfiaknak« meri nevezni a mi vezetőinket ez

a kivedlett fasiszta, de kutya módjára megalázkodik a végén, és »ismételt ragaszkodásának ad kifejezést« Tito marsall és kormánya iránt.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-19f-00380-1952.

1952. február 15.

Megjelent a *Híd* 1952. évi 1. száma. Tartalma: Szirmai Károly: *Viharban*; *Laták István versei* (*Bolmán*, *Huszonöt éves pályám*; *Szeretni örökre*, *változatlan*; *Element a kedves*); Majtényi Mihály: *A kisfejsze*; *A jugoszláv szonett fénykorából* (Ács Károly műfordításai); Kazimir P. Tetmajer: *Nyomor*; dr. Diamant Ernő: *Magyar népdalok, magyar nóta*; Tél József: *Gombosi néptáncok*; László Attila: *Machiavelli a színpadon*; Garay Béla: *A szabadkai színház története*; *A második irodalmi találkozó*. Képek: Almási Gábor, Gábor Zoltán.

1952. március 7.

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy a *Politika* című belgrádi napilap „mai száma hosszabb cikkben foglalkozik a vajdasági nemzetiségi kisebbségek könyvkiadó vállalatával, a Bratstvo–Jedinstvoval. A cikk írója megemlíti, hogy ez a könyvkiadó vállalat fennállása óta milliós példányszámban körülbelül 700 kiadványt bocsátott a magyar, román, szlovák és ruszin olvasók rendelkezésére. Csak az idén – írja a *Politika* – a Bratstvo–Jedinstvo könyvkiadó vállalat körülbelül egymillió példányszámban 276 könyvet ad az olvasóknak. [...] Magyar nyelvű könyveinek szép és terjedelmes katalógusában 260 különböző kiadvány található, amelyekkel a vállalat még ma is rendelkezik, míg 170 kiadvány több mint félmillió példányszámban teljesen elfogyott. [...] A Bratstvo–Jedinstvo vállalat idei könyvkiadási terve igen érdekes. [...] Összesen 118 magyar nyelvű könyv 435 000 példányban hagyja el a sajtót” – fejezi be a *Politika*. S ez a néhány adat is könyvkiadásunk fejlődését és további izmosodását jelenti.

1952. március 15.

A torontálvásárhelyi József Attila Magyar Közművelődési Egyesület színjátszó csoportja Pancsován vendégszerepelt. Barry Connors *Fruska* című háromfelvonásosát adták elő.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 46.

1952. március 29.

Az újvidéki József Attila kultúregyesületben Karinthy-estet tartottak, amelyen jeleneteket és humoreszkeket adtak elő. Bevezetőt és összekötő szöveget Majtényi Mihály mondott.

1952. március

A *Híd* 2. számának tartalma: Majtényi Mihály: *Jovan Popović*; Debreczeni József: *Forgósél*; Galamb János: *Magyar ember*; Majtényi Mihály: *Ady emléke*; Ivo Andrić: *Titanic büfé* (Ford. Éri Pál); Bencz Mihály: *Zsellérek*; Saffer Pál: *A pofon*; Urbán János: *Ha rád nézek*; Ch. Forge: *Hozzászólás* (Tél József népdalgyűjtéséről); Sulhóf József: *Goldmark Károly*; Kollin József: *Választmányi ülés*. Képek: B. Szabó György, Jovan Popović, Ács József.

A *Híd* 3. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Kísértet járja be Európát*; Jovan Popović: *Nada és Zagorka*; Reményi József: *Beau Monde*; Laták István: *Jani és Kálmus*; Ács Károly versfordításai (Jovan Jovanović Zmaj, Đura Jakšić); L. E.: *Bunyevác népmesék*; *A gazdag ember vaja* (Bunyevác népmese); Reményi József versfordításai; Sulhóf József: *Egy új szoborról*; S. T.: *A francia festészet kiállítása nyomán készült gondolatvázlatok*; *Megjelent a vajdasági ruszinok irodalmi folyóirata*; Traján Doban: *Öt éves a Lumina*. Címnap: Almási Gábor. Képek: a korszerű francia festészet belgrádi kiállításának anyagából.

Petrőcön 2 000 példányban megjelent a *Rozhľad* című szlovák nyelvű művelődési folyóirat első száma.¹

1. Stoković 1975, 234., 284–285.

1952. április 1.

Jugoszlávia Képviselőháza elfogadta a Népbizottságokról szóló általános törvényt,¹ amely összevonta az öngazgatási és állami hatósági szerveket, jelentősen kibővítve a helyi igazgatás hatáskörét elsősorban a kommunális, a szociális és a kulturális feladatok területén, így a Népbizottságok a helyi önkormányzat szervei és az egységes államhatalom helyi szervei lettek a községekben, járásokban és városokban.

A Vajdaságban a helyi Népfelszabadító Bizottságok mint hatalmi szervek megalakítása 1943 októberében kezdődött meg a JKP vajdasági tartományi bizottságának utasítására. Működésüket 1943 novemberétől a Tartományi Népfelszabadító Bizottság, 1944 márciusától Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága irányította. 1945 tavaszán Vajdaságban a Főbizottság mellett 6 körzeti, 35 járási és 447 helyi Népfelszabadító Bizottságot alakítottak – minden helységben a németek által lakott települések kivételével – összesen 5 836 tanácsnokkal és 6 585 foglalkoztatott hivatalnokkal. Ezeket nevezte át a Jugoszláv Képviselőház által > **1946. május 18-án** elfogadott, majd 1949. május 27-én módosított népbizottsági törvény. Az 1952-ben helyébe lépő jogszabály, már a munkástanácsok megalakítása (> **1949. december 23.**) után, újabb lépés volt azon az úton, amely során az öngazgatás elvét igyekeztek kiterjeszteni a „gyárkapun kívülre”, és amely elvezetett az 1953. január 13-án elfogadott alkotmánytörvényhez, majd a társult munkáról szóló, 1976-ban meghozott törvényhez is.

1. Opšti zakon o narodnim odborima. SL FNRJ, 1952/22.; Petranović, Zečević, 1025–1028.

1952. április 4.

Az Újvidéki Rádióban Nagy József arról számolt be, hogy „A Novi Sad-telepi Petőfi Sándor amatőr színház és a városi József Attila kultúregyesület közötti együttműködés mindinkább kifejezésre jut. [...] A József Attila műkedvelő

együttese szombaton a telepi kultúrotthonban előadja Molnár Ferenc *Játék a kastélyban* című háromfelvonásos vígjátékát. A Petőfi Sándor amatőr színház vasárnap a József Attila kultúregyesület színháztermében előadja a *Mágnás Miskát*, amelynek ez már a tizenegyedik előadása lesz”.

1952. április 12.

Vajdaság Oktatási és Művelődési Tanácsa 1391. sz. végzésével kezdeményezte a nemzeti kisebbségek kulturális hagyatékának tudományos feldolgozására irányuló munkát. Ennek keretében elkészült a néprajzi, történelmi, művészet- és művelődéstörténeti kutatások programja, melynek irányításával a zentai és szabadkai múzeumot, a verseci és petróci művelődési intézményeket, valamint a Vajdasági Múzeumot bízták meg.¹ Az akció fő célja annak az anyagnak a begyűjtése volt, amelyet nem sokkal később az egyes kisebbségek szemlén – a magyarokét > **1952. június 26–29-én** Palicson – mutattak be.

1. NMJ, 135.

1952. április 17.

Kovács József, a belgrádi magyar követség ideiglenes ügyvivője a külügyminiszterhez címzett jelentésében kifejtette: „A titóisták által vezetett jugoszláv kommunista párt nemigen harcolt a nemzetiségi politika lenini elve megvalósulásáért sem a háború alatt, sem a háború után. Közvetlen a felszabadulás után, amikor a szovjet felszabadító csapatok tovább vonultak a fasiszta hadsereg üldözésében, egész sor vajdasági községben a bevonuló jugoszláv partizánok nagy »tisztogatásokat« végeztek a nemzetiségi lakosság soraiban. Egyáltalán nem az osztályszempontok vezették őket, amikor például a magyarok százait, ezreit hurcolták el, üzték ki házaikból, gazdaságaikból, internálótáborokba zárták, ahol sokan elpusztultak, sőt nagyon sokat agyonverték, még mielőtt az internálótáborokba kerültek volna. [...] Ugyanezt látjuk ma is. [...]

A magyar elemi és középiskolákban szinte le-
küzdhetetlen nehézséget jelent a tankönyvhiány.
[...] Az érlelődő gazdasági válság is elsősorban a
magyar dolgozókat taszítja a bizonytalanságba,
munkanélküliségbe. [...] A munkában levőknél
is érezhető a nemzetiségi megkülönböztetés. [...] Magyarlakta községekben és városokban a hiva-
talos helyiségekben nem használhatják a magyar
szót. [...] A jugoszláviai gazdasági és politikai
rendszer válságának további elmélyülésével még
fokozódni fog a nacionalista, sovinszta nevelés,
és a hivatalos szervek is fokozni fogják a nem-
zetiségiekkel szembeni megkülönböztetéseket,
igyekezni fognak őket hibáztatni a bajokért.”¹ >
1952. május 16.

1. MOL XIX-J-1-j-30b-00842-1952.

1952. április 25.

Tito fogadta a Jugoszláviában élő csehek és szlo-
vákok küldöttségét: „Örülök, hogy itt láthatom
a cseh és a szlovák nemzeti kisebbség képviselőit.
Annál is inkább, mert jól tudom, milyen propa-
ganda folyik a szocialista Jugoszlávia ellen éppen
az illető országokban, és mennyi hazugságot ter-
jesztenek a hazánkban élő cseh és szlovák kisebbség
helyzetéről. Ti tudjátok a legjobban, hogy
ez a propaganda nem felel meg a valóságnak.
A valóság az, hogy a cseh és a szlovák nemzeti
kisebbség a felszabadító háború idején együtt
indult harcba többi népünkkel, életét áldozta
és hozzájárulásával elősegítette mindazt, amit
kivívtunk magunknak. Nagy meglepéssel látom,
hogy a csehszlovák kisebbség a háború után
is valóban testvéri módon vesz részt új, szocia-
lista országunk építésében, és nem hagyja magát
félrevezetni a külföldről hazánk ellen folytatott
propaganda által. Másrészt sajnálatosnak tartom,
hogy a Csehszlovákia és hazánk népei között
fennállott testvéri kapcsolatok megszakadtak a
csehszlovákiai uralkodó körök akaratából.”¹

1. Tito 7, 42.

1952. április

A *Híd* 4. számának tartalomjegyzéke: Dobrica
Ćosić: *Majd megvirrad már*; Majtényi Mihály:
Költő az örök idegenség bélyegével; Zákány An-
tal: *Fönt és alant*; Munk Artúr: *A csodakávé*;
Debreczeni József: *A legbájosabb magyar láng-
elme*; Bogdan Čiplic: *Délibáb*; Szirmai Károly:
Tyúkanyó; Penavin Olga: *A mesék és nóták
nyomában*; Juhász Géza: *A történelmi regény
néhány kérdéséről az Élő vízzel kapcsolatban*;
L. E.: *Játék a kastélyban*; *A Vajdasági Magyar
Irodalmi Társaság tanácskozása*; *Könyv a vaj-
dasági magyar népi táncokról (Debeljak Margit
– Milica Ilijin: Vajdasági magyar népi táncok)*.
Címlap: Hangya András. Képek: Oláh Sándor,
Đ. Isakov. A folyóirat e számától Herceg János
nem tagja a szerkesztőbizottságnak.

A *Híd* beszámolt róla, hogy „A Magyar Iro-
dalmi Társaság újvidéki tagjai tanácskozást tar-
tottak, hogy megvitassák azokat az irányelveket,
amelyek Szerbia Kommunista Pártja Központi
Vezetőségének legutóbbi teljes ülésén a kultúrát
és művészetet illetőleg kifejezésre jutottak. Bora
Drenovac ugyanis beszámolójában rámutatott
arra, hogy irodalmunkban és művészetünkben
bizonyos kedvezőtlen jelenségek ütötték fel a
fejüket, és a vajdasági Magyar Irodalmi Társaság
megvitatta, vajon fellelhetők-e a dekadens irány-
zat jelenségei a vajdasági magyar irodalomban
és művészetben is. Általánosságban megállapí-
tották a felszólalók, hogy a vajdasági magyar
irodalomban nincsenek súlyos tévelygések, de
egyik-másik író a múltba fordul, s ez azt a látsza-
tot kelti, mintha valóságunktól menekülne”.

1952. május 4.

A nagybecskereki gimnázium színjátszó cso-
portja Pancsován előadta Géci István *Vadonc*
című színművét.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 47.

1952. május 11.

Nagybecskerekén Žarko Zrenjanin néphős emlékművének leleplezése alkalmával mondott beszédében Tito kijelentette: „Tudom azt is, hogy olykor – nem mindannyian, nem a többség, de azok, akiket bizonyos igazságtalanság ért – nehezen viseltek el bizonyos dolgokat. De legyetek meggyőződve, hogy néphatóságunk, de különösen a magasabb szervek ezt sohasem helyeselték, hogy mindez nekünk is éppen úgy fáj, mint nektek, és mindig azt kívántuk, hogy minél előbb orvosolják a jobbadán tudatlanságból elkövetett hibákat. Az első években kénytelenek voltunk nemcsak közösségünk fenntartása, de szocialista országépítésünk további előrehaladása érdekében is elkerülhetetlenül szükséges intézkedésekhez folyamodni, [...] de amint ez a szükségszerűség megszűnt, új mód-szerekhez folyamodtunk a gazdasági életben, és lassanként kezdtük megszüntetni a kötelező felvásárlást. [...] Vajdaság jellegzetes példája annak, hogy milyen helyes volt pártunk irányvonal a nemzeti kérdés megoldásában. Éppen itt, Vajdaságban mutatkozott meg, különösen az 1948-ban bennünket ért támadások idején, [...] hogy milyen fontos ez az egység. [...] Miközben nálunk a népek, különféle nemzetiségek boldog közösségben élnek [...] a határon túl, innen nem messze, sötétség borul honfitársainkra, durván bánnak velük, kíméletlenül üldözik őket, úgy, ahogyan Hitler tette népeinkkel. Magyarországon a jugoszláv nemzeti kisebbséget üldözik és kitelepítik más vidékekre, ahol örökre nyomuk vész. Ugyanez a helyzet Romániában és más országokban. Az utóbbi időben oly módon szeretnék elkendőzni ezeket a bűntényeket, hogy bennünket rágalmaznak, s azt állítják, hogy mi üldözzük a nemzeti kisebbségeket. Ti vagytok itt a tanúi, ti magyarok és románok is és a többi nemzeti kisebbség is, hogy ez nem igaz. [...] Mi természetesen nem tudunk segíteni ott élő testvéreinken, mert amit ott tesznek velük, az Sztálin és társai irányításával történik. [...] Ez el-

len mit sem tehetünk. Csak megbélyegezhetjük, leleplezhetjük őket, bebizonyíthatjuk az egész világ színe előtt, hogy kegyetlen módszereket alkalmaznak. Mi sohasem fogjuk követni az ő útjukat, bármi is történjék, mert mi szocialista ország vagyunk, és egy szocialista országban más nemzetek üldözése ismeretlen valami. [...] Remélem azonban, hogy ott sem fog ez örökké tartani, hogy egy napon ott is kisüt a nap, mert a sötétség nem tarthat örökké. [...] De ez az ott élő, sokat szenvedő népeknek a dolga.”¹

A torontálvásárhelyi József Attila Magyar Közművelődési Egyesület színjátszói Pancsován előadták Bródy Sándor *Tanítónő* című színművét.²

1. Tito 7, 76., 78–79.; Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 116–117. – 2. Földessy összeáll. 1972, 47.

1952. május 16.

Kovács József belgrádi magyar ideiglenes ügyvivő > 1952. április 17-én a külügyminiszterhez címzett jelentéséhez a Külügyminisztériumban a következő megjegyzést fűzték: „Kovács elvtárs jelentése fényt derít a Tito-klikk nemzetiségi politikájára, melynek lényege a nemzetiség politikai, gazdasági, kulturális stb. téren való elnyomása. Tekintettel arra, hogy az ENSZ őszi közgyűlésén várható a jugoszláv delegáció ez irányú támadása is, hogy alátámassza az USA-nak az »emberi jogok« területén Magyarország ellen indított rágalmazását, szükségesnek tartom, hogy ennek visszaverésére és a jugoszláv kormány nemzetiségi politikájának leleplezésére, összegyűjtsük a szükséges és megfelelő adatokkal alátámasztott anyagot.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-30b-00842-1952.

1952. május

A *Híd* 5. számának tartalma: Herceg János: *Emlékeinkről*; Ács Károly: *Két vers*; Szirmai Károly: *Fogadás*; Laták István: *Régi, szép ho-*

nom; Lukács Gyula: *Sínek mentén*; Federico García Lorca: *Holdkóros ballada*; Tin Ujević: *Medália*; Majtényi Mihály: *Útirajz Boszniából*; Ivan Ivanji: *Néhány szó Molnár Ferencről*; Bóna Júlia: *A doroszlói fityula legelterjedtebb díszítő-eleme*; Olajos Mihály: *Hunyadi Sándor: Pusztai szél*; L. E.: *Pusztai szél*; M. Balać: *A francia impresszionizmusról*; dr. Zamenhof L. Lajos: *A nemzetközi nyelv lényege és jövője* (Eszperantóból fordította Ch. Forge); Cz. T.: *Garay Béla: Színpadi beszéd*; Steinitz Tibor: *Tanácskozott a Magyar Irodalmi Társaság*. Címlap: Paul Cézanne. Képek: Édouard Manet, Vincent van Gogh, Claude Monet, Paul Gauguin, Pierre Auguste Renoir.

Steinitz Tibornak a *Híd* 5. számában megjelent cikke szerint a Magyar Irodalmi Társaság legutóbbi ülésén „Majtényi Mihály, az Irodalmi Társaság elnöke és a *Híd* főszerkesztője beszámolójában megállapította, hogy a *Híd* példányszáma ijesztően megcsappant, de keservesebb ennél, hogy néhány írónk is elfordult a *Hídtől*. Fejtettségét a lap kiadójának, a Testvériség–Egység vállalatnak velős megítélésével fejezte be, hogy úgy látszik, a *Híd* sem az íróknak, sem az olvasóknak nem kell. [...] A riasztó zárszó hatását Olajos Mihály felszólalása enyhítette, aki a Testvériség–Egység vállalat nevében megállapította, hogy a lap jelenlegi helyzete súlyosan terheli a kiadó költségvetését, a szükséges anyagi eszközöket azonban továbbra is folyósítani fogják”.

1952. június 7.

A jugoszláv kormány rendeletével megszűnt az alapvető mezőgazdasági termékek – gabona, hús, zsír, gyapjú, bőr – kötelező felvásárlására vonatkozó előírások hatálya.¹ A „felvásárlás” kifejezés eufemizmus volt arra a kötelezettségre, amely során a parasztnak jelképes áron kellett beszolgáltatniuk terményeiket, és amelynek két célja volt: egyrészt a háború utáni szűkös körülményekben biztosítani a lakosság, ezen belül az erőltetett iparosítás során a városokban felduz-

zadt ipari munkásság ételmezését, másrészt – a szövetkezetesítés erőltetése és az adópolitika mellett – a nagygazdák túlméretezett beszolgáltatási kötelezettségeinek nem teljesítése miatti vagyonek Kobzásokkal is serkenteni a mezőgazdasági magánszektor államosítását.² A gabonafélék kötelező felvásárlásával kapcsolatos első előírások már 1945 nyarán megszülettek,³ és évente néha többször is módosították őket (> 1946. április 26.; > 1947. március 11.; > 1948. június 2.), majd a beszolgáltatási kötelezettséget minden húsfélére is kiterjesztették (> 1949. január 19., > 1949. október 13.). A beszolgáltatási kötelezettségnek eleget nem tevőket 2-3 évi kényszerszolgálatával és pénzbírsággal, a gazdagabb parasztnak gyakran teljes vagyonuk elkobzásával büntették. A parasztnak nehezedő nyomás 1949-ben volt a legnagyobb, amikor a belső bajokhoz a Tájékoztató Iroda határozatából eredő problémák is társultak. A Vajdaságban ebben az évben 2 405 személy ellen emeltek vádat, mert nem teljesítette a rá kirótt beszolgáltatási kötelezettséget. Közülük 1 039-et büntettek vagyonek Kobzással – ebből 140-nek teljes vagyonát elkobozták –, 626-ot pénzbírsággal és más büntetéssel. A beszolgáltatás során a parasztnak súlyos atrocitások és megaláztatások érték, amiről a vajdasági pártbizottság jelentései is beszámoltak (> 1947. március 12.; > 1947. április 9.) és a belőlük származó politikai kárt – utólag – Tito is többször szóvá tette. > 1947. szeptember 28–29.; > 1951. június 3–4.

1. NF, 121., 125., 354., 361. – 2. A témáról bővebben lásd Ternovác István: *Pusztulj, kulák! Parasztszanyargatás a Vajdaságban*. Budapest, 1996, Hatodik Síp Alapítvány. – 3. SL DFJ, 1945/30., 1945/53., 1945/58., 1945/81.

1952. június 26–29.

Palicsan a Magyar Ünnepi Játékok keretében bemutatták a jugoszláviai magyar kultúra eredményeit:¹ a néprajzi kiállítás mellett a magyar nyelvű kiadványokat és a magyar képzőművészek alkotásait, hangversenyeket, színelőadásokat és

folklórbemutatókat tartottak. A Magyar Kultúratanács több tanácskozást, szemináriumot is szervezett. Megtartották többek között a magyar egyetemi hallgatók találkozóját, amelynek résztvevői elhatározták, hogy szorosabban bekapcsolódnak a magyar kisebbség kulturális és politikai életébe, és javasolták a többnemzetiségű művelődési egyesületek megalakítását. Akkori hivatalos források szerint a műsorokban több ezren vettek részt, és egyes rendezvényeknek 50 000 látogatója is volt. Befejezőként a Szabadkán tartott nagygyűlésen Moša Pijade, Solti Pál és Sinkó Ervin beszélt. A Játékok alkalmából könyvet² jelentettek meg, és dokumentumfilm is készült róla, amelyet a mozikban is vetítettek.

> 1952. október 2.

1. NMJ, 160–161. – 2. *Magyar Ünnepi Játékok – Palics 1952.* Novi Sad, 1952, Testvériség–egység Könyvkiadóvállalat, 208. (Olajos Mihály: *Kultúr szelvényekről*; Herceg János: *Emlékeinkről*; Ernyes György: *Mozgalmak az egyesületekben*; Majtényi Mihály: *Írókról, irodalomról*; Sulhóf József: *Díszek, dalok, táncok*; [M.]: *Művelődő munkástömegek*; Laták István: *Lirai széljegyzet – a hét éves magyar színjátszó egyesületről*; s. j.: *A függöny mögött*; Jánosi Gábor: *Magyar iskolák*; Tóth Antal: *Zenei életünk*; -f-f: *Könyv, mozi, színház az új faluban*; Kolozi Tibor: *Magyar újságok*; Néhány szó régi vajdasági írókról, művészekről; B. Szabó György: *Festők, szobrászok*; Bodrits István: *Sok barátja van a jugoszláviai magyarságnak!*; Hegedűs Béla: *Palics – az Ünnepi Játékok színhelye*).

1952. június 29.

A szlovén tengeremlék Jugoszláviához csatolásának ötödik évfordulója alkalmából Ajdovščinában Tito védnöksége alatt megrendezték a tengeremléki kulturális szemlét. A résztvevőkhöz intézett levélben Tito így fogalmazott: „Sohasem szabad elfelejteni a szlovén nép százados szenvedéseit az idegen iga alatt, a nép erőszakos elnemzetietlenítésének és üldöztetésének korszakát az olasz fasiszta uralom idején, több mint húsz éven át. Egyes-egyedül nagyfokú öntudata és közismert törhetetlen életképessége

mentette meg e vidék népét a megsemmisüléstől és a beolvadástól.”¹

1. Tito 7, 107.

1952. június

A hónap második felében Ács József javasolta egy művésztelep megszervezését Zentán. A megvalósításban segítséget nyújtott Farkas Nándor, a Kommunista Szövetség járási vezetőségének titkára, Varga László, a Művelődési Tanács elnöke és Tripolsky Géza, a Városi Múzeum igazgatója, aki a Művésztelep főszervezője lett. A telep munkájában a következők vettek részt: Ács József, Boschán György, Milan Konjović, Stevan Maksimović, Milivoj Nikolajević és Sáfrány Imre. Az első csoport – Ács József, Boschán György, Milivoj Nikolajević és Sáfrány Imre – kirándult Adorjánra és Kanizsára, a második csoport – Ács, Konjović és Maksimović – Csókára.¹

1. Zentai művésztelep, 67.

1952. július 8.

Sinkó Ervin a belgrádi *Borba* napilapban *Kultúra és öröm a szabad hazában* címmel méltatta a Magyar Ünnepi Játékok (> 1952. június 26–29.) jelentőségét megjegyezve: „Egy nyelvre se lehet lefordítani, hogy mi az eredeti értelme magyarul a »nemzetiség« szónak. E fogalom alkalmazásában kifejezésre jutott a Szent István-i korona teljes államalkotó filozófiája, amely szerint a magyarok hivatottak az uralkodó nemzet lenni, míg a Magyar Királyság összes többi népe – tehát »a Kárpátoktól az Adriáig« – semmi más, mint csupán »nemzetiség«. Nem ismerték el, hogy azok teljes mértékben nép a szó etnikai, még kevésbé politikai értelmében. Még nemzeti kisebbségeknek se tartották őket, csak »idegen anyanyelvűeknek«, akik még nem eléggé »fejlettek«, hogy beszéljék a magyart, az egyetlen teljes értékű államnyelvet. A »nemzetiség« (vagyis a Magyar Királyság népességének kétharmada) csak valamilyen szerencsétlen átmeneti állapot, még kialakulatlan anyag volt a »húszmillió ma-

gyar Magyarország» megteremtésének folyamatában. Így írták a tankönyveket, ezt hirdették a politikusok, a magyar lexikonok és napilapok, és ebben a szellemben épült meg magyar nemzeti stílusban a szabadkai városháza is”.¹ Sinkó ugyanitt bírálta a Magyar Kultúrtaácsot, mert a Játékokon nem mutatta be a horvátországi magyarság kulturális életét.

1. Kultura i radost u slobodnoj domovini. *Borba*, 1952. július 8.; NMJ, 160–162.

1952. július 23.

A *Testvériség* című zentai hetilap írta a Zentai Művésztelep kapcsán: „A városi múzeum terve szerint a művészek bemutatják munkájukat a közönségnek, mely alkalomból képzőművészeti megbeszéléseket tartunk a kultúr- és közéleti munkások klubjában, ahol minden érdeklődőt örömmel látunk”.¹

1. Zentai művésztelep, 5.

1952. július 28.

Tito Zágrábban fogadta a pittsburghi Ducan egyetem Tamburica nevű kultúregyesületének tagjait és az amerikai kivándoroltak egy csoportját: „Örvendek, hogy embereink ellátogatnak Amerikából, hogy lássák ősi földjüket. Hazánk mindenkor szívesen fogadja önöket. Nyíltan fel fogja tárni sikereit, de fogyatékoságait és gyengeségeit is. Üdvözlöm önöket, köszönöm a látogatást, és kívánom, hogy új hazájukban, Amerikában – mert helyes is, hogy hazájuknak tekintik – sok sikert és boldogságot érjenek el az életben.” Ugyanaznap amerikai tanárok és más közéleti munkások egy csoportjával beszélgetve kifejtette: „Alkotmányunkból és törvényeinkből, de a mindennapi gyakorlatból is kitűnik, hogy nálunk nemcsak a hat föderális köztársaság és az ott élő népek között van teljes egyenjogúság, hanem úgyszintén minden nemzeti kisebbségnek is joga van a szabad kulturális fejlődésre, iskolákra, mindarra, ami szükséges, hogy megőrizze és fejlessze azokat a pozitív nemzeti tulajdonsá-

gokat, amelyek nem ártanak társadalmi, népi közösségünknek. Meg akarom magyarázni, mit értek azon, hogy »nem ártanak társadalmi közösségünknek«, és ezért a magyar nemzeti kisebbséget veszem példának. Nálunk ugyanis jelentős számú magyar él, mivel országunk határos Magyarországgal. Vannak iskoláik és lehetőségük a szabad kulturális fejlődésre. Fejleszthetik és ápolhatják pozitív nemzeti tulajdonságaikat, de nem engedhetjük meg, hogy hazánkban ők, ha esetleg akarnának, politikai propagandát folytassanak Magyarország érdekében. Érvényes ez a többi kisebbségre is.”¹

1. Tito 7, 167., 171.

1952. július

Szabadkán megtartották a Magyar Kultúrtaács kibővített ülését, amelyen elemezték „a palicsi Nyári Játékok eredményeit”. Az addigi Sóti Pál helyett elnöknek Farkas Nándort választották meg.¹

1. Burányi Nándor: Sóti Pállal mai szemmel – régi dolgokról. 3. Kultúrszövetség és nacionalizmus. MSz, 1989. december 28. 11.

1952. augusztus 2.

Zentán megrendezték a Művésztelep első képbemutatóját a Közéleti és Művelődési Dolgozók Klubjában. Bemutatták Boschán György, Milivoj Nikolajevic és Sáfrány Imre munkáit. A kiállításnak 40 látogatója volt.¹ > 1952. augusztus 21.; > 1952. szeptember 21.

1. Zentai művésztelep, 5., 67.

1952. augusztus 3.

Az Újvidéki Rádió sajtószemléjében elhangzott, hogy „A *Borba Genocid bűntények Magyarországon* címmel cikket közöl a magyarországi nemzeti kisebbség kiirtásáról. A Horthy feudalisták meg Szálasi fasiszta csendőrök elnemzetietlenítési cselekedeteit Rákosi ügynökei már régen túllépték. A Magyarországon élő jugoszláv nemzeti kisebbség védtelenül ki van szolgáltatva

a sztálini módszerű genocidoknak. Példa erre az osztrák–jugoszláv–magyar hármashatár vidékén élő hétezer Rába menti szlovén fokozatos és rendszeres széttelepítése és irtása. Ezeknek a szlovéneknek tragédiájáról mesél többek között a Magyarországról hazánkba átszökött Janesz Gáspár, akinek végső erőfeszítésének latba vetésével sikerült családjával együtt átvergődni a szögesdrótokkal és aknamezőkkel védett magyar határhoz. Janesz Gáspár 45 éves, de már az átélte borzalmaktól teljesen megöszült. A kitelepítések – mondotta a hazánkba menekült Janesz Gáspár – 1950-ben kezdődtek, és majd minden Rába menti községet érintettek. A legborzalmasabb események a ritkarovici községben történtek, ahonnan még az öregeket és aggokat, valamint a csecsemőket is kitelepítették. A kitelepítetteket az új sötétje nyeli el. Mi és a szomszédok nem egyszer hallottunk éjjelenként segélykiáltásokat és elfojtott zokogásokat. A hatóságok azt híresztelték, hogy a kitelepítetteket a hortobágyi pusztára vitték, de onnan még senki sem tért vissza. A lakosság ellenben tudja, hogy a Hortobágyról már csak Szibériába vezethet az út – fejeződik be a *Borba* cikke”.

1952. augusztus 4.

Az Újvidéki Rádió közölte a Tanjug jelentését, amely szerint „Újhelyi György, a magyar hírszerző szolgálat hadnagya Jugoszláviába menekült. Újhelyi György hadnagy július 29-én éjfél után néhány perccel menekült át Magyarországról hazánkba”.

A *Magyar Szó* ismertette a belgrádi *Politika* cikkét arról, hogy Magyarországon újabb kitelepítéseket terveznek a déli határsávbán. „A kitelepítéseket kizárólag a magyar titkosrendőrség szervezi. Az előkészületeket már több hónapja gondosan végzik. [...] A kitelepítés augusztus elején megkezdődik. A titkosrendőrség Baranya vármegyéből jelenleg 257 családot akar kitelepíteni. [...] A kitelepítettek csak a legszükségesebb

személyi tárgyaikat vihetik magukkal, míg egyéb vagyonaikat elkobozzák.”

1952. augusztus 8.

Az Újvidéki Rádió híradása: „Magyarországról Jugoszláviába menekült politikai emigránsok tegnap délelőtt tartották alakuló közgyűlésüket Novi Sadon. Többek között itt volt Linder Béla, az öszirozás forradalom hadügyminisztere, Rádi István a 24. határvadász zászlóalj volt zászlósa, Rob Antal képviselő, a magyar országgyűlés volt tagja, továbbá a gyűlésen részt vesznek mindazok a gyermekeiket védő anyák, a jövőjüket védő fiatalok, a szabadságért küzdő magyar munkások, parasztok és értelmiségiek, akik már torkig voltak az orosz katonaság hosszantartó ott-tartózkodásával, akik Dzsingisz kán módjára garázdálkodnak Magyarországon. A magyar politikai emigránsok nagygyűlését Novi Sad város Népbizottságának és polgárainak nevében Toza Jovanović népbizottsági elnök üdvözölte, a jugoszláviai magyarság nevében pedig Sóti Pál népképviselő.”

1952. augusztus 11.

Kovács József belgrádi ideiglenes ügyvivő a magyarországi politikai emigránsok > 1952. augusztus 7-i újvidéki gyűléséről szóló jelentését így fejezte be: „Igaz, ezeknek nincsenek tömegeik, egynéhány tucat hazaáruló, disszidens banda. Azonban mégis számolni kell velük, mert nem másról van szó, mint létrehozta a Vajdaságban egy legális szervezetet, amely lényegében kémek és provokátorok központja lesz, és bizonyára élvezni fogja nemcsak Titóék, de nyugati barátjuk támogatását is.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-20f-001511-1957.

1952. augusztus 19.

Németh P. István az Újvidéki Rádióban a *Híd* július–augusztusi számát ismertette kiemelte Éri Pál Csáth Géza munkásságát méltató írását is megjegyezve: „Éri Pálnak ezt a vitacikkét az

váltotta ki, hogy Csáth Géza Zomborban bemutatott *Janika* című drámáját a vajdasági irodalmi körökben értéktelennek minősítették, és nem tartották eléggé színvonalasnak arra, hogy a zombori színjátszó együttes a palicsi Magyar Ünnepi Játékokon ezzel a darabbal lépjen a közönség elé.”

1952. augusztus 21.

Zentán a Közéleti és Művelődési Dolgozók Klubjában megrendezték a Művésztelep második képbemutatóját. Mintegy 50 látogató jelenlétében bemutatták Ács József és Stevan Maksimović munkáit. A megnyitón „átvette a szót Vanderer Pál, a Zentán működő reklámfestő, kitartóan dicsérte Konjović festészetét, és elmarasztalta a többiekét. A jelenlevőket sem igen kímélte, s ilyet is mondott: mélyen meghajtjuk fejünket mi, akik értünk a festészethez, Konjović előtt. Még mélyebben kell, hogy meghajtsák a fejüket azok, akik nem értenek hozzá”. Tripolsky Géza, a Művésztelep szervezője visszaemlékezésében megjegyezte: „Kellemtlen következményei lettek Vanderer szereplésének – elsősorban saját magára nézve. Nem engedjük közel magunkhoz és a művésztelephez, pedig minden vágya ez volt.”¹

1. Tripolsky Géza: A Művésztelep története. In *Zentai művésztelep.*, 6., 67.

1952. augusztus

Az újvidéki Pedagógiai Főiskola pályázatot írt ki magyar, román és német nyelv és irodalom szakos tanár felvételére.¹

A *Híd* 7–8. számának tartalma: Olajos Mihály: *A kultúrmunkás társadalmi szerepe*; Gál László: *Tenger*; Veljko Petrović: *Kegyetlen ifjúság*; Ács Károly: *Gólya*; Szirmai Károly: „*Isten vele, Zorica!*”; Reményi József: *Írói és művészi portrék*; D. Tadijanović: *Idegen talpak alá lököm a szívem* (Ford. Pap József); Milovan Đilas: *Nemzeti miszticizmus – a mi idealizmusunk jellegzetes vonása*; L. E.: *Kultúrörökségünk*

legendái; Galamb János: *Az alkony küszöbén*; Sebestyén Mátyás: *Cidri*; Juhász Géza: *Br. Eötvös József regényírói munkássága*; Alekša Šantić: *Itthon maradjatok*; Ludwig Uhland: *A hegyi fiú dala* (Ford. ifjú Stadler Aurél); Bona Júlia: *Egy délszláv népballada és két néprománc*; Éri Pál: *Néhány szó Csáth Géza elmarasztalásáról*; Lévy Endre: *A legyező. Jegyzetek az évad utolsó bemutatójáról*; B. Szabó György: *Képzőművészetünk a mérlegen. A palicsi tárlat néhány tanulsága*. Címlap: Eisenhuth Ferenc. Képek: Ács József, Oláh Sándor, B. Szabó György, Petrik Pál, Husvéth Lajos.

1. NMJ, 127.

1952. szeptember 20.

Bogdan Čiplic szerkesztésében megjelent a *Strazilovo* című szerb nyelvű irodalmi és művészeti lap első száma, amely Herceg János, Majtényi Mihály és Ács Károly írását, B. Szabó György és Ács József illusztrációját is közölte, s későbbi számaiban is bemutatta egy-egy nemzeti kisebbség irodalmát.¹

1. *Híd*, 1952. 10. 622.

1952. szeptember 21.

Zentán a volt pártiskola épületében megnyílt a Városi Múzeum és az általa szervezett Művésztelep első tárlata. A *Zentai motívumok* című kiállítás október 5-ig volt nyitva. Hat kiállító 58 kiállított művét 1 500 látogató tekintette meg.¹

1. Zentai művésztelep, 67.

1952. szeptember

A Testvériség–Egység Könyvkiadó a könyvterjesztés fellendítése érdekében megkezdte a Könyvbarátok Köre mozgalom megszervezését.¹

A *Híd* 9. számának tartalma: Fejtő Ferenc: *József Attila poétikája*; Sima Matavulj: *Esős éjszakán*; Sinkó Ervin: *Krleža Miroslav igazsága*; Gál László: *Bácska*; Szirmai Károly: *Benőtte a fű*; Reményi József: *Forradalmak előestéjén*; Komá-

romi József Sándor: *Kisérettségi*; France Prešern: *A törvénytelen anya*; Karel Destovnik-Kajuh: *Elesett partizán anyjához* (Ford. Bodóhegyi Lajos); Bálint István: *Baudelaire, a romlás énekese*; Laták István: *Súrolóröngy és taps*; Lőrinc Péter: *Magyarok és szerbek – együtt; Jugoszlávia enciklopédiája*; Garay Béla: *A színész teremtménye*; Herceg János: *A zentai művésztelep kiállítása*. Címlap és képek: Bezerédi Lajos.

1. *Híd*, 1952. 10. 627.

1952. október 2.

Az újvidéki Slavica moziban *A harmadik* című művészfilmmel együtt bemutatták a palicsi ünnepi játékokról készült magyar nyelvű dokumentumfilmet. Forgatókönyvét Majtényi Mihály írta, zenéjét Krombholz Károly válogatta Liszt Ferenc műveiből. A rendező Čukulić Živko, a felvételeket F. Racković készítette. A film szövegét Pataki László, a szabadkai magyar Népszínház rendezője mondta el.

Az eseményt Németh P. István aznap az Újvidéki Rádióban így méltatta: „Szocialista kultúránk fejlődésében kétségtelen újabb haladást jelent az első magyar verziós film megjelenése. [...] A filmen a magyar népviseletbe öltözött fiatalok mellett ott láthatjuk Vajdaság többi népeinek fiataljait is, amint a Palicsi-tó partján felállított dobogón bemutatják népi táncaikat az ünnepi játékok közönségének. Még valamit látunk a filmen. Látjuk Subotica főterén azt a hatalmas tömeget, amely Moša Pijade, Solti Pál és Sinkó Ervin elvtársak beszédét hallgatva még egyszer kifejezésre juttatta a szocialista hazánk iránti ragaszkodását. A filmfelvevőgép elvezet bennünket a határra is. Mozzanatokban megörökíti azt a szégyenteljes barbarizmust, amelyet Rákosi és szolgálai követnek el a határon túl az ott élő délszláv nemzeti kisebbséggel. Láthatjuk, amint a Tájékoztató Irodá-s bérencek lerombolnak egy határ menti falut, és elhurcolják a lakosságot. Láthatjuk, mint változtatja át Rákosiék kegyet-

len embertelensége a dolgozó emberek családi fészket rommá és építőanyaggá. Ez a film, ha csak mozzanatokban is, de érzékelteti a Rákosi országában élő dolgozók szomorú sorsát.”

1952. október 5.

Ljubljanában megkezdődött a Jugoszláv Írószövetség III. kongresszusa, amelyen Miroslav Krleža elítélte a sztálini típusú szocialista realizmust és felszólította az írókat, hogy lépjenek harcba „a művészi alkotás szabadságáért, a stílusok szimultaneitásáért és a vélemény kifejezésének szabadságáért”. Kifejtette: a forradalom és a művészet fogalma között nincs antinómia, szintézisük lehetséges, de a tendenciózus művészetnek is művészetnek kell lennie. Kritikájának éle tehát kifejezetten a kultúrában is megnyilvánuló szovjet hegemonista törekvések ellen irányult.¹

1. Vojislav Mataga: *Književna kritika i ideologija*. Zagreb, 1995, Školske novine, 136–137.; Petranović, Zečević, 985.

1952. október 14.

A Magyar Kultúratanács ülésén úgy döntött, felszólítja a kultúregyesületeket, hogy a küszöbönálló népbizottsági választások előtt tartsák meg közgyűlésüket.¹

1. *Népoktatás*, 1952. 10. 640.

1952. október 19.

A zágrábi Horvát Nemzeti Színház bemutatta Sinkó Ervin *Osudenici* (Elítéltek) című drámáját.

1952. október 21.

A Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság tanácskozást szervezett Miroslav Krležának a jugoszláviai írók harmadik kongresszusán a szabad művészi alkotómunkáról mondott beszédéről.¹

1. Herceg János beszámolója. ÚR, 1956. október 26.

1952. október 24.

Umek Miklós az Újvidéki Rádióban: „A Novi Sad-i nyolcadik választóegység tegnap este tartotta választóülését a telepí Petőfi Sándor kultúrotthon helyiségében. A gyűlést Mijatović Đorđe, a telepí községi Népbizottság elnöke nyitotta meg. [...] Miután megválasztották a munkaelnökséget, a jelenlévő választók megkezdtek a jelölést. A testvériség–egység szép példájának megnyilvánulása volt az, amikor a magyar dolgozók szerbeket, a szerbek pedig magyarokat jelöltek. [...] A nyolcadik választóegység három népbizottsági tagot választ. A választók tegnap este tíz tagot jelöltek. Utána a jelölőbizottság hat dolgozót ajánlott. [...] A telepiek elégedetten vették tudomásul, hogy az új Népbizottságba Kis Béla, Kis István, Sterbik János, Čupić Ankica, Obradović Miloš és Vándori András a jelölt. Közülük hármat választanak majd a Népbizottságba. Valamennyi telepí ismeri őket, és tudják róluk, hogy a Népbizottságban jó munkát fognak végezni, mert ezek a jelöltek eddig is mindig jó példával jártak elől.”

1952. október 25.

Az újvidéki József Attila kultúregyesület bemutatta Móricz Zsigmond *Sári bíró* című színművét.¹

Majtényi Mihály az Újvidéki Rádióban beharangozta: „A magyar könyv kopogtat ajtótokon, kedves hallgatóink, a magyar betű, a magyar írás, a klasszikus művek éppen úgy, mint a ma munkái, a szépirodalmi művek éppen úgy, mint a társadalomtudományi elmélet, vagy akár a szakirodalom munkái. Nemsokára megjelennek a vajdasági városokban és falvakban azok a zöldkeretes tagsági ívek, amelyek kitöltésével és a tagság feltételeinek vállalásával mindenki tagja lehet a Könyvbarátok Körének.”

1. ÚR, 1952. október 28.

1952. október 26.

A zombori Petőfi Sándor kultúregyesület megtartotta nyolcadik évi közgyűlését, amelyen – a városi és járási politikai vezetők jelenlétében – ismét újraválasztották Herceg Jánost az elnöki posztra.

Herceg János az Újvidéki Rádióban így tekintett vissza a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság > **1952. október 21-én** tartott tanácskozására: „Az egyik író, aki az olvasókkal való beszélgetéseire hivatkozott, azt állította, hogy íróink nem úgy írnak, ahogyan az olvasó szeretné. Szerinte a költőknek Petőfi modorában kellene költeniük, a próza művelőinek pedig ugyancsak egyszerűen és világosan, amint annak idején Tömörkény vagy Móra Ferenc írták történeteiket. Végére is az olvasónak joga van pénzért olyan könyvet vagy irodalmat kérni, ami megfelel ízlésének. Egy másik író erre a követelésre igen türelmetlenül kapta fel a fejét. Kijelentette, hogy az író művészi alkotómunkájában nem kötheti a közönség ízlése, s különösen akkor, ha az a közönség irodalmi ízlése dolgában még Petőfinél tart. [...] Ugyanakkor megszívlelendő szavak hangzottak el a vajdasági magyar írók értekeztelen a közösségtudatról is. Arról a kötelező figyelemről, amelyben az író az itteni olvasónak és minden kulturált embernek részesítenie kellene. Mert nem kisebb dologról van szó a vajdasági magyar irodalom megteremtésénél, mint arról, hogy ezzel kapja meg ez a vidék a maga külön szellemi tartalmát, amire népének fennmaradása érdekében szüksége van. Ez az irodalom viszi tovább a magyar nyelvet, a népi hagyományokat.”

1952. október 27.

Mucsi József tudósítása az Újvidéki Rádióban: „Eszéken ma délelőtt 9 órai kezdettel számos baranyai és szlavóniai magyar kultúr- és közéleti munkás részvételével a Horvátországi Magyar Kultúrszövetség összehozott ülést tartott.

Az ülésen részt vett Jontovics Rudolf alezredes, a Petőfi brigád volt politikai biztosa és Farkas Nándor, a Vajdasági Magyar Kultúrtaács elnöke. Pápa József, a Horvátországi Magyar Kultúrszövetség titkára beszámolt az ez évi terv megvalósításáról, valamint a kultúregyesületek szervezeti kérdéseiről. [...] Farkas Nándor, a Vajdasági Magyar Kultúrtaács elnöke [...] beszédében különösen kiemelte, hogy a vajdasági magyarok nem elszigetelve, nem elkülönülve ápolják régi kultúrájukat, hanem a vajdasági testvéreikkel közösen. Így, ahol csak lehet, közös kultúregyesületek alakulnak. Az ilyen egyesület többnemzetiségű tagjai még szorosabban összekapcsolódnak és közös erővel haladnak a szocialista kultúra útján. Farkas Nándor elmondta azt is, hogy a kultúregyesületeket a Magyar Kultúrtaács önállóságra neveli, hogy általa is minél szélesebb körű munkát végezhesenek. A szlavóniai szórványtelepülésekkel kapcsolatban azt mondta: nem kell félni attól, hogy az ottani magyarság létét bármi is veszélyeztetné, hiszen nálunk nincsenek többé külön érdekek, nálunk csak a dolgozó nép közös érdekei vannak.”

Maniša Vojvodić, a Nagyikindai járás képviselője Szerbia Képviselőházában az Újvidéki Rádió munkatársának így számolt be a járás választási előkészületeiről: „Tekintettel a járás nemzetiségi és szociális összetételére, a Népfrent-szervezetek agitációs munkájukban különböző módszereket használnak. A szövetkezeti falvakban, ahol az egész község a szövetkezet tagja, mint például Nákovón, Banatsko Veliko Selón, Kozarcin és Banatska Topolán, tömeggyűléseken ismertettük a népbizottsági választásokról szóló törvényt, valamint választásaink demokratikus jellegét. Azokban a községekben viszont, ahol magyarok és szerbek is élnek, ott úgynevezett házi tanácskozásokat tartottak.”

1952. október 30.

A szabadkai Népszínház magyar együttese bemutatta Zilahy Lajos *Zenebohócok* című zenés színművét Garay Béla rendezésében. A diszleteket Magyar Zoltán tervezte, a zenét Jovan Srbulj szerezte.

1952. október

A Magyar Kultúrtaács pályázatot hirdetett három- vagy négyfelvonásos színmű megírására vagy prózai művek dramatizálására. Határozatot hozott arról is, hogy a vajdasági magyar zene-kultúra fejlesztése érdekében a nyáron négyhetes tanfolyamot szervez zeneszerzőknek.¹ > 1952. november 1–2.

A *Híd* 10. számának tartalma: Herceg János: *A művészet alkotószabadságáról*; Majtényi Mihály: *A harmadik írókongresszus. Előadás a Magyar Irodalmi Társaságban*; Miroslav Krleža: *Alkonyatkor* (Ford. Ács Károly); Herceg János: *Örökösök*; Reményi József: *Bujdosó szegénylegény éneke a XX. században*; Lévy Endre: *Virradat Bánátban* (Részlet egy riportregényből); Mácsay István: *Aludjnak a szavak*; Csépe Imre: *Tamás bácsi meg a süldők* (Elbeszélés a 90-es évekből); Bencz Mihály: *Japán versek*; B. I.: *Találkoztam József Attilával*; Vlai Lajos: *Kajuh*; *Lapszemle* (Književne novine, Stražilovo, Letopis, Republika, Svedočanstva); *A Vajdasági Magyar Kultúrtaács színműpályázata*; *Könyvbarátok Köre*. Címlap: B. Szabó György. Képek: M. Oprešnik, Ács József, Petrik Pál, Milan Konjović, Boschán György.

1. *Híd*, 1952. 10. 625.; *Híd*, 1953. 2. 133.

1952. november 1–2.

A Magyar Kultúrtaács zeneszerzői szemináriumot szervezett.¹ > 1952. október

1. *Híd*, 1953. 2. 133.

1952. november 2–7.

A JKP VI. kongresszusának központi témája a párt szerepe volt az öngazgatás körülményei közepette. Tagjaival és vezetőivel kapcsolatban az az elvárás fogalmazódott meg, hogy – az egyes helyi pártvezetőségek körében mutatkozó ellenállás ellenére – a párt ne legyen a társadalmi-gazdasági viszonyok közvetlen operatív irányítója, és a munkástanácsok illetékességét ne korlátozzák csupán tanácsadói szerepre. Határozata leszögezte: „Jugoszlávia dolgozóinak nincsenek és nem lehetnek semmilyen saját lokális, »nemzeti« és hasonló érdekei, amelyek az osztálynak mint egésznek vagy egyes részeinek az érdekeivel ellentétesek lennének. Ezért a gazdaság irányításában való aktív és közvetlen szerepük erősítése nemcsak a szocialista demokrácia építésének a legbiztosabb garanciája, hanem a központban és a köztársaságokban jelentkező, a sovinizmusnak kedvező, Jugoszlávia népeinek további testvéri közeledését megnehezítő, a nemzeti begubózást ösztönző bürokratikus maradványok elleni harc legbiztosabb eszköze is.”¹ A párt ezen a kongresszuson változtatta nevét Jugoszláv Kommunista Szövetségre. A kongresszus párton kívüli vendégei között volt Majtényi Mihály is.²

1. *Borba*, 1952. november 8.; Petranović, Zečević, 1035. – 2. *ÚR*, 1952. október 30.

1952. november 10.

A belgrádi magyar követség ideiglenes ügyvivője a Jugoszláviában tapasztalható munkanélküliség mértékével foglalkozó jelentésében többek között megjegyezte: „Suboticáról szerzett értesüléseink szerint a munkások elbocsátása már augusztus óta folyamatban van. [...] A gyárakból a nagyobb és drágább gépeket leszerelik és az ország belsejébe szállítják arra hivatkozva, hogy Subotica veszélyeztetett terület.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5a-014378-1952.

1952. november 17.

A budapesti megyei bíróság emberrablás vádja alapján ítéletet hirdetett Bálint László és társai perében.¹ > **1952. november 20.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1952. november 20.

A jugoszláv Külügyminisztérium tiltakozó jegyzéket intézett a belgrádi magyar követséghez amiatt, hogy az 1952. november 15–17. között a budapesti járásbíróság előtt „Bálint László magyar állampolgár és még öt vádlott” elleni perben súlyos rágalmak hangzottak el Jugoszlávia és budapesti diplomáciai képviselőitnek alkalmazottai ellen. A vádirat Bálint Lászlót jugoszláv állampolgárnak nevezte, akit a jugoszláv állambiztonsági szolgálat azért dobott át Magyarországra, hogy gyilkosságokat és diverzáns akciókat hajtson végre. A jugoszláv jegyzék szerint viszont Bálint László (aki „1934 óta állandóan Magyarországon él”), mielőtt 1950-ben családjával együtt átköltözött volna Jugoszláviába, Budapesten az ÁVH (Államvédelmi Hatóság) tisztjeinek társaságába tartozott.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-002007-1952.

1952. november 21.

Piros László államvédelmi vezérőrnagy, az ÁVH Határőrség parancsnoka a Külügyminisztériumnak küldött jelentésében közölte, hogy különbizottság vizsgálta felül a jugoszláv jegyzékben említett, állítólag magyar részről elkövetett határsértések eseteit, és „nem jutott olyan ténybeli adatok birtokába, amely a jegyzékben szereplő állítólagos határsértések bármelyikének is elkövetésére következtetni tudott volna”. Ugyanakkor 31 olyan esetet sorolt fel, amelyekben a jugoszláv határőrszervek követtek el határsértést.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00840-7-1952.

1952. november 23.

A magyar Külügyminisztérium a belgrádi jugoszláv követségnek a határsértések miatt tiltakozó két jegyzékére válaszolva a követséghez intézett szóbeli jegyzékben leszögezte: „Ilyen és ehhez hasonló valótlanításokra épülnek fel a jugoszláv delegációnak az ENSZ jelenleg folyó közgyűlésén a Magyar Népköztársaság ellen felhozott rágalmai, amelyekkel megbízóinak, az imperialista háborús gyűjtogatóknak az ENSZ-ben folytatott agresszív politikáját alá támasztani és a világközvéleményét megtéveszteni igyekeznek.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00840-2-1952.

1952. november 25.

Magyar kormányjegyzék a Bálint László perében bűnrészességgel vádolt Komatina ideiglenes jugoszláv ügyvivő visszahívását követelte.¹ > **1952. november 17.;** > **1952. november 20.;** > **1952. november 27.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1952. november 27.

A magyar kormány kiutasította Milorad Komatina ideiglenes budapesti jugoszláv ügyvivőt.¹ Ugyanaznap a jugoszláv kormány is kiutasította Kovács József belgrádi magyar ügyvivőt.² > **1952. november 25.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. –
2. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1952. november 29.

A *Magyar Szó* beszámolt róla, hogy a temerini Ady Endre Kultúregyesület 1952. évi közgyűlésén Kovács István felszólalásában felrótta: „a magyar és a szerb kultúregyesület között eddig semmilyen kapcsolat nem volt. Pedig éppen ez a kapcsolat is jelentősen hozzájárulna a testvériség–egység további szilárdításához. A két egyesület problémái közősek, tehát közösen is kellene őket megoldani.”¹

Majtényi Mihály az Újvidéki Rádióban így jelentette be az újvidéki József Attila kultúregyesület közgyűlését: „Holnap olyan számadás kerül évi közgyűlés elé, amely bátran kimondja: ha egyesületünk 1951-es esztendeje az újjászületett megindulás éve volt, az 1952-es évet a haladás esztendejének mondhatjuk. [...] Az évi jelentés két félesztendőre osztja az egyesület munkáját, és keményen rámutat, hogy az első félév még erősen magán viselte azoknak az elemeknek befolyását az egyesületben, akik talán tudatosan, talán tudat alatt »régi bálványok imádásával« egészen másként értelmezték a kultúrmunka növelését, mint ahogy azt a szocializmus felé haladó valóságunk megköveteli. Erős kritika hatása alatt ezek az elemek kivonultak, szétszóródtak, mint apró porszemek – az egyesület munkája azonban mégsem halt ki, mégsem állt meg. Sz a valami, ami a helyükre tódult – az egészségesebb kultúrszellem volt.”

1. Ádám István: *Játék pirosban, fehérben, feketében.* Temerin, 2010, 78.

1952. november

A *Híd* 11. számának tartalma: Majtényi Mihály: *Feljegyzések a VI. Pártkongresszusról; Ady Endre verseiből (Egy megtalált könyv; Utazás a Múltban, Az elűzött könny);* B. Szabó György: *Tanulmány Adyról (Részlet);* Csépe Imre: *Útirajz; Kvazimodo István: Maréknyi por; Ács Károly: Piros vers, Hogy megmaradjunk; Fehér Ferenc: Egy koci dinnye; Bencz Mihály: Tavaszt hozz, első hó; Živan Milisavac: A partizánsajtó Vajdaságban; O. Bihajli Merin: Zola vagy Cézanne?; Sárosi Károly: Vörösmarty; Bori Imre: A Ianus arcú csillag költője (Debreczeni József); Bálint István: Gondolatok egy elbeszéléskötettel kapcsolatban (Szirmai Károly); Lévy Endre: Ének a hegyesi mezőkről (Csépe Imre); Jama; Dedijer: Napló. I. rész; Bori Imre: Andrija Hebrang esete; Lapszemle (Komunist, Republika, Letopis, Krugovi, Mlada kultura). Címlap és képek: Paul Cézanne, Édouard Manet.*

1952. december 17.

Miután a Szentszék bejelentette, hogy a háborús bűnösként elítélt Alojzije Stepinac érseket bíborosi rangba szándékozik emelni, Jugoszlávia a katolikus egyház jugoszlávellenes propagandájára hivatkozva megszakította a diplomáciai kapcsolatokat a Vatikánnal.¹

1. Petranović, Zečević, 1011.

1952. december 28.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület színjátszó csoportja bemutatta Csepreghy Ferenc *Sárga csikó* című színművét Sulhóf József átdolgozásában.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 55.

1952. december 30.

Tito fogadta azoknak a szerbiai fiataloknak a küldöttségét, akik 1952 folyamán részt vettek a vlasinai vízerőmű, a svetozarevói kábelgyár és a sevojnoji rézhengermű építésében: „Népeink egységét az emberek keveredésével kell kialakítanunk, tehát a közösség fogalmán nem egy-egy köztársaság értendő, hanem az egész ország, a népköztársaság pedig csak része ennek a mi közösségünknek. Az építőhelyeken dolgozva és ismerkedve egymással meg fogjátok akadályozni, hogy az ifjúság örökölje a régi nemzetiségi fölfogásokat. Nálunk nincsenek határok, mindegy, hogy valaki szerb, horvát, szlovén vagy más nemzetiségű, az mind jugoszláv. Senkit sem zavar az a körülmény, hogy minden egyes népünknek saját kultúrája és hagyománya van. Egy-egy nép kultúráját össze kell fűzni a többi nép kultúrájával. A szerb legyen büszke a horvát kultúrára, a horvát pedig a szerbre stb. Egyszóval meg kell teremteni hazánk eszmei-politikai és gazdasági egységét. Köztársaságaink között versenyt kell kialakítani, de ennek nem szabad nemzeti alapra eltolódnia.”¹

1. Tito 8, 356–357.

1952. december

Újvidéken közgyűlést tartott a Magyar Kultúratanács. Majtényi Mihály a *Híd*-ban a Farkas Nándor elnöki beszámolóját követő vitát így foglalta össze: „A Novi Sad-i delegátus rögtön rámutatott, hogy a József Attila kultúregyesületben hogyan kellett leküzdeni egy kisebb csoport ellenkezését. A külai delegátus, igen helyesen, a társadalmi terv arányait idézi a népnevelő munka új lendületének küszöbén, s ez nem megvetendő egy olyan járásban, amely az iparosodás terén annyira élen jár, mint a külai. Csak persze lépést kell majd tartani, és követni a két összefüggő dolgot! Rehák László hangsúlyozta: Ha mi valóban munkáskultúrát, a dolgozó nép kultúráját akarjuk megteremteni, azaz szocialista kultúrát, akkor azt is meg kell nézni, kivel építjük azt. Tehát kultúrtéren is határozott osztályharcról van szó. Érdekes volt Nagy Ferenc felszólalása. Ő a testvéri népek kultúregyesületeivel való kapcsolatokról beszélt, és rátért a suboticei Népkör problémájára. Kimutatta, hogy nincs szükség ma semmilyen »magyar magába zárkózottságra« – amely a két háború között indokolt lehetett –, az elszigetelődésnek azonban ma már nincs helye. S leszögezi, hogy a Népkör új irányzata: felszámolása ennek az elzárkózottságnak.”¹

A *Híd* 12. számának tartalma: Gál László: *Az elbukott betű*; Fejtő Ferenc: *A kalapos király és a parasztság*; Herceg János: *Disznótor*; Reményi József: *versfordításai* (Henri de Régnier, Adam Drinan); Szirmai Károly: *Fogaskerek*; Németh István: *Parasztkirályság*; Stefan George: *A sziget ura* (Ford. ifj. Stadler Aurél); Lukács Gyula: *Polizeistunde*; Gojko Banović: *Oszte keservei*; E. M. Remarque: *A diadalív* (Részlet); *Néhány szó a mai török irodalomról*; B. Szabó György: *Zilahy Lajos: Ararát*; *Lapszemle* (Stražilovo, Kulturni radnik, Književnost, Mlada kultura, Színpadunk). Címlap, képek: Ács József.

1. *Híd*, 1953. 1. 83.

1952

Az év folyamán megjelent könyvek:

Csépe Imre: *Májusi mezőkön*; Debreczeni József: *Vacsoracsillag*; Garay Béla: *A színpadi beszéd*; Laták István: *Nyugtalan álmok*; Lőrinc Péter: *Görbe utca 23.*; Majtényi Mihály: *Garabonciás*; Sinkó Ervin: *Kísértet járja be Európát*; Szirmai Károly: *Viharban*.

Herceg János: *Crni andeo* (Ford. Eugen Ormay és Mladen Leskovac. Belgrád)

Slobodan Borić: *Pók Pál esete Bogár Katicával* (Buba Mara i pauk Gara. Ford. Gál László); Jakov Ignjatović: *Respektus Vása* (Vasa Rešpekt. Ford. Csuka Zoltán); Ivan Goran Kovačić: *Tömegsír* (Jama. Ford. Csuka Zoltán); Miroslav Krleža: *Magyar királyi honvédnovellák* (Hrvatski bog Mars. Válogatás. Ford. Sinkó Irma); Lučev Júlia: *Öcsikék és húgocskák, bogarak*

és nyuszikák (Bubice i zeke za bate i seke. Ford. Lučev Júlia és Gál László); Stevan Sremac: *Búrok és angolok* (Buri i Englezi. Ford. Kovács József); Borisav Stanković: *Gúzsba kötött élet* (Nečista krv. Ford. Csuka Zoltán); Janko Veselinović: *Anyós* (Svekrva. Ford. Hornyik János).

Vajdaságban megjelent a háború utáni első magyar nyelvű vallási kiadvány. *Bibliai tanulmányok* címmel adta ki a Keresztény Adventista Egyház, amely ezt követően évente 2-3 kiadványt publikált.¹

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 7 (77 700); *Dolgozók* (10 000), *7 Nap* (12 000), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 500), *Ifjúság* (4 700), *Magyar Szó* (19 000), *Mézeskalács* (15 500).²

1. Csáky S. Piroška, Kókai Sándor: „Az írás szavai szerint”. Újvidék, 2006, Forum–Agapé, 12. –

2. Stoković 1975.

1953

1953. január 8.

A Népfront Tartományi Bizottságának ülésén az 1952. évi választások eredményeit elemezve úgy értékelték, a sikertelenségekért az okolható, hogy egyes Népbizottságokban nem hogy nem volt elég kommunista, hanem többségüket „politikai ellenségek” képezték, példaként említve Bácskertest és Tiszakálmánfalvát Bácskában, Maradékot és Neradint Szerémségben, valamint Padinát és még néhány bánáti falut.¹

A választások során ugyanis Ludason pl. egyetlen kommunistát se választottak meg, még Szalma Mátyás szerbiai parlamenti képviselőt sem, Tiszakálmánfalván pedig, ahol a lakosság 60%-a volt magyar, a 25 megválasztott tanácsnok között csak egy szerb volt.²

1. NF, 261. – 2. NF, 264.

1953. január 13.

A Jugoszláv Képviselőház kihirdette a JSZNK társadalmi és politikai berendezésének alapjairól és a szövetségi hatalmi szervekről szóló alkotmánytörvényt.¹ Miközben az 1946. évi alkotmány még lehetővé tette, hogy a termelőeszközök az állam és a szervezetek mellett még fizikai és jogi magánszemélyek kezében is lehetnek, addig az új alkotmánytörvény már a társadalmi tulajdont és az öngazgatást a társadalmi és politikai berendezés alapjává tette.² 9. szakasza rendelkezett a nemzetiségek egyenjogúságáról. Az autonóm egységek jogkörének szabályozását a köztársasági alkotmányra utalta, de azok státútumát nem kellett többé a köztársaságnak jóváhagynia.³

1. Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i saveznim organima vlasti. SL FNRJ, 1953/3. – 2. NF, 379.; Dušan Bilandžić, Stipe Tonković: *Samoupravljanje 1950–1974*. Zagreb, 1974, Globus, 31. – 3. A.Á, 145.; AV, 363.

1953. január 14.

A Jugoszláv Képviselőház Titót köztársasági elnökké választotta.¹

1. Tito 8, 10.

1953. január 18.

A *Magyar Szó*ban megjelent a *Föld Népe* című heti melléklet első száma, az > **1946. július 20-tól** 1950-ig kiadott azonos című kétheti mezőgazdasági szaklap folytatása.¹

1. KMSZ, 53.; JMK, 7.

1953. január

A *Híd* 1. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Szabadka 1918; Reményi József versei (Mère Verlaine, Sziget, hol vagy?, Az idősb Pieter Brueghel képei előtt)*; Laták István: *Az állatorvos elbeszélése*; Munk Artúr: *Köszönöm addig is...* (Részlet); *A bácskai horvát lírából*; Laza K. Lazarević: *Jó órában érkeztek a zsványok*; Létmányi István: *Farkas Béla emlékezete*; Juhász Géza: *Báró Eötvös József regényírói munkássága. II.*; Léway Endre: *Jegyzetek a bunyevác költészetéről, széprózáról és az induló drámairodalomról*; P. O.: *Kati néni*; Bori Imre: *Csépe Imre: Májusi mezőkön*; Léway Endre: *Sinkó Ervin: Eltűntek*; (L): *Lapszemle* (Komunist, Književnost, Letopis, Stražilovo); Majtényi Mihály: *A Vajdasági Magyar Kultúratanács közgyűlése*. Képek: Farkas Béla.

1953. február 5.

Kihirdették a Szerb Népköztársaság Alkotmánytörvényét, amelynek 15. szakasza kiemeli az autonóm egységek felelősségét és jogát, hogy „gondoskodjanak a tartományban és a körzetben élő nemzetiségek testvériségének és egységének fejlesztéséről és szilárdításáról, és a nemzeti kisebbségek alkotmányos jogainak valóra váltásáról”; 104. szakasza pedig felsorolva az autonóm egységek hatáskörét ide sorolta a főiskolák alapítását is.¹

1. SGNRS, 5. szám, 1953. február 21.; *Enciklopedija Jugoslavije. VII.* Zagreb, 1968, Leksikografski zavod FNRJ, 686.; AV, 365.

1953. február 6.

Saffer Pál írta az Újvidéki Rádióban: „B. Szabó György rendezte sajtó alá és látta el bevezető tanulmánnyal József Attila összes költeményeinek és versfordításainak legújabb kiadását. Az ő fenti szavaival bocsátja útjára a kiadó, a Novi Sad-i Testvériség–Egység vállalat ezt az értékes könyvet. József Attila összes költeményeit nem most adják ki először. A háború előtt a Horthy csendőrszim nem engedte meg, hogy a költő hagyatéka teljes egészében megjelenjen. A háború után Rákosi Magyarországon pedig a zsdanovi esztétika hű kiszolgálói hamisították meg. Ez a könyv József Attila költészetének első hiteles kiadása. Megjelenése becsületére válik könyvkiadásunknak, és olvasóközönségünk legalább olyan szeretettel fogadja majd, mint amilyen gonddal, alapossággal és szeretettel készült.”

1953. február 10.

A jugoszláv kormány 41732-es számú jegyzékében tudomására hozta a magyar kormánynak, hogy „1953. február 28-tól meg van tiltva a magyar hajóknak átjönni a Tisza jugoszláv szakaszába, és azok a magyar hajók, melyek már itt vannak, az említett határidőig hagyják el Jugoszlávia területét”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-001588-1954.

1953. február 15.

Zentán a Városi Múzeum kezdeményezésére, a szakszervezet anyagi támogatásával megalakult a művészetkedvelők egyesülete (ún. Műbarátok).¹

1. Zentai művésztelep, 67.

1953. február 23.

A Jugoszláv Népfront (> 1945. augusztus 5-ig

Egységes Népfelszabadító Front) IV. kongresszusán a tömegszervezet a Jugoszlávia Dolgozó Népeinek Szocialista Szövetsége (JDNSZSZ, röviden Szocialista Szövetség) nevet vette fel. >

1944. október 20.

1953. február

A *Híd* 2. számának tartalma: B. Szabó György: *Kilenc ismeretlen József Attila-vers és néhány tanulság*; Szirmai Károly: *Nevelő és tanítvány*; Csépe Imre versei (*Halál a nyomortanyán, Ágyban maradtunk, Élettöredék*); Lukács Gyula: *Karácsony Rownóban*; Galamb János két verse (*Misztikus őszi jóslat, Félhomály*); Juhász Géza: *Báró Eötvös Józsefregényírói munkássága* (Befejező rész); Olajos Mihály: *Vitáink margójára*; Bóna Júlia: *A magyar néprajzi gyűjtő-, kutatómunka kérdése nálunk 1949-től 1953-ig*; Krombholz Károly: *A vajdasági magyar zeneszerzők kérdéséről*; Bori Imre: *Oskar Davičo: Dal*; Bálint István: *Rudyard Kipling: A dzsungel könyve*; Lévy Endre: *Urbán János: Életjel*; (L): *Lapszemle* (Nova misao, Naša stvarnost, Književnost, Republika); *Jegyzetek*. Képek: Milan Konjović.

Olajos Mihály azt taglalva, hogy miért kevés a vita a folyóiratban és a közéletben, így vélekedett: „Köztudomású, hogy társadalmi életünk demokratizálódásának alapelvei, amelyek irányában az elmúlt két és fél év folyamán oly gyökeres fordulat történt országunkban, teljes mértékben érvényesek a mi vajdasági közéletünkre, a magyarok társadalmi és kultúrelőretére vonatkoztatva is. Ennélfogva nem tárgyi, hanem szubjektív tényezők, a kultúrmunkásainkban, közéleti embereinkben és a közöttük kialakult viszonyokban – tehát magunkban – még fellelhető hibák és fogyatékoságok azok, amelyekben az elevenebb, egyben termékenyebb viták akadályát látom. [...] Még mindig előfordul, hogy a vitára felszólítottak egy része ahelyett, hogy szabadon fogalmazná meg a maga véleményét, inkább azt találgatja minden lehető-lehetetlen jelből, vajon milyen a vezetés

álláspontja az illető kérdésben, mit gondolnak a legbeavatottabbak, és nem is szólalnak meg addig, amíg nem csatlakozhatnak valamelyik magasabb rangú mondásához. Mások pedig, akiknek van ugyan saját véleményük, de az nem egyezik a kommunisták szervezete, illetőleg a vezetés hivatalosnak vélt álláspontjával, de akik »csatlakozni« se tudnak csak úgy, meggyőződés nélkül – egyszerűen nem nyilatkoznak. Félnék kimondani, amit gondolnak. Derítsük ki, hogy elfogadható okkal-e, vagy a nélkül.¹ Az általa az 1848-as magyar forradalom és szabadságharc megítéléséről kezdeményezett vita (> 1953. március 8.) kérdéseinek egy részére megadta a választ.

1. *Híd*, 1953. 2. 119–125.

1953. március 1.

Miután a *7 Nap* szerkesztősége Újvidékről Szabadkára költözött, megjelent az első Szabadkán szerkesztett szám.¹

1. EM, 202., 269.

1953. március 4.

A Belgrádi Rádió magyar adása bement, hogy a moszkvai rádió külföldi adásai hajnalban közölték Sztálin betegségét: »Totalitárius államról van szó, egy központi tekintély halála nem maradhat következmények nélkül. Logikus tehát, hogy Sztálin halála után bizonyos hézag következik be a Szovjetunióban. Nem lehetetlen hatalmi harc sem, ha kiéleződik az ellentét egyes személyek vagy csoportok között.«¹

1. Vámos György: »Mit ér a szó most?« Rádióműsorok Sztálin haláláról. *Beszélő*, 2003. 3.

1953. március 5.

A következő napi hivatalos bejelentés szerint ezen a napon halt meg Joszif Visszarionovics Sztálin, aki Lenin 1924-ben bekövetkezett halála után a Szovjetunió, majd a világháborút követően a megszállt kelet-európai államok teljhatalmú

ura, a kommunista diktátor mintája volt. Halálát követően enyhült Jugoszlávia viszonya a Tájékoztató Irodá-s országokkal, így átmenetileg Magyarországgal is.¹

1. Korabeli rádióhírek szerint az USA vezető orvosai az addigi jelentések alapján megállapították, hogy Sztálin akkor már két napja halott volt. Lásd Vámos György: »Mit ér a szó most?« Rádióműsorok Sztálin haláláról. *Beszélő*, 2003. 3.

1953. március 8.

Farkas Nándor a *7 Nap*ban az 1848-as magyar forradalom megünneplésével kapcsolatban kijelentette: »március 15-ét nem kell és nem is szabad (nem a hatóság miatt) ünnepelnünk,« mert »a magyar dolgozóknak ma nincs mit ünnepelniük a burzsoá demokratikus forradalom győzelmén«. Olajos Mihály a *Híd* 5. számában (> 1953. május) kifejtette ellenvéleményét. Ebből vita kerekedett, amelyben Varga László (> 1953. július), Olajos Mihály (> 1953. augusztus), Bálint István (> 1953. augusztus) és Sztáncsics András (> 1953. október) vett részt. Ekkor a szerkesztőség lezártnak nyilvánította a vitát a témával kapcsolatos értekezletet beharangozva, aminek megszervezésére nem került sor. Farkas Nándor többet ez ügyben nem szólalt meg nyilvánosan, de a vitával kapcsolatos álláspontja megismerhető a Sinkó Ervinnek írt leveléből (> 1953. augusztus 20.).

1953. március 13.

A *Magyar Szó* írta: »Mint már több ízben jelentettük, a zombori Petőfi Sándor kultúregyesület irodalmi estet és könyvnapot készített elő, amelyet a közbejött technikai akadályok miatt eddig négyszer el kellett halasztani. Hosszas előkészületek után az irodalmi est most végleges időpontot nyert: szombaton, március hó 14-én tartják meg a zombori magyar kultúregyesület helyiségében. Bevezetőt mond Herceg János, a jugoszláviai magyar irodalom időszerű kérdéseiről B. Szabó György főiskolai tanár tart előadást,

föllépnek: Ács [Kovács] Károly, Csépe Imre, Gál László, Laták István, Majtényi Mihály, Sulhóf József, Szirmai Károly.”

A *Magyar Szó* beszámolójából megtudjuk, hogy azokban a napokban három magyar nyelvű színházi bemutató is esedékes volt: a magyarcsernyei Ady Endre kultúregyesület a *Házi tücsök* című színdarab, a zentai műkedvelők pedig a *Mélyek a gyökerek* című dráma bemutatására készültek. Különösen fölkapott volt annak idején Nušić *Doktor* című vígjátéka, ennek bemutatására egy időben készült a másik zentai színjátszó csoport meg a topolyai Népszínház is.

1953. március 15.

Az 1848-as forradalom évfordulója alkalmából a *Magyar Szó* részleteket közölt Petőfi Sándor naplójából. Sinkó Ervin *Seregtelen vezérek országa* címmel az 1919. évi magyar kommunévfordulójára emlékezett, szatirikus rovatában pedig Sztálin halála kapcsán Magyarzó Pistike (Gál László) arról elmélkedett, hogy „meghalt a legnagyobb magyar”. A K. I. zentai olvasóhoz intézett szerkesztői üzenetből megtudjuk, hogy „*Johanna őszentsége* című folytatásos regényünket nem Herceg János fordítja, mint újévi számunkban bejelentettük. Herceg János a hetedik folytatásig fordította csak. Fordítási megbízásától azzal az indoklással állt el, hogy a könyv nem felel meg irodalmi szempontjainak, s ezért nem fordítja. A hetedik folytatástól Majtényi Mihály író fordításában közöljük Rhoidis könyvét. A *Johanna őszentsége* egyébként nem regény, tehát nem szépirodalmi mű, hanem egyszerű krónika, amely azonban éles fényt vet az akkori idők társadalmi viszonyaira és az egyházi körök életére”.

A pancsovai Petőfi Sándor MKE színjátszói bemutatták a *Piros rózsák* című színművet.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 56.

1953. március 17.

A *Magyar Szó* részletesen beszámolt arról, hogy „Novi Sadon, a Munkásotthon kistermében megkezdte munkáját a tartományi földmunkás-szakszervezeti tanácsának elnöke, Dušan Sekić, a tartományi szakszervezeti tanács elnöke, Farkas Nándor, a Magyar Kultúratanács elnöke, Žika Tadić, a tartományi szakszervezeti tanács tagja és mások. A munkaelnökség megválasztása után Csöke Dezső, a vajdasági földmunkás-szakszervezet tanácsának titkára beszámolt a tavalyi munkáról, amelyet vita követett”.

1953. március 20.

Vajdaság Képviselőháza meghozta Vajdaság Autonóm Tartomány Statútumát, amelynek 2. szakasza szerint „a tartományi szervek autonóm jogkörük betöltése során gondot viselnek a tartományban élő nemzetiségek közötti testvériség és egység fejlesztéséről és megszilárdításáról és a nemzeti kisebbségek alkotmányos jogainak megvalósulásáról”. 5. szakaszában pedig kijelenti, hogy „a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatuk jogát és védelmét is élvezik”, de a korábbival ellentétben már nem tartalmaz rendelkezést a bíróságok előtti eljárás nyelvről.

1953. március 30.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács rendeletet¹ hozott a termelő parasztszövetkezetek tulajdonviszonyairól és átszervezéséről, amelyet Jugoszlávia Képviselőháza határozatával² megerősített. A mezőgazdaság átalakítása terén a második világháború után létrejött szocialista országok mindegyike a kollektivizáció útján indult el, lemásolva a kolhozrendszer szovjet mintáját. Jugoszláviában ez az időszak 1946-tól 1953-ig tartott, és a kooperáció modelljére való áttérés (1953–1957) kezdetét a nevezett rendelet jelentette. Ezt követően megszűnt a parasztszerek erőszakos szövetkezetbe terelése, viszont a ter-

mőföld hatékony megmunkálásához szükséges eszközök – amelyekkel „szolgáltatást” nyújtottak a parasztnak – az állam tulajdonában és ellenőrzése alatt maradtak, az átalakult szövetkezetek pedig kereskedelmi funkciót láttak el. Ugyanakkor már > 1953. május 22-én az addigi, nemzetközi viszonylatban alacsony földmaximumot a felénél kevesebbre, 10 hektárra csökkentették. Az azon felüli termőföld (mintegy 270 000 hektár) kisajátításával megkezdődött az állami mezőgazdasági birtokok létrehozása, a szövetkezetek pedig 1976-tól a kombinátok társultmunka-alapszervezetei lettek. A politikai elit a szocialista nagygazdaság eszméjével csak 1988-ban szakított, amikor az alkotmánymódosítás eltörölte a földmaximumot.

1. Uredba o imovinskim odnosima i reorganizaciji SRZ. SL FNRJ, 1953/14.; DERV, 203.; Petranović, Zečević, 1032–1034. – 2. SL FNRJ, 1953/23.

1953. március 31.

Népszámlálást tartottak Jugoszláviában. A végleges eredményeket csak 1958-tól, a népesség nemzetiségi összetételére vonatkozókat pedig 1959-ben tették közzé. Ezek szerint a Vajdaság 1 712 619 lakosának 51%-a volt szerb (1948-ban 50,6%), 7,5% horvát (8%), 4,3% szlovák (4,3%), 3,3% román (3,6%), 1,3% ruszin (1,3%), tehát a közzétett adatokban szinte alig volt változás. A 435 345 magyar nemzetiségű a tartomány népességének 25,42%-át tette ki (1948-ban 25,8%). A Vajdaság területét az akkori közigazgatási beosztás szerint 25 járásra és 3 városra osztották, ezek közül a magyarok abszolút többségben voltak Zenta városban (83,9%), valamint a Topolyai (73,9%), az Óbecsei (55,1%) és a Törökkanizsai (53,2%) járásban. Az átszervezés folytán a magyarok 41%-a került olyan közigazgatási egységbe, amelyben a lakosság többségét képezte, ez az arány 1948-ban 37,8% volt.

Szabadkán a magyarok (47%) és a szerbek (10,6%) aránya nem változott lényegesen, viszont a horvátok aránya az 1948. évi 40,7-ről

34,4 százalékra csökkent. Megjelent viszont a népszámláláson a magukat jugoszláv nemzeti-ségűeknek vallók kategóriája. A tartományban belőlük akkor még alig tízezer volt (a népesség 0,6%-a), Szabadkán viszont arányuk már akkor a tartományi átlag tízszerese (5,6%).¹ > 1948. március 15.

1. *Popis stanovništva 1953. Knjiga VIII. Narodnost i maternji jezik. Podaci za srezove prema upravnoj podeli u 1953 godini.* Beograd, 1959, Savezni zavod za statistiku.

1953. március

A *Híd* 3. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Budapest első vörös napja; Ács Károly verseskötetéből (Vágy, Szavak, Búcsú a barna szobától, Indulás előtt)*; Németh István: *A nádpálca*; Fehér Ferenc: *Jobbágyok unokái* (Részlet); Kvizimodo Braun István: *Csodálatos aratás*; Sulhóf József: *A tavasz besurran*; Ivan Ivanji: *Vonatok* (Ford. Ács Károly); Stevan Raičković: *Leány, Ráeszmélés, Füvek éneke* (Ford. Pap József és Sáfrány Imre); Krombholz Károly: *Lányi Ernő*; Reményi József: *Amerika irodalma*; Majtényi Mihály: *Kidőlt a májusfa* (Sulhóf József népszínműve); Bori Imre: *Stefan Zweig: Tegnapi világ*; Bori Imre: *Bora Stanković: Gúzsba kötött élet*; (L): *Lapszemle (Nova misao, Svedočanstva, Krugovi, Književnost, Letopis)*. Címlap: Lányi Ernő (fotó). Képek: Sáfrány Imre, Bob Emil.

1953. április 13.

A Vajdasági Magyar Kultúratanács titkársága elfogadta a magyar nyelv és irodalom tanításának programtervezetét, és felhívta a közéleti, kultur- és tanügyi dolgozókat, hogy a tervezet körüli vitában minél többen vegyenek részt. A dokumentumot az általa 1953 januárjában megalapított Nyelvi és Irodalomtörténeti Bizottság dolgozta ki.

1953. április 19.

Temerinben a Temerini Sportklub bemutatta Dickens *Copperfield Dávidjának* színpadra alkalmazott változatát Titz József rendezésében.¹

1. Ádám 2010, 77.

1953. április 25.

A Magyar Irodalmi Társaság megtartotta évi közgyűlését, amelyen „a tagoknak több mint a fele vett részt, az ülés iránt nagy volt az érdeklődés, annál is inkább, mert megelőzően vita volt a sajtóban és a rádióban az Irodalmi Társaság szerepéről és munkájáról a vajdasági magyar irodalom aktivitása körül”. Majtényi Mihály elnöki beszámolójából: „Aki alkot, az jól tudja, hogy egy korszak határkövének felragadhatjuk a zászlót, amely immáron »nem bot és vászon«, hanem valóban zászló. Felvehetjük a jelszót, sőt magát az ütemet, de nehezen tesszük le a korszak határkövének a régi életterhet. A tudásnak, átélésnek és tapasztalásnak azt a ballasztját vagy kincsét – mert lehet ez is, az is –, amelyet az egyén magával cipelt a régi nemzedékből. De tovább megyek: nemcsak hogy mi nem tehetjük le, még a fiaink is nehezen, hiszen az a szellemtár, amelyet a múlt századai összehordtak, eleven életet él régi könyvek és könyvtárak garmadának lapjain; az mindig sugároz jót-rosszat. Az ember azt hinné, hogy a jó és a rossz között könnyű a válogatás. Könnyű, ha a rossz és a hibás egységes egészben, egészként jelentkezik, de nehéz, ha bele van szöve a sorok közé, a betűk közé és – a lelkekbe.”

A vitában – a *Híd* 5. számának beszámolója szerint – „a felszólalók egy része nehezményezte, hogy az Irodalmi Társaság ügyeit jórészt kívülről jövő kezdeményezéssel irányították. [...] Érdekes volt az az álláspont, amely nagyobb önállóságot követel a Társaságnak, sőt teljes elszakadást a Magyar Kultúrtańácstól, ez a nézet kisebbségben maradt, a felszólalók többsége ellene nyilatkozott, éppen úgy, mint a *Híd* elválásának a Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalatától. Anyagi és más konkrét okok miatt

erről jelenleg nem lehet szó”. A közgyűlés titkos szavazással új vezetőséget választott, amelybe a következők kerültek: Majtényi Mihály, Gál László, Herceg János, Rehák László, B. Szabó György, Olajos Mihály, Fehér Ferenc, Kovács [Ács] Károly és Major Nándor.

1953. április 28.

A Magyar Irodalmi Társaság > 1953. április 25-én megválasztott új vezetőségének első ülésén elnöknek Herceg Jánost, alelnöknek Gál Lászlót, titkárnak Major Nándort választották meg. Úgy döntöttek, hogy rendszeres klubnapokat szerveznek az írók és újságírók újvidéki klubjában.

1953. április

A *Híd* 4. számának tartalma: Boris Zihlerl: *Az egzisztencializmus és társadalmi gyökerei*; Gál László: *A művészet rehabilitálása*; Thurzó Lajos: *Tavaszi Jánoska elindul* (Részlet); Szirmai Károly: *Szomszédok*; Gál László versei (*Tavaszi, Ha verset írnék*); Reményi József: *Amerikai utca*; Komáromi József Sándor: *Szatírák ezerkilencszáz-harminckilencből*; Bálint István: *Petőfi*; Farkas Nándor: *Gondolatok a Népoktatás topolyai vitája alkalmából*; Laták István: *Színpad a tanyaudvaron*; Klein Hugo: *Debreczeni József Forgószél című drámája*; Léway Endre: *Shakespeare-bemutató a szabadkai Népszínházban*; Sztáncsics András: *Valami új a nap alatt*; Bori Imre: *A születés pátosza* (Ács Károly: Kéz a kilincsen); (L.): *Lapszemle* (Nova misao, Književnost, Krugovi, Pogledi, Letopis, Mlada kultura). Képek: Jovan Gostović, B. Szabó György, Milorad Balać.

A folyóiratban Gál László kemény bírálatot mond a magyarországi művészetekben burjánzó Rákosi-kultuszról: „Hiszen ő a párt! – írta Rákosi-ról Máté György a Magyar Írók Szövetségének folyóiratában (*Csillag*), és azt is írta, hogy »irodalmunkon a sor, hogy többet mérítsen (Rákosi) műveinek tárházából. És, hogy ábrázolja a nagyszerű hőst, akiről írni az alkotó legszebb feladata – Rákosi elvtársat magát...« És mert ember a

művész, az író is, aki lakik, eszik és öltözködik, és mert a házigazda is Rákosi és a vendéglős is és a textilgyáros is – a művész és az író fényképezi, festi és írja »Rákosi elvtársat magát«, a csecsemő Rákosit, a húszéveset, a jelentéseket fogadót, a harcost és a szónokot: mindig Rákosit, csak Rákosit – hiszen ő a párt, és a párt az ország, és Rákosi a magyarság.”

Ugyanebben a számban Farkas Nándor a *Népoktatás* című folyóirat szervezésében Topolyán több mint száz tanügyi munkás részvételével megtartott vita kapcsán írta: „A beszámoló egyes részleteiben bírálta a *Népoktatás* szerkesztőbizottságának egyes tagjait, de különösen B. Szabó Györgyöt. Véleményem szerint a bírálatnak helye van, és nem az a baj, hogy bárkit vagy konkrétan B. Szabó Györgyöt érintette, hanem sajnálatos az egészben az, hogy nem elvi síkon mozgott és ezáltal személyi torzalkodás jellege volt. A Novi Sad-iak védve B. Szabó Györgyöt szerintem inkább az elvi síkon maradtak (különösen Jánosi Gábor és Brunet Elemér), mint a beszámoló. Itt bennünket a kérdésnek különösen az az oldala foglalkoztat, hogy már ott a helyszínen és a találkozó után is az a vélemény alakult ki, hogy íme, a Novi Sad–szabadkai ellentét a *Népoktatás* vonalára is áttolódott. Ez a vélemény a beszámoló és a vita alapján született meg az emberekben. Ilyenkor ellentétről a valóságban szó sincs, ha elvi síkon mozgunk, és nem osztjuk az embereket Novi Sad-iakra és szabadkaiakra. Azonkívül meggyőződésem, hogy sem a szabadkai, sem a Novi Sad-i kultúrmunkások többsége nem így néz a dolgokra, és az elvi álláspontokat nem helyettesíti a kicsinyeskedéssel és a lokálpártikularizmussal. Sajnálatos jelenség azonban az, hogy egyes kultúrmunkások Szabadkán valóban igyekeznek ilyen ellentétet fölfedezni, melengetni, és annak elvi igazolást találni. A közelmúltban kultúréletünk némely kérdésében ezek az emberek abból indulva ki, hogy mivel Szabadka nagyobb mértékben a magyarság központja, mint Novi Sad, ezért ök

inkább képviselői a magyarság érdekeinek, mint a Novi Sad-iak. Szabadka magyar jellegét senki sem veszélyezteti ma, és ezért ez valószínűleg még a régi Jugoszláviából eredő – akkor részben igazolt – bizonyos idegenkedő felfogás maradványa ezeknél az embereknél a »szerb Novi Saddal« szemben. Ennek alapján jelentkezett némelyeknél az az állítólagos ellentét Szabadka és Újvidék között, amely szerintük abban jut kifejezésre, hogy a Novi Sad-iak háttérbe szorítják a szabadkaiakat, egyes intézményeknek (konkrét esetben a *Népoktatás* szerkesztőségének) Szabadkán kellene lenni...”

1953. május 9.

Jugoszlávia vegyes bizottsági tárgyalásokat javasolt Magyarországnak a határincidensek megszüntetése érdekében.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956a.

1953. május 15.

Umek Miklós az Újvidéki Rádióban arról számolt be, hogy „Ez év januárjában komoly lépésre határozták el magukat a Novi Sad-i Svetožar Marković kultúregyesület tagjai: magyar operettegyüttest akartak alakítani! Szándékukat sikeresen meg is valósíthatták, mert amint szertefutott a hír, hogy magyar operettegyüttes létesül, a színpad deszkáin sok sikert aratott régi műkedvelők elsőként jelentkeztek a kultúregyesület újonnan létesített operettosztályába. A színpad utáni régi vágy új tüzet gyújtott szívükben, és lelkesen hozzáláttak egy komoly operettegyüttes létesítéséhez. Kápmájer Ferenc, Lépes Mária, Teleki Júlia, Paskó Mihály és a többi régi műkedvelő ismert neve a fiatalokra is vonzólag hatott, és komoly ígéretet képezett, hogy az operettegyüttesnek szép távlatai lesznek. Így Gubik Mária, Kukucs Olga, Fülöp Ida, Klájn Péter, Kovács Ferenc s a többi tehetséget érző fiatalok csakhamar megtalálták helyüket az együttesben. Ma már az együttes 43 tagot számlál. De nem ez a szám, hanem

az együttes tagjainak komoly tehetsége ígér az operettosztálynak szép jövőt. Jelenleg Schubert *Három a kislány* című 3 felvonásos operettje bemutatására készülnek. [...] A bemutatót e hó 31-én tartják meg a Szerb Népszínházban. Az operett nagy érdeklődést keltett nemcsak Novi Sadon, hanem egész Vajdaságban is. Eddig már 11 meghívást kaptak vendégszereplésre. Így a bemutató után körútra indulnak nemcsak Bácskába, hanem Bánátba is, ez alkalommal Pančevón, Debelyacsán [Torontálvásárhely] és a többi bánáti városban vendégszerepelnek majd. Minden valószínűség szerint a körút végén Belgrádban is föllépnek”.

1953. május 16.

Gál László az Újvidéki Rádió *Vidám estjében* a magyar országgyűlési választások előestéjén: „Holnap, kedves hallgatóink, holnap szavaz Magyarország, természetesen egészen demokratikusan szavaz, ami azt jelenti, hogy aki akar, az Rákosira szavaz, aki nem akar, az nem szavaz, nemcsak holnap nem szavaz, de évekig nem szavaz, esetleg soha többé nem szavaz.”

1953. május 22.

Jugoszlávia Képviselőháza törvényt hozott az össznépi vagyon mezőgazdasági földalapjáról és a föld mezőgazdasági szervezeteknek juttatásáról,¹ amelynek értelmében a földművesektől kisajátították mezőgazdasági földterületük háztartásonként 10 hektár feletti részét azzal, hogy egyes háztartások – meghatározott feltételekkel – maximum 15 hektárral rendelkezhetnek. Jugoszláviában már az addig érvényes, 25-35 hektáros földmaximum is rendkívül alacsony volt a többi kelet-európai országhoz képest (Romániában 50, Magyarországon 57, Kelet-Németországban és Lengyelországon 100, Csehszlovákiában 250 hektár).² A kisajátított földet kizárólag a szocialista szektornak juttatták megalapozva a társadalmi tulajdonban lévő mezőgazdasági kombinátok későbbi kifejlesztését.

Ugyanaznap Jugoszlávia Képviselőháza meghozta a vallási közösségek jogállásáról szóló törvényt.³ Ez elvben biztosította a templomi istentiszteletek és a hitoktatás szabadságát, egyben a lelkészek állami nyugdíjintézetekbe való felvételéről is gondoskodott, és semmiféle nyilvántartásba vételtől vagy engedélyezéstől nem tette függővé a felekezetek működésének szabadságát. A törvény szerint a polgárok szabadon alapíthattak egyházi közösségeket, amelyek jogi helyzete megegyezett a már működő egyházakéval, és jogi személyiséggel rendelkeztek. Azt is kimondta, hogy „Minden egyházi közösség vallásos tárgyú műveket jelentethet meg, és terjesztheti azokat. Az egyházi kiadványokra a nyomdákra és könyvkiadásra vonatkozó törvény érvényes”. A gyakorlatban azonban a pártállam a törvény meghozatala után is számos intézkedéssel nehezítette, és állandó megfigyelés alatt tartotta az egyházak működését. A törvény 1977-ig volt hatályban, amikor – az 1974-es Alkotmány rendelkezései alapján – a szinte teljesen azonos tartalmú szerbiai törvény lépett a helyébe.

1. Zakon o poljoprivrednom zemljišnom fondu opštenarodne imovine i dodeljivanju zemlje poljoprivrednim organizacijama. SL FNRJ, 1953/22., 1965/10. – 2. Nikola Gaćeša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945–1948*. Novi Sad, 1984, Matica srpska, 113.; D. Arsić: *Poljoprivreda zemalja Istočne Evrope u posleratnom razvoju*. Beograd, 1960. – 3. Zakon o pravnom položaju verskih zajednica. SL FNRJ, 1953/22.

1953. május 31.

Az újvidéki Svetožar Marković szakszervezeti kultúregyesület magyar operettegyüttese bemutatta Schubert *Három a kislány* című operettjét.¹

1. ÚR, 1953. május 15.

1953. május

A *Híd* 5. számának tartalma: Majtényi Mihály: *Teremteni új nemzedéket. Részlet a Magyar Irodalmi Társaság közgyűlésén elhangzott beszámolóból*; Saffer Pál: *Utolsó vallomás* (Re-

gényrészlet); *Ács Károly műfordításai a század eleji orosz költészetből* (Majakovszkij, Jeszenyin, Hodászevics); Ivan Ivanji: *Gál doktor halála* (Regényrészlet); Csépe Imre: *Versek az Emlékövek című ciklusból*; Fehér Ferenc: *Három vers*; Mihai Avramescu: *Találkozás*; Olajos Mihály: *Levél Farkas Nándornak 1848-ról*; Ch. F.: *Egy fordítás jó és rossz oldalairól*; --: *Jegyzetek* [a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság közgyűlése]; Bori Imre: *Bogdan Čiplic: A róna fiai*; Bori Imre: *Neorealizmus az irodalomban?*; (L.): *Lapszemle* (Nova misao, Republika, Književnost, Krugovi, Naša stvarnost, Letopis). Képek: Pechán Béla.

A folyóirat e számában Olajos Mihály: *Levél Farkas Nándornak 1848-ról* címmel válaszolt Farkas Nándornak a 7. Nap > 1953. március 8-i számában megjelent cikkére: „Én a történelem fénypontjait tudom látni mindazokban az eseményekben, amelyeknek végeredőjeként egy vagy több ország társadalma újabb olyan lépést tett meg fejlődésében, amellyel az összemérésig is előbbre haladt a magasabb társadalmi formák felé, közelebb került végső felszabadulásához – a szocializmushoz. Hol van az megírva, hogy a népek és az emberiség több évezredes fejlődési útjában az őstársadalomtól a kommunizmusig megbecsülésre és akár ünneplésre is méltó igazán nagy lépést csak azzal a legnagyobb, szocialista forradalmukkal tesznek, csak azzal a legsorsdöntőbbel, amikor a kapitalizmusból a szocializmusba lépnek? [...] Jövőre széles keretek között megünnepeljük az 1804-i első szerb felkelés 150. évfordulóját, amelynek évszáma köztársaságunk címerében is helyet kapott. Tőled vett analógiával azt mondhatnánk: mi ünnepelni valója van a szerbiai dolgozóknak ma a szerbiai burzsoá demokratikus forradalom győzelmén? Mondod-e ezt te magad is? [...] A magyar nacionalizmus, sovinizmus és reakciós nemzeti romantika elleni támadásodban – ami ellen mindig harcoltam, harcolok és harcolni fogok magam is – elhallgattad negyvennyolc nemzeti szabadságharcos vonatkozásait, »eltüntetted« belőle a tartozékát

képező haladó nemzeti romantikát is. Nándor, te nem a történelmi tényekből, hanem a napi politika néhány részben helyénvaló, részben véleményed szerint helyes jelszavából indultál ki, és az általad vélt szükségletek szerint helyes jelszavából indultál ki, és az általad vélt szükségletek szerint beskatulyázod a múltat. [...] Erős meggyőződésem az is, hogy ma már itt, Vajdaságban, illetőleg Jugoszláviában sokkal mélyebb gyökeret fogott a magyarok, szerbek, horvátok és a többi nép testvéri összefogása, minthogy bármit is árthatna ennek, ha feltárjuk az olyan történelmi mozzanatok is, amelyekben – olykor egyikük, máskor másuk tudattalanul, de objektíve az ellenforradalmat segítve – egymást gyilkolták.” Van gyakorlati érve is: „A magyar dolgozóknak – és nem csak nekik – szükségük van arra a felismerésre, hogy a magyarok se voltak mindig csak a haladás fékezői...”

1953. június 3.

Az Újvidéki Rádió új műsort indított *Könyvbarátok negyedórája* címmel, amely az előző évben alakított Könyvbarátok Köre mozgalom népszerűsítését szolgálta. A célokat az első műsorban Majtényi Mihály foglalta össze többek között hangsúlyozva: „Nap mint nap érkeznek levelek a kiadóvállalathoz, amelyben magánosok a fokföldi bányásztól a kanadai farmerig és könyvkereskedők érdeklődnek könyveink iránt, s keresik a lehetőséget, hogy beszerezzék azokat. A világban szétszórtan élő magyarság ezzel új kultúrértékekhez jut. Külön büszkesége Jugoszlávia magyar kulturmunkásainak, hogy ez a könyvkivitel jelentősen hozzá fog járulni ahhoz, hogy a külföldön élő magyarság magyar nyelvű könyveinken keresztül jobban megismeri, tisztábban fogja látni Jugoszlávia harcát és sikereit, amelyeket a szociális gondolat továbbépítésének és gyakorlati megvalósításának útján elért.” A műsor arról is beszámolt, hogy „A Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat mintegy másfél évvel ezelőtt megbízta B.

Szabó Györgyöt, a tanárképző főiskola literátor irodalomtanárát, hogy készítse elő új kiadásra Ady Endre összes verseit és adjon új értékelést a magyar forradalmi költészet viharadaráról. A nagy és felelősségteljes munka most készült el. B. Szabó [...] új, marxista szemszögből mutatja be Adyt, új, alapos értékelést ad a magyar költészet nagy triójának talán legérdekesebb tagjáról. Az új, az eddigieknél teljesebb Ady-kötet még az idén megjelenik”.

1953. június 12.

Kárpáti Tibor, a belgrádi magyar követség irodaigazgatója, a Jugoszláviában élő politikai emigránsok aktivitásának összefoglalása során úgy ítélte meg, hogy „Az összes ilyen emigráns szervezet között legaktívabb a magyar, a bolgár és az albán emigránsok szervezete”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-20f-001511-1957.

1953. június 15.

A magyar kormány elfogadta a határincidensek kivizsgálására alakítandó vegyes bizottságról szóló jugoszláv javaslatot.¹

Szabadkán megkezdődött a vajdasági állandó színházak fesztiválja.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. – 2. ÚR, 1953. június 12.

1953. július 13.

A Vajdasági Főbizottság Köznevelési Osztálya elfogadta a magyar nyelv és irodalom általános és középiskolai tantervét. Megvalósítása céljából Palicson > 1953. szeptember 10–30. között szemináriumot szerveztek a magyartanároknak.¹ > 1953. szeptember 21.

1. Farkas Nándor levele Sinkó Ervinnek. 1953. augusztus 20. Sinkó Ervin levelezése II., 55.

1953. július 15.

Az Újvidéki Rádió közlése szerint „B. Szabó György író, a tanárképző főiskola tanára most rendezte sajtó alá Ady Endre összes verseit, amelyek az ősz folyamán jelennek meg a Testvériség–egység kiadásában. [...] A kötethez bevezető tanulmányt¹ is írt B. Szabó György. Ebben végigkíséri viszontagságos alkotói útján Adyt, majd így folytatja: [...] Számunkra a ma harcának – a szocialista forradalomért vívott harcunknak – eredményei és tartalma hozta közelebb az Ady-problémát és Ady líráját, de meggyőződésünk, hogy a szocialista forradalom gyakorlati harcának ideológiai eredményeiből következő fejlettebb módszer alkalmazásával majd egyre közelebb jutunk Ady költészetének és művészi eredményeinek, írói és emberi állásfoglalásának megértéséhez. Ady Endre összes verseinek ez a teljes kiadása Jugoszláviában jelenik meg. Nem véletlenül. Abban az országban, ahol az ember felszabadulásáért folytatott harc tanulságai előremutatnak, ott szükségszerűen új fényben dereng fel az eddig megtett fejlődés, a társadalmi múlt; Ady művészetét mi csak a maga teljességében értékelhetjük. Ady Endre újabb meghurcoltatása idején egy ilyen Ady-kiadás sajtó alá rendezése kötelességünk volt a nagy magyar költő emlékével szemben is. Ezzel a kötetrel ünnepli a szabad magyarság Jugoszláviában Ady Endre születésének hetvenötödik évfordulóját!”

1. A tanulmány a kötetből kimaradt. Ennek körülményeit lásd Sinkó Ervin levelében (> 1953. szeptember 28.) és B. Szabó György válaszában (> 1953. október 6.).

1953. július 17.

Kárpáti Tibor, a belgrádi magyar követség irodaigazgatója a külügyminiszternek címzett jelentésében a magyar kormányban beállott változások jugoszláviai visszhangját összefoglalva kiemelte, hogy „Tito július 10-én az amerikai újságíróknak adott válaszában azzal dicsekedett,

hogy »ők már régebben megjósolták ezeket a változásokat«, [...] azt is állítja, hogy a magyarországi változások Jugoszlávia belső fejlődésének a következményei. Ezzel azt akarja mondani, hogy Magyarországra hatással volt Jugoszlávia politikája és rendszere”. Közölte: „A felektől úgy értesültem, hogy Újvidéken a magyarok örülnek a magyarországi eseményeknek, mert remélik, hogy a két ország között javulni fog a viszony. Állítólag az újvidéki belügyi osztály egyik tisztviselője nem hivatalosan azt jelentette ki, hogy Magyarországra való látogatási beutazásokkal várjanak egy évet, mert addig minden kérdés tisztázódni fog és a látogatások újból lehetségesek lesznek. Viszont ha valaki véglegesen akar Magyarországra menni, a jugoszláv hatóságok semmilyen akadályt nem fognak gördíteni. Ez bizalmat keltett az emberekben, és habár a változások lényegét nem ismerik reménykednek a viszony javulásában”. Jelentését így zárta: „A lényeg viszont az, hogy a rágalomhadjárat nem csökkent, sőt egyes esetekben (mint a jelenlegi esetben is) fokozódott. Azt lehet látni, hogy a békepolitikánkat gyengeségünknek vélik és a titóizmus győzelmeiként állítják be.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5b-001540-1953.

1953. július 22.

Az Újvidéki Rádió szerkesztője szerint „A munkásönigazgatás nemcsak gazdasági életünkben jelent mélyenszántó, új forradalmi utat, hanem új utakat jelöl ki kultúreltünk síkján is. Ennek az úttörő munkának ragyogó példáját szolgáltatta a Građevinar újvidéki építészeti vállalat, amely július 11-én kelt levelében a következőket közölte a Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat munkaközösségével: Vállalatunk munkástanácsa 1953. július 6-án tartott ülésén elhatározta, hogy az 1952-ben megvalósított fizetési alap többletéből többek között bizonyos mértékben támogatja irodalmunkat is. A munkástanács az ülésen úgy határozott, hogy vállalatuknak hozzájárulás címén felajánl 100 000 dinárt

egy tetszés szerint megválasztott mai magyar író vagy írók könyvének, illetőleg könyveinek kiadására”.

1953. július

A *Híd* 6–7. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (1. rész); Fehér Ferenc: *Álom a dűlőutak szélén*; Szirmai Károly: *Látogatás a mesternél*; Nyíri Éva versei (*Ácsok, Hírmondó, Babszem*); Major Nándor: *A kuglipályán*; Reményi József: *Ablakmosás, Nem mindig én szólok a versben*; Kvazimodo Braun István: *Könnyelmű fráter*; R. Tošović – Sáfrány Imre: *Hiába* (Műfordítások illusztrációkkal); Boris Zihlerl: *Az egzisztencializmus és társadalmi gyökerei* (Befejező közlemény); Urbán János: *Eperszedők hajnala*; Majtényi Mihály: *Rigómező*; Stadler Aurél: *Kosztolányi*; Varga László: *1848 és mi*; Herceg János: *Válasz*; Bóna Júlia: *Szlavóniai magyar népballadák*; Léway Endre: *Színpad játék Palicson*; Sárosi Károly: *Fehér Ferenc: Jobbágyok unokái, Mikszáth Kálmán: Különös házasság*; Bori Imre: *Sinkó Ervin: A mi második forradalmunk, Dobrica Ćosić: Majd megvirrad már*; *Lapszemle* (Umetnost, Nova misao). Képek: Bezerédy Lajos, Sáfrány Imre.

Varga László is bekapcsolódott Farkas Nándor és Olajos Mihály vitájába, ami arról folyt, hogy meg kell-e ünnepelni az 1848-as forradalom évfordulóját. Ő Olajos Mihálynak a megünneplést támogató, a *Híd* 1953/5-ös számában kifejtett álláspontja ellen érvelt: „A jugoszláviai magyarok nemzeti szabadságának és egyenjogúságának megvan a szilárd anyagi és politikai alapja. Hát mire fel ringassuk akkor magunkat illúziókban, minek táplálkozunk a nemzeti romantika emlőjén, amikor az ma nem előre, hanem csak és kizárólag hátrafelé tol bennünket? Ez a hátrafelé pedig nem jelent semmi mást, mint a jugoszláv szocialista egyetemességgel szembehelyezni a magyar egyetemességet, ami ma előbb-utóbb egy akolba terelne bennünket akár a Rákosi-féle kominformizmussal, akár a

Horthy- vagy Szálasi-féle félfudokapitalista és fasiszta, nyilas, nyugati emigráns reakcióval.” Majd leszögezte: „1848 megünneplésének az erőszakolása – aminek mellesleg dolgozó tömegeink körében itt Vajdaságban semmilyen mélyebb gyökere nincs (hacsak a Kossuth-nótás idealizálást nem vesszük) –, a népek testvéri összefogása helyett inkább nemzeti, tehát káros és nagyon el kellene gondolkodni azon, hogy érdemes-e érte síkraszállni.” > **1953. március 8.**

1953. augusztus 7.

Braun István Szabadkáról küldött beszámolót az Újvidéki Rádióknak arról, hogy hol nyaralnak a színészek. Sántha Sándor elmondta neki: „megkezdem az Újvidéki Rádió színeszgárdájának a szervezését. [...] Aztán esetleg megszervezzük az újvidéki magyar színházat is.”

1953. augusztus 8.

Kárpáti Tibor, a belgrádi magyar követség irodagazgatója a külügyminiszternek címzett jelentésében az állam és az egyházak viszonyáról beszámolva közölte, hogy „a szövetségi Népszkupstina május 20-án fogadta el az egyházak jogi helyzetét szabályozó törvényt, [...] egyes egyházak vezetői az újságírók előtt meglegedésüket fejezték ki, hogy végleg rendeződik a viszony az állam és az egyházak között. [...] Ágoston Sándor református püspök, továbbá Pintér Sándor, a baptista egyház elnöke és Lehotszki Leopold az egyház titkára, valamint Gyuro Szebele és Paula Mojzis a Metodiei egyház vezetői szintén meglegedettségüket fejezték ki az állam és az egyházak közötti viszony rendezése miatt”. Beszámolt arról is, hogy a Népszkupstina május 22-i ülésén Ranković kijelentette, hogy a katolikus egyház képviselőin kívül minden más egyház képviselői örömmel fogadták az egyházakkal kapcsolatos törvényt, és hogy „a katolikus püspökök nemcsak, hogy nem akarnak tárgyalni az állammal, hanem ellenséges propagandát

folytatnak az állam ellen. Egyben említette, hogy a börtönökben folyó év februárjában 161 katolikus pap volt”. A más egyházak soraiban is jelentkező ellenállás eseteinek ismertetése után jelentése végén leszögezte: „A fenti esetek bizonyítják, hogy az egyházak jogi helyzetét szabályzó törvény meghozatala után az állam és az egyházak közötti viszony nem javult, hanem rosszabbodott, és az ellentétek sokkal élesebben kerültek napvilágra.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-5c-00573-1953.

1953. augusztus 20.

Farkas Nándor levele¹ Sinkó Ervinhez: „A napokban határozott a Közoktatási Tanács két fakultás felállításáról Novi Sadon még a következő iskolaév kezdetén. A két fakultás a következő volna: mezőgazdasági és bölcsészeti. [...] A bölcsészeti fakultáson a következő katedrák működnenek: a jugoszláv irodalom és nyelv katedrája, a germán katedra, a történelem, a matematika és fizika katedrái, valamint a magyar nyelv és irodalom katedrája. [...] A legnagyobb kérdés a káderkérdés. A szerb elvtársak itt majd-majd nem akarják elhinni, hogy nincs egy becsületes ember se a katedrára. Akik vannak, nem jöhetnek számításba, és nem is nagyon vannak. Szabadkán van Balázs Piri (másik nevét nem tudom),² aki a magyar irodalom tanára a magyar tanítóképzőben, azonban képzettségénél fogva, valamint a magatartása is olyan, hogy nem jöhet számításba. És nincs is más senki. A fiatalok közül itt van Szabó György, azonban nagyon gondolkozunk. [...] Éppen az a baj, hogy Szabó György körül vagy mellette a főiskolán nem nevelkedett ki senki az alatt a néhány év alatt. A mi számunkra a magyar nyelv és irodalom katedrája nemcsak a tanárok kiképzése a középiskolák felső osztályai számára. Ez nem is olyan fontos kérdés, habár ez is égető, mivel nincsen egyetemi végzettséggel bíró magyar irodalomtanárunk. [...] Véleményünk szerint sokkal fontosabb a társadalmi

szerepe a katedrának vajdasági magyarságunk és jugoszláviai közéletünkben. Hogy itt mennyire rosszul állunk, és hogy a különféle ferdeségek, magyarkodó és izolációs törekvések mennyire felszínre kerülnek, azt hiszem, az elvtársnak nem kell bizonygatnom. A két-három évvel ezelőtt lefolyt *Híd* ifjúsági száma körül kiobbant vita is, azonkívül azóta egész sor kérdésben jelentkező elhajlások, a jugoszláv egyetemesség negálása és helyette a különféle kisebbségi magatartás szinte állandóan az óvatosságra int bennünket a magyar katedra megnyitása körül. A most folyó 1848 körüli vita is ezt az óvatosságot húzza alá. Olajos álláspontjai majd-majd fölnyitották az összes sovíniszta szelepeket, és a leglehetősebb emberek, a kispolgárok védik tőlünk 1848-at, mintha mi ellene volnánk, és mintha mi lebecsülnénk, csupán az ünneplés ellen foglaltunk állást, amelyet Olajos az előbbi években igen-igen szorgalmazott. Ilyen viszonyok között fölemelni az egyetemi katedra piedesztáljára Szabó Györgyöt vagy hozzá hasonlót, nagyon, de nagyon félős dolog, olyan következményei is lehetnek, amiket mi pillanatnyilag nem is látunk. Ezért vagyunk mi nagyjából a katedra megnyitása ellen pillanatnyilag. Később majd meglátjuk. Pályázatot írtunk ki az 1952–53-ös iskolaévben érettségizettek számára a bécsi egyetemre. Ez is veszélyes, azonban megpróbáljuk. Mindössze hét ösztöndíjról van szó. [...] A viszontlátásig sokszor üdvözljük az elvtársat és kedves feleségét mindnyájan a Novi Sad-i »bandából«. Sóti szerint.”

> 1953. március 8.

1. Sinkó Ervin levelezése II., 54–57. – 2. Aladár.

1953. augusztus 28.

A magyar és a jugoszláv kormány képviselői Baján egyezményt írtak alá a határc incidensek megelőzésének és kivizsgálásának módjáról.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1953. augusztus 29–30.

A topolyai Járasi Magyar Népszínház együttese a Petőfi Sándor kultúregyesület meghívására Újvidéken vendégszerepelt. 29-én Ljubinka Bobić vígjátékával, a *Bló családdal*, 30-án pedig a *Drága Ruth*tal léptek a közönség elé.¹

2. ÚR, 1953. augusztus 28.

1953. augusztus

A kanizsai kenyérünnepen könyvvásárt és irodalmi estet szerveztek. Lényegében ez volt a következő évtizedek során évente megszervezett Kanizsai Írórtábor első rendezvénye.

A *Híd* 8. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (2. rész); Miroslav Krleža: *Nyitott sír fölött bús gyülekezet* (Ford. Ács Károly); Csépe Imre: *A bosszú*; Dési Ábel: *A valóság nyomában*; Esad Mekuli: *A siptár irodalom fejlődése hazánkban*; Ernst Lissauer: *Versek* (Ford. Vörösvári Vilmos); Fejtő Ferenc: *Milyen legyen egy társadalomtudományilag megalapozott magyar irodalomtörténet?*; Majtényi Mihály: *Petőfi délszláv földön*; Olajos Mihály: *Apelláta az olvasóhoz*; Bálint István: *Még egyszer 1848-ról*; Ács József: *Képbemutató a Zentai Művésztelepen*; Majtényi Mihály: *Egy pályázat eredményei és tanulságai*; B. Szabó György: *Lőrinc Péter: Görbe utca 23, Márai Sándor: Béke Ithakában*; Képek: B. Szabó György, Ács József, Sáfrány Imre.

Olajos Mihály: *Apelláta az olvasóhoz* címmel, folytatva az 1848-as forradalom értékelése körüli vitát, így válaszolt az őt a *Híd* 1953. 6–7-es számában ledorongoló Varga Lászlónak: „Varga azzal vádol, hogy figyelembe se veszem a változásokat, amelyek egy hosszú évszázad eredményei. Ajánlom neki, vegye ő figyelembe és komolyan számoljon azokkal a minőségi változásokkal, amelyek a mi társadalmi életünkben az utóbbi két-három év folyamán végbementek, és nap mint nap tovább fejlődnek, akkor majd ő is

eldobja a bélyegsütő vasat, meg az idejétmúlt kliséket, és problémáink komolyságához, forradalmi harcunk nagyszerűségéhez, a szocialista emberszeretethez és a demokráciához méltó tollat vesz a kezébe, ha hasonló vitákhoz hozzászól.” Hozzátette, Varga László „végső célja: nyilatkozni, hogy velem nem egyezik, és »megállapítani«, hogy engem nem az igazságkeresés szenvedélye mozgat, hanem »meghatározott érdekek« szolgálatában állok”.

Még a folyóiratnak ugyanabban a számában érkezett az újabb hozzászólás. Bálint István *Még egyszer 1848-ról* című fejtegetését így zárta: „1848 esetében sem az a helyzet, hogy mi tovább folytatjuk, megvalósítjuk 1848 eszméit. A dolgokat dialektikusan kell nézni. Végső fokon és legjobb esetben is csak polgári forradalom volt. Horthyval tehát egy vonalon állott – ugyanazon társadalmi rendszeren belül. Mi mégis közelebb állunk 1848-hoz, mert 1848 egy lépés volt, s mi tettük a másik lépést. Így ténylegesen 1848 továbbvivői vagyunk, de nem így, hogy megvalósítjuk, folytatjuk 1848 eszméit, hanem úgy, hogy felszámoljuk, legyőzzük, túlnőjük ezeket az eszméket, megsemmisítjük azt a társadalmi rendszert, amely ezeknek az eszméknek a megvalósítása volt.” > 1953. március 8.

1953. szeptember 1.

Nagybecskerekén Népszínház néven magyar színtársulat alakult 18 taggal, Juhász Ferenc rendezővel az élen. Egy év után megszűntették.¹ > 1954. január 22.

1. EM, 204.

1953. szeptember 4.

Braun István az Újvidéki Rádióban beszámolt a szabadkai Népszínházban lezajlott színész-felvételi vizsgáról. „A nézőtérén színészek, színházbarátok, újságírók ülnek. A vizsgáztató bizottság pedig a nézőtér első sora előtt elhelyezett asztalnál foglal helyet. Tagjai Garay Béla, Ferenczi Ibi, majd Virág Mihály és Varga István

rendező, Mamuzsics István, Szilágyi László, Szabó István és Laták István elnök. [...] A bizottság Kórizs Ilonát, Novákovics Zsuzsannát, Gyenes József Pált, Péter Lászlót és Szöllősy Vágó Lászlót ajánlotta felvételre az igazgatóságnak. Döntés még nem történt, mert a költségvetési lehetőségektől függ, hogy a színház mind az öt ajánlott jelöltet felveheti-e.”

1953. szeptember 9.

Jugoszlávia Képviselőháza elfogadta a szövetségi népképviselők jogairól is kötelezettségéről, megválasztásáról és visszahívásáról szóló törvényt.¹

Az Újvidéki Rádió közölte: „Június óta nem ült össze a Testvériség–egység kiadóvállalat mellett működő irodalmi tanács, hogy a benyújtott művekről ítéletet mondjon és kiadásra ajánljon új kéziratokat, vagy visszaadja a benyújtott írásokat, többnyire azzal, hogy íróik dolgozzanak még művükön. A tanácsnak most szeptember elején kellett volna összeülnie, de tagjainak sokoldalú elfoglaltsága megint késlelteti az ülést. Valószínű, hogy az újabb ülést csak szeptember utolsó napjaiban tarthatják meg, és nem kevesebb mint 10 új műről kell dönteniük, hogy kiadásra ajánlják-e vagy sem.” Ugyanakkor közölte: „A magyar könyvet a múltban a közösség támogatásával adták ki, mert a megjelent könyvek példányszáma nem fedezhette a költségeket. [...] De időközben nagy érdeklődés nyilvánult meg az egész világon a jugoszláviai magyar könyvek iránt, olyan nagy érdeklődés, hogy Ausztráliából és Amerikából, de a világ legeldugottabb szögleteiből is egyre több és több könyvet rendelnek, mivel szabad szellemben írott magyar könyvek, a magyarországi állapotok miatt, csak nálunk jelenhetnek meg. [...] Egyre több olyan könyv készül, amelyhez már nem kellett a közösség állami segítségét igénybe venni, a könyv maga fedezi majd a költségeket.”

1. Zakon o pravima i dužnostima, izboru i opozivu saveznih narodnih zastupnika. SL FNRJ, 1953/35.;

Marina Štambuk-Škalic: Prilog poznavanju institucija: Sabor Narodne Republike Hrvatske, saziv 1953–1963. *Arhivski vjesnik*, 45. 2002. 83–102.

1953. szeptember 10.

Kurimszky Sándort nevezték ki a Magyar Népköztársaság belgrádi követévé. A követ 1953. szeptember 29-én érkezett Belgrádba és 1953. november 5-én adta át megbízólevelét Titónak.¹

Palicson megkezdődött a magyartanárok számára szervezett háromhetes szeminárium az > **1953. július 13-án** elfogadott új tanterv megvalósításáról. > **1953. szeptember 21.**; > **1953. november 18.**

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1953. szeptember 12.

A szabadkai Népszínház magyar együttese évadnyitó előadásként Sulhóf József *Kidőlt a májusfa* című népszínművét mutatta be.

1953. szeptember 14.

Kikindán zeneiskola alakult.¹ > **1946. szeptember 1.**

1. Eberst 1974b, 159.

1953. szeptember 21.

Az Újvidéki Rádióban Bóna Júlia riportban számolt be a magyar szakos tanárok Palicson > **1953. szeptember 10-től** 30-ig megtartott szemináriumáról: „Valahogy érthetetlen mondjuk az, hogy a tanárok mennyire észreveszik a hibákat, többek közt azt is, hogy az olvasókönyvekben sok a fordítás, hogy ezek a fordítások gyengék, magyartalanok és nem eléggé szabatosak. De amikor az olvasókönyv-szerkesztők konkrét javaslatokat kértek, mindenki elnémult. [...] Egyben mégis mindannyian megegyeznek: Szarvas János tavaly kiadott hatodik osztályos olvasókönyve jobb a két évvel ezelőtti, ötödik osztály számára kiadott olvasókönyvnél. [...] Szerintem sokkal helyesebb és eredményesebb is lett volna, ha a Testvériség–Egység tankönyvkiadó

alosztálya pályázatot ír ki egy-egy olvasókönyv megszerkesztésére. Így legalább alkalma lett volna válogatni a beérkező pályaművek közt. De van egy másik panaszom is: nagyon kevés időt ad nekünk a vállalat egy-egy tankönyv megszerkesztéséhez. [...] Vajdasági irodalom! Hogyan, mennyit és kit tanítsunk vajdasági íróink közül iskoláinkban? Csakis ilyen szempontból vetődött fel a vajdasági irodalom kérdése ezen a találkozón. B. Szabó György és a tanárok tömegének véleménye, hogy iskoláinkban a vajdasági irodalomról mint mozgalmról lehet csak beszélni. A műfajokról, irányokról és legkiemelkedőbb képviselőikről. Az író, szöveg és olvasóközönség kapcsolatáról ezen a tájon. Ezért is iktatták be a tantervbe mint kötelező olvasmányt Majtényi Mihály *Garabonciását* és Fehér Ferenc *Jobbágyok unokáit*. Nem tudok arról, hogy Szentleky leveleit és Herceg János egy-két művét figyelembe vették-e? Mindenesetre hasznos lett volna.”

1953. szeptember 25.

Az Újvidéki Rádió beszámolt az amatőr színházak rendezői számára Szabadkán szervezett kéthetes tanfolyamról, amelynek 12 hallgatója számára Pataki László, Varga István, Juhász Géza és Siflis Irma tartott előadásokat. Közölte azt is, hogy „117 vajdasági magyar kultúregyesület közül csak nyolc egyesület jelölt valakit, a többiek még válaszra sem érdemesítették ezt a kezdeményezést. Pedig az összes költségeket a Vajdasági Kultúr tanács fedezi”.

1953. szeptember 28.

Sinkó Ervin B. Szabó Györgynek:¹ „Már három napja halasztgatom ezt a levelet, de végül is, épp azért, mert őszintén becsülöm önt és az ön képességeit, úgy érzem, nincs jogom féltetni Szabó Gyurkát a nyílt szótól. S remélem, hogy az irántam való érzelmeit se fogja befolyásolni, hogy íme, megírom: az Ady-tanulmánya nekem csalódást okozott, egészében, de részleteiben

is elhibázottnak tartom s ajánlani merném, hogy ebben a formában ne jelentesse meg. A tanulmány egészében elhibázott azért, mert kizárólag társadalmi-politikai szemszögből elemzi Adyt, aki elsősorban esztétikai s csak mint esztétikai, egyben politikai személyiség is. Úgy fest a tanulmány, mintha írója a költészetet szociológiai-politikai és nem esztétikai faktumnak tekintené. [...] Komoly hiba, hogy még ez a szociológiai analízis is, szerintem, sematikus, differenciálatlan. [...]”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 58–59.

1953. október 4.

Zentán a Városi Múzeumban megnyílt a Művésztelep kiállítása. Október 14-ig a tizenegy kiállító 58 művét 1 992 látogató tekintette meg.¹

1. Zentai művésztelep, 67.

1953. október 6.

B. Szabó György válasza¹ Sinkó Ervin > 1953. szeptember 28-ai levelére: „Az ön levele után átolvastam az írást. Meggyőződésemm most az, hogy ebben a formájában nem lehetne egy első teljes Ady-kötetnek az előszava. Talán a jegyzetekben valamit fel lehetne használni. Az Ady-kötet már nyomdában van. A verseket már szedik – szerencse – a kötet szempontjából szerencse, hogy az előszót csak utólag gondolják kiszedni, és így egyszerűbb a megoldás, helyrehozható minden. Most, újra átgondolva ennek a reprezentatív Ady-kötetnek a formáját, tartalmát, egész szerkezetét, felmerült bennem az a gondolat, hogy talán Krleža Ady-tanulmányát tehetnék a kötet elejére.”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 59–61.

1953. október 10.

Az Újvidéki Rádió sajtószemléje ismertette a 7 *Nap* vezércikkét, amelyben ez állt: „Ki nyugodhat bele, hogy egy döntéssel a szlovének és horvátok tízezreit ismét olasz fasiszták kényekedvének kiszolgáltassák? Belegázoltak nemzeti

érdekeinkbe, nyolc évvel a háború után lehetővé tették, hogy megint olasz fasiszták lépjenek jugoszláv területre.”

1953. október 19.

A Vajdasági Magyar Kultúratanács plenáris ülésén közleményt fogadott el, amelyben „legmélyebb felháborodással elítélte az egyoldalú angol–amerikai döntést a Trieszt Szabad Terület A övezetének Olaszország javára való jogtalan átengedése ügyében”. A közlemény így végződik: „Elválaszthatatlanok vagyunk ebben a kérdésben is Jugoszlávia többi népétől, és készen állunk megvédésére mindent megtenni, ha kell, életünket áldozni szocialista hazánk ügyéért.”¹

1. *Híd*, 1953. 9–10. 558.

1953. október 25.

A *Magyar Szó* átvette a *Borba* 1953. október 18-i számából Milovan Đilas *Jugoszlávia* című cikket, amelyben ez áll: „Az új nemzedékek már teli tüdővel jugoszláv módon lélegzenek, jugoszlávul gondolkoznak és éreznek. [...] Mindez úgy történik, hogy a régi formát (szerb, horvát, szlovén, macedón és Crna Gora-i formát) lassanként új tartalom árasztja el – a jugoszlávság.”

Óbecsén bemutatták a Zentai Művésztelep kiállításának anyagát. November 8-ig a tárlatot 1 136 látogató tekintette meg. Ekkor vetődött fel a becei művésztelep megszervezésének gondolata.¹

Zentán a Városi Múzeumban reprodukciókiállítás nyílt: november 8-ig reneszánsz mesterek műveit mutatták be. November 15-től 29-ig a kiállítást Óbecsén rendezték meg.²

1. Zentai művésztelep, 67. – 2. Zentai művésztelep, 67.

1953. október

A *Híd* 9-10. számának tartalma: Gál László: *Magánlevél a gazdag Amerikába; Tiltakozás. A Vajdasági Magyar Kultúratanács felhívása; Milovan*

Dilas: *A vég kezdete és a kezdet kezdete, avagy a „szovjet” övezet eseményeiről Sztálin halála után*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye; Gál László versei (Láz, Tulipán az asztalomon)*; Debreczeni József: *Időtlen mesék; Laták István versei (Nem hazudhat a szó, Jovan Popović)*; Petkovics Kálmán: *Sárguló levelek*; Ács Károly: *Mosoly*; Szeli István: *Kukucska világa* (Néprajzi tanulmány); Fehér Ferenc: *Jobbágyság unokái*; Bogdan Čiplic: *Branko Belgrádban; Galamb János versei (Őszi alkonyatban, Anyámra emlékezem)*; Sztáncsics András: *Az olvasó jogán*; Majtényi Mihály: *A színműpályázatok mérlege*; Bori Imre: *Endre Adi: Pesme*; (L.): *Lapszemle* (Nova misao, Republika, Književnost, Međutim, Krugovi). Képek: ifj. Pechán Béla, Ács József, Sáfrány Imre, Ivanyos Sándor.

Sztáncsics András *Az olvasó jogán* címmel az 1848-as forradalomról folyó vitához hozzászólva Varga László cikkét (> 1953. július) úgy minősíti, hogy annak elolvasása után „az átlagolvasó nem tudja leküzdeni a megbotránkozás és sértődöttség érzését”, feltéve a kérdést: „Az átlagolvasó most csak azt szeretné tudni, hogy vitatkozunk-e vagy pedig denuncálunk és rágalmazunk?”

A cikk után a *Híd* szerkesztősége közölte, hogy „1848 kiértékelésének kérdésében rövidesen értekezlet lesz történészek bevonásával. Az értekezlet felveti majd a negyvennyolcas forradalom és a szabadságharc összes kérdéseit és vonatkozásait. Mivel mindenkinek módjában lesz véleményét ebben a kérdésben az értekezleten elmondani, a *Híd* egyelőre lezárja az 1848-as vitát azzal, hogy az értekezlet anyagát ebben a kérdésben részletesen kívánja ismertetni”. > 1953. március 8.

A folyóirat megindította *Műkedvelő Színpad* című mellékletét, amely gyakorlati tanácsokat adott a műkedvelő színjátszóknak, és rövidebb drámaszövegeket közölt.

1953. november 4.

Az Újvidéki Rádióban a *Könyvbarátok negyed-órása* közölte, hogy a Testvériség–egység kiadóvállalat „új sorozat megindítását határozta el, amely *Remekírók* címmel a magyar és a világirodalom legkiválóbb alkotásait juttatja el az olvasóközönséghez. [...] Most került nyomdába az első kötet, a *Zrínyiász*. A magyar irodalomnak ezt a remekbe készült nagy eposzát azonban nem Zrínyi Miklós, a költő kissé régies és ma már nehezen hozzáférhető nyelvén adják ki, hanem Mészöly Gedeon átdolgozásában. [...] A kiadóvállalat megbízásából B. Szabó György rendezte sajtó alá”.

1953. november 12.

Az Újvidéki Rádió új műsort vezetett be *Irodalmi és társadalmi folyóiratszemle* címmel. Saffer Pál szerkesztő bevezetőjében így írt: „Nem lehet teljességgel szemmel kísérni a szocializmus fejlődését hazánkban, ha nincs betekintésünk annak egyik rendkívül fontos részébe, a szellemi élet, a szocialista gondolat, a művészet fejlődésének útjaiba. Mi sem gazdasági, sem szellemi téren nem az örökkévaló szent moszkvai receptek szerint építjük a szocializmust. A mi haladásunk minden lépését viták és elemzések előzik meg és a már megtett lépéseket ismét alapos utólagos bírálatnak vetjük alá – a magunk és a szocializmus érdekében.” Az első műsor a *Krugovi* című zágrábi irodalmi és művészeti folyóiratot mutatta be felolvasva Andelko Habazin cikket, amelyet Saffer így összegezett: „Tehát a következtetés világos: kell a nyugati kultúra, de csak annyiban, amennyiben ezt fogadni és »megemészteni tudjuk«. A megemésztés és a továbbfejlesztés pedig csak kulturált és fejlett emberek útján lehetséges, akiknek megvan hozzá az ítélőképességük.”

1953. november 15.

A zombori városi múzeumban megnyílt és február 1-jéig tartott a Zentai Művésztelep kiállítás.¹

1. Zentai művésztelep, 67.

1953. november 17.

Budapestre érkezett Dalibor Soldatić jugoszláv követ és 1953. november 25-én átadta megbízólevelét az Elnöki Tanács elnökének.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1953. november 18.

Az Újvidéki Rádióban Saffer Pál beszámolt arról, hogy „A vajdasági magyar nyelv- és irodalomtanárok számára szeptemberben tanfolyamot szerveztek Palicson. A tanfolyam keretében tanácskozás is folyt, és felvetették a kérdést, hogy elegendő-e vajon, ha a magyar és a világirodalom nagy alkotásait tesszük kötelező olvasmányokká. Nem kellene-e vajon azokat a műveket is beiktatni a kötelező olvasmányok közé, amelyek az itteni életről szólnak, itteni író lelkéből fakadnak. A tanácskozáson azután elhatározták, hogy a vajdasági magyar írók, költők műveit is besorozzák a kötelező olvasmányok, azok közé az olvasmányok közé, amelyeket a diákok megvitatnak, amelyen keresztül irodalmi ismereteik bővülnek. Azóta ezt az önkéntes határozatot végre is hajtották a tanárok”. > 1953. július 13.; > 1953. szeptember 10.; > 1953. szeptember 21.

1953. november 22.

Vajdaságban megválasztották a Köztársasági Tanács, valamint a Tartományi Tanács tagjait.

1953. november 26.

A parlamenti választások keretében megválasztották a Termelői Tanácsának tagjait a szövetségi, köztársasági és tartományi képviselőházba.

1953. november 27.

A *Magyar Szó* első oldalán kapott helyet *A magyarországi politikai emigránsok értekezlete* című tudósítás. „E hónap 25-én tartották meg Zagrebban a Jugoszláviában élő magyarországi politikai emigránsok egyesületének II. évi közgyűlését. A gyűlésen megjelent Dušan Mugoša, a Szocialista Szövetség szövetségi bizottságának tagja, Farkas Nándor, a Vajdasági Magyar Kultúratanács elnöke, Rob Antal, valamint a bolgár, román és az albán emigráns szervezetek képviselői mint vendégek. [...] Részletesen elemezték a magyarországi helyzetet is. Megállapították, hogy a bürokratikus államkapitalista rendszer mély válsága Magyarországon állandóan fokozódik, és ez a rendszer felbomláshoz vezet.”

1953. november 28.

Tito köztársaságnapi sajtónyilatkozatából: „Ma már sok mindenünk van, ami népeinket egybeolvasztja. Gazdasági rendszerünk, a központosítás általános leépítése valójában egy magasabb fokon egyesíti népeinket, a szocialista vívmányok alapján. A nemzeti és vallási mozzanatok fokozatosan elhalványulnak és mellékessé válnak, habár még hosszabb időn át tartani fogják magukat”.¹

1. *Híd*, 1953. 12. 837.

1953. november 29.

Részlet Edvard Kardeljnek a *Borbában* megjelent vezércikkéből: „A demokratikus szocialista viszonyok éppen ilyen nagyarányú kifejlődése következtében az új Jugoszlávia ma több, mint az egyenrangú nemzetek közös állama. Mindinkább a jugoszláviai dolgozó nép egységes, élő szervezetévé válik, vagyis az emberek egyesülésének új, magasabb fokú, szocialista megvalósulásává, amely nemzetek fölötti, általános, emberi.”¹

1. *Híd*, 1953. 12. 837.

1953. november

A *Híd* 11. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (Regény, folytatás); Fehér Ferenc: *Négy vers* (*Régi mesék nyomában, Elégia, Találkozás a kaszárnnyában, Csendes beszélgetés a Dunával*); Németh István: *A betörő* (Elbeszélés); Oskar Davičo: *Pesma* (Regényrészlet); Lévy Andre: *Reng a tárna* (Regényrészlet); Szirmai Károly: *A csaci* (Novella); Vladimir Dedijer: *Kilencszáznegyvennyolc* (Tanulmány); Lőrinc Péter: *Nemzetiségi kérdés a vajdasági munkásmozgalomban* (Tanulmány); Balázs Piri Aladár: *Rokontalanok-e a finnugor nyelvek?*; Tóth László: *Temerini népballadák és változatok*; Lévy Andre: *Pályadíjnyertes mű a színpadon* (*Kvazimodo Braun István: Magdics-ügy*); Bori Imre: *Sartre: Utálat* (Könyvismertető); --: *Külföldi folyóiratok központi jegyzéke hazánkban*. A folyóirat illusztrációinak szerzői: Petrik Pál, Ács József, Pechán Béla, Boško Petrović.

A folyóirat mellékleteként megjelent *Műkedvelő Színpad* 2. számának közlései: Garay Béla: *Színpadi maszkírozás I.*; -list-: *Krleža műkedvelő színpadon*; Kvazimodo Braun István: *A Magdics-ügy*. II. rész.

1953. december 1.

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy Josip Broz Tito köztársasági elnök üdvözlő táviratot kapott Dobi Istvántól: „A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság nemzeti ünnepe alkalmából engedje meg, elnök úr, hogy a Magyar Népköztársaság köztársasági tanácsa elnökségének nevében üdvözléteimet tolmácsoljam Jugoszlávia népeinek.”

1953. december 2.

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban arról számolt be, hogy „Szerte Vajdaságban folyik a készülődés a könyvhétre. [...] A kultúregyesületek mindenütt ünnepi előadást rendeznek a könyvhét megnyitásának előestéjén, december 5-én. Maga a könyvhét hatodikától 13-ig tart,

és egész Vajdaságra kiterjed, ami annyit jelent, hogy a Vajdaságban élő valamennyi nép körében megrendezik. [...] A kiadvállalatok az ezen a héten eladott könyvek után az eddiginél nagyobb viszonteladói engedményt biztosítanak a könyvkereskedésnek, az olvasó viszont 10 százalékkal olcsóbban veheti meg ezen a héten a könyvet, mint amennyibe egyébként kerül”.

1953. december 3.

Szabadkán jugoszláv–magyar tárgyalások kezdődtek a határvonal megjelöléséről, és az erre vonatkozó szerződés felújításáról.

1953. december 4.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban: „Tegnap volt évfordulója annak, hogy a balatonszárszói állomáson a vonat kerekei kioltották József Attila életét és vele a messzire világító fáklyát az elnyomott magyar dolgozó nép éjszakájában. Odaát, a drótsövényeken túl, bár a gazdák változtak, más címen és más címer alatt még mindig tart a rabság éjszakája. A halott költő, akinek szavát nem tudják elfojtani a bürokrata zsarnokok, éppúgy, mint ahogy nem tudta elfojtani a főúri Magyarország, ma is utat mutat és világít Magyarország sanyargatott népének a nagy cél – a szabadság felé.”

1953. december 11.

Újvidéken megtartotta alakuló ülését az új összetételű Vajdasági Képviselőház. Az eseményről az Újvidéki Rádió így tudósított: „A tartományi Népszkupstina Termelők Tanácsának ma délutáni ülésén Pulić Jovan népképviselő, az igazolóbizottság elnöke a következő napirendi pontokat javasolta: az igazolóbizottság jelentésének elfogadása és a népképviselők mandátumának megerősítése, az eskütétel, valamint a termelők tartományi tanácsa elnökének, alelnökének és három jegyzőkönyvvezetőjének a megválasztása. A napirendi pontok egyhangú jóváhagyása után Nada Cvejić, az igazolóbizott-

ság titkára felolvasta a bizottság jelentését. Az igazolóbizottság, miután áttanulmányozta a tartományi választási bizottság jelentését, az ez év november 26-án megtartott választások anyagát, valamint a megválasztott népképviselőknek a járási választási bizottságok által kiadott képviselői megbízóleveleit, megállapította, hogy a választási testületek munkájában a választások idején 1 247 városi, illetve járási termelői tanácsnak volt joga részt venni, akik viszont 611 324 termelőt képviseltek. Továbbá a 71 népképviselő közül 58 választási egységben egyet-egyet, 12 választási egységben kettőt-kettőt és egy választási egységben négy képviselőt választottak. [...] A népképviselők a Termelők Tanácsa elnökének egyhangúlag Isijanov Zdravko népképviselőt, alelnöknek pedig Branimir Milošev népképviselőt választották meg. [...] Ezután mindkét tanács együttesen folytatta munkáját. Az együttes ülésen a képviselők bizottságot választottak az együttes ülések munkarendi szabályzatának elkészítésére, majd megválasztották a vajdasági Népszkupstina elnökét Stevan Doronjski, két alelnökét Sóti Pál és Petar Jovanov, valamint a titkárt dr. Ivan Melvinger személyében. A vajdasági Népszkupstina végrehajtó tanácsa 11 tagú. A végrehajtó tanácsba az elnöki tisztséggel megbízott Tikvicki Géza képviselőn kívül Petar Relić, Nagy József, Szabó Miklós, Sava Mali, Ruža Tadić, Danilo Kekić, Uroš Ostojić, Milan Pribić, Branko Vukajlović és Kelemen Mátyás képviselőket választották. A főbíró elnökéül Arnold Rajh képviselőt választották meg.

Novi Sadon a Tartományi Főbizottság épületében ma délután 4 órakor folytatta munkáját a vajdasági Népszkupstina mindkét tanácsa. A tartományi tanács ülésén Relić Petar képviselő elnökölt. [...] Ezt követően Farkas Nándor lépett a szónoki emelvényhez, és rövid beszédet tartott. Különösen kiemelte a november 22-i választások demokratikusságát és a választások alkalmával megnyilvánult testvériséget és egyiséget. [...] Dušan Bogdanov Senko javaslatát,

hogy a tartományi tanács elnökének Luka Mrkšićet, alelnökének pedig Kuručki Zlatimirt válasszák meg, a képviselők egyhangúlag elfogadták. [...] A népképviselőről szóló törvény értelmében a tartományi tanács titkos szavazás útján hat képviselőt: éspedig Stevan Doronjskit, Sóti Pált, Tikvicki Gézát, Spevák Jurajt, Trifu Aurelt és Vlajković Radovant választotta a szövetségi Népszkupstina szövetségi tanácsába.”

1953. december 12.

Az Újvidéki Rádió közölte: „Az eszéki kerületi bíróság Kovács László magyarországi kémet ma hatévi szigorított fegyházbüntetésre ítélte. A magyarországi kémiszolgálat azzal a feladattal küldte hazánkba, hogy katonai és egyéb adatokat gyűjtsön. Kovács Lászlót az ÁVH közgei a baranyai határszakaszon segítették át Jugoszláviába, de határőreink azonnal elfogták.”

1953. december 14.

Belgrádban megtartotta alakuló ülését az új összetételű Szerb Képviselőház. Elnökévé Petar Stambolićot, a köztársasági végrehajtó tanács addigi elnökét választották meg. A képviselőház alelnöke Dušan Petrović Šane, a végrehajtó tanács addigi alelnöke lett. A köztársasági végrehajtó tanács elnökévé Jovan Veselinov Žarkót választották meg. A végrehajtó tanács többi tagjai: Spasenija Babović, Voja Leković, Slobodan Penezić, Mehmed Hoxha, Dragoslav Mutapović, Milka Minić, Sreten Stojanović, Srdoljub Josipović, Geza Tikvicki, Isa Jovanović, Boško Krsitić, Vojin Bajović, Milan Popović, Doka Pajković, Mihajlo Švabić és Radovan Grković.

Olajos Mihály levele¹ Sinkó Ervinhez: „Az *Optimisták* első kötetének eladása közepes tempóban folyik. Eddig valamivel több mint 500 példány került az olvasóhoz. Ezzel az eredménnyel meg lehetünk elégedve, főleg ha szem előtt tartjuk sajtónk vétkes mulasztását, hisz a jelenlegi helyzet még mindig olyan, mintha a szerkesztőségek az

Optimistákat is agyonhallgatásra ítélték volna. [...] Mint említettem volt, *Tizennégy nap* című regényét köntössel látjuk el, és újból napirendre tűzzük a könyvpiacra. El fogunk követni mindent, hogy az *Optimisták* után erre a könyvére is újból felhívjuk a figyelmet, és bízunk abban, hogy új erőfeszítéseink folytán jelentősebb mennyiség az olvasó kezébe kerül a raktárunkon levő 2 386 példányból. Mindössze 81 dináros áron adjuk ezt a könyvet. Az *Elítéltek* iránt megmutatkozott érdeklődés igazán kielégíthetőnek mondható, mert a kinyomtatott 500 példányból ma már csak 200 példány van raktárunkban. Sajnos egészen más a helyzet tanulmányával, *A mi második forradalmunkkal* kapcsolatban. A kinyomtatott 2 000 példányból csak az ingyempéldányok és mutatópéldányok mentek el, viszont több mint 1 800 példány raktárunkon hever. Természetes, hogy olvasóközönségünk érdeklődésének alacsony színvonaláról tanúskodik ez a helyzet. Értesítem, hogy december 5-én átutaltunk Önnek 150 000 dinárt tiszteletdíj-előleg fejében az *Optimisták* második kötetéért. Azóta már bizonyára megkapta ezt az összeget. Felhívom figyelmét a jövő évi könyvkiadási tervünkre, amelyet a *Magyar Szó* tegnapi száma közölt. Igazán örülnék, ha megírná véleményét a tervről, megjegyzéseit és javaslatait. Olvastam írását a *7 Nap*-ban a nemzeti kisebbség kérdéséről, megörültem neki. Jó, hogy a közvélemény elé került ez a vélemény. Arról is értesíthetem Önt, hogy hallomásom szerint Đilas elvtárs is hasonló véleményen van. A *Borbá*-ban november 14-én közzétett levelemlről azt jelentette ki vajdasági vezető elvtársaink egy csoportja előtt, hogy egyezik a levélben kifejtett álláspontokkal, tehát azzal is, hogy Jugoszláviában nincsenek nemzeti kisebbségek és többségi nemzetek. Mostanában *Híd*-vitára készülődünk. A tulajdonképpeni kérdés most is az, amit Ön már több ízben szorgalmazott nálunk: hogyan tegyük a *Hídat* elevenebbé, érdekesebbé, fórummá, amelyben kultúréletünk és társadalmi életünk, irodal-

munk stb. eleven kérdéseit demokratikusan megvitathatnánk. Jómagam úgy találom, hogy még mindig sokat kerülgetjük az »érzékeny« kérdéseinket ahelyett, hogy bátran föltárnánk és megoldanánk őket. De előbb-utóbb csak lesz minálunk is egy nagyobb elevenség ebben az irányban is.”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 62–64.

1953. december 15.

Az Újvidéki Rádió közölte, hogy „A Duna-bizottság mai plenáris ülésén elfogadták azt a határozatot, mely a Duna-bizottság székhelyének Galacból Budapestre való áthelyezésére vonatkozik. Ezen az ülésen megválasztották a Duna-bizottság új elnökét Sík magyar kiküldött személyében. A bizottság alelnökévé Genov bolgár kiküldöttet, titkárává pedig Dragoje Đurić jugoszláv kiküldöttet és meghatalmazott minisztert választották”.

1953. december 16.

Saffer Pál, az Újvidéki Rádió *Könyvbarátok negyedórája* című műsorának szerkesztője: „Rövidesen letelik a könyvbarátok mozgalmának első teljes esztendeje. Elérkezett hát az idő, hogy a Könyvbarátok Köre zártabb szervezeti formát öltjön. Megkezdődik a helyi körök szervezkedése, egyesületszerűen összefognak egy-egy város vagy falu könyvbarátai és – lehetőleg kultúrkörük keretében – vezetőséget választanak, hogy ez megkönnyítse az érintkezést a kiadóval. [...] Becsén a kultúregyesületek rendeznek irodalmi estet szombaton és a Könyvbarátok Köre felhasználja ezt az alkalmat, hogy egyidejűleg megtartsa alakuló ülését. [...] A műsor második részében azután Herceg János, Gál László, Sulhóf József, Fehér Ferenc, B. Szabó György és vajdasági irodalmunk néhány más kimagasló alakja olvas fel műveiből. [...] Ugyanilyen, az alakuló üléssel egybekötött irodalmi est lesz Szabadkán, valószínűleg vasárnap, december 20-án a Népkörben.”¹ Ugyanott azt is elpanaszolta, hogy „Letelt az

idei könyvhét, de a jelek azt mutatják, hogy nem járt azzal az eredménnyel, amire számítottak. [...] Igaz viszont, hogy a legtöbb városi könyvkereskedés kirakatában fel se tűntették, hogy könyvhét van, és külön kedvezményeket adnak, úgyhogy az olvasó, akinek figyelmét az újságok és a rádió híradása elkerülte, nem is tudott róla. [...] A jelek arra vallanak, hogy a falvakban se volt jobb a helyzet. A kultúregyesületek megrendezték ugyan a kiállítást, de a propaganda és az agitáció sok kívánnivalót hagyott hátra. Talán egyedül az iskolákban alakult ki kielégítő tájékoztató munka.”

1. Mind a becsei, mind a szabadkai rendezvény elmaradt. Szabadkán december 23-án tartották meg.

1953. december 21.

A Magyar Kultúrtaács Újvidéken a *Híd* sorsáról vitázott. Az Újvidéki Rádió tudósítása szerint „bizottságot választottak, amely a felvetett ajánlatok alapján eldönti majd, milyen legyen a jövőben a *Híd* formátuma, valamint új szerkesztőbizottságot választ. A délután folyamán színházpolitikánk lényeges kérdéseit vitatták meg a tanács tagjai. A gyakorlat új színházak alakulásának szükségességét vetette fel s ezért került ez a kérdés a mai tanácsülés napirendjére”. A bizottság tagjai: B. Szabó György, Farkas Nándor, Fehér Ferenc, Gál László, Herceg János, Laták István, Lévy Endre, Majtényi Mihály és Németh P. István.

A *Magyar Szó* azt is közölte, hogy a vitában „Makk Antal beogradi egyetemi hallgató a folyóiratot bírálva a többi között kifogásolta, hogy nem foglalkozik a külföldi magyar írókkal, a külföldi magyar irodalommal. Szerinte a folyóiratnak figyelemmel kellene kísérnie az összmagyarság problémáit. A vita folyamán Nagy József rámutatott erre a negatív törekvésre. Ez a probléma itt-ott valóban problémává kezd válni, mert egyesek azzá akarják tenni. Voltaképpen az a törekvés rejlik e mögött, hogy mindenfajta külföldi magyar köröket egybefogjon, s

így egyesítsen mindent, ami a szocializmus ellen van. Végeredményben ez veszélyesebb lenne még a kominformizmusnál is”. A *Magyar Szó* tudósítója hozzáfűzte: „Véleményünk szerint jó lenne, ha a Kultúrtaács napirendjére tűznék ezt a kérdést, és a *Híd* is foglalkozna vele. Annál is inkább szükség van erre, mert például a zagrebi magyar főiskolások körében is hasonló negatív törekvések nyilvánulnak meg”.¹

1. M. J.: Válgék a *Híd* szellemi életünk fórumává. MSz, 1953. december 26. 2., 8.

1953. december 23.

Az Újvidéki Rádió tudósítása szerint „Jugoszlávia Dolgozó Népe Szocialista Szövetsége Központi Bizottsága elnökségének ma Belgrádban megtartott értekezletén hangsúlyozták, hogy a novemberi népszekupstinai választásokon a szavazók részvétele tömegesebb volt, mint valaha is eddig. [...] 1945-ben például a lista nélküli urnába a szavazók 9,5 százaléka adta le szavazatát, 1950-ben a szavazók 6,75 százaléka, a novemberi választásokon viszont az érvénytelen szavazatok csak az összes szavazat 4,3 százalékát haladják meg”. > 1953. november 22.; > 1953. november 26.

1953. december 25.

A Jugoszláv Képviselőház mindkét tanácsának együttes ülésén Milovan Đilast választották meg a Képviselőház elnökének.

Szabadkán a Népkör keretében megalakult a Könyvbarátok Körének első helyi alosztálya. Az irodalmi esten B. Szabó György Gárdonyiról szóló tanulmányát, Gál László és Fehér Ferenc verseket, Herceg János egyik elbeszélését, Majtényi Mihály és Sulhóf József pedig regényrészleteket olvasott fel.

1953. december 26.

Rehák László írta a *Magyar Szóban*: „A magyar mennyországot ígérők a jugoszláviai magyar ki-

sebbség felé irányuló igyekezetükkel el akarták érni, hogy valami magyar egység jöjjön létre »magyar alapon«, a magyar dolgozó és a magyar úr között, természetesen magyar nagygazda-úri vezénnyel. Továbbá azt, hogy a magyar dolgozó sorsának jobbrafordulását Jugoszláviában ne abban keresse, hogy a többi nemzetiségi dolgozóval vállaltva küzdjön a dolgozókat megillető világ megteremtéséért, hanem fordítsa szemét a Szent István-i magyar mennyország felé, és váljon az anyaország dühödt hódító szándékának becstelen eszközévé. [...] Ezért 1948-ban nagyon is megfelelt az a szerep, amelyet Moszkva kiosztott Pestnek jugoszlávellenes támadó szándékú vállalkozásában. Természetesen Pest itt is igyekezett anyaországi szerepében is felépni. Buzgólkodása felölelt minden kísérletet, kezdve a jugoszláviai magyar kommunisták fölötti hivatlan gyámkodástól, (akik, ahogyan ők mondogatták: »ki voltak téve a titóista eszmei tévelygés veszélyének«) egészen a sikertelen kém- és diverzáns tevékenységig. Ebben Pest külön számolt a jugoszláviai magyar kisebbséggel is – de rosszul, minden realitás nélkül.”¹

1. Rehák László: Anyaország. Házunk táján. MSz, 1953. december 26. 2.

1953. december 28.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ kérésre a Külügyminisztériumban felkereste Kolozs Mártát, aki átadta neki a Tisza jugoszláv szakaszán való hajózás szabaddá tételére vonatkozó jegyzéket. Kolozs aznapi feljegyzése szerint a jegyzék átadása előtt közölte vele, hogy »kérésünk az 1953. január előtti állapot helyreállítására vonatkozik, és teljesítése ismét egy lépést jelentene a két ország közötti viszony normalizálására. A követ a jegyzék átvételekor közölte, hogy a kérdést ismeri, belátja fontosságát, és ezért oda fog hatni, hogy mielőbb kedvező választ kapjunk”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-0083-1954.

1953. december 29.

Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követ a Külügyminisztériumban bemutatkozó látogatást tett Sík Endrénél, aki aznapi feljegyzésében így írta le az eseményt: »Soldatić gratulált a Duna-bizottság elnökéül történt megválasztásomhoz, majd kifejezte azt a reményét, hogy jó lesz közöttünk az együttműködés. Magam is kifejtettem ilyen irányú nézetemet. Hivatkozva Hocsevar legutóbbi szóbeli kérésére, átnyújtotta azon Magyarországon élő jugoszláv állampolgárok névsorát, akiknek hazatérését humánus szempontból kívánatosnak tartják. Megjegyezte azonban, hogy ezt nem hivatalos formában teszi. – Ígéretet tettem azok megvizsgálására. [...] Megemlítette, hogy a Sztálin úton a MÁV-épület falán, valamint a Keleti pályaudvaron Jugoszláviát sértő karikatúrák vannak, és kérte azok eltávolítását. Soldatić láthatóan igen jó hangulatban volt. Közös ismerősök nevei kerültek szóba. Így többek között Miroslav Krležaé, aki jelenleg Jugoszláviában a Tudományos Akadémia elnöke.”¹

Az Újvidéki Rádió tudósítása: »Külügyi államtitkárságunkban Jugoszlávia és Magyarország képviselői kicserélték a határincidenteek kivizsgálásáról szóló becikkelyezett egyezményeket, amelyeket augusztus 28-án a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság és a Magyar Népköztársaság képviselőinek bajai tárgyalásán írtak alá. A becikkelyezett egyezmények átadásánál jugoszláv részről Mile Milaković meghatalmazott miniszter, a külügyi államtitkárság osztályfőnöke, magyar részről pedig Kurimszky Sándor meghatalmazott miniszter, Magyarország belgári rendkívüli követe volt jelen.”

1. MOL XIX-J-1-j-4a-0083-1954.

1953. december

A *Pionírújság* jelíges mesepályázatot hirdetett 1954. február 25-i beküldési határidővel.¹

A *Híd* 12. számának tartalma: Sinkó Ervin: *Egy regény regénye*; Urbán János: *Két vers az Álmodók a Tiszánál* című sorozatból; Csépe Imre: *Sándor helyet keres*; Miroslav Krleža: *Az ifjú értékelésre viszi verseit, Írásbeli dolgozat latinból*; Boško Petrović: *Hamu* (Ford. Kis Jovák Magda); Edvard Kardelj: *A nemzeti kérdésről*; Bálint István: *A népszínmű és a Kidőlt a májusfa*; Szirmai Károly *novelláskötete körül*; Olajos Mihály: *Egybeolvasás – nem beolvasás*; Majtényi Mihály: *Sinkó Ervin Optimisták című könyvéről*. Képek: Milan Konjović, Sáfrány Imre, Dancs László, Stevan Maksimović, Ács József.

A folyóiratban Olajos Mihály a jugoszláv politikai vezetőknek az „új jugoszlávsággal” kapcsolatos kijelentéseire reflektálva *Egybeolvasás – nem beolvasás* című írásában így érvel: „Jugoszláv módon gondolkodni és érzni sem a siptárnak, magyarnak, románnak stb., valamint sem a szerbnek, horvátnak stb. nem jelenti azt, hogy most asszimilálódnia kell valami új jugoszláv nemzetté (ami nincs is keletkezőben és nem is lesz), vagy pedig a létező öt jugoszláv nemzet valamelyikébe kell beolvasnia. Azt sem követelik tőlük, hogy mondjanak le nyelvükről, vagy nemzeti nyelvük továbbfejlesztéséről és ápolásáról. [...] Átitatódni az új jugoszlávsággal a nemzeti kisebbségek számára a következőket jelenti: mindenekelőtt lemondani bármiféle nacionalista vagy lokális alapon álló gazdasági koncepcióról, lemondani a nemzeti gögről és önzésről, felhagyni minden különválási, elszigetelődési törekvéssel a politikai és a kultúréletben, örökre leszámolni a sovinizmussal, a gyűlölettel és bizalmatlansággal országunk más népei iránt, küzdeni minden ellen, ami népeinket különválasztja, ellenállni minden kívülről jövő ellenséges hatásnak és küzdeni minden külső agresszió ellen, még ha az illető

nemzeti kisebbség anyaországából származik is az, vagyis küzdeni a szocialista Jugoszláviának a nemzeti kisebbségek anyaországaiban lévő ellenségei ellen éppúgy, ahogy minden népünk küzd, és barátságos magatartást tanúsítani az anyaországok haladó erői és dolgozó népei iránt ugyanúgy, ahogyan azt minden népünk teszi, ahogyan az kormányunk külpolitikájában vagy a Jugoszlávia Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének nemzetközi ténykedésében megfogalmazást nyert. [...] Így maga a »nemzeti kisebbség« kifejezés is elavult formulává válik, amelynek csak a néprajzban és a történelemírásban marad helye, de mai valóságunkban nincs semmi különleges tartalma, miért is megfelelőbb kifejezéssel kellene helyettesíteni.”

A *Híd* e számában megjelent B. Szabó Györgynek, a Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat Irodalmi Tanácsa elnökének levele Szirmai Károlyhoz, amelyben, közli, hogy az Irodalmi Tanács véleménye szerint a beküldött kézirat „művészi érték tekintetében nem ad többet az eddigi könyveidnél, sőt bizonyos esést is mutat. Az anyag felét azonban értékes írások teszik, és ezek egy kisebb kötetbe kíváncsoznak. Felmerült ugyanakkor a kiadóvállalat szempontja is, mely szerint az idei évben, tekintettel a még eladatlanul raktáron heverő *Viharban* magas példányszámára, kockázatos vállalkozás lenne egy újabb Szirmai-elbeszélés-kötet kiadása. Kérünk, hogy légy türelemmel és jövőre, újabb írásokkal kiegészítve, küldjél újabb kötetet”. Ugyanott közölték a Szirmai-kézirat recenzióját, valamint Szirmai Károly 1953. november 26-án keltezett válaszlevelét, amelyben sérelmezi, hogy „az Irodalmi Tanács a rábízott anyag megbírálásával nem hivatott bírálót jelölt ki”, és hogy „a megküldött bírálat az átadott anyagon muszájból átfutó untságát, felületességét tükrözi”. Az eladatlan könyvekkel kapcsolatban pedig Szirmai megjegyzi: „Az én könyvemből egyébként bizonyára több fogyott volna el 800-nál, ha a tavalyi palicsi könyvnapon szintén eladásra kerülhetett volna,

vagy ha a könyvbarátok verbuválását végző az én könyvem eladását jobban szíven viseli, s ha a Duna utcai könyvüzlet nem késik hónapokkal a szétküldéssel.”²

1. *Híd*, 1953. 12. – 2. *Híd*, 1953. 12. 831–836.

1953.

Az év folyamán megjelent könyvek:

Ács Károly: *Kéz a kilincsen*; Debreczeni József: *Az első féldíő*; Fehér Ferenc: *Jobbágyok unokái*; Garay Béla: *Az ekhós szekértől a forgószínpadig*; Herceg János: *Három halász meg egy molnár*; Herceg János: *Papírhajó*; Herceg János: *Vas Ferkó, a vitéz kovács*; Munk Artúr: *Köszönöm addig is...*; Saffer Pál: *Utolsó vallomás*; Sinkó Ervin: *A mi második forradalmunk*; Sinkó Ervin: *Elítéltek*; Sinkó Ervin: *Optimisták I.*; Sulhóf József: *Kidőlt a májusfa*; Thurzó Lajos: *Tavas Jánoska elindul*; Urbán János: *Életjel*.

Majtényi Mihály: *Garaboncijaš* (Garabonciás. Ford. Lazar Merković).

Az én versikéim. Szlovén népköltemények (Slovenačke narodne pesme. Ford. Fehér Ferenc); Mirko Božić: *Visszavonulás* (Povlačenje.

Ford. Lévy Endre); Dobrica Ćosić: *Majd megvirrad már...* (Daleko je sunce. Ford. Herceg János); Vladimir Dedijer: *Josip Broz Tito* (Ford. Herceg János); Dragan Lukić: *Futballozó állandók* (Zveri kao fudbaleri. Ford. Gál László); Prežihov Voranc: *Lenn a völgyben* (Jamnica. Ford. Herceg János); Borisav Stanković: *Riska* (Njegova Belka. Ford. Herceg János).

Templomi kis énekeskönyv címmel Óbecsén megjelent az első református kiadvány, ezt 1954-ben *Szent asztalodhoz készülök* címmel „az úri szent Vacsorával élni kívánók részére” Bácsfeketehegyen kiadott előkészítő könyvecske követte.¹

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 7 (77 500); *Dolgozók* (10 500), 7 *Nap* (14 000), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 000), *Ifjúság* (4 000), *Magyar Szó* (18 000), *Mézeskalács* (15 000).²

Az év folyamán a Vajdaságban összesen 7 615 000 példány időszaki kiadvány jelent meg magyar nyelven.³

1. Csáky S. Piroska, Kókai Sándor: „Az írás szavai szerint”. Újvidék, 2006, Forum–Agapé, 11., 164. –

2. Stoković 1975. – 3. Petranović, Zečević, 1206.

1954

1954. január 7.

A Magyar Kultúrtnács titkárságának ülésén az 1954. évi könyvkiadói terv összeállítására bizottságot alakítottak, amelynek tagjai: Herceg János, Szűcs Vilmos, Gál László, Kollin József, Kvazimodo Braun István, Engl János, Szeli István, Major Nándor.¹ > 1954. január 13.; > 1954. január 25.; > 1954. január 27.

Az Újvidéki Rádióban Saffer Pál ismertette azt a vitát, amelyet Rudi Supeknek, a *Pogledi* című zágrábi folyóirat főszerkesztőjének a cikke idézett elő, és amely éppen a vitát hiányolta a kulturális életben. Ennek okát abban jelölte meg, hogy „a kultúrmunkásokat szabad véleménynyilvánításuktól a kultúréletben megnyilvánuló bizonyos monopolisztikus és bürokratikus jelenségek tartják vissza. Supek egészen világosan és félreérthetetlenül arra céloz, hogy kultúréletünkben egészen mindennapivá vált az a jelenség, hogy egyes kultúrmunkások vagy azoknak csoportja, ellenőrzése alatt tartja a megjelenési lehetőségeket, egyes sajtószerveket és könyvkiadó vállalatokat, vagy pedig mint egyes esetekben a képzőművészet terén egy és ugyanazon személyek szerepelnek mint »termelő« művészek és mint a vásárló képviselői. Ennek eredményeként azután az is megtörténik, hogy az illető kultúrmunkások vagy csoportok visszaélnék a helyzet adta hatalmukkal, és akár a körülmények inercijája folytán, akár pedig – ha arra szükség van – kifejezett drasztikus erkölcsi nyomással lehetetlenné teszik a szabad véleménynyilvánítást a művészet kérdéseiről – különösen akkor, ha az a vélemény rájuk nézve nem kedvező, vagy pedig veszélyt jelent jól kiépített és bedolgozott bürokratikus hierarchiájukra. [...] Amennyiben ez nem elegendő, akkor ezek az emberek nem riadnak vissza a legdrasztikusabb leszámolástól sem, amelybe az erkölcsi megbélyegzésen kívül beletartozik a politikai denunciació is. [...] Cikkében Supek meglehetősen nyíltan kimondja, hogy ezt a bürokrata gyakorlatot elsősorban Miroslav Krleža

és Sinkó Ervin, valamint a körjük csoportosuló kultúrmunkások tartják fenn. [...] Grga Gamulin tanár cikkében támogatva Rudi Supeket és állításait arról ír, hogy az egyes zágrábi körökben már néhány éve valóságos hisztéria támad, valahányszor megemlítik a privilégiumokat az akadémián, a képvásárlásokat vagy a mesteri műtermeket. Felveti a kérdést, hogy a mesteri műtermek büdzséjét miért nem hozzák nyilvánosságra. Szerinte igen sokan elcsodálkoznának azon az abszurd helyzeten, amelyben művészi történesünk folyik. [...] A vita természetesen tovább folyik, és mint kultúrkörökben hazánkszerte, nálunk is élénk érdeklődést váltott ki. A Supek-féle cikkben és az utána következő vitázók cikkeiben felvetett problémák többé-kevésbé nálunk is fennállnak. Nem lehet például erről a cikkről és ezekről a problémákról szólva szem elől téveszteni azt, hogy bár a vajdasági magyarok kultúréletében is számos megvitatásra és megoldásra váró probléma van, kultúrmunkásaink mégis igen gyéren, alig-alig szólnak hozzá ezekhez a kérdésekhez. [...] Reméljük, hogy a zágrábi vitázó kedv friss levegőjét hamarosan nálunk is köszönhetjük” – fűzte hozzá ismertetőjéhez Saffer.

1. --: Könyvvita és a jubiláló *Hid* a kultúrtnács titkársága előtt. MSz, 1954. január 9. 2.

1954. január 13.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban közölte, hogy „Január második felében (> 1954. január 25.) rendezik meg a Magyar Kultúrtnács plénumának nyilvános vitáját az új könyvkiadási tervről. Az újságban, rádióban hiába szölgatták fel a könyvbarátokat, kultúrmunkásokat, hogy szóljanak hozzá a közzétett tervhez és mondják el véleményüket. [...] A Kultúrtnács titkársága legutóbbi ülésén (> 1954. január 7.) egy bizottságot alakított és feladatául tette, hogy a vitát előkészítse, a vita eredményeiről gondoskodjék. A bizottság hétfőn össze is ült. Kollin Józsefet választotta elnökéül, és már ezen az első ülésén pontról pontra, könyvről könyvre végigment

a terven. A bizottság végül is azt határozta, hogy Suboticán [Szabadka], Zentán, Topolyán, Zomborban, Becsén, és esetleg Eszéken és Zrenjaninban [Nagybecskerek] is összehívja a magyar tanügyi és kultúrmunkásokat, hogy szóljanak hozzá a tervhez”.

1954. január 16–17.

A JKP KB III. (rendkívüli) plénuma Milovan Đilast, a Végrehajtó Bizottság addigi tagját leváltotta minden tisztségéről és a pártból való kizárás előtti figyelmeztetésben részesítette a sajtóban megjelentetett cikkei miatt, amelyekben bürokratikus kasztosodással vádolta a pártot és vezetőit. A vitában Kardelj kijelentette: néhány héttel korábban Đilas azt mondta neki, Tito a bürokratizmust védi, Kardelj és Ranković ugyan-
ezt gondolja Titóról, de opportunizmusból nem szállnak vitába vele, az országban már kialakulóban van a „szocialista baloldal” és nem zárható ki két szocialista párt létezése.¹ Ezt követően Đilas kilépett a pártból és írásait Nyugaton publikálta, amiért 1955-ben feltételesen elítélték, de miután 1956-ban bírálta Jugoszlávia magatartását Magyarország szovjet megszállása ügyében, háromévi szigorított fegyházat kapott. Ezt 1957-ben *Új osztály* című könyvének USA-beli megjelenése után kilenc évre emelték, 1962-ben pedig ismét elítélték 13 évre. 1966 végén engedték szabadon. 1995-ben hunyt el Belgrádban.

1. Petranović, Zečević, 1048–1062.

1954. január 19.

Dr. Czimmer Anna a *Dolgozókból* *Hullámok a Híd körül* című írásában kifogásolta, hogy a *Híd* szerkesztősége „túlságosan alacsony esztétikai kívánalmakat támaszt íróinkkal szemben”, és hogy hajlamos minden szempontot alárendelni az ideológiaiaknak. A leghevesebb reakciókat az a megjegyzése váltotta ki, amely szerint „A *Híd*-ban tendencia mutatkozott olyan novella- és regényrészletek közlésére, amelyeknek szereplői nem magyarok, hanem többnyire szerbek. Ezt

fonák jelenségnek tartom”. A 7 *Napban* Csépe Imre és Majtényi Mihály, az Újvidéki Rádióban Saffer Pál bírálta.¹

1. ÚR, 1954. február 4.

1954. január 20.

Az Újvidéki Rádió a Könyvbarátok Köre újabb alosztályainak megalakulásáról tudósított: „Horgoson Blazsanik Ernő tanító vállalta magára a Könyvbarátok Köre ügyeinek intézését, Jermenovcin [Ürményháza] Fehér Lajos tanító végzi ezt nagy lelkesedéssel, Csókán Engi László tanár a központja a mozgalomnak, Szajánban Homola Ferenc intézi az ügyeket.”

1954. január 21.

Az Újvidéki Rádió ismertette a Szirmai Károly és a *Híd* szerkesztősége között kialakult vitát (dokumentumait a *Híd* 1953. decemberi száma közölte) megjegyezve: „Nem bocsátkoznánk e tény tárgyalásába, ha az ilyesmi most fordult volna először elő. Élénken él azonban emlékezetünkben az áldatlan vita, amely Laták István elbeszéléskötete körül folyt, és amelynek során egyesek, de különösen maga az író olyan hangot ütött meg, amelynek semmi keresnivalója egy irodalmi vitában és egyáltalában kultúremberek között folyó eszmecsereben.”

1954. január 22.

A nagybecskereki Népszínház bemutatta Csepreghy *Sárga csikó* című énekes, zenés népszínművét. A darabot Gyapjas János rendezte. A főszerepeket Babinszki István és Gyapjas Mária alakította. A díszleteket Vinárics József tervezte.

> 1953. szeptember 1.

1954. január 25.

A Magyar Kultúrtaács plénuma megvitatta az új könyvkiadási tervet (> 1954. január 7.; > 1954. január 13.; > 1954. január 27.; > 1954. február 3.) és körlevéllel (> 1954. február 10.) fordult a „magyar és vegyes” kultúregyesületek-

hez és könyvtárakhoz a Könyvbarátok Köre alosztályainak megalakítása céljából, mert a jövőben „az évi könyvkiadási terveket a Könyvbarátok Körében kell megvitatni és nem a Tanács napirendjére tűzni”. Az ülésen az is elhangzott, hogy „a könyvkiadó vállalat és a Novi Sad-i rádióállomás magyar szerkesztőségének közös vállalkozásaként tartományi rádióadónk már tíz hónapja rendszeresen sugározza a *Könyvbarátok negyedórája* című műsort”.¹

1. *Híd*, 1954. 2. 111–112.

1954. január 27.

Az Újvidéki Rádióban Saffer Pál, beszámolva a könyvkiadási tervről a Magyar Kultúratanács plénumán > **1954. január 25-én** folytatott vitáról, megjegyezte: „Talán legjelentősebb Rehák Lászlónak az a megállapítása, hogy a könyvbarátok mozgalma a legjobb bizonyítéka annak, hogy könyvkiadásunk valóban létező szükségletet elégít ki. Más szóval a könyvek azért készülnek, hogy elolvassák őket, és valóban van olvasó, aki keresi, vásárolja az itt megjelent könyveket, sőt talán még nem is elég neki az, ami megjelent, noha 1952 végéig – a felszabadulás óta – 554 magyar könyv jelent meg nálunk Vajdaságban. Tavaly 80 újabb könyv került az olvasó elé, és így a kiadott könyvek száma jókora könyvtárra terebélyesedett, 600-nál több könyv jelent meg két és fél milliónál is több példányszámban. Eladásban van 40 tankönyv és 200 más könyv, tehát van már meglehetősen nagy választék is, ha a 600-ból a többi már el is fogyott.”

1954. január 30.

A magyar és a jugoszláv kormány képviselői Szabadkán egyezményt írtak alá a határjelek felújításáról. A trianoni békeszerződés értelmében kijelölt határmegállapító bizottság által elhelyezett határjelek helyreállításának munkálatai 1956. augusztus 16-án fejeződtek be.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-18-1956.; MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1954. január 31.

„A nemzeti hibák és tévedések leküzdéséért küzdeni kell, de a történelem, a múlt, melyben – a szocialista Jugoszláviáért – annyi magyar is életét áldozta, a jelen, mely közösen küzdelmes, közösen diadalmas és közösen szép, a történelem fogja megteremteni a törhetetlen jugoszláviai magyarság végleges fiziognómiáját, melynek zászlaján az ubi patria ibi bene gondolata csillog” – fejezte a *7 Nap* glosszáírója.

1954. február 3.

Újvidéki Rádió, *Könyvbarátok negyedórája*: „Az 1954-es kiadási terv nagyjából végleges alakot öltött a Magyar Kultúratanács legutóbbi plenáris ülésén. De ugyanezen az ülésen egy bizottságot is kiküldtek, hogy a határozatok szellemében egy és más módosítást eszközöljön a terven. Hétfőn ez a bizottság is összeült Kollin József elnökletével. [...] Ki is mondta a bizottság nyomban, hogy a jugoszláv irodalom sorozatában csak Andrić *Kisasszony* és Čopić *Földindulás* című regénye marad. A harmadik művet, egy mai horvát író regényét egyelőre törlik, és az erre szánt 700 000 dinárt a tankönyvekre fordítják.” > **1954. január 25.**

1954. február 4.

Saffer Pál *Vita a végtelen vitákról* címmel az Újvidéki Rádióban megjegyezte: „Az utóbbi évek folyamán nálunk egészen megszokott dologgá, valósággal vajdasági magyar kultúrintézménnyé vált az úgynevezett *Híd*-vita. Alapjában véve ezen nem is volna mit kifogásolni, hiszen egy irodalmi folyóirat szerkesztése és tartalma körül mindig lehetnek és kell, hogy legyenek vitás kérdések. Kifogásolható talán csak az, hogy mindezek a viták együttvéve és alapján véve igen csekély eredménnyel jártak úgy a vitázó, mint a vitatott folyóirat szempontjából. A vitázók ugyanis a viták után nemigen lettek okosabbak az irányban, hogy hát milyennek is kellene lennie a *Hídnak*, a folyóirat példányszáma pedig,

fittyet hányva minden vitának és határozatnak, továbbra is konokul alacsony maradt.”

1954. február 8.

Belovai Mihály a Magyar Kultúrtaács nevében válaszolt a pancsovai Petőfi Sándor MKE megkeresésére, hogy a Kultúrtaácsnak nincs meg a *Sárga rózsza* dalainak partitúrája, és azokat kérjék Vitkai Gyula énektanártól.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 58.

1954. február 10.

Elhagyta a nyomdát a *Híd* 1. (januári) száma. Tartalom: Gál László: *Levél a Hídhöz*; Csépe Imre: *Négy vers az Emlékkövek című ciklusból*; Majtényi Mihály: *Kapitány úr Kecsán*; Fehér Ferenc: *Három vers*; Jacques Confino: *Kezek*; Miroslav Antić: *Poéma*; Jacques Prévert: *Három vers*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (6.); Dér Zoltán: *Két vers*; Burány Nándor: *Két vers*; Edvard Kardelj: *A nemzeti kérdésről*; Szirmai Károly: *Hozzászólás dr. Czimmer Anna cikkéhez*; Bori Imre: *A kísértetek nem halnak éhen*; Majtényi Mihály: *Fiatalok*; Lévy Endre: *Beszögezett ablakok*; Lévy Endre: *Krleža drámája magyarul*; Bálint István: *Debreczeni József Az első féldió című könyvéről*; (L.): *Lapszemle*. Képek: Hangya András, B. Szabó György, Ivanyos Sándor.

A Vajdasági Magyar Kultúrtaács kiadványaként megjelenő, megváltozott formátumú, igényesebb kivitelezésű folyóirat e számától Gál László publicisztikai sorozatot indított *Levél a Hídhöz* címmel. Első levelében azt írja fel, hogy a *Híd* négy hónap alatt mindössze hét könyvet ismertetett, és ezek közül négy nem jelent meg magyar nyelven, és „ez a szegényes statisztika gazdagon bizonyítja elsősorban azt, hogy a *Híd* munkatársi táborának valójában csak egy komoly olvasója van, és ez Bori Imre, aki négy hónap alatt bebizonyíthatóan legalább öt könyvet elolvasott”.

E számban jelent meg Edvard Kardelj *A nemzeti kérdésről* című (1938-ban írt) tanulmányának 2. része is, amely kifejtette: „A nyelv elnyomása és az elnemzetietlenítés elválaszthatatlanul össze van kapcsolva a gazdasági elnyomással és az uralkodó nemzet kapitalista csúcsainak általános imperialista céljaival.”

A folyóirat mellékleteként megjelenő *Műkedvelő Színpad* közölte, hogy a Magyar Kultúrtaács hattagú bizottságot választott a melléklet szerkesztésére, amelynek „elnöke Kapocs Antal újvidéki kultúrmunkás, tagjai pedig Vajdaság különböző falvaiból és városaiból kerültek be: Hirsler Ferenc Verbászról, Nacs Gábor Mileticsről, Nothof Károly Zentáról, Oláh Béla Kishegyesről és Sovén Károly Kikindáról”.

Az Újvidéki Rádió közölte a Magyar Kultúrtaács körlevelét: „Elérkezett az idő, hogy a Könyvbarátok Köre szervezeti mozgalommá váljék és a szervezkedés meggyorsítása érdekében a Magyar Kultúrtaács titkársága a következő körlevelet intézte minden magyar és vegyes kultúregyesülethez, önálló könyvtárhoz és a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének kultúrbirozságaihoz: A vajdasági Magyar Kultúrtaács ez évi január hó 25-én megtartott plenáris ülésen – amelynek első napirendi pontjaként megvitatta az 1954. évi könyvkiadási tervet – elhatározta, hogy felhívással fordul a magyar és vegyes kultúregyesületekhez a könyvbarátok alosztályának megalakítása céljából. A plénum határozata alapján adja ki a kultúrtaács titkársága ezt a körlevelet. [...] A Könyvbarátok Köre igen életképes szervezetnek és ígéretes könyvterjesztő mozgalomnak bizonyult a megalapításától eltelt 16 hónap alatt. Taglétszáma állandóan növekszik, és hamarosan eléri a háromezretet. [...] A könyvkiadó hamarosan megindítja *A könyvbarát* című havi értesítőt, amelyet ingyenesen küld meg minden könyvbarátnak.”

1954. február 13.

Rehák László főszerkesztő a *Magyar Szó Házunk táján* rovatában kezdeményezte Herceg János *Változó világban* című, 1950-ben megjelent és a hivatalos zsdanovista irodalomkritika által bírált kötetének újraértékelését.

1954. február 17.

Az Újvidéki Rádióban Saffer Pál tájékoztatott, hogy „mozgalmi lap szerepében indul el az új folyóirat, amelynek címe *A Könyvbarát*. [...] A lap szerkesztésével a kiadóvállalat szerkesztősége Bodrits Istvánt bízta meg, és a szerkesztésben közreműködik nemcsak a kiadóvállalat szerkesztőségének minden tagja, hanem a jugoszláviai magyar irodalom minden jelentős személyisége is”.

1954. február 18.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban: „A *Magyar Szó* február 13-i számában a lap főszerkesztője, Rehák László Herceg János *Változó világban* című könyvével foglalkozik, amely 1950-ben jelent meg a Novi Sad-i Testvériség-egység vállalat kiadásában. [...] Herceg János könyve a maga idejében élénk vitát váltott ki az írók és a kultúrmunkások körében, és úgy hisszük, nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy ennek a vitának az eredménye a kultúrmunkások jó részénél nem volt elmarasztaló. [...] A nyomtatott vita tehát lehetett elmarasztaló és negatív, de az a tény, hogy e vélemények, valamint az akkor dúló, szolamirodalom elleni hajsza bosszorkányégető máglyatüze ellenére is jelentek meg követői ennek a könyvnek, már magában óriási pozitívumot jelent. [...] A könyv sorsát és a róla alkotott véleményt közel sem látjuk olyan sötétnek és kilátástalannak, mint a *Magyar Szó* cikkírója, azért nem zárkózunk el az úgynevezett irodalmi perújrafelvételtől, amely azonkívül, hogy a Herceg Jánossal és könyvével szemben elkövetett eddigi esetleges hibákat és igazságtalanságokat kijavítaná, más pozitívumokat is eredményezhet, [...] legnagyobb

pozitívuma az lenne, hogyha végre valahára tisztáznánk a fogalmakat, különösen pedig az annyit vitatott, sőt mondhatjuk annyit szidott szolamirodalmat. [...] Az igaz, hogy általános jugoszláv síkon ez a vita, ha nem is dőlt el, de bizonyos tekintetben kézzelfogható szilárd irányt vett, és meghatározott következtetésekhez jutott. Ugyanakkor azonban úgy tartjuk, hogy vajdasági magyar irodalmi közvéleményünk és társadalmi életünk mégis mindezek ellenére sem tud megszabadulni az idők folyamán tévesnek nyilvánult axiómáktól és álláspontoktól. Ezek a téves felfogások a múltban egy meghatározott kör, egy meghatározott embercsoport vitájának eredményeként születtek, és csak ez a csoport döntheti meg őket egy konkrét kérdések körül mozgó újabb vita folyamán. Erre pedig a *Változó világban* című Herceg-könyv újbóli megvitatása kitűnő alkalomnak mutatkozik.”

1954. február 19.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „a szabadkai Népszínház, ahol a horvát és magyar dráma, valamint opera együtt dolgozik, 51 millió dinár dotációt kért a várostól. A város egész évi költségvetése mindössze 500 millió dinár. A szabadkai színház tehát a költségvetés 10 százalékát kéri, amit a város nem tud megadni. Így került sor a színház körüli vitára is. Egyesek úgy vélekednek, hogy a szabadkai opera egészen felesleges, mások azt tartják, hogy a Szabadkát környékező falvak is hozzá kellene, hogy járuljanak az opera fenntartásához, egy harmadik vélekedés szerint pedig egyesíteni kellene a suboticei és Novi Sad-i operákat, és kötelezővé tenni nekik, hogy ne csak Novi Sadon, de Suboticán, Zrenjaninban és Zomborban is tartsanak előadásokat”.

1954. március 3.

Berei Andor államtitkár a Külügyminisztériumban kérte Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követet néhány időszerű kérdés megválaszolásá-

ra. A találkozó végén a követ Berei feljegyzése szerint „felvetette a Jugoszláviában lévő magyar és a Magyarországon lévő jugoszláv gyermekek kérdését aláhúзва, hogy ebben az ügyben ők Belgrádban jegyzéket adtak át a magyar követ-ségnek. Közöltem a követtel, hogy a jegyzéket megkaptuk, illetékes szerveink foglalkoznak az ügygel és rövidesen választ is fogunk adni. Megjegyeztem azonban, hogy a jugoszláv jegyzékből kitűnik, hogy nemcsak gyermekeket, hanem felnőtt személyeket is be akarnak foglalni a cserébe, ami személyes véleményem szerint aligha célszerű. A követ látszólag magáévá tette ezt az álláspontot”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00739-1-1955.

1954. március 15.

Faragó László levele¹ Sinkó Ervinnek: „Amikor kezembe veszem a nagyon jó szándékú *Hidat*, a néha ügyetlennek vagy nem mindig művészinek tűnő novellák és versek mögött óriási dolgot találok: a gyökeret. Ezeknek a magyaroknak gyökerük van, és az írásaiknak földszaguk a szónak ama értelmében, hogy érzésem szerint otthon vannak. Nekem pedig, ha rosszkedvem van, akkor azt mondom: »merde«, és az irodalmi mértékem a kifejezés szempontjából Mauriac vagy Camus. Ezt persze nem panaszképpen mondom, hiszen a franciáknak nagyon sok mindent köszönhetek, elsősorban (és főleg szellemi értelemben) az otthont, de ez körülbelül olyan, mintha adoptált, nem pedig valóságos gyermek lennék.”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 64–66.

1954. március 21.

Belgrádban a Szerbiai Képzőművészek Egyesületének (ULUS) képtárában, a Terazijén megnyílt a Zentai Művésztelep tárlata, amely a fővárosban március 30-ig volt megtekinthető.¹

Újvidéken a meghívott 250 könyvbarát közül körülbelül negyven tag jelenlétében megal-

kult a József Attila kultúregyesület könyvbarát alosztálya.

1. Zentai művésztelep, 67.

1954. március 25.

A szabadkai Népszínház magyar drámaegyüttese bemutatta Tót Ede *Kintornás család* című darabját *Elhagyott szerető* címmel.

1954. március 27.

Bóna Júlia beszámolója az Újvidéki Rádióban: „Régi probléma a műkedvelő színpadok műsorának kérdése Vajdaságban. Noha már évek óta megjelenik a *Műkedvelő Színpad*, amely feladata ellátni műkedvelőinket jó és technikailag megvalósítható darabokkal, ezenkívül legújabbban a *Hid* mellékleteként megjelenik a műkedvelőknek szánt rész is, mégis darabhiányról beszélünk. [...] A vajdasági Magyar Kultúratanács színügyi alosztálya ezért tűzte újra napirendre ezt a kérdést. A tegnapi tartott megbeszélésen részt vettek Laták István, a suboticei magyar dráma igazgatója, Gál László író, Varga István rendező, Majtényi Mihály író és Dimitrijevic Mara, a topolyai népszínház igazgatónöje. Az elmúlt hónapok folyamán összeírták a Novi Sad-i és suboticei köz- és magánkönyvtárakban található darabokat. [...] Várható, hogy a vajdasági magyar műkedvelők mősora egész rövid időn belül újra gazdagodik, hisz a Magyar Kultúratanács a kiválogatott darabokat sokszorosítja és megküldi a terepen dolgozó műkedvelőknek.”

1954. március 31.

Újvidéki Rádió, *Könyvbarátok negyedőrája*: „A vajdasági szkupstina a tartományi társadalmi terv tárgyalásakor a sok felmerülő kérdés között a kisebbségi, közte a magyar könyvkiadás segélyezését is rendezi. A szubvencionálást azonban egészen új alapokra helyezi, úgyhogy az Irodalmi Tanácsnak különleges szerep jut. Az Irodalmi Tanács eddig tanácsadó, ajánló szerv volt. [...] A jövőben a helyzet annyiban változik, hogy azt

az összeget, amellyel a közösség a magyar olvasó számára olcsóbbá teszi a könyvet, előre meghatározott könyvekre szavazzák meg és valószínű, hogy ha az irodalmi tanács hazai magyar írásokat kiadásra ajánl, egyben meghatározza azt az összeget is, amellyel elősegíti, hogy csökkenjék a könyvkiadás költsége. Az Irodalmi Tanács ezzel az eddiginél jóval nagyobb szerephez jut. Megkérdeztük B. Szabó Györgyöt, az Irodalmi Tanács elnökét, hogyan képzei el a Tanács jövőendő működését. B. Szabó György azonban kijelentette, hogy egyelőre nincs még elképzelése sem az újabb feladatokról.”

1954. március

A *Híd* 2. számának tartalma: Gál László: *Levél a Hídhöz*; Ács Károly: *Virág helyett*; Galamb János: *Kis vers a tavaszról, Levélvárás*; Veljko Petrović: *Araka – az ötödik hadoszlop*; Miroslav Slavko Mađer: *A dolgok beszélgetése*; Vlatko Pavletić: *Mindennapi a szerelemben*; Vesna Parun: *Álom*; Josip Pupačić: *Neked nem írtam, anyám*; Đuro Šnajder: *Korrektor*; Major Nándor: *Hajsz*; Kántor Oszkár: *Békesség*; Barácius Zoltán: *Tavaszzal álmodok*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (7.); Mirnics József: *Az első szerb felkelés*; Kovács András: *Az egyetemi hallgatók helyzetéről*; Majtényi Mihály: *Olvasás közben*; P. O.: *A Letopis körkérdésének visszhangja*; Dési Ábel: *Csömör és közöny*; (b): *Néhány szó Sáfárány Imre festészetéről*; Lévy Endre: *Mi van a színház körül?*; Szirmai Károly: *Herceg János, az elbeszélő*; (L.): *Lapszemle*; *A Vajdasági Magyar Kultúratanács felhívása a kultúregyesületekhez a könyvbarátok ügyében*. Képek: Sáfárány Imre. Melléklet: *Műkedvelő Színpad*, 1954. 2. (-list: *Stúdió-órak*; Garay Béla: *Színpadi maszkírozás*; Pero Budak: *Hóvihar*; Laták István: *Pályadíjnyertes színmű amatőr színpadon*; ch. f.: *Darabismertetés*; *A ságó, a színész és a közönség*).

P. O. írta: „A magyar helyesírás sohasem volt könnyű, de most szinte azt tapasztaljuk, hogy még nehezebbé vált. Megesik, hogy bizonyos

esetekben tanácstalanul állunk, nem tudjuk mitévők legyünk. [...] Ezen csak úgy lehetne segíteni, ha egyszer minél szélesebb körben megvitatnánk ezeket a kérdéseket, és lerögzítenénk a mai állapotot. Ez nem lenne haszontalan munka, mert a nyelv fejlődésében ilyenre mindig szükség volt, de sokat könnyítenénk saját magunkon is. Ne várjuk mi odaátrol az Akadémia receptjeit, mert az nem a mienk, a saját szénánkat magunknak kell rendbe hoznunk. Nálunk más a fejlődés iránya.”

1954. április 1.

A zágrábi Horvát Nemzeti Színház bemutatta Sinkó Ervin *Strasna sreća* (Szörnyű szerencse) című drámáját.

1954. április 7.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban: „A művészet, irodalom, sőt maga a könyvkiadás további fejlődése terén is nagy jelentőségű a IV. teljes ülés, amelynek keretében a Jugoszlávai Kommunista Szövetségének Központi Vezetősége a szervezeti kérdésekkel összefüggésben megvitatta a legidősebb kultúrkérdéseket is. A vita és az ülésen hozott döntések lényegükben érvényesítik a Szövetség hatodik kongresszusának határozatait. Jugoszlávia kommunistái tovább folytatják a harcot a szocialista demokráciáért, és megtisztogatják a kultúréletet mindattól a kedvezőtlen jelenségtől és a zűrzavartól, amelyet a III. plenáris ülés előtti események támasztottak.”

1954. április 8.

Fehér Ferenc az Újvidéki Rádió folyóiratszemléjében megjegyezte: „Ha tekintetbe vesszük azt, hogy a *Híd* egészen a közelmúltig, sőt talán a mai napig is érzi egy széles munkatábor hiányát, akkor elfogadhatjuk minden további nélkül azt a bekövetkezett állapotot, hogy az új nevek előkutatása és következetes bemutatása néha folyóiratunk színvonalának rovására megy. Úgy tűnik azonban, hogy ez még mindig egészsége-

sebb helyzet, mintha folyóiratunk egy zárt körű irodalmi csoport kisajátított területe lenne, ahova csak különleges belépőjeggyel lehetett bejutni alig 2-3 évvel ezelőtt.”

1954. április 10.

A topolyai Járási Magyar Népszínház bemutatta Fodor László *Helyet az ifjúságnak* című színművét Garay Béla rendezésében. A szereposztásban a régebbi színészek mellett szóhoz jutottak a színház újabb fiatal tagjai, így Visnyovszki Lajos és Pósa Rózsa is.

A zentai Stevan Sremac amatőr színház magyar együttese bemutatta a *Szegény Mavriér* című háromfelvonásos vígjátékot Nothof Károly rendezésében.

1954. április 12.

Megjelent a *Híd* 1954. évi 3. száma. Tartalom: Gál László: *Levél a Hídhöz*; Laták István: *A vég határán – kezdet*; Svéd versek (Ragnar Jändel, Arvid Mörne, Pär Lagerkvist, Harry Martinsson, Gustav Fröding); Arsen Diklić: *Hogyan esett János a folyóba?*; Mácsay István: *A költők sokszor összenéznek*, *Biztatás*, *Csak ez változatlan*; Saffer Pál: *A város meghódítása*; Urbán János: *Halászlány*, *Varjak a vertésben*; Deák András: *Sárga karszalag* (Részlet); Ernest Hemingway: *Tíz indián*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (8.); Sz. I.: *Ceruzasorok egy tanári noteszből*; Majtényi Mihály: *Zmajról, Mikszáthról és a zágrábi Operáról*; id. Stadler Aurél: *Írókról, könyvekről* (Külföldi lapszemle); ifj. Banka Lajos József: *Vivódás* (Vers); Szirmai Károly: *Herceg János: Papírhajó*; Herceg János: *Rapszodikus jegyzetek Jaša Ignjatović rapszodiáiról*; Jože Smolej: *A berlini értekezlet után*; (L.): *Lapszemle*; Bóna Júlia: *A Vajdasági múzeumok munkája*; Ács József: *Georges Rouault*; *Olvasóink a Hídről*; Nyíri Éva (Párizs), G. dr. Czimmer Anna, T. H. P., Papp Gábor. Képek: Georges Rouault, Ács József. Melléklet: *Műkedvelő Színpad*, 1954. 3. (-list-

Stúdió-órak; *Műszaki tanácsadó*; Pero Budak: *Hó-vihar* 2.; (b. i.): *Kinek van igaza – Verbászon*).

1954. április 14.

Saffer Pál a Könyvbarátok Körének szervezési nehézségeit így foglalta össze: „Csantavéren már más baj volt. Akadna elég könyvbarát, hogy szervezkedjenek. Csakhogy a kultúrkörben azt mondják, nem érnek rá, a tanítók, tanárok annyira elfoglalt emberek, hogy nem jutnak hozzá, hogy még könyvbarát alosztályt is vezessenek. Itt alighanem fordítani kell majd a dolgon. A könyvbarátoknak kell tömörülniük és rávenniük a kultúregyesület vezetőit, hogy alakítsák meg a könyvbarátok helyi körét. [...] Feketicesen sok nehézségbe ütközött a szervezkedés. Egyelőre Bányai János iskolaigazgató mint elnök és Szilágyi Mária tanárnő mint megbízott vállalta, hogy összehozza a könyvbarátokat, és megszervezi a kultúregyesület alosztályát. [...] Olajos Mihály kulturmunkáshoz, a mozgalom legalaposabb ismerőjéhez fordulunk azzal a kérdéssel: hogyan igyekeznek behatolni a gyári munkásság és a parasztság tömegei közé, hogy azok is magukénak tekintsék a könyv kultúrmozgalmát? Olajos: Kétségbevonhatatlan tény, hogy a Könyvbarátok Köre csak akkor válhat igazán tömegmozgalmommá, ha a gyári munkások, a mezőgazdasági birtokok és a falu dolgozói is magukénak fogadják a megmozdulást, és mind nagyobb számban beiratkoznak a körbe.”

1954. április 22.

Az Újvidéki Rádió *Kulturmunkásaink a mikrofon előtt* című műsorában Fehér Ferenc interjút készített Farkas Nándorral, a Magyar Kultúr tanács elnökével abból az alkalomból, hogy ő tartotta a beszámolót a Kommunista Szövetsége Tartományi Vezetőségének azon a plénümán, amelyen a közoktatás és kultúra elméleti kérdéseiről tárgyaltak. Farkas kifejtette: „A szocializmus elleni ideológiai harc egy formája az is, hogy a kispolgárság igyekszik megbélyegezni azokat az

alkotásokat, amelyek tartalmukat a mából merítik. Például Kvazimodo: *Magdics-ügy*, Konjović: *A nyugati végeken* stb. azzal, hogy nem irodalmi értékű alkotások. [...] Az új viszonyok gazdasági és politikai életünkben [...] megeremtettké a népek közötti szilárd kapcsolat és együttműködés alapját. Olyan alap ez, amely fokozatosan a népek egybeolvadása felé vezet. [...] Ma még azonban tény az, hogy a szellemi és kultúrelétben lemaradunk a gazdasági és politikai fejlődés mögött, ezen a területen még inkább felszínre jutnak a különgyékényeskedés, az elzárkózás és a kizárólagosság felfogásai az egyes népeknél tartományunk területén. Ennek fő hordozója az értelmiség és a kispolgárság többi része. [...] A szocializmus ma már ledöntötte a népek között a múltban mesterségesen szított különbségeket, és valójában hazájára talált minden dolgozó ebben az országban. Hogy a magyar kisebbségi dolgozók többsége így gondolkozik, azt bizonyítják az elmúlt évek, amelyek alatt felsorakozott minden kérdésben Jugoszlávia többi dolgozói mellé a harcban, a szocialista viszonyok kiépítéséért és megvédéséért. Ezzel szemben az értelmiség és kispolgárság egy része valahogy idegenkedik ettől a közösségtől és inkább keresi a »kisebbségi szellem« kialakítását, az »egyetemes magyarság« szempontjaiból akar mindent értékelni, és szeretné megőrizni a »dicső« nemzeti múlt kultúr- és más szupremáciájának tradícióját a többi népek felett. Az egyetemes magyarság gondolata nem más, mint a Szent István-i imperializmus ébresztése. [...] Az egyetemes magyarság gondolata a múltban Horthy földesurai, gyárosai, ma pedig Rákosi államkapitalista bürokráciájának érdekét szolgálja.”

1954. április 29.

Jánosi Gábor tartományi tanfelügyelő az Újvidéki Rádióban így összegezte a magyar nyelvű oktatás helyzetét: „Vajdaságban jelenleg 747 különböző iskola működik mintegy 6 és fél ezer tagozattal, s ezekben az iskolákban az oktatás 9

különböző tannyelven történik. [...] A magyar tannyelvű iskolahálózat a következő: 18 elemi iskola 99 tagozattal, 78 hatosztályos 190 tagozattal, 46 nyolcosztályos iskola 734 tagozattal, két algimnázium 31 tagozattal, 5 teljes gimnázium 80, és egy tanítóképző 18 tagozattal. Továbbá egy óvónőképző iskola három tagozattal, két alsó fokú zeneiskola 23 tagozattal. Egy alsó fokú szakiskola gazdasági tanoncok számára 98 [sic!] tagozattal és még egy alsó fokú ipari szakiskola két magyar tannyelvű tagozattal. [...] A magyar tannyelvű iskolákban ma mintegy félszáz-ezer diák rendszeresen sajátítja el az általános és a szaktudást. E mellett működik még egy munkásgimnázium is két tagozattal. [...] A magyar tanítói és oktatói kar kérdésének megoldása érdekében az új iskolaévben a szabadkai tanítóképzőben szükséges volna 120 növendéket felvenni az első osztályokba. Sőt véleményem szerint talán 160-at is. [...] Az algimnáziumokból több mint 100 oktató még hiányzik. A Novi Sad-i tanárképző főiskola sikeresen működik, de a vizsgázók száma még mindig elenyésző [...] Az idén a magyar tannyelvű teljes és főgimnáziumok nyolcadik osztályaiban 150 nagyérettségiző diák lesz. Igen hasznos lenne, hogyha ennek a számnak legalább a fele a pedagógiai főiskolára vagy a filozófiára iratkozna. [...] Az oktató- és a tanárképzés megoldása, amint láttuk, sokkal több időt fog igényelni. Azonban ha visszapillantunk, azt látjuk, hogy 1945-ben összesen csak 150 magyar tanítóval és 18 magyar tanárral rendelkezünk. Ma már több mint 1 200 szakképzett tanítónk, oktatónk és tanárunk van. Ebből teljesen világosan láthatjuk azt a hatalmas forradalmi utat, amelyet kisebbségünk Tito Jugoszláviájában megtett.”

1954. május 1.

Geza Tikvicki, a Tartományi Végrehajtó Tanács elnöke az Újvidéki Rádióban elhangzott május elsejei köszöntőjében azt is kiemelte, hogy „Az új száz kilowattos Novi Sad-i rádióállomás, amely

nemrégiben kezdte meg munkáját, sugárzásai-
ban elsősorban a nemzetiségi kisebbségek nyel-
vén beszél, az eredményekről, az erőfeszítések-
ről, az örömökről és nehézségekről, országunk
minden vidéke embereinek életéről”. Ugyanott
Herceg János elmondta, hogy „Elcsendesedett a
harci zaj a színházak körül. Az az országos vita,
amely hónapokon át folyt a sajtóban, kulturális
tanácskozásokon és színházi berkekben, s amely-
ben állandóan a minőségi kérdést tárgyalták,
úgy látszik, egyelőre véget ért. A Népbizottságok
jóváhagyták költségvetéseiket, s azokban talán
sehol se csökkentették a színházak működését
biztosító támogatást. [...] A vajdasági magyar
drámai együttesek kivétel nélkül tovább dol-
goznak. Annyi változás történt csupán, hogy
Suboticán és Zrenjaninban néhány színészt
elbocsátottak, Zomborban viszont felemelik a
magyar együttes létszámát”.

1954. május 6.

Az Újvidéki Rádióban Herceg János arra hívta
fel a figyelmet, hogy „Egy tekintélyes vajdasági
szerb író, Leskovac Mladen, aki több mint két
évtizede lankadatlan szeretettel és élénk figye-
lemmel kíséri a magyar szellemi élet alakulását,
nemrég sajnálkozását fejezte ki afelett, hogy a
vajdasági magyar irodalom fejlődésében hiány-
zik a kritika”.

1954. május 9.

Az Újvidéki Rádió közvetítette az általa rende-
zett nyilvános népdal és szórakoztató zene kí-
vándíjversenyt a szabadkai Népkörből. A
műsor szünetében a *Magyar Szó* szerkesztősége
tíz belépőjegyet sorsolt ki az Anglia–Jugoszlávia
labdarúgó-mérkőzésre.

1954. május 15.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közműve-
lődési Egyesület színjátszói bemutatták a *Sárga
rózsák* című színművet.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 60.

1954. május 16.

Magyarcsernyén megtartották a járás magyar
műkedvelő egyesületeinek versenyét, amelyen a
helybeli műkedvelőkön kívül a tóbai és a hetényi
(Tamásfalva) műkedvelők vettek részt.

1954. május 25.

Fái Boris külügyminisztériumi osztályvezető
értesítette a belgrádi magyar követséget, hogy
„jugoszláv részről felvetették, a Magyarországon
élő jugoszláv állampolgárok a magyar hatóságok
hivatalos keretek között felszólították arra,
hogy vegyék fel a magyar állampolgárságot”.
Utasítást adott: „Amennyiben a követségnek
ezt a kérdést a külügyi államtitkárság valamilyen
formában felvetné, azt kérjük válaszolni, hogy a
Magyarországon élő jugoszláv állampolgárokkal
kapcsolatban állampolgári ügyeiket illetően
semmiféle kényszerítő jellegű intézkedés nem
történik, csupán arról van szó, hogy a Magyar
Népköztársaság 1948 IX. törvényének 26–27.
§-a alapján folyamatban van az állampolgársági
ügyek rendezése.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-00960-1954.

1954. május

A *Híd* 4. számának tartalma: Debreczeni Jó-
zsef: *Három vers (Krónikás ének Muránóról,
az üvegvárosról, Nyárforduló, Gépírónő)*; Gál
László: *Levél a Hídhoz*; Kolozsi Tibor: *Lili és
anyja*; Burány Nándor: *Két vers*; Csépe Imre:
Könnycseppek a határdombon; Szirmai Károly:
A néma zuhatag; Reményi József: *Négy vers*;
Stevan Jakovljević: *Szökevények*; Farkas Lajos:
Csönd; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye (9.)*;
Fejtő Ferenc: *Emlékezés Németh Andorról*;
Majtényi Mihály: *A vasutasokról és a vasútról*;
Edvard Kardelj: *Eszmei és kultúrkérdések*; P.
O.: *Néprajzi anyag Vojlovicáról*; Lévy Endre:
Színházi művészek; P. B.: *Regény Jeszenyinről és
a bohémekről*; (L.): *Lapszemle*; Gábor Zoltán:
Egy szobrászat margójára. Képek: Bezerédy
Lujó, Ács József. Melléklet: *Műkedvelő Színpad*,

1954. 4. (Hirsler Ferenc: *A hátjátékról*; -list: *Stúdióórák*; Pero Budak: *Hóvihar*; Sz. K.: *Fodor László színdarabja. Csók a tükör előtt*; Garay Béla: *Színpadai maszkírozás* 5.)

1954. június 6.

Az > 1950. november 1-jén alakult Szabadkai Opera megtartotta utolsó előadását.¹

1. Eberst, 1974b, 159.

1954. június 17.

Az Ifjúsági Szövetség újvidéki Községi Választmánya határozatot hozott az Ifjúsági Tribün megalakításáról, amely a Népegyetem Ifjúsági Katedrájából fejlődött ki.¹ Magyar szerkesztősége 1958-ban alakult meg az újvidéki József Attila kultúregyesület Szép Szó nevű ifjúsági csoportjának bevonásával. Keretében jelent meg 1955-től a *Polja* című folyóirat szerb nyelven, és 1965-től a *Képes Ifjúság Symposion* című irodalmi mellékletéből kifejlődött, *Új Symposion* néven önállóan megjelenő folyóirat. A 60-as évek második felében és a 70-es évek elején a korszerű művészetszemlélet és az ellenzéki politizálás országos viszonylatban is jelentős értelmiségi központja volt.

1. Tribina mladih 54–59. Novi Sad, 1960, 8–11.

1954. június 20.

Újvidéken a Szocialista Szövetség Tartományi Választmányának székházában kiállítás nyílt a *Híd* húszéves történetét bemutató dokumentumokból.¹

1. A Híd húsz éve. 7 *Nap*, 1954. június 20.

1954. június 21.

A szabadkai Amatőr Színház Pancsován vendégszerepelt H. Strauss *Miért ne nősülnék?* című színművével.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 61.

1954. június 22.

Hruscsov a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága nevében levéllel fordult a JKP KB-hoz, amelyben javaslatot tett a két ország között az állami és pártkapcsolatok helyreállítására, és közölte, kész ez ügyben Titóval személyesen is találkozni.

1954. június 25.

Szász Ágnes az Újvidéki Rádióban így jelentette be a Szerbiai Képviselőház ülésének kezdetét: „Különösen nagy érdeklődés nyilvánul meg a hatalom megszervezésével és a közigazgatás kérdéseivel foglalkozó bizottság határozatai iránt. Ez a határozat magában foglalja a Népbizottságok jelenlegi megszervezését és munkáját, a járások és városok összetételében levő községek Népbizottságainak megszervezését, a járások, városok és városközösségek viszonyát, a választók gyűléseinek szerepét, a felsőbb hatósági szervek és a közigazgatás viszonyát. [...] Vajdaság szempontjából természetesen a Novi Sad-i bölcsészeti és mezőgazdasági fakultások alapítására vonatkozó törvényjavaslat megszavazása lesz a legfigyelemreméltóbb esemény. Habár ezt a törvényjavaslatot a közművelődési bizottságban heves vita előzte meg, bizonyosra vesszük, hogy most a Népszkupstina a döntő érvek túlsúlyának következtében meg fogja szavazni.” > 1954. június 26.

1954. június 26.

Szerbia Képviselőházának Köztársasági Tanácsa törvényt hozott arról, hogy Újvidéken Bölcsészettudományi Kart és Mezőgazdasági Kart alapít a Belgrádi Egyetem keretében. > 1954. július 14.

1954. június 30.

Az Újvidéki Rádió beszámolt a Kommunista Szövetség Zentai járási vezetőségének üléséről, amelyen „a napokban mintegy száz kiküldött részvételével. [...] Szerbia Kommunistái Szö-

vetsége III. kongresszusa határozata értelmében megvitatták az eddig kifejtett munkát, valamint szervezeti kérdéseket, az eredményeket, fogyatékosságokat. Az ülésen részt vett Farkas Nándor elvtárs, Szerbia Kommunistái Szövetsége Központi Vezetőségének tagja is. [...] A beszámolót követő vitában elsőnek Adamkó Kálmán, a Kommunisták Szövetsége adai vezetőségének tagja kért szót. Elmondta, hogy az adai 150 kommunista közül csak ötvenen veszik ki a részüket a munkából, és nagyon keveset foglalkoznak eszmei munkával. Példaként megemlítette, hogy az egyik alapszervezet 18 tagja közül mindössze ketten olvasnak újságot. A gazdasági kérdésekkel foglalkozva a helyi Új Barázda szövetkezet helytelen irányításáról beszélt. [...] Fleisz István azt panaszolta, hogy a moholi alapszervezetek tagjai nem küzdenek eléggé a maradiság ellen. Az iskolában egyes tanítók még mindig verik a gyermekeket, és a járás tanfelügyelői, noha tudnak róla, szemet hunynak e jelenség felett”.

1954. június

A *Híd* 5–6. (jubileumi) számának tartalma: (Szerk.): *Két évtized*; Lévy Endre: *Indulás*; Laták István: *A szervező és harcra mozgósító Híd*; Gál László: *Híd a felszabadulás után*; Malušev Cvetko: *Mindig tovább*; Zsáki József: *A Híd – falun*; Lukács Gyula: *Mayer Ottmár üzenete*; Saffer Pál: *Emlék; Írások a régi Hídből*; Gál László két verse; Majtényi Mihály: *A külváros partján*; Németh István: *Boldogéknál béke lesz*; Fehér Ferenc: *Három vers*; Major Nándor: *Krumplilovacsák*; Ács Károly: *Örvény*; Ujlaki Frigyes: *A tálca*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (10.); Majtényi Mihály: *A szabadkai írói találkozó*; Lévy Endre: *Vita egy bemutató után*; Sz. A.: *Két fáklya*; --: *Kosztá Racin és költészete*. Képek: Ács József, Hangya András, Sáfrány Imre, B. Szabó György.

1954. július 1.

Jugoszláviában életbe lépett a bíróságokról szóló törvény, amely, ellentétben a népbíróságokról szóló törvénnyel (> 1945. augusztus 26.) és a népbíróságok felépítéséről szóló törvény megerősítéséről, módosításáról és kiegészítéséről szóló törvénnyel (> 1946. június 17.), nem rendelkezik a nyelvhasználatról.¹

1. Zakon o sudovima. SL FNRJ, 1954/30., 513.; AA, 145.

1954. július 8.

B. Szabó György levele¹ Sinkó Ervinhez: „Az Irodalmi Tanács legutóbbi ülésén az ebben az évben megjelentetendő könyveket és szubvenciók összegeket tárgyalta meg. Úgy határozott, hogy az *Optimisták* második kötetének kiadását ajánlja a tartományi kultúratanácsnak, és lépéseket tesz, hogy az idej szubvenciók összeg keretében biztosítsák az ehhez szükséges teljes összeget. Bízunk benne, hogy javaslatunk az illetékeseknél kellő megértésre talál, és a könyv a felmerült pénzügyi nehézségek ellenére az idén megjelenhet. Megalapította a Tanács azt is, hogy a vajdasági magyar sajtó eddig nem eléggé népszerűsítette az első kötetet, és szükségesnek látja, hogy a mulasztást helyrehozzák. Ebben az irányban a tanács konkrét lépéseket is tesz. Azon fáradozik, hogy lapjaink fokozott propagandát fejtsenek ki a regény népszerűsítése érdekében. Reméljük, hogy a horvát kiadás visszhangja is elősegíti az akció sikerét.”

1. Sinkó Ervin levelezése II., 67.

1954. július 10.

A magyar belügyminiszter – több más koncepciók perrel egy időben – elrendelte Rex József ügyének felülvizsgálatát. A Belügyminisztérium Vizsgáló Főosztályán lezajlott felülvizsgálat, amely három és fél hónapig tartott, azzal zárult, hogy Rex ugyan nem követte el a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedést, de mivel folyamatosan adatokat szolgáltatott a jugoszlávok részére, „a hűtlenség büntettét elkövette”. A

felülvizsgálat során azonban újabb adatok merültek fel, nevezetesen kiderült, hogy a vallomásokat erőszakkal csikarták ki belőlük, ezért javasolták a Rex és társai – Hegedűs József, Gondi Ferenc és Csuka Zoltán – felmentése érdekében indítandó perújítást.¹ > **1950. július 29.**

1. A. Sajti 2009, 107.

1954. július 14.

Szerbia Oktatás- és Művelődésügyi Tanácsában együttes ülést tartott az újvidéki Bölcsészettudományi és a Mezőgazdasági Kar megalakítását előkészítő bizottság. Az ülésen dr. Vukić Mićović, a Belgrádi Egyetem rektora közölte, hogy az újvidéki Bölcsészettudományi Kar ideiglenes dékánjának dr. Borivoje Drobnjakovićot, a belgrádi Bölcsészettudományi Kar dékánját javasolják. Az ülésen meghatározták, hogy az újvidéki Bölcsészettudományi Kar keretében a következő hat tanszakot hozzák létre: történelem, jugoszláv irodalom és szerb nyelv, német nyelv, magyar nyelv, angol nyelv, matematika.¹ Határozatot hoztak a pályázatok kiírásáról, amelyek keretében a magyar nyelvi tanszakra egy előadó felvételét látták elő. > **1954. június 26.;**
> **1954. augusztus 26.**

1. *Spomenica 1954–1964*. Novi Sad, 1964, Filozofski fakultet, 9.; *Filozofski fakultet u Novom Sadu 1954–1984*. Novi Sad, 1984, 91.; Tóth Pál Péter: Nyelv és lélek – vajdasági helyzetkép. Beszélgetés Szeli István akadémikussal. *Magyar Tudomány*, 1991. 4. 460–471. – 2. Tripolsky Géza: A Művésztelep története. In *Zentai művésztelep*, 67.

1954. július 20.

Zentán a Közéleti és Művelődési Dolgozók Klubjában bemutatták a Művésztelep résztvevőinek legújabb képeit. A mintegy 120 látogató körében vita alakult ki, amely során, mint a résztvevő írja, „a kérdések lassan véleménynév váltak, s a levegő igen forró lett. A központi kérdés természetesen az érthetőség volt. [...] A képbemutató jócskán fölborzolta a kedélyeket. Kiváló alkalom lett

volna egy alapos, tartós vitára. Ehelyett egyetlen nagy összecsapás történt, s az egyik tábor kezéből kihullott a kard”.¹

1. Tripolsky Géza: A Művésztelep története. In *Zentai művésztelep*, 67.

1954. július 28.

A zentai Városi Múzeumban tíz politikus és művelődési munkás megvitatta az > **1954. július 20-án** a Művésztelep munkájával kapcsolatban elhangzott észrevételeket. Az akkori szervező visszaemlékezése szerint: „Igazságot akartak tenni. Művészt nem hívtak a beszélgetésre. A zentaiakon kívül csak egy vidéki volt jelen, újságírói minőségben. Bármilyen furcsának tűnik is, a zentaiak akkor úgy gondolták, hogy joguk, sőt kötelességük a saját telepük és általában a képzőművészet sorsáról dönteni, s ehhez nem kell alkotóművész. A magatartásunk nagyon komoly és nagyon naiv volt. Mindent elmondtunk, ami a szívünket nyomja. Be kell vallanom, hogy az egyik főszónok éppen én voltam. Elhangzott a következő: »Az idei képanyag két eltérést mutat az előbbiektől. Az egyik, hogy a festők egyre elvontabbak, a másik pedig, hogy a motívumok és témák köre mintha bezárulna, mintha a festők nem tudnának elmozdulni egy bizonyos ponttól, ameddig Zenta megismerésében eljutottak«. [...] Keményen kimondtuk azt is, hogy a művész úgy fest, ahogy neki tetszik, az illető közösség pedig azt hívja meg a művészek közül, aki neki tetszik. S ha ilyen művészeket nem találunk, majd teremtünk. [...] A visszhang nagy volt. A képzőművészek szövetségének vajdasági tagozata tiltakozó nyilatkozatot jelentetett meg. Elítélte a tanácskozást a Zentai Művésztelep résztvevőinek többsége, sőt elítélték a beszélgetésen jelenlevő és főlshóáló személyek is! Az év végén megszületett a salamoni döntés: a járási Népbizottság művelődési tanácsa átveszi a Művésztelep megszervezését a Múzeumtól.”¹

1. Tripolsky Géza: A Művésztelep története. In *Zentai művésztelep*, 13., 67.

1954. augusztus 5.

Az Újvidéki Rádióban elhangzott B. Szabó György *Rádió és iskola* című írása, amely bejelentette: „Közvetlenül az iskolaév befejezése előtt a Novi Sad-i nagyadó a *Rádióiskola* néhány kísérleti adását közvetítette – a magyar irodalom és a nemzeti történelem témaköréből – az 1954–1955-ös iskolaévben pedig a Novi Sad-i rádió állandósítja a rádióiskolát és mindennapos előadások formájában kíván segítséget nyújtani tanulóifjúságunknak és iskoláinknak.”

1954. augusztus 11.

Saffer Pál az Újvidéki Rádióban arról számolt be, hogy „*A Könyvbarát*, a mozgalom folyóiratának rövidesen elkészülő száma körkérdest intéz a több mint háromezer tagú szervezet minden egyes tagjához, és kikéri véleményét az eddig megjelent és a kiadandó könyveket illetően. A körkérdés egyben meglehetősen pontos tükörképe lesz annak, hogy általánosságban milyen színvonalon áll az az olvasótábor, amelyre hazai magyar könyvkiadásunk támaszkodhat. [...] A körkérdés, amellyel a könyvbarátokhoz fordulnak, nem pusztán divatjelenség, hanem tünete legújabb fejlődési fokunknak. Eljutottunk odáig kultúrfejlődésünk minden terén, hogy a tömegek színvonalát, érdeklődését a lehető legalaposabban ki kell puhatolni, és ugyanakkor meg kell szerezni segítségüket a további munkához. A rádió körkérdest intézett hallgatóihoz, versenyeket rendezett, a *Magyar Szó* most bonyolítja le a folytatásos regényeket illetően körkérdéspályázatát, kultúréletünk csaknem valamennyi terén folyik a közvélemény-kutatás. Ehhez csatlakozik most *A Könyvbarát* című folyóirat akciója”.

A műsorban az is elhangzott, hogy „Egy érdekes, évek óta húzódo kezdeményezés valószínűleg most meg. Írói táborozást rendeznek majd Csantavéren. [...] Régóta tervezi a Szerbiai Íróegyesület vajdasági tagozata, hogy táborozást rendez. [...] A vajdasági tagozatnak tizennyolc

tagja van, és egy csoportban való elhelyezésük úgy, hogy még nyugalomban dolgozhassanak is, nagyon nehéz. Ha nem is az eredeti terv kerül most kivitelre, részben mégis megvalósulhat ez az elgondolás Csantavér jóvoltából. Egy házat bocsátott az írók rendelkezésére, minden kényelemmel, hogy ott összejöjjenek, beszélgessenek és dolgozzanak. [...] Sajnos ez a szívélyes vendéglátás csak 5-6 ember számára tudja biztosítani a jó elhelyezést, és így az általános táborozás az idén még elmarad. Lehet, hogy úgy oldják meg, hogy időről időre leváltják egymást az írók. A táborozás hétfőn kezdődött, és egyelőre öten érkeztek Csantavérre”.

1954. augusztus 14.

A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület Versecen vendégszerepelt Sulhóf József *Kidőlt a májusfa* című színművével.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 62.

1954. augusztus 15.

A zombori Népszínház magyar együttese megkezdte vendégszerepléseit Bajmokon, Csonoplyán, Kúlán, Hódságon és Apatinban.¹

1. MSz, 1954. szeptember 16. 4.

1954. augusztus 18.

Saffer Pál az Újvidéki Rádió *Könyvbarátok negyedórája* című műsorát így kezdte: „Mai adásunkban egy külföldön megjelent igen csúf könyvről szólunk néhány szót. Írója francia: Pierre Henri Simon. A könyv címe *Az emberek nem akarnak meghalni*.” A könyvet a *Borba* 1954. augusztus 1-jén megjelent cikke alapján ismertette: „Ez a könyv a jugoszláv területekről kitelepített németek kérdésével foglalkozik. Azoknak a németeknek a kérdésével, akiket erőszakkal vetettek be ide és tartottak itt fenn hosszú időn át. [...] A bánáti németekről szólva az író külön nemzetként kezeli őket. Az ő szemében a bánáti német a »bánáti nemzet« tagja, aki természetes, évszázados, elvitathatatlan

anyaföldjén él. Eltekintve ennek a tételnek a tarthatatlanságától és attól, hogy a társadalmi és történelmi törvényszerűségek tökéletes nem ismerésére utal, az író ezzel hallgatólagosan elismeri a bánáti németek létjogát azon a földön, amelyre erőszakkal telepítették őket, és amelyről történelmileg igazságosan távolították el őket. [...] A regény alapgondolata az, hogy ennek a bánáti nációnak az elkergetésével elkövetettett korunk legkíméletlenebb történelmi erőszaka. Ezért ez a könyv kímélet nélkül rágalmazza és mocskolja az új Jugoszláviát és cinikusan leicsinyli Jugoszlávia harcát és forradalmát. Az író számára a partizánok közönséges banditák.”

1954. augusztus 21.

Az Újvidéki Rádió *Irodalmi kistükör* című műsorában Ivar Lo-Johansson *Sztrájkolnak a gyerekek* című írását olvasták fel, amelyet Kovács Kálmán fordított eszperantóból.

1954. augusztus 25.

Az Újvidéki Rádióban a *Könyvbarátok negyed-órája* arról adott hírt, hogy „nemrég jelent meg dr. Deák András orvos, a Jugoszláv Néphadsereg tábornokának könyve, a *Sárga karszalag*. [...] A Buenos Airesben megjelenő *Hatikva* című magyar nyelvű hetilap oldalas cikkben számol be a könyvről és írójáról”.

1954. augusztus 26.

Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar megalakítását előkészítő bizottság Belgrádban megtartott első ülésén dr. Borivoje Drobnjaković ideiglenes dékán beszámolt a szervezési előkészületekről közölve, hogy az építkezési munkálatok két váltásban folynak, ami lehetővé teszi a zavartalan tanévkezdést.¹ > 1954. július 14.

1. Dr. Petar I. Popović: Četiri godine od osnivanja Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. In *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Knjiga III*. 1958, 9–10.

1954. szeptember 1.

Megkezdődött a szeptember 24-ig tartó beiratkozás az újvidéki Pedagógiai Főiskolára. A kétszakos képzés keretében a magyar nyelvet a szerbbel, a némettel vagy a franciával együtt lehetett hallgatni.¹

A Magyar Kultúrtaács összejövételén B. Szabó György kezdeményezte a szerbhorvát–magyar nagyszótár elkészítését. A következő hónapban megkezdte működését a szótárbizottság.²

Fehér Ferenc az Újvidéki Rádióban: „Az iskolaév küszöbén a tanerőket és a diákokat egyaránt elsősorban az a kérdés érdekli, hogy hogyan állnak tankönyvekkel. Akik már jártak a könyvesboltokban, hogy megvásárolják az új tanévre a könyveket, csalódottan látták, hogy nincs meg mindaz, amire bizton számítottak, hiszen a januárban bejelentett kiadási tervben majdnem harminc tankönyv szerepel, és ebből eddig csak három új könyv került ki a nyár folyamán. [...] Jó néhány tankönyv kézírata a véleményező bizottságnál akadt el. [...] Jó néhány tankönyv szerb eredeti után készült, és ez a szerb kiadás kézírata csak május végén érkezett be, akkor álltak neki, hogy lefordítsák, tehát tél is lesz belőle, mire magyarul megjelenhet. Nehézséget tanúsítottak a bankkörök is, mert sokáig nem tanúsítottak elég megértést a tankönyvek problémái iránt, és késett a hitel megszavazása erre a célra. A legtöbb nehézséget a nyomdák túlterheltsége és a papírhány okozta. A nyomdákban ma már alig van magyar szedő, a régiék kiöregedtek, utánpótlás nincs, viszont azt is gyakran megteszik, hogy a kétnyelvű szedőket nem magyar könyvek előállításánál, hanem többnyire szerb könyvek szedésénél foglalkoztatják. A papírhány pedig egy olyan általános országos jelenség, hogy minduntalan felüti a fejét és nagy késéseket okoz a könyvek előállításában.”

Brunner [Debreczeni] József a *Magyar Szóban* Bartók Béla védelmében szembeszállt Stanislav Vinaverrel, aki egy írásában „bántó önkénnyel, helytálló bizonyíték nélkül, nyomatékosan megkülönböztet a művész [Bartók Béla] életében egy állítólag fitogtatóan magyarkodó, túlzóan sovíniszta korszakot”.

1. MSz, 1954. szeptember 14. 7. – 2. B. Szabó György: *Tér és idő*, 304–312; *Híd*, 1961. 12. 1057.

1954. szeptember 3.

A *Magyar Szó* közölte, hogy a tartományi közművelődési tanács javaslatára a Zentai járási Népbizottság közművelődési tanácsa a magyar nyelvet mint nem kötelező tantárgyat bevezette a szerb tannyelvű iskolákban.

1954. szeptember 5.

Megkezdődött a beiratkozás a Belgrádi Egyetem újonnan alakult újvidéki Bölcsészettudományi és Mezőgazdasági Karán. A Bölcsészettudományi Kar első évfolyamára 570 hallgató iratkozott be. Közülük 52-en voltak magyar nemzetiségűek.¹ > 1954. augusztus 26.

Megnyílt a nagybecskereki Petőfi Sándor kultúregyesület bábszínháza. A *Piroska és a farkas* adták elő Hartig Sándor igazgató rendezésében.²

1. Dr Petar I. Popović: Četiri godine od osnivanja Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. In *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Knjiga III*. 1958, 12., 28. – 2. MSz, 1954. szeptember 9. 2.

1954. szeptember 6.

Átadták a Topolya–Kishegyes út menti új általános iskolát a tanyacsoport tanulóinak.¹

A csantavéri Néphősök Általános Iskola szerb-horvát tagozatán bevezették a magyar nyelv fakultatív oktatását.²

Elhagyta a nyomdát a *Híd* 1954. évi 7–8. száma. Tartalma: B. Szabó György: *Valóság és harmónia*.

Jegyzetek Pechán Józsefművészetéről; Debreczeni József: *Újabb versek*; Živan Milisavac: *Zmaj szárnypróbálgatásai*; Jovan Jovanović Zmaj: *Két vers*; Csépe Imre: *Jóska megbizonyosodik*; Jure Kaštelan: *A harc éveiből* (Ford. Dési Ábel); Szirmai Károly: *Az özvegy*; Bencz Mihály: *Három vers*; Lévy Endre: *A csikó*; Andreas Karkavizas: *Szivacs vadászok*; Vörösvári Vilmos: *Aratás*; Gál László: *A régi Híd harca a haladás kerékkötői ellen*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (11.); Berki Ilona: *Két vers*; Majtényi Mihály: *Szárazon és vízben*; Veljko Vlahović: *Az értelmiség szerepe a szocializmus építésében*; Saffer Pál: *A Zentai Művésztelep három esztendeje*; Lévy Endre: *Feledhetetlen élmények*; Bóna Júlia: *Lakodalmi szokások Harasztiban*; Dési Ábel: *Egy regény ürügyén*; Ch. Forge: *Még egy ismeretlen József Attila-vers*; (L.): *Lapszemle; Lapok és folyóiratok a jubiláló Hídről; A Híd jubileumi emlékkönyvéből*. Képek: Pechán József.

1. MSz, 1954. szeptember 8. 7. – 2. AÁ, 283.

1954. szeptember 9.

A topolyai Járási Magyar Népszínház Dragutin Dobričanin *Közös lakás* című komédiájának bemutatójával nyitotta meg az idényt.¹

1. MSz, 1954. szeptember 16. 4.

1954. szeptember 15.

A szabadkai Népszínház évadnyitó bemutatóként előadta Tudor Muscatescu *Titanic-keringő* című komédiáját.

1954. szeptember 18.

Palicson befejeződött a vajdasági tanfelügyelők tíznapos szemináriuma.¹ Az Újvidéki Rádió tudósítása szerint „a szemináriumon 86 tanfelügyelő vett részt. Megvitatták a tanügyi munkások továbbképzésének kérdését és az iskolák időszerű problémáit. Elhatározták, hogy az iskolák társadalmi irányításának fejlesztése érdekében az iskolabizottságokba kiemelkedő kultúr- és közéleti munkásokat kell bekapcsolni, mert ez

sokban hozzájárulna a gyermekek helyes iskolai és iskolán kívüli neveléséhez”.

1. MSz, 1954. szeptember 14. 2.; ÚR, 1954. szeptember 21.

1954. szeptember 19.

Szabadkán állandó kiállítóterem nyílt. Ebből az alkalomból Braun István, a városi Népbizottság kultúrtaácsának tagja megnyitotta Ana Bešlić és Boschán György tárlatát.¹

Hajdújárason véget ért a Palics környéki kultúr-egyesületek szemléje.²

1. MSz, 1954. szeptember 22. 2. – 2. MSz, 1954. szeptember 23. 7.

1954. szeptember 22.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács közművelődési bizottsága elfogadta az általános és a középiskolák társadalmi igazgatásáról szóló általános törvény javaslatát.¹

1. MSz, 1954. szeptember 23. 1.

1954. szeptember 23.

Újvidéken ülésezett a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetségének igazgatóbizottsága. Úgy döntött, hogy 1954. november 7-re hívja össze a közgyűlést, amelyen az addigi szervezet helyett megalakul a működvelő egyesületek szövetsége, valamint a zene- és énekegyüttesek szövetsége.¹

1. MSz, 1954. szeptember 24. 2.

1954. szeptember 24.

Nagykikindán megkezdődött az észak-bánati közoktatásügyi munkások háromnapos tanácskozása, amelyen a Tisza melléki, Begai, Temesi, Törökkanizsai és Nagyikindai járás, valamint Nagybecskerek város 500 közoktatási munkása vett részt. Mirko Tepavac, Szerbia közoktatásügyi tanácsának titkára az iskolák társadalmi igazgatásáról, Svetolik Belodelić, a nagyikindai tanítóképző igazgatója pedig a közoktatásügyi

munkások iskolán kívüli tevékenységéről tartott előadást.

1954. szeptember 25.

Az Újvidéki Rádió beszámolt arról, hogy „Zrenjaninban befejeződtek az új tanárképző főiskola megnyitására vonatkozó előkészületek”, és hogy előző nap „A tantestület első ülésén Todor Malbaški professzort választották meg a főiskola rektorává. Eddig mintegy száz főiskolás iratkozott be. Az iskolában október elsején kezdődik a tanítás”.

A topolyai Járási Magyar Népszínház bemutatta Kvazimodo Braun István *Magdics-ügy* című színművét, amely a Magyar Kultúrtaács színműpályázatán első díjat nyert.

A Könyvbarátok Körének újvidéki alosztálya *Híd*-estet rendezett a József Attila kultúregyesület otthonában. Fellépett Majtényi Mihály, Gál László, Fehér Ferenc, Major Nándor, Laták István, Léway Endre és a kultúregyesület énekesei.

1954. szeptember 26.

A *Magyar Szó* megkezdte Herceg János *Szikkadó földeken* című regényének folytatásos közlését.

1954. szeptember 29.

A *Magyar Szó* közölte a *Pionírújság* elbeszélés- és verspályázata zsűrijének (Gál László, Németh P. István, Argyelán István) jelentését, amely szerint a pályázatra 150 munka érkezett.

1954. október 3.

Zentán a Városi Múzeumban megnyílt a Művésztelep *Zentai motívumok* című tárlata. Tíz kiállító 48 művét október 14-ig 1 786 látogató tekintette meg. A kiállításon 13 képet vásároltak meg 320 000 (régi) dinárért.¹

1. *Zentai művésztelep*, 67.

1954. október 5.

Az Újvidéki Rádióban *Séta a magyar meseböszök országában* címmel elhangzott a *Rádióiskola* első rendszeres adása „a magyar tannyelvű középiskolások és mindazok számára, akiket a magyar nyelv és irodalom, a szerb nyelv és irodalom és a történelem érdekel”.

1954. október 7.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács elfogadta a Trieszt Szabad Területre vonatkozó, Londonban aláírt egyezményt.¹ > **1954. október 25.**

1. Tito 9, 285.

1954. október 15.

Sík Endre külügyminiszter-helyettes magához kérte Dalibor Soldatić budapesti jugoszláv követet és – aznap készült feljegyzése szerint – közölte vele, hogy „kormányunk a következő döntést hozta Magyarország és Jugoszlávia viszonyának normalizálása érdekében, amely döntéssel a Magyar Dolgozók Pártja teljesen egyetért: 1. Azonnali hatállyal kivonjuk a forgalomból a Jugoszlávia- és Tito-ellenes broszúrákat, könyveket. 2. Beszüntetjük a *Za Ljudsko Zmago* című jugoszláv lap megjelentetését. 3. Megszüntetjük hazánk területén a Jugoszláv Hazafiak Szövetsége magyar csoportjának működését. 4. Utasítjuk a sajtót és rádiót, hogy a jövőben a Jugoszláviával kapcsolatos közléseket, anyagokat olyan megvilágításban hozzák, amely megfelel a két ország viszonya egészséges normalizálása szellemének, mindkét ország népei érdekeinek, a béke megvédésének. 5. Utasítjuk sport- és kulturális szervezeteinket, hogy dolgozzanak ki javaslatokat arra vonatkozólag, hogy mindkét területen mi a teendő a kapcsolatok elmélyítésének céljából”.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4a-001440-1954.

1954. október 21.

Szerbia Képviselőháza megválasztotta az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Tanácsát, amely-

nek tagjai: Živojin Boškov, Milan Konjović, Zora Krdžalić, Dragoljub Milenković, Živan Milisavac, Rehák László, Spasoje Čobanski.

1954. október 25.

A Szövetségi Népszkupstina két házának együttes ülésén Tito külpolitikai expozéjában kifejtette: „A balkáni szövetség anélkül, hogy bárkit is veszélyeztetne, hozzájárul ahhoz, a rendeződési folyamathoz, amely egyfelől közöttünk, másfelől pedig a Szovjetunió és a kelet-európai országok között folyamatban van. [...] A teljes diplomáciai kapcsolatok visszaállítására vonatkozó javaslatot, amelyet az elmúlt évben és az idén a Szovjetunió és a többi kelet-európai állam – Lengyelország kivételével – tett, mi elfogadtuk. [...] Az illető országokban feloszlatták a hazánkkal szemben ellenséges emigráns szervezeteket. Az emigráns sajtó többé nem jelenik meg, megszűnt az ellenséges rádiópropaganda és rádióadásaink zavarása. Sor került az első érintkezésekre kulturális téren és a sport terén is. [...] Véleményünk szerint ezek az okok és indítékok a szovjet külpolitika megváltozásában keresendők.” A triezsti egyezmény elfogadásával (> **1954. október 7.**) kapcsolatban fontosnak tartotta kiemelni: „Minthogy az új határvonal következtében honfitársaink jelentős számban kerültek olasz polgári közigazgatás alá, mi a tárgyalásokon külön figyelmet szenteltünk a kisebbségi jogok szavatolásának biztosítva a triezsti szlovének képviselőinek teljes mértékű együttműködését státútumtervezetünk kidolgozásában, amely a most elfogadott státútum alapját képezi. Eközben minket a különféle nemzetiségek és nemzeti kisebbségek iránti elvi álláspontunk vezérelt, mivel ezek egyenjogúságát és zavartalan fejlődését soknemzetiségű országunk alkotmánya biztosítja, úgyszintén irányadók voltak számunkra az idegenben élő nemzeti kisebbségeink múltjából szerzett tapasztalatok is. Az e kérdésben vallott alapelveink nagy része kifejezésre jutott a státútumban is, kezdve attól, hogy szavatolja az egyenjogúságot a politikai és

polgári jogok gyakorlásában, a köztisztviselői állások, tisztségek elnyerésében és betöltésében, gazdasági tevékenység folytatásában, egyenlő jogot biztosít a szociális gondoskodásra és nyugdíjra, az anyanyelv használatának jogát a közéleti és hivatalos érintkezésben, jogot ad a zavartalan kulturális fejlődésre, sajtóra és iskolára, egészen addig, hogy tiltja és bünteti a nemzeti gyűlölködést, és kötelezettséget tartalmaz arra vonatkozóan, hogy semmilyen törvényes vagy közigazgatási megtorló intézkedést nem alkalmaznak azok ellen, akik korábban politikai tevékenységet fejtettek ki a trieszti kérdéssel kapcsolatban, és hogy ezek nem kerülnek hátrányosabb helyzetbe.”¹

1. Tito 9, 309–310.

1954. október

Újvidéken 15 500 példányban önálló kiadványként megjelent a *Mézeskalács* című havi gyermeklap első száma, amely 1953 májusától a *Pionírújság* melléklete volt.¹

A *Híd* 9. számának tartalma: Majtényi Mihály: *Falun*; Fehér Ferenc: *Két vers*; Boško Petrović: *Esik az őszelei eső*; Laták István: *Négy vers*; Sulhóf József: *A falu dala*; Urbán János: *Két vers*; Kvazimodo Braun István: *Egy ügyvéd átváltozása*; Miroslav Antić: *Két vers* (Ford. Fehér Ferenc); Antonije Isaković: *Egy nap két éjszakája*; Sinkó Ervin: *Egy regény regénye* (12.); Lukács György: *Elbeszélés vagy leírás?*; Mijalko Todorović: *Két fronton harcolunk*; B. Szabó György: *Példa, tanulság, emlékezés* (Tanulmány Dési Huber Istvánról); Dési Huber István: *Gondolatok a modern művészetről*; Deák András: *Válasz egy könyvbírálatra*; Boško Petrović (festőművész): *Művészet és közönség*; --: *A szerbiai képzőművészek vajdasági osztályának nyilatkozata*. Képek: Dési Huber István, Pechán Béla, Pechán József. Melléklet: *Műkedvelő Színpad*, 1954. 9. (-list-: *Stúdióórak*; S.: *A kikapcsolódás*); Garay Béla: *Színpadi*

maszkírozás; (n.): *Amikor a puska kiesik a szerepből*; A Vajdasági Magyar Kultúrtaács által kínált színdarabok kiegészítő listája.)

1. Stoković 1975.; JUMIL, 152.

1954. november 9.

Az Újvidéki Rádió *Gyermekehíradójában* M. Bóna Júlia válaszolt a hallgatók leveleire: „Magyarországról is kaptunk levelet. Bíró János küldte Szolnokról. Azt írja, hogy meghallgatta a *Morcos Móki megjavul* című műsorunkat, és nagyon tetszett neki. Jancsi, igazán örülünk, hogy hallgatsz bennünket. [...] Rádiónk öt nyelven szól nemcsak a felnőttekhez, de a kispajtásokhoz is. [...] A hazánkban élő kispajtásoknak kívánunk gyermekműsorainkkal hasznos, szép és felejthetetlen perceket szerezni. Ha más is meghallgat bennünket, mint te is, annak csak örülni fogunk, és szívesen vesszük máskor is leveledet.”

1954. november 10.

A magyar külügyminisztérium a következő utasítást küldte külképviseleteinek: „Követ elvtárs tájékoztatására csatoltan megküldjük annak a feljegyzésnek a másolatát, amelyet Sík elvtárs a budapesti jugoszláv követtel, a magyar–jugoszláv viszony normalizálása céljából folytatott beszélgetésről (> 1954. október 15.) készített. Szükségesnek tartjuk, hogy Követ elvtárs és a követség diplomáciai beosztottai e feljegyzést behatóan tanulmányozzák, és annak szellemét munkájukban alkalmazzák. E kérdéssel kapcsolatban felhívjuk a figyelmet Hruscsov elvtárs november 7-én mondott beszédének Jugoszláviával foglalkozó részére. Javasoljuk ezt is tanulmányozni.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-001512-1954.

1954. november 11.

A topolyai Járási Magyar Népszínház bemutatta Bús Fekete László *Hálás kis nő* című háromfelvonásos vígjátékát. Az előadást Saffer Pál másnap az Újvidéki Rádióban így értékelte: „Ha

nem ismernénk a topolyai Népszínház együttesének áldozatos, komoly munkáját, amely már jó néhányszor értékes, kiforrott, művészi magaslaton álló bemutatóval gazdagította színjátszásunkat, talán elcsodálkoznánk azon, hogy ilyen kétes értékű művet mutattak be. A darabról ugyanis nincs mit mondani. Tipikus pesti bulvárkomédia. [...] Az az érzésünk támad, hogy itt tulajdonképpen valami elvonókúraféléről van szó. A topolyai Népszínház gondosan tervezett nevelőmunkával szoktatja, neveli igényessé közönségét, és évről évre egyre kevesebb hasonló gyenge fércművet tűz műsorára. A darabról alkotott véleményünk mellett azonban mindenképpen meg kell említenünk a színészi együttes teljesítményét. Szinte megdöbbentő az a komolyság és felelősségtudat, amely, úgy látszik, már annyira beidegződött a színház tagjainak tudatába, hogy még az ilyen ügynevezett »könnyű darabnál« is kifejezésre jut. G. Karna Margit, Lőrincz Lajos, M. Süveges Eta, Kollár Péter, Pósa Rózsa, Lovasi Júlia, Jordán Erzsébet és Sinkó István ezen a bemutatón ismét bebizonyították hivatottságukat és művészetük széles skáláját. [...] A darabot a tőle megszokott szolidaritással Garay Béla rendezte.”

1954. november 19.

Lj. Midić az Újvidéki Rádióban így összegezte a vajdasági művésztelepek munkáját: „Zenta és Topolya után az idén Becsén és kisebb méretekben Novi Kneževacon is művésztelepet alakítottak. A zentai és topolyai művésztelepek, amelyek már rendszeressé váltak, még a múlt hónapban szezonzáró kiállítással mutatták be törekvéseiket és eredményeiket, e hó 14-én pedig megnyílt a harmadik kiállítás is – a becsei. A kiállítók száma itt kevesebb, mint az előző kettőn, tekintve, hogy a művésztelep munkájában is kevesebb festő vett részt. A Novi Sad-iak közül részt vettek Ács József, Balać Milorad, Kerac Milan, Maksimović Stevan és Nikolajević Milivoj. A belgrádiak közül Zoran Petrović és

Boschán György. A kiállított 48 kép túlnyomó része a becsei művésztelepen készült. [...] A becsei kiállítás anyagának egy részével megalapozzák a közeljövőben az első képtárat ebben a szép Tisza menti városkában.”

1954. november 24.

A topolyai Járasi Magyar Népszínház Újvidéken a Szerb Nemzeti Színház termében előadta Kvazimodo Braun István *Magdics-ügy* című színművét. Az előadást az Újvidéki Rádió egyenes adásban közvetítette.

1954. november 26.

Szabadka, Újvidék, Nagybecskerek és Zombor után Zentán is megalakult a munkásegyletem, amelynek fenntartására a járási Népbizottság 3,5-5 millió dinárt irányzott elő következő évi költségvetésében.¹

Kurimszky Sándor belgrádi magyar követ jelentette, hogy előző nap felkereste a követséget Szerencsés József, az Újvidéki Rádió munkatársa, és sportriporterai kézikönyvek beszerzésének lehetőségéről érdeklődött. Kertész József követségi titkár fogadta, aki a jelentés szerint „felvetette, hogy a *Magyar Szó* november 11-i számában egy közlemény jelent meg arra vonatkozólag, hogy Magyarországon zavarják a Novi Sad-i Rádió adásait. Szerencsés kijelentette, hogy – bár a közleményt nem olvasta de – neki az a véleménye, hogy ez nem felel meg a valóságnak, és most hallotta először, hogy rádiójuk az utóbbi időben zavarva lenne. Kijelentése szerint ezt valamelyik újságíró találta csupán ki. A beszélgetés végén Szerencsés elmondta, hogy magyar nemzetiségű, Temerin községben született és a II. világháború alatt Szegeden teljesített katonai szolgálatot, s nagyon szeretne ismét Budapestre eljutni, legalább valamilyen mérközést közvetíteni. Közölte, hogy nagyon sokan hallgatják általában a Vajdaságban a magyar rádió adásait, különösen a sportadásokat. [...] Javasoljuk, hogy

a KÜM tegye lehetővé a *Rádióújság* rendszeres megküldését, illetve kérjük, hogy azt és az előbbieken említett rádióközvetítések lefolytatására vonatkozó és technikájával kapcsolatos szakkönyveket – amennyiben ilyen beszerezhető – a Külügyminisztérium szerezzze be és küldje meg részünkre a Szerencsésnek való továbbítás céljából”.²

1. MSz, 1954. december 2. 4. – 2. MOL XIX-J-1-j-5f-002081-1955.

1954. november 29.

A köztársaság napja alkalmából Jugoszlávia budapesti követségén rendezett fogadáson Nagy Imre és Rákosi Mátyás vezetésével az egész magyar politikai vezetés megjelent. Ugyanaznap a *Szabad Nép* ezt írta: „Köztudomású, hogy a Jugoszláv Szövetségi Népköztársasággal ugyanúgy, mint minden más állammal, normalizálni kívánjuk a viszonyunkat. A magyar–jugoszláv kapcsolatok normalizálása kormányunk békeszerető külpolitikájából folyik, abból a politikából, amely megfelel a Szovjetunió vezetete egész békétábor politikájának.”

1954. december 3.

A Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége összehívta a magyar, szlovák, ruszin és román kultúratanácsok képviselőit, és részletesen megvitatta az időszerű jugoszláviai művek kisebbségi nyelvekre való lefordításának kérdését. Elhangzott az is, hogy magyar szerzők műveiből addig ötöt mutattak be szerb együttesek (*Zenebobócok, Álarc nélkül, Magdics-ügy, Tanítónő, Sári bíró*).¹

A *Magyar Szó* beszámolt arról, hogy szerb tagozat nyílik Magyarcsernyén. „Tíz szerb diák van, a járási közművelődési tanács azonban lehetővé tette, hogy megnyíljon a szerb tagozat is. Egyelőre még nem tudnak szerb tanítót alkalmazni, s ezért az idén Tanók József helybeli tanító tanítja a szerb gyerekeket is.”

1. MSz, 1954. december 7. 2.

1954. december 4.

Dušan Popović, az újvidéki városi Népbizottság közművelődési tanácsának elnöke jutalmakat adott át a kiemelkedő újvidéki pedagógusoknak. A 18 megjutalmazott között két magyar volt: Kaszás Károly és Jánosi Vera.¹

A topolyai Járási Magyar Népszínház *Három a szerelem* címmel bemutatta Thomas Brandon *Charley néneje* című vígjátékának megzenésített változatát. Garay Béla rendezésében fellépett Lőrincz Lajos, Pósa Rózsa, Schneider Dániel, Nagygellért János, G. Karna Margit, Visnyovszki Lajos, Kollár Péter, Lovasi Júlia, M. Süveges Eta, Maronka Antal.

1. MSz, 1954. december 9. 2.

1954. december 5.

Verbáson megnyílt Pechán Béla második képek kiállítása.¹

1. MSz, 1954. december 9. 4.

1954. december 6.

A *Magyar Szó* tízéves fennállása (> 1944. december 24.) alkalmából szervezett élőújság-sorozat keretében Adán szerepelt. A mintegy 500 fős közönség előtt a szerkesztőséget Rehák László, Steinitz Tibor, Varga László, Lukó Terez, Kalapis Zoltán, Bogdánfi Sándor, Urbán János, Kollin József, Füstös József, Sauer László, Osztrigonác Iván és Girizd László képviselte. Rajtuk kívül fellépett még Kovács Sztrikó Zoltán, a pedagógiai főiskola tanára, a *Magyar Szó* karikatúristája, valamint Gombos Péter, az Újvidéki Rádió *Vidám est* együttesének tagja.¹

December 10-én Zentán, 11-én Kishegyesen és Bácskossuthfalván, 14-én Szabadkán, 15-én Horgoson és Királyhalmon,² 18-án Nagybecskerekén és Muzslyán léptek fel, és az élőújság-sorozatot 22-én fejezték be Újvidéken.

December 10-én Stevan Doronjski, a Szocialista Szövetség Tartományi Bizottságának elnöke ellátogatott a tízéves fennállását ünneplő

Magyar Szó szerkesztőségébe, 23-án pedig dísz-
ülést tartott a lap munkástanácsa.

1. MSz, 1954. december 8. 2. – 2. Másként
Királyhalma vagy Bácsszőlős. Szerbül Bački
Vinogradi.

1954. december 7.

Dobrivoje Radosavljević, a Szövetségi Végrehajtó
Tanács tagja és Isa Jovanović szerbiai kormány-
tag fogadta a Jugoszláviai Református Egyház
Ágoston Sándor püspök vezette küldöttségét,
és Sostarec Ferencet, az evangélikus egyház
szabadkai kiküldöttét.¹

A nagybecskereki városi Népbizottság két ta-
nácsa együttes ülésén határozatot hozott, hogy
egyesül a Begai és Temesi járással.²

1. MSz, 1954. december 8. 1. – 2. MSz, 1954.
december 8. 1.

1954. december 8.

Az Újvidéki Rádió *A falusi kultúregyesületek
mostohagyereke – a könyvtár* címmel közölte Fe-
hér Ferenc kommentárját: „A kultúregyesületek
átszervezésének lényegét nagyon sok Novi Sad-i
járás falu kiküldötte magyarázta helytelenül:
Megszűnik a kultúrmunka! Nem lesz, aki vezet
bennünket! Felbomlik az egyesületi élet! – ez
volt az arcokra írva, és a vitában kifejezést is
adtak nézetüknek. Pedig a kultúregyesületek
átszervezése, vagyis az egyes alosztályok önál-
lósulása nem gyengíteni, hanem éppen ellen-
kezőleg, a maga lábára kívánja állítani azokat
a szekciókat, amelyek addig csak a járási kimu-
tatási adatok között szerepeltek. Elsősorban is
a falusi könyvtárról és olvasóteremről van szó.
Ezek a kultúregyesület mostohagyerekei. [...] Itt az ideje, hogy megállapítsuk: a népnevelés
tulajdonképpen nem merülhet ki a működő
együttesek munkájában.”

1954. december 9.

Zentán újjáalakult a két évvel korábban felosz-
lott városi szimfonikus zenekar.¹

1. MSz, 1954. december 15. 4.

1954. december 10.

Újvidéken a Matica srpska szervezésében meg-
tartott tanácskozás után 24 kiemelkedő jugo-
szláviai (belgrádi, zágrábi, újvidéki és szarajevói)
értelmiségi aláírta azt a tízpontos megállapodást
(novosadski dogovor – újvidéki megállapodás),
amelynek első pontja kimondta, hogy „a szer-
bek, horvátok és montenegróiak népi nyelve
egy nyelv”.¹

Sulhóf József az Újvidéki Rádióban megje-
gyezte: „Kissé furcsa az időszámítás a vajdasági
kultúrszövetségben. Másfél év előtt elhatároz-
ták, hogy háromhavonként összeülnek és meg-
beszéljük, hogy milyen színdarabokat érdemes és
lehet lefordíttatni, egyáltalán műsorba iktatni a
vajdasági ötnyelvű működő színpad számá-
ra. Nem a szövetségen múlt, hogy a három
hónapból másfél év lett. És talán nem is az volt
a legnagyobb baj, hogy ennyi idő után dugták
össze a fejüket, hogy erről a komoly kérdésről
tárgyaljanak. Nagyobb baj volt az, hogy amikor
most végre megint összeverődtek, még hozzá
jóval kevesebben, mint kellett volna, akkor is
legtöbbször készületlenül ültek le a tanácskozá-
sasztalhoz. Ezért azután a megbeszélés fő tárgya
nem is az volt, hogy mit adjanak. Inkább két
olyan jelenségre mutattak rá, amelyek méltán
foglalkoztatják közvéleményünket. Az egyik
az, hogy a kultúregyesületek édeskeveset törőd-
nek azzal, hogy a színjátszók műsora valóban
megfeleljen minden célnak. [...] A tartalmat és
a könnyedséget, a mai valóságot és a vonzó szí-
nességet összeegyeztetni a drámaírók lennének
hivatva. Ez volt azután a második tárgy, ami
miatt sok panasz hangzott el. Kevés drámát
írnak írónk.”

Ugyanott Fehér Ferenc a könyvkiadás problémáival foglalkozott: „Ha most benyitnánk, azaz a szándékkal nyitnánk be a Testvériség–egység könyvkiadó rácsos ablakú, félreeső épületébe, hogy még egyszer megkérdezzük: Változott-e tegnap óta a vajdasági magyar könyvkiadás sorsa? Nem! – hangzana a válasz. A százmillió bankhitelt aligha fizette ki valaki az éj folyamán. A Građevinar vállalat munkaközösségének adakozási példája nem vonzott, nem ihletett meg egyetlen további társadalmi mecénást sem. [...] Szóval a könyvpiacunkon minden a legnagyobb rendben. A kínálat: tizenötezer úgynevezett »leírt« vajdasági magyar könyv – ingyen áron!! Felkínáló: a gyermekcipős vajdasági magyar könyvkiadói kalkuláció és Makarenko hatezer példányban...! Háromezer jajdeszürke Hétköznap...! [Lőrinc Péter: *Hétköznapok*] Kellett nekünk 2 500 Választmányi ülés...!! [Komáromi József Sándor: *Választmányi ülés*] A keresletet a decemberi könyvpiacon a vajdasági magyar írók népes tábora képezi. Egyet keresnek mindannyian: előre fizető, rentábilis könyvkiadót, hogy két cikk közt megírt halhatatlan remekműveiket és tizenötször megjelentetett verseiket, elbeszéléseiket díszkiadásban tehessék oda a könyvbarátok barátságos közönye elé.”

1. *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*. Zagreb – Novi Sad, 1960, Matica hrvatska – Matica srpska, 9–10.

1954. december 12.

Nagybecskerekén megalakult a magyar gimnázium iskolatanácsa. Elnökül Marocsik Györgyöt, alelnökül Csányi Józsefet választották. A *Magyar Szó* tudósítása szerint „kitűnt, hogy a gimnáziumban évről évre egyre több a tanuló, ezért az idén négy új tagozatot kellett nyitni. Előreláthatólag jövőre is újabb tagozatokat kell létesíteni. E téren azonban nehézségek merülnek fel. Nincs elegendő tanterem. [...] Új iskola építését csak akkor látják indokoltnak, ha elhelyezik

ebben mind a magyar, mind a szerb gimnázium felső tagozatait. Ennek nagy haszna lenne, mert közősek lennének az oktató- és szemléltető eszközök”.¹

1. MSz, 1954. december 15. 4.

1954. december 15.

A Könyvbarátok Körének szabadkai alosztálya irodalmi estet tartott, amelyen fellépett Kvazimodo Braun István, Csépe Imre, Fehér Ferenc, Gál László, Majtényi Mihály, Németh István, Urbán János és Lévy Endre.

A szabadkai Népkörben az Ifjúsági Katedra Chopin-estet rendezett. A zeneszerzőről Hermec Lola beszélt, műveit Ulreich Irén játszotta.¹

1. MSz, 1954. december 17. 4.

1954. december 16.

A Szövetségi Képviselőház közművelődési bizottsága állandó bizottságot nevezett ki az iskolareform megvalósítására. Elnöke dr. Miloš Žanko, titkára Mitra Mitrović lett.

1954. december 17.

Az Újvidéki Rádióban Fehér Ferenc beszámolt a topolyai Járasi Magyar Népszínház előző esti, a szeptemberi évadnyitó előadás óta ötödik bemutatójáról: „A színpadainkon kedvelt *Házi tücsök* című háromfelvonásos színmű Garay Béla rendezésében a legjobb szereposztásban került színre. A Dickens-elbeszélés alapján színpadra írt műnek érthető a közönségre gyakorolt varázsa: az első felvonás helyzeti képéért és cselekménytelenségéért kárpótol a Piribingl család tücsökmuzsikás, kedves otthonának melegsége, a továbbiakban pedig a vonzó dickensi mese, amely megható emberi sorsokat perget fonálán, s azzal a jóleső tudattal tölti el a nézőt, hogy a jó ügyis csak győzedelmeskedik majd a gonoszszágon.”

1954. december 18.

Szerbia Képviselőháza elfogadta a köztársaság közigazgatási felosztásáról szóló törvény módosítását, amelynek értelmében a Begai és a Temesi járás egyesült Nagybecskerek várossal.

A *Magyar Szó* közölte az Újvidéki Rádió szatirikus novellapályázatára alakított zsűri – Gál László, B. Szabó György, Németh P. István, Saffer Pál, Steinitz Tibor – döntését, hogy a közel száz beérkezett pályamű ellenére a díjakat nem osztja ki, de megvásárlásra javasol öt pályaművet.

Újvidéken a két magyar kultúregyesület együttműködése keretében a József Attila egyesület a Telepen előadta a *Farsang tündére* című operettet. Másnap a Petőfi Sándor egyesület vendégszerezelt a *Mégis szép az élet* című zenés vígjátékkal.

1954. december 19.

„Évek óta először írt a budapesti *Szabad Nép* köztársasági napunk alkalmával olyan hangnemben, amely megfelel olyan két ország viszonyának, amely békés úton szándékozik rendezni viszonyát” – állapította meg Rehák László felelős szerkesztő a *Magyar Szó*-ban, majd a lap következő három számában kommentálta a *Szabad Nép* alkalmi cikkét.

A zombori Petőfi Sándor kultúregyesület évi közgyűlésén Herceg János elnök tartott beszámolót. Az egyesület tömegesítése terén tapasztalt visszaesést azzal magyarázta, hogy a kisiparos tagok javarésze átlépett a kisiparosok egyesületébe. A műkedvelő alosztály egyetlen egész estet betöltő előadást sem tudott a színpadra vinni, mert személyi ellentétek fékeztek a munkát, másrészt a hivatásos színház is elvont néhány műkedvelőt.

1954. december 20.

Az Újvidéki Rádió az Élőrádió műsorsorozat első adásaként kétórás zenés élő riportműsort sugárzott a péterváradi Pobeda mezőgazdasági szerszámgépgyárból.¹

1. MSz, 1954. december 18. 4.

1954. december 22.

A nagybecskereki Madách amatőr színház bemutatta Kvazimodo Braun István *Magdics-ügy* című színjátékát Tusnek Otília rendezésében.

A *Magyar Szó* közölte, hogy *Pedagoška stvarnost* (Pedagógiai valóság) címmel a következő év kezdetén a Vajdasági Pedagógiai Társaság és a Tanügyi Munkások Vajdasági Egyesülete kiadásában új folyóirat indul, amely „behatóan tárgyalja majd a magyar, szlovák, román és ruszin iskolák problémáját is. Ezeket a kérdéseket eddig meglehetősen szűk körben, a széles pedagógiai közvélemény részvétele nélkül tárgyalták”.

1954. december 31.

A *Magyar Szó* közölte Nagy Imre miniszterelnöknek a Jugopress hírügynökség számára adott nyilatkozatát: „Meggyőződésem, hogy a béke és a békés koegzisztencia megvédése a két szomszédos ország, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság és a Magyar Köztársaság népének és kormányának azonos érdeke. Az ilyen békés koegzisztencia a béke erőinek jelentős erősödését jelenti.”

1954. december

A *Híd* 10–12. számának tartalma: *Realizmus, az író és a valóság viszonya, alkotó és stílus. Az írók belgrádi plénümának visszhangja*; Gál László: *Három vers* (Tíz éve már, Mese Miskáról, Őszi vers); Major Nándor: *Égszakadás, földindulás*; Fehér Ferenc: *Emlékeztek-e még, cimborák?*; Laták István: *Havas, januári este*; Slobodan Berberski: *Románc* (Ford. K. A.); Florika Štefan:

Négy vers (A szerelem rabszolgája. Fehérnemű, Éjszakai ének, Temetés. Ford. Fehér Ferenc); Antonije Isaković: Egy nap két éjszakája (Befejező rész. Ford. B. S.); Majtényi Mihály: Olvasás közben; Burány Nándor: Két vers (Fény és köd, Tüzek és állomások); Sinkó Ervin: Egy regény regénye (13.); Dušan Kostić: Őszinte szó (Ford. Sulhóf József); S. P.: Aki embert keres a drótsövény mögött (Ivan Ivanji: Az embert nem ölték meg); Dési Ábel: Egy szlovén falu hanyatlása. Prežihov Voranc: Jamnica (Lenn a völgyben); K. M.: Egy jelentős mozzanat a szerb–magyar történettel kapcsolatban (Ford. F. F.); B. Szabó György: Képzőművészeti vitánk tanulságos epilógusa; Dévits Imre: A „művésztelepek” Vajdaságban. Hozzászólás a zentai közéleti és kultúrmunkások vitájához; Miodrag Kujundžić: Fából vaskarika. Képek: Milan Konjović, Ács József, Boschán György, Stojan Trumić, Ankica Oprešnik, Petrik Pál. Melléklet: Tartalomjegyzék 1954.; Műkedvelő Színpad, 1954. 10–12. (Lengyel Menyhért: Vera)

1954.

Az év folyamán megjelent könyvek:

Deák András: *Sárga karszalag*; Dér Zoltán: *Az öröm felé*; Kvazimodo Braun István: *Testamentum*; Németh István: *Parasztkirályság*; Zákány Antal: *Fönt és alant*.

Sinkó Ervin: *Optimisti* (Optimisták I–II. Ford. Iva Adum).

Ivo Andrić: *Kisasszony* (Gospodica. Ford. Herceg János); Branko Ćopić: *Mese a medvéről és még 3 novella* (Medveda priča. Ford. Stadler Aurél)

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszak kiadványok száma és átlagos példányszáma: 7 (87 000); *Dolgozók* (10 000), 7 *Nap* (16 000), *Híd* (1 000), *Pionírújság* (15 500), *Ifjúság* (4 000), *Magyar Szó* (25 000), *Mézeskalács* (15 500).¹

1. Stoković 1975.

MUTATÓ

Rövidítések

A lábjegyzetekben csak azon források esetében alkalmaztam rövidítést, amelyekre e kötetben ötnél több alkalommal hivatkoztam. Ezek a következők:

AÁ = *Anyanyelv – „államnyelv”. Tanulmányok a nemzetek és nemzetiségek nyelvének egyenrangú használatáról Vajdaságban.* Újvidék, 1976, Forum.

AV = *Autonomija Vojvodine. Izabrani spisi.* Novi Sad, 1976, Centar PK SKV za političke studije i marksističko obrazovanje.

Balogh = Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája. 1945–1950.* Budapest, 1988, Kossuth.

Bosnyák 1980 = Bosnyák István: *Szóakció I. Adalékok irodalmunk szellemrajzához.* Újvidék, 1980, Forum.

Cseres = Cseres Tibor: *Vérbosszú Bácskában.* Budapest, 1991, Magvető.

Dedijer III. = Vladimir Dedijer: *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita.* III. Beograd, 1984.

DERV = *Društveno-ekonomski razvoj Vojvodine u novoj Jugoslaviji.* Novi Sad, decembar 1986, Institut za međunarodne ekonomske odnose.

EM = Botlik József – Csorba Béla – Dudás Károly: *Eltévedt mezsgyékövek.* Budapest, 1994, Új Mandátum Könyvkiadó.

HRP3 = *Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919–1979.* Tom III. 1945–1979. Beograd, 1980, Narodna knjiga – Institut za savremenu istoriju.

JMK = Csáky Sörös Piroska: *A jugoszláviai magyar könyv 1945–1970.* Újvidék, 1973, Forum.

KMSZ = Kalapis Zoltán: *A Magyar Szó fél évszázada.* Újvidék, 1994, Magyar Szó.

Matuska = Matuska Márton: *A megtorlás napjai.* Budapest, [é. n.], Montázs Könyvkiadó.

MJNJ44-47 = *Minisztertanási jegyzőkönyvek napirendi jegyzékai 1944. december 23. – 1947. május 31.* Összeállította: Csapó Mária, Haász Réka, Kurecskó Mihály, Szűcs László, G. Vass István. Szerkesztette: G. Vass István. Budapest, 2003, Magyar Országos Levéltár. /A Magyar Országos Levéltár segédletei, 11./

MKM = Glatz Ferenc összeáll. és szerk.: *Magyarok a Kárpát-medencében.* [H. n.], 1989, Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat.

MSz = Magyar Szó (napilap, Újvidék).

NF = Jelena Popov: *Narodni front u Vojvodini 1944–1953.* Novi Sad, 1986.

NMJ = Ljubiša Stojković – Miloš Martić: *Nacionalne manjine u Jugoslaviji.* Beograd, 1953, Rad.

Földessy összeáll. = Földessy László összeáll.: *A pancsovai Petőfi Sándor Magyar Közművelődési Egyesület negyedszázados krónikája 1946–1971.* Pancsova, 1972.

A. Sajti 2004 = A. Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió és kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918–1947.* Budapest, 2004, Napvilág Kiadó.

A. Sajti 2009 = A. Sajti Enikő: *Egy kommunista káder a külügyben 1945–1948: Rex József.* Forrás, 2009. 7–8. szám.

SG Srbije = Službeni glasnik Narodne Republike Srbije.

SL DFJ = Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije.

SL FNRJ = Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

SL Vojvodine = Službeni list Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Stoković = Živorad K. Stoković: *Štampa naroda i narodnosti u SFRJ 1945–1973. Građa za istoriju štampe*. Beograd, 1975, Jugoslovenski institut za novinarstvo.

SzV = Szabad Vajdaság (napilap, Újvidék).

ÚR = Újvidéki Rádió.

A kronológiai tételek törzsszövegében alkalmazott rövidítések feloldását – *lásd* utalással – a Mutató tartalmazza. A mutatóban félkövérrel adtam meg annak az oldalnak a számát, amelyen az adott fogalomra vonatkozó összefoglaló információ található.

1848-as forradalom

129, 137, 139, 171–173, 248, 285–286,
291, 293, 295–296, 299

sajtóvita (1953) 293, 295

20 Oktobar 180, 193

7 Nap

91, 100, 133, 157, 163, 170, 175, 204, 227,
238, 243, 258, 280, 298, 307, 311, 333

első száma (1946) 90

Szabadkára költözött (1953) 285

A Könyvbarát 253, 312–313, 322

Ács József

45, 239, 257, 265, 270, 273, 276, 279, 295,
299, 301, 306, 316, 318, 320, 328, 333

Ács Károly *lásd* Kovács Károly

Ada 28, 125, 192, 194, 218, 329

Adamkó Kálmán 320

adó 27, 81

adótörvény meghozatala (1946) 112

földművesek adóztatása (1946) 112

Adorján 22, 270

magyarellenés atrocitások (1944) 21

Adum, Iva 333

Ady Endre

49, 119, 209, 246, 264–265, 278, 292,
298–299

utcát nevezték el róla Újvidéken
(1948) 166

Ady Endre Kultúregyesület, Magyaracsernye
286

Ady Endre Kultúregyesület, Temerin 278

Ady Endre Magyar Kultúrkör, Temerin 99

Ady Endre Magyar Kultúrkör, Zágráb 82

AFŽ *lásd* (Jugoszláv) Nők Antifasiszta

Frontja

Agitációs és Propaganda Osztály *lásd* agitprop
agitprop 51–52, 54, 59, 96, 156, 247

Népi Ifjúság (1949) 211

Ágoston Mihály 241

Ágoston Sándor 294, 330

agrárreform 67, 78, 122

Agrártanács

megalakult (1945) 69

harcosok telepítése (1945) 70

albán irodalom 239

Albánia 120, 139, 169, 193, 234, 256

albánok

Népi Ifjúság tagságában (1949)

Alekszandrov, Alekszandr 106, 108

algimnázium 192, 194

Alibunar 44

alkotmány

a Vajdaság leendő helyzete (1944) 14

Jugoszlávia alkotmányának tervezete
(1945) 79, 84

Jugoszlávia (1947) 83, 118, 157

Jugoszlávia alkotmánya magyarul
(1947) 143

Szerbia (1947) 117

a Vajdaság helyzete (1947) 117, 121

vita Szerbia Képviselőházában
(1947) 117

a Vajdaság helyzete (1948) 179

Gyetvai Károly Szerbia alkotmányáról
(1949) 209

alkotmánytörvény

Vajdaság státusa a szerbiai

alkotmánytörvényben (1953) 283

Állambiztonsági Igazgatóság 252, 263

államnyelv 245

államosítás 110

állampolgárság

törvény (1945) 68

törvény (1946) 94

jugoszláv törvényt módosítás
(1948) 200

Államvédelmi Hatóság 277, 302

Almási Gábor 167, 174, 224, 265

Alsólendva 194

Amatőr Színház, Szabadka

Pancsován vendégszerepelt
(1954) 319

Ambrus Géza 176

- Amerikai Egyesült Államok 264
 élelmiszersegély Jugoszláviának
 (1951) 245
 katonai segítségnyújtási szerződés
 Jugoszláviával (1951) 256
 kölsönös biztonsági szerződés
 Jugoszláviával (1951) 252
 segélyegyezmény Jugoszláviával
 (1951) 254
- amnesztia
 Tito törvényindoklása (1944) 26
 AVNOJ Elnökségének rendelete
 (1945) 62
 Frol és Filaković vitája (1948) 194
- Andrée Dezső 30
- Andrejev, Bane 135, 190, 216
- Andrić, Ivo
 145, 214, 227, 229, 265, 311, 333
- Angyal Péter 214
- Aniszimov, Ivan 142
- Antalfalva 16
- Antić, Miroslav 312, 327
- Antifasiszta Nőfront *lásd még* Nők
- Antifasiszta Frontja 97, 100, 108
 nagybecskereki magyar tagozatának
 szerb nyelvtanfolyama (1947) 117
 I. kongresszus (1945) 59
- antikvárium 110
- antológia 257
- Apatin 29, 55, 103, 121, 218, 322
 németek kitelepítése (1944) 12
 németek szervezkedése (1951) 253
- Apletin, Mihail 155
- Apró Mátyás 241
- Apró Szilárd 54
- Aracs 146
- Arany Bálint 129
- Arany János 233, 246
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
- Argyelán István 115, 325
- Arsenijević, Olga 213
- Árvay Ilona 246
- Asić, Milan 240
- Áttelepítési Mentesor Bizottság 85
- Ausztria 117, 122, 170
- autonómia
 Gyöngyösi javaslata (1946) 94
 magyar kormány memoranduma
 (1946) 96
- ÁVH *lásd* Államvédelmi Hatóság
- AVNOJ 25, 28, 35, 62, 64
- Avramescu, Mihai 212, 214, 237, 291
- Azaševac, Andrija 197
- Babić, Mata 185
- Babić, Stevan 239
- Babinszki István 178, 310
- Baboselac, Ivan 87
- Babović, Spasenija 302
- bábszínház
 megnyitása Nagybecskereken
 (1954) 324
 Híd cikke a csehszlovákiaiakról
 (1949) 222
 megnyílt Szabadkán (1949) 216
- Bački Sokolac *lásd* Cserepes
- Bacsá Mária 178
- Bácsalmás
 magyarországi délszlávok országos
 értekezlete (1947) 151
- Bácsandrás *lásd* Cserepes
- Bács-Bodrog vármegye
 kiürítése (1944) 12
- Bácsfeketehegy 132, 173, 307, 316
 beszolgáltatás (1947) 126
 kulákok a beszolgáltatás ellen (1947)
- Bácsi Apostoli Kormányzóság 29
- Bácska
 katonai közigazgatás bevezetése
 (1944) 16
- Bácskai Apostoli Adminisztratúra 86
- Bácskai Görögkeleti Apostoli
 Adminisztratúra 81
- Bácskai Vikáriátus 81, 86

- Bácskertes 113, 134, 167–168, 215, 246, 283
 népitánc-szeminárium (1950) 234
 Bácskossuthfalva 141, 172–173, 218, 329
 Bácsordas 121
 Bácsszőlős *lásd* Királyhalom
 Badnjević, Ešref 168
 Baja 27, 42, 100
 bajai háromszög 138
 Bajić, Miloš 130
 Bajmok 125, 322
 partizánok bevonulása (1944) 20
 Bajor Ferenc
 halálra ítélték (1946) 107
 Bajović, Vojin 302
 Bajsa 141
 Bajsai Ernő
 halálra ítélték (1946) 107
 Bakarić, Vladimir 55
 Bakator János 16
 Baki Ferenc 30, 139
 Baković, Pera 116
 Balać, Milorad 269, 288, 328
 Balan, Živan 17, 170
 Balázs Béla 73
 Balázs Janka 71
 Balázs József 195
 Balázs Pál 245, 261
 Balázs Piri Aladár 216, 294, 301
 balett 240
 Bálint István
 233, 246, 251, 261, 274, 278, 284, 288,
 295–296, 306, 312
 Bálint László 277–278
 Bálint Sándor 159
 Balk, Teodor 95
 balkáni föderáció 167
 Balla László 126
 Balog József 126
 Balogh Edit 49
 Balogh Gyula 30
 Balogh István 131
 Baloldali Blokk
 választások (1947) 147
 Balzac, Honoré de 235, 255
 Bán Antal 102, 112
 Belgrádban 111
 Magyar–Jugoszláv Társaság
 (1947) 117
 nyilatkozata a vajdasági magyarok
 helyzetéről (1947) 116
 Bánát
 JNFK bevonulása (1944) 11
 katonai közigazgatás bevezetése
 (1947) 16
 jugoszláv–román határ (1947) 122
 Bánáti Román Kultúrszövetség 166
 Banatska Topola *lásd* Töröktopolya
 Banatsko Veliko Selo *lásd* Szenthubert
 Banka Lajos József 316
 Banović, Gojko 279
 Bányai János 316
 Bapska Novak 130
 Barácius Zoltán 315
 Barankovics István 151
 Baranya 69
 Baranyiné Markov Zlata 257
 Barna István 131
 Barta Lajos 180
 Bartha Albert
 a Magyar–Jugoszláv Társaság alelnöke
 (1947) 117
 Bartók Béla 324
 Basahíd 94
 Báthory Géza 73
 Battonya
 Magyarországi Szlovákok Antifasiszta
 Frontja 36
 Baudelaire, Charles 274
 Bauer János 30
 Bebler, Aleš 127, 135, 223
 Bécs 37, 295
 Becsei Művésztelep 298
 Becsületbírószág *lásd* Vajdaság Népeinek
 Nemzeti Becsülete Elleni
 Bűncselekmények és Kihágások Elítélését
 Végző Bíróság

- Begai járás 330
 Begič, Joža 220
 Begovics Imre 233
 Békéscsaba 92
 Békova 94
 Bela Crkva 62
 Belgrád
 23, 25, 29, 46–47, 58–59, 109, 117–118,
 123, 131, 137, 145, 149, 152–153, 163,
 166–168, 171, 173, 178, 186, 189, 211,
 217, 230, 237, 239, 264, 290, 314
 Szláv Kongresszus (1946) 111
 Szerbiai Népfront I. Kongresszusa
 (1947) 129
 Belgrádi Rádió 112
 magyar nyelvű műsor (1945) 44, 77
 magyar nyelvű műsor (1953) 285
 Beljanski, Vladislav 180
 Belodelić, Svetolik 325
 Belovai Mihály 312
 Bencz Mihály 255, 261, 265, 276, 278, 324
 Benedek Jenő 147, 210
 Berberski, Slobodan 332
 Berei Andor 313
 Berkes Péter 61, 97
 Berki Ilona 324
 Bese Irén 56
 Bešlić, Ana 224, 325
 beszolgáltatás
 120, 127, 130, 149, 208, 221–222, 227
 kvóták meghatározása (1945) 71
 Poljopromet megalakítása (1945) 42
 rendelet a gabonafelvásárlásról (1946)
 92, 180
 rendelet a megszünéséről (1952) 269
 Székelykeve 111
 sertések rekvirálása (1948) 192
 Bevonja, Ivo 197
 Bezdán 51, 85, 121
 partizánok bevonulása (1944) 18, 22
 Bezerédy Lajos 274, 293, 318
 Bierut, Bolesław 88
 Bihalji-Merin, Oto 278
 Bíró János 327
 bíróság 44, 48, 68, 118, 239
 nemzeti becsületbíróság megválasztása
 (1945) 45
 szabadkai hadbíróság ítéletei
 (1945) 47
 vajdasági népbíróság megszervezése
 (1945) 45
 Gyertvai Károly a szabadkai kerületi
 népbíróság elnöke (1946) 96
 nyelvhasználat (1946) 96
 nyelvhasználat (1948) 179
 nyelvhasználat a Vajdaság Statútumában
 (1953) 286
 nyelvhasználat (1954) 320
 Bischof Margit 71
 Bisoff János 55
 Blaha Lujza 264
 Blazsanik Ernő 310
 Boarov, Živko 143
 Bob Emil 287
 Bobić, Ljubinka 295
 Bočković, Milka
 Petrányi elhurcolása (1944) 14
 Bódi László 167, 168
 Bodóhegyi Lajos 274
 Bodor György 77
 Bodrits István 219, 247, 253, 261, 313
 Bogaras 94
 Bogdán Margit 58
 Bogdánfi Sándor
 210, 221, 224, 231, 233, 236, 247, 250–
 251, 256–257, 261, 329
 Bogdanov, Dušan 143, 302
 Bogdanović, Jelena 148
 Bogdanović, Milan 211, 220
 Bogner József 98
 szabadkai hadbíróság ítélete (1945) 47
 Bogojevo *lásd* Gombos
 Bogović, Mirko 73
 Bogyó Mihály 53
 Bóka János 71
 Bolla Lajos 12

- bolmányi ütközet 30, 37
- Bóna Júlia
233, 241, 246, 261, 269, 273, 284, 293,
297, 314, 316, 324, 327
- Bóné Gyula 44
- Boner Ferenc 90
- Bor 77
- Borba 46, 73, 112, 152, 185, 192–193, 264
- Borbély János 233, 237, 261
- Bori Imre
61, 233, 235, 238–240, 243, 246, 250,
261, 278, 283–284, 287–288, 291–292,
299, 301, 312
- Borić, Slobodan 280
- Boriszov, Viktor 95
- Borsay-Bauer György 97
- Borsi Olga *lásd* Penavin Olga
- Borsos István 37
- Borús Erzsébet 233, 240, 245, 261
- Bosán György *lásd* Boschán György 104
- Bosán Magda *lásd* Boschán Magda
- Boschán György
224, 270–271, 276, 325, 328, 333
- Boschán Magda 163, 261
- Boškov, Živan 139, 213
- Boškov, Živojin 326
- Botev, Hriszto 209
- Božić, Mirko 307
- Božović, Dušan 216
- Bödö Bálint 180
- Bölcsészettudományi Kar, Újvidék
294, 321, 323–324, 326
első nemzedék beiratkozása
(1954) 324
törvény a megalapításáról (1954) 319
- Börszt Henrik 117
- Brandon, T. 329
- Branko Radičević Kultúregyesület, Kúla 232
- Brankov, Lazar
26, 30, 38, 66, 70, 73, 84, 131, 151, 197–
199, 216
újvidéki katonai bíróság tagja (1944) 24
ítélethirdetés a Rajk-perben (1949) 221
- Brasnyó János 176
- Bratstvo-jedinstvo Lap- és Könyvkiadó
Vállalat *lásd* Testvériség–egység Lap- és
Könyvkiadó Vállalat
- Braun István
84, 103, 211, 257, 261, 278, 287, 293–
294, 296, 301, 309, 317, 325, 327–328,
331–333
- Brcan, Milutin 185
- Brestovac 121
- Brilej, Jože 127
- Brindza Károly
108, 115, 124, 132, 139, 141, 149–150,
170, 201, 210, 213, 217–218, 229, 235,
237, 241, 245, 251
Dolgozók főszerkesztője (1947) 156
Goli otokon 218
- Briska Ferenc
nemzeti becsületbíróság tagja 45
- Bródy Sándor 245, 268
- Broz, Josip Tito
11–12, 16, 21, 26–27, 31, 35–38, 41,
43, 45, 47–49, 51, 53–54, 57, 59, 63,
65, 71–72, 75–76, 81, 84, 88–91, 94,
98, 105, 107–109, 111–112, 122, 124,
128, 130–132, 138, 141, 144, 149, 153,
157–161, 165, 169, 171
fogadta Csúrog és Zsablya szerbjeinek
küldöttségét (1944) 15
németek kiirtása Versecen (1944) 15
rendelet a katonai közigazgatás
bevezetéséről (1944) 16
vajdasági katonai vezetők kinevezése
(1944) 11
belső határokról (1945) 62
bunyevácokról (1945) 47
katolikus püspökök pásztorlevelének
elítélése (1945) 73
kosovói albánokat fogadott (1945) 44
magyarok kitelepítése a Vajdaságból
(1945) 72
rendelet a katonai közigazgatás
megszüntetéséről (1945) 34

- találkozása Stepinac érsekkel (1945) 55
 Zágrábban a föderális berendezésről
 (1945) 49
 Csehszlovákiában (1946) 90
 Lengyelországban (1946) 88
 szerbiai vezetőség bírálata (1947) 125
 felvásárlás (1947) 125
 önkényeskedésről Isztriában és a
 Vajdaságban (1951) 252
 köztársasági elnök (1953) 283
- Brunet Elemér 198, 246, 261, 263, 289
- Brunner József
 221, 224, 233, 235–236, 243, 257, 261,
 265, 267, 278, 280, 288, 299, 307, 312,
 318, 324
- Bruzlai Gyula
 szabadkai hadbírótság ítélete (1945) 47
- Bucuria copiilor
 első száma (1946) 108
- Buda József 28, 125
- Budai Lajos 116, 179, 264
- Budak, Pero 315–316, 319
- Budanović, Lajčo 29, 144
- Budapest 71, 74, 131, 152, 160–161
- Budisavljević, Srđan 36
- Budišin, Zoran 13
- Budiszava *lásd* Tiszakálmánfalva
- Budučnost Nyomda 70
- Buenos Aires 323
- Bukarest 179, 182
- bukovinai székelyek 12
- Bulgária
 15, 120, 147, 169, 189, 193, 234, 238,
 241, 256
- Buljaki, Sreten 131
- bunyevácok 29, 40, 48, 215, 265, 283
 Tito álláspontja (1945) 47
- Burány Nándor 233, 254, 261, 312, 318, 333
- Burzevszki, Vancso 77
- Bús Fekete László 327
- Bus Imre 61
- Camus, Albert 314
- Cankar, Ivan 227, 243
- Carević, Miloš 187–188
- Cassou, Jean 240
- Cavallier József 189
- Cazin
 parasztlázadás (1949) 208
- Ceglédi Mátyás 167
- Cellik István 49
- Cellik Magda
 Pionírújság főszerkesztője (1947) 115
- Čengić, Husnija 155
- Cesarić, Dobriša 254–255
- Cézanne, Paul 269, 278
- Chopin, Frédéric François 331
- Churchill, Winston 14, 93
 százalékos megállapodás (1944) 13
- Cicmil, Obrad 38, 70
 a Magyar–Jugoszláv Társaság
 közgyűlésén (1947) 117
- cigányok 29
- Cinkotski, Mihajlo 263
- Čiplić, Bogdan
 131, 139, 183, 212–213, 237, 251, 257,
 267, 273, 291, 299
- Čiplić, Bogdanka 227
- Ćirić, Milorad 243
- Čobanski, Spasoje 326
- Čolaković, Enver 163, 257
- Čolaković, Rodoljub 190
- Conen Vilmos 67
- Connors, Barry 265
- Ćopić, Branko
 108, 163, 204, 220, 227, 311, 333
- Ćosić, Dobrica 217, 267, 293, 307
- Cöder
 Kolozsvár rendőrpáncsnok-helyettese
 (1945) 51
- Crevar, Bogdan 213, 215
- Crna Gora *lásd* Montenegró
- Crna Gora-iak *lásd* montenegróiak
- Crvenkovszki, Krszte 226

- Čubrilović, Vasa
 javaslat a kisebbségi kérdés megoldására
 (1944) 22
 az Agrártanács tagja (1945) 69
- Cucić, Sima 178, 213
- Čukulić, Živko 274
- Čupić, Ankica 275
- Cvejić, Nada 301
- Czibell Károly
 meggyilkolása (1944) 20
- Czimmer Anna 255, 310, 312, 316
- Csáktornya 47
- csángó magyarok 24
- Csantavér 141, 316, 322, 324
- Csányi József 129, 331
- Csányi Sándor 162
- Csáth Géza 272–273
- Csávoly 27
- Csávosi Sándor 254
- Cseh Károly 176
- Csehov, Anton Pavlovics 146
- Csehszlovákia
 33, 89, 121, 125, 130, 151, 178, 189,
 222, 256
 szerződés a Szovjetunióval Kárpát-
 Ukrajnáról (1945) 61
- Csépe Imre
 87, 132, 136, 139, 142, 193, 214, 219–
 220, 224, 227, 235, 240, 254, 257, 261,
 276, 278, 280, 283–284, 286, 291, 295,
 306, 310, 312, 318, 324, 331
- Csepreghy Ferenc 279, 310
- Cser Vera 241
- Cserepes 141
- Csernák László 167–168
- Csernyak, Borisz 148
- Cservenák Pál 172
- Csetvei Gyula 178
- Csik Ferenc 141
- Csikériapuszta 94, 150
- Csikós István 95, 126
- Csillag 288
- Csincsák Endre 50
- Csobán Sándor 95
- Csóka 270, 310
- Csonoplya 322
- Csorba János 95, 108, 124
- Csornoky Viktor 187
- Csőke Dezső 286
- Csuka Zoltán 131, 280, 321
 letartóztatták (1950) 229
- Csúrog 34, 72, 88
 magyarellenessé atrocitások (1944) 20
 szerbek küldöttsége Titónál (1944) 15
 magyarok kitelepítése (1945) 34
- dalárdák 140
- Dálnoki Miklós Béla 51
- Damjanov, Jakša 52
- Damjanov Sári 87, 119
- Dancs László 306
- Dapčević, Milutin 216
- Dapčević, Peko 15
- Dapčević, Vlado 188, 191
- Darvas József 81
- Davičo, Oskar 227, 229, 231, 237, 284, 301
- Davidović, Radivoj 87, 227
- Deák András 316, 323, 327, 333
- Deák Leó 38, 73
- Debeljak Margit 267
- Debeljak, Marieta 215
- Debelyacsa *lásd* Torontálvásárhely
- Debrecen 143, 179, 210
- Dedijer, Vladimir 87, 278, 301, 307
- Dejanović, Mihajlo 224
- Déli Csillag 157, 184, 186
- délszlávok
 érintettség a magyarországi németek
 kitelepítésekor (1948) 182
- Délvidéki Magyar Közművelődési
 Szövetség 38
- Délvidéki Magyarság 22
- Dembritz Emma 119

- Demokrata Néppárt
választások (1947) 147
- Demuth Margit 140
- Dénes József 255
- Dér György
utcát neveztek el róla Újvidéken
(1948) 166
- Der Schaffende 191
- Dér Zoltán *lásd* Dávavári Zoltán
- Dési Ábel *lásd* Sárkány Szilveszter
- Dési Huber István 327
- Despotović, Kosta 52
- Dessewffy Gyula 77, 79
- Destovnik-Kajuh, Karel 274
- Deszk 27
- Dávavári Zoltán 139, 312, 333
Goli otokon 218
- Devedžić, Dušan 196–197
- Dévics Eszter 87
- Dévits Imre 333
- Deželić, Berislav 178
- Diamant Ernő 237, 265
- Diamant, Ernst *lásd* Diamant Ernő
- Dickens, Charles 194, 288, 331
- Diklić, Arsen 316
- Đilas, Milovan
46, 71, 84, 87, 102, 108, 118, 123–124,
152–153, 163, 167, 171, 176, 182, 186,
191, 226, 273, 298–299, 303–304, 310
Horvátország–Vajdaság határ (1945) 61
- Dimitrijević Mara 178, 210, 241, 314
- Dimitrov, Georgi 93, 167
- Dinnyés Lajos
139, 147, 149, 151–153, 157, 161, 167,
170, 184–185
- Divljak, Dimitrije 224
- Djakov, A. 93
- Doban, Trajan 265
- Dobi István 152, 165, 301
- Dobos István 111, 116, 170
- Dobričanin, Dragutin 324
- Dognár Antal 178
- Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége 65, 284
- Dolgozók
204, 227, 234, 243, 258, 280, 307, 333
első szám (1947) 156
- Dolgozók Világlapja 116
- Donáth Ferenc 152
- Đorđević, Miroslav
kiutasítása Magyarországról (1948) 185
- Đorđević, Ljubomir 185
- Dormán Erzsébet 178
- Doronjski, Stevan 17, 208, 237, 302, 329
- Doroški, Jovo 53
- Doroszló
51, 113, 134, 167–168, 246, 263, 269
népegyleti alosztály megalakulása
(1947) 116
- Dózsa György
utcát neveztek el róla Újvidéken
(1948) 166
- Dömötör Teréz 113
- Dragin, N. 52
- Dragin, Radivoj 13, 18, 126
- Dráva 127
- Draženović, Ružica
elítelték (1948) 172
- Drea 94
- Drenovac, Bora 267
- Drinan, Adam 279
- Drobnjaković, Borivoje 321, 323
- Dudás Béla 81
- Dudás Kálmán
90, 93, 95, 97, 100, 106, 143, 229
- Dudás Lajos 185, 198
Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság
szociálpolitikai osztályának vezetője
(1945) 64
- Dugonjić, Rato 139
- Dujmovics János 261
- Dulić, Joso
elítelték (1948) 172
- Duna 186
- Duna-egyezmény 189
- Duna–Tisza–Duna-csatorna 134, 143
- Đurić, Dragoje 303

- Đurović, Mihajlo 77
D'Usseau, Arnaud 196
- Dzsunya, Evgenije 263
- Eden, Robert Anthony 14
- Egyesült Nemzetek Szervezete
130, 222–223, 268, 278
emberi jogok Magyarországon
(1950) 238
Jugoszlávia panasza (1951) 256
Magyarország elítélése (1951) 256
egyház 99, 181, 264, 279, 330
lelkészek társadalombiztosítása
(1951) 250
- Egység Sportegyesület, Újvidék 56
- Egységes Népfelszabadító Front
14, 17, 34, 47, 54, 56, 65, 284
Dél-bánati Körzeti Bizottság (1944) 30
Észak-bánati Körzeti Bizottság
(1944) 27
vajdasági értekezlete (1944) 29
kanizsai helyi szervezete megalakult
(1945) 47
magyar szervezetei Újvidéken (1945) 60
Szabadkai Körzeti Bizottság (1945) 36
Újvidéki Körzeti Bizottság (1945) 45
Zentai Járási Bizottság (1945) 38
Zombori Körzeti Bizottság (1945) 33
- Ehrenburg, Ilja 145, 201, 237
- Eisele Bálint 126
- Eisenhuth Ferenc 273
- Ember Irén 119
- énekkar 49, 202, 218
- Engels, Friedrich 84
- Engi László 310
- Engl János 309
- ENSZ *lásd* Egyesült Nemzetek Szervezete
- Eötvös József 273, 283–284
- Erdei Ferenc 43–44
- Erdély 52
- Erdős László 102
- Éri Pál 243, 265, 272–273
- Ernyes György
178, 231, 245, 247–248, 250, 255, 261
a Híd felelős szerkesztője (1950) 233
- Eszék 48, 122, 216, 224, 252, 275, 302, 310
- Eszéki Rádió
megkezdte magyar műsorát (1949) 220
- eszperantó 269, 323
- Europa-Heft 230
- evangélikus egyház 330
- Fábián János 30
- Fabó András 167
- Fabri, Andrija 18
- Fabu András 185
- Fagyeyev, Alekszandr 106
- Fái Boris 318
- fakultatív magyar nyelvoktatás
bevezetése Csantavéren (1954) 324
bevezetése Zentán (1954) 324
- falukutatás 246
- Faragó László 314
- Farkas Béla 283
- Farkas Lajos 318
- Farkas Mihály 182, 184
- Farkas Nándor
52, 126, 203, 210, 212, 214, 224, 270,
276, 279, 285–286, 288–289, 294, 302,
304, 316, 320
Magyar Kultúrtnács elnöke
(1952) 271
a magyarországi politikai emigránsok
egyesületének 2. évi közgyűlésén
(1953) 300
vita 1848-ról (1953) 293
- Fazekas Mihály 233
- Fehér Ferenc
139, 148, 225, 233–234, 236, 239–240,
242, 251, 261, 278, 287–288, 291, 293,
297, 299, 301, 303–304, 307, 312, 315–
316, 320, 323, 325, 327, 330–333
- Fehér János 121
- Fehér Lajos 310
- Fehéroroszország 256

- Fejős Klára 119
 Fejtő Ferenc 251, 273, 279, 295, 318
 Fekete Péter
 meggyilkolása (1944) 19
 Feketehalmy-Czeydner Ferenc
 a SZEB kérte kiadását (1946) 88
 halálra ítélték (1946) 108
 Feketics *lásd* Bácsfeketehegy
 Felcser Antal 139
 felkelés napja 143
 Felsőhegy
 szerb nyelvtanfolyam (1947) 128
 Felsőkirályfalva 47
 ferences rend 19, 77
 Ferenczi Gábor 108
 Ferenczi Ibi 296
 Ferenczy György 132
 Ferenc-csatorna 12
 Ferko, Andrej 197
 Fiatal Írók Klubja 240
 Filaković, Imro
 vitája Frollal (1948) 194
 Finnország 120
 Fischer Gyula 181
 Fischer József 159
 Fleisz István 320
 Flora, Radu 245
 Fodor László 316, 319
 Fodor Pál 115
 Fogarasi Béla 103
 Foksány 147
 Forge, Ch. 265, 269, 324
 Forró György 132, 142, 155
 Forum 70
 főgimnázium 190, 192, 194
 Újvidék (1947) 148
 Föld Népe
 első száma (1946) 99
 Magyar Szó melléklete (1953) 283
 földmaximum
 csökkentése (1953) 287, 290
 földműves-szövetkezetek 95
 földreform 69, 84, 208
 Franciaország
 segélyegyezmény Jugoszláviával
 (1951) 254
 Francov, Ivan 145
 Frank Benjamin 103
 Franović, Šakof 216
 Fricz Frigyes 30
 Frol, Frane 152, 166, 171
 vitája Filakovićyal (1948) 194
 Fröding, Gustav 316
 Futak 215
 Független Kisgazdapárt 149
 választások (1945) 74
 választások (1947) 147
 Független Magyar Demokrata Párt
 választások (1947) 147
 Fülöp Ida 289
 Füstös József 329
 Füstös Katica 240
 Gaál Lajos
 halálra ítélték (1946) 107
 Gábor Andor 113
 Gábor György 155
 Gábor Zoltán 265, 318
 Gachal János 16
 Gádor 121
 Gál László
 29–30, 60, 84, 90, 95–97, 100, 108–109,
 111, 113, 115, 119, 124, 126, 131–132,
 139–140, 143, 145–146, 148–150, 155,
 171, 173, 183, 185, 193, 201–202, 207,
 209–211, 213–215, 217, 220–221, 224–
 225, 227, 229, 235–237, 240–241
 az áprilisi Hídról (1950) 234
 a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság
 alelnöke (1953) 288
 Gál Zsuzsanna 119
 Galacz Mihály 53
 Galamb János *lásd* Glaug János
 Galambos Ferenc 64

- Galogaža, Slobodan 257
 Galsworthy, John 231
 Gams, Andrija *lásd* Gamsz András
 Gamsz András 87, 97, 108, 119
 Gamulin, Grga 309
 Gara 27
 Garay Béla
 71, 241, 243, 261, 265, 269, 274, 276,
 280, 296, 301, 307, 315–316, 319, 327–
 329, 331
 Gárdonyi Géza 304
 Gascoigne, Alvary Douglas Frederick 51
 Gáspár Karel 220
 Gauguin, Eugène Henri Paul 269
 Géci István 267
 Gellér Lajos 37, 95
 Gellér Tibor 115, 139, 218, 233
 Gellért Endre 145
 George, Stefan 279
 Geraszimov, Alekszandr 132
 Gerenčević, Pavle 17, 19, 26, 30
 újvidéki katonai bíróság elnöke
 (1944) 24
 Gerendić
 szerbiai kereskedelmi
 miniszterhelyettes (1948) 184
 Gergely Sándor 157, 194
 Géri Károly
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
 Gerő Ernő 102, 104, 152, 223
 Gervais, Drago 242
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 223
 Girizd László 115, 218, 261, 329
 Gladkov, Fjodor 209
 Glaug János
 84, 100, 106, 113, 149, 240, 242, 251,
 257, 261, 265, 273, 284, 299, 315
 Gligorić, Velibor 182
 Goethe, Johann Wolfgang von 222
 Gogh, Vincent van 269
 Goldmark Károly 265
 Goldoni, Carlo 194, 211, 255
 Goli otok
 magyar internáltak (1949) 218
 Golubović, Radonja 187
 Gombos 113, 134, 246, 255, 257, 265
 Gombos Péter 329
 Gondi Ferenc 111, 321
 Gonja, Miroslav 124
 Gorkij, Makszim
 95, 100, 194, 219, 227, 239, 257
 Gornji Kraljevec 47
 Gornji Milanovac 12
 Gošnjak, Ivan 186
 Gostović, Jovan 288
 Goteszman Tibor *lásd* Gottesmann Tibor
 Gottesmann Tibor
 52, 84, 142, 155, 182, 202, 210, 216–217,
 219, 221, 224, 227
 Gottwald, Klement 128
 Gow, James 196
 Görögország 170
 Görz 70
 Građevinar 293, 331
 Grassy József
 a SZEB kérte kiadását (1946) 88
 halálra ítélték (1946) 107
 Grba, Nada 148
 Grecel, Karlo 197
 Gregorić, Pavle 190
 Grimasz
 megszűnt (1946) 100
 Grković, Radovan 302
 Grol, Milan 67
 Gross László 52
 Groza, Petru 92, 122
 a Magyar Népi Szövetség
 kongresszusán (1945) 51
 Gruik János 192
 Grulović, Aćim 60, 66, 87
 vajdasági főparancsnokság
 parancsnokhelyettese (1944) 11
 Gubik Mária 289

- Gunaras 94
 Gutvein Ádám 130
 Gvozden András 96, 103
 Ifjúság Szava főszerkesztője (1945) 37

 Gyakov, Alekszandr 132
 Gyapjas János 310
 Gyapjas Mária 310
 Gyáripárosok Országos Szövetsége 103
 Gyenes József Pál 296
 Gyenge Antal 129
 Gyermekszínház, Szabadka 248
 Gyetvai Károly
 84, 112, 115, 122, 126, 141, 148, 150,
 168, 199, 201, 209, 218, 229, 248
 a háborús bűnösök újvidéki perének
 vádlója (1946) 107
 a szabadkai kerületi népbíróság elnöke
 (1946) 96
 a Vajdaság tartományi
 közvádhlóhelyettese (1947) 162
 Gyetvai Mihály 116
 Gyityakin, V. 113
 Gyólai István 87
 Gyöngyösi János
 43, 70, 92–94, 98, 100, 104–105,
 120–122, 128, 130, 135, 138, 158, 165
 megbeszélés Kardeljjal a
 lakosságcseréről (1946) 104
 a Magyar–Jugoszláv Társaság
 közgyűlésén (1947) 117
 Gyurgyevác 216
 Gyuszka *lásd* Gyuszkó János
 Gyuszkó János 188
 Magyarországi Délszlávok
 Demokratikus Szövetségének
 miniszteri biztosa (1948) 188
 gyűjtőtáborok 88

 Haász Miklósné 251
 Habazin, Andelko 299
 háborús nyereség 50
 hadbíróóság *lásd* bíróság
 hadifoglyok 134, 138, 144, 158
 Hadikliget 77, 152
 székelyek menekülése (1944) 12
 Hadžić, Miloš 171, 213, 237
 Hajdú Vilmos 106, 158, 201
 Hajdújárás
 Palics-környéki kultúregyesületek
 szemléje (1954) 325
 Hajnal Ferenc 125
 Hangya András
 71, 93, 96, 103–104, 111, 132, 139, 155,
 224, 233, 255, 267, 312, 320
 Hantos Mária 108
 Haraszti 324
 Haraszti Sándor 186
 Harcoszövetség 149, 165
 Harmos Imre 106
 Harriman, Averall 14
 Hartig Sándor 324
 Hatala Zoltán 233, 261
 határincidensek 237, 246–248, 256, 305
 határjelek 311
 Hatikva 323
 Hauk János 55
 Házunk táján 313
 Hebrang, Andrija 145, 174, 178, 186, 278
 kizárás a JKP-ból (1948) 177
 Hedrih József 52, 112, 115
 Hegedűs Ferenc 48
 Hegedűs József 126, 321
 Hegyi Ernő 54
 Hegyi József 254
 Hegyi Pál 116
 Heinz Vilmos *lásd* Vörösvári Vilmos
 Heisler György 209, 222, 229
 Heizler György *lásd* Heisler György
 Heltai György 95, 153
 Heltai Jenő 157
 helyesírás 315
 helységnevek 179
 megváltoztatása (1947) 136
 új helységnevek a Vajdaságban
 (1947) 132

- Hemingway, Ernest 316
- Hennyey Gusztáv 11
- Herbatin Kálmán 97
- Herbatinné 113
- Herceg János
35, 43, 51, 53, 55, 57, 96, 148, 150, 152,
175, 179, 183, 202, 207, 214, 217–219,
224, 227, 229–230, 235–236, 240–241,
243, 247, 250–255, 257, 261, 263–264,
267–268, 273–276, 279–280, 285–286,
288, 293, 297, 303–304, 307, 309, 313,
315–316, 318, 325, 332–333
nemzeti becsületbíróság tagja
(1945) 45
a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság
elnöke (1953) 288
- Herceg Margit 119
- Hercegszántó 27
- Hercog Livia 87
- Hermec Lola 331
- Hertelendyfalva 24, 113, 134, 318
törlések a választói névjegyzékről
(1947) 128
- Hetin 318
- Heyermans, Herman 116, 137, 182
- Híd
74, 79, 84, 87, 90, 93, 95, 97, 100, 102,
106, 108–109, 112–113, 118, 124, 131–
133, 137, 139, 142–143, 145, 148, 150,
155, 158, 163, 176, 187, 195, 200–202,
204, 209–210, 212–213, 215, 217–221,
224, 227, 229, 233–235
háború utáni első száma (1945) 73
novellapályázat eredményei (1946) 108
Színpadunk sorozat (1947) 124
irodalmi pályázat (1948)
183, 186, 200
irodalmi vitaestje (1949) 225
3. számától felelős szerkesztő Ernyes
György (1950) 231
áprilisi szám (1950) 233, 235, 249
irodalmi pályázat (1950) 240
első szám társszerkesztője Majtényi
Mihály (1951) 245
12. számától kiadója a Testvériség–
egység Könyvkiadó Vállalat
(1951) 257
4. számától felelős szerkesztő Majtényi
Mihály (1951) 250
irodalmi pályázat (1951) 251
- Hidas Antal 150
- Hirschler Ferenc 71, 245, 312, 319
- Hirsler Ferenc *lásd* Hirschler Ferenc
- hitoktatás 264
- Hitri Tivadar
szabadkai hadbíróóság ítélete (1945) 47
- Hlas ľudu
első száma (1944) 17
- HMSZ *lásd* Horvátországi Magyarok
Szövetsége
- Hock Rezső *lásd* Hock Rudolf
- Hock Rudolf
51, 59, 84, 87, 91, 96, 108, 111, 115, 126,
136–137, 139, 150, 168, 180, 261
a Vajdasági Népfelszabadtó
Főbizottság belügyi osztályának
vezetője (1945) 64
7 Nap főszerkesztője (1946) 91
Goli otokon (1949) 218
- Hodászevics 291
- Hódság 121, 322
- Hok Erzsébet 119
- Hok Rezső *lásd* Hock Rudolf
- Holiga Frigyes 258
- Hollós Korvin Lajos 148
- Homola Ferenc 310
- Homonnay László 177
- Horgos 25, 43, 52, 215, 310, 329
partizánok bevonulása (1944) 14
- Hornyik János 243, 255, 257, 280
- Horthy István 14
- Horthy Miklós
28, 105, 116, 192, 242, 263, 271, 284, 317
közleménye a fegyverszünetről
(1944) 15
- Horvát Árpád 30
- Horvát Nemzeti Színház 315

- Horvát Nemzeti Színház, Zágráb 274
 Horvát Népköztársasági Magyar Kultúr- és
 Közoktatási Szövetség 224
 Horvát Népszínház, Szabadka 73, 240, 245
 Horváth Béla 100
 Horváth Gyuláné 119
 Horváth József 130
 Horváth Márton 159
 horvátok 40, 48, 93, 105
 népszámlálás (1948) 171
 a Népfrontban (1950) 17
 népszámlálás (1953) 287
 Horvátország 189
 Horvátországi Magyar Kultúrszövetség 275
 Horvátországi Magyarok Szövetsége 224
 Horvatski, Marko 178
 Hoxha, Enver 227
 Hoxha, Mehmed 302
 Högyi Ernő 176
 Hőss Gyula 16
 Hrabec István 249, 251
 Hrnjak, Jovan 214
 Hruscsov, Nyikita Szergejevics 319, 327
 Humbert, Agnes 233
 Hunyadi Sándor 269
 Husvéth Lajos 239, 257, 273

 Ibsen, Henrik 210, 240–241
 Ifjúság 37, 258, 280, 307, 333
 Ifjúság Szava
 79, 113, 128, 133, 163, 204, 220, 233–
 235, 241, 243
 első száma (1945) 37
 Ifjúsági Katedra, Szabadka 331
 Ifjúsági Tribün
 megalakulása (1954) 319
 Igaz Szó 129
 Ignjatović, Jakov 236, 257, 280, 316
 Szentendrén felavatták az emléktábláját
 (1948) 182
 Ilić, Jovan 251
 Ilić, Vojislav 213
 Ilijin, Milica 213, 267
 Illés Béla 100, 106, 108, 132
 Iljin, M. 163
 Illyés Gyula 47, 214
 naplójegyzete a délvidéki
 vérengzésekről (1945) 56
 Indiija 20, 28
 Ipacs József 261
 ipari vállalatok
 kötelező bejelentése (1945) 43
 Vajdaságban (1945) 38
 irodalmi pályázat 108, 119, 210
 Irodalmi Tanács 296, 306, 320
 írotábor 322
 Isakov, Đorđe 267
 Isaković, Antonije 327, 333
 Isijanov, Zdravko 302
 iskolák *lásd még* oktatás 18, 39, 42, 49, 63
 utasítás a kisebbségi iskolák
 megnyitására (1945) 65
 iskolareform 331
 Ispánovics József 54, 176
 Istensegíts *lásd* Cserepes
 Isterbác
 magyarok meggyilkolása (1944) 22
 Istók Miklós 30
 Istra, Kúla 146
 Iszakovszkij, Mihail 148
 Iszbah, Alekszander 100
 Isztria 53, 70
 Ittebé 94
 Ivančević, Nikola 197
 Ivanji, Ivan 241, 269, 287, 291, 333
 Ivankov, Szergej 150
 Ivanos Sándor 217
 Iványi Ildikó 255
 Ivanyos Sándor 224, 299, 312
 Ivić, Aleksandar
 elítélték (1948) 172
 Ivkovics Viktor
 szabadkai hadbírótság ítélete (1945) 47

- Jacoby Viktor (1945) 251
 Jajagin, Sava 18
 Jakobcsity Konen Vilim *lásd* Conen Vilmos
 Jakobson 194
 Jakovljević, Nikola 19
 Jakovljević, Stevan 318
 Jakšić, Đura 265
 Jamena 130
 Jančić, Nikola 199
 magyarországi délszláv oktatók pécsi
 tanfolyamának vezetője (1947) 143
 Jändel, Ragnar 316
 Janesz Gáspár
 Jugoszláviába menekült (1952) 272
 János vitéz
 előadása Adán (1948) 194
 Jánoshalma 23
 Jánosi Gábor 198, 207, 217, 289, 317
 Jánosi Vera
 Janovics János 55, 96, 111
 Jaramaz Erzsi 119
 Jaramazović, Lajčo 52
 járás 132
 Vajdaságban (1945) 69
 Járasi Magyar Népszínház, Topolya
 241, 246, 286, 295, 316, 324–325,
 327–329, 331
 megalakult (1949) 210
 hivatásos lett (1950) 241
 Belgrádban vendégszerepelt (1952) 264
 Járek 18, 34, 43, 91
 gyűjtőtábor (1944) 21
 gyűjtőtábor (1945) 34
 Jarić, Stevan 213
 Jenovac, Stevan 224
 Jeremić, Jeftha 87
 Jeremjeva, M. 132
 Jermenovci *lásd* Ürményháza
 Jeszenyin, Szergej 291, 318
 jezsuiták 108
 JKP *lásd* Jugoszláv Kommunista Párt
 JNFK *lásd* Jugoszláv Népfelszabadító
 Katonaság
 Johnson, Ben 194
 Jojkić, Đurica 179, 196–197
 Joksimović, Mata 18
 Jontovics Rudolf 30, 276
 Joó Bálint 16
 Jópajtás 115
 Jó Pajtás 115
 Jordán Erzsébet 328
 Josimović, Petar 220
 Josipović, Srboljub 302
 Jovanov, Petar 302
 Jovanović, Arso 191
 Jovanović, Đura 87
 Jovanović, Isa 17, 97, 170, 302, 330
 Jovanović, Jovan Zmaj
 158, 240, 243, 265, 316, 324
 Jovanović, Toza
 a magyarországi politikai emigránsok
 újvidéki közgyűlésén (1952) 272
 Jovanović, Vasa 193, 196–197
 jóvátétel
 63, 85, 89, 91, 93, 175, 185, 189, 199
 József Attila
 47, 84, 257, 273, 276, 284, 301, 324
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
 József Attila Kultúregyesület, Kikinda
 231–232, 237
 József Attila Kultúregyesület, Újvidék
 229, 248, 266, 275, 278–279, 319,
 325, 332
 énekszakosztály (1949) 215
 Karinthy-est (1952) 265
 könyvbarát alosztály megalakulása
 (1954) 314
 József Attila Magyar Közművelődési
 Egyesület, Torontálvásárhely 265, 268
 Judić, Mihajlo 197
 Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült
 Szövetsége 57, 81
 Jugoszláv Hazafiak Szövetsége 326
 Jugoszláv Írószövetség 109
 I. kongresszus (1946) 109

- II. kongresszus (1949) 226
 III. kongresszus (1952) 274
 Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség 69, 156, 178
 Jugoszláv Kommunista Párt *lásd még*
 Jugoszláv Kommunista Szövetség 101, 125–126, 155, 174, 177–183, 190, 195, 223
 a nagyszerb megnyilvánulásokról (1944) 11
 utasítás az ötödik hadoszlop megsemmisítésére (1944) 12
 vajdasági tartományi bizottság körlevele az Egységes Népfelszabadító Front megalakításáról (1944) 17
 Horvátország–Vajdaság határ (1945) 61
 VII. vajdasági értekezlet (1945) 40
 beszolgáltatás ellenőrzése (1947) 127
 tagok beszolgáltatási kötelezettségei (1947) 133
 a KB a jugoszláv–bolgár–albán föderációról (1948) 169
 a KB a Tájékoztató Irodáról (1948) 177
 kizárása a Kominformból (1948) 182
 V. kongresszus (1948) 186
 V. kongresszus összehívása (1948) 179
 2. plénium 212
 3. plénium az oktatásról (1949) 226
 4. plénium a törvényességről (1951) 252
 VI. kongresszus, neve Jugoszláv Kommunista Szövetség (1952) 277
 Jugoszláv Kommunista Szövetség *lásd még*
 Jugoszláv Kommunista Párt VI. kongresszus (1952) 277
 Jugoszláv Könyvtárosok Szövetsége 237
 Jugoszláv Kultúra Hete 132
 jugoszláv nemzet 195, 298, 306
 jugoszláv nemzetiségűek népszámlálás (1953) 287
 Jugoszláv Népfelszabadító Katonáság 11, 19
 bevonulása Versecre és Nagybecskerekre (1944) 12
 egyezmény a Vörös Hadsereggel (1944) 11
 Vajdasági Főparancsnokság utasítása a néparulók menekülésének megakadályozásáról (1944) 11
 vajdasági katonai vezetők kinevezése (1944) 11
 Jugoszláv Népvédelmi Hadtest 53
 Jugoszláv–Csehszlovák Kultúrbizottság 187
 kereskedelmi és áruforgalmi egyezmény Magyarországgal (1946) 112
 barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés Magyarországgal (1947) 161
 Jugoszlávia 15, 33, 169, 189
 az ENSZ BT tagja lett (1949) 222
 Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség *lásd még*
 Vajdasági Magyar Kultúrszövetség 165, 168–171, 174–177, 180
 felhívás az írástudási versenyre (1947) 155
 szabadkai írócsoport (1947) 155
 Vajdasági Magyar Kultúrszövetség közgyűlése (1947) 147
 határozat megszűnéséről (1948) 181
 Pancsovai Fiók (1948) 176, 186–187
 Jugoszláviai Református Egyház 330
 Jugoszláviai Újságírók Szövetsége 218
 Jugoszláv–Magyar Kultúrtársaság 193
 megalakult Belgrádban (1947) 152
 ünnepség Belgrádban (1948) 166
 Juhász Ferenc 296
 Juhász Géza 216, 227, 233, 251, 257, 261, 267, 273, 283–284, 297
 Juhász János 176
 Julia tartomány Jugoszlávia területi igénye (1945) 68
 Justus Pál ítélethirdetés a Rajk-perben (1949) 221
 Kádár János 223
 Kaffka Margit 113

- Kalapis Zoltán 261, 329
 Kalászkok, antológia 257
 Kalics József 209
 Kalinin, Mihail Ivanovics 100, 108
 Kállai Gyula 149
 Kálmán Tamás 113
 Kamarás Mihály 19, 77
 Kanadai Magyar Munkás 97
 Kanizsa *lásd* Magyarkanizsa
 21–22, 26, 28, 43, 165, 270, 295
 Népörség megalakulása (1944) 12
 törlések a választói névjegyzékről (1947) 128
 Kanizsai Írótábor 295
 Kántor Oszkár 315
 Kápmájer Ferenc 289
 Kapocs Antal 312
 Kapronca 216
 Karabegović, Osman
 felvásárlás (1947) 126
 Karadžić, Vuk 150
 Karagić, Edvard 184, 185
 Karasek, Emil 213
 Karavukovo *lásd* Bácsordas
 Kardelis, Andrija 87, 197
 Kardelj, Edvard
 71, 98, 100–102, 104, 123, 142, 145, 153,
 167, 177–178, 186, 190, 264, 300, 306,
 310, 312, 318
 a Szerbiai KP alakuló kongresszusán
 (1945) 47
 a párizsi békekonferencián (1946) 102
 a vajdasági magyarok kitelepítéséről
 (1946) 99
 megbeszélés Gyöngyösivel a
 lakosságcseréről (1946) 104
 külügyminiszter (1948) 190
 Karinthy Frigyes 239
 emlékest Újvidéken (1952) 265
 Karintia
 Tito a területi igényekről (1945) 53
 az Igaz Szó a szlovén kisebbségről
 (1947) 129
 Jugoszlávia 15
 Jugoszlávia területi igénye (1947)
 117, 127, 131
 Jugoszlávia területi igénye (1949) 218
 Karkavizas, Andreas 324
 Karna Margit 211, 328–329
 Károlyi Mihály 117, 144, 251–252
 a Magyar–Jugoszláv Társaság
 tiszteltbeli elnöke (1947) 117
 Károsi Sándor 176–177
 Kárpáti József 217
 Kárpáti Tibor 292, 294
 Kárpát-Ukrajna
 Ukrajnához csatolása (1945) 61
 Kaštelan, Jure 224, 324
 Kaszás Károly 329
 katolikus egyház 78, 105, 162, 181, 294
 Katolikus Ifjúság 167–168
 Katolikus Olvasókör, Óbecse
 működési kérelmének elutasítása
 (1946) 85
 katonai állomások 24
 katonai közigazgatás 19
 bevezetése (1944) 11, 16
 megszüntetése (1945) 34, 36
 Kečan, Isidor 18
 Keck Zsigmond
 29, 39, 41, 45, 59, 63–64, 75, 84, 96, 102,
 106, 108, 111, 113, 115, 118, 139, 143,
 150, 155, 157
 Magyar Szó főszerkesztője (1944) 30
 leváltása (1948) 185
 Goli otokon (1949) 218
 Kek Irén 96, 111, 119
 Kek Zsigmond *lásd* Keck Zsigmond
 kék cédulák 147
 Kekić, Danilo 302
 Kekić, Slavko 15
 Kelemen Lajos 90
 Kelemen Mátyás 302
 kenyérünnep, Kanizsa 295
 KEOKH *lásd* Külföldieket Ellenőrző
 Országos Központi Hatóság
 Kepe István 263

- Képes Ifjúság 37, 319
 Kerac, Milan 328
 kereskedelmi egyezmény 112
 magyar–jugoszláv aláírása (1947) 137
 Keresztény Adventista Egyház 280
 Keresztény Női Tábor
 választások (1947) 147
 keresztes mozgalom 104
 Keresztúr 148, 181
 megnyílt a ruszin gimnázium (1945) 36
 Keresztury Dezső 90
 magyarországi délszlávok sérelmeiről
 (1946) 83
 Keresztyén Ifjúsági Egyesület 193
 Keresztyén Ifjúsági Egyesület, Pancsova 33
 helyiségeit a magyar kultúregyesület
 vette át (1947) 147
 Keretko 94
 Kern, Nikola 193
 Kern, Radoslav 224
 Kerpel Gusztáv 166
 Kertész István 101
 Kertész József 328
 Keszeg József 126
 Két szélmalom 94
 Kevisor 94
 Kevrešan, Emil 286
 Kidrič, Boris 148, 150, 153, 186, 227
 KIE *lásd* Keresztyén Ifjúsági Egyesület
 kijárási tilalom a Vajdaságban 63
 Kikinda
 103, 146, 156, 182, 231–232, 297, 312,
 325, 327
 magyar kultúrotthon megnyitása
 (1947) 115
 Kipling, Rudyard 284
 Király Ernő 113
 Királyhalom 119, 329
 királyi helytartótanács 34, 36
 Kiscsány 30
 Kis Ernő
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
 Kis Ferenc 30, 37
 Kishegyes 141, 200, 218, 312, 329
 Kisić, Čedo 235
 Kis István 121, 275
 Kis Jovák Magda 306
 Kis Újság 77, 79, 82
 Kis Vince 162
 Kiskér 35
 Kiss Béla 118, 124, 275
 Kiss Ernő 217
 Kiss Ferenc József 82
 Kiss István 71
 Kiss Lajos 115
 Kiss Mária 71
 Kiss S. Teréz 119
 kitelepítés
 németek Bácskából (1944) 12
 magyarok Csúrogról (1945) 34
 magyarok Mozsorról (1945) 36
 magyarországi németek kitelepítése
 az MKP választási programjában
 (1945) 71
 Tito álláspontja a vajdasági magyarok
 kitelepítéséről (1945) 72
 Vukosavljević javaslata a magyarok
 kitelepítésére (1945) 43
 magyarok Csehszlovákiából
 (1946) 104
 magyarok a Vajdaságból (1946) 99
 magyarországi németek délszláv
 házastársa (1946) 84
 németek Magyarországról (1946) 85
 németek a Vajdaságból (1946) 99
 németek Magyarországról (1948)
 180–181
 magyarországi délszlávok a déli
 határsávból (1952) 272
 magyarországi szlovének (1952) 272
 Kizur Eta 71, 111, 115, 126, 213
 Kladovo 11
 Klájn Péter 289
 Klarić, Bosa 30
 újvidéki katonai bíróság tagja (1944) 24

- Klein, Hugo 288
 Klibán István 167–168
 Klicsek Borbála 248
 Klobučar, Ante 55
 Knežević, Bačo
 adorjáni vérengzés (1944) 21
 Knézi Péter 73
 Književne novine 173, 276
 Književnost
 279, 283–284, 287–288, 291, 299
 KNOJ *lásd* Jugoszláv Népvédelmi Hadtest
 Koburg, Borisz 242
 Kočić, Petar 204
 Kocsi János
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
 Koldunov, Szergej 87
 Kollár Péter 328, 329
 Kollin József 243, 251, 265, 309, 311, 329
 kolonizáció *lásd* telepítés
 Kolozs Márta 305
 Kolozsi Tibor 97, 143, 163, 242, 261, 318
 Kolozsvár 46, 51
 Komárom 263
 Komáromi József Sándor
 243, 251, 257, 261, 274, 288, 331
 Komatina, Milorad 245, 278
 Komját Aladár 245
 Komlós Márton 166
 Komor Magda 113
 Komrák Árpád 30
 Komunist 278, 283
 Kongó Tibor *lásd* Kongó Tivadar
 Kongó Tivadar
 61, 96, 103, 106, 115, 126, 142, 155
 Konjović, Milan
 215, 251, 257, 270, 273, 276, 284, 306,
 317, 326, 333
 Konrád József 214
 Kopeczky László 251, 257, 261
 Koperec Imre 248
 Kopunović, Vladislav 213
 Korányi Elemér 38
 Korbel, Josef 120, 124, 151
 Kórizs Ilona 296
 Kornyejev 15
 Koródi Erzsébet 176
 Kórógy 246
 Korondy Béla
 ítélethirdetés a Rajk-perben
 (1949) 221
 Korovljev, Nyikolaj 150
 Korsós Elemér 220
 Kosanović, Sava 89
 Kostić, Dušan 333
 Kosovo 37, 62, 64, 83, 109, 118, 169, 198
 Albániához csatolása (1947) 120
 Kosovo-Metohija *lásd* Kosovo
 Kosztan Sándor 60
 Kosztolányi Dezső 236, 293
 Kovač 77
 Kovačević, Antun 87
 Kovačević, Srbislava 119
 Kovačić, Ivan Goran 280
 Kovács András 97, 261, 315
 Kovács Anna, M. 261
 Kovács Ferenc 289
 Kovács Géza 84, 87, 90, 97
 Kovács Imre 81
 Kovács József
 263–264, 266, 268, 272, 278, 280
 ideiglenes ügyvivőként Belgrádba
 érkezett (1951) 256
 Kovács Kálmán
 59, 111, 115, 126, 149–150, 171, 245, 323
 lemondott Vajdaság Legfelsőbb
 Bíróságának tagságáról (1948) 197
 Kovács Károly
 103, 106, 220, 236–237, 240–242, 251,
 255, 261, 265, 268, 273, 276, 278,
 286–288, 291, 295, 299, 307, 315, 320
 a Híd szerkesztőbizottságának tagja
 (1951) 255
 Kovács Kristóf 19
 Kovács Lajos 113
 Kovács László 210, 302

- Kovács N. 51
 Kovács Pál 48, 102
 Kovács Sándor 55
 Kovács Sztrikó Zoltán 246, 261, 329
 Kovácsevics István 178
 Kovačica *lásd* Antalfalva
 Kovin 54
 Kozarci *lásd* Nagytószeg
 költségvetés
 közművelődési tétel a Vajdaságban
 (1947) 140
 Könyöki József 73
 könyv
 begyűjtés (1945) 50
 tiltott könyvek (1946) 110
 Könyvbarátok Köre
 253, 273, 275–276, 291, 303,
 310–312, 316
 szabadkai alosztály megalakulása
 (1953) 304
 szabadkai alosztály irodalmi estje
 (1954) 331
 újvidéki alosztály estje (1954) 325
 Könyvbarátok negyedórája 291, 311
 könyvbehozatal 133, 170, 176
 könyvhét 301, 304
 könyvkereskedelem 110
 könyvkiadás 110, 162, 202, 232, 265, 309
 raktárkészlet (1951) 250
 egyházi kiadványok (1953) 290
 raktárkészlet (1954) 331
 könyvtár 61, 176, 311
 Szabadka (1945) 53
 a Tartományi Tanügyi Hivatal
 utasítása (1946) 109
 Nagybecskerek (1947) 132
 üzemi szakkönyvtárak (1947) 152
 könyvtárostanfolyam Újvidéken
 (1948) 202
 Magyarországról érkezett könyvek
 igénylése (1948) 170
 száma a magyar kultúregyesületekben
 (1948) 202
 kisebbségi központi könyvtárak
 megalakításának kezdeményezése
 (1950) 237
 száma Vajdaságban (1950) 230
 kultúregyesületekben (1954) 330
 könyvvásár
 Újvidék (1947) 135
 Kanizsa (1953) 295
 Köröztös Krizosztom 19
 Körtés 121
 körzet
 Vajdaságban (1945) 69
 mint adminisztratív területi egység
 megszüntetése (1947) 132
 Kőszegi N. 178
 Kővágó László 176, 192, 198, 207, 215
 Köves István 23, 98
 Közéleti és Művelődési Dolgozók Klubja,
 Zenta 271, 273, 321
 Közművelődési Közösség, Zombor 140
 köztársaság napja 110, 157
 Kramer Gyula 38, 73
 Kranjec, Miško 158
 Krdžalić, Zora 151, 213, 263, 326
 Krémer Rezső 241
 Krémer Rózsa 241
 Krivaja 173
 krizsárok 172
 Krleža, Miroslav
 194, 211, 229, 240–242, 254–255, 273–
 274, 276, 280, 295, 298, 301, 306, 309
 a Jugoszláv Írószövetség III.
 kongresszusán (1952) 274
 Krnajski-Jović, Dušan 52
 Krombholz Károly 274, 284, 287
 Krompić, Stanko
 Vajdaság Legfelsőbb Bíróságának tagja
 lett (1948) 197
 Krstić, Boško 302
 Krugovi 278, 287–288, 291, 299
 Kucsera Ferenc 53, 115
 Kuhač, Franjo 237
 Kujundžić, Ivan
 elítélték (1948) 172

- Kujundžić, Miodrag 333
 Kukucs Olga 240, 289
 Kúla 29, 60, 82, 146, 232, 322
 németek kitelepítése (1944) 12
 Kulenović, Skender 219
 kultúregyesület 46
 magyar egyesületek száma (1948) 202
 átszervezése (1954) 330
 Kulturni radnik 279
 Kunszabó György 60, 71, 84, 115, 178
 Kunyi Mihály 71
 Kupres 69
 Kupuszina *lásd* Bácskertes
 Kurimszky Sándor 297, 305, 328
 Kurin Lajos 210
 Kurkó Gyárfás 46
 a Magyar Népi Szövetség kongresszusán
 (1951) 51
 Kurszkij, Alekszandr 132
 Kuručki, Zlatimir 302
 Kuti Gyula 210, 219
 Kuzmanović, Slavko 17, 19, 45
 Kuzminov, I. 210, 214
 Külföldieket Ellenőrző Országos Központi
 Hatóság 195
 Kvazimodo Braun István *lásd* Braun István
- Lackó Mária 159
 Lackó Pál
 a Vajdasági Egységes Szakszervezetek
 Tartományi Bizottságának tagja
 (1947) 131
 Lagerkvist, Pär 316
 Lajtár Ilona 55
 Lakatos Géza 11
 a románokkal szembeni magatartásról
 (1944) 11
 lakosság összeírása
 Zenta (1944) 20
 lakosságcsere 116, 125, 131
 magyar–jugoszláv (1946) 100–104
 magyar–csehszlovák (1947)
 123, 126, 133
 magyar–csehszlovák (1948) 191
 magyar–jugoszláv (1948) 101
 Lalić, Milica 18
 Láng Pál 140
 Lányi Ernő 251, 287
 Lányi Sarolta 119
 Laptev Iván 90
 Lastić, Ljubomir 185
 László Attila 257, 265
 László Ernő 131
 László József 55
 Laslovo *lásd* Szentlászló
 Laták István
 71, 73, 84, 96, 108, 111, 113, 115, 119,
 126, 149, 155, 158, 182–183, 202, 204,
 211, 214, 216–217, 220–221, 225, 227,
 229, 231, 235, 237, 240, 251, 254–255,
 257, 261, 265, 268, 274, 280, 283, 286,
 288, 296, 299, 304, 310, 314–316, 320,
 325, 327
 Látóhatár 229
 Lázár István 257
 Lázár Péter 139
 Lazarević, Laza Kuzmanović 283
 Lehár Ferenc 232
 Lehotszki Leopold 294
 Leitesz Sándor 150
 Leković, Voja 302
 Lemin, Ivan 100
 Lénárd László 95
 Lendvai Lajčo 53
 Lengyel Menyhért 333
 Lengyelország 88, 256
 Lenin, Vlagyimir Iljics
 209, 224, 229, 245, 285
 Leonidov, Nyikolaj 106
 Lépes Mária 289
 Lermontov, Leonyid 119
 Lermontov, Mihail Jurjevics 95, 155
 Leskošek, Franc 186
 Leskovac, Mladen 131, 179, 229, 280
 írókongresszusi beszámoló a kisebbségek
 irodalmáról (1949) 226

- Letenye 47
- Létmányi István 261, 283
- Létmányi József
szabadkai hadbírótság ítélete (1945) 47
- Letopis Matice srpske
182, 200, 246, 276, 304, 369, 414, 417,
422, 428, 430, 433, 470, 276, 278, 283,
287–288, 291, 315
- Lévay Anna 71
- Lévay Endre
29, 30, 51, 71, 93, 95–96, 100, 106, 118–
119, 124, 139, 145, 150, 155, 261, 273,
276, 278, 283–284, 288, 293, 301, 304,
307, 312, 315, 318, 320, 324–325, 331
Goli otokon (1949) 218
- levéltár 25
a Tartományi Tanügyi Hivatal utasítása
(1946) 109
Zenta (1952) 264
- Libertatea
első száma (1945) 54
- Licht Antal 87
- Lie, Trygve Halvdan 222
- Lifka Sándorné Beck Erzsébet 119
- Linder Béla
magyarországi politikai emigránsok
újvidéki közgyűlése (1952) 272
- Lipatov, Szergej 106
- Lissauer, Ernst 295
- Listić, Radoslav 191
- Liszenko, Trofim Gyenyiszovics 219
- Liszt Ferenc 255, 274
- Ljubljana 53, 144, 274
- Lo-Johansson, Ivar 323
- London 117, 122
- Lonsko Polje 200
- Lorca, Federico García 222, 269
- Lórenz Leona 115
- Losonczy Géza 159
- Lovas Márton
magyarországi szakszervezeti küldöttség
élén Újvidéken (1948) 176
- Lovasi Júlia 328–329
- Lovász József 53
- Löbl Árpád
84, 87, 90, 93, 96–97, 103, 106, 108,
111, 115, 119, 126, 132, 139, 142–143,
148, 150, 155, 163, 166, 183 192, 201,
207, 209, 214, 220, 222, 224, 226–227,
229, 231, 233, 235–241, 243, 246, 248,
250–251, 254–255, 261, 274, 280, 295,
301, 331
- Lőrík István 63, 87, 90, 93, 141, 150, 178
- Lőrinc Péter *lásd* Löbl Árpád
- Lőrincz Lajos 328–329
- Lövi György 106
- Lövi József 158
- Lučev Júlia 280
- Lukács Ferenc 125
- Lukács György 161, 173, 255, 327
- Lukács Gyula
113, 115, 124, 136, 139, 163, 202, 207,
209, 216, 227, 261, 269, 279, 284, 320
- Lukács Imre 106
- Lukács István 30
- Lukić, Dragan 307
- Lukó András 33, 96, 126
- Lukó Teréz 329
- Lumina 201, 212, 217, 265
első száma (1947) 119
- Lupkovits György 159
- Macedónia 37, 192, 226
macedónok 11, 83, 241
- Machiavelli, Niccoló 263, 265
- Mácsay István 237, 276, 316
- Madách Amatőr Színház, Nagybecskerek 332
- Madarász András 233
- Mađarević, Nemanja 95
- Mader, Miroslav Slavko 315
- MADISZ *lásd* Magyar Demokratikus Ifjúsági
Szövetség
- Magdics-ügy 301, 317, 325, 328–329, 332
- Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség 57
- Magyar Dolgozók Pártja 182–183, 223, 326

- Magyar Függetlenségi Párt
választások (1947) 147
- Magyar Irodalmi Klub, Szabadka 257
megalakulása (1949) 217
- Magyar Irodalmi Klub, Újvidék 239
- Magyar Irodalmi Találkozó 262
- Magyar Irodalmi Társaság *lásd* Vajdasági
Magyar Irodalmi Társaság
- Magyar Írók Szövetsége 288
- Magyar Kisebbségi Írók Klubja
megalakult (1950) 236
- Magyar Kommunista Párt
31, 49, 149, 157, 187
1. országos értekezlete (1945) 49
választási program (1945) 71
választások (1945) 74
III. kongresszus (1946) 105
választások (1947) 147
- Magyar Közművelődési Egyesület, Torda
alakuló közgyűlés (1947) 131
- Magyar Közművelődési Közösség, Kikinda
115, 182
- Magyar Közművelődési Közösség, Versec
150, 166
- Magyar Közművelődési Közösség, Zombor
53, 57, 115–116, 120
- Magyar Központi Könyvtár 237
- Magyar Kultúrkör, Zágráb 82
- Magyar Kultúrház, Belgrád 123
- Magyar Kultúrkör, Belgrád 117, 123
- Magyar Kultúrkör, Pancsova 93
alakuló közgyűlés (1946) 95
- Magyar Kultúrkör, Topolya 146
- Magyar Kultúrkör, Újvidék 115, 118, 132,
140, 157, 201
- Magyar Kultúrkör, Zombor 146, 167
- Magyar Kultúrközösség, Magyarcsernye 129
- Magyar Kultúrközösség, Titel 130
- Magyar Kultúrotthon, Újvidék 86
- Magyar Kultúrtańács 198, 247–248, 255,
261, 270–271, 274, 276, 279, 283, 286,
288, 298, 300, 304, 309–312, 314–316,
323, 325, 327
- a Magyar Ünnepi Játékok szervezője
(1952) 263
- Magyar Külkereskedelmi Igazgatóság 124
- Magyar Munkás Zászlóalj, Pancsova
megalakulása (1944) 12
- Magyar Művelődési Kör, Bajmok 125
- Magyar Nemzeti Függetlenségi Front 149
- Magyar Népegyetem, Újvidék 149
- Magyar Népfront, Pancsova
megalakult (1945) 33
- Magyar Népi Szövetség 46, 51
kongresszusa (1945) 51
- Magyar Nők Demokratikus Szövetsége 59
- Magyar Operaház 159
- Magyar Operatív Zászlóalj, Pancsova
megalakult (1945) 35
- Magyar Partizánszövetség 129
- Magyar Radikális Párt
választások (1945) 74
választások (1947) 147
- Magyar Szó
29–30, 70, 79, 113, 128–130, 133, 138,
150, 152, 157, 163, 170, 183, 204, 227,
243, 258, 264, 280, 307, 313, 318, 325, 333
a Szabad Vajdaság utódlapjának első
száma (1945) 71
átrért a 6-8 oldalas megjelenésre
(1946) 85
baranyai szerkesztőség (1947) 155
1000. száma (1948) 171
fő- és felelős szerkesztő Rehák László
(1948) 185
szerkesztősége költözött (1948) 166
megjelenésének 10. évfordulója
(1954) 330
- Magyar Szó Lapkiadó Vállalat
megalakult (1951) 252
- Magyar Tanszék
az újvidéki Pedagógiai Főiskolán
(1946) 108
az újvidéki Bölcsészkaron (1953) 294
- Magyar Távirati Iroda 66, 144, 249
- Magyar Tudományos Akadémia 315

- Magyar Ünnepi Játékok 269–270, 273
dokumentumfilm bemutatója
Újvidéken (1952) 274
előkészületei (1952) 262
- Magyar Zoltán 276
- Magyarcsernye 121, 129, 286, 329
műkedvelő egyesületek járási versenye
(1954) 318
- magyar–jugoszláv kulturális egyezmény 139
- Magyar–Jugoszláv Társaság
66, 123, 132, 157, 214, 229
megalakulása Budapesten (1945) 71
előadás Budapesten (1946) 91
1. évi közgyűlés Budapesten (1947) 117
alakuló közgyűlés Debrecenben
(1947) 143
Szántó Zoltán előadása Budapesten
(1947) 144
II. évi közgyűlése (1948) 173
kiállítás Pécsen (1948) 177
ünnepi hét Debrecenben (1948) 179
- Magyarország
14, 29–30, 84, 89, 98, 108, 120, 128–
130, 138–139, 141–144, 147, 153, 161,
171, 174, 178, 185, 189–190, 192–193,
208, 234–235, 238–239, 242, 247, 249,
256, 271–272, 285, 300, 310, 327
fegyverszünet (1945) 33
választások (1945) 74
délszláv kisebbség jogai (1946) 90
kereskedelmi és áruforgalmi egyezmény
Jugoszláviával (1946) 112
délszláv kisebbség helyzete (1948) 190
könyvszállítmány Vajdaságba
(1948) 170
szakszervezeti küldöttség Újvidéken
(1948) 176
kitelepítések a déli határsávból
(1952) 272
választások (1953) 290
- Magyarországi Délszlávok Demokratikus
Szövetsége 159, 182, 184–186, 193, 220
kongresszus (1948) 188
- Magyarországi Politikai Emigránsok
Egyesülete
alakuló közgyűlés (1952) 272
2. évi közgyűlés (1953) 300
- Magyarországi Református Egyház
zsinat 7. ülészaka (1947) 136
- Magyarországi Szlávok Antifasiszta Frontja 57
megalakult (1945) 36
- Magyarországi Szociáldemokrata Párt 149
választások (1947) 147
- Magyar–Szovjet Baráti Társaság 66
- Mahalik Antal 184
- Majakovszkij, Vlagyimir
84, 105–106, 118, 209, 217, 222, 239, 291
- Majogan, Aleksandar 263
- Major István 53
- Major László 142
- Major Nándor
233–234, 240, 247, 251, 261, 288, 293,
309, 315, 320, 325, 332
a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság
titkára (1953) 288
- Majtényi Mihály
29–30, 100, 109, 132, 143, 148–149, 163,
183, 201–202, 204, 210–212, 217–220,
222, 224, 229, 231, 233, 236–237,
239–240, 243, 245, 250–251, 254–255,
257, 261, 265, 267, 269, 273–280, 283,
286–288, 290–291, 293, 295, 297, 299,
304, 306–307, 310, 312, 315–316, 318,
320, 324–325, 327, 331, 333
Híd felelős szerkesztője (1951) 250
a Híd helyzetéről (1952) 269
Karinthy-est (1952) 265
- Majtényi-Markovics Mihály *lásd* Majtényi
Mihály
- Makarenko, Anton Szemjonovics 243, 331
- Makk Antal 304
- Maksimović, Desanka 93, 97
- Maksimović, Stevan 270, 273, 306, 328
- Malbaški, Todor
a nagybecskereki pedagógiai főiskola
rektora (1954) 325

- Mali, Sava 213, 237, 302
 Malušev, Cvetko
 95, 108, 148, 163, 213, 225, 229, 320
 Mamuzsics István 296
 Mandić, Ante 36–37
 Manet, Édouard 269, 278
 Maradék 283
 Márai Sándor 295
 Máramarossziget 147
 Marcovicean, Ion 263
 Marić, Branislav 197
 Marić, Svetislav 213
 Marinko, Miha 97
 Marjai József
 a belgrádi magyar követség ideiglenes
 üggyvivője (1949) 216
 Marković, Moma 210
 Marković, Svetozar 106
 Markovics János
 90, 93, 97, 136, 143, 145, 148, 158, 163,
 202, 204, 209–210
 Goli otokon (1949) 218
 Marócsik György
 33, 46, 47, 96, 111, 126, 331
 Maronka Antal 329
 Marosán György 165
 a Magyar–Jugoszláv Társaság előadásán
 (1946) 91
 Marován István 111
 Martics Mirko 209
 Martinović, Nebojša 18
 Martinsson, Harry 316
 Márton István 129
 Márton Róza 111, 115, 121, 126
 Martonos 130
 Vörös Hadsereg bevonulása (1944) 15
 Maslarić, Božidar 23, 119, 188
 Masleša, Veselin 93
 Masnić, Petar 87, 97
 Maszlov, Ivan 97
 Matavulj, Sima 273
 Máté György 288
 Máté Rezső 60
 Matić, Gliša 126
 Matica srpska 174, 237, 246, 257, 330
 Matkovics József 178
 Mauriac, François 314
 Mayer Ottmár 106, 320
 Medres János *lásd* Markovics János
 Međutim 299
 Megszállók és Kollaboránsok Vajdasági
 Bűncselekményeit Kivizsgáló Bizottság 44
 Mekuli, Esad 295
 Melvinger, Ivan 17, 170, 302
 Meljnikov, Nyikolaj 142
 Mentesítő Bizottság *lásd* Áttelepítési
 Mentesítő Bizottság
 Menyajlov Péter 50
 Méray Tibor 193
 Merković, Lazar 307
 Messinger intézet, Nagybecskerek 48
 Meštorović, Julka
 Mészöly Gedeon 299
 Metohija *lásd* Kosovo
 Mézeskalács 280, 307, 333
 első száma (1945) 327
 Mezőgazdasági Kar, Újvidék
 törvény a megalapításáról (1954) 319
 Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetsége 27
 Mićović, Vukić 321
 Midelholczer Ferenc 125
 Midić, Lj. 328
 Migrényi Ferenc 54
 Mihailov, Ivan 103
 Mihailović, Draža 11, 12, 96
 Mihaljčević, Alojzije 179, 197
 Mihályffy Ernő 142–143, 146
 Mijatović, Biserka 55
 Mijatović, Đorđe 275
 Mikszáth Kálmán 293, 316
 Miladinov, Dušan 13, 18
 Milaković, Mile 305
 Milankov, Boško 49
 Milenković, Dragoljub 233, 326
 Mileševo 94
 Miletic, Svetozar 23, 26

- Milić, Milan 18
 Milićev, Dušan 13, 18
 Milisavac, Živan
 175, 213, 221, 246, 278, 324, 326
 Miljević, Đurđinka 55
 Miljković, Slavoljub 247
 Miller, Arthur 211
 Milojević, Miloje 184
 Milonja, Dragutin
 elítelték (1948) 172
 Milošev, Branimir 302
 Milovanov, Vladoje 148
 Milovanović, Milenko 55
 Milutinović, Ivan 15
 Minderović, Čedomir 171
 Mindszenty József 73, 129
 levél Gyöngyösinek a délvidéki
 atrocitásokról (1946) 98
 Minerva 124
 Minić, Milka
 Mirnics József 166, 246, 315
 Mitrović, Mitra 331
 Mlada kultúra 278–279, 288
 Mladenović, Tanasije 155
 Mladost 247
 Moč, Aleksandar
 leváltásának kezdeményezése (1946) 99
 Mohai Lajos 241
 Mohol 15, 23, 52
 partizánok bevonulása (1944) 13
 Mojzis, Paula 294
 Mokrin 43
 Molière 112, 211
 Molnár Csikós János 13
 Molnár Erik
 149, 152–154, 159, 162, 165, 176, 178,
 180–181
 a Magyar–Jugoszláv Társaság
 közgyűlésén (1947) 117
 Molnár Ferenc 16, 137, 211, 266, 269
 Molnár Lukács 126
 Molnár Sarolta 129
 Molotov, Vjacseszlav 14, 98, 167, 173–174
 Momčilović, Ljuba 87
 Monet, Claude 269
 Montenegró 27, 38, 46, 67, 235
 montenegróiak 11
 népszámlálás (1948) 172
 a Vajdaságban (1948) 173
 Montevideo 87, 118, 126
 Moór Gyula
 a Magyar–Jugoszláv Társaság elnöke
 (1945) 71
 a Magyar–Jugoszláv Társaság
 közgyűlésén (1947) 117
 Móra Ferenc 254, 275
 Moravica *lásd* Bácskossuthfalva
 Móricz Zsigmond 137, 254, 264, 275
 Mošorin *lásd* Mozsor
 Moszkva 14, 167
 JNFK-egyezmény a Vörös Hadsereggel
 (1944) 11
 Mozsor 23
 magyarok meggyilkolása (1944) 21
 partizánok bevonulása (1944) 18
 magyarok kitelepítése (1945) 36
 Mörne, Arvid 316
 Mrazović, Karlo
 127, 130, 138, 143, 149, 153, 170, 174,
 198–199, 202
 a magyarországi délszlávok bácsalmási
 országos értekezletén (1947) 151
 átadta megbízólevelét (1947) 131
 Mrkšić, Luka 87, 224, 302
 Mrkšić, Radojka 18
 M Stúdió 224
 MTI Magyar Távirati Iroda
 Mucsi Ferenc 176
 Mucsi József 275
 Mugoša, Dušan
 a magyarországi politikai emigránsok
 egyesületének 2. évi közgyűlésén
 (1953) 300
 Munk Artúr 257, 261, 267, 283, 307
 munkaakciók 173
 munkaerőhiány 63

- munkásegyletem 328
 munkástanács
 utasítás a megalakításukra (1949) 225
 törvény elfogadása (1950) 235
 kormányrendelet (1951) 245
- Mura 262
 Mura-sziget 263–264
 Muscatescu, Tudor 324
 Mutapović, Dragoslav 302
 múzeum 25
- Muzsik Lajos 108
 Muzslya 108, 146, 329
 Nagybecskerekhez csatolása (1947) 116
- Műkedvelő Színpad
 299, 312, 315–316, 318, 327, 333
- müncheni egyezmény 121
 művelődési egyesület kultúregyesület
 művésztelep 328, 333
- nacionalizmus 195, 200
- Nacsa Gábor 61, 247, 312
- Nađ, Kosta 39
 a vajdasági Főparancsnokság
 parancsnoka (1944) 11
- Nádor Kató 71, 84
 Nádor Tamás 84, 90
- Nagy Ferenc 89, 91, 95, 97, 102, 139, 279
 a határon túli magyarokról (1946) 93
 a Magyar–Jugoszláv Társaság alelnöke
 (1947) 117
- Nagy Gábor 182
- Nagy György
 a Vajdasági Egységes Szakszervezetek
 Tartományi Bizottságának tagja
 (1947) 131
- Nagy Imre 43, 157, 329
 nyilatkozat Jugoszláviáról (1954) 332
- Nagy István (1954) 51, 55, 95, 103, 129
- Nagy József
 111, 115, 126, 173, 203, 208, 212, 214,
 218, 261, 266, 302, 304
- Nagy Lajos 106, 241
- Nagy Miklós
 halálra ítélték (1946) 107
- Nagy Sándor
 104, 111, 115, 126, 131, 139, 155, 170,
 174, 178
- Nagybecskerek
 27, 46, 103–104, 116–118, 126, 146,
 155, 175, 177–178, 190, 196, 214–215,
 230, 267–268, 310, 313, 318, 325, 328–
 329, 332
 Vörös Hadsereg és JNFK bevonulása
 (1944) 12
 első magyar színielőadás a Vajdaságban
 (1945) 33
 körzeti Népfelszabadító Bizottság
 (1945) 36
 neve Zrenjanin (1946) 106
 megnyílt a Városi Könyvtár magyar
 osztálya (1947) 132
 németek szervezkedése (1951) 253
 magyar színtársulat (1953) 296
 magyar és szerb gimnázium
 összevonása (1954) 331
- Nagy-Britannia
 segélyegyezmény Jugoszláviával
 (1951) 254
- Nagyfény 94, 167–168
- Nagyfényi Csóvics Albert
 szabadkai hadbíróság ítélete (1945) 47
- Nagyellért János 211, 329
- Nagyótszeg 276
- Nákófalva 276
- Nakovo lásd Nákófalva
- Naša stvarnost 284, 291
- Naše novine 184–186
- Naumova Maria 87
- nazarénusok 99, 116
- Nazor, Vladimir
 93, 97, 103, 106, 108, 113, 220, 236, 245
- Negri, Ada 119
- Nemesmilitics 312
- Német Péter 54

németek 16

- atrocitások a Vajdaságban (1944) 28
- falvaikban nem alakítható
 - Népfelszabadító Bizottság (1944) 24
- kiirtása Versecen (1944) 15
- kitelepítése Bácskából (1944) 12
- meggyilkolása Bajmokon (1944) 20
- vagyonelkobzás Jugoszláviában (1944) 25
- a Vajdaságban (1944) 23
- kitelepítése Magyarországról (1945) 54
- vagyonának elkobzása (1945) 56
- a Vajdaságban (1945) 41, 69
- kitelepítése Jugoszláviából (1946) 99
- Jugoszláviában (1948) 191
- kitelepítése Magyarországról (1948) 180
- népszámlálás (1948) 171
- a Vajdaságban (1948) 168
- német állampolgárságú hadifoglyok a Vajdaságban (1951) 253
- a Vajdaságban (1951) 253
- reagálás a Jugoszláviából való kitelepítésükről szóló könyvre (1954) 322

Németh Andor 318

Németh István 229, 233, 237, 246, 258, 261, 279, 287, 301, 320, 331, 333

Németh P. István 248, 261, 272, 274, 304, 325, 332

Németh Rudolf 71

Némethy Károly 66

Németország 12, 30, 33, 39, 42, 85, 159

nemzeti becsületbíróság *lásd* bíróság

nemzeti kisebbség

- Olajos Mihály fogalomértelmezése (1953) 306

Nemzeti Parasztpárt 81, 117, 149

választások (1945) 74

választások (1947) 147

Nemzetközi Duna Értekezlet 186

népbíróóság *lásd* bíróság

Népbizottság *lásd még* Népfelszabadító

Bizottság 24

nemzetiségi összetétele Újvidéken (1945) 62

Óbecse, a Katolikus Olvasókörről (1946) 85

törvény (1946) 94

megválasztása a Vajdaságban (1947) 155

szerbiai rendelet a megválasztásukról (1947) 149

választások (1947) 155

a státusukat szabályozó törvény módosítása (1949) 217

megválasztása a Vajdaságban (1949) 223, 225

kultúrpolitikai feladatai (1950) 240

jelöltek Újvidéken (1952) 275

törvény (1952) 266

népegyetem

első előadás Szabadkán (1945) 43

megnyitása Újvidéken (1945) 36

Szabadka (1945) 53

Doroszló (1947) 116

Szabadka (1947) 139, 148

Újvidék (1947) 149

Zombor (1947) 115

a Vajdaságban (1950) 237

Újvidék (1954) 319

Népfelszabadító Bizottság

lásd még Népbizottság 32

Péterréve (1944) 14

határozat a körzeti bizottságok

megalakításáról Vajdaságban (1945) 36

Népfront 17, 65, 125

I. kongresszus (1945) 64

a beíratás kampányjellege (1947) 128

III. kongresszus (1949) 214

magyarok aránya (1950) 17

új neve Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége (1953) 284

Népgondozó Osztály 180

- Népi Ifjúság
 szerbiai III. kongresszus (1949) 211
 népitáncscsoportok 215
 népkölcson 237, 242
 Nép kör, Szabadka 61, 122, 136, 139, 141,
 152, 161, 219, 261, 279, 304, 318, 331
 ifjúsági kultúrosztály közgyűlése
 (1947) 115
 Népművelődési Egyesület, Zenta 116
 Népoktatás 201, 217, 246, 288–289
 első száma (1948) 198
 Népörség, Kanizsa 12, 28
 népszámlálás 171
 Jugoszlávia (1948) 171
 Jugoszlávia (1953) 287
 Népszava 91
 Népszínház, Nagybecskerek 296, 310
 Népszínház, Szabadka
 71, 73, 84, 162, 194, 196, 215, 225, 232–
 233, 239–240, 245, 255–256, 263, 276,
 288, 296–297, 313–314, 324
 fellépés Újvidéken (1946) 89
 operettbemutató (1951) 251
 Népszínház, Zombor 322
 Neradin 283
 Nešić, Isidor 13, 18, 20
 Nešković, Blagoje 39, 186, 190–191
 a Szerbiai Népfront elnöke lett
 (1947) 129
 felvásárlás (1947) 125
 Tito bírálata (1947) 125
 Neumović, Milivoje
 kiutasítása Magyarországról
 (1948) 185
 Nevető rádió 261
 Nikolajević, Milivoj
 213, 236, 254–255, 270–271, 328
 Nimanji, Xavid 171
 Ninković, Nikola 20
 Njegos, Petar Petrović
 137, 139–140, 142, 229
 NKOJ *lásd* Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási
 Bizottsága
- Nothof Károly 312, 316
 Nova Gradiška 200
 Nova misao 284, 287–288, 291, 293, 299
 Novakovics Zsuzsanna 296
 November 29. vállalat, Szabadka 67
 Novikov, Alekszej 93
 Novi Sad *lásd* Újvidék
 Nušić, Branislav
 177, 233, 235–236, 243, 246, 257, 286
- Nyárai Rezső 71
 Nyekraszov, Nyikolaj Alekszejevics 95
 nyelv 312
 nyelvhasználat 16, 28
 Nyíri Éva 293, 316
- Óbecse
 13, 61, 64, 103, 150, 196, 298, 307, 310
 magyarok elhurcolása (1944) 14
 járasi Népbizottság a nemzetiségi
 kérdésről (1947) 118
 választási eredmények (1951) 249
 művésztelep alakult (1954) 328
- Obradović, Miloš 275
 Ognjenović, Milan 185
 ítélet hirdetés a Rajk-perben (1949) 221
- Ókér 152
 Oks, Tatjana 119
 oktatás *lásd* még iskolák
 JKP KB rezolúciója (1949) 226
 Oktatás és Nevelés 198
 Oláh Béla 231, 312
 Oláh György 150
 Oláh Sándor 64, 75, 87, 224, 257, 267, 273
 Olajos Mihály
 13, 18, 52, 84, 87, 93, 201, 207, 209, 213,
 215, 225, 229, 231, 247, 250–253, 255,
 261, 269, 273, 284, 288, 291, 295, 302,
 306, 316
 a Híd felelős szerkesztője (1948) 201
 1848-ról (1953) 293, 295
- Olajos Vince 126
 olaszok Jugoszláviában 189

- Olaszország 147, 170
 Olesa, Jurij 93
 Olovics Alexander 209
 Oluški, Mihajlo
 adorjáni vérengzés (1944) 21
 opera 313
 operett
 bemutató a szabadkai Népszínházban
 (1951) 251
 magyar együttes Újvidéken (1953)
 289–290
 Oprešnik, Ankica 333
 Oprešnik, M. 276
 Orlov, D. 95
 Ormay, Eugen 280
 Orom 94
 Orosháza és Vidéke 112
 Orosz József 178
 Ortutay Gyula 143, 145
 Ostojić, Uroš 302
 Oszipov, Georgije 132
 Osztrogonác Iván 329
 OZNA 12, 16, 23–24, 28, 38, 97

 Önböli András 176
 önigazgatás 293
 Ördög Lajos 130
 Őrszállás 121
 Össz-szláv Bizottság 119, 188
 ötéves terv 134, 143

 Pacsér 141
 Pacsu Károly 55
 Padina 283
 Pajković, Đoka 302
 Pajzs Pál 54, 84, 87, 96, 106, 108, 111
 Palánka
 németek kitelepítése (1944) 12
 Pálffy György
 ítélethirdetés a Rajk-perben
 (1949) 221
 Pálfi Ferencné 93

 Pálfi Teréz 111, 115
 Palics 262, 266, 269, 292, 297, 300, 324
 Palotai Boris 90
 Pancsova
 24, 33, 35, 54, 60, 88, 93–95, 108, 134,
 146, 176–177, 186, 215, 218, 247, 265,
 267–268, 319
 Magyar Munkás Zászlóalj megalakulása
 (1944) 12
 körzeti Népfelszabadító Bizottság
 (1945) 36
 zeneiskola alakult (1949) 220
 Pancsovai Magyar Közművelődési
 Egyesület 193
 Pancsovai Magyar Közművelődési
 Közösség 147
 Panin, Brana 197
 Panova, Vera 246
 Pap Endre 261
 Pap Ferenc 162
 Pap István 191
 Pap József
 108, 124, 139, 145, 155, 163, 261, 273,
 287
 Pap Pál 113
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
 Pápa József 276
 Papp Ferenc 167–168
 Papp Gábor 316
 Papp István 87, 126, 210
 Papp József 97, 100
 Párizs 120
 párizsi békekonferencia 99, 102
 párizsi békeszerződés 120
 Parun, Vesna 315
 Pašićevo *lásd* Ókér
 Pásint Ödön 93, 97
 Paskó Mihály 289
 Pásztor László 210
 pásztorlevél 70
 Pataki László 71, 241, 245, 274, 297

- Patkó 263
 Pavletić, Vlatko 315
 Pečar, Zdravko 77
 Pecesor 94
 Pechán Béla 257, 291, 301, 327, 329
 Pechán Béla ifj. 299
 Pechán József 324, 327
 Pécs 36, 143, 185
 Magyar–Jugoszláv Társaság kiállítása
 (1948) 177
 Pedagógiai Főiskola, Nagybecskerek 325
 Pedagógiai Főiskola, Újvidék
 148, 162, 193–194, 273, 317, 323
 megalakulása (1946) 108
 Magyar Tanszék megnyitása (1948) 192
 Pedagoška stvarnost 332
 Pejin, Isidor 18
 Pélmonostor 155, 216
 Penavin Olga
 131, 166, 241, 243, 246, 255, 261, 267
 Penavin, Velimir 246
 Penezić, Slobodan 302
 Perepatics Pál
 halálra ítélték (1946) 107
 Perić, Marko 103
 Pérics Matild 216
 Perović, Puniša 196
 Pervomajszki, Leonid 113, 148
 Pešut, Vojislav
 elítélték (1948) 172
 Péter László 296
 Péter, II. 11, 21, 34, 36, 65
 Péterréve 25, 116, 186
 ideiglenes Népfelszabadító Bizottság
 megalakulása (1944) 14
 magyarok elhurcolása (1944) 13
 Pétervárad 82, 105
 Petkov, Vladimir 18
 Petkovics Kálmán 233, 236, 261, 299
 Petőfi brigád 33, 37, 59, 172, 276
 megalakulása (1944) 30
 felszámolása (1945) 37–38
 Petőfi Nép kör, Nagybecskerek 243
 Petőfi Sándor
 113, 124, 129, 192, 218, 220, 237, 275,
 285–286, 288, 295
 utcát neveztek el róla Újvidéken
 (1948) 166
 Petőfi Sándor Amatőr Színház, Újvidék 266
 Petőfi Sándor Kultúregyesület, Nagybecskerek
 bábszínház megnyitása (1954) 324
 Petőfi Sándor Kultúregyesület, Újvidék
 275, 295, 332
 Petőfi Sándor Kultúregyesület, Zombor
 261, 275, 285, 332
 Petőfi Sándor Magyar Közművelődési
 Egyesület, Pancsova
 187, 220, 247–248, 279, 286, 312,
 318, 322
 Petőfi zászlóalj 29, 30
 engedélyezése (1944) 26
 Petrányi Ferenc
 elhurcolása (1944) 14
 Petrik Pál 273, 276, 301, 333
 Petrovgrad *lásd* Nagybecskerek
 Petrović, Boško
 179, 236, 241, 255, 301, 306, 327
 Petrović, Dušan Šane 302
 Petrović, Kosta 213
 Petrović, Milan 19, 87, 151
 Petrović, Miloš 26
 Petrović, Nikola 20, 61, 82, 109
 Petrović, Veljko 229, 273, 315
 Petrović, Zoran 328
 Petróc 100, 216, 265
 szlovák népi ünnepségek (1948) 188
 Pijade, Moša
 77, 186, 198, 215, 225, 230, 272, 274
 az Agrártanács tagja (1945) 69
 Pilisi 116
 Piller István 55
 Pintér István 214
 Pintér Sándor 294
 Pionieri
 első száma (1945) 79

- Pionírrjaink 37
- Pionirszka zahradka
első száma (1947) 142
- Pionírújság
37, 163, 204, 227, 243, 258, 280, 306–
307, 327, 333
megjelent első száma (1947) 115
elbeszélés- és verspályázatának
eredményhirdetése (1954) 325
- Piros László 277
- Piskunov, Petar 18
- Pitvaros 133
- Pletikoszich Péter 77
- Pogledi 288, 309
- Polgár András
utcát neveztek el róla Újvidéken
(1948) 166
- Polgári Demokrata Párt
választások (1945) 74
választások (1947) 147
- Polja 319
- Poljaković, Alojzije
elítélték (1948) 172
- Poljopromet
megalakítása (1945) 42
- Pollák György 61
- Polužanski, Dragiša
kisebbségi központi könyvtárak
megalakításának kezdeményezése
(1950) 237
- Poór János 108
- Popa, Vasko 44
- Popić, Ivica 104
- Popivoda, Krsto
a Magyar Kommunista Párt III.
kongresszusán (1946) 105
- Popov, Uroš 18
- Popović, Alimpije 134
- Popović, Boško 131
- Popović, Dušan 329
- Popović, Jovan
90, 158, 217, 224, 265, 299
Budapesten (1945) 74
- Popović, Jovan Sterija 193–194, 240, 243
- Popović, Milan
Szerbia Végrehajtó Tanácsának tagja
(1953) 302
- Popović, Milan L. 11, 38, 73
- Popović, Uroš 13
- Popović, Vladimir 238
- Popović, Zlatibor 50
- Popovics Károly 84
- Poros Anna 233, 261
- Pósa Rózsa 316, 328–329
- Poszvjanszkij 148
- Potisje szerszámgépgyár, Ada 125
- Potkonjak, Milka
újvidéki katonai bíróság
jegyzőkönyvvezetője (1944) 24
- potsdami konferencia 88
- Požarevac 200
- Prága 125
- Prágai Rádió 216
- pravoszláv egyház 162
- Prekajski, Dejan 13
- Prenerék Zsófia 100
- Preradović, Petar 251
- Prešern, France 210, 274
- Prévert, Jacques 312
- Prežihov Voranc 231, 257, 307, 333
- Pribić, Milan 302
- Proletár Magyar Kultúregyesület, Újvidék 211
- Prosveta
kisebbségi könyvkiállítás (1950) 239
- Pucar, Đuro 106
- Pucsa Kálmán 162
- Puhán Sándor 30
- Pulić, Jovan 301
- Pummer Sándor
kivégezték (1947) 115
- Pupačić, Josip 315
- Puriskovics 245
- Puskás Ferenc 245
- Puskin, Alekszandr Szergejevics 90, 220, 239

- Racković, F. 274
 Rác Vince 116, 218–219
 Radaković, Nikola
 adorjáni vérengzés (1944) 21
 Radek György 214
 Rádi István
 magyarországi politikai emigránsok
 újvidéki közgyűlése (1952) 272
 Radičević, Branko 150, 251
 Radics Nándor 132
 Radin, Laza 55
 rádió *lásd még* Belgrádi Rádió; Budapesti
 Rádió; Prágai Rádió; Szabadkai Rádió;
 Újvidéki Rádió
 Budapesti Rádió (1944) 15
 Szabadka (1946) 86
 budapesti új adóállomás (1948) 199
 Prágai Rádió kampánya (1949) 216
 romániai adások (1949) 217, 220
 Újvidéki Rádió (1949) 223
 Rádióiskola 224, 326
 állandósítása az Újvidéki Rádióban
 (1954) 322
 Radisavljević, Dobrivoje
 lemondott (1948) 178
 Radnai György 251
 Radó György 113
 Radojčin, Miloš 213
 Radosavljević, Dobrivoje 330
 Radujkov, Radomir 237
 Radványi János 210
 Raffai Ferenc 180
 Rahmanov, Leonyid 89
 Raičković, Stevan 287
 Rajh, Arnold 302
 Rajh, Pavle 87
 Rajk László
 110, 157, 184, 208, 216, 221–222
 a Magyar–Jugoszláv Társaság alelnöke
 (1947) 117
 a főtárgyalás kezdete (1949) 221
 ítélethirdetés (1949) 221
 letartóztatása (1949) 217
 Rajković, Milutin 197
 Rajk-per 216
 jugoszláv tiltakozójegyzék (1949) 221
 Rakić, Lazar 13
 Rákosi Mátyás
 31, 49, 92, 102, 105, 138, 154, 165, 183,
 187, 191, 217, 223, 261, 263, 271, 274,
 284, 288–290, 317, 329
 találkozó Titóval (1944) 31
 Rakovszky Endre 47
 Ranisavljević, Đ. 231
 Ranković, Aleksandar
 23, 144, 153, 186, 223, 246, 252, 294, 310
 belügyminiszter (1948) 190
 Rápthy János 55
 Récsei László 45
 református egyház
 első kiadványa (1953) 307
 régészet
 ásatások Topolyán (1950) 232
 Reggeli Újság 30, 69
 Régnier, Henri de 279
 Rehák László
 174, 207, 213, 225, 233, 237, 252, 261,
 264, 279, 288, 304, 311, 313, 326, 329,
 332
 a Magyar Szó fő- és felelős szerkesztője
 (1948) 185
 Relić, Petar 87, 302
 Remarque, Erich Maria 279
 Reményi József
 254–255, 257, 265, 273, 276, 279, 283,
 287–288, 293, 318
 Remete Mária 103
 Renoir, Pierre-Auguste 269
 Reök Andor 98
 Reppel Piri 55
 Republika 276, 278, 284, 291, 299
 Révai József 78, 81, 185, 223
 Rex József
 63, 66, 77, 98, 118, 166, 216, 235–236, 320
 Rex Tibor 64, 81, 166
 Rhoidis, Emmanuel 286

- Richter János 71
 Ries István 66
 Rigómező *lásd* Kosovo
 a Vajdaságban (1949) 212
 Rind Károly 48
 Rob Antal *lásd* Rob, Anton
 Rob, Anton 159, 184–185, 196
 a pécsi délszláv tanítótanfolyamon az
 anyanyelvű oktatásról (1947) 143
 parlamentari képviselő lett (1947) 147
 a magyarországi délszlávok bácsalmási
 országos értekezletén (1947) 151
 leváltása a főtitkári posztról (1948) 188
 levele az MDP KB-hoz (1948) 182
 magyarországi politikai emigránsok
 újvidéki közgyűlése (1952) 272
 a magyarországi politikai emigránsok
 egyesületének 2. évi közgyűlésén
 (1953) 300
 Romac, Paško 87, 119, 237, 245
 Román Kultúrszövetség 181
 Románia
 33, 108, 120, 122, 188–189, 193, 234,
 238, 256
 románok
 Libertatea első száma (1945) 54
 a Vajdaságban (1945) 42, 44, 57, 60
 Bucuria copiilor első száma (1946) 108
 Bánátban (1947) 122
 Lumina első száma (1947) 119
 népszámlálás (1948) 171
 a Vajdaságban (1948) 166
 a Vajdaságban (1949)
 a Népfrontban (1950) 17
 népszámlálás (1953) 287
 a Vajdaságban 39
 Rossi, Mario 209
 Rouault, Georges 316
 Rozhlady
 első száma (1952) 265
 Röske 95
 Rubin Péter 144, 204
 Rubinstein Mihály 100
 Rubletzky Géza 78, 82
 Rudenko, Teodor 166, 190
 Rukavina, Ivan 18, 27
 katonai közigazgatás parancsnoka
 (1944) 16
 Ruma 103, 118, 214
 ruszinok 41, 105
 keresztúri gimnázium megnyitása
 (1945) 36
 Ruszke szlovo első száma (1945) 58
 a Vajdaságban (1945) 57, 60
 Pionirszka zadržadka első száma
 (1947) 142
 a Vajdaságban (1947) 157
 a Vajdaságban letelepedésük 200.
 évfordulója (1947) 148
 népszámlálás (1948) 171
 a Vajdaságban (1948) 181
 a Népfrontban (1950) 17
 népszámlálás (1953) 287
 Ruszka Matka 181
 Ruszke Szlovo
 első száma (1945) 58
 Ruzsicska Pál 174, 237
 Saffer Pál
 240, 242, 250, 255, 261, 265, 284, 290,
 299–301, 303, 307, 309–311, 313, 315–
 316, 320, 322, 324, 327, 332
 Sáfrány Imre
 167, 270–271, 287, 293, 295, 299, 306,
 315, 320
 Sajkásgyörgye 105
 Sajkáslak 24
 sajtó
 törvény (1945) 68
 jugoszláv törvénymódosítás (1948) 200
 Šaletić, Miloš 213
 Šamac–Szarajevó vasútvonal 131, 142
 Sándor János 254

- Sándor Lajos
a Vajdasági Egységes Szakszervezetek
Tartományi Bizottságának tagja
(1947) 131
- Sándor Pál 132
- Sántha Sándor 71, 294
- Šantić, Aleksa 93, 273
- Sárga csikó 264, 279, 310
- Sárga rózsa 312, 318
- Sári bíró 84
- Sárkány Szilveszter 295, 315, 324, 333
Goli otokon (1949) 218
- Sárosi Károly 233, 245, 261, 263, 278, 293
- Sartre, Jean Paul 211, 301
- Sauer László 329
- Sauerborn Ilona 50
- Schneider Dániel 329
- Schubert, Franz 290
- Sebestyén Mátyás
209, 216, 236, 257, 261, 273
- Sebestyén Pál 92, 153
- Sefcsics Mici 71
- Sekić, Dušan 286
- Sekulić
lemondott Vajdaság Legfelsőbb
Bíróságának tagságáról (1948) 197
- Sekulić, Ante
elítelték (1948) 172
- Sekulić, Jakov 13
- Sellye 29
- Senčanske novine – Sentai Újság 14
- Senić, Andrija 126
- Sernec, Dušan 36, 37
- Sesztán József 56
- Sevdić, Jovan 255
- Sever, Szabadka 188
- Šević, Aleksandar 87, 118
- Shakespeare, William 211, 288
- Shaw, George Bernard 219, 243
- Siflis Imre 49, 162
- Siflis Irma 297
- Siflis István 170
- Sík Endre 303, 305, 326–327
- Šimić, Antun Branko 254
- Simić, Stanoje
33, 105, 123, 125, 127–128, 130, 144,
178, 190
- Simin, Magda *lásd* Boschán Magda
- Simon István 131
- Simon Pál 131
- Simon, Pierre Henri 322
- Sinanović, Stevan 197
- Sinclair, Upton 240
- Sinkó Ervin
124, 145, 148, 150, 158, 163, 204, 209,
217, 224–225, 231, 234–237, 240–243,
251–252, 257, 261, 265, 270, 273–274,
280, 283, 286–287, 292–295, 297–299,
301–302, 306–307, 309, 312, 314–316,
318, 320, 324
- Sinkó Irma 240, 254, 280
- Sinkó István 211, 241, 328
- Sinkovics Dezső 33
- Sinkovics Péter 178
- SKOJ *lásd* Jugoszláv Kommunista Ifjúsági
Szövetség
- Sloboda című lap, Budapest 57
- Sloboda–Szabadság 14
- Slobodna Vojvodina 30, 70, 170
- Smolej, Jože 316
- Šnajder, Đuro 315
- Sobčak, Franjo 166
- sokácok 48
- Soldatić, Dalibor 300, 305, 313, 326
- Solin 226
- Sólyom István 97
- Somogyi János 30
- Somogyi Pál 217
- Soretić, Roman 213
- Sostarec Ferenc 330
- Sosztakovics, Dmitrij 132
- Sóti Ferenc 90, 96, 111, 115
a Vajdasági Egységes Szakszervezetek
Tartományi Bizottságának tagja
(1947) 131

Sóti Pál

17, 29, 41, 59, 64, 75, 87, 96, 106, 112,
115, 153, 170–171, 179, 186, 197, 203,
212, 213–214, 229, 247–248, 270–271,
274, 295, 302

a Vajdasági Népfront alelnöke
(1946) 106

a Szerbiai Népfront Végrehajtó
bizottságának tagja lett (1947) 129

Szerbia Képviselőházában a magyarság
helyzetéről (1947) 117

magyarországi politikai emigránsok
újvidéki közgyűlése (1952) 272

Sovén Károly 312

Sörös Mihály 53

Spahić, Sofija 95, 100, 108, 113, 148

Spasojević, Nina 3, 199

spekuláció 43

Spevák, Juraj 197, 213, 219, 302

Sportújság 238

Srbulj, Jovan 276

Sremac, Stevan 255, 280

Sremska Mitrovica 215

körzeti Népfel szabadító Bizottság
(1945) 36

Stadler Aurél 257, 293, 316, 333

Stadler Aurél ifj. 273, 279

Štajer Martin 220

Stájerország

az Igaz Szó a szlovén kisebbségről
(1947) 129

Jugoszlávia területi igénye (1947) 117

Stajić, Mara 213

Stambolić, Petar

97, 190–191, 194–195, 198, 203, 208,
230, 302

Stangliczky János 148

Stanić, Stanko

elítelték (1948) 172

Stankov, Pera 213

Stanković, Borisav 280, 287, 307

Stanković, Siniša 179

Stantić, Šime

elítelték (1948) 172

Stari, Anton *lásd* Sztári Antal
statútum

Vajdaság (1948) 179, 198

Štefan, Florika 245, 332

Steinfeld Sándor

71, 84, 87, 90–91, 93, 95–97, 100, 103,
105, 108, 112–113, 115, 124, 126, 139,
143, 150, 157–158, 163, 171, 201

Híd felelős szerkesztője (1945) 73
leváltása (1948) 185

Steinitz Tibor

82, 157, 175, 218, 225, 230, 235, 243,
261, 269, 329, 332

Stepinac, Alojzije 55, 70, 108, 279

Sterbik János 48, 275

Sterbik József 48

Stevan Sremac Amatőr Színház, Zenta 316

Stilinović, Marijan 153

Stojadinović, Miloje 179

Stojanović, Sreten 302

Stojkov, Aleksandar 13, 18

Stojković, Ljubomir 216

Stražilovo 273, 276, 279, 283

Strelitzky Dénes 61, 112, 115, 122

Strindberg, August 255

Šubašić, Ivan 11, 16, 36–37

Subotić, Slobodan 26

Subotički, Dušan 71

Sulhóf József

83, 90, 97, 100, 103, 106, 108, 113, 119,
124, 132, 139, 145, 148, 150, 183, 201,
211, 231, 236, 241–242, 246–247, 249,
251, 254, 255, 257, 261–262, 265, 279,
286–287, 297, 301, 303–304, 307, 322,
327, 330, 333

Sulzberger, Leo 241

Sulyok Dezső

a határon túli magyarokról (1946) 93
a Szabad Nép reagálása beszédére
(1946) 85

- Šuman, Zvonimir 216
 Supek, Rudi 309
 Suplyák *lásd még* Ludas 283
 Surányi Antal 214
 Süveges Eta, M. 328–329
 Švabić, Mihajlo 302
 Svedočanstva 276, 287
 Svetozar Marković Szakszervezeti
 Kultúregyesület, Újvidék 289
 magyar operettegyüttes (1953) 290
 Svraka Antal 125
 Symposion 319
- Szabad Nép
 78, 81, 116, 138, 154, 184–185, 332
 Sulyok Dezső beszédéről (1946) 85
- Szabad Szó 81
- Szabad Vajdaság 29, 45, 51–52, 54, 60
 első száma (1944) 30
 nevét Magyar Szóra változtatta
 (1945) 71
 szerkesztősége költözött (1945) 69
- Szabadka
 15, 22, 29, 40, 52, 57, 59, 67, 73, 92, 96,
 103, 115–116, 131, 140, 146, 148–149,
 155, 159, 161, 167, 172, 178, 182, 190,
 194, 196, 201, 207–208, 215–216, 218,
 224, 231, 240, 270, 277, 283, 285, 289,
 292, 297, 310, 313, 318, 328–329
 Vörös Hadsereg bevonulása (1944) 14
 elemi iskolák (1945) 53
 körzeti NépfelSZabadító Bizottság
 (1945) 36
 tüntetés Triesztért (1946) 90
 mezőgazdasági szakiskola (1947) 155
 népszámlálás (1948) 172
 tanítóképző magyar tagozatának
 önállósulása (1948) 194
 választási eredmények (1951) 249
 népszámlálás (1953) 287
 állandó kiállítási terem megnyitása
 (1954) 325
- Szabadka Sándor 120, 264
- Szabadkai Írók Klubja
 magyar csoport első összejövétele
 (1949) 217
 megalakult (1949) 216
- Szabadkai Opera 240, 245–246, 319
- Szabadkai Rádió 86
- Szabadságdalok 113
- Szabó Ferenc 13
- Szabó Gizella 201
- Szabó György, B.
 46–47, 64, 75, 96, 111, 183, 227, 229,
 231, 233, 237, 241, 246–247, 250–252,
 255, 257, 261, 265, 273, 276, 278–279,
 284–285, 288–289, 292, 294–295,
 297–299, 303–304, 306, 312, 315, 320,
 322–324, 327, 332–333
- Szabó Ida 112, 115, 149, 170, 197, 203, 209
 a Vajdasági Egységes Szakszervezetek
 Tartományi Bizottságának tagja
 (1947) 131
- Szabó István 296
- Szabó István, B. 102
- Szabó József 61
- Szabó Miklós 302
- Szabó Pál 159
- Szaján 310
- Szakasits Árpád 129, 152, 158, 174
- Szalai András
 ítélethirdetés a Rajk-perben (1949) 221
- Szalai István 115, 224, 245, 261
- Szalai József 84, 93, 216
- Szálas Ferenc 15, 28, 271
- Szalma Mátyás 283
- Szaltikov-Scsedrin, Mihail Jevgrafovics 150
- Szandzsák NépfelSZabadító Antifasiszta
 Tanácsa 38
- Szanka-Horvát Ferenc 162
- Szántó Árpád 97
- Szántó János 129
- Szántó Mihály 103
- Szántó Rózsi 119

- Szántó Zoltán
 110, 119–124, 127–130, 133, 135–136,
 138, 140–142, 144–146, 150–151,
 153–155, 158, 161–163, 165, 169, 178,
 180–181 183, 187
 a Magyar–Jugoszláv Társaság
 közgyűlésén (1947) 117
 követként Belgrádba érkezett
 (1947) 118
 visszarendelték Budapestre (1949) 208
- Szarvas János 214, 297
- Szász Ágnes 319
- Szauer Jelena 178
- Szauer László 178, 201
- SZEB *lásd* Szövetséges Ellenőrző Bizottság
- Szebele, Gyuro 294
- Szécsenfalvi Ferenc 140
- Szeged 42
- Szegedi Emil 128
- Szegedi Mária 239, 241
- Székely József 117
- Székely Sándor 87, 100
- székelyek 12, 54
- Székelykeve 220
 beszolgáltatás (1946) 111
- Szekeres János 108
- Szekula András 261
- Szelencse 105
- Szeli István 166, 299, 309
- Szemjonov, Szergej 95
- Szenes György 87, 97
- Szenteleky Kornél 237, 297
- Szentendre
 felavatták Jakov Ignjatović
 emléktábláját (1948) 182
- Szentgyörgyi István 53
- Szenhubert 276
- Szent István-i állameszme 192, 317
- Szentlászló 246
- Szép István
 a Vajdasági Egységes Szakszervezetek
 Tartományi Bizottságának tagja
 (1947) 131
- Szép Szó 319
- Szerb Nemzeti Színház, Újvidék 328
- Szerb Népköztársaság Kulturális
 Egyesületeinek Szövetsége 171
- szerbek
 népszámlálás (1948) 171
 a Népfrentban (1950) 17
 népszámlálás (1953) 287
- Szerbia Képviselőháza 326, 332
 a Vajdaság csatlakozása Szerbiához
 (1945) 41
 alakuló ülés (1953) 302
 törvény az újvidéki
 Bölcsészettudományi Kar
 megalapításáról (1954) 319
- Szerbiai Íróegyesület *lásd* Szerbiai Írószövetség
- Szerbiai Írószövetség
 megalakulása (1947) 131
 évi közgyűlése a kisebbségi írókról
 (1949) 211
- Szerbiai Képzőművészek Egyesülete
 241, 314
- Szerbiai Kommunista Párt 40
 alakuló kongresszus (1945) 47
- Szerbiai Kultúregyesületek Szövetsége
 211, 217, 237
- Szerbiai Újságírók Egyesülete 174
- Szerbmilitics 121
- Szerémség 81, 97, 104
- Szerencsés József 328–329
- Szergejev, Nyikolaj 106
- Szerjocsin, Koszta 93
- Szics Kata 53
- Sziklai 184
- Szikora István 97
- Szikra Nyomda 166
- Szikra Sándor 57
- Szilágyi László 296
- Szilágyi Mária 316
- szimfonikus zenekar, Zenta 330
- Szimin-Bosán Magda *lásd* Boschán Magda
 színház *lásd még* Járási Magyar Népszínház,
 Topolya; Népszínház, Nagybécskerek;

- Népszínház, Szabadka; Népszínház,
Zombor 53
első magyar színielőadás (1945) 33
számuk a Vajdaságban (1949) 215
terve Újvidéken (1953) 294
- Színpad 215
- Színpadunk 279
- Szirmai Károly
236, 245, 254–255, 261, 265, 267–268,
273, 278–280, 284, 286, 288, 293, 301,
306, 310, 312, 315–316, 318, 324
- Szivác
magyarok meggyilkolása (1944) 21
- Skorenovac *lásd* Székelykeve
- SZKP *lásd* Szerbiai Kommunista Párt
- SZKP(b) 174, 177–179, 180–181
- Szláv Antifasiszta Liga 85
- Szláv Kongresszus 111
- Szlávnity Mária 246
- Szlovák Matica 187
- szlovák népfelszabadító rohambrigád 23
- szlovákok 39, 100, 105
Hlas ľudu első száma (1944) 17
Pionieri első száma (1945) 79
népszámlálás (1948) 171
a Népfrontban (1950) 17
Rozhlady első száma (1952) 265
népszámlálás (1953) 287
Magyarországon 36
a Vajdaságban 39, 187
- szlovének
Vas megye (1944) 27
- Szocek Imre 56
- Szociáldemokrata Párt
választások (1945) 74
- Szocialista Párt
munkájának felújítása (1945) 74
- Szocialista Szövetség *lásd* Dolgozó Nép
Szocialista Szövetsége
- Szolga József 214
- Szombathelyi Ferenc
halálra ítélték (1946) 107
- szótár
szerbhorvát–magyar nagyszótár
kezdeményezése (1954) 323
- szótárbizottság 323
- Szovjetunió
14–15, 107, 172, 189, 221, 236, 239,
256, 264, 285
barátsági szerződés Jugoszláviával
(1945) 42
- Szóllósi László 115
- Szóllósi Mihály 87
- Szóllósi Vágó László 296
- Szőnyi Hermina 47
- Szőnyi István 96, 178
- Szőnyi Mihály 175
- Szőnyi Tibor
ítélethirdetés a Rajk-perben
(1949) 221
- Szőreg 27
- Szőts László 48
- szövetkezet 27, 44, 72, 86, 88, 120, 286
- Szövetséges Ellenőrző Bizottság 38, 70, 73,
88–89, 95, 105
jugoszláv katonai missziója
megérkezett Budapestre (1945) 38
- Sztálin, Joszif Visszarionovics
14, 59, 93, 138, 167, 172, 174, 264, 268,
285–286, 299
százalékos megállapodás (1944) 13
jugoszláv–bolgár–albán föderáció
(1948) 169
halála (1953) 285
- Sztáncsics András 288, 299
- Sztankay Zoltán 177
- Sztapár 86, 88
- Sztári Antal 126, 175
Vajdaság Legfelsőbb Bíróságának tagja
lett (1948) 197
- Subotica *lásd* Szabadka
- Szücs Miklós 108, 132, 142, 145
- Szücs Vilmos 309
- Szvetlov Iván 84
- Szviridov, Vlagyimir Petrovics 105

- Tadić, Ruža 237, 302
 Tadić, Žika 286
 Tadijanović, D. 273
 Tájékoztató Iroda
 149, 151, 177, 179–186, 188, 190–192,
 195, 197, 203, 207–209, 212, 220, 223,
 233
 magyar elítéltek (1949) 218
 Tajgin Iván 108
 Takács András 130
 Takács Ferenc 25
 Tallián József 73
 Talpai János 84, 93
 tanfelügyelők
 szemináriuma Palicson (1954) 324
 tanítóképző 146, 196, 317
 magyar tanulók konferenciája
 Szabadkán (1946) 82
 magyar tanítóképző megnyitása
 Újvidéken (1947) 148
 Szabadka, részvétel a munkaakción
 (1947) 131
 Szabadka (1948) 194
 szabadkai magyar önállósult
 (1948) 194
 Újvidék (1948) 191
 Újvidék (1949) 224
 számuk Szerbiában (1950) 230
 Szabadka (1954) 317
 Tanjug
 117, 138, 142, 184–187, 197–198, 272
 tankönyv
 120, 122, 169, 192, 194, 225, 227, 263,
 311, 323
 Tanók József 329
 tanterv 169, 287, 292, 297
 Tardi János
 nemzeti becsületbírótság tagja
 (1945) 45
 Tarle, Eugène 100
 Társaság a Kulturális Együttműködésért a
 Szovjetunióval
 megalakult Újvidéken (1945) 44
 Tartaglia, Guido *lásd* Tartalja, Gvido
 Tartalja, Gvido 103
 Tatarescu, Gheorghe 92
 Téglás Margit 119
 Tekijaški, Vela 193
 Tél József 257, 265
 Teleki Júlia 289
 telepések *lásd* telepítés
 telepítés 67–69, 78, 90, 94, 162
 telepések első csoportja Újvidéken
 (1945) 69
 a Magyar Szó a Vajdaság demográfiai
 átalakulásáról (1946) 83
 telepes falvak építése (1946) 94
 befejezése a Vajdaságban (1947) 145
 telepések mezőgazdasági kultúrája
 (1947) 121
 telepések támogatása (1947) 115
 telepes falvak építése (1947) 139
 jugoszláv törvénymódosítás (1948) 200
 Tell Péter 261
 Temerin
 86, 99–100, 140, 144, 167–168, 191,
 254, 288, 301, 328
 magyarellen es atrocitások (1944) 20
 Temesi járás 330
 Temesvár 15
 Teodorović, Đorđe 171
 Tepavac, Mirko 325
 Terék Márton 162
 Tesényi Gyula 30
 Teslić, V. 224
 Testvériség 271
 Testvériség–egység Könyvkiadó Vállalat
 70, 252, 257, 269, 273, 288, 291–293,
 296, 299, 306, 331
 megalakult (1951) 252
 tankönyvkiadás (1953) 297
 Testvériség–egység Lap- és Könyvkiadó
 Vállalat 166, 170, 218, 225, 246, 250
 Tetmajer, Kazimir P. 265
 Thomka Károly 24

- Thurzó Lajos
95, 102, 106, 108, 113, 118, 124, 142,
145, 148, 158, 201, 219, 221, 227, 229,
235, 241, 243, 288, 307
- Tihonov, N. 209
- Tijardović, Ivo 240, 246
- Tikvicki Iván 167
- Tikvicki, Géza 188, 302, 317
- Tildy Zoltán 131, 139, 143, 152, 186
a Magyar–Jugoszláv Társaság
közgyűlésén (1947) 117
- Tildy Zoltánné Gyenis Erzsébet 59
a Magyar–Jugoszláv Társaság elnöke
(1947) 117
- Tili József 172
- Tiller Ferenc
meggyilkolása (1944) 22
- Tímár Ferenc *lásd* Tiller Ferenc
- Timofejev 124
- Timok-völgyi románság *lásd* vlahok
- Tisza 284
hajózás (1953) 305
- Tiszakálmánfalva 283
magyarellenés atrocitások (1944) 20
magyarok elhurcolása (1944) 20
- Tiszavölgyi-Szonomár László 162
- Titel 49, 130
- Tito–Šubašić egyezmény
11, 16, 34, 37, 74
2. aláírása (1944) 21
- Titiz József 288
- Tóba 146, 318
- Todorov Miloš 196
- Todorović, Mijalko 190, 327
- Tokai Mariska 54
- Tolbuhin, Fjodor Ivanovics 36
- Toldi György 240
- Tolnai Lajos 251
- Tolsztoj, Lev Nyikolájevics 209, 224, 233
- Tolvai István 185
- Toma János 224
- Tomán László 233, 249, 251, 261
- Tomić
letartóztatása Magyarországon
(1948) 184
- Tomka Gábor 37, 234
- Topolya
27, 141, 148, 161, 167–168, 172–173,
178, 241, 310, 324
gimnázium megnyitása (1945) 34
járási pártbizottság a beszolgáltatásról
(1947) 132
színház megalakulása (1949) 210
választási eredmények (1951) 249
művésztelep (1954) 328
- Torbica, Lazar 197
- Torda 131
- Torontálvásárhely
16, 54, 113, 240, 265, 268, 290
- Tošović, R. 293
- Tót Ede 314
- Tóth Aladár
a Magyar–Jugoszláv Társaság alelnöke
(1947) 117
- Tóth Bálint 167, 184
- Tóth István 125
- Tóth József 86, 100, 167–168, 254
- Tóth László 301
- Tóth Sámuel 16
- Tömörkény István 233, 251, 275
- Törökbecse 146
- Törökkanizsa
művésztelep alakult (1954) 328
- Töröktopolya 276
- törvény
az ipari magánvállalatok
államosításáról (1946) 110
vallási közösségek jogállása (1953)
290
- Trajber, Karel 220
- Trideset dana 87
- Trieszt 53, 70, 72, 94, 326
- Trifković, Kosta 243
- Trifu, Aurel 213, 302
- Trilnik, Mojsije 131

Tripolsky Géza 270, 273

Trumić, Stojan 333

TSK, Temerin 99

Turkály József 120

Tusnek Ottília 332

Tűz Imre 237

UDB *lásd* Állambiztonsági Igazgatóság

Udicki, Svetozar 156

Uhland, Ludwig 273

Új Barázda Szövetkezet, Ada 320

Új Hírek 151

Új Symposion 319

Ujević, Tin 269

Újhelyi György

Jugoszláviába menekült (1952) 272

Újlaki Frigyes 240, 320

Újvidék

12, 19–20, 23–24, 26, 29–31, 56, 60,
62, 66, 69, 73, 77, 82, 86, 91, 98, 103,
115–116, 118, 131, 134–135, 140, 143,
156–157, 159, 162, 165–168, 170, 175–
176, 179, 190, 201–202, 211, 214–215,
218, 237–240, 264, 289–290

JNFK bevonulása (1944) 19

magyar hatóságok evakuálása
(1944) 11

magyarok meggyilkolása (1944) 19

magyarok száma (1944) 25

körzeti Népfelszabadító Bizottság
(1945) 36

Népegyetem megnyitása (1945) 36

ítélethirdetés Szombathelyi és társai
perében (1946) 107

Pedagógiai Főiskola megalakulása
(1946) 108

első mezőgazdasági kiállítás (1948) 195

magyar főgimnázium (1948) 192, 194

magyar főgimnázium megnyitása
(1948) 190, 192

magyar tanítóképző bővülése
(1948) 194

pedagógiai főiskola jelentkezői
(1948) 194

utcanekvek megváltoztatása (1948) 166

magyarországi politikai emigránsok
közgyűlése (1952) 272

újvidéki megállapodás

szerbhorvát nyelv (1954) 330

Újvidéki Rádió

211, 213, 223, 240, 291, 294, 311,
317–318, 328–329, 332

megkezdte műsorát (1949) 224

bemondók felvétele (1950) 230

hangjátékbe mutatók (1950) 239

műsoridő bővülése (1950) 238

Ukrajna 189, 256

Kárpát-Ukrajna hozzácsatolása
(1945) 61

Ulreich Irén 331

ULUS *lásd* Szerbiai Képzőművészek

Egyesülete

Umek Miklós 275, 289

Umetnost 293

Urbán János

236, 257, 261, 265, 284, 293, 306–307,
316, 327, 329, 331

USA *lásd* Amerikai Egyesült Államok

USAOJ *lásd* Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság

Egyesült Szövetsége

USAOV *lásd* Vajdasági Antifasiszta Ifjúság

Egyesült Szövetsége

usztasák 40, 172

útlevél 188

Ürményháza 310

Váci Imre 126

Vadóc Lajos 170, 179

Vajdaság 40, 121, 198–199

határa Horvátországgal (1945) 61

határozat a Szerbiához csatlakozásról
(1945) 40

törvény a VAT megalakulásáról
(1945) 69

- Vajdaság Legfelsőbb Bírósága 44, 78, 197
- Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni
Bűncselekmények és Kihágások Elítélését
Végző Bíróság 44
- Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága 40
- Vajdasági Antifasiszta Ifjúság Egyesült
Szövetsége 55
- Vajdasági Dolgozó Nő 107
- Vajdasági Fő Népbizottság 66
- Vajdasági Iparkamarai Híradó 145, 152
- Vajdasági Képviselőház 301
- Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége
169, 181, 238, 325, 329–330
- a Magyar Osztály körlevele (1948)
189
 - kezdeményező bizottság alakult (1948)
175
 - Magyar Osztály könyvtárostanfolyama
(1948) 202
 - Magyar Osztály tanácskozása
Újvidéken (1948) 201, 202
 - megalakult (1948) 179
 - az újvidéki szervezet megalakulása
(1948) 179
 - a zombori szervezet megalakulása
(1948) 179
 - a Híd mint a Magyar Osztály közlönye
(1949) 212
 - évi közgyűlés (1949) 212
 - Magyar Osztálya az előadók aktívájáról
(1949) 225
 - drámapályázat (1950) 237
 - keretében megalakult a Magyar
Kisebbségi Írók Klubja (1950) 236
 - Magyar Osztály átszervezése
(1950) 229
 - Magyar Osztály felhívása (1950) 229
 - Magyar Osztály színjátszó vetélkedője
(1950) 231
 - Magyar Osztály tanácskozása a
kultúregyesületek vezetőivel
(1950) 229
 - a Magyar Osztály új neve Magyar
Kultúrtaács (1951) 247
 - Magyar Osztály értesítése (1951) 247
 - Magyar Osztály falukutató csoportjai
(1951) 246
- Vajdasági Legfelsőbb Bíróság 44
- Vajdasági Magyar Csoport, Montevideo 118
- Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság
267, 269, 275–276
- Ady-emlékest Újvidéken (1952) 264
 - megalakulása (1952) 261
 - tanácskozás Krleža írókongresszusi
beszédéről (1952) 274
 - közgyűlés (1953) 288
 - vezetőség (1953) 288
- Vajdasági Magyar Közművelődési Közösség
megalakult Nagybecskerekén
(1945) 46
- Vajdasági Magyar Kultúrszövetség *lásd még*
Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség
93, 103, 106, 115, 117–118, 120, 123,
125, 131, 133–134, 137, 139, 142, 145–
146, 148, 156, 159, 162, 169
- alakuló közgyűlés Újvidéken
(1945) 63
 - I. évi közgyűlés (1946) 111
 - Nyilatkozat (1946) 97
 - Tanácsának IV. ülése (1946) 95
 - Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetségre
váltottatta nevét (1947) 147
 - Tanácsának V. ülése (1947) 115
 - Tanácsának VI. ülése (1947) 126
 - új székházba költözött (1947) 131
- Vajdasági Magyar Kultúrtaács *lásd még*
Magyar Kultúrtaács
- Vajdasági Magyar Népszínház, Szabadka 96,
116, 136–137
- Népszínház néven egyesült a Horvát
Népszínházzal (1951) 245
- Vajdasági Magyar Nyelvűvelő Tanács 218
- Vajdasági Méhészet
első száma (1946) 106

- Vajdasági Múzeum 224, 246, 266
 Vajdasági Műkedvelő Színházak Szövetsége
 129, 135, 177
 jóváhagyás (1946) 106
 megalakult (1946) 111
 Vajdasági Nemzeti Színház 193
 Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság
 34, 36, 48, 57–58
 határozat a körzeti Népfelszabadító
 Bizottságok megalakításáról
 (1945) 36
 új neve Vajdasági Fő Népbizottság
 (1945) 66
 Vajdasági Pedagógiai Társaság 198
 Vajdasági Színház 194
 Vajdasági Szövetkezeti Szövetség 44, 86
 vak urna 75, 230, 248–249
 választások 107, 167, 283, 300, 302, 304
 Magyarország (1945) 74
 Népbizottságok, Jugoszlávia (1945) 62
 parlamenti Jugoszláviában (1945) 74
 a Vajdaság (1945) 57
 Szerbia (1946) 109
 Népbizottságok Szerbiában (1947) 149
 Népbizottságok a Vajdaságban
 (1947) 155
 Népfront (1947) 128
 parlamenti Magyarországon
 (1947) 147
 Vajdasági Képviselőház (1947) 156
 Népfront (1948) 17
 Népfront a Vajdaságban (1948) 167
 Népbizottságok (1949) 223, 225
 Jugoszláv Képviselőház (1950) 230
 parlamenti Szerbiában (1951) 249
 Kikindai járás (1952) 276
 választói névjegyzék 128
 Vanderer Pál 273
 Vándori András 275
 Várady Imre 46
 Várady József 126, 175
 Varga István 30, 64, 75, 150, 296–297, 314
 Varga Jenő 87, 90, 119, 139, 142, 148
 Varga Lajos 98
 Varga László 131, 270, 293, 295, 299, 329
 vita 1848-ról (1953) 293
 Varga, Gyura 213, 263
 Várnai Zseni 95, 157
 Városi Állami Levéltár, Zenta
 megalapítása (1952) 264
 Városi Könyvtár, Nagybecskerek 132
 Városi Múzeum, Szabadka 224
 megnyitása (1948) 201
 Városi Múzeum, Zenta
 270, 273, 284, 298, 321, 325
 Vas Sándor 116
 Vas Zoltán 112
 Vasić, Franjo 166
 Vasiljev, Lazar 178
 Vasović, Mandica 19
 Vas-Zoltán Péter 153, 194
 Vasziljevcska, Vanda 155
 Vatikán 55, 108, 222
 diplomácia kapcsolatok megszakadása
 (1952) 279
 Vébel Lajos 171, 246, 251, 261
 Végh Sándor
 126, 201–202, 207, 213, 217, 219, 237
 vegyes házasság 163
 németek mentesítése a
 vagyonelkobzástól (1945) 58
 német házastársú magyarországi
 szlávok kitelepítése (1946) 84
 Velebit, Vladimir
 37, 77, 120, 127–128, 151–154, 174
 Venezia Giulia Julia tartomány
 Verbász 214, 312, 316, 329
 Vereckei Imre 53
 Veres Iván 163, 187, 210
 Veres Péter 81, 152
 a Magyar–Jugoszláv Társaság alelnöke
 (1947) 117
 Verner Imre 18
 Verőce 216

- Versec
 30, 54, 146, 150, 166, 181, 215, 217–218, 231, 322
 németek kiirtása (1944) 15
 Vörös Hadsereg és JNFK bevonulása (1944) 12
 németek szervezkedése (1951) 253
 Vértés Árpád 170
 Veselinov, Jovan
 29, 31, 35, 39–41, 66, 97, 165, 201, 227, 302
 Szerbia kormányának alelnöke (1948) 178
 Veselinović, Janko 280
 Veternik *lásd* Hadikliget 12
 vezetéknév-változtatás tilalma 35
 Vianu, Tudor 122
 Viczey Lajos 50
 Vidám est 238, 263, 290
 Vidić, Dobrivoje
 97, 189, 202, 209, 211–212, 215, 219, 237
 Vilfan, Jože 101
 Villány 140
 Vinárics József 310
 Vinaver, Stanislav
 Bartók Béláról (1954) 324
 Virág István 98
 Virág Mihály 296
 Virágh István 25
 Virković, Ivan 55
 Virovitica *lásd* Verőce
 Visinszkij, Andrej Jarmarjevics 222
 Visnyovszki Lajos 316, 329
 Vitez, Grigor 221
 Vitkai Gyula 312
 Vjesnik 162
 vlahok 122
 Vlahović, Veljko 214, 324
 Vlaj Lajos 139, 276
 Vlajković, Radovan 302
 Vojlovica *lásd* Hertelendyfalva
 Vojvodić, Maniša 276
 Volinszki, L. 93
 Volosinovo *lásd* Törökbecse
 Vondra Gyula 100, 130, 144, 200, 254
 Völgységi Telepesek Központi Szövetkezete 77
 Vörös Hadsereg 37, 59, 111
 Vörösbaranyi Zoltán 210, 233, 251, 261
 Vörösmart 116
 Vörösmarty Mihály 278
 Vörösvári Heinz Vilmos *lásd* Vörösvári Vilmos
 Vörösvári Vilmos 251, 261, 295, 324
 Vraz, Stanko 251
 Vujčić Laszowszki, Ivanka 257
 Vujić, Darinka 103
 Vujkov, Balint 179, 213
 Vuković, Franjo
 elitelték (1948) 172
 Vuković, Petar
 Vujović, Milo 13, 15
 Vuk Dragović, Mihajlo 171
 Vukajlović, Branko 302
 Vukanović, Tatomir 24
 Vukmanović, Svetozar 190
 Vukmirović, Dmitar 191
 Vukosavljević, Sava 215, 236
 Vukosavljević, Sreten
 az Agrártanács tagja (1945) 69
 javaslata a magyarok kitelepítésére (1945) 43, 71
 Vuković, Marko 167
 Weigand József
 120, 210, 215–216, 219, 235, 243, 247, 261
 Wellner Albert 119
 Weltbühne 230
 Werner Mihály 15
 Würtz Mihály 53

- Za Ljudsko Zmago 326
- Zágráb 54, 57, 82, 112, 139, 145, 274
 katolikus püspökök értekezlete (1945)
 Tito beszéde a föderális
 berendezésről (1945)
- Zákány Antal *lásd* Zvertyel Antal
- Zalka Máté 155
- Zamenhof, Ludwig 269
- Žanko, Miloš 331
- Zára
- ZASAVOJ *lásd* Vajdasági Szövetkezeti
 Szövetség
- Závodszi Margit 168
- Zečević, Vlada
- Zemjatin, Nyikolaj 148
- zeneiskola 196, 297, 317
 Szabadka (1948) 194
- Zenta
 13–17, 19–21, 23–24, 112, 115–116,
 126, 130, 141, 149, 161, 180, 190–191,
 215, 231, 241, 271, 273, 284, 298, 310,
 312, 328–330
 magyar gimnáziumi tagozatok
 engedélyezése (1945)
 magyar tanítótanfolyam (1945)
 szimfonikus zenekar (1946) 88
 zeneiskola alakult (1946) 103
 Városi Kultúregyesületek Szövetsége
 (1948) 177
 választási eredmények (1951) 249
 Városi Állami Levéltár megalapítása
 (1952) 264
 művésztelep (1954) 328
- Zentai Művésztelep
 270–271, 273–274, 295, 298, 300, 314,
 321, 324–325
- Zentai Újság 13
- Ziherl, Boris 288, 293
- Zilahy Lajos 276, 279
- Zimony 263
- Živa, Aleksandar
 a Vajdasági Népfrent elnöke
 (1946) 106
- Živković, Mirko 216
- Zlatarić, Jerko
- Zogović, Radovan 93, 109, 113, 118, 124
- Zola, Émile 278
- Zombor
 19, 30, 97, 115, 118, 148, 167, 207, 215,
 231, 240, 264, 275, 300, 310, 313, 318,
 328
 partizánok bevonulása (1944) 18
- Zombori Gyula
- Zöldy Márton
 a SZEB kérte kiadását (1946) 88
 halálra ítélték (1946) 107
- Zrenjanin *lásd* Nagybecskerek
- Zrenjanin, Žarko 106
 emlékművének leleplezése (1952) 268
- Zrínyi Miklós 299
- Zubkov, Joszip 145
- Žujović, Sreten 153, 174, 178, 186, 198
 kizárás a JKP-ból (1948) 177
- Župančić, Oton 220, 236
- Zvertyel Antal
 143, 145, 163, 209, 257, 161, 167, 333
- Zweig, Stefan 287
- Zsablya
 magyarok meggyilkolása (1944) 20
 partizánok bevonulása (1944) 19
 szerbek küldöttsége Titónál (1944) 15
 magyarok kitelepítése (1945)
- Zsáki József 197, 247, 320
- Zsednik *lásd* Nagyfénny
- zsidók 34, 60, 62, 264

TARTALOM

<i>Előszó</i>	5
1944	10
1945	32
1946	80
1947	114
1948	164
1949	206
1950	228
1951	244
1952	260
1953	282
1954	308
Mutató	334

Vékás János
Magyarok a Vajdaságban
1944–1954
Kronológia

Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
Zenta, 2011

Kiadja a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet
www.vmmi.org

Az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

Felelős kiadó a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet igazgatója

Felelős szerkesztő Hajnal Jenő

Szerkesztő Tóth Ágnes

Olvasószerkesztő és korrektor Kaszás Angéla

Műszaki szerkesztő Beszédes István

Készült az újvidéki Dániel Print Nyomdában
500 példányban

ISBN 978-86-86469-42-7

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása

A Szerb Matica Könyvtára, Újvidék

323.15(=511.141)(497.113)"1944/1954"

VÉKÁS, János, 1953–

Magyarok a Vajdaságban : 1944–1954 : kronológia / Vékás János. - Zenta : Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2011 (Újvidék : Dániel Print). – 382 str. ; 23 cm

Tiraž 500. - Registar.

ISBN 978-86-86469-42-7

a) Мађари – Положај – Војводина – 1944–1954 – Хронологија